

**Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського**

**Інклюзивна освіта
як індивідуальна траєкторія
особистісного зростання дитини
з особливими освітніми потребами**

**Збірник матеріалів
IV Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю**

(наукове електронне видання)

Випуск 3

Вінниця 2020

I-65

Рекомендовано до друку вченою радою факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв імені Валентини Волошиної Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 4 від 14.11.2020 року)

Редакція колегія:

- Демченко О.П.,** кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (*голова*)
- Імбер В.І.,** кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
- Казьмірчук Н. С.,** кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти, заступник декана з наукової роботи факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв імені Валентини Волошиної Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
- Комарівська Н. О.,** кандидат філологічних наук, доцент кафедри початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
- Любчак Л. В.,** кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
- Н. А. Олійник,** кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
- Хіля А.В.,** кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Рецензенти:

- Янкович О.В.,** доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені В.Гнатюка
- Кіт Г.Г.** кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв імені Валентини Волошиної Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

I-65 Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.) / редкол .: О. П. Демченко, В. І. Імбер, Н. С. Казьмірчук, Н. О. Комарівська, Л. В. Любчак, Н. А. Олійник, А. В. Хіля ; за заг. ред. О.П.Демченко. Вінниця, 2020. - Вип. 3. - 351 с.

I-65 Inclusive education as an individual trajectory of the personal growth of a child with special educational needs : a collection of materials of the II All-Ukrainian scientific-practical conference with international participation / editorial board per community Ed. O. Demchenko. - Vinnitsa, 2020. - Issue 3. - 351 c.

Матеріали подано в авторській редакції. Редакційна колегія вважає за необхідне повідомити, що не всі положення і висновки окремих авторів є безперечними. Проте вважаємо за можливе їх опублікування з метою подальшого обговорення.

До збірника включені тези з актуальних питань інклюзивної освіти у контексті завдань реалізації наступності дошкільної та початкової освіти, які підготовлені викладачами, студентами українських і зарубіжних закладів вищої освіти, педагогами-практиками, фахівцями соціальних служб і представниками громадських організацій.

Матеріали збірника адресовані викладачам і студентам ЗВО II-IV рівня акредитації, педагогічним працівникам шкіл I ступеня та закладів дошкільної освіти, а також усім, хто цікавиться питаннями навчання й виховання дітей з особливими освітніми потребами.

The collection includes the thesis on Topical issues of inclusive education in the context of the tasks of implementing the continuity of pre-school and primary education, prepared by faculty and students.

The materials of the collection are addressed to teachers and students of institution of higher education of the II-IV level of accreditation, teachers of primary schools and institutions of pre-school education, as well as to everyone who is interested in the problems of education and upbringing

УДК 373:376-056.2/3(06)

ISBN 978-966-924-251-4

© Авторський колектив Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

ЗМІСТ

Секція 1

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ, УПРАВЛІНСЬКІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ РОБОТИ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

<i>Білан Катерина.</i> ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ДИТИНИ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	9
<i>Кобильняк Тетяна.</i> ПОПЕРЕДЖЕННЯ БУЛІНГУ ЯК НАПРЯМ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ	16
<i>Король Ольга.</i> ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ	21
<i>Матвеева Наталія.</i> ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ГОТОВНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ	24
<i>Сомик Олександр.</i> ІНКЛЮЗИВНІ ПІДХОДИ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	28
<i>Тимошук Лариса.</i> НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТИ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УКРАЇНІ	31
<i>Шарафуллина Жанна, Жантасова Светлана.</i> РОЛЬ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧЕСКОГО КОНСИЛІУМА В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧЕСКОМ СОПРОВОДЖЕННІ ОБУЧАЮЩИХСЯ С ОГРАНИЧЕНИМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ ЗДОРОВ'Я	36

Секція 2

НОРМОТИПОВІ ДІТИ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД

<i>Байдачна Діана.</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ОСНОВІ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ	39
<i>Бобровська Анжела, Хутченко Діана.</i> ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ТА МОТИВАЦІЇ УЧІННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	43
<i>Букача Олена.</i> ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ МОДЕЛЮВАННЯ У ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ВЕЛИЧИНОЮ І ВИМІРЮВАННЯМ	46
<i>Буцацька Яна.</i> ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	52
<i>Вакуленко Наталія.</i> ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРОСТОРОВЕ ОРІЄНТУВАННЯ В ПРОЦЕСІ ІГОР ТА ПОБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	55
<i>Гавінська Віталія.</i> ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК У ВИРШЕННІ ПРОБЛЕМИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ	59
<i>Дзюбенко Анастасія.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ЕВРИСТИЧНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	64
<i>Дубина Ірина.</i> ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	66

Искра Олена. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ПРИРОДНИЧИХ УЯВЛЕНЬ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	70
Ищенко Анастасія. ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ДО УМОВ ЗДО	73
Коваленко Ірина. ВПЛИВ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРОЮ НА РОЗУМОВИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	76
Кривешко Артем, Малютін Олександр. ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КОМП'ЮТЕРНОГО НАВЧАННЯ В ПРОФОРІЄНТАЦІЙНІЙ РОБОТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ	80
Лапшина Ірина, Підпонаровська Оксана. ВИКОРИСТАННЯ ФОЛЬКЛОРНИХ ТВОРІВ ДЛЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПОМИЛОК У ЗВУКОВИМОВІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	84
Любчак Людмила. ВПЛИВ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ НА ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНИХ МОТИВІВ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	87
Микитюк Галина, Стахова Олена. РОЗВИТОК ДИТИНИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ПРАЦІ В ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОМУ РАКУРСІ	91
Науменко Вікторія. ФОРМУВАННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ КОЛЕКТИВНИХ ФОРМ ДІЯЛЬНОСТІ	94
Наумець Марія. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	97
Непийвода Діна. ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ПРИ ВИКОНАННІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ	102
Оленич Олеся. ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ І УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПОВНОЦІННОЇ МОТИВАЦІЇ УЧІННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	105
Поворознюк Сніжана. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ	108
Попелюська Вікторія. СІМЕЙНО-ШКІЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	112
Порхун Діана. РОЗВИТОК УЯВИ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ	116
Радзієвська Анжела. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРОСТОРОВОЇ УЯВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	120
Ситнікова Лариса. ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАНЯТТІ З ЛОГОРИТМІКИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	122
Трачук Наталія. ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	125
Хіля Анна. АКТИВНІ ФОРМИ РОБОТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННСВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ	128
Шарандак Вероніка. РОЗВИТОК УЯВИ В УЧНІВ ПЕРШИХ І ДРУГИХ КЛАСІВ	131
Шарафуллина Жанна, Давлетбаева Зімфара. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ОБУЧАЮЩИХСЯ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ ЗДОРОВЬЯ	135

Секція 3

ОСВІТА ДЛЯ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

<i>Василюк Алла.</i> ІНКЛЮЗІЯ ЯК ПРОСТІР ДЛЯ РОЗВИТКУ ЧИ РИЗИК МАРГІНАЛІЗАЦІЇ УЧНЯ?	138
<i>Величко Анна.</i> ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ НА МИСТЕЦЬКУ ПРАКТИКУ ХХ СТОЛІТТЯ: КУБІЗМ, ФУТУРИЗМ	141
<i>Воронова Надія, Юрченко Марина.</i> ЦИФРОВІ ОСВІТНІ РЕСУРСИ ДЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: МУЛЬТИМЕДІЙНИЙ ПІДРУЧНИК «МИСТЕЦТВО 1 КЛАС»	144
<i>Годлевська Валентина.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГОТОВНОСТІ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ ДІТЕЙ З СИНДРОМОМ ДЕФЦИТУ УВАГИ ТА ГІПЕРАКТИВНІСТЮ	147
<i>Гренко Марина.</i> ДОПОМІЖНІ ТЕХНОЛОГІЇ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	149
<i>Зайцева Діана,</i> ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ НА ВИДОВУ СПЕЦИФІКУ МИСТЕЦТВА: АНТИЧНІСТЬ	153
<i>Дуб Ілона.</i> ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	156
<i>Луценко Наталія.</i> ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ НА МИСТЕЦЬКУ ПРАКТИКУ ХХ СТОЛІТТЯ: СЮРРЕАЛІЗМ	159
<i>Мельник Юлія.</i> АСИСТЕНТ ВЧИТЕЛЯ ЯК СУБ'ЄКТ СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ШКОЛИ	163
<i>Михайлянець Катерина.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ЗІ ЗНИЖЕНИМ СЛУХОМ	167
<i>Павленко Катерина,</i> ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ПРОЯВУ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ВПРОВАДЖЕННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	170
<i>Пастух Наталія.</i> ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ДИТЯЧИМ ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ	173
<i>Пікуль Наталія.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ ІНКЛЮЗИВНОГО КЛАСУ З ДІТЬМИ З РІЗНИМИ НОЗОЛОГІЯМИ	176
<i>Титовець Татяна.</i> РАЗВИТИЕ МЕТАКОГНИТИВНЫХ УМЕНИЙ У ОДАРЕННЫХ УЧАЩИХСЯ: МЕТОДИЧЕСКИЙ АСПЕКТ	180
<i>Радчук Ольга.</i> ТВОРЧА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ	183
<i>Сіньчук Марина.</i> ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНИХ ПОСІБНИКІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	186
<i>Ткачук Марина.</i> ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ЗОРОВОЇ НАОЧНОСТІ У НАВЧАННІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	190

Тополок Юлія. ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ ДО НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА» 193

Фаньо Каріна, Мартюк Анастасія, РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ 197

Цьомик-Яворська Тетяна, Костюк Оксана. ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПЕДАГОГІВ 201

Шульгіна Лілія. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ 204

Секція 4

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОБОТИ З РІЗНИМИ КАТЕГОРІЯМИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Kuskowski Mariusz. TERAPIA ZAJĘCIOWA JAKO FORMA KSZTAŁTOWANIA UMIEJĘTNOŚCI MIĘKKICH U SOÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ W STOPNIU UMIARKOWANYM 208

Бразговка Наталія. ДИФЕРЕНЦІЙОВАНЕ ВИКЛАДАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНА ОСВІТНЯ ТЕХНОЛОГІЯ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ 211

Бродецька Катерина. СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ 214

Дабіжса Людмила. КОРЕКЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ В РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ 219

Жебровська Карина. ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОБДАРОВАНOSTI МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 222

Ищенко Катерина. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ДІТЕЙ З КОГНІТИВНИМИ ПОРУШЕННЯМИ 226

Колосова Олена. ШЛЯХИ ТА СПОСОБИ ЗАЛУЧЕННЯ ДІТЕЙ З СДУГ ДО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗДО 229

Копчук-Кашецька Марія. ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ 232

Кучерук Вікторія. ПРОФІЛАКТИКА ЖОРСТОКОГО СТАВЛЕННЯ ДО АТИПОВИХ ДІТЕЙ У СІМ'Ї 234

Орленко Ірина, СОЦІАЛЬНІ ІГРИ К ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ 239

Погребенюк Оксана. ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ 243

Поздеева Татяна. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ФОРМИРОВАНИИ ОСНОВ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ У ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА 246

Токар Світлана. ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ПОРУШЕННЯМИ МОВИ ТА МОВЛЕННЯ: ДИСЛЕКСІЯ 249

Цюняк Оксана. ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ПСИХОЛОГІЧНИМИ ТРАВМАМИ 251

Секція 5

РОЗВИТОК SOFT SKILLS ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

У рамках проєкту програми Еразмус + (Модуль Jean Monnet)
620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE

<i>Бердичевська Ірина.</i> РОЗВИТОК ЕМПАТІЇ ЯК СКЛАДОВОЇ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ НА УРОЦІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	256
<i>Бузук Валерія.</i> ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИЧНОГО СПЕКТРУ	259
<i>Бурлака Руслана.</i> РОЗВИТОК ТВОРЧО-КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	262
<i>Вечерко Крістіна.</i> ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	266
<i>Демченко Олена.</i> ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ:ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ	268
<i>Державець Тетяна.</i> РОЗВИТОК SOFT SKILLS ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	274
<i>Драбинюк Сніжана.</i> РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА	278
<i>Казьмірчук Наталя, Барановська Ірина.</i> ВИКОРИСТАННЯ СУАЧНИХ МЕДІА ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕАТРАЛЬНОГО ДІЙСТВА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	282
<i>Комарівська Надія, Рябко Кароліна.</i> РОЗВИТОК SOFT SKILLS ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ	285
<i>Комарчук Анастасія.</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	289
<i>Кондратюк Анна.</i> ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ	292
<i>Левчук Дар'я.</i> РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У ПРОЦЕСІ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	295
<i>Тодосієнко Наталя, Маринчук Тамара.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ	297
<i>Мельник Альона.</i> ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ДІТЕЙ ІЗ СИНДРОМОМ ДАУНА ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА	301
<i>Орловська Ольга.</i> ТЕАТР ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ	305
<i>Савуляк Анна.</i> САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ДІТЕЙ З ООП У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	308

Снігур Наталія. МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ ЗОРУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	312
Стариницук Анна. РОЗВИТОК SOFT SKILLS ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	314
Шимонович Валентина. ТЕАТР ЯК ЗАСІБ СОЦІЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ ДО УМОВ ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ	318
Щерба Віолетта. ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ	324
Юхимець Богдана. ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОБОТІ З ДІТЬМИ, ЯКІ МАЮТЬ РАС	329
Ярмоленко Ліза. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ	332

Секція 6

ГРОМАДСЬКІ Й ВОЛОНТЕРСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ПРОСТОРУ

Івацук Наталія. УЧАСТЬ ВОЛОНТЕРСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ТВОРЧІЙ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНІЙ РОБОТІ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ	336
Miroshnyk Iryna. THE ROLE OF INCLUSIVE RESOURCE CENTERS IN THE CHILD'S PERSONALITY WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS FORMATION	340
Пилипенко Ярослава. ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНТЕКСТІ: ОСНОВНІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ	343
Саранча Ірина. ІНФОРМАЦІЙНА ПІДТРИМКА ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19 ТА ІНШИХ СОЦІАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ В УКРАЇНІ	348

Секція 1
НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ, УПРАВЛІНСЬКІ
ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ РОБОТИ ФАХІВЦІВ
В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ДИТИНИ
ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Білан Катерина, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

Науковий керівник, Н.І.Лазаренко, доктор наук, професор

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FEATURES OF THE CHILD'S
ADAPTATION TO LEARNING ACTIVITIES

Kateryna Bilan, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розглянуто психолого-педагогічні особливості адаптації дитини до навчальної діяльності. Подано формулювання поняття шкільної готовності молодших школярів. Описана сутність соціальної адаптації першокласника. Визначені три рівня соціально-психологічної адаптації до школи дітей молодшого шкільного віку.*

***Ключові слова:** адаптація, соціальна адаптація, молодші школярі, навчальна діяльність, розвиток.*

***Abstract:** The article considers the psychological and pedagogical features of the child's adaptation to educational activities. The formulation of the concept of school readiness of junior schoolchildren is given. The essence of social adaptation of the first-grader is described. Three levels of social and psychological adaptation to school of children of primary school age are defined.*

***Key words:** adaptation, social adaptation, junior schoolchildren, educational activity, development.*

Проблема соціальної адаптації особистості в умовах навчального закладу досить широко представлена у працях науковців: К. Абульханової-Славської, Ю. Александровського, Г. Балла, Ф.Березіна, М. Боришевського, О. Колісецької та ін.

У процесі адаптації важливим є співвідношення факторів і умов, а також визначення зовнішніх і внутрішніх детермінант, які б забезпечували успішність шкільної адаптації. Складовими цього процесу є фізіологічна та соціально-психологічна адаптація. Всі складові взаємопов'язані, недоліки формування відображаються на успішності навчання, самопочутті та працездатності дитини, умінні взаємодіяти з оточуючими і підкорятися шкільним правилам. На думку вчених [6; 8], соціалізація та соціальна адаптація є важливим процесом, що забезпечує успішне входження дитини в нові умови шкільного навчання.

Дитина вступає до школи в 6-7 років. У такому віці відбувається психофізіологічна перебудова. У цей період кора великих півкуль є в значній мірі зрілою, але недосконалість регулюючої функції кори виявляється в особливостях поведінки, організації діяльності та емоційно-вольової сфери дітей. Діти цього віку збудливі, емоційні, легко відволікаються, не здатні до тривалого зосередження, непосидючі.

У молодшому шкільному віці відзначається нерівномірність психофізіологічного розвитку не тільки у різних дітей, але відмінності в темпах розвитку хлопчиків і дівчаток: дівчинки як і раніше випереджають хлопчиків. Деякі автори відзначають, що в молодших класах «за однієї і тієї ж партою сидять діти різного віку. В середньому хлопчики молодші дівчаток на рік-півтора, хоча ця різниця і не в календарному віці» [1, с. 21].

Шкільна готовність – поняття більш широке, ніж розвиток пізнавальних здібностей та формування передумов навчальної діяльності. Психологічна готовність до школи передбачає розвиток багатьох особистісних якостей дитини, що дозволяють їй адаптуватися до функціонування в ролі учня. У цьому показнику знайшли відображення такі особливості дитини, які прийнято відносити до особистісної зрілості (наприклад, наявність шкільної мотивації та бажання зайняти позицію учня), соціальної зрілості (наприклад, особливості поведінки, комунікативність) і емоційної зрілості (вміння керувати своїми емоційними реакціями), а також ті, які сприяють або перешкоджають адаптації (наприклад, активний чи пасивний тип реагування на ситуацію і ін.) і емоційний стан дитини (сприйняття їм значущості ситуацій шкільного життя (добре це чи погано).

Особистісна зрілість проявляється, перш за все, в наявності шкільної мотивації, бажанні обійняти позицію учня. Щоб дитина успішно навчалася вона, перш за все, повинна прагнути до нового шкільного життя, до «серйозних» занять, «відповідальним» дорученнями. На появу такого бажання впливає ставлення близьких дорослих до навчання, як до важливої змістовної діяльності, набагато більш значущою, ніж гра дошкільника. Впливає й ставлення інших дітей, сама можливість піднятися на нову вікову ступінь в очах молодших і зрівнятися в положенні зі старшими. Прагнення дитини зайняти нове соціальне положення веде до утворення її внутрішньої позиції [4, с. 32].

Бажання навчатися

Наявність позитивної мотивації – один з найважливіших факторів майбутньої шкільної успішності. Педагогам початкової школи варто докласти максимальних зусиль для збереження наявної позитивної мотивації. Не менш важливим завданням є підвищення мотивації у тих дітей, які пішли в школу без особливого бажання.

Висока мотивація дозволяє дитині стати активним учасником процесу навчання та адаптації за рахунок саморозвитку й самозміни. Діагностика дає уявлення про рівень емоційної напруги та зони конкретного неблагополуччя дитини. Отримані дані дозволяють виділити базові ставлення до самого себе і ситуації шкільного навчання, до взаємодії з однолітками та дорослими, а також

дозволяють визначити адаптаційний потенціал дитини під час вступу до школи і використовувати його для надання підтримки дитині.

Низька навчальна мотивація ускладнює адаптацію до шкільного навчання. В основі зниженої мотивації можуть лежати різні причини: знижена потреба пізнавальних мотивів; мотивація уникнення невдач, неуспіху («не робитиму, у мене не вийде, я не вмію»), завищені очікування сім'ї до успіхів дитини, недиференційована похвала (при спробі підвищити мотивацію і впевненість дитини) [2, с. 33].

Втрата мотивації, відхід від активності також відбувається, коли дитина не розуміє, що саме вона робить не так. У такому випадку у дитини може сформуватися відчуття, що вона просто не подобається вчителю, що вона невдаха. Тому оцінювання діяльності дитини має бути дуже конкретним, що не зачіпає його особисто, але містить зрозумілі для дитини поради, як поліпшити результат.

У будь-якому випадку низька мотивація проявиться у зниженій активності на уроці і в цілому в навчальній діяльності.

Комунікативність – це складна інтегральна характеристика, що включає в себе не тільки товариськість як властивість особистості, а й почуття впевненості в собі, вміння прогнозувати поведінку іншої людини, рефлексувати наслідки слів і вчинків, контролювати свої емоції та поведінку. Емоційна нестійкість, низький самоконтроль, зайва сфокусованість на собі ускладнюють встановлення дружніх відносин. Деякі діти зазнають великих труднощів у спілкуванні, пов'язані з їх індивідуально-психологічними особливостями [3, с. 33].

Вступ до школи означає також активну соціалізацію через постійне перебування в колективі однолітків. Успішність в сфері спілкування з однолітками є важливою умовою успішної соціально-психологічної адаптації першокласника. Для багатьох сучасних дітей тільки при вступі до школи виникає можливість активної взаємодії з однолітками. У більшості першокласників спостерігається недолік комунікативної компетенції.

Успішність функціонування в ролі учня є інтегральним показником успішної шкільної адаптації. Цей показник демонструє, наскільки успішно першокласник освоює роль учня: справляється з навчальним навантаженням, адекватно реагує на різні фактори шкільного середовища і управляє власною поведінкою, здатний до самоорганізації навчальної діяльності.

Першокласникам необхідна допомога у формуванні «шкільної» поведінки. Правил повинно бути не багато, але їх необхідно чітко сформулювати. Вчителю слід заохочувати (відзначати, хвалити) правильну поведінку. Часто і в школі, і вдома дорослі тільки відзначають небажану поведінку, мимоволі закріплюючи її своєю увагою, формують у дитини самосвідомість, сприйняття себе як порушника дисципліни. Це також сприяє закріпленню негативної поведінки. Важливо показати учневі, що він може вести себе відповідно до вимог. Можна попросити дитину промовити вголос, як він буде вести себе в наступний раз і за правильну схему похвалити.

А найголовніше необхідно вести профілактику неправильної поведінки школярів. Попереджати перевтому, нудьгу на уроці, даючи завдання різного рівня складності, залучаючи до спільної діяльності, даючи відповідні рекомендації батькам.

Спочатку шкільного навчання всі діти знаходяться в стадії адаптації до навчання до школи. Змінюється соціальна роль дитини, вона стає учнем, до неї пред'являються інші вимоги, повністю змінюється навколишнє оточення та характер взаємодії з людьми. До цих змін в житті учневі необхідно адаптуватися, що вимагає великих психологічних і фізіологічних витрат. У кожної дитини є свої сильні сторони і свої «зони уразливості», тому у кожного є як ресурси пристосування, адаптації, так і ризики виникнення проблем при зіткненні з конкретною ситуацією.

Підвищення тривожності – нормальна реакція, яка забезпечує готовність до раптових змін, дає можливість чуйно реагувати на ситуацію та поведінку інших людей. Однак, надмірна тривожність призводить до постійного неспокою, яке стомлює дитину, заважає ефективно працювати в класі, будувати відносини з іншими дітьми й дорослими. Висока тривожність може виражати страх бути неуспішним. Але і повна відсутність тривоги, дуже висока емоційна стабільність, також повинна привертати увагу і додатково аналізуватися. Якщо дитина зовсім не тривожиться, це може свідчити про низьку емоційну диференційованість дитини, нерозуміння важливості навчання, ігнорування зворотного зв'язку в соціальних контактах, що відбивається в комунікативних проблемах [1, с. 22].

Адаптація – (від лат. *adaptatio* - «прикладання, пристосування») – пристосування самоорганізованої структури до мінливих обставин середовища.

Адаптація – це не тільки пристосування до благополучної діяльності в справжньому середовищі, а й уміння до подальшого психологічного, індивідуального, соціального процесу розвитку. Виходячи з цього, адаптована дитина – це дитина, яка пристосована до повноважного становленню свого індивідуального, особистісного, фізіологічного, високоінтелектуального та інших можливостей у даній їй іншій виховної сфері [1, с. 23].

Л.В. Мардахасвим адаптація розуміється як «процес, прояв і результат». Адаптація як процес демонструє природне формування потенціалів людини, які адаптуються в різноманітних обставинах середовища його життя або в деяких ситуаціях (наприклад, класі, об'єднанні, на виробництві, у вільний час та ін.). Вона надає шанс людині створювати індивідуальну природну соціалізацію. Для дитини, наприклад, це соціалізація в обставинах або в ситуації, які для неї є особливо сприятливими. Це може бути родинне коло, дитячий сад, школа.

Адаптація як вираженість кваліфікує характерну поведінку, ставлення й ефективність життєдіяльності людини в обставинах середовища, як відображення її пристосування до неї. За проявам людини можна говорити про ступінь її пристосованості до деяких обставин середовища в справжній проміжок часу [2, с. 57].

Дійсність підтверджує, що педагог далеко не будь-який час може визначити, чи відрізняється від норми поведінки дитини в іншій обстановці

(сімейному колу, школі, на вулиці, у взаємодії з ровесниками). Щоб здійснити це в потрібний час, важливо як слід знати особистість дитини, особливості її поведінки в різноманітних обставинах для надання сприяння їй в подоланні сформованих розбіжностей, перешкод.

Адаптація як підсумок виявляється доказом того, якою мірою дитина пристосована до умов діяльності, наявних обставин і в якій мірі її поведінка, стосунки та ефективність діяльності поєднуються з віком, соціальними принципами та законами, визнаними в даному суспільстві.

Відносно дитини адаптація – це ступінь її соціального розвитку та виховання, рівня його відповідності або розбіжності переважної кількості ровесників. Іншими словами – це аналіз відповідності (невідповідності) соціального формування дитини її віку. У першому випадку її поведінка, спілкування з однолітками і дорослими, ефективність в навчальній діяльності та ігровий природні і не відрізняються від інших дітей. Вони виявляються підсумком її соціалізації та самовиховання. Такого роду оцінка може бути в умовах школи і дому [2, с. 58].

Адаптаційні перетворення передбачають більш-менш усвідомлені перетворення, через які просувається особистість дитини в результаті перетворення, зміни обставин. Зміни постійно йдуть в житті людини, тому для будь-якого суб'єкта істотно важливо бути готовим до напружених моментів, переломним подіям, розумного переосмислення своєї життєвої позиції в іншій ситуації. Це забезпечує справжні причини підготовленості до стовідсоткової, дієвої адаптації.

Адаптація охоплює широке коло уявлень: від найпростішого вміння пристосування живого індивідуума від навколишнього середовища до надзвичайно складної соціально-психологічної адаптації особистості в процесі її соціалізації. У рамках єдиного системного підходу адаптація особистості стає і процесом, і результатом діяльності нерозривної самоврядної системи, пристосованість якої здійснюється за рахунок взаємозв'язку деяких її складових частин.

Виключне значення має соціальна адаптація дитини – процес і результати координації особистісних потенціалів і взаємодії дитини з навколишнім середовищем, пристосування її до перебудованої сфери, іншими обставинами життя, конструкції відносин в певних соціально-психологічних соціумах, визначення співвідношення поведінки визнаними в них порядків і традицій [3, с. 23].

У процесі соціальної адаптації не тільки середовище діє на людину, але і вона сама перетворює соціально-психологічну обстановку. Тому адаптуватися необхідно не тільки дитині до класного колективу, до свого місця в школі, до вчителя, а й самим вчителям до нових для них учням.

Результатом благополучної соціальної адаптації є пристосованість дитини в колективному середовищі. Ми думаємо, що найбільш важливими ознаками адаптованості позначаються такі: вагоме місце дитини в колективі; суспільний неспокій, які передають її ставлення до норм, традицій і правил поведінки та його емоційний настрій; самооцінка; ступінь комунікації та взаємодії.

Соціальна адаптація першокласника – це, в першу чергу, здійснення прагнення його до оволодіння соціальних ролей; соціальна самоідентифікація – обрання дітьми свого значення та положення в загальній структурі колективних відносин, причетність до цієї системи на основі створених раніше прагнень і кола інтересів [3, с. 24].

Можна відзначити три рівня соціально-психологічної адаптації до школи:

1. *Високий рівень адаптації.* Першокласник володіє позитивним ставленням до школи; навчальну інформацію сприймає без складнощів; найповніше освоює програмний матеріал; вирішує утруднені завдання, старанний, зосереджено вислуховує інструкції, роз'яснення педагога, виконує покладені доручення без контролю вчителя; демонструє велику зацікавленість до індивідуальної навчальної діяльності (постійно готується до всіх навчальних занять), громадські доручення виконує з радістю та старанно; займає в колективі класу позитивне вагоме місце. Ступені розвитку всіх показників відповідають високим. Є установки на створену довільність, навчальну мотивацію, позитивне ставлення до школи, розвинені комунікативні вміння.

2. *Середній рівень адаптації.* Першокласник володіє позитивним ставленням до школи, її відвідини не створює негативних емоцій, сприймає навчальну інформацію, якщо педагог підносить її детально та яскраво, освоює головний сенс навчальних проектів, сам виводить рішення стандартних завдань, зосереджений і акуратний при виконанні завдань, вправ, доручень дорослого, але при його спостереженні; може бути уважний тільки в тому випадку, коли зайнятий чимось для нього цікавим (вчить уроки і робить домашню роботу майже завжди); громадські завдання виконує ретельно, водить дружбу з багатьма однокласниками.

3. *Низький рівень адаптації.* Першокласник негативно або байдуже сприймає школу; часті скарги на хворобливий стан; домінує сумний настрій; спостерігається недотримання дисципліни; викладені педагогом відомості сприймає не повністю; індивідуальна діяльність з підручником обтяжена; при виконанні індивідуальних навчальних завдань не показує прагнення; до навчальних занять готується нерегулярно, необхідні нескінченний контроль, постійні звернення і поштовх з боку педагога та батьків [3, с. 15].

Утримує працездатність та інтерес при довгих перервах для відпочинку, для сприйняття нового і рішення завдань по шаблону неминуча велика навчальна підтримка педагога та батьків; громадські навантаження виконує під наглядом, без характерної готовності. Інертний, близьких друзів немає, не знає по іменах і прізвищах більшу частину однокласників. Фактично це вже ознака «шкільної дезадаптації».

У даній обставині вікові властивості виділити важко, оскільки ми маємо справу з недоліками соматичного та психологічного стану здоров'я дитини, що може виявитися провідною причиною низького ступеня зміни процесів узагальнення, аналізу, призначень уваги інших психічних процесів і ознак, які укладаються в відібрані ознаки адаптації [3, с. 29].

Наступним моментом, на який потрібно націлити увагу, представляється негативний підсумок адаптаційного процесу, підстави, що призводять до так

званої дезадаптації. Шкільна дезадаптація – це створення неправильних механізмів пристосування дитини до школи у вигляді порушень навчальної діяльності, поведінки, розбіжностей, психогенних захворювань і реакцій, підвищеного ступеня стривоженості, деформацій в індивідуальному розвитку.

У першому класі на плечі дитини падає незвичне для неї навантаження. Якою би діяльністю не займався учень: розумовою по вивченню нових знань, статичне навантаження, сидячи в майже непорушному положенні за партою, психологічну від комунікації в великому колективі, – на все це дитячий організм відгукується загостреною діяльністю. І чим більше навантаження, тим більше коштів витрачається. А потенціал дитячого організму далеко не нескінченний. Тому дорослим треба спостерігати за тим, щоб дитина не переживала довготривалого напруження, що тягне до втоми і виснаженню, що може негативно позначитися на здоров'ї дитини. Фізична адаптація першокласників триває 1,5-2 місяці [3, с. 30].

Показниками того, що дитина пройшла благополучну адаптацію до школи, є:

- задоволеність процесом навчання;
- дитині подобається в школі, вона упевнена в своїх силах і не відчуває почуття страху;
- дитина справляється з навчальною програмою;
- першокласник може самостійно виконувати навчальні завдання, а при появі труднощів прагнути за допомогою до дорослих тільки після спроб вирішити задачу самому;
- задоволеність дитини міжособистісними відносинами з ровесниками та педагогами.

Таким чином, соціальна адаптація – це процес активного пристосування суб'єкта до умов нового середовища на основі вироблення загальних норм, цінностей, регламентованих правил поведінки, в результаті чого відбуваються певні зміни особистості, що дозволяють їй зіставляти себе з носіями ціннісних орієнтацій даного соціуму.

Для того, щоб створити умови для успішного входження дитини в нову соціальну ситуацію шкільного навчання необхідно забезпечувати в умовах ЗВО спеціальну підготовку майбутніх педагогів. Дослідники [7; 9; 10; 11; 12] пропонують різні педагогічні технології, використання яких сприятиме виробленню в студентів важливих професійних і особистісних якостей.

Отже, соціальна адаптація передбачає собою початкову стадію «соціалізації особистості», збігається з періодом дитинства. На даному етапі здійснюється вступ першокласника в світ людей: оволодіння елементарними нормами і правилами поведінки, соціальними ролями, засвоєння простих форм діяльності. Соціальні переживання, які відображають ставлення дитини до суспільного оточення і свого місця в ньому є однією з умов успішної адаптації першокласників.

Список використаних джерел

1. Агаджанян Н.А. Адаптация и резервы организма / Н.А. Агаджанян. – М. : ФиС, 1982. – 176 с.

2. Андрійчук С.В. Наступність у профілактиці соціальної дезадаптації дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку (від теорії до практики) : навч.-метод. посібник / І.М. Петрюк, С.В. Андрійчук. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2014. – 120 с.
3. Березин Ф.Б. Психическая и психофизиологическая адаптация человека / Ф.Б. Березин. – Л.: Наука, 1988. – 270 с.
4. Григорович О.Формування інноваційної культури педагога як стратегічна мета національної системи освіти / О.Григорович, О.Демченко Н.Родюк // Рідна школа. – 2018. – №9–12 (1060). – С.32-39.
5. Демченко Е.П. Формирование креативной компетентности будущих педагогов в контексте подготовки к работе с одаренными детьми / Е.П. Демченко, Ивета Кепуле // «Young Scientist» («Молодий вчений»). – 2018. – № 5.2 (57.2). – Мау / Травень. – С. 28–35.
6. Демченко О.П. Формування суб'єктності соціально обдарованої особистості в культурно-освітньому просторі як умова її соціалізації / О.П.Демченко // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка : Серія психологія. – 2017. – №6. - С.47-51.
7. Імбер В.І. Роль сучасних засобів навчання у формуванні творчої особистості майбутнього вчителя початкових класів // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. Випуск 15. – 2005. – С. 20-23
8. Казьмірчук Н.С. Наступність як психолого-педагогічна категорія / Н.С.Казьмірчук //Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів доповідей II Міжнародної науково-практичної інтернетконференції, 19-20 квітня 2018 року. – Вінниця, 2018. – С. 7-11.
9. Лазаренко Н.І. Формування в дітей з функціональними обмеженнями індивідуальної системи знань сенсожиттєвого характеру засобами арт-терапії / Н.І. Лазаренко, А.В. Хіля, А.М. Коломієць // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови, 2017. – Вип. 13. – С. 124-156.
10. Любчак Л.В. Використання технології тренінгу в формуванні комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів / Л.В.Любчак // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми / Зб. Наук. Пр. – Вип. 47. – Київ – Вінниця, 2017. – С.70-75.
11. Олійник Н.А. Організація фізичного виховання у вищих навчальних закладах / Н. А. Олійник // Сучасні тенденції психолого-педагогічної освіти у сфері фізичного виховання, 25 травня, 2016 р. – Умань, 2016. – С. 7-9.
12. Стахова І.А. Творчий підхід до організації природничо-наукової підготовки майбутніх учителів початкової школи / І.А. Стахова // Молодий вчений. – 2018. –№5(2). – С.127-131.

ПОПЕРЕДЖЕННЯ БУЛІНГУ ЯК НАПРЯМ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

*Кобильняк Тетяна, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: О.П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

BULLYING PREVENTION AS A DIRECTION OF SOCIAL AND PEDAGOGICAL WORK IN AN EDUCATIONAL INSTITUTION

*Kobylnyak Tetyana, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

***Анотація.** Висвітлено поняття «шкільний булінг» як явища, яке є причиною виникнення у сучасних школярів соціально-психологічних проблем. Проаналізовано основні його ознаки, типи, суб'єктний склад. Представлено результати опитування учнів початкових класів з метою виявлення та запобігання проявів булінгу в закладах освіти.*

***Ключові слова:** булінг, булер, жертва, шкільний булінг, психологічне насильство.*

Abstract. *The concept of "school bullying" is highlighted as a phenomenon that is the cause of socio-psychological problems in modern schoolchildren. Its main features, types, subjective composition are analyzed. The results of a survey on the detection and prevention of bullying in educational institutions are presented.*

Keywords: *bullying, buler, victim, school bullying, psychological violence.*

На сучасному етапі розвитку соціальної роботи і виховної практики однією із складних соціально-педагогічних проблем у закладах освіти є шкільний булінг. Така форма насилля ускладнює соціальне життя дитини та негативно впливає на її емоційний стан. Оскільки найбільшу частину часу учні проводять у закладах освіти, тому спостерігається поширення такого явища саме в шкільному середовищі. За даними МОН України, з посиланням на дослідження ЮНІСЕФ « 67% дітей в Україні у віці від 11 до 17 років стикалися з проблемою булінгу; 24% дітей стали жертвами булінгу; 48% дітей нікому не розповідали про випадки булінгу; 44% школярів були спостерігачами булінгу, але ігнорували його, бо їм було страшно за себе; більшість дітей булять за те, що вони виглядають, говорять, думають не так, як інші діти» [13].

Відповідно до цього, питання профілактики та протидії булінгу активно піднімається на державному рівні. Було затверджено низку документів МОН України, в яких задекларована правова база щодо створення безпечного освітнього середовища в закладах освіти. Зокрема, розроблено та затверджено «Порядок реагування на випадки булінгу (цькування)» та «Порядок застосування заходів виховного впливу» [10; 11].

Різні аспекти розробки проблеми булінгу та соціально-педагогічної роботи з дітьми, схильними до агресії, досліджували сучасні науковці: І.Бердишев, І. Кон, Х.Лейманн, Д. Лейн, К. Лоренц, Л. Лушпай, А. Мухаркіна, Т. Мерцалова, О. Ожійова, Д. Ольвеус, В. Петросянц, Т. Фалд та ін. Проте проблема профілактики булінгу серед дітей і підлітків ще залишається недостатньо дослідженою як на рівні теорії, так і у контексті впровадження в соціально-виховній практиці.

У науковому дискурсі є різні підходи до пояснення булінгу як одного з проявів насилля. На думку вчених, *булінг* – «явище масове і кожен окремий його випадок має свої особливості, характеристики та наслідки, включає в себе різні дії кривдника по відношенню до жертви. Вони передусім спрямовані на приниження іншої людини за допомогою емоційного, фізичного, економічного або сексуального насильства та агресії» [2, с. 47].

Важливим є питання про причини булінгу. Одним з підходів їх пояснення є те, що нерідко підлітки і молодь не можуть упоратися з мінливим навколишнім світом, нестабільним станом дорослих, які не забезпечують відчуття психологічного комфорту. Як емоційна реакція чи захисний механізм, може бути позиція нападу на своїх ровесників, молодших. Л.А. Найдьонова зазначає, що «здійснення насильницьких дій дітей по відношенню до інших дітей пов'язано з власним травмуючим досвідом, тобто сам булер піддавався такому ж насиллю по відношенню до своєї особистості, якому піддає своїх жертв [9, с. 5].

Більшість дослідників булінгу вказують, що всі особи, які беруть у ньому участь, поділяються на декілька категорій (рис. 1).

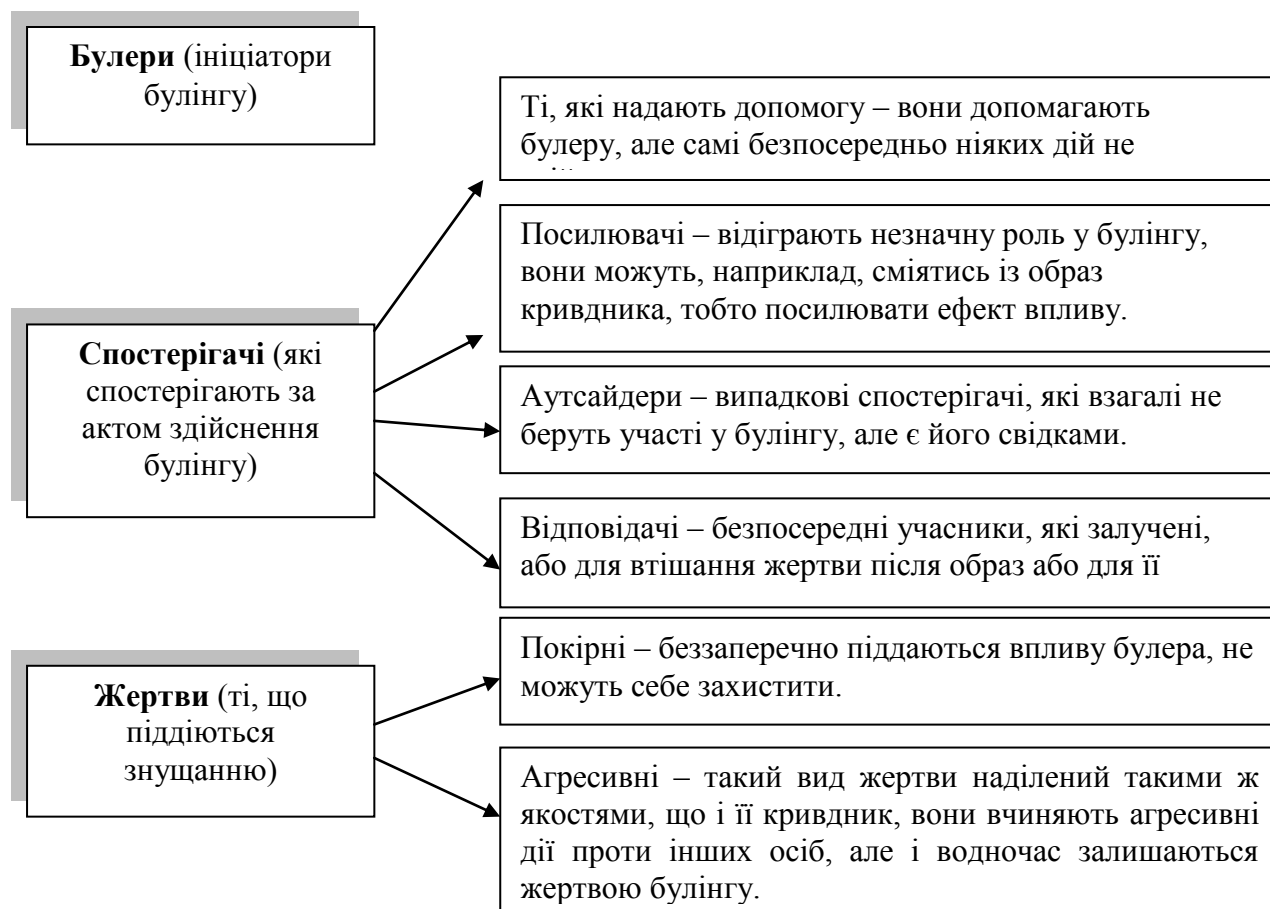

Рис. 1. Категорії осіб, які беруть участь у булінгу

Учені передусім дають характеристику осіб, які вчиняють булінг, його активним учасника, це, так звані, «булери», «учні, які мають вищий соціальний статус або наділені більшою фізичною силою, з досить високим потенціалом агресивності, який спрямований на інших учнів, викладацький колектив» [9, с. 6].

Раніше явище булінгу стосувалось, в основному, дітей підліткового віку, але зараз вияви цькування та знуцань можна помітити і в молодшому шкільному віці. До того ж, ще недавно проблема булінгу була поширена більше серед хлопчиків. Оскільки було прийнято вважати, керуючись гендерними стереотипами, що представники чоловічої статі більш схильні до агресивної поведінки, ніж жінки. Але останнім часом ситуація змінилася, так як дівчата все частіше починають демонструвати схильність до психологічного насильства. Така тенденція частково пояснюється початком маскуналізації дівчат, що продукується сучасним суспільством.

Складними є наслідки булінгу для всіх суб'єктів, які прямо чи опосередковано пов'язані з таким явищем. З одного боку, булінг сприяє формуванню девіантної особистості самого булера, ініціатора цькування та агресивної поведінки, що спрямована проти іншого учня. У булера, дії якого

залишаються без уваги шкільного колективу, психолога або соціального педагога школи, батьків, починає формуватися почуття всездозволеності та повне нехтування моральних законів. Але, якщо безпосередні агресивні дії вчиняє лише одна особа (булер), то інші особи (які надають допомогу булеру) також беруть участь у знуцанні, але при цьому займають позицію спостерігача, вчиняючи пасивне психологічне насилля. Така позиція також є деструктивною і негативно позначається на особистісному розвитку «спостерігача».

З другого боку, найбільшу психологічну травму отримують особи, стосовно яких чиниться такий вид насилля. Жертвами булінгу можуть бути різні категорії осіб. Зокрема, піддаються насиллю діти з сімей з низьким матеріальним статусом, особливостями психо-фізичного розвитку, із заниженими інтелектуальними можливостями тощо. Тому одним з обов'язків команди психолого-педагогічного супроводу, зокрема асистента вчителя, є виявлення фактів насилля чи булінгу (цькування) дітей з особливими освітніми потребами, повідомлення про це відповідних посадових осіб, протидія та його припинення [9].

На думку О.П.Демченко [3; 4], до категорій осіб з особливими освітніми потребами відносяться обдаровані діти, які відрізняють від своїх однолітків високим рівнем інтелектуального розвитку, світосприйняттям, поведінкою, судженнями, навіть зовнішністю тощо. Часто вони не мають друзів у колективі, ведуть себе зверхньо, або навпаки є невпевненими й замкненими. Такі діти нерідко стають об'єктом насмішок і знуцань. Тому також потребують психолого-педагогічної допомоги та захисту як жертви шкільного булінгу.

Серед актуальних напрямів роботи в загальноосвітніх закладах МОН України пропонує проводити профілактику явища булінгу / цькування в декількох напрямках. Зокрема, організувати роботу гуртка «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації», факультативу «Вирішую конфлікти та будує мир навколо себе»; розвивати в учнів навички медіації, використовувати для різні засоби, зокрема, відеоролик «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Медіація – ровесників і ровесниць» та освітній електронний курс «Вирішую конфлікти та будує мир навколо себе». До того ж, варто «проводити освітню роботу з батьками та законними представниками дітей з питань профілактики насильства, булінгу, формування ненасильницької моделі поведінки та вирішення конфліктів мирним шляхом» [5].

У контексті започаткованого дослідження було сплановано кваліфікаційний експеримент, який проводився на базі закладу загальної середньої освіти I-III ступенів №1 ім. Т. Шевченка м. Ямпіль Ямпільського району Вінницької області. Для цього було розроблено анкету «Що знаєш ти про булінг» для дітей молодшого шкільного віку, спрямовану встановлення ролі дитина «жертви / агресора / спостерігача» в групі однолітків у школі. Нами обрано вибірку, учнів початкових класів, які навчаються в тих колективах, де попередньо було виявлено факти булінгу одних дітей іншими. Представимо результати опитування.

Так, на запитання: «Наскільки тобі подобається перебувати у школі?» 35,4% досліджуваних дали відповідь «не подобається», 28,3% – «подобається»,

19,2% – «дуже не подобається», 9,8% – «дуже подобається і 9,1% не змогли визначитися з відповіддю.

- На запитання: «Скільки друзів у тебе є в класі?» 41,6% учнів дали відповідь «один хороший друг», 30,4% – «жодного», 10,3% – «2-3 друзів», 17,7% – «4-5 друзів».

- Відповіді дітей на запитання «Як часто тобі довелося зіткнутися із знущаннями над собою у школі протягом цього місяця?» були наступними: 52,4% відповіли «декілька разів», 23,6% «жодного разу», 33,4% «щодня».

- Наступним було запитання «Якщо ти стаєш свідком знущань над твоїми однокласниками, що ти відчуваєш?», на яке 38,3% досліджуваних відповіли, що «відчувають, що ця дитина заслуговує такого ставлення», 17,7% відповіли, що їм байдуже, 27,6% вказали, що співчувають тим, хто стає жертвами насилля, 24,4% відповіли, що розуміють почуття тих, хто переживає знущання, адже самі неодноразово потрапляли в схожу ситуацію.

- Відповідаючи на запитання «Як часто ти брав(ла) участь у знущанні над іншими учнями протягом цього місяця?», 47,3% відповіли «2–3 рази на місяць», 25,7% – «щотижня», 25,8% – «не брали участь в знущаннях».

- На запитання «Чи розмовляли з тобою з приводу ситуації булінгу в твоєму класі вдома або в школі?» 38,6% учнів дали відповідь – «зі мною розмовляли у школі», 36,7% досліджуваних вказали, що з ними розмовляли вдома, 23,8% молодших школярів відповіли – «зі мною не розмовляли з приводу цієї ситуації».

- Аналіз відповіді на запитання «Чи розумієте ви значення терміну «булінг»?» 53,6% відповіли, що ніколи не чули такого терміну, 26,8% вказали, що знають такий термін, проте сумніваються, що розуміють його значення вірно, 19,2% відповіли, що знають значення даного терміну.

- На запитання: «Чи можна, на твою думку, знущатися над тими учнями, які тобі не подобаються?» 40,3% відповіли «так», 28,4% учнів відповіли – «не знаю», 32,3% досліджуваних дали відповідь – «ні».

- У відповідь на запитання «Чи лякає тебе ймовірність знущання над тобою в класі?» 47,4% дітей відповіли, що така ймовірність їх не лякає, 24,5% відповіли, що така ймовірність лякає їх іноді, 28,6% досліджуваних вказали, що така ймовірність їх лякає.

- На запитання: «Чи хотів би ти змінити клас або школу в якій ти навчаєшся?» 48,3% молодших школярів відповіли, що не бажають змінювати місце навчання, 32,2% досліджуваних вказали, що хочуть змінити клас, а 20,5% дітей відповіли, що хотіли б змінити школу.

Отже, можна зробити висновок, що в колективі дітей, які були обрані для дослідження, підтверджено проблему шкільного булінгу. З огляду на поширення явища булінгу, зокрема, серед дітей молодшого віку, було розроблено та проведено опитувальник «Що знаєш ти про булінг», метою якого стало визначення ефективної системи профілактики негативних тенденцій серед підлітків.

Аналізуючи отримані нами відповіді, нами було визначено, що у 33,4% учнів, учасників експерименту, стикаються із знущаннями щодня, 47,3% дітей

зізналися, що грають роль агресора у класі та завдають знищення над іншими дітьми, 28,4% дітей вказали, що відчують постійну тривогу щодо ймовірного знищення над ними у класі, тощо. Такі дані висвітлюють проблему булінгу у школі як таку, що є досить гострою на даний момент.

Отже, проблема булінгу є актуальною та водночас складною, оскільки у ситуацію цькування може потрапити будь-яка людина, при цьому виконувати різні соціальні ролі: жертви, агресора, помічника, спостерігача. В останні роки спостерігаємо збільшення випадків булінгу серед дітей в школі. Тому питання соціально-педагогічної роботи з дітьми, схильними до таких дій, актуальні сьогодні і вимагають ретельного вивчення

Список використаних джерел

1. Василюк А. В. Педагогічні технології інклюзивного навчання : навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / А.В.Василюк, Ю.В., Бондар, А.В.Хіля. – Вінниця, 2020. – 175 с.
2. Губко А. А. Шкільний булінг як соціально-психологічний феномен / А. А. Губко. // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – 2013. – №114. – С. 46–50.
3. Демченко Е.П. Одаренный ребенок как личность с особыми потребностями в инклюзивном пространстве учебного заведения / Е. Демченко, О. Зайцева // SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. – Volume II, May 26th-27th. – 2017. – P. 61–71.
4. Демченко Е.П. Статус одаренного ребенка в проблемном поле инклюзивной педагогики / Е.П.Демченко // Инклюзивное образование как организационная основа педагогики многообразия : сб. науч. ст. по итогам Международного образовательного проекта «Подготовка и переподготовка педагогов и руководителей образования в среде многообразия». - Мозырь : МГПУ им. И. П. Шамякина, 2016. – С. 105-109.
5. Деякі питання організації виховного процесу у 2020/2021 н. р. Щодо формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок : Лист МОН № 1/9-385 від 20.07.20 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/75232/
6. Любчак Л.В. Вибір оптимальної стратегії взаємодії майбутнього педагога з дітьми із особливими освітніми потребами /Л.В.Любчак // Освіта дітей з особливими потребами : від інституалізації до інклюзії // зб. тез доп. / Редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – 210-213.
7. Малкіна-Пих І. Г. Психологічна допомога в кризових ситуаціях / І.Г. Малкіна-Пих. - М. : Издво Ексмо, 2005. - 960 с.
8. Міщик Л. І. Вступ до спеціальності «Соціальна педагогіка» : навчальний посібник / автори-укладачі Л. І. Міщик, О. П. Демченко ; за заг. ред. Л. І. Міщик. – К. : Вид. Дім «Слово», 2013. – 328 с.
9. Найдьонова Л. А. Кібер-булінг або агресія в інтернеті: способи розпізнання і захист дитини / Л. А. Найдьонова. // Київ. – 2011. – №4. – С. 34.
10. Порядок застосування заходів виховного впливу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://serch.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE34394Z.html
11. Порядок реагування на випадки булінгу (цькування) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://serch.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE34394Z.html.
12. Протидія булінгу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/protidiya-bulingu>
13. Щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році : лист МОН України від 31 серпня 2020 р. № 1/9-495 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua>.
14. Швець Н. А. Вплив соціально-економічних, психолого-педагогічних чинників на забезпечення здорового способу життя в студентському середовищі / Н.А. Швець // Придніпровські соціально-гуманітарні читання, 16 травня 2014 р. – Кіровоград, 2014. – С. 81-84.

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Король Ольга, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: А.В. Хіля, кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри початкової освіти*

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF INCLUSIVE EDUCATION IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF A PANDEMIC

Korol Olha, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті досліджено та описано теоретичні аспекти розвитку інклюзивної освіти в Україні в умовах пандемії. Розкрито позитивні та негативні сторони даного процесу.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивна освіта, люди з особливими освітніми потребами, пандемія.

Abstract. This article investigates and describes the theoretical aspects of the development of inclusive education in Ukraine in a pandemic. The positive and negative sides of this process are revealed.

Key words: inclusion, inclusive education, people with special educational needs, pandemic.

Розвиток інклюзивної освіти в Україні на сьогоднішній день набуває нових форм та охоплює дедалі більше регіонів. Науковці та практики переймають найкращий досвід зарубіжних країн, вивчають та впроваджують нові технології, методи та форми роботи із людьми, які мають особливі освітні потреби. Створюються інклюзивні центри. Усе більше шкіл переходять на інклюзивну форму навчання, зокрема мова йде про створення інклюзивних класів, в організації яких значну роль відіграють громадські організації та волонтери, які підтримують тенденції розвитку інклюзивної освіти в Україні.

Особливо важливим в цьому контексті звучить питання підтримки дітей з інвалідністю, забезпечення рівних з іншими можливостей і умов отримання ними якісної освіти, соціалізації й інтеграції в дитячий колектив [2; 3; 4; 8 та ін.].

Завдяки усвідомленню необхідності залучення дітей з інвалідністю до освітнього, виховного і соціально-педагогічного процесів, на сьогодні в нормативно-правовому полі України суттєво змінилися акценти з надання послуг компенсаційного характеру до включення таких дітей в освітній простір загальноосвітньої школи та, власне, у життя суспільства [5].

Варто зазначити, що на даний час в Україні, на жаль, відсоток людей з особливими освітніми потребами зростає, що ускладнює розвиток та поширення інклюзивної освіти в Україні, відповідно мова йдеться про навчання. Однак, термін «інклюзивне навчання», пов'язаний не лише з певною категорією людей, а й для усіх. Оскільки інклюзивне навчання «передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку» [8, с.23].

Даний процес має позитивні тенденції впровадження інклюзивної освіти в останні роки. Однак, усе змінилося у 2020 році, адже весь світ перебуває в процесі боротьби з поширенням вірусу COVID-19. Це змінило долю не лише

політики чи медицини, а й долю всього людства і, зокрема, негативно позначилося на освіті. Так, усі учасники освітнього процесу перейшли на дистанційну форму навчання через швидке розповсюдження вірусу, і весь світ має сьогодні дотримуватися правил самоізоляції та використання індивідуальних засобів захисту.

Пандемія негативно позначилася на усіх сферах життєдіяльності людини. І навіть зараз, коли «все працює», статистика заражених на COVID-19 не знижується, а навпаки збільшується і тому знову існує загроза, що будуть введени жорсткі карантинні заходи. Тому, на нашу думку, варто звернути увагу на вплив пандемії на розвиток інклюзивної освіти України, її загрози та перспективи.

Складається враження, що пандемія повернула нас (у сфері інклюзії) на декілька десятків років назад. Адже, на початку двохтисячних, усі люди з особливими освітніми потребами (інвалідністю) перебували на індивідуальному навчанні, або ж здобували освіту в спеціальних закладах. Це підтверджує той факт, що аналіз реального життя дітей з інвалідністю засвідчував їхнє перебування в досить традиційному та «замкнутому просторі сім'ї, медичних установ або інтернатних закладів, у кращому випадку – денного перебування в центрах соціально-психологічної реабілітації» [10, с.30].

Переважає більшість дітей з особливими освітніми потребами і сьогодні залишається вдома, що пов'язано із проблемами здоров'я, слабким імунітетом, обмеженою кількістю пасажирів у громадському транспорті тощо. Варто зазначити, що під час жорсткого карантину, було закрито все, що пов'язано із освітньою галуззю: починаючи з дитячих садочків, закінчуючи вищими навчальними закладами. Функціонували лише заклади першої необхідності для життєзабезпечення.

Звичайно, освітній процес не був повністю зупинений, оскільки навчання продовжувалося в онлайн форматі. Проте, бажаних результатів такий процес не гарантував.

З огляду на вищесказане, нами було окреслено наступні негативні сторони розвитку інклюзивної освіти в Україні в умовах пандемії:

- закриття або ж обмеженість доступу до освітніх закладів;
- обмеженість у пересуванні;
- зменшення фінансування даної сфери;
- погіршення стану здоров'я, зокрема і психоемоційного;
- усі труднощі засвоєння освітньої програми «лягли на плечі» родин, асистентів учителя та спеціалізованих закладів.

Даний перелік негативного впливу карантинних обмежень не є повним, однак ми спробували перелічити основні позиції, що мають найбільший вплив на стан розвитку інклюзії. Проте, в кожній події варто шукати й позитивні сторони, серед яких ми змогли виокремити наступні:

- збільшення вільного часу на спілкування з рідними;
- захоплення новими видами діяльності;
- стимулювання до самостійності в навчанні;
- опанування різними ІКТ тощо.

Звичайно, позитивні сторони не компенсують негативних, однак стануть рушієм до змін та пошуків вирішення важливих проблем та вдосконалення системи освіти. Так, стратегія розвитку національної системи освіти має здійснюватися у контексті сучасних інтеграційних і глобалізаційних процесів та відповідати вимогам переходу до постіндустріальної цивілізації, що забезпечить розвиток України в ХХІ ст., сприятиме інтегруванню національної системи освіти до європейського і світового освітнього простору [1, с.9].

Проблема розвитку інклюзивної освіти в Україні набуває особливого значення, зокрема в умовах стрімкого розповсюдження вірусу, адже пандемія негативно позначається в усіх сферах діяльності людини. Тому варто шукати нові методи та форми взаємодії з дітьми з особливими освітніми потребами, не забуваючи про необхідність їхнього включення в суспільне життя, адже сучасний світ та його проблеми диктують власні умови та вимоги, до яких нам варто пристосовуватися та відшукати шляхи вдосконалення освітнього процесу. Адже, на нашу думку, проблеми не мають зупиняти розвиток та інновації, а навпаки – мають їх стимулювати.

Список використаних джерел

1. Ашиток Н. Проблеми інклюзивної освіти в Україні / Н. Ашиток // Людинознавчі студії Серія «Педагогіка». – Випуск 1/3, 2015. – С. 4-11
2. Бондар Ю. В. Розвиток творчих умінь молодших школярів з особливими освітніми потребами з використанням інтерактивних технологій / Ю.В.Бондар // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2020. – Випуск 1 (46). – С. 18–21.
3. Василюк А. В. Педагогічні технології інклюзивного навчання : навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / А.В.Василюк, Ю.В., Бондар, А.В.Хіля. – Вінниця, 2020. – 175 с.
4. Демченко О.П. Формування соціальної компетентності дітей з особливими потребами у процесі використання виховних ситуацій / О.П.Демченко // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова : серія 19. Корекційна педагогіка та соціальна психологія : зб. наукових праць. – К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2011. – С.60-63.
5. Колосова О.В., Гурал-Пулроле Й. Соціальна адаптація дітей з синдромом Дауна / О.В. Колосова, Й.Гурал-Пулроле Й // «Young Scientist». – № 5.2 (57.2). – Маю. – 2018. – С. 49-53.
6. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія / А.А.Колупаєва. – К.: «Самміт-Книга», 2009. – 272с.
7. Лазаренко Н.І. Формування в дітей з функціональними обмеженнями індивідуальної системи знань сенсожиттєвого характеру засобами арт-терапії / Н. І. Лазаренко, А. В. Хіля, А. М. Коломієць // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови, 2017. - Вип. 13 . – С. 124-156.
8. Любчак Л.В. Вибір оптимальної стратегії взаємодії майбутнього педагога з дітьми із особливими освітніми потребами / Освіта дітей з особливими потребами : від інституалізації до інклюзії // Зб. тез доп. / Редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – 210-213.
9. Педагогічні технології інклюзивного навчання: навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої педагогічної освіти; уклад. : А. Василюк, Ю. Бондар, А. Хіля. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2020. – 168 с.
10. Хіля А.В. Виховання у дітей з функціональними обмеженнями ціннісного ставлення до життя засобами арттерапії [Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / А.В.Хіля ; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. - Вінниця, 2017. – 339 с.
11. Швець Н. А. Вплив соціально-економічних, психолого-педагогічних чинників на забезпечення здорового способу життя в студентському середовищі / Н.А. Швець // Придніпровські соціально-гуманітарні читання, 16 травня 2014 р. – Кіровоград, 2014. – С. 81-84.

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ГОТОВНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

*Матвєєва Наталія, кандидат педагогічних наук, доцент ДВНЗ
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»*

FACTORS INFLUENCING THE TEACHER'S READINESS TO WORK WITH CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS

*Matveeva Natalia, candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
«Precarpathian National University named after Vasyl Stefanyk»*

Анотація. У статті розкрито основні труднощі практичної діяльності вчителя щодо навчання, виховання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами; встановлено фактори впливу на готовність до практичної діяльності в інклюзивному середовищі; накреслено шляхи підвищення ефективності даного процесу.

Ключові слова: спрямованість учителя, готовність, особливі потреби, самоосвіта, професійний розвиток, команда, професійні та особисті якості.

Abstract. The article reveals the main difficulties of practical activities of teachers in the education, upbringing and development of children with special educational needs; identified factors influencing the readiness for practical activities in an inclusive environment; ways to increase the efficiency of this process are outlined.

Key words: teacher orientation, readiness, special needs, self-education, professional development, team, professional and personal qualities.

Сьогодні засвідчує, що інклюзивне навчання в процесі свого запровадження супроводжується низкою проблем, однією з-поміж яких є неготовність педагогів до прийняття учнів з особливими освітніми потребами. З одного боку, педагоги поставлені перед вибором форм, методів та прийомів, які слід використовувати в процесі практичної діяльності, а з іншого – перед нагальною необхідністю самоосвіти, самовдосконалення та постійного професійного розвитку (опрацювання низки нормативних документів, методичних матеріалів, літератури психологічного та медичного спрямування; підвищення рівня самомотивації щодо роботи в команді та інше).

Інклюзивна освіта виступає індикатором низки прогалин та упущень у професійній діяльності керівників навчальних закладів, вихователів, учителів, медичного персоналу тощо, віддзеркалених у появі конфліктних ситуацій, низького рівня навчаємості даної категорії дітей, неспроможності учасників освітньо-виховного процесу реалізувати дидактичні та виховні завдання. Зрозуміло, основною фігурою у інклюзивному навчанні виступає педагог – людина, покликана допомогти, зреалізувати, створити, підтримати.

Сьогодні до педагога висуваються вимоги не лише як до професіонала, а й фахівця, особистості. Саме в роботі з учнями стрижневого значення набуває здатність учителя до змін, запровадження інновацій, прилаштування до потреб кожної особистості; відкритість до співпраці не лише з учнями з нормотиповим розвитком, а й дітей з різними видами нозологій. Так, практика показує, що більшість учителів відчуває дефіцит психологічних, медичних, педагогічних знань, тому що рівень їх освітньої та професійної підготовки не відповідає вимогам сьогодення.

Швидке старіння наукової інформації, поява нових технологій, реформування освітньої системи (упровадження інклюзивного навчання, створення Нової української школи тощо) створили ситуацію, за якої неможливо працювати, використовуючи знання, одержані під час професійної підготовки у вищому навчальному закладі. А, отже, перед педагогами постала потреба поглиблювати й оновлювати знання, розвивати уміння й навички відповідно до часових запитів та потреб здобувачів освіти.

Професійний, науковий, методичний, культурний рівень вчителя сьогодні має відповідати усім освітнім вимогам. З іншого боку, сучасний навчальний заклад потребує педагога, який би умів орієнтувати власну діяльність на основі досягнення науки; неперервно досліджував систему роботи; приймав нові ідеї; володів системним мисленням, умінням визначати перспективу подальшого професійного і загального свого розвитку. Не можна не пригадати слова видатного педагога К. Ушинського: «Вчитель живе доти, доки вчиться. Як тільки він перестає вчитися, у ньому помирає вчитель...» [3]. Натомість учитель-практик, що навчає та виховує учнів з різним рівнем розвитку та підготовки, повинен усю свою роботу базувати на принципах гуманізму та природовідповідності, систематичності й послідовності, використовуючи педагогіку партнерства та співпраці. В основі діяльності сучасного вчителя має лежати принцип дитиноцентризму – поваги особистості дитини, визнання її цінності та неповторності, шанобливого ставлення до унікальності та іншості. Лише за таких умов професійна діяльність вчителя буде ефективною та приносить позитивні результати.

Сучасний зміст освіти набуває ознак багатокомпонентності, включаючи не лише знання, а й способи практичної діяльності, творчий досвід, ціннісні орієнтації особистості, що забезпечують відповідний рівень фахової компетентності. Оновлення освітньої галузі та реформування її складових передбачає наявність у працівників освіти належного рівня кваліфікації, що допомагає особистості адаптуватись у динаміці сучасних реалій життя та спрямований на постійну оптимізацію розвитку школярів й, у тому числі, з особливими освітніми потребами.

Задля того, щоб учителі-практики були готовими до подальшої професійної діяльності, варто формувати в них емоційно-вольові якості (ще у період навчання у виші), уміння самостійно розширювати та поглиблювати знання, підвищувати мотивацію систематичного самовдосконалення. Цьому слугує методична компетентність, яка включає знання методологічних і теоретичних основ методики навчання (й особливо дітей з порушеннями розвитку), концептуальних основ, структури й змісту засобів навчання, уміння використовувати педагогічне спілкування в науково-педагогічній діяльності, реалізувати професійно-методичні функції, створювати інклюзивне середовище.

Практика показує, що рівень готовності учителя до самореалізації в професійній діяльності за умов інклюзивного навчання та період адаптації до нових умов практичної роботи залежать від професійної його мобільності. Основними його складовими виступають рівень самостійної постановки

завдань та отримання результатів; комунікативні уміння, навички та особистісні якості в процесі педагогічного спілкування (створення толерантного середовища); наявне почуття впевненості в собі та власних здібностях; знання реалій соціуму в умовах упровадження концептуальних положень основних нормативно-правових документів про освіту та інше [2, с.60].

Основними чинниками впливу на певні труднощі в роботі із учнями з особливими освітніми потребами виступають: прогалини в знаннях, професійній підготовці педагога (низький рівень знань, професійних умінь та навичок, професійних якостей, що є ключовими у роботі з учнями); недостатній досвід роботи із даною категорією осіб та небажання його розширювати шляхом вивчення передового педагогічного досвіду учителів, що мають таку практику; наявність власного негативного досвіду спілкування із дітьми (чи дорослими людьми) з певними нозологіями або спогадів (із власного чи життя близьких людей про ті чи інші порушення, що створювали перепони на шляху досягнення поставленої мети); небажання в силу своєрідного стилю (іміджу) працювати у команді фахівців, що здійснюють психолого-педагогічний супровід дитини з порушеннями розвитку; упереджене ставлення до порушення розвитку особистості з боку колег чи осіб, що виступають авторитетом у професійному оточенні, керівництва навчального закладу; страх і невпевненість у власних силах перед можливими труднощами; особистісні риси та якості, що є гальмівними у професійній діяльності з даною категорією осіб (страхи, упередження, неприйняття, особисті мотиви до відчуження, гнів та обурення через понаднормові зусилля тощо).

Ці та інші чинники провокують появу певних труднощів, що виникають вже на етапі першого спілкування учителя та учня з порушеннями розвитку, які посилюються в процесі подальшого навчання учнів. Усвідомлення того, що зусилля, яких слід докладати в роботі з учнями, що мають порушення розвитку, є значними та загалом неоплачуваними, не завжди стимулює до ефективної діяльності педагога в напрямку удосконалення професійної майстерності та власне загального свого рівня. Робота з власними помилками, пригнічення свого «Я», здійснення самовиховання задля загальної справи навчання, виховання і розвитку дітей з порушеннями розвитку – справа нелегка й потребує особливих внутрішніх зусиль й, головне, мотивації до активної діяльності.

Провідна роль у педагогічній діяльності учителя належить світогляду, спрямованості, мотивам, що визначають його поведінку. Спрямованість особистості педагога – мотиваційна зумовленість його дій, учинків, всієї поведінки конкретним життєвим цілям, джерелом яких є потреби й суспільні вимоги [2, с.13]. Ідейна переконаність сучасного вчителя визначає всі інші властивості і характеристики особистості, які виражають соціально-моральну спрямованість практичної діяльності, соціальні потреби, моральні й ціннісні орієнтації, почуття суспільного обов'язку і громадянської відповідальності. Підґрунтям педагогічної спрямованості виступає інтерес до власної професії, дітей з різним життєвим досвідом, рівнем підготовленості, станом здоров'я;

позитивне ставлення до школярів з різними нозологіями, батьків даної категорії учнів; педагогічної діяльності у цілому; прагнення самоосвіти та самовдосконалення.

Отже, навчання та виховання учнів з особливими освітніми потребами буде ефективним лише за умови вмотивованої, самовідданої, усвідомленої праці вчителя; спрямованості педагогічних дій на втілення у життя принципів дитиноцентризму та гуманізму, природовідповідності, толерантного ставлення до іншості тощо.

Список використаних джерел

1. Гончарова І. Як керувати самоосвітою вчителів / І. Гончарова // Директор школи. Україна. – 2011. – № 5. – С. 48-51.
2. Міщенко А.П. Стратегічне управління : навч. посібник / А.П. Міщенко. – Д.: ДУЕП, 2007. – 332 с.
3. Ушинський К. О пользе педагогической литературы / К. Ушинский // Избр. пед. произв. – М., 1965. – 345 с.

ІНКЛЮЗИВНІ ПІДХОДИ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

*Сомик Олександр, викладач гітари кафедри музикознавства,
інструментальної підготовки та хореографії
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

INCLUSIVE APPROACHES IN ECONOMIC EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES

*Somyk Oleksandr, guitar teacher at the Department of Musicology, Instrumental Training and Choreography
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. *Інклюзивні процеси охоплюють досить широкий спектр людського життя. Разом із розвитком суспільства відбувається усвідомлення необхідності включення соціально-економічне життя та надання рівних можливостей для всіх членів суспільства, включаючи людей з особливими потребами. Розглядаються інклюзивні підходи в економічній сфері життя сучасного суспільства Європейського простору.*

Ключові слова: *інклюзивна економіка, інклюзія, люди з особливими потребами, бідність, нерівність, соціальне підприємництво.*

Abstract. *Inclusive processes cover a fairly wide range of human life. Along with the development of society, there is an awareness of the need to include socio-economic life and provide equal opportunities for all members of society, including people with special needs. Inclusive approaches in the economic sphere of modern society of the European space are considered.*

Key words: *inclusive economy, inclusion, people with special needs, poverty, inequality, social entrepreneurship.*

В останні десятиліття в пострадянських країнах європейського простору, таких як Болгарія, Чехія, Польща, Естонія та інших, закономірно відбуваються

зміни в соціально-економічній сфері. Демократизація соціальних та економічних процесів має великий позитивний вплив на якість та рівень життя кожного члена суспільства країн європейського об'єднання. Україна, як держава, що активно йде шляхом євроінтеграції стикається зі схожими перетвореннями в соціально-економічній сфері.

На різних рівнях (законодавчому, науковому, освітньої практики) розвивається та впроваджується інклюзивна освіта. Так, сучасні науковці важливого значення надають питанням соціалізації осіб з особливими освітніми потребами [4], визначають напрями освітньої та корекційно-розвивальної роботи [9], акцентують увагу на розвитку творчості атипових дітей к умови їх самореалізації, наголошують на необхідності пошуку ефективних технологій навчання й виховання таких категорій дітей [10], показують значення мистецтва в розв'язанні соціально-виховних завдань в умовах інклюзивного простору. До того ж, важливого значення надається підготовці фахівців психолого-педагогічного профілю до створення умов для творчої самореалізації атипових дітей [7; 8].

Разом із позитивними змінами також з'являються і труднощі, які проявляються у зростаючій нерівності між членами суспільства, збільшення рівня бідності, безробіттям. Найбільш вразливою категорією до негативного впливу зазначених чинників вважаємо людей з особливими потребами, що мають фізичні чи ментальні порушення, адже саме вони потребують особливої уваги від державних та суспільних інститутів. Для включення таких представників суспільства в економічне життя потрібно залучати додатково, як людський, так і економічний ресурси.

Стратегії зменшення бідності та нерівності для досягнення цілей повинні включати людей з обмеженими можливостями. Досить часто саме бідність – є причиною інвалідності і крім того, може призвести до вторинної інвалідизації тих осіб, які вже є такими, внаслідок поганих умов життя, загрози здоров'ю, недоїдання, поганого доступу до медичної допомоги та можливостей освіти тощо. Бідність та інвалідність разом створюють замкнене коло [6]. Дана проблема досить сильно впливає на розвиток суспільства в цілому, і вирішуючи цю проблему створюються умови для гармонійного та більш швидкого соціально-економічного розвитку.

Для поступового вирішення даної проблеми необхідно застосовувати інклюзивні підходи, але не тільки розуміючи їх як, наприклад, збільшення доступності освітніх чи інших соціальних благ, а й інклюзивні підходи в економічній сфері. Економічна інклюзія – це важливий чинник соціальної рівності, і як наслідок фактор економічного зростання. Економіка повинна стати не тільки стійкою, але і більш інклюзивною і справедливою [4].

Якщо людям з особливими потребами надати можливості для досягнення успіху, вони частіше будуть брати участь у ринкових процесах як робоча сила, зможуть навчатися чи займатися іншою діяльністю, яка приведе до економічного зростання. Отож, серед завдань економічної інклюзії виокремлюється завдання надати рівні можливості для реалізації свого

економічного потенціалу всім учасникам ринку праці, в тому числі тим, хто має особливі потреби.

Інклюзія в економічній сфері можлива у вигляді надання інформації про можливість кожного долучитися до використання фінансових послуг, дізнатися про базові фінансові механізми щоб уберегтися від втрат та ризиків у фінансовій сфері. Також економічна інклюзія можлива й на рівні практичного застосування робочого потенціалу кожного члена суспільства, а саме через доступність робочих місць, пристосованих до особливих потреб. Соціальне підприємництво відкриває такі можливості, адже саме такий вид підприємництва максимально враховує потреби суспільства і створює особливі умови праці. Надаючи ексклюзивні послуги на ринку соціальні підприємці нової формації забезпечують інклюзивну підтримку незахищених верств населення, в першу чергу людей з фізичними та ментальними порушеннями.

Результатами впровадження економічної інклюзії для людей з особливими потребами вважаємо буде зменшення рівня безробіття серед них, зростання рівня освіти, можливість отримання визнаної кваліфікації, збільшення рівня оплати праці, захищеність на робочому місці, більш широкий доступ до фінансових послуг, зменшення дискримінаційних проявів. Інклюзивне зростання є перевіреним рушієм життєвої сили та процвітання для окремих людей, підприємств та регіонів. Інклюзивний підхід в економіці дасть можливість створити економіку, яка процвітає для всіх завдяки кожному.

Отже, інклюзивна ринкова економіка гарантує, що кожен, незалежно від своєї статі, місця народження, сімейного походження, віку чи інших обставин, над якими вони не мають контролю, має повний та справедливий доступ до ринків праці, фінансів та підприємництва та, загалом, економічних можливостей [4]. Таке твердження дає Європейський банк реконструкції та розвитку, що є демонстрацією важливості та пріоритетності проблеми інклюзивності як в соціальній, так і в економічній сферах життя Європейського суспільства.

Список використаних джерел

1. Бондар Ю. В. Розвиток творчих умінь молодших школярів з особливими освітніми потребами з використанням інтерактивних технологій. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2020. – Випуск 1 (46). С. 18–21.
2. Вдовічена О. Г. Інклюзивний розвиток – сучасна парадигма стійкого економічного зростання / О. Г. Вдовічена. // Економіка та управління національним господарством. – 2018. – №3.
3. Всесвітня доповідь з моніторингу освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://gem-report-2016.unesco.org/ru/chapter>.
4. Демченко О.П. Формування соціальної компетентності дітей з особливими потребами у процесі використання виховних ситуацій / О.П.Демченко // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова : серія 19. Корекційна педагогіка та соціальна психологія : зб. наукових праць. – К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2011. – С.60-63.
5. Європейський банк реконструкції і розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ebrd.com>.
6. Economic Inclusion [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.miusa.org/resource/tipsheet/economicinclusion>.
7. Лазаренко Н. І. Теоретико-методологічні засади підготовки фахівців в умовах сучасних трансформаційних змін / Н. І. Лазаренко // Actual question and problems of development of social sciences : Conference Proceedings. – Kielce: Holy Cross University. – P.172-175.
8. Любчак Л.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку/ Л.В.Любчак // Освітній дискурс : збірник наукових праць / голов. ред. О. П. Кивлюк. – Київ : «Видавництво «Гілея», 2018. – Випуск 9 (11-12) : Педагогічні науки. – С. 91-103.

9. Педагогічні технології інклюзивного навчання: навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої педагогічної освіти; уклад. : А. Василюк, Ю. Бондар, А. Хіля. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2020. – 168 с.
10. Хіля А.В. Арт-терапія як об'єкт наукового дослідження у працях зарубіжних та вітчизняних вчених/ А.В.Хіля // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. – № 5 (59). – С. 394–405.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ ОСВІТИ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Тимошук Лариса, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: А.В. Хіля, кандидат педагогічних наук, старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

REGULATORY AND LEGAL SECURITY IN UKRAINE EDUCATION OF PERSONS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Tymoschuk Larysa, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** Реформені перетворення в Україні зумовили зміну відношення суспільства до проблем людей з особливими освітніми потребами, привели до усвідомлення необхідності їх інтеграції в соціум. В Україні законодавчо визнано право на навчання дітей з особливими можливостями у закладах освіти.*

***Ключові слова:** інклюзивна освіти, діти з особливими освітніми потребами*

***Abstract.** Reform and transformations in Ukraine have led to a change in society's attitude to the problems of people with special educational needs, led to the realization of the need for their integration into society. Ukraine has a legal right to educate children with special needs in educational institutions.*

***Key words:** inclusive education, children with special educational needs.*

Процес входження України в ЄС зумовив зміни до реформування освітньої системи України. В Україні законодавчо визнано право на навчання дітей з особливими освітніми потребами (ООП) у дошкільних закладах, у закладах загальноосвітньої середньої освіти за місцем реєстрації дитини. Відтак, на сучасному етапі реформуванні освітньої сфери Україні активного впровадження набуває інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами у закладах освіти.

У результаті впровадження соціальної моделі інвалідності змінилися соціальна політика спрямована на утвердження соціальної рівності громадян – соціальна інклюзія, яка ґрунтується на забезпеченні умов, за яких усі діти, дорослі стають рівноправними членами суспільства, яких поважають і роблять свій внесок у його розвиток [1, с.73]. Тому, інклюзія (від англійської inclusion – включення) – процес збільшення ступеня участі всіх громадян в соціумі; процес реального включення осіб з порушеннями у здоров'ї в активне

суспільне життя, яка передбачає адаптацію системи до потреб людини [1, с.78]. Соціальна інклюзія дуже тісно пов'язана з сферою освіти.

Результатом процесу залучення дітей дошкільного і шкільного віку з ООП у загальноосвітній шкільний простір стало накопичення та аналіз знань у сфері спільного навчання цих дітей зі своїми однолітками, які мають нормотиповий рівень психологічного розвитку, узагальнення педагогічного досвіду, вивчення закономірностей та найсуттєвіших особливостей організації і впровадження інклюзивного навчання у сьогоденному освітньому просторі. Завдяки цьому наукову інтерпретацію одержав значний досвід модернізації освіти дітей з психофізичними порушеннями шляхом упровадження нових організаційних форм і навчання, виховання і розвитку, що наразі демонструє Нова українська школа (НУШ) [13, с.13]. Головними властивостями державної політики у галузі освіти стають – доступність, якість, підхід до кожної дитини. На сьогоденний день в Україні немає єдиної офіційної термінології для характеристики дітей з особливими освітніми потребами. Доцільно розглядати термін « діти з особливими освітніми потребами» (ООП), який почали вживати з метою замінити термін «діти з обмеженими можливостями життєдіяльності». З упровадженням інклюзії починає функціонувати термін «діти з особливими освітніми потребами».

У Державному стандарті початкової загальної освіти (Постанова КМУ від 21 серпня 2013р. № 607) термін «діти з особливими освітніми потребами» вживається у такому значенні: діти з ООП – діти сліпі та із зниженим зором, глухі та із зниженим слухом, з тяжкими порушеннями мовлення, із затримкою психічного розвитку, з порушеннями опорно-рухового апарату, розумовою відсталістю, діти із складними вадами розвитку (у тому числі діти з розладами аутичного спектру), навчання і виховання яких здійснюється у спеціально створених умовах. Очевидно, що робиться наголос на необхідності забезпечення додаткової підтримки у навчанні дітей, які мають певні відхилення в розвитку, що не дають їм змоги користуватись тими освітніми послугами, що надаються школами у загальноосвітньому навчальному просторі [16, с.14].

У Статті 26. «Загальної декларації прав людини» проголошується, що: – кожна людина має право на освіту. Освіта повинна бути безкоштовною, хоча б початкова і загальна. Початкова освіта повинна бути обов'язковою. Технічна і професійна освіта повинні бути загальнодоступною, а вища однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного;– освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особи і збільшення поваги до прав людини і основних свобод. Освіта повинна сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма народами, або релігійними групами і повинна сприяти діяльності ООН щодо підтримки миру. Батьки мають право пріоритету у виборі виду освіти для своїх малолітніх дітей [5].

Інноваційна освітня концепція інклюзивної освіти в Україні розпочала розвиватися приблизно з середини ХХ століття. В цей період відбулося ухвалення ЮНЕСКО «Конвенції про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти» 1960 році. Згідно цього документу держави зобов'язалися розробити і

впроваджувати політику для здійснення рівних можливостей навчання у сфері освіти (стаття 4) [6]. Запровадження інклюзивного навчання в нашій державі здійснювалося у відповідності зі Стандартними правилами забезпечення рівних можливостей для інвалідів 1993 року [7] а також за принципами Саламанської Декларації 1994 року [8]. У Саламанській декларації акцентовано, що кожна дитина унікальна і має свої певні інтереси та навчальні потреби, тому необхідно розвивати освітню галузь і розробляти навчальні плани та програми таким чином, урахувувати велике розмаїття цих потреб. На конференції було «Звернення» до всіх присутніх урядів про те, що має бути реформування сфери освіти для охоплення навчанням усіх дітей, не дивлячись на їхні особливості і відмінності, а також визнання на законодавчому рівні необхідності запроваджувати інклюзивну освіту. Згідно з основними вихідними положеннями визначеними Саламанською декларацією, які лежать в основі інклюзивного підходу до організації освіти, базовим є те, що навчально-виховні заклади мають бути відкритими для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, емоційних, мовних чи інших особливостей, до їх числа належать діти з проблемами у психофізичному розвитку та обдаровані діти, безпритульні і працюючі діти, котрі належать до мовних, етнічних чи культурних меншин. При цьому, як зазначається у декларації, закладам необхідно знаходити шляхи, які б забезпечували успішну інклюзивну освіту всіх дітей [8].

Конституцією України (ст. 3, 8, 24, 46, 53) зазначено, що забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком нашої держави. У ній гарантується громадянам України повну загальну середню освіту як обов'язкову. Стверджується, що держава забезпечує доступність і безкоштовність дошкільної, повної загальної середньої, професійно – технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання, декларується рівність прав людини, незалежно від ознак раси, кольору шкіри, політичних релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, від мовних та інших переконань, статі етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, від мовних та інших ознак. Наголошується на праві українських громадян на соціальний захист [9].

Задля забезпечення рівних можливостей у суспільстві людині з інвалідністю був прийнятий закон «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», які гарантують розвиток соціальної моделі. У цьому законі зазначено, що діяльність до держави, щодо осіб з інвалідністю полягає у виявленні, усуненні перепон і бар'єрів, що перешкоджають забезпеченню прав і задоволенню потреб, у тому числі стосовно доступу до об'єктів громадського та цивільного призначення, благоустрою, транспортної інфраструктури, дорожнього сервісу, транспорту, інформації зв'язку, а також з урахуванням індивідуальних можливостей, здібностей та інтересів – до освіти, праці культури, фізичної культури і спорту [10].

Для реалізації запровадження положень Саламанської Декларації в освітню сферу України Міністерством освіти і науки було видано наказ «Про

план дій із запровадженням інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах на 2009-2014 роки» [11], розроблено і затверджено Концепцію розвитку інклюзивної освіти. Розроблення «Плану дій щодо запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» призвело до вирішення багатьох питань, щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами. Також у цьому наказі вказується що організаційно-методичні засади навчального процесу загальноосвітніх школах повинні бути орієнтовані на потреби дитини, яка розвивається, без урахування особливостей психофізичного розвитку дітей з особливими потребами, а несумісність методів, форм педагогічного впливу на таких дітей може створювати передумови для формування у них поганого ставлення до навчання та поведінки у загальноосвітньому закладі освіти. Наголошується увага на тому, що найголовнішим чинником розвитку «Інклюзивної освіти» повинна бути якісна підготовка педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. У Концепції вказується, що держава бере на себе зобов'язання щодо додержання прав дитини на якісну освіту з особливими освітніми потребами. Реалізація Концепції передбачає комплексне розв'язання питань, пов'язаних з нормативно правовим, навчально-методичним, кадровим забезпеченням інклюзивної освіти. Зокрема, модернізації вищої педагогічної освіти і системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів і підготовці достатньої кількості кваліфікованих педагогічних кадрів, які володіють методиками «Інклюзивного навчання» [11].

Крім того, КМУ було затверджено ряд нормативних документів: «Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх закладах» (2011), «Організацію інклюзивного навчання у загальноосвітньому навчальному закладі» (2012) та багато інших нормативних документів, підзаконних актів, які докладно регламентують організацію навчання в інклюзивному середовищі. Отже, аналіз основних законодавчих та нормативних актів що забезпечення прав людини з особливими освітніми потребами на освіту, норми яких регламентовані в національне законодавство України, і тих нормативних актів нашої держави, які розроблені і були ухвалені з метою реалізації освітніх норм і стандартів України, створюють законодавчу основу організації інклюзивного навчання і визначають необхідність до професійної підготовки майбутніх учителів до роботи в інклюзивному середовищі.

Список використаних джерел

1. Байда Л. Інвалідність та суспільство.[Серія навчальних матеріалів українсько-канадського проекту «Інклюзивна освіта для дітей з особливими освітніми потребами в Україні»] / Л.Байда, О. Красюкова – Енс, С. Буров, В. Азін, Я. Грибальський, Ю. Найда / заг.ред Л.Байда, О. Красюкова – Енс канадський центр вивчення неповносправності, 2012. -188с.
2. Бондар Ю. В. Розвиток творчих умінь молодших школярів з особливими освітніми потребами з використанням інтерактивних технологій / Ю.В.Бондар // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2020. – Випуск 1 (46). – С. 18–21.
3. Демченко Е.П. Одаренный ребенок как личность с особыми потребностями в инклюзивном пространстве учебного заведения / Е. Демченко, О. Зайцева // SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II, May 26th-27th. – 2017. – P. 61–71.
4. Демченко О.П. Формування соціальної компетентності дітей з особливими потребами у процесі використання виховних ситуацій / О.П.Демченко // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова : серія 19.

- Корекційна педагогіка та соціальна психологія : зб. наукових праць. – К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2011. – С.60-63.
5. Загальна декларація прав людини : Міжнародний документ від 10.12.1948 р.// Офіційний веб-портал Верховної ради України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/995_015
 6. Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти: Міжнародний документ від 14.12.1960 р. / Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
 7. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів: Міжнародний документ від 20.12.1993 р. // Офіційний веб-портал Верховної ради України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
 8. Саламанская декларация. Рамки действия по образованию лиц с особыми потребностями, принятые Всемирной конференцией по образованию лиц с особыми потребностями: доступ и качество. Саламанка. Испания 7-10 июня 1994г. - К., 2000. - 21с.
 9. Конституція України. Закон України «Про внесення змін до Конституції України». -К.: Велес, 2005 – 48 с.
 10. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» // Офіційний веб-портал Верховної ради України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
 11. Про затвердження плану дій щодо запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009-2012 роки. Наказ МОН №855 від 11.09.09 року // Офіційний веб-портал Верховної ради України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
 12. Лазуренко О.О. До питання щодо розвитку поняття «емоційна компетентність» у психології / О.О. Лазуренко [Електронний ресурс]// Науковий огляд. – 2015.Т.1. - №11.- Режим доступу до ресурсу: www.naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/370
 13. Мартинчук О. В. Підготовка фахівця зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному середовищі : монографія / О.В. Мартинчук. – Київ, 2018. – 430с.
 14. Хіля А.В. Арт-терапія як об'єкт наукового дослідження у працях зарубіжних та вітчизняних вчених / А.В.Хіля // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. – № 5 (59). – С. 394–405.
 15. Хіля А. Організація навчально-виховного процесу початкової школи в умовах інклюзивної освіти: законодавчий аспект / А.В.Хіля // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського: збірник наукових праць [внесений до Переліку наукових фахових видань України з педагогічних наук]. – Випуск 1.43 (93).– Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2013. – Т.1. – С. 219-223.
 16. Шевців З. М. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу : монографія / З.М. Шевців. – Київ, 2017. – 383 с.

РОЛЬ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО КОНСИЛИУМА В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОМ СОПРОВОЖДЕНИИ ОБУЧАЮЩИХСЯ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ ЗДОРОВЬЯ

*Шарафуллина Жанна, кандидат педагогических наук, заведующий кафедрой
специального и инклюзивного образования*

*Жантасова Светлана, кандидат филологических наук, доцент
ГАУ ДПО Институт развития образования Республики Башкортостан,
Уфа (Россия)*

IMPORTANCE OF THE PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CONSILIUM IN THE PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT OF STUDENTS WITH DISABILITIES

*Sharafullina Zhanna, Candidate of Pedagogical Sciences, Head of the Department
of Special and Inclusive Education*

*Zhantasova Svetlana, Candidate of Philology, Associate Professor
GAU DPO Institute of Education Development of the Republic of Bashkortostan,
Ufa (Russia)*

Аннотация. В статье раскрывается значение психолого-медико-педагогического консилиума в организации образовательного процесса обучающихся с нарушениями в развитии.

Ключевые слова: психолого-педагогическое сопровождение, психолого-медико-педагогическая комиссия, психолого-педагогический консилиум, дети с ограниченными возможностями здоровья; инклюзивное образование.

Abstract. The article reveals the importance of a psychological and pedagogical council in the organization of inclusive education for children with disabilities.

Key words. psychological and pedagogical support, psychological, medical and pedagogical commission, psychological and pedagogical consilium, children with disabilities.

Обеспечение реализации права детей с ограниченными возможностями здоровья (далее – ОВЗ) на образование позиционируется как одна из приоритетных задач государственной политики России, а также является важнейшим условием их успешной адаптации в социуме, полноценной самореализации в доступных видах деятельности.

Такая позиция подразумевает системный подход к организации помощи обучающимся с особыми образовательными потребностями и индивидуализированное психолого-педагогическое сопровождение. Для создания требуемых условий необходимы кардинальные изменения в обществе, в образовательном процессе, в подготовке педагогов, реализующих инклюзивную практику в образовательных организациях.

Для обучения детей с ОВЗ на первый план выходят:

– проблемы доступности образования, что обеспечивается вариативностью образовательной системы, вариативностью содержания образовательных программ соответствующего уровня образования;

– соответствие условий образования особым возможностям и потребностям обучающихся, которое гарантируется системой психолого-педагогического и медико-социального сопровождения, обеспечивающее создание специальных образовательных условий по месту обучения;

– качество образовательных услуг, обеспеченное квалифицированными кадрами.

В связи с этим возрастает роль и ответственность деятельности не только психолого-педагогических комиссий (далее – ПМПК), но и психолого-педагогических консилиумов (ППк) образовательных организаций – неотъемлемого направления службы психолого-педагогического сопровождения в определении образовательного маршрута, индивидуальной траектории развития ребенка, имеющего трудности в обучении, развитии и социальной адаптации.

Согласно Положению о ПМПК, утвержденному приказом Минобрнауки России от 20.09.2013 N 1082, целью деятельности ПМПК является своевременное выявление детей с особенностями в физическом и (или)

психическом развитии и (или) отклонениями в поведении, проведения их комплексного психолого-медико-педагогического обследования и подготовки по результатам обследования рекомендаций по оказанию им психолого-медико-педагогической помощи и организации их обучения и воспитания, а также подтверждения, уточнения или изменения ранее данных рекомендаций. [2, п.1.2] В свою очередь, целью деятельности психолого-педагогического консилиума является создание оптимальных условий обучения, развития, социализации и адаптации обучающихся посредством психолого-педагогического сопровождения. [3, п.1.1]

Соответственно ПМПК несет ответственность за присвоение статуса ребенку «обучающийся с ограниченными возможностями здоровья», а также определяет в соответствии с особыми потребностями специальные образовательные условия, в том числе режим, приоритетную форму обучения по адаптированной программе и общие рекомендации специалистам коррекционно-развивающего направления, создавая, таким образом, *индивидуальную образовательную траекторию*.

В свою очередь, консилиум и руководитель образовательной организации отвечают за создание и реализацию рекомендованных ПМПК особых условий образовательного процесса, согласуя их с родителями обучающегося с ОВЗ.

Таким образом, ПМПК ставит перед собой стратегические цели и задачи, направленные на образовательную и социальную адаптацию обучающегося с ОВЗ, а психолого-педагогический консилиум является исполнителем и решает тактические задачи, реализуя рекомендации, прописанные комиссией.

Напомним, что психолого-педагогический консилиум образовательной организации действует на основе примерного положения о психолого-педагогическом консилиуме, утвержденного Распоряжением Министерства просвещения РФ от 09.09.2019 N P-93. В данном нормативном документе определены все необходимые моменты по деятельности этого органа, задачи, режим, необходимая документация.

Особого внимания требует пункт 5 вышеуказанного Положения «Содержание рекомендаций ППк по организации психолого-педагогического сопровождения обучающихся». Так, согласно пункту 5.1. рекомендациями по организации психолого-педагогического сопровождения обучающегося с ОВЗ могут быть: разработка адаптированной основной общеобразовательной программы, разработка индивидуального учебного плана обучающегося, адаптация учебных и контрольно-измерительных материалов, также предоставление услуг тьютора, ассистента (помощника), оказывающего необходимую техническую помощь, услуг по сурдопереводу, тифлопереводу и тифлосурдопереводу (индивидуально или на группу обучающихся), в том числе на период адаптации обучающегося в организации».

В пункте 5.2. Положения определены специальные образовательные условия организации обучения по индивидуальному учебному плану, учебному расписанию, в их числе: дополнительный выходной день, организация дополнительной двигательной нагрузки в течение учебного дня,

предоставление дополнительных перерывов для приема пищи, лекарств, снижение объема домашней работы и другие.

Пункт 5.3. определяет специальные образовательные условия для обучающихся, испытывающих трудности в освоении программ, развитии и социальной адаптации, которые прописаны в статье 42 Федерального закона от 29.12.2012 N 273-ФЗ «Об образовании в РФ», а именно проведение групповых (или) индивидуальных коррекционно-развивающих и компенсирующих занятий с обучающимися, профилактику асоциального (девиантного поведения) и другие.

Также необходимо отметить, что все рекомендации по психолого-педагогическому сопровождению обучающихся реализуются только на основании письменного согласия родителей (законных представителей).

Для различных категорий детей с ОВЗ в зависимости от их индивидуальных особенностей и возможностей специальные образовательные условия должны реализовываться в различной степени выраженности, в различном объеме и качестве, т.е. должны быть индивидуализированы. Именно такой процесс варьирования и индивидуализации образовательного маршрута должен лежать в основе деятельности психолого-педагогического консилиума.

Таким образом, в условиях инклюзивного образования только при наличии психолого-педагогического консилиума возможно осуществление высококвалифицированного и профессионального комплексного психолого-педагогического сопровождения детей с ОВЗ в образовательной организации.

Список использованных источников

1. Барбитова А.Д. Методическое обеспечение инклюзивного образования в условиях образовательной организации: организационно-методическое сопровождение деятельности психолого-медико-педагогического консилиума : методические рекомендации / А.Д. Барбитова, Н.Б. Панин., Панина, Л.Ю.Пухлова Т.Н. // Регион-Инвест. – Ульяновск, 2018. – 98 с.
2. Положение о психолого-медико-педагогической комиссии, утвержденное приказом Минобрнауки России от 20 сентября 2013 г. № 1082.
3. Примерное положение о психолого-педагогическом консилиуме, утвержденное Распоряжением Министерства просвещения РФ от 09.09.2019 N Р-93.
4. Резникова Е.В. Психолого-педагогический консилиум как средство комплексного сопровождения детей с ограниченными возможностями здоровья / Е.В. Резникова, .В. С. Васильева // Вестник челябинского государственного педагогического университета. – Челябинск, 2018. – №6. – С. 270-287
5. Федеральный закон Российской Федерации от 29.12.2012 № 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации».

Секція 2
НОРМОТИПОВІ ДІТИ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО
ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО
СЕРЕДОВИЩА: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ
ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
НА ОСНОВІ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ

Байдачна Діана, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: Н.А. Олійник, кандидат педагогічних наук, доцент,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ORGANIZATION OF EXTRACURRICULAR ACTIVITIES OF JUNIOR
SCHOOLCHILDREN ON THE BASIS OF GENDER APPROACH

Baidachna Diana, master's student
Vinnitsia Mykhailo Kotsyubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті проаналізовано форми організації позакласної роботи молодших школярів на основі гендерного підходу. Аналіз психолого-педагогічних досліджень, присвячених процесу виховання учнів у початковій школі, показав недостатню розробленість проблеми застосування гендерного підходу.*

***Ключові слова:** гендерні відносини, вчитель початкових класів, формування гендерної культури, молодші школярі.*

***Abstract.** The article analyzes the forms of organization of extracurricular activities of junior schoolchildren on the basis of gender approach. Based on the analysis of psychological and pedagogical research on education in primary school, showed insufficient development of the problem of applying a gender approach.*

***Key words:** gender relations, primary school teacher, formation of gender culture, junior schoolchildren*

Поступове входження України до європейського освітнього простору впродовж останнього часу детермінувало великий інтерес педагогічної науки до проблем гендерного виховання та гендерної культури у сфері освіти. Переосмислення традиційних, зазвичай стереотипних уявлень про соціальну роль жінок та чоловіків з огляду на нові соціально-економічні умови має актуально-перспективний характер для прогресивних змін сучасної системи вітчизняної освіти, розробки її футуристичних моделей, про що зазначено в нормативно-правових документах України найвищого державного рівня, починаючи з Постанови Кабінету Міністрів України «Про Державну національну програму «Освіта» (1993) і закінчуючи Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр.

Методологічною основою досліджуваної роботи є праці відомих педагогів, психологів, науковців зокрема: упровадження принципів гендерної рівності і демократії до сфери освітнього простору сучасної освіти (І. Грабовська, В. Кравець, Л. Ковальчук, Т. Мельник, А. Фурман та ін.); інтеграція гендерного підходу до системи початкової освіти (А. Шевченко, О.Кікінеджи, Н. Павлущенко та ін.); гендерна культура дітей та молоді (К.Корсак, Л. Мандрик, Н. Маркова та ін.).

Більшість науковців мету гендерного виховання вбачають у формуванні гендерної культури дітей щодо різної статі, однаково здатних до самореалізації й розкриття потенційних можливостей в сучасному світі, реконструкції традиційних культурних обмежень розвитку потенціалу особистості залежно від статі, осмисленні й створенні умов для максимальної самореалізації й розкриття здібностей хлопчиків і дівчаток у процесі педагогічної взаємодії.

Варто зазначити, що формування гендерної культури визначається як один із базових компонентів культури особистості загалом. Нерозуміння гендерних питань поглиблює наявну нерівність між чоловіками й жінками, посилює дискримінаційні тенденції. О. Кікінежди стверджує, що гендерна культура – це знання соціально-психологічних механізмів становлення особистості жінки й чоловіка як рівних соціальних істот [9, с. 129].

Варто зазначити, що сучасна школа відкриває нові можливості для інтеграції гендерного підходу в освітянську практику з метою дотримання принципів гендерної рівності, уникнення будь-яких виявів упередженості та дискримінації дітей за статевою ознакою, диференціації вимог щодо їхнього розвитку, навчання та поведінки на підставі належності до певної статі, створення умов для максимального розкриття здібностей та інтересів дівчаток і хлопчиків у процесі педагогічної взаємодії. С. Гришак наголошує, що «сприяння просуванню гендерної рівності є однією з 8 цілей розвитку тисячоліття, яку 189 країн світу визначили як пріоритетну і зобов'язалися досягти до 2015 р.» [2, с. 19].

Школа через підручники, педагогічне спілкування і традиційну систему виховання відтворює та породжує гендерні стереотипи, що не відповідають об'єктивним реаліям світу і стають перешкодою для ефективного розвитку суспільства. Для гендерного виховання дітей варто використовувати різні педагогічні форми й методи, наповнюючи їх відповідним контекстом. Дослідники й методисти [1; 6] пропнують алгоритми проведення інтерактивних методів навчання в освітньому процесі початкової школи. Ефективною в гендерному вихованні дітей є також технологія тренінгу [10].

Аналіз педагогічної літератури зі статевого виховання засвідчує, що вітчизняна школа ніколи не була «безстатевою», як часто стверджували. Навпаки, вона через освітній процес і педагогічну взаємодію активно реалізовувала статево-рольову парадигму гендерної соціалізації учнів. Саме школі, на думку багатьох дослідників, належить заслуга проведення ідей про природну ролеву обмеженість жінок, формування комплексів професійної неповноцінності й соціальної депривації дівчат [8, с. 6].

У гендерному вихованні у контексті позакласної виховної роботи Найбільш перспективними в процесі гендерної підготовки, вважаються педагогічні ігрові технології, технології диференційованого навчання з урахуванням типу гендеру, технології проблемного і критичного навчання, а також групові дискусії, ігрові методи, методи створення ситуації вибору, театралізовану діяльність [3; 4; 7].

Дискусія з гендерних питань та проблем – це діалогічний метод, у ході якого відбувається формування практичного гендерного досвіду. Його застосування сприяє вмінням дівчат та хлопців чітко виражати свої думки, активно відстоювати власну точку зору, аргументовано заперечувати.

Гендерна гра – метод відтворення предметного та соціального змісту діяльності, незалежно від статі, спрямована на формування гнучкої гендерної ідентичності. При конструюванні змісту гендерної гри враховуються егалітарні процеси у сучасному суспільстві, вікові та індивідуальні особливості молодших школярів. У ході реалізації програми застосовувалися такі види ігор:

1. Імітаційні гендерні ігри, в яких відтворювалась егалітарна поведінка чоловіків та жінок і стимулювалось її активне наслідування.

2. Сюжетно-рольові гендерні ігри, в яких відпрацьовувалися тактика поведінки, дій, виконання функцій та обов'язків, враховуючи індивідуальність.

З метою розвитку уявлень про якості дівчат та хлопців, характеристику чоловічих і жіночих соціальних ролей, формування адекватного уявлення про гендерні стереотипи, про рівність, паритетність статей доречно проводити ігрові завдання, вправи, бесіди. Так, для учнів 1-2-х класів варто проводити вправу «Чи ми різні?».

Мета: показати, що лише фізіологічні відмінності мають стійку приналежність до статі, а гендерні відмінності можуть належати як хлопцям, так і дівчатам.

Хід вправи: дошка поділена на дві частини: дівчачу і хлоп'ячу. В одній частині з допомогою дітей експериментатор записує риси, особливості, притаманні дівчатам, в іншій – хлопцям. Після цього дітям пропонується переглянути перелік рис і визначити, чи є такі, що притаманні лише дівчатам або лише хлопцям.

Для учнів 3-4 класів можна проводити гру «Асоціації».

Мета: продовжувати формувати розуміння стереотипного поділу рис особистості на «хлопчачі» і «дівчачі».

Хід гри: учням пропонували назвати якомога більше асоціацій, пов'язаних зі словом «дівчина»/ «хлопець». На дошці у двох колонках експериментатор записує названі якості.

Далі проводиться обговорення:

– Які з перерахованих якостей належать лише хлопцям, а які – дівчатам?

– Чи зустрічаються у житті дівчата/хлопці з протилежними якостями (добра – зла, сильний – слабкий, турботлива – егоїстка)?

– Чи може одна і та сама якість бути властивою особі іншої статі (Хлопець може бути ніжним і турботливим? Дівчина може бути сміливою, сильною?).

Хлопці й дівчата активно беруть участь у виконанні вказаних завдань.

Результатом проведення таких ігор було усвідомлення дітьми того, що розбіжності між чоловіками і жінками є природними, а уявлення про те, що жінки – слабка стать, а чоловіки – сильна, є гендерним стереотипом, прийнятим у суспільстві.

Для того, щоб розширити уявлення про уподобання протилежної статі, виконувалась вправа «Що я знаю про вподобання дівчат/хлопців». Учня пропонували продовжити речення, називаючи улюблені ігри дівчат, улюблені ігри хлопців, улюблені фільми та мультіки дівчат, хлопців; які пісні подобаються дівчатам, а які хлопцям.

Підсумовуючи сказане, можемо зробити висновок, що особливістю формування гендерної культури молодших школярів у навчально-виховній діяльності початкової школи є гармонізація гендерних стосунків між дівчатами і хлопцями як представниками чоловічої та жіночої складової суспільства, які є рівноправними в можливостях самореалізації, самовираження, самоутвердження, виконання соціальних, навчальних ролей, незважаючи на різні фізіологічні, психологічні й індивідуальні особливості.

Список використаних джерел

1. Бондар Ю. В. Модель формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій / Ю.В.Бондар // *Area Nauki*. –2020. – № 1 (7). – С. 5-13.
2. Гришак С. М. Міжнародні стратегії просування рівності жінок і чоловіків як фактор розвитку гендерної політики в галузі освіти на пострадянському просторі / С. М. Гришак // *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля (Серія “Педагогіка і психологія”)*. – 2013. – № 1 (5). – С. 16–20.
3. Демченко О.П. Ігрові виховні ситуації у формуванні особистості дитини / О.П.Демченко // *Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : [навчально-методичний посібник]* ; за ред. Г.С.Тарасенко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – С. 111-124.
4. Демченко О. П. Свято як форма національного виховання молодших школярів: технологічний аспект/ О. П. Демченко // *Проблеми українського національного виховання : збірник наукових праць* / за ред. Н. Скотної, М. Чепіль. – Дрогобич : РВВ ДДПУ ім.І.Франка, 2013. – С.261-272
5. Досвід педагогів школи з питань впровадження гендерного підходу в навчально-виховному процесі : наук. статті / [упор. Н. Р. Фуголь, І. М. Шабелян]. – Лозуватка, 2015. – 21 с.
6. Імбер В.І. Комп'ютерна грамотність та інформаційна безпека дітей молодшого шкільного віку на уроках інформатики: дуальний підхід // *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. – Вип. 46. – С.17-21.
7. Казьмірчук Н.С. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів / Н.С.Казьмірчук, О.В.Жовнич, І.А.Стахова // *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. – №61. – С.23-30.*
8. Кікінежді О. М. Формування гендерної культури молоді : проблеми та перспективи / О. М. Кікінежді // *Шлях освіти. – 2004. – № 1. – С. 27–28.*
9. Кікінежді О. М. Інноваційні підходи до формування гендерної культури у студентської молоді / О. М. Кікінежді // *Психолого-педагогічні засади професійного становлення особистості практичного психолога і соціального педагога в умовах вищої школи* : зб. мат. Всеукр. наук.-практ. конф. – Тернопіль : ТДПУ, 2003. – С. 128–135
10. Любчак Л.В. Використання технології тренінгу в формуванні комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів / Л.В.Любчак // *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* / Зб. Наук. Пр. – Вип. 47. – Київ – Вінниця, 2017. – С.70-75.
11. Швець Н. А. Вплив соціально-економічних, психолого-педагогічних чинників на забезпечення здорового способу життя в студентському середовищі / Н.А. Швець // *Придніпровські соціально-гуманітарні читання*, 16 травня 2014 р. – Кіровоград, 2014. – С. 81-84.
12. Шевченко А. М. Гендерне виховання молодших школярів засобами фольклору в умовах полікультурного регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 “Теорія і методика виховання” / А. М. Шевченко ; Східноукраїнський нац. ун-т ім. Володимира Даля. – Луганськ, 2009. – 23 с.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ І МОТИВАЦІЇ УЧІННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Бобровська Анжела, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Хутченко Діана, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: Л.В. Любчак, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

RELATIONSHIP BETWEEN EVALUATION OF EDUCATIONAL ACHIEVEMENTS AND MOTIVATION OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN THE CONDITIONS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Bobrovska Angela, master's student

Khutchenko Diana, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У тезах розглянуто теоретичні аспекти нової системи оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів. Розкрито суть видів оцінювання молодших школярів за новоствореною системою Нової української школи. Висвітлено важливість змін в організації навчання та оцінювання молодших школярів, взаємозалежність мотивації учіння від способу оцінювання навчальних досягнень учнів.*

***Ключові слова.** навчання, оцінювання, формувальне оцінювання, підсумкове оцінювання, мотивація учіння, молодший школяр.*

***Abstract.** The theses consider the theoretical aspects of the new system of assessment of academic achievement of primary school students. The essence of types of assessment of junior schoolchildren according to the newly created system of the new Ukrainian school is revealed. The importance of changes in the system of teaching and assessment of junior students and the interdependence of learning motivation on the assessment of student achievement are highlighted.*

***Key words:** learning, assessment, formative assessment, final assessment, learning motivation, junior high school student.*

Навчальна мотивація – це загальноприйнята назва процесів, методів, способів спонування учнів до продуктивної навчально-пізнавальної діяльності, активного засвоєння змісту освіти [11, с. 122].

Мотивація важлива завжди і у кожній справі, а якщо говорити про молодшого школяра, то тут вона обов'язкова. Це пояснюється тим, що дитина вступає в нові обов'язки, нове коло спілкування та не завжди розуміє, що від неї вимагають та як треба діяти. Відомо, що дітям дошкільного та молодшого шкільного віку як навчальний матеріал, так і способи його виконання потрібно пояснювати декілька раз, а коли мова йде про спрямування пізнавальної активності, то кількість разів може збільшуватися і далі.

На думку ряду науковців, навчальна мотивація проявляється у дитини при наявності вираженої пізнавальної потреби і вмінні працювати [12, с. 134]. Пізнавальна потреба існує у малюка з самого народження, а далі вона стає подібною до вогнища: чим більше дорослі задовольняють пізнавальний інтерес дитини, тим сильнішим він стає. Не даремно усі психологи зауважують, що потрібно розвивати будь-який інтерес у дітей з самого малечку та давати відповіді на усі питання: чому сонце світить?, чому птахи літають?, чому у мами довге волосся?, з чого складається телефон? тощо. Адже, відповівши на питання дитини у ранньому віці, ми даємо поштовх до активної пізнавальної діяльності у дошкільному та шкільному віці.

Як ми уже зазначали, мотивація є важливим аспектом освітнього процесу, тому необхідно знати всі особливості цього педагогічного явища та уміло його використовувати для досягнення освітніх цілей.

В.О.Сухомлинський у своїй праці «Серце віддаю дітям», звертаючись до учителів, писав: «Не забувайте, що ґрунт, на якому будується ваша педагогічна майстерність, – у самій дитині, в її ставленні до знань і до вас, учителю. Це – бажання вчитися, натхнення, готовність до подолання труднощів. Дбайливо збагачуйте цей ґрунт, без нього немає школи» [13, с. 87]. Щоб навчити дитину, треба не просто передати їй сухі знання і сформувані вміння, а й викликати в неї активність, пізнавальну чи практичну. А важливим структурним елементом цієї активності є мотивація, в якій виявляється, іноді таке різне, ставлення школярів до навчання.

На даний час актуальним є питання впливу оцінювання навчальних досягнень учнів на розвиток мотивації учіння молодших школярів. Адже на сучасному етапі розвитку суспільства відбувається реформування галузі освіти. Головна мета теперішніх нововведень – створення Нової української школи, осередку знань і можливостей для самореалізації та різнобічного розвитку кожної дитини як особистості [10, с. 340].

З 2018-2019 навчального року учні перших класів почали навчатися за новою системою оцінювання. Це означає, що молодші школярі замість сухого запам'ятовування інформації, яку отримують у школі, опануватимуть компетентності – те, що знадобиться в житті. Такий вид навчання передбачає не лише опанування академічних знань з окремих предметів, а й так званих соціальних компетентностей, тобто тих, які допоможуть вирішувати складні проблеми, легко працювати в команді, пропонувати нові ідеї тощо [10, с. 1].

На нашу думку, у розвитку позитивних мотивів учіння сучасних дітей важливе місце займає правильно підібраний стиль та методи оцінювання їх навчальних досягнень. Вище уже зазначалося, що нині уся початкова ланка освіти активно входить у нову епоху навчання – Нову українську школу. Разом із цим з'являються нові методи оцінювання навчальних досягнень та успіхів здобувачів освіти.

На сьогоднішній день усі початкові класи використовують нову систему оцінювання. Її суть полягає у тому, що оцінюється прогрес в навчанні, а не знання, вміння, навички. Це так зване формувальне оцінювання, яке буде надзвичайно ефективним лише за умови його системного застосування.

Поряд з формувальним видом оцінювання учнів початкових класів не слід забувати і про підсумкове оцінювання. Воно, як новий вид оцінювання, стоїть поряд із формувальним, допомагає йому здійснювати ефективний контроль якості знань кожного учня. Не зважаючи на те, що ці два види оцінювання створені для досягнення однієї мети, формувальне і підсумкове оцінювання підпорядковані різним цілям: формувальне оцінювання має на меті підвищити якість освіти, а підсумкове оцінювання оцінити цю якість. Відповідно формувальне оцінювання здійснюється під час навчального процесу, підсумкове – уже по його завершенні.

Продовжуючи тему формувального оцінювання, варто згадати те, що у минуле відходить не лише вид оцінювання молодших школярів, а й вигляд фіксації здобутих умінь та навичок кожного учня.

Тому саме для здійснення формувального оцінювання робоча група МОН розробила свідоцтво досягнень учня. Воно створене для того, щоб дати батькам і учням зворотний зв'язок про те, що відбувалося протягом навчального року чи семестру.

Як показує детальний аналіз бланків свідоцтв у цьому списку немає варіанту «низький рівень», чи зауважень типу «не зміг вивчити таблицю множення». Адаже вчитель, фіксуючи можливості учнів не виносить вирок, а має на меті допомогти та покращити результати успішності. Дані зміни несуть за собою відмову від приниження учня низькими оцінками та використання позитивних суджень як умови активного підвищення мотивації до навчальної діяльності [9].

Поряд із новими видами оцінювання з'являється безліч сучасних технологій навчання, які значно полегшують освітній процес. Однією з таких важливих технологій оцінювання у початковій школі, особливо у 1-му класі, є технологія портфоліо. Вона відрізняється від звичних методів оцінювання тим, що забезпечує вчителя інформацією про процес і результати навчальної діяльності учня, надаючи при цьому можливості саме учням здійснювати судження щодо результатів своєї діяльності.

Портфоліо, як вид контролю, дає можливість учителю знайти сильні та слабкі сторони кожного учня класу, визначити хід думок та прогрес в опануванні певними навичками за певний період. Портфоліо здебільшого має вигляд спеціальної папки, проте його вміст не зводиться лише до колекції учнівських робіт. Портфоліо – це спеціально спланована та організована індивідуальна добірка документів та матеріалів, яка демонструє динаміку досягнень учнів у різних сферах, це ще раз доводить, що новий стиль оцінювання націлений на підвищення мотивації кожної юної особистості.

Кожному учителю слід пам'ятати, що перехід до справжнього нового оцінювання в українській школі вимагатиме серйозної зміни культурних норм, педагогічних звичок і парадигм. Також для ефективного здійснення формувального оцінювання вчителю необхідно забути та відмовитися від багатьох установок радянської і пострадянської педагогіки [11, с. 126]. Для цього необхідно реформувати систему підготовки майбутніх учителів початкових класів, формувати в них нові ціннісні орієнтири, використовувати

для цього інтерактивні методи й прийоми, філософський діалог, ділові ігри, тренінгові заняття [1; 6; 7; 8]. Також варто використовувати гуманістичні ідеали, які представлені в історії української та зарубіжної педагогіки [2].

У довіді роботи викладачів кафедри початкової освіти освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського апробовані сучасні інноваційні форми й методи підготовки вчителів Нової української школи, які презентовані в науково-методичних працях [3; 4; 5; 8].

Отже, оцінювання як метод не підвищує успішність учнів, проте учні покращують свої знання за умов, що інформація, яку діти отримали у ході формувального оцінювання, використовується вчителем з урахуванням індивідуальних навчальних потреб учнів, мотивує їх, пробуджує внутрішні стимули до діяльності і допомагає їм стати самостійними та незалежними у навчанні.

Список використаних джерел

1. Григорович О. Формування інноваційної культури педагога як стратегічна мета національної системи освіти / О.Григорович, О.Демченко Н.Родюк // Рідна школа. – 2018. – №9–12 (1060). – С.32-39.
2. Демченко О.П. Практикум з історії педагогіки : навчально-методичний посібник для викладачів історії педагогіки, на допомогу студентам педагогічних ВНЗ під час самостійного вивчення теоретичних основ, підготовки до семінарських і практичних занять / О.П.Демченко. – К. : Видавничий дім «Слово», 2012. – 432 с.
3. Казьмірчук Н.С. Особливості організації проектної діяльності молодших школярів на уроках математики / Н.С.Казьмірчук, Т.С.Білик // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. – № 61. – С.18-23.
4. Імбер В.І. Роль сучасних засобів навчання у формуванні творчої особистості майбутнього вчителя початкових класів / В.І.Імбер // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. Випуск 15. – 2005. – С. 20-23.
5. Лазаренко Н.І. Професійна підготовка вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції : монографія / Наталія Іванівна Лазаренко. – Вінниця : ТОВ «Друк», 2019. – 389 с
6. Лимар Ю.М. Використання філософського діалогу у формуванні навичок демократичного спілкування майбутніх педагогів / Ю.М. Лимар, О.П. Демченко, І.С. Турчина // Інноваційна педагогіка. – 2019. – Випуск 16. – Т. 1. – С. 110–115.
7. Любчак Л.В. Підготовка майбутнього педагога до реалізації принципів педагогіки партнерства / Л.В.Любчак, Л.П. Дабіжа // Development trends in pedagogical and psychological sciences: the experience of countries of Eastern Europe and prospects of Ukraine: monograph / edited by authors. – 1st ed. – Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2018. – p.539-560.
8. Любчак Л.В. Використання технології тренінгу в формуванні комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів / Л.В.Любчак // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми / Зб. Наук. Пр. – Вип. 47. – Київ – Вінниця, 2017. – С.70-75.
9. Коберник І. Оцінювання по-новому: як закордонний досвід оцінювання в початкових класах можна використати в Україні / І.Коберник, В.Топол. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://nus.org.ua/articles/otsinyuvannya-po-novomu-yak-zakordonne-otsinyuvannya-v-pochatkovykh-klasah-mozhnavykorystaty-v-ukrayini/> – Назва з екрану.
10. Нова українська школа. Як по-новому оцінюватимуть учнів перших класів. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://nus.org.ua/articles/yak-po-novomu-otsinyuvatymut-uchniv-pershyh-klasiv/>
11. Нова українська школа: poradnik dla vchytela / під заг. ред. Бібік Н. М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017 – 206 с.
12. Савчин М.В. Вікова психологія : навч. посіб / М.В.Савчин, Л.П.Василенко. – К.: Академвидав, 2006. – 360 с.
13. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям / В.А.Сухомлинский. – К. : Рад.школа, 1972. – 244 с.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ МОДЕЛЮВАННЯ У ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВЕЛИЧИНОЮ І ВИМІРЮВАННЯМ

Буката Олена, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Тарнавська Н.П., кандидат психологічних наук, доцент
кафедри дошкільної освіти і педагогічних інновацій
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

USING THE MODELING METHOD IN THE PROCESS OF INTRODUCING SITTLE CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE WITH SIZE AND MEASUREMENT

*Bukata Olena, master's student
Zhytomyr Ivan Franko State University (Ukraine)*

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз проблеми використання методу моделювання на заняттях з формування елементарних математичних уявлень дітей старшого дошкільного віку при ознайомленні дітей з величиною і вимірюванням. Автором запропоновано методичні прийоми вдосконалення системи ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з величиною і вимірюванням на основі моделювання.

Ключові слова: старший дошкільний вік, метод моделювання, логіко-математичний розвиток, ознайомлення дошкільників з величиною і вимірюванням.

Abstract. The article provides a theoretical analysis of the problem of using the method of modeling in classes on the formation of elementary mathematical concepts of older preschool children in acquainting children with the magnitude and measurement. The author offers methodical methods of improving the system of acquaintance of older preschool children with the size and measurement based on modeling.

Key words: senior preschool age, modeling method, logical-mathematical development, acquaintance of preschoolers with size and measurement.

Сучасний виховний процес у закладі дошкільної освіти орієнтований на створення вихователем умов надання дитині свободи вибору, вільної гри, заохочування творчої ініціативи, дослідницьких дій, щоб заняття чи самостійна діяльність викликали в дошкільників позитивні емоції. Важливо не забувати давати позитивну оцінку практичним діям кожної дитини, використовувати ігрові та казкові сюжети, спонукати дітей розмірковувати, пояснювати свої дії, якщо дитина зіткнулася з труднощами, знаходити разом з нею спосіб виконання завдань. Вирішити вище вказані задачі можливо засобами моделювання, що добре підходять для ознайомлення дошкільників з величиною і вимірюванням.

Моделювання є знаково-символічним або образним відтворення предметів або об'єктів, які за своєю складністю і величиною не піддаються, або погано піддаються обстеженню і виготовленню в натуральному вигляді. Моделювання, проведене в процесі навчання і виховання дітей, служить розвитку їх здібностей, поглибленню знань з визначення величини предметів і їх вимірювання а також з технологією обробки матеріалів, встановлення математичних залежностей і відношень. Моделювання сприяє зв'язку теорії з

практикою, формуванню практичних навичок, є засобом розширення кругозору дітей.

Відомо, що психологічною особливістю дітей старшого дошкільного віку є переважання наочно-образного мислення (це є нормою розвитку), їм складно мати справу з абстрагуванням. Математика як наука, у тому числі елементарна математика, не вивчає конкретні предмети або об'єкти в їх безпосередньому прояві, вона вивчає їх кількісні та просторові характеристики, а це високий ступінь абстракції.

Більшість сучасних досліджень присвячено вивченню можливості розвитку моделювання та використання моделей в старшому дошкільному віці. У цьому віці відбуваються зміни в пізнавальній діяльності дитини, змінюється змістовна і операційна сторона, зароджуються пізнавальні мотиви. Тому даний вік називають віком «безлічі відкриттів». Дитина активно пізнає предметні еталони, опановує уміннями враховувати і використовувати властивості предметів у практичній діяльності. Дошкільник освоює різноманітні способи дослідження величини, стає «чомучкою», цікавиться всім, що його оточує [2].

При вираженому інтересі до навколишнього світу дитина старшого дошкільного віку не володіє адекватними засобами отримання необхідної інформації, тому педагог покликаний допомогти їй в оволодінні засобами пізнання, виробленими людством і дозволяє самостійно відкривати нове. У зв'язку з цим важливо розглядати можливості оволодіння моделюванням як засобом пізнання дітьми властивостей і відношень в предметах, або процесах. Дітям старшого дошкільного віку складно зрозуміти, що величина предмета не залежить від форми, кольору чи матеріалу, з якого він зроблений.

Мета статті: теоретично проаналізувати і обґрунтувати використання методу моделювання на заняттях з формування елементарних математичних уявлень дітей старшого дошкільного віку про величину і вимірювання.

Частина властивостей і відношень (колір, розмір, форма) освоюється дітьми досить повно. Діти встановлюють відношення, успішно розуміють прості логічні зв'язки, пояснюють їх. Інші властивості і відношення освоюються недостатньо глибоко, діти можуть у визначенні математичних ознак, «змішувати» обсяги уявлень (наприклад, невірно вживають терміни – великий замість важкий, м'який замість легкий тощо). Нерівномірність освоєння властивостей і відношень пов'язана як з особливостями самих властивостей (частотою їх прояву, ступенем вираженості), так і з рівнем оволодіння способами їх пізнання, зокрема вимірювання. В існуючій практиці ознайомлення дітей з величиною спостерігається перенесення акцентів на розвиток пізнавальних операцій без достатнього розширення сенсорних уявлень. Розширення і поглиблення уявлень про властивості і їх відношення відбувається паралельно, наслідком чого є розрив зв'язку між сенсорними і логічними компонентами пізнання [6]. Відокремлене вивчення властивостей і відношень не завжди сприяє розвитку системного бачення об'єктів світу. Так форму і розмір розглядають як математичні властивості і відношення, колір пов'язують з образотворчою діяльністю. Однією з форм організації дитячої діяльності, що враховує виявлені особливості освоєння властивостей і

відношень предметів, і сприяє прояву дитячої самостійності в пізнанні, поряд з експериментуванням, вирішенням практичних та пізнавальних завдань, є гра та ігрові вправи [4]. Ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з величиною неможливо без використання цікавих ігор, завдань, розваг. Яскраві ігри приваблюють увагу дітей, а часта їх зміна зможе зосередити дитину на певних знаннях. В групі має бути місце для ігroteки, де дитина зможе зручно розміститись з цікавою грою, особливо це стосується ігор і вправ з сипучими і рідкими речовинами, які діти вимірюють за допомогою різних умовних мір – кужелів, чашок, фігурних ємкостей, ліжок, стаканів, черпаків тощо. Умовні міри вимірювання є свого роду моделями величини, що використовуються одночасно з офіційно визначеними мірами вимірювання, наприклад, літр, кілограм у повсякденній діяльності.

Можливість моделювання різноманітного змісту – зіставлення предметів об'єктів, варіативність порівняння форми і величини, проведення ігор та ігрових вправ дозволяють:

- послідовно удосконалювати систему роботи з засвоєння моделювання як засобу пізнання властивостей і відношень предметів, їх величини дітьми старшого дошкільного віку;

- використовувати різноманітні види моделей (з відображення змісту, по мірі умовності змісту, за способом вираження), оптимально поєднуючи пізнання самої моделі і нові знання про навколишній світ при її застосуванні;

- накопичувати досвід пізнання за допомогою моделювання та використання моделі в повсякденній діяльності через збагачення предметно-розвивального середовища;

- підвищити інтерес дітей до пізнання, пробудити в них бажання спостерігати й експериментувати з властивостями предметів і явищами світу.

У програмах розвитку та виховання дітей дошкільного віку вміст уявлень про величину та вимірювання об'єднано, немає чіткого визначення уявлень і вмінь їх обстеження дітьми, способів вимірювання. У педагогів виникають певні труднощі щодо розширення і розвитку досвіду освоєння властивостей і відношень у процесі ознайомлення з величиною предметів у дітей дошкільного віку. Застосування моделі при групуванні (серіації) фігур за величиною дозволяє дітям більш успішно виділяти ознаки величини для утворення груп від найбільшого предмета до найменшого. Якщо до цього діти часто переключалися з одного способу дій на інший, групували предмети за двома властивостями одночасно, відволікалися на сприймання яскравих ознак, то при використанні моделі вони більш успішно порівнюють предмети за величиною, групують їх, пояснюючи свої дії педагогу.

На думку Тарнавської Н.П., діти шостого року життя вчаться порівнювати величину двох предметів накладанням або прикладанням, розуміти, що розмір (величина) предмета може вимірюватися за допомогою іншого предмета, що називається умовною мірою чи просто мірою. Вимірювати за допомогою умовної міри довжину, об'єм рідких і сипучих речовин, установлювати ряд величин за одним з параметрів (довжина, ширини, висота, товщина). При цьому такий процес ознайомлення дітей з величиною

відбувається на основі практичних дій з використанням моделі, знаково-символічні позначення (образні малюнки) допоможуть дітям правильно застосовувати послідовність дій [6].

Кількісний аналіз при проведенні дослідження в старшій групі ЗДО Великогорбашівського ДНЗ «Журавлик» (25 дітей) показав, що у більшості дітей шостого року життя рівень освоєння властивостей і відношень у вимірювальній діяльності при використанні моделей підвищився. Знаково-символічні і образні моделі допомагають дітям виявити конкретні відмінності властивостей величини, а моделі логічного змісту сприяють кращому виділенню зв'язків, відносин, узагальнення і логічності змісту. Наочність, образність моделей, можливість практичних дій з їх елементами підвищують інтерес дітей до завдань, викликають бажання експериментувати, досліджувати предмети і модель. Це свідчить про те, що використання моделювання в освоєнні величини і вимірювання дітьми старшого дошкільного віку є захоплюючим засобом пізнання. Старший дошкільник у процесі навчання вимірюванню здатен покращити уявлення про число та лічбу, адже перелічування умовних мір сприяє цьому. Дітей навчають вимірювати довжину за допомогою умовної міри. Вимірювання різних об'єктів відповідними мірками (довгою і короткою) дозволяє підвести дітей до розуміння узагальненого способу вимірювання за допомогою умовної міри. Коли діти оволоділи способом вимірювання, їм пропонується використовувати вимірювання для порівняння двох об'єктів: яка з доріжок коротша; в якому глечичку молока більше; в якому мішечку гречки більше тощо.

На нашу думку в роботі з дітьми старшого дошкільного віку необхідно використовувати такі моделі різних математичних понять. До них належать:

- моделі числа-пластини для нагвинчування 1-єї, 2-х і більше кришок. Діти вправляються в нагвинчуванні і відгвинчуванні кришок, перераховують їх, а надалі вчаться оперувати моделями як числами (співвідносити з цифрами, порівнювати, доповнювати до потрібної кількості, вибудовувати числовий ряд). На моделях відпрацьовується склад числа, виробляються рахункові операції, при вимірюванні числа-пластини використовуються для перелічування мір, кожна міра – це окрема кришка;

- моделі чисел у вигляді кіл, розділених на рівні частини (модель «Ціле і частини»). Діти знаходять кружечки, розділені на 2, 3 і більше частин, підбирають до них цифри, вибирають всі деталі одного розміру і складають з них ціле. На моделях добре відпрацьовувати склад числа: «додай до цілого кружечка, поміняй колір, склади по цифрах». Ігри Воскобовича: «Прозорі цифри» (набір для конструювання цифр і фігур), «Чарівна вісімка» (конструювання цифр);

- блоки Д'єнеше, що можуть використовуватися для лінійного вимірювання;

- знаково-символічні таблиці з послідовністю вимірювальних дій.

З точки зору моделювання, математичний зміст носить переважно логічний, а не арифметичний характер. Логічний зміст більш сприяє «дитячому» способу входження в математику. Свого часу Піаже зазначав, що

дитина раніше сприймає і навчається виділяти просторові характеристики об'єктів, ніж їх кількісні характеристики. Логічний матеріал легко дати дитині в руки для дослідження та експериментування (предметне моделювання на 1-му етапі). На 2-му етапі вводиться графічне моделювання за допомогою лінійки-трафарету. Ігри з логічним матеріалом проводяться і в реальному тривимірному просторі групової кімнати і на площині (горизонтальній і вертикальній) в умовах кодованого простору [5].

Підсумовуючи вище сказане, пропонуємо вдосконалити систему ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з величиною і вимірюванням на основі моделювання наступним чином:

– більшість видів діяльності повинні мати інтегрований характер, в яких математичні завдання відображаються в різного роду моделях – образних, знаково-символічних, схематичних;

– основний акцент у ознайомленні з величиною і вимірюванням має ставитися на самостійне вирішення дошкільниками поставлених завдань, виборі ними прийомів і засобів, перевірки правильності рішення, звіряючись з етапами, зазначеними в моделі;

– дослідницько-продуктивна діяльність дітей в ознайомленні з величиною і вимірюванням має включати як прямі, так і опосередковані методи (моделювання), які сприяють не тільки оволодінню математичними знаннями, але і загальному інтелектуальному розвитку.

Усі форми використання моделювання, а саме: предметне моделювання, предметно-схематичне моделювання – це новий, перспективний метод ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з величиною і вимірюванням, що дає позитивні результати в практичному застосуванні, активізуючи вимірювальну діяльність дітей. Моделювання є одним з найбільш перспективних методів реалізації розумового виховання, оскільки мислення дошкільника відрізняється предметною образністю і наочною конкретністю. Ми пропонуємо використовувати метод моделювання ширше в практиці дошкільного виховання, активно застосовуючи цю методику у всіх напрямках дошкільного виховання, оскільки даний метод дає найбільш відчутні результати в розумовому розвитку дитини старшого дошкільного віку.

Список використаних джерел та літератури

1. Игры и упражнения по развитию умственных способностей у детей дошкольного возраста / Под. ред. Л. А. Венгер, О. М. Дьяченко. – Москва: Просвещение, 1989. – 163 с.
2. Крутій К.Л. Скарбничка ігор для розумних батьків і кмітливих дітлахів / К.Л. Крутій, Н.В.Маковецька. – Запоріжжя : ЛПС ЛТД, 2000. – 187 с.
3. Леушина А. М. Формирование элементарных математических представлений у детей дошкольного возраста/ А.М. Леушина. – Москва : Просвещение, 1984. – 204 с.
4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т.І.Поніманська.– Київ : Академ-видав, 2006. – 456 с.
5. Стеценко І. Логіки світу: Розвиток логічного мислення дітей 4-го року життя / І.Стеценко. – Київ : Редакція загально-педагогічних газет, 2004. – 125 с.
6. Тарнавська Н.П. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку в таблицях, алгоритмах, фрагментах занять. Навчально-методичний посібник / Н.П. Тарнавська. – Житомир: ЖДУ імені Івана Франка., 2016 – 196 с.

**ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧИХ УЯВЛЕНЬ
У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Бучацька Яна, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: О.В. Колосова, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

**THE PROBLEM OF FORMATION OF NATURAL PERCEPTIONS IN
MIDDLE PRESCHOOL CHILDREN**

Buchatska Yana, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті висвітлені проблеми формування природничих уявлень у дітей середнього дошкільного віку, зазначені основні завдання екологічного виховання, подані рекомендації для формування природничих уявлень у дітей середнього дошкільного віку.

Ключові слова: природничі уявлення, діти середнього дошкільного віку, дидактичні ігри.

Abstract. The article highlights the problems of formation of natural ideas in middle school children. the main tasks of ecological education are specified. recommendations for the formation of natural ideas in middle school children are given.

Key words: natural ideas, middle school children, didactic games.

Необхідність екологічного виховання зумовлена наявністю світової екологічної кризи, причина якої криється у практичній діяльності людини, що обумовлена її свідомістю. Оскільки основи свідомості, ставлення особистості до світу природи формуються в дошкільному віці, важливо використати цей сензитивний період для екологічного виховання особистості.

Вплив природи на формування особистості розкрито в роботах Я.Коменського, Дж.Локка, Й.Песталоцці, С.Русової, Ж-Ж.Руссо, В.Сухомлинського, К. Ушинського, Є.Фльориної. Сучасні дослідники (С.Дерябо, Г. Пустовіт, В.Ясвін) наголошують на необхідності формування екоцентричного типу екологічної свідомості як регулятора діяльності людей у природі. Н. Горопаха, Н. Глухова, Н. Кот, К. Крутій, Н. Лисенко, С. Ніколаєва, З. Плохій, Л. Присяжнюк, Н. Рижова, Н. Яришева зазначають, що основи екологічної свідомості закладаються в дошкільному дитинстві, яка виступає головною складовою екологічної культури особистості.

Учені вважають, що екологічне виховання – це систематична педагогічна діяльність, спрямована на розвиток в дітей екологічної культури, компонентами якої є система наукових знань, поглядів, переконань, відповідальне та дієве ставлення до навколишнього природного середовища [5].

У процесі екологічного виховання відбувається формування елементарних наукових знань про основні етапи розвитку живої природи та взаємозв'язки і

взаємозалежності у природній сфері; розвиток вміння класифікувати живу природу за зовнішніми ознаками, способом живленням, середовищем існування; стимулюється допитливість та інтерес до пізнання природи; формується практичний досвід дітей у різних видах діяльності в природі; виховується у дітей діяльна любов до природи. [1].

На думку вчених, розуміння самоцінності природи, відчуття себе її частиною формується лише з набуттям природничих знань [4, с. 27], яке відбувається у єдності з розвитком екологічної свідомості та поведінки. У дошкільному віці вперше з'являється можливість відображення важливих залежностей живої й неживої природи [4, с. 16]. У дітей дошкільного віку можна сформулювати розуміння залежності між зовнішньою будовою тварин і умовами їхнього існування; уявлення про основні умови росту й розвитку рослин. Таке пізнання здійснюється дітьми в наочно-образній формі, у процесі предметної діяльності з об'єктами (Л. Венгер, О. Запорожець, М. Поддьяков).

Дидактичні ігри допомагають зробити освітній процес ознайомлення з природою цікавим і захоплюючим. На заняттях з ознайомлення з природою дидактична гра використовується педагогами з метою засвоєння, поглиблення та систематизації уявлень дітей про навколишній світ, сприяє розвитку їх пізнавальних інтересів та різноманітних здібностей, логічного мислення, творчої фантазії, самостійності, кмітливості, винахідливості тощо [4, с. 17].

Для формування природничих уявлень про світ тварин слід застосовувати різні види дидактичних ігор, а саме:

а) ігри з предметами: «Хто чим харчується?», «Що спочатку - що потім?», «Дітки на гілці», «Знайди, що покажу», «Розклади овочі та фрукти у кошики», «Коли це буває?».

«Коли це буває?»

Мета: уточнити уявлення дітей про сезонні явища, ознаки пір року.

Обладнання: гербарій з квітучих рослин, листя рослин, плоди рослин.

Хід гри. Дітям демонструють листя різних рослин різного забарвлення, плоди рослин (шишки, каштани, горіхи, яблука, груші), гербарій з квітучих рослин в залежності від пори року. Діти розглядають та називають пору року, коли з'являються такі листочки, плоди, квіти.

б) ігри настільно-друковані: «Знайди дитинча», «Тато, мама і малюк», «Хто що їсть», «Чарівний поїзд», «Овочі чи фрукти», «Вгадай пору року», «Догляд за рослинами», «Де чия тінь».

«Знайди дитинча»

Мета: закріплення та вивчення назв диких та свійських тварин та їх дитинчат, диференціація диких та свійських тварин за характерними ознаками, розвиток зорового сприймання, наочно-образного мислення, уваги.

Хід гри: на столі розкладаються картки із зображеннями малят свійських тварин. Дітям роздаються картки із зображеннями дорослих тварин. Дається завдання: дібрати малят до дорослих тварин, описати зовнішній вигляд дорослої тварини, виділити її характерні ознаки; розповісти, що цікавого знаєте про свійських тварин. Виграє той, хто перший впорається із завданням.

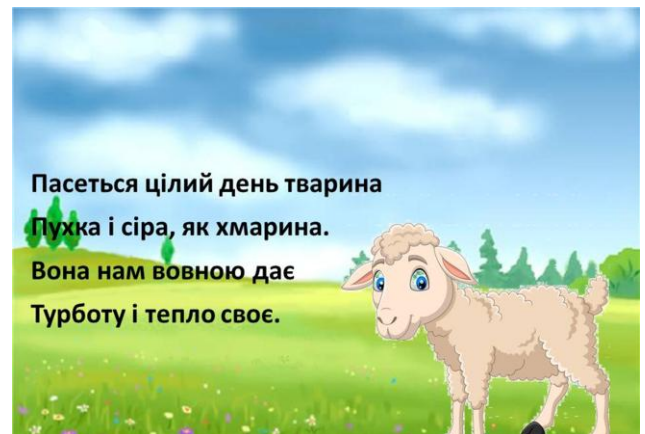

в) словесні ігри: «Хто в будиночку живе?», «Хто живе в селі?», «Лабіринти для дітей», «Знайди, про що розповім», «Пори року».

Хто живе в селі?»

Мета. Закріплювати уявлення дітей про характерні ознаки домашніх тварин, умови їх проживання.

Хід гри. Вихователь зачитує загадку про тварину, діти відгадують, потім розглядають ілюстрацію, дають відповіді на запитання: що їсть?, як доглядають її люди?

«Лабіринти для дітей»

Мета: розвивати мислення, концентрацію уваги, старанність, наполегливість, вчити шукати рішення, знаходити правильний шлях, орієнтуватися в просторі, розвивати дрібну моторику, готувати руку до письма.

Отже дидактичні ігри є не лише дієвим засобом формування природничих знань, умінь та навичок молодших дошкільників, а й знаряддям вироблення правил поведінки в дошкільній групі, що й повинно стати одним з головних важелів у забезпеченні екологічного виховання дітей середнього дошкільного віку.

Таким чином, вихід сучасного суспільства з екологічної кризи можливий за умови формування, починаючи з дошкільного віку, основ екологічної свідомості, що вважається головною складовою екологічної культури й регулятором діяльності людини у природі.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7. – С.4-19.
2. Миколаєва С.М. Спільна діяльність дорослого і дітей / С.М. Миколаєва // Дошкільне виховання. – 2000. – №5. – С. 36-43
3. Ніколаєнко В. М. Екологічне виховання в ДНЗ / В.М. Ніколаєнко. – Х.: Вид. група «Основа», 2010. – 207 с.
4. Плохій З. П. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника / З. П. Плохій. – Світич, 2010. – 135 с.
5. Рішення Колегії Міністерства освіти і науки України №13/6-19 від 20.12.2001р. «Про концепцію екологічної освіти в Україні» // Офіційний веб-портал Верховної ради України [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>.

ФОРМУВАННЯ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРОСТОРОВЕ ОРІЄНТУВАННЯ В ПРОЦЕСІ ІГОР ТА ПОБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Вакуленко Наталія, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: Тарнавська Н.П., кандидат психологічних наук, доцент
кафедри дошкільної освіти і педагогічних інновацій
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

FORMATION IN PRESCHOOL CHILDREN IDEAS ABOUT SPATIAL ORIENTATION DURING GAMES AND HOUSEHOLD ACTIVITIES

*Natalia Vakulenko, master's student
Zhytomyr Ivan Franko State University (Ukraine)*

Анотація. В статті здійснюється теоретичний аналіз проблеми ознайомлення дітей старшого дошкільного віку зі змістом елементарних математичних понять про орієнтування в просторі. Обґрунтовується ефективність ознайомлення дітей з даними поняттями в грі та побутовій діяльності.

Ключові слова: старший дошкільний вік, математичний розвиток, орієнтування в просторі, гра, побутова діяльність.

Abstract. The article provides a theoretical analysis of the problem of acquainting older preschool children with the content of elementary mathematical concepts of spatial orientation. The efficiency of acquainting children with these concepts in the game and household activities is substantiated.

Key words: senior preschool age, mathematical development, spatial orientation, game, household activities.

Діти старшого дошкільного віку проявляють спонтанний інтерес до математичних категорій: кількість, форма, час, простір, які допомагають їм краще орієнтуватися в навколишньому, впорядковувати і систематизувати предмети та об'єкти у грі та побутовій діяльності. Вихователі закладів дошкільної освіти враховують цей інтерес і намагаються розширити знання дітей в цій області. Однак знайомство зі змістом елементарних математичних понять про орієнтування в просторі не завжди здійснюється систематично. Базовий компонент дошкільної освіти, державні програми розвитку дітей дошкільного віку визначають орієнтири і вимоги до пізнавального розвитку дошкільників, частиною якого є математичний розвиток. Тому тема обраної статті є актуальною та потребує вивчення.

Мета статті: теоретично проаналізувати і обґрунтувати ефективність ознайомлення дітей старшого дошкільного віку в грі та побутовій діяльності.

Проблему сприйняття простору дітьми дошкільного віку досліджували П.Ф. Лесгафт, Б.Г.Ананьєв, Т.А.Мусейібова, З.Я. Степаненкова, К.Й.Щербакова та інші. Зокрема, П. Ф. Лесгафт вивчав особливості зорового орієнтування в просторі на основі рухових відчуттів, Б. Г. Ананьєв зробив психологічний аналіз поетапного розвитку просторових орієнтувань у дітей різного віку. Ним обґрунтовано, що в ранньому віці дитина сприймає простір в основному на чуттєвій основі. Однак вчений наголошує, що у дошкільному віці навчання спирається як на чуттєву, так і на логічну (словесну) основу [9]. У дослідженні Т. А. Мусейібової розроблена методика навчання дітей раннього і дошкільного віку просторовим орієнтуванням: на собі, від себе, від будь-якого предмета, на основі словесних вказівок [8]. З. Я. Степаненкова досліджувала розвиток просторових орієнтувань у зв'язку з організацією занять з фізичної культури і пішохідних прогулянок [4].

Включення слова в процес сприйняття, оволодіння самостійною мовою в значній мірі сприяє вдосконаленню просторових орієнтувань, уявлень. «Чим точніше слова визначають напрямок, – підкреслює Г.М. Леушина, – тим легше дитина орієнтується в ньому, тим повніше включає ці просторові ознаки у відображену ним картину світу, тим більш свідомою, логічною, цільною вона стає» [9].

У процесі пізнання і освоєння навколишнього світу людина цілком природно намагається визначити своє особливе місце в ньому і період перебування. Таке визначення здійснюється за допомогою використання понять «простір». Поняттям «простір» визначають співіснування і відокремленість речей одна від одної, їхню протяжність, порядок розташування однієї щодо іншої. Простір і час є універсальною, базисною категорією у пізнанні дитиною оточуючих її людей і речей. Просторові уявлення є невід'ємною частиною життя будь-якої людини, адже не можливе саме існування поза простором, охоплюючи всі сфери взаємодії дитини з довкіллям, орієнтування в просторі створює умови для її різнобічного розвитку, зокрема формування окоміру, вміння орієнтуватися від себе та інших предметів, складати прості схеми – лялькової кімнати, ігрового майданчика, маршруту від дому до садочка, або до інших цікавих місць.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень засвідчив, що поняття «просторові уявлення» містить такі складові:

- уявлення про форму предметів та їхні розміри (З. Богуславська, В. Зінченко, Г. Люблінська, А. Столяр, С. Якобсон);
- здатність розрізнити предмети у просторі (А. Столяр);
- оцінка відстаней, взаємного розміщення предметів (Л. Венгер, М. Денисова, Г. Леушина, Н. Фігурин, К. Щербакова та ін.).

Чітке сприйняття й оцінювання співвідносних просторових напрямів мають виключно важливе життєво-практичне та пізнавальне значення. Без спеціального налаштування зору на сприйняття форми, величини, визначення різних просторових характеристик не можуть успішно формуватися уявлення про предмети, а відтак утруднюються практичні дії з ними. Без усвідомлення просторового розміщення предметів, їх неможливо правильно розташувати під час малювання чи використати у процесі конструктивної діяльності.

Вміння орієнтуватися у просторі й усвідомлення просторових відношень, напрямів збагачує мову дитини, робить її точнішою, переконливішою, граматично правильною. Через розуміння дітьми просторових відношень перед ними розкриваються змістові зв'язки між предметами і явищами – причинні, цільові, наслідкові. Так, система роботи Н. Тарнавською з розвитку в старших дошкільників просторових орієнтувань включає [8]:

- орієнтування відносно себе та інших предметів;
- освоєння і застосування словесної системи відліку за основними просторовими напрямками: вперед-назад, вгору-вниз, направо-наліво, проміжних: зправа вгорі, зліва вгорі, знизу зправа, знизу зліва;
- визначення просторового розташування об'єктів при орієнтуванні на площині, тобто в двомірному просторі – розташування предметів на схемі, на листі паперу;
- визначення положення предметів і об'єктів в просторі, рухаючись за схемою, в лабіринті;
- визначення просторового розміщення предметів відносно один одного [8].

Орієнтування в просторі – комплексне, багаторівневе поняття, що об'єднує у собі орієнтування у великому й малому просторі різних напрямів та рівнів. У більш вузькому значенні, поняття «просторове орієнтування» розглядається як орієнтування на місцевості: визначення «точки відліку» («Я стою праворуч від будинку»), визначення місцезнаходження об'єктів щодо себе («Шафа ліворуч від мене»), визначення розташування предметів відносно один одного («Валіза лежить під столом»).

Упродовж свого розвитку дитина проходить чотири рівні розуміння простору (за Т. Мусейбовою). На першому етапі вона виділяє тільки ті предмети, які контактено близькі до неї, а сам простір при цьому ще не виділяється. На другому етапі дитина починає активно використовувати зорове орієнтування, розширюючи межі навколишнього простору й окремих ділянок у ньому. Третій етап характеризується осмисленням віддалених від дитини об'єктів і збільшенням кількості ділянок, виділених у просторі. На четвертому

етапі відображення простору носить вже більш цілісний характер, коли діти розширюють орієнтування в різних напрямках, розташування об'єктів у їх взаємозв'язку й обумовленості.

Розглянемо ігрові і побутові дії, що сприяють просторовому орієнтуванню:

У процесі одягання на прогулянку діти старшого дошкільного віку можуть закріпити уявлення про орієнтування на власному тілі (на собі).

– Покажи де у тебе голова, спина, живіт, ноги, які речі і в якій послідовності ти будеш одягати.

– Візьми кульку у праву руку.

– Одягни черевики і тупни лівою ногою [1].

У процесі ігрової діяльності діти старшого дошкільного віку можуть вправлятися в орієнтування відносно власного тіла (від себе).

– Гра «Регулювальник»: покажи прапорцем направо, наліво, вгору, вниз.

– Покоти машинку вперед, назад, праворуч, ліворуч.

– Які іграшки (меблі) стоять перед тобою, позаду, зліва, справа [3].

Ігрові дії дозволяють закріпити уявлення про орієнтування щодо оточуючих предметів та об'єктів.

– Постав собачку перед будиночком, а дерево позаду будиночка.

– Постав машинку ліворуч від будинку.

– Що стоїть справа від дверей (вікна, столу) [1].

Ігрові дії дозволяють покращити орієнтування в двомірному просторі, в мікропросторі (на аркуші паперу).

– Розклади малюнки: квітку у правий верхній куточок, бджілку у лівий нижній, зайчика у лівий верхній, морквинку в правий нижній. З'єднай лініями, що кому підходить. Посередині постав сонечко.

– Виклади кружечки вгорі аркуша, а квадратики внизу.

– Постав сині фігури зліва, червоні справа, а жовті – посередині аркуша [5; 6].

Надзвичайно цікаві дітям вправи і ігри в побутових ситуаціях – орієнтування за допомогою слуху, нюху, дотику.

– Де дзвенить дзвіночок? Він далеко чи близько?

– Чим пахне? Впізнати за запахом: огірок, цибулю, апельсин.

– Вгадай на дотик. Знайти в закритій торбинці гумову, металеву, дерев'яну кульки [3].

Орієнтування в приміщенні.

Дитина сидить за столом, перед педагогом. Попросити її розповісти по пам'яті, де що знаходиться в груповій кімнаті, не повертаючись туди. Зафіксувати, якщо дитина намагається подивитися в заданому напрямку, вказує шлях до об'єкта рукою:

– Розкажи, де у вашій групі зберігаються іграшки, де живуть рибки, а де стоїть акваріум, де ви роздягаєтесь, коли приходите з вулиці? Що є на вашому ігровому майданчику? Де проходять музичні заняття у вашому садочку, а що там є?

Джерелом пізнання дитини старшого дошкільного віку є чуттєвий та інтелектуальний досвід. Але слід зазначити, що такий досвід може бути накопичений досить механічно, шляхом багаторазового повторення, слухового сприйняття, але не впорядкованим, неорганізованим, практико-орієнтованим, коли дитина через гру, побутову, пошуково-дослідницьку діяльність знайомиться з просторовим орієнтуванням. Направити дошкільника в потрібне русло покликаний педагог, який не тільки знає, з чим ознайомлювати дитину, але і як досягти максимальної включеності в продуктивну діяльність, щоб навчання та виховання було розвиваючим. Тому потреби нинішнього часу вимагають від вихователя перебудови в змісті і формах роботи з дітьми, творчих зусиль, пошуку нових підходів до кожної дитини з урахуванням її розвитку, особливостей нервової системи та здібностей до засвоєння просторового орієнтування, активного використання наукових досягнень у галузі педагогіки і психології.

Список використаних джерел

1. Блехер Ф.Н. Дидактические игры и занимательные упражнения в первом классе / Ф.Н.Блехер. – Москва : Просвещение, 1964. – 184 с.
2. Гальперин П.Я. Формирование начальных математических понятий / П.Я. Гальперин, Л.С. Георгиева // Теория и методика развития математических представлений у дошкольников : хрестоматия в 6 частях. – Москва : СПб, 1994.– Ч. 3. – 312 с.
3. Грама Н.Г. Сенсорний розвиток дітей раннього віку: теорія і практика : [монографія] / Н.Г.Грама.– Одеса, 2018.– 239 с.
4. Дорошенко Т.М. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень:навч.посіб. / упоряд.: Т.М.Дорошенко, В.В.Мацько. – Кременчук : ПП «Бігарт», 2019. – 96 с.
5. Жигайло О.О. Формування математичної компетентності дошкільників засобами інформаційно-комунікаційних технологій / О. О. Жигайло // Педагогічна освіта: теорія і практика. – 2014. - Вип. 17. – С. 340-344.
6. Мацюк Л.Г., Крушинська В.Д. Дидактичні ігри з математики в дитячому садку : Навчально-методичний посібник. – К.: Освіта, 1992. – 64 с.
7. Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / за заг. ред. Н.П. Тарнавської., Н. Ю. Рудницької, Ю. М. Мурашевич – Житомир: ФОП «Левковець», 2015. – 430 с.
8. Тарнавська Н.П. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку в таблицях, алгоритмах, фрагментах занять: навчально-методичний посібник / Н.П. Тарнавська. – Житомир : ЖДУ імені Івана Франка., 2016 – 196 с.
9. Щербакова К.Й. Методика навчання математики дітей дошкільного віку / К.Й.Щербакова. – К.: Вища школа. – Головне видавництво, 1982. – 264 с.

ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ У КОНТЕКСТІ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Гавінська Віталія, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник : Н.А. Олійник, кандидат педагогічних наук, доцент

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

ARTISTIC AND AESTHETIC DEVELOPMENT IN SOLVING THE PROBLEM OF INCLUSIVE EDUCATION

Gavinska Vitaliy, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsyubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті актуалізується галузь художньо-естетичного розвитку як одного з засобів адаптації та соціалізації дітей з обмеженими можливостями здоров'я. Розглядаються існуючі проблеми та пропонуються активні форми інтегрованих практик і оцінки індивідуального розвитку дітей молодшого шкільного віку з точки зору інклюзії.

Ключові слова: художньо-естетичний розвиток, обмежені можливості здоров'я дітей, інтеграція, музикування, оцінка індивідуального розвитку.

Abstract. The article actualizes the field of artistic and aesthetic development as one of the means of adaptation and socialization of children with disabilities. Existing problems are considered and active forms of integrated practices and assessment of individual development of children of primary school age from the point of view of inclusion are offered.

Key word: artistic and aesthetic development, limited opportunities for children's health, integration, making music, assessment of individual development.

Актуальність досліджень розвитку дітей молодшого шкільного віку підтверджує значущість і ефективність художньо-естетичного розвитку в рішенні проблем інклюзивної освіти. Художньо-естетичний розвиток – це шлях, який дозволяє за допомогою образів, уяви, казки та фантазії проникнути в багатий та загадковий внутрішній світ дитини, зробити цей світ зрозумілим, доступним і неосяжним. Сьогодні, коли суспільство зіткнулося з проблемою «особливих» дітей виникла необхідність вирішення завдань їх соціалізації, комунікації і самореалізації. Мистецька освіта, чи не єдина, здатна до інтеграції адаптаційних можливостей особистості дитини. Саме в процесі художньо-естетичного розвитку створюються умови для успішної діяльності, розвитку творчої активності і самостійності, без яких людина не здатна існувати у суспільстві.

У багатьох роботах вітчизняних та закордонних вчених досліджується проблема художньо-естетичного розвитку дитини і способу освоєння світу дитиною через синтез мистецтв і інтеграцію дитячих видів діяльності (А. Запорожець, В. Медушевська, Н. Никончук, Б. Неменский, Б. Теплов). Естетичне виховання потребує пошуку інноваційних форм роботи. На думку, О. Демченко [5] будь-яке свято створює можливості для формування художньо-естетичної культури всіх дітей, в тому числі й особливими освітніми потребами, оскільки в ході його організації використовуються різні види мистецтва. Зокрема, виховний потенціал під час організації свята «забезпечується використанням народно-педагогічних засобів (народних традицій, фольклору, народного мистецтва, народних ігор, народних алегоричних персонажів тощо), створенням святкового настрою, художнім оформленням свята, пошуком нестандартного сценарно-режисерського рішення святкового дійства».

Дослідники важливого значення надають використанню декоративно-прикладного мистецтва [7], фольклору [8] у вихованні молодших школярів у цілому, формуванню естетичних смаків і почуттів зокрема.

Однією із форм навчання дітей з особливими освітніми потребами є нова, але визнана у багатьох країнах світу інклюзивна форма освіти, яка забезпечує безумовне право кожної дитини навчатися у загальноосвітньому закладі за місцем проживання із забезпеченням усіх необхідних для цього умов. В Україні модель інклюзивної освіти почала набувати значення переважно за ініціативи громадських організацій. Серед завдань інклюзивної освіти є розвиток творчого потенціалу та художньо-естетичне виховання дітей з особливими освітніми потребами з використанням сучасних інноваційних технологій. Так, Ю.Бондар [1] запропонувала та описали алгоритми використання технологій в інклюзивному освітньому просторі.

На сучасному етапі розвитку науки переосмислення цінностей освіти, традиційних методів стає актуальним. Увагу і тривогу викликає факт про ранню освіченість молодших школярів, в гонитві за якою забувається і відходить на другий план проблема збереження та зміцнення здоров'я дітей. Головний показник розвиненості зводиться до вміння володіти персональним комп'ютером або гаджетом, умінням користуватися інформацією мережі «Інтернет». Зростає число центрів раннього розвитку дітей «Little stars», «Навчалочка», де діти дошкільного віку та молодшого шкільного віку осягають премудрості шкільної програми та розвивають творчі здібності. Проблема інклюзивної освіти відзначає зростання дітей з особливостями у розвитку в групі ще з дитячого садочка. Проблема соціалізації дітей з інклюзивними потребами молодшого шкільного віку – одна з важливих проблем педагогіки і сучасного суспільства. Дитина інтенсивно розвивається, тому необхідно, щоб це формування було різнобічним і гармонійним. Особливу роль у розвитку відіграє художньо-естетичне виховання, яке сприяє розвитку естетичних почуттів, завданням якого є залучення дітей з інклюзією до загальнолюдських цінностей, які здійснюють важливу роль.

Для того, щоб ця система впливала на дитину найбільш ефективно і досягала поставленої мети, А. Коноплевою визначено певні особливості: «Система художньо-естетичного розвитку повинна бути, перш за все, єдиною, об'єднуючою всі предмети, всі позакласні заняття, все суспільне життя школяра, де кожен предмет, кожен вид заняття має свою чітку задачу в справі формування художньо-естетичної культури і особистості школяра» [9]. Слід зауважити, що в початковій школі, одним із методів кращої соціалізації дитини з інклюзивними потребами є позакласна робота.

На основі аналізу наукових праць вчених, ми зробили висновок, про необхідність впровадження для дітей з інклюзією занять, що включають в себе метод арт-терапії (традиційні і нетрадиційні техніки ізотерапії, елементи музикотерапії), спрямовані на розвиток у молодших школярів в класах з інклюзивним навчанням, естетичних якостей і знань, виховання у дітей дбайливого ставлення до навколишнього світу та прагнення вносити елементи прекрасного в своє життя. При плануванні занять і підборі прийомів і методів слід враховувати принцип від простого до складного. Тому заняття слід будувати у три етапи.

На першому місці роботи з дітьми у класах з інклюзивною освітою, використовувати найбільш прості види нетрадиційних методик. Наприклад, малювання нитками, під музику, малювання вугіллям, малювання сіллю, малювання гумкою.

На другому етапі роботи знайомити дітей з методами і прийомами ізотерапії, при використанні яких необхідно змішувати фарбу з іншими матеріалами. Наприклад, з мильною піною, з воском або парафіном; нанесення одного образотворчого матеріалу на інший та ін. На цьому етапі школярі вчаться орієнтовно-дослідним діям, освоюють способи роботи з нетрадиційними матеріалами, вчаться різним видам нанесення фарби.

На третьому етапі роботи на заняттях використовувати змішані техніки, а також колективне малювання нетрадиційними техніками. Для колективних робіт використовувалися комбіновані види образотворчої діяльності: малювання та ліплення; малювання та оригамі; техніка пластилінової картини; рвана аплікація та ін. [9].

Досить продуктивним методом художньо-естетичного розвитку дітей з інклюзивними потребами є музикотерапія. Відчувати музику всім тілом, рухатися спонтанно та імпровізувати, передавати свої почуття жестами, мімікою, а не словами для дітей так природно, як відчувати радість. Рухові імпровізації під музику для дітей є найкращим способом проявити себе. Приклад: в залі звучить плавна красива музика. Історія в танці про модницю осінь гуляє містами, парками і садами, яка змінює своє вбрання щоденно. Сьогодні вона в помаранчевій сукні, завтра в жовтій, вона буває весела та похмура. Діти танцюють з хустками в руках і передають «образ Любої» осені. Саша (хлопчик з проблеми – аутист) бігає по залу, привертаючи до себе увагу. Він особистість, і хоче робити все по-своєму (він заважає дітям). По закінченню музики вчитель запитує дітей: «Яка осінь була сьогодні у Саші?». Діти дружно відповідають: вітряна, дощова, погана.

Учитель пропонує дітям передати в русі характер осені, яку танцював Саша. Після виконання рухів танцю дітей вчитель запитує у Саші, як у автора, чи правильно діти зрозуміли характер його задуманого образу. Так як, Саша дитина аутист, він живе в «іншому» світі і все, що він робить, не відповідає правилам та нормам поведінки. Він не очікував такого повороту подій, адже його бажання були іншими. Його прийняли таким, яким він є, повторили його дії, не бачивши в його діях нічого поганого. Даний спосіб творчого самовираження необхідний дитині для адаптації і соціалізації.

У танці осені педагог звертає увагу на іншу дитину з особливостями фізичного розвитку (дитячий церебральний параліч). Оленка, стоячи на місці, злегка розгойдує хусткою. У чергову паузу педагог задає питання дітям: «Яка осінь була в Оленки?». Діти дружно відповідають: спокійна, тиха, сонна. Вчитель пропонує дітям передати в русі характер осені Оленки. Діти повільно гойдаються під музику на місці, змахують хустками в такт музики, передаючи в рухах спокійний характер осені. Олені здається, що вона танцювала погано та чекає оцінки вчителя і глузування дітей, але всі повторили її виконання. Завтра Оленка повторить свої рухи без скутості, а післязавтра у неї вийде справжній

танець. Пошуки нових шляхів вербального і невербального діалогу з дітьми полягають у філософській думці: «Дати їм крила, і вони полетять». Адже, останнім часом діти з соціальним діагнозом «недолюблені», «недоласкані», «недоіграні» відчувають дефіцит уваги [3, с.116].

Для того, щоб здійснювати художньо-естетичне виховання в освітньому процесі початкової школи, в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами зокрема, необхідно в умовах університетської освіти готувати творчого педагога. В досвіді роботи викладачів кафедри початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського [5; 6; 10; 11; 13; 14] використовуються сучасні методи й технології підготовки майбутніх учителів початкових класів до творчої художньо-естетичної, художньо-музичної діяльності.

Резюмуючи сказане, зауважимо, що концепції та технології художньо-естетичного розвитку дітей молодшого шкільного віку повинні відбуватися в векторах мистецтва і звичного способу життя дитини, в діалектиці взаємодії з інклюзивною освітою. Успішність даних концепцій буде залежати від створених умов адаптації та соціалізації дітей з обмеженими можливостями здоров'я. При необхідних умовах природного і органічного включення дитини в творчу діяльність, використання нових шляхів взаємодії з «особливими» дітьми, націленість на їх успішну діяльність можна адекватно і ефективно вирішити мету і завдання інклюзивної освіти.

Список використаних джерел

1. Бондар Ю. В. Розвиток творчих умінь молодших школярів з особливими освітніми потребами з використанням інтерактивних технологій / Ю.В.Бондар // Науковий вісник Ужгородського університету. – Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2020. Випуск 1 (46). – С. 18–21.
2. Всеукраїнський фонд „Крок за кроком” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ussf.kiev.ua/index.php?go=Content&id=36>
3. Галянт И.Г. Организация жизненного пространства детей в условиях инклюзивного образования / И.Г. Галянт // Актуальные проблемы дошкольного образования: основные тенденции и перспективы развития в контексте современных требований: – Челябинск, 2016. – С.116-121.
4. Демченко О. П. Свято як форма національного виховання молодших школярів: технологічний аспект/ О. П. Демченко // Проблеми українського національного виховання : збірник наукових праць / за ред. Н. Скотної, М. Чепіль. – Дрогобич : РВВ ДДПУ ім.І.Франка, 2013. – С.261-272.
5. Демченко О.П. Підготовка майбутніх творчих педагогів обдарованих дітей у контексті євроінтеграції / О.П. Демченко // Молодий вчений. – 2019. – № 5.2 (69.2), травень. – С. 47-52.
6. Імбер В.І. Роль сучасних засобів навчання у формуванні творчої особистості майбутнього вчителя початкових класів // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. Випуск 15. – 2005. – С. 20-23.
7. Казьмірчук Н. Національне виховання майбутніх учителів початкових класів засобами декоративно-прикладного мистецтва // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами / Н.Казьмірчук, Р.Поліхун // збірник матеріалів ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю ; за ред.. О.А.Голок. Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2019. – Випуск 2. – С. 61-66.
8. Комарівська Н. Фольклор як засіб морального виховання дошкільників // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: Збірник матеріалів науковопрактичної конференції. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. – Вип. 2. – С. 166-168.
9. Коноплева А. Н. Интегрированное обучение детей с особенностями психофизического развития : монография. – Минск : НИО, 2003. – 232 с.
10. Лазаренко Н. І. Зміст, структура і основні напрямки діяльності наукової лабораторії педагогічної майстерності викладача вищої школи / Н.І.Лазаренко // Професійна компетентність педагога в умовах оновлення змісту освіти та вимог ринку праці: зб. Матеріалів ІІІ регіональної наук.-практ. конфер. – Т. 15. – С. 24-26
11. Любчак Л.В. Використання технології тренінгу в формуванні комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів / Л.В.Любчак // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики

навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми / Зб. Наук. Пр. – Вип. 47. – Київ – Вінниця, 2017. – С.70-75.

12. Мамедова Л.В. Искусство как одно из средств развития эстетических качеств младших школьников/ [Электронный ресурс] Л.В.Мамедова // Современные проблемы науки и образования. – Режим доступа <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=27224>.
13. Олійник Н. Впровадження активних методів викладання в освітній процес / Н. Олійник, О. Григорович // Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи. Кам'янець-Подільський. – 2020. – С. 47-55.
14. Стахова І.А. Творчий підхід до організації природничо-наукової підготовки майбутніх учителів початкової школи / І.А.Стахова // Молодий вчений. – 2018.- №5(2). - С.127-131.

ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ЕВРИСТИЧНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

*Дзюбенко Анастасія, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Науковий керівник: В. І. Імбер кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

APPLICATION OF ELEMENTS OF HEURISTIC LEARNING IN MATHEMATICS LESSONS IN PRIMARY SCHOOL

*Anastasia Dzyubenko, bachelor`s student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анонція. У статті проаналізовано значення використання творчого підходу до навчання молодших школярів на уроках математики. Визначено зв'язок евристики з розвитком творчого мислення; наведено приклади завдань з елементами евристичного навчання.

Ключові слова: евристика, евристичне мислення, творчі здібності.

Abstract. The article analyzes the importance of using a creative approach to teaching junior high school students in mathematics lessons. The connection of heuristics with the development of creative thinking is determined; examples of problems with elements of heuristic learning are given.

Key words: heuristics, heuristic thinking, creative abilities.

Орієнтація на особистісний підхід навчання та виховання дітей молодшого шкільного віку вимагає від вчителя нових, креативних ідей. Одними із головних завдань вчителя є навчити дитину самостійно вчитись, формувати вміння і навички до творчого мислення. Для успішного розвитку творчого мислення учнів, педагог повинен диференціювати завдання, а також надати дитині можливість транслювати та доводити свої рішення не зважаючи на правильність твердження.

Державним стандартом початкової освіти передбачено, що в центрі уваги початкової школи стоїть учень та його обдарованість, здібності та потенційні можливості. Вчителями мають реалізовуватися нові дитиноцентричні підходи до освітнього процесу, залучаючи учнів до творчої діяльності та науково-дослідної роботи.

Основною проблемою нині для вчителів залишається пошук креативних підходів [1; 2; 4; 6], використання завдань з математики [3; 5], які б могли врахувати індивідуальні особливості кожної дитини. Саме тому значну увагу хочемо приділити застосуванню елементів евристичного навчання для розвитку творчого мислення школярів, підвищенню інтересу до вивчення математики, формуванню інтелектуальних здібностей.

Проблема розвитку евристичного мислення в процесі навчання математики цікавила багатьох педагогів: Г.Бевз, О.Скафа, К.Власенко, Є.Турецький, А. Мишкіс, Т. Мракова. Проблема використання нестандартних завдань для логіко-математичного розвитку учнів знаходиться у полі зору вітчизняних педагогів, таких як: В. Сухомлинський, А. Алексюк, Е. Голанд, Л. Гордон, О. Синиця О. Біляєва, О. Савченко, В. Онищук та ін.

А. Хуторський вважає, що евристика – це спрямованість діяльності людини, орієнтована на створення нею суб'єктивно або об'єктивно нового і значимого продукту. Досліджуючи дидактичну евристику, учений стверджує, що мета евристичного навчання полягає в тому, щоб надати учням можливість творити знання, створювати освітню продукцію з усіма навчальними предметами, навчити їх самостійно вирішувати проблеми, що виникають при цьому [8].

Таким чином, на уроках математики учням потрібно надавати можливість створювати власні знання, оперувати поняттями, розв'язувати задачі різними способами.

І. Лернер виділив наступні елементи творчих здібностей:

- бачення нової проблеми в знайомій ситуації;
- перенесення знань і умінь в нестандартну ситуацію;
- бачення нових (прихованих) функцій відомих об'єктів;
- бачення всіх взаємозв'язків структури об'єкта;
- бачення альтернативних і варіативних способів вирішення завдання;
- комбінування відомих способів дій і створення на цій основі нового способу;
- побудова принципово нового способу розв'язання, що відрізняється від відомих [4].

На уроках математики можна використовувати такі евристичні прийоми: асоціювання, складання з декількох між собою мало зв'язаних понять, особиста емпатія та незакінчені історії.

Пропонуємо малий перелік завдань, які вчителі можуть використовувати у своїй професійній діяльності:

1. Подумати та запропонувати з чим асоціюються у дітей математичні поняття, засоби. Наприклад, час, годинник, дата, цифра 1, число 25 і т. д.
2. Дітям потрібно поєднати непоєднуване: цифру та героя з мультфільму, різні геометричні фігури між собою.
3. Пропонуємо учням, для кращого запам'ятовування правила, «зануритись» у самі поняття, намагаючись відчувати і пізнати його зсередини.
4. Школярі мають придумати логічне завершення розповіді вчителя, змінити питання до задачі, умову.

Кожний з описаних прийомів може бути використаний по-різному, зважаючи на цілі, зміст та умови навчання, а також враховують індивідуальні можливості кожного [7].

Отже, поняття евристичного навчання передбачає відмову від класичної репродукції знань, а продукує творчий підхід до пошуку вирішення завдань. Таким чином, застосування елементів евристичного навчання допомагають досягти мети всебічного розвитку компетентної особистості.

Список використаних джерел

1. Бондар Ю. В. Інтерактивна гра як інструмент розвитку творчих здібностей молодших школярів / Ю.В.Бондар // Наука та інновації – 2019: теорія, методологія та практика : матеріали Міжнародної наукової конференції (Запоріжжя, 6 грудня 2019 року). – Запоріжжя : МЦНД, – 2019. –Т. 3. – С. 115–117.
2. Демченко О. П. Проблеми використання проектної технології у навчально-виховній роботі з молодшими школярами / О. П. Демченко // Збірник наукових праць БДПУ. – Педагогічні науки. - №2. – Бердянськ : БДПУ, 2009. – С. 61-70.
3. Казьмірчук Н.С. Особливості організації проектної діяльності молодших школярів на уроках математики / Н.С.Казьмірчук, Т.С.Білик // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. – № 61. -С.18-23.
4. Кіт Г.Г. Творчий характер дослідницької діяльності учасників педагогічного процесу / Г.Г.Кіт // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія : Педагогіка і психологія. – Випуск 34. – Вінниця, 2011. – С. 320-325.
5. Імбер В.І. Привчаємо розмірковувати з малку / В.І.Імбер // Дошкільне виховання. – №7. – 2015. – С.16-19.
6. Лазаренко Н. І. Зміст, структура і основні напрямки діяльності наукової лабораторії педагогічної майстерності викладача вищої школи / Н.І.Лазаренко // Професійна компетентність педагога в умовах оновлення змісту освіти та вимог ринку праці: зб. Матеріалів III регіональної наук.-практ. конфер. – Т. 15. – С. 24-26.
7. Розвиток творчих здібностей учнів засобами евристики [Електронний ресурс] / І. Лернер. – Режим доступу : <https://multiurok.ru/files/rozvitok-tvorchikh.html>
8. Хуторской А. В. Развитие одаренности школьников. Методика продуктивного обучения : пособ. для учителя / А. В. Хуторской. - М. : Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 2000. - 320 с

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Дубина Ірина, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: Н.С.Казьмірчук, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

FORMATION OF CREATIVE ABILITIES OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN BY MEANS OF MUSICAL ART

Dubina Irina, bachelor`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація: у статті виокремлено і теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування творчих здібностей молодших школярів засобами музичного мистецтва, зокрема: створення емоційно сприятливого навчально-виховного середовища, поетапність включення молодших школярів у творчу музичну діяльність, забезпечення особистісно зорієнтованого характеру педагогічної взаємодії вчителя й учнів у навчально-виховному процесі при опануванні музичного мистецтва, володіння учнями загально пошуковими вміннями у всіх видах музичної діяльності - сприйманні, виконанні, творенні.

Ключові слова: творчі здібності, молодий школяр, особистісно зорієнтоване навчання, творча самореалізація, музичне мистецтво.

Abstract: the article singles out and theoretically substantiates the pedagogical conditions for the formation of creative abilities of junior students by means of musical art, in particular: creating an emotionally favorable educational environment, gradual inclusion of junior students in creative music, ensuring personality-oriented pedagogical interaction between teachers and students. When mastering the art of music, students have general search skills in all types of musical activities - perception, performance, creation.

Key words: creative abilities, junior school student, personality-oriented learning, creative self-realization, musical art.

Гуманістичний напрям в освіті став розвиватися як реакція на авторитарну педагогіку, технократичний стиль мислення та формалізацію навчання. Визнання самоцінності особистості, її прав на розвиток і виявлення індивідуальних здібностей, створення умов для її творчої реалізації, - все це визначає загальний гуманістичний підхід до навчання й виховання. Орієнтація на розвиток учня як особистості, індивідуальності і як суб'єкта діяльності потребує і нової стратегії діяльності вчителя, що створює умови для реалізації творчих зусиль учня в системі взаємодії з іншими учнями і з учителем, виховання учня як «людини гуманної». Сучасні дослідники розробляють різні аспекти організації виховної роботи [3; 5; 6; 11] та відповідної підготовки майбутніх учителів на гуманістичних і творчих засадах [2; 4; 8; 9].

Така особистісна орієнтація ґрунтується на ключових поняттях гуманістичної педагогіки і психології:

- сучасна освіта базується на загальнолюдських духовних цінностях, враховує конкретні цінності і надбання різних етнокультурних спільнот;

- метою навчання й виховання є становлення самореалізуючої особистості, для якої є визначальною гуманістична спрямованість її цінностей;

- розвиток особистості відбувається цілісно, в єдності розуму й почуттів, душі та тіла;

- усі права людини, зокрема її право на вільний вибір змісту, методів, форм освіти знаходяться під захистом;

- навчання відбувається у власній діяльності учня, групові форми поєднуються з індивідуальними, при цьому особлива увага приділяється розвитку індивідуального стилю діяльності учня [1, с. 417].

Гуманістична педагогіка істотно змінює уявлення про характер взаємовідносин між учителем та учнем, стверджуючи стиль довіри, співробітництва й співтворчості. Тому **перша педагогічна умова** формування творчих здібностей молодших школярів засобами музичного мистецтва - **забезпечення особистісно зорієнтованого характеру педагогічної взаємодії вчителя й учнів у навчально-виховному процесі при опануванні музичного мистецтва** – спрямована на заміну традиційної авторитарної моделі

взаємовідносин між учасниками навчально-виховного процесу на особистісно зорієнтовану.

Визнання учня головною дійовою особою навчально-виховного процесу – це і є особистісно зорієнтоване навчання, що передбачає самореалізацію й саморозкриття творчих здібностей як дитини, так і вчителя, їх взаємодію, що ґрунтується на принципах гуманізму.

Ефективність практичної реалізації ідей особистісно зорієнтованого підходу залежить від особистості самого вчителя, його потреби в оволодінні принципами гуманістичної взаємодії, готовності переосмислити власний педагогічний і особистісний досвід, оскільки такі настанови й орієнтації, як система самооцінок, здібності до рефлексії, емпатії, не можна сформулювати у вчителя поза його бажанням.

Виховні технології вбачають у дитині повноцінного партнера педагога, не просто учня, а передусім людину, та допомагають йому знайти себе.

Застосування творчих завдань передбачає надання молодшим школярам можливості здійснення пошуково-пізнавального процесу на практиці, що знаходить вираження в інтерпретації та імпровізації художнього образу.

Другою педагогічною умовою є педагогічне стимулювання творчої самореалізації дітей молодшого шкільного віку в процесі музичної діяльності, створення емоційно сприятливого навчально-виховного середовища.

Як зазначав М.Рожественський, для розвитку пізнавальних здібностей молодших школярів необхідно, всіляко збуджуючи пізнавальну активність, допомагати їм у самостійній роботі, тобто вчити їх навчатися. Молодші школярі тільки розпочинають заглиблюватися в навчальний процес, тому їхні пізнавальні можливості ще не розвинені, а досвід самостійної пізнавальної діяльності не сформувався.

На етапі частково-самостійної діяльності учнів значна увага приділяється умінню здійснювати аналіз музичних образів в інтерпретації чи музичній імпровізації, простежуючи динаміку його розгортання, зокрема й після власного перетворення. Учні повинні усвідомити, що об'єкт пізнання має безліч характерних ознак. Якщо досвід виконання початкових операцій буде достатнім, школярі відразу усвідомлюватимуть, які операції необхідно здійснити, щоб вирішити те чи інше завдання. Наприклад, якщо вчитель переконується, що діти добре вміють порівнювати чи аналізувати конкретні елементи, він підводить їх до музичних узагальнень (наприклад, придумати назву музичному твору), класифікацій (дати визначення музичного жанру) тощо.

Таким чином, *третьою педагогічною умовою* формування творчих здібностей учнів початкової школи є *володіння учнями загально пошуковими вміннями у всіх видах музичної діяльності - сприйманні, виконанні, творенні.*

Володіння загально пізнавальними вміннями саме по собі ще не забезпечує пізнавальної діяльності учнів, вони є лише опорою й виконавчим інструментарієм, застосовуючи який, можна здійснювати самостійну творчу діяльність.

Однак без спостережень за процесами мислення й ведення пошуку самим учителем, без оволодіння технологією ведення пізнавально-пошукового процесу учні не зможуть самотійно творити.

З цього випливає **четверта педагогічна умова** - *поетапність включення молодших школярів у творчу музичну діяльність (інтерпретація, імпровізація)*. На основі особистісно зорієнтованої моделі навчання, що змінює характер взаємодії між вчителем й учнями, та запропонованих методів і прийомів стимулювання необхідно з перших кроків музичного навчання залучити учнів до творчої дальності шляхом підтримання й цілеспрямованого застосування серії стимулів. Зазначена умова сприяє переорієнтуванню традиційної схеми, за якою учні залучаються до діяльності творення тільки після етапів набуття знань, оволодіння вміннями та навичками, що знижує їх пізнавальний інтерес до музики, на такий шлях здійснення творчої діяльності, на всіх етапах якого застосовується евристика.

Для учнів початкової школи є характерним нестійкий пізнавальний інтерес, швидка втомлюваність, нетривка увага, що дозволяє їм здійснювати тільки невеликі за обсягом конкретні завдання. На початковому етапі навчання учням бракує як знань, так і способів ведення пізнавального процесу, їм притаманна нестійка мотивація учіння. Ці особливості віку нами враховувалися під час залучення учнів до творчої музичної діяльності.

Застосовуючи евристичну бесіду, вчитель розкриває шлях ведення пошуку від початку й до вирішення завдання, залучає дітей до співтворчості в ньому та постійно підтримує учнів. Метод евристичної бесіди забезпечує зворотний зв'язок учителя з учнями, завдяки чому здійснюється тактовне коригування творчих кроків дітей, їх стимуляція, підтримка та ін., а також відбувається корекція самої методики впливу на дітей. Евристична бесіда має всі можливості для сприяння творчому розвитку особистості, особливо в музичній діяльності. Як вже зазначалося, специфічні риси музичного мистецтва - невизначеність, багатоманітність художніх образів - сприяють появі численних та багатоваріантних інтерпретацій. Особливість методу евристичної бесіди узгоджується із специфікою музики, оскільки саме в ситуаціях художньої невизначеності і незавершеності відбувається розуміння й висвітлення художнього образу в розвивальному діалоговому спілкуванні, яким і є евристична бесіда. Спільна художньо-творча діяльність має різні варіанти перебігу. Вчитель повинен бути готовим до розгортання будь-якого з тих, що обирають учні відповідно до їхніх уподобань, досвіду, знань, сприймання, особистісних якостей тощо.

Таким чином, вбачаючи у процесі музичного мовлення учнів великі можливості для творчого розвитку дитини, визначаємо **п'яту педагогічну умову** - *оволодіння школярами інтонаційно-образною мовою музичного мистецтва у власній музично-мовленнєвій діяльності*. При цьому знання музичної мови є тільки інструментом творення особистості, засобом розкриття й розвитку її потенційних можливостей.

Молодший шкільний вік є сприйнятливим до образного пізнання світу й мистецтва. Враховуючи цю особливість, необхідно включати учнів до творчого

діалогу з мистецтвом, вчити мови мистецтва, за допомогою якої таке спілкування стає можливим.

Список використаних джерел

1. Голінська Т.М. Поліхудожній розвиток молодших школярів засобами інтеграції мистецтв / Т.М. Голінська // *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки* : зб. наукових праць. – Вип. 26. – Київ-Запоріжжя : ЗПК, 2002. – С. 415-419.
2. Демченко О.П. Підготовка майбутніх творчих педагогів обдарованих дітей у контексті євроінтеграції / О.П. Демченко // *Молодий вчений*. – 2019. – № 5.2 (69.2), травень. – С. 47-52.
3. Демченко О. П. Свято як форма національного виховання молодших школярів: технологічний аспект/ О. П. Демченко // *Проблеми українського національного виховання* : збірник наукових праць / за ред. Н. Скотної, М. Чепіль. – Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І.Франка, 2013. – С.261-272.
4. Казьмірчук Н.С. Особливості національного виховання молоді у ВНЗ / Н.С.Казьмірчук // *Досягнення і проблеми сучасної науки: збірник матеріалів доповідей XVI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 22 січня 2018 року*. – Вінниця, 2018. – Ч.4. - С.31-37.
5. Казьмірчук Н.С. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів / Н.С. Казьмірчук, О.В. Жовнич., І.А.Стахова // *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. 61. – С.23-30.
6. Комарівська Н. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами фольклору / Н. Комарівська // *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. – Вип. 46. – Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2016. – С. 30-33.
7. Лазаренко Н. І. Зміст, структура і основні напрямки діяльності наукової лабораторії педагогічної майстерності викладача вищої школи / Н.І.Лазаренко // *Професійна компетентність педагога в умовах оновлення змісту освіти та вимог ринку праці: зб. Матеріалів III регіональної наук.-практ. конфер.* – Т. 15. – С. 24-26.
8. Лазаренко Н. І. Теоретико-методологічні засади підготовки фахівців в умовах сучасних трансформаційних змін / Н. І. Лазаренко // *Actual question and problems of development of social sciences : Conference Proceedings*. – Kielce: Holy Cross University. – P.172-175.
9. Любчак Л.В. Використання технології тренінгу в формуванні комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів / Л.В.Любчак // *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* / Зб. Наук. Пр. – Вип. 47. – Київ – Вінниця, 2017. – С.70-75.
10. Павленко В.В. Креативність учителя як чинник розвитку педагогічної творчості / В.В. Павленко // *Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти* : збірник науково-методичних праць. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2015. – 648 с.
11. Стахова І.А. Розвиток креативності молодшого школяра засобами природничо-екологічної проектної діяльності / І.А. Стахова // *Розвиток особистості молодшого школяра : сучасні реалії та перспективи* : матеріали третьої науково-практичної Інтернет-конференції молодих науковців та студентів. Випуск 4 / упорядники : О.І. Кілініченко, Л.І. Хімчук. – Івано-Франківськ, 2017. – С. 91-93.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ПРИРОДНИЧИХ УЯВЛЕНЬ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Іскра Олена, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.В. Колосова, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ORGANIZATION OF PROJECT ACTIVITIES IN THE PROCESS OF DEVELOPMENT OF NATURAL IDEAS IN JUNIOR SCHOOLCHILDREN

Iskra Elena, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті висвітлені проблеми організації проектної діяльності у процесі розвитку природничих уявлень у молодших школярів,

визначені типи проектів, їх етапи, подані теми для успішної організації проектної діяльності на уроках природознавства.

Ключові слова: проектна діяльність, діти молодшого шкільного віку, метод проектів, типи проектів, етапи проекту.

Abstract. The article highlights the problems of organization of project activities in the development of natural ideas in junior high school, identifies the types of projects, their stages, topics for successful organization of project activities in science lessons.

Key words: project activity, children of primary school age, method of projects, types of projects, stages of the project.

Сучасний освітній процес в Україні передбачає пошук ефективних технологій навчання, які сприятимуть розвитку творчих здібностей учнів, формувати навички саморозвитку та самоосвіти. Задовольнити зазначені вимоги дозволяє проектна діяльність в освітньому процесі. Проектна діяльність має особистісно-зорієнтований, індивідуалізований, розвивальний характер, адже побудована на засадах гуманістичної та дитино-центристської педагогіки.

Теоретичні й концептуальні положення проектної технології досліджують Н. Борисова, Т. Качеровська, О. Коваленко, О. Пехота, Г. Романова, С. Сисоєва та інші. Метод проектів, на думку дослідників, це освітня технологія, яка спрямована на здобуття учнями знань у тісному зв'язку з реальною життєвою практикою, формування в них специфічних умінь і навичок завдяки системній організації проблемно-орієнтованого навчального пошуку.

Існують різні підходи до класифікації навчальних проектів. Проекти можуть мати індивідуальний, груповий чи колективний характер. Е. Коллінгс поділяє проекти на: проекти ігор, екскурсійні проекти, розповідні проекти, конструктивні проекти. Є. Полат здійснив класифікацію дослідницьких проектів відповідно до предметно-змістової спрямованості: монопроекти та міжпредметні проекти. А. Клименко та О. Подколзіна класифікують проекти відповідно до домінуючого методу чи діяльності: прикладні, інформаційні, дослідницькі, рольові. О. Пехота поділяє проекти на [3] практико-зорієнтовані (прикладні), дослідницькі, інформаційні, творчі, рольові.

Також за характером контактів між учасниками науковці поділяють проекти на внутрішньо класні, внутрішньо шкільні, регіональні, міжрегіональні; за тривалістю на: міні-проекти на один урок, короткотривалі проекти (4-6 уроків), тижневі проекти, річні проекти.

Робота над проектом має наступні етапи [1]:

I етап – організаційний, який передбачає формулювання теми, вибір типу проекту, визначення завдань, плану роботи. Відбувається цей етап під час спільного обговорення в класі з учнями, які можуть вносити свої пропозиції.

II етап – підготовчий, в процесі над яким відбувається збір матеріалу (робота з вивчення навчального матеріалу, тренувальні вправи тощо).

III етап – проектна робота, яка включає проектування «макету» проекту, опрацювання зібраної інформації з довідників, словників, періодичних видань, її коригування вчителем.

IV етап – оформлювальний, передбачає остаточне оформлення «продукту» проекту.

V етап – презентація проекту. Форма презентації (заклучний урок, свято, вистава тощо) обирається на початку, під час якого кожна група представляє продукт своєї діяльності.

VI етап – підбиття підсумків, який дозволяє проаналізувати виконану роботу, тобто виявити її переваги та недоліки, труднощі, що виникли в процесі виконання проекту, відбувається само- і взаємооцінювання роботи під час проектної діяльності, формулюються плани на майбутнє.

Таким чином, проектна діяльність створює умови для творчої самореалізації молодших школярів, мотивує їх до оволодіння системою знань, що впливає на розвиток їх інтелектуальних здібностей; для набуття школярами досвіду вирішення реальних проблем, з якими вони можуть стикнутися у дорослому житті.

У початковій школі проекти зазвичай пов'язані з певними навчальними темами, тому найчастіше саме вчитель обирає тему проекту, яка задовольняє інтереси учнів та відповідає потребам конкретної освітньої ситуації. Оскільки в учнів ще недостатньо сформований досвід проектної діяльності, учитель самостійно формулює дидактичну мету проекту, провідне проблемне питання та завдання. У ході роботи над проектом вчитель допомагає молодшим школярам визначити джерела необхідної інформації, здійснює координацію їх діяльності на кожному етапі проекту.

В процесі вивчення природознавства проектна діяльність дозволяє сформувати у молодших школярів інтерес до світу природи, поглибити та систематизувати їх знання, набути навичок та вмінь природоохоронної діяльності. Доречним стане реалізація проектів, які мають пошуковий, інформаційний, прикладний, дослідницький напрям. Наприклад, «Будьмо знайомі» (походження назв рослин і тварин), «Як готуються до зими бджоли?», «Не зривай первоцвітів», «Тиша в лісі», «Квіти в моєму житті», «Книга скарг природи», «Лісова аптека», «Захисти природу», «Загадки природи», «Небесні тіла», «Природні дива України», «Рослини – символи країн світу».

У підсумку, хочемо зазначити, що проектна діяльність дозволяє вчителі вирішити основні завдання сучасної освіти: навчити молодших школярів працювати в команді, розділяти відповідальність за результат своєї діяльності та аналізувати його, сформувати вміння самостійно працювати з різними джерелами інформації та критично ставитися до самої інформації; адекватну самооцінку, пізнавальні навички, креативне мислення. Також організація в класі проектної діяльності дозволяє вчителю допомогти дітям із особливими освітніми потребами у реалізації особистісних інтересів, здібностей, проявити себе.

Проектна діяльність учнів забезпечує пріоритет над предметними соціально значимих знань і умінь, що найбільше відповідає парадигмі

особистісно-орієнтованої освіти, тому що саме ці знання і вміння дозволяють молоді упродовж життя успішно реалізуватися у професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Грошовенко О. П. Екологічне проектування як метод організації навчально-пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку / О.П.Грошовенко // Молодий вчений. – 2015. – №3 (2). – С. 85-89.
2. Онопрієнко О. Проекти в початковій школі: тематика та розробки занять / О.Онопрієнко, О.Кондратюк. – К.: шк. світ, 2007. – 128с.
3. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти: посібник для вчителів та методистів початкового навчання / О.Я.Савченко. – 2-ге вид., доповн. переробл. – К.: Богданова А.М., 2009. – 226 с.
4. Салтишева В. Метод проектів у початковій школі / В. Салтишева: Видавництво ТОВ фірма «Юлат», 2009. – 56.
5. Щебро И. Бросок вперед или второе пришествие метода проектов / И. Щебро // Директор школы. Україна. – 2003. – №5-6. – С. 3-11.

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ДО УМОВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Ищенко Анастасія, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: О.В. Колосова, кандидат педагогічних наук, доцент
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

PROBLEMS OF ADAPTATION CHILDREN OF EARLY PRESCHOOL AGE TO THE CONDITIONS OF KINDERGARTEN

Ishchenko Anastasia, master's student
Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті висвітлені проблеми адаптації дітей раннього віку до умов ЗДО, визначені чинники, що впливають на перебіг тривалості періоду адаптації, подані методичні рекомендації для успішного проходження дошкільником адаптації.

Ключові слова: адаптація, діти раннього дошкільного віку, фази адаптації.

Abstract. The article highlights the problems of adaptation children of early preschool age to the conditions of kindergarten, identified factors influencing the duration of the adaptation period, methodical recommendations for successful passing by the preschooler of adaptation are given.

Key words: adaptation, children of early preschool age, phases of adaptation.

Сучасні соціально-економічні проблеми висувають підвищені вимоги до процесу розвитку та формування гармонійної особистості. Особливого значення надається здатності особистості вирішувати проблемні ситуації нестандартно, нетипово. Зростає важливість вміння адаптуватись до нових умов життя та соціальних викликів. Ігнорування проблем адаптації призводить до труднощів у житті та спілкуванні. Тому важливо, щоб процес адаптації та набуття відповідного досвіду відбувалися позитивно вже раннього дошкільного віку.

Адаптивні можливості дитини раннього дошкільного віку обмежені, тому вступ дитини до ЗДО може призвести до емоційних порушень або уповільнення темпу психофізичного розвитку.

Дослідження проблеми адаптації висвітлено у працях Т. Алексєєнко, П.Анохіна, Н. Ватутіна, В. Войтко, А. Налчаджян, І. Мілославової, В.Постового, Р. Тонкова-Ямпольської, В. Слюсаренко, Г. Царегородцев та інші.

Процес адаптації супроводжує особистість впродовж усього життя та проявляється у пристосуванні організму на фізіологічному, соціальному, психологічному рівнях. Дошкільна педагогіка тлумачить адаптацію як активне засвоєння прийнятих у суспільстві норм та оволодіння відповідними формами спілкування та діяльності [7, с. 140]. Узагальнені погляди щодо процесу адаптації у дошкільників представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Погляди щодо процесу адаптації у дошкільників

Автори	Визначення адаптації
А. Капська, О. Кононко, П. Анохін	встановлення динамічної рівноваги між особистістю та середовищем, зумовлена активною взаємодією з довкіллям
Н. Аксаріна, Н. Ватутіна, Р. Калініна	процес пристосування до конкретних умов [1, с. 10].
В. Грібел, Р. Нізель	фаза інтенсифікованих розвиваючих потреб [5, с. 6]
С. Шибокова	процес звикання дитини до дошкільного закладу, формування умінь і навичок у повсякденному житті [6]

На перебіг тривалості періоду адаптації впливають: вік дитини, особливості її вищої нервової діяльності, поведінка, особистий досвід, індивідуальні особливості, стан здоров'я, різниця між умовами та методами виховання у ЗДО та сім'ї.

На період вступу дитини до ЗДО для полегшення процесу адаптації у неї мають бути сформовані: позитивна установка на відвідування дитячого закладу, навички самообслуговування, досвід предметно-практичної діяльності, продуктивні форми спілкування з ровесниками; домашній режим має відповідати режимові ЗДО, адже фізіологічний дискомфорт може призвести до психосоматичних захворювань у дошкільника [4]. На успішність адаптації також впливає встановлення позитивних емоційних зв'язків між дитиною та вихователем.

Кожен дошкільник проходить через три фази адаптації: перша – гостра фаза (період дезадаптації), під час якої відбуваються коливання в соматичних станах і психічному статусі. Супроводжується змінами у настрої дитини: підвищується збудливість, з'являється тривожність, агресивність; друга – фаза поступового пристосування, під час якої дитина шукає оптимальні реакції на зовнішні впливи (включається у спільну діяльність, стає активною, зацікавленою, урівноваженою тощо); третя – фаза компенсації (період сталого пристосування), в процесі якої дошкільник активно засвоює нову інформацію,

зменшується його хворобливість, відбувається пристосування до режимних моментів.

Серед критеріїв повної адаптації дитини В. Грібель, Р. Нізель виділяють прояв дошкільником ініціативи, незалежної та адекватної поведінки, позитивний емоційний настрій, дотримання правил ЗДО, спокійне розставання вранці з батьками, хороші взаємовідносини з вихователем та одногрупниками [2, с. 9].

На нашу думку, дотримання певних педагогічних умов в адаптаційний період забезпечить успішне пристосування дошкільника до садка. Серед них: збільшення кола спілкування дитини; єдність родинного та суспільного виховання; організація різноманітної і змістовної діяльності у відповідності до інтересів та потреб дитини.

З метою покращення процесу адаптації вихованців раннього дошкільного віку до умов ЗДО доречними стануть наступні форми та методи роботи:

- ігрова терапія, що проводиться як в індивідуальній, так і в груповій формі. Ефективними для застосування є сенсорні ігри з найрізноманітнішими матеріалами: піском, глиною, папером, водою тощо. Вони сприяють не тільки розвитку сенсорної системи, набуттю певного досвіду, а й зниженню напруги, можливості переключити увагу малюка на діяльність, яка приносить йому задоволення.

Наприклад, гра «Наливаємо, виливаємо, порівнюємо».

Мета: розвиток дрібної моторики руки, мовлення, формування вмінь порівнювати, впізнавати та називати предмети, релаксація.

Обладнання: таз з водою, іграшки, губки, трубочки, пляшечки з отворами, гудзики, невеликі кубики, намистинки, камінчики.

Хід гри.

Дітям пропонують взяти якомога більше предметів в одну руку і пересипати їх в іншу; зібрати однією рукою намистинки, а іншою - камінчики; підняти з дна тазика якомога більше предметів на долонях; знайти кубик, пляшечку, трубочку тощо.

Кожне завдання дитина закінчує розслабленням кистей рук, тримаючи їх у воді. Вправа триває до охолодження води.

Гра «Малюнки на піску»

Мета: розвиток дрібної моторики руки, мовлення, формування вмінь впізнавати та називати предмети, релаксація.

Обладнання: рознос, манна крупа, пісок, коробка для піску.

Хід гри.

На рознос розсипається манна крупа чи пісок. Вихователь пропонує дитині показати із допомогою рук як по розносу проскачут зайчики, потопають слоники, покапає дощик, зігріють його сонячні промінчики. Н розносі з'являється малюнок. Варто запитати в дитини, що зображено на цьому малюнку, чи подобається він їй.

- ігри з іграшками (нанизування кілець пірамідки чи шариків з отворами на шнур; гумові іграшки-пищалки).

Наприклад, гра «Пірамідки»:

Мета: зняти емоційне напруження, виявити залежність емоційного стану дитини від рівня і характеру контакту з дорослим, розвинути ігрові та комунікативні навички.

Вихователь показує пірамідку і промовляє: «Дивись, яка у нас є гарна іграшка - пірамідка!». Зібрана пірамідка ставиться на стіл перед дитиною. Дошкільник розглядає її, якщо він не почав розбирати пірамідку або якимось іншому гратися з нею, вихователь пропонує розкласти її. Після того, як пірамідку тим чи іншим способом розібрали, вихователь перемішує кружальця і просить дитину зібрати їх так, щоб була послідовно зібрана гарна пірамідка, як на початку гри. Гра закінчується самостійним складенням пірамідки.

- малювання фломастерами, маркерами, фарбами;
- слухання неголосної спокійної музики («Ранок» Е. Грига, «Король гномів» Ф. Шуберта, «Мелодія» К. Глюка);
- заняття зі сміхотерапії [3, с. 21-22].

У підсумку зазначимо, що адаптація вихованця до дитячого садка залежить від багатьох факторів, визначальними серед яких є сім'я та вихователі. Від того, як буде організований процес адаптації, підібрані відповідні до індивідуальних особливостей дитини форми та методи роботи залежатиме успішність цього процесу, а відповідно й розвиток особистості.

Список використаних джерел

1. Ватутіна Н.Д. Ребенок поступаєт в детский сад: пособие для воспитателей дет сада / Н.Д. Ватутіна. - М.: Просвещение, 2003. - 104 с.
2. Гурковська Т. Вперше до дитсадка / Т. Гурковська // Дошкільне виховання. - 1998. - №11 - 12; 1999 - №2.
3. Жердева Е.В. Дети раннего возраста в детском саду (возрастные особенности, адаптация, сценарии дня) / Е. В. Жердева. - Ростов н/Д: Феникс, 2007. - 192 с.
4. Маценко Ж. Незабаром у дитячий садок / Ж. Маценко // Психолог. - 2002. - № 23-24 (вкладка).
5. Нуреева О.С. Таємниці адаптації. Психологічні особливості дітей дошкільного віку. Третій рік життя / О.С. Нуреева, З.І. Шейнфельд. - Х.: Вид. група «Основа»: «Тріалда+», 2008. - 160 с.
6. Ширококова С.А. Проблемы адаптации детей раннего возраста к условиям ДОУ [Електронний ресурс] / С.А. Ширококова.
7. Широкова Г. А. Справочник дошкольного психолога. / Г. А. Широкова. - Ростов н/Д: «Феникс», 2004. - 384 с.

ВПЛИВ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ НА РОЗУМОВИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Коваленко Ірина, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Н. А.Олійник, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

INFLUENCE OF PHYSICAL EDUCATION CLASSES ON THE MENTAL DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN

Kovalenko Iryna, bachelor`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті аналізується, вплив занять фізичної культури на розумові здібності дітей. Відзначено, що в процесі фізичного виховання реалізовується принцип цілісного розвитку дитини.

Ключові слова: фізичне виховання, виховання, заохочення, рухова активність, заняття.

Abstract: *The article analyzes the impact of physical education on the mental abilities of children. It is noted that in the process of physical education the principle of integral development of the child is realized.*

Key words: *physical education, upbringing, encouragement, motor activity, classes.*

Виховання є складним процесом і водночас системою, що передбачає необхідність здійснювати в єдності всі напрями. У низці досліджень [4; 6; 8] акцент робиться на єдності розумового й фізичного розвитку, чергуванні різних за інтенсивністю видів діяльності.

Необхідною умовою гармонійного розвитку дитячого організму, що впливає на формування розумового розвитку та психофізіологічного статусу, є достатня рухова активність. Рухова активність сприятливо впливає на перцептивні, мнемічні та інтелектуальні процеси. Ритмічні рухи тренують пірамідну й екстрапірамідну системи. Повноцінна рухова активність дитини стимулює мовленнєвий розвиток, що веде до розгортання пізнавальних процесів, розкриття вищих психічних функцій, центри реалізації яких зосереджені в лівій лобовій частині кори головного мозку. На думку В.Імбер [3], необхідно аутивізувати розумову діяльність, починаючи з раннього віку. О.Демченко [2] зазначає, що варто педагогам постійно спостерігати за дітьми для того, щоб мати повне уявлення про особливості їхньої як рухової, так і інтелектуальної діяльності.

Аналіз наукових досліджень Е. Вільчковського, Н. Денисенко, А.Кенеман, Е. Степаненкової, Т. Осокіна, В. Шишкіна та ін. указують на те, що рухова активність дітей обумовлена численними соціальними, психологічними та природними чинниками (режимом, станом здоров'я дитини, руховою підготовленістю, кліматичними умовами та ін.).

В останні роки вчені все частіше говорять про фізичний стан організму не тільки як про абстрагований соціальний феномен, але і як про властивість особистості. У системі фізичного виховання акцентуються її механізми і ефекти впливу на розумовий розвиток і розширення пізнавальної інформативності, удосконалення почуттів і соціальної поведінки, моральності і духовності.

У жодному іншому віці фізичне виховання не пов'язане так тісно із загальним вихованням, як перші сім років. У період дошкільного дитинства у дитини закладаються основи здоров'я, довголіття, всебічної рухової підготовленості і гармонійного фізичного розвитку [3, с. 156].

Виховання здорових дітей, життєрадісними - завдання не тільки батьків, але і кожного дошкільного закладу, так як діти в них проводять більшу частину дня. У дитячих садах передбачені заняття з фізичної культури, які слід будувати відповідно до психологічних особливостей конкретного віку, доступності та доцільності вправ. Комплекси вправ повинні бути цікавими, а

також повинні передбачати фізіолого-педагогічні виправдані навантаження, що задовольняють потребу дитини в русі.

Досягнення гармонії особистості дитини можливе в процесі фізичного виховання, що забезпечується реалізацією принципу цілісного розвитку, який полягає в єдності тілесного, інтелектуального та соціально-психологічного компонентів у формуванні особистісної фізичної культури, що зумовлює тісний взаємозв'язок і взаємозалежність у розвитку духовної, емоційно-чуттєвої, когнітивної та фізичної сфер дошкільняти.

Ідеологічним підґрунтям формування гармонійно розвиненої особистості дитини в процесі занять фізичними вправами в умовах дошкільного закладу може бути концепція про те, що ефективне використання засобів фізичного виховання, що застосовуються в процесі проведення різноманітних фізкультурно-оздоровчих заходів, виступає як процес педагогічної допомоги дитині у становленні її суб'єктності, самоствердження.

Позитивні емоції, емоційна насиченість занять є основними умовами при навчанні дітей рухам. Наслідування – породжує емоції, які активізують дитину. Освоєння рухів добре впливає і на розвиток мови дитини. Удосконалюється розуміння мови дорослого, при цьому розширюється словник активної мови. Ось чому справедливо зазначав видатний радянський педагог В. Сухомлинський: «Я не боюся ще раз повторити: турбота про здоров'я – це найважливіша праця вихователя» [1, с. 28]. Тому вкрай важливо правильно поставити фізичне виховання саме в цьому віці, що дозволить організму малюка накопичити сили і забезпечити в майбутньому не тільки повноцінний фізичний, але і розумовий розвиток.

Одним з чинників інтелектуального розвитку є рухова активність, в результаті рухової діяльності поліпшується мозковий кровообіг, активізуються психічні процеси, поліпшується функціональний стан центральної нервової системи, підвищується розумова працездатність людини. Досягнення в сфері інтелекту і креативності значною мірою пов'язані з рівнем розвитку психомоторної сфери дитини. У спеціальних дослідженнях науковців наводяться факти, що свідчать про те, що діти, які займаються спортом, краще навчаються та мають кращі показники розумової працездатності.

Фізичні вправи створюють можливості для успішного протікання всіх психічних процесів, тобто вимагають уваги, спостережливості, кмітливості. Різноманітність рухів, багатство координації підвищують пластичність нервової системи. Значна частина наукових досліджень доводить те, що під впливом фізичних вправ збільшується обсяг пам'яті, підвищується стійкість уваги, прискорюється рішення елементарних інтелектуальних завдань, прискорюються зорово-рухові реакції.

У своїй праці Н. Пангелова відзначає, що період дошкільного дитинства в розумовому розвитку дитини відбуваються глобальні зміни: від нерозчленованого сприйняття предметів, до вміння користуватися самостійно придбаними знаннями, навичками [4, с. 145].

Під впливом фізичних вправ у дітей дошкільного віку ефективніше відбувається формування різних видів мислення:

- 1) Наочно-дійового мислення.
- 2) Наочно-образного мислення.

3) Словесно-логічного мислення, яке починає формуватися у дітей старшого дошкільного віку. Воно передбачає розвиток вміння оперувати словами, розуміти логіку міркувань. Міркувати значить пов'язувати між собою різні знання для того, щоб отримати відповідь на свої питання, вирішувати розумові задачі.

Рухова активність стимулює перцептивні, мнемічні і інтелектуальні процеси. Діти, що мають великий обсяг рухової активності в протягом дня характеризуються середнім і високим рівнем фізичного розвитку, адекватними показниками стану центральної нервової системи, внаслідок чого, у дитини поліпшується пам'ять, і всі розумові процеси які визначають інтелект.

На сучасному етапі проблема розвитку розумових здібностей дошкільнят у процесі фізичного виховання набуває особливого значення, так як по-новому осмислюються зміст, форми, методи розумового і фізичного виховання дітей в умовах дошкільного закладу. Для підвищення рухової активності дошкільників, зміцнення їхнього здоров'я, розуміння його цінності, уміння дотримуватись здорового способу життя доцільними є цільові прогулянки, рухливі ігри, фізкультурні свята, розваги, тижні фізкультури, дні здоров'я, спортивні змагання [2]. Разом із цим педагоги можуть використовувати традиційні (точковий масаж, ходьба по доріжках здоров'я) та нетрадиційні фізкультурно-оздоровчі заходи (музикотерапія, сміхотерапія, дихальна терапія, аромотерапія, пальчикова гімнастика, гімнастика для очей, релаксація, психогімнастика), а з педагогами ДНЗ слід практикувати такі форми роботи, ділові ігри, мозкові штурми, тренінги, педагогічні турніри)

Велике значення для фізичного розвитку дітей дає природа. Тому прогулянки на свіжому повітрі – обов'язкова умова здорового побуту дошкільника. Щоб дитина охоче гралася, прогулянку слід робити цікавою, з цією метою доречно використовувати рухливі ігри. Оздоровче значення ігор полягає в тому, що вони сприяють гармонійному розвитку форм і функцій організму; загартовують організм; підвищують працездатність; зміцнюють м'язовий корсет, м'язи спини, черевного пресу; формують правильну поставу та вміння зберігати її; здійснюють профілактику плоскостопості. Ігри формують рухові вміння і навички, основи знань із фізичної культури і спорту; розвивають фізичні якості, у чому й полягає їхнє освітнє значення яким належить важлива роль у розвитку рухових навичок [4, с. 144].

Отже, заняття з фізичної культури є однією з передумов розвитку розумових здібностей дітей дошкільного віку, а належний рівень загального розвитку дошкільників дозволяє їм наблизитись до фізичної та розумової досконалості. Саме тому, фізичне виховання є основою всебічного розвитку особистості. Проте організація роботи з фізичного виховання в закладах дошкільної освіти потребує вдосконалення. Про це свідчить наявність значної кількості дітей із дисгармонійним фізичним розвитком, а також із недостатнім розвитком основних рухів та фізичних якостей. Недостатній фізичний розвиток

і низька фізична підготовленість дошкільників здебільшого пояснюються зниженням їхньої рухової активності та розумової діяльності.

Список використаних джерел

1. Вільчковський Е. С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навч. Посіб / Е.С. Вільчковський. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2004. – 428 с.
2. Демченко О.П. Спостереження за емоційними реакціями дітей у процесі створення виховних ситуацій / О.П. Демченко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – № 5. – Луганськ, 2009. – С.105–114.
3. Імбер В.І. Привчаємо розмірковувати з малку / В.І.Імбер // Дошкільне виховання. - №7. – 2015. – С.16-19.
4. Казьмірчук Н.С. Особливості організації проектної діяльності молодших школярів на уроках математики / Н.С.Казьмірчук, Т.С.Білик // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. – № 61. -С.18-23.
5. Калиниченко І. О. Вплив уроків фізичного виховання на розумову працездатність та основні психічні функцій дітей шкільного віку [Електронний ресурс] / І.О. Калиниченко. – Режим доступу: [http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vchdpu/2013_107_2/Kalinic .pdf](http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vchdpu/2013_107_2/Kalinic.pdf).
6. Кіт Г.Г. Творчий характер дослідницької діяльності учасників педагогічного процесу / Г.Г.Кіт // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія : Педагогіка і психологія. – Випуск 34. – Вінниця, 2011. – С. 320-325.
7. Круцевич Т. Ю. Організація фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми 3-6 років у дошкільних закладах за кордоном // Спортивний вісник Придніпров'я. 2011. №2. С.156-164.
8. Любчак Л.В. Соціально-педагогічні особливості розвитку емоційної сфери дитини в сім'ї / Л.В.Любчак //Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково- 156 практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 4-5 квітня 2012 р.). / За ред. Г.С.Тарасенко. – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2012 – С. 105-110
9. Пангелова Н. Формування оптимальної рухової активності дітей 5-6 років у процесі проведення фізкультурних занять у природному середовищі. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2002. № 2-3. С. 144-145.
10. Стешенко О. В. Работоспособность детей. [Электронный ресурс] / О.В.Стешенко. – Режим доступа : <https://sites.google.com/site/rabotosposobnostdetej/home>.
11. Швець Н. А. Вплив соціально-економічних, психолого-педагогічних чинників на забезпечення здорового способу життя в студентському середовищі / Н.А. Швець // Придніпровські соціально-гуманітарні читання, 16 травня 2014 р. – Кіровоград, 2014. – С. 81-84

ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КОМП'ЮТЕРНОГО НАВЧАННЯ В ПРОФОРІЄНТАЦІЙНІЙ РОБОТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

Артем Кривешко, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Малютін Олександр, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: О.В. Черкашин кандидат педагогічних наук,
старший викладач*

Національний університет цивільного захисту України, м. Харків (Україна)

IMPLEMENTATION OF COMPUTER TECHNOLOGIES IN CAREER GUIDANCE WORK WITH PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Kryveshko Artem, bachelor`s student

Malyutin Oleksandr, bachelor`s student

National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

Анонція. У статті розкриваються особливості здійснення профорієнтаційної роботи з молодшими школярами, напрями здійснення профорієнтаційного підходу. Проаналізовано можливості використання комп'ютерної програми «Сходінки до інформатики» з метою формування професійного інтересу молодших школярів.

Ключові слова: профорієнтаційна робота, професійний інтерес, молодші школярі, комп'ютерні технології.

Abstract. *The article reveals the features of career guidance work with primary school students, the directions of career guidance approach. Possibilities of using the computer program «Steps to Informatics» in order to form the professional interest of primary school students are analyzed.*

Key words: *career guidance work, professional interest, primary school students, computer technology.*

Молодший шкільний вік є надзвичайно важливим періодом для розвитку позитивного ставлення до трудової й професійної діяльності, ознайомлення учнів з професіями. В сучасному світі, наповненому надзвичайними ситуаціями природного, техногенного, соціального характеру, набуває актуальності професія рятувальника. Зважаючи на те, що в розвитку в молодших школярів інтересу до професій важливе значення відіграє зовнішня яскрава сторона, є всі передумови ознайомлення їх з діяльністю рятувальника, яка асоціюється з мужністю, емоційністю.

В останні роки з'явилися окремі галузі наукових знань, присвячені вивченню професійної діяльності людини та професійному вибору – професіографія і професіологія. Аналіз науково-методичної літератури показує, що сутність, завдання, структура профорієнтації як системи на теоретичному рівні, без урахування її специфіки на різних вікових етапах, достатньо розробляються протягом декількох десятиліть у психолого-педагогічному дискурсі. Зустрічаємо терміни «профорієнтаційна робота», «професійна орієнтація» або скорочено «профорієнтація», до пояснення яких є декілька підходів. Однак первинний аналіз показує, що, не зважаючи на різні позиції авторів щодо їх розуміння, вони використовуються як синонімічні поняття.

В умовах реформування нової української школи профорієнтаційна робота здійснюється в контексті компетентнісного підходу, зокрема розвитку ініціативності та підприємливості, що включає вміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави...; приймати доцільні рішення у сфері зайнятості, фінансів тощо» [7].

Профорієнтація повинна здійснюватися за *напрямами*: ознайомлення дітей з окремими професіями; формування емоційно забарвленого, позитивного ставлення до різних видів професійної діяльності, інтересу до пізнання власної особистості; діагностику задатків, створення умов для реалізації здібностей дітей, проведення з батьками консультацій щодо розвитку їх дітей [10].

Перший етап називають *пропедевтичним*, який є важливим для формування у дітей любові та сумлінного ставлення до праці, розуміння її ролі в житті людини і суспільства, усвідомлених уявлень про світ праці та професії, розвитку інтересу до професій батьків і знайомих [2]. Відповідно до вікових особливостей молодших школярів пропедевтика перспективного профвибору відбувається на основі продовження формування емоційно-вольової та

інтелектуальної сфер, розвитку рефлексії та об'єктивної самооцінки, оволодіння вміннями самопізнання.

Дослідники [1; 9] зазначають, що період з 2,5-3-х років і до 10-12-и років є сприятливим для розширення уявлень дітей про професії з різних джерел: шляхом спостереження за дорослими в житті та в засобах масової комунікації, читання художньої та енциклопедичної літератури. Також діти в ході ігрової діяльності копіюють дії представників професій, які їм сподобалися. Поступово, коли провідна ігрова діяльність змінюється навчальною і та стає визначальною в розвитку школяра, його уявлення про різні професії необхідно розширювати, використовуючи можливості освітнього процесу.

З огляду на це, необхідно використовувати різні види ігор [2], ігрові ситуації [4] в ході профорієнтаційної роботи з молодшими школярами, ознайомлення їх з професією рятувальника зокрема. Також зустрічає в практиці, що достатньо розповсюдженою формою профорієнтаційної роботи в початковій школі є свято. Проте, на думку О.Демченко [5], в сучасних умовах його потрібно проводити не як виховний захід, а як виховну справу. Поділяємо думку [6], що в процесі ознайомлення молодших школярів зі світом професій варто використовувати можливості інноваційних комп'ютерних технологій,

Сучасні інтегровані курси, які з успіхом упроваджуються у початковій школі мають значний потенціал для реалізації профорієнтаційного підходу. Зокрема, прикладом такого є інтегрований курс інформатики. На другому уроці під час роботи з комп'ютерною програмою «Сходинки до інформатики» учні вивчають у яких сферах застосовують комп'ютер, знайомляться з різними видами професійної діяльності, а саме:

1. Мультиплікація - за допомогою комп'ютера можна не лише дивитися мультфільми, а й створювати їх.
2. Супермаркет - комп'ютер знає ціни всіх товарів у магазині й допомагає касиру швидко підрахувати вартість твоїх покупок.
3. Будівництво – комп'ютер полегшує архітектору проектування будинків.
4. Залізниця - комп'ютер містить інформацію про розклад руху поїздів і наявність вільних місць у них.
5. Медицина - комп'ютер допомагає лікарям досліджувати стан здоров'я людини й призначати необхідне лікування.
6. Салон краси - перукар разом із комп'ютером добирає найкращу зачіску до лица.
7. Банк - у пам'яті комп'ютера зберігається інформація про грошові рахунки клієнтів і банківські операції.
8. Пожежна служба – за допомогою комп'ютера пожежники можуть відслідковувати місце виникнення пожежі у місті.
9. Видавництво – комп'ютер є незамінним інструментом для створення газет, журналів та книг.
10. Бібліотека - разом з комп'ютером ти швидко знайдеш потрібну книжку в бібліотечному каталозі.
11. Моделювання – конструктор використовує комп'ютер для моделювання нових автомобілів (рис.1).

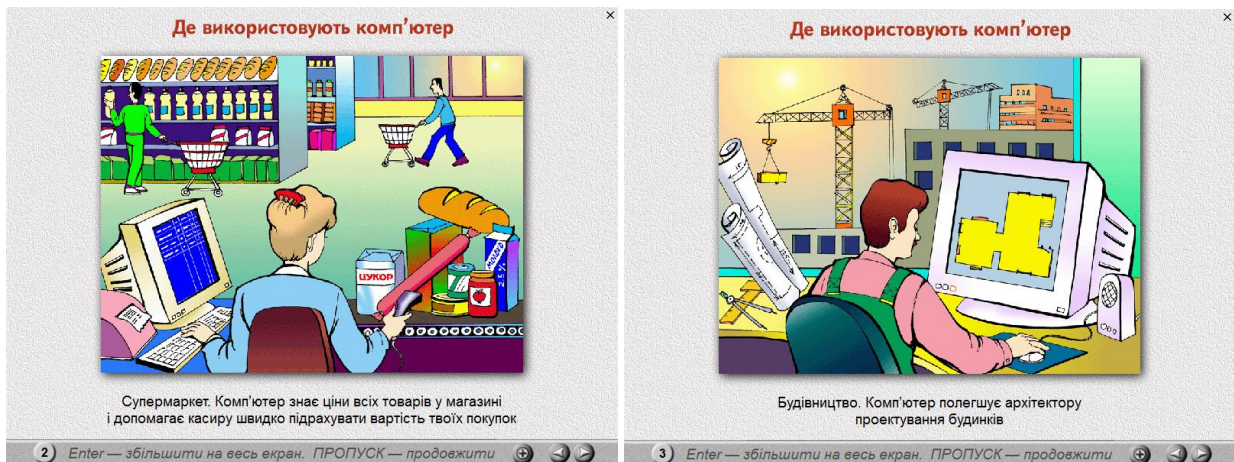

Рис. 1. Вигляд вікна комп'ютерної програми «Сходинки до інформатики», Як комп'ютер різні професії опановував

Комп'ютерна програма орієнтована на ознайомлення з різними професіями людей, а також з місцем комп'ютера у кожній з професій, що дозволяє вже з початкової школи формувати професійний інтерес молодших школярів.

Отже, ознайомлення дітей зі світом професій та формування в них позитивного ставлення до трудової діяльності необхідно розпочинати ще в дитячі роки. Молодший шкільний вік вважається підготовчим етапом у складній системі професійної орієнтації особистості, який далі стане основою для свідомого вибору професії.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення у контексті подолання кризи ринку праці : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (1 грудня 2015 р., м. Київ) / уклад. Л.М. Капченко та ін. – К. : ІПК ДСЗУ, 2015. – 356 с.
2. Бондар Ю. В. Інтерактивна гра як інструмент розвитку творчих здібностей молодших школярів / Ю.В.Бондар // Наука та інновації – 2019: теорія, методологія та практика : матеріали Міжнародної наукової конференції (Запоріжжя, 6 грудня 2019 року). – Запоріжжя : МЦНД. – 2019. –Т. 3. – С. 115–117.
3. Гудкова Е. В. Основы профориентации и профессионального консультирования : учебное пособие / Е.В.Гудкова ; под ред. Е.Л.Солдатовой. – Челябинск : Изд-во ЮУрГУ, 2004. – 125 с.
4. Демченко О.П. Ігрові виховні ситуації у формуванні особистості дитини / О.П.Демченко // Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : [навчально-методичний посібник] ; за ред. Г.С.Тарасенко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – С. 111-124.
5. Демченко О. П. Свято як форма національного виховання молодших школярів: технологічний аспект/ О. П. Демченко // Проблеми українського національного виховання : збірник наукових праць / за ред. Н. Скотної, М. Чепіль. – Дрогобич : РВВ ДДПУ ім.І.Франка, 2013. – С.261-272.
6. Імбер В.І. Комп'ютерна грамотність та інформаційна безпека дітей молодшого шкільного віку на уроках інформатики: дуальний підхід / В.І.Імбер // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. – Вип. 46. – С.17-21.
7. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
8. Лазаренко Н. І. Зміст, структура і основні напрямки діяльності наукової лабораторії педагогічної майстерності викладача вищої школи / Н.І.Лазаренко // Професійна компетентність педагога в умовах оновлення змісту освіти та вимог ринку праці: зб. матеріалів III регіональної наук.-практ. конфер. – Т. 15. – С. 24-26.
9. Тименко М. М. Організація профорієнтаційного та кар'єрного навчання учнів середніх навчальних закладів Англії / М. М. Тименко // Мова. Освіта. Культура: античні цінності – сучасне застосування : Міжнар. дискус. форум (Умань, 19–20 трав. 2016 р.) / Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. – Умань, 2016. – С. 289–292.
10. Янцур М.С. Професійна орієнтація і методика профорієнтаційної роботи. Курс лекцій : навчальний посібник / М.С. Янцур. – К. : Видавничий Дім «Слово». – 2012. – 464 с.

ВИКОРИСТАННЯ ФОЛЬКЛОРНИХ ТВОРІВ ДЛЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПОМИЛОК У ЗВУКОВИМОВІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Лапишина Ірина, кандидат педагогічних наук, доцент

Підпонаровська Оксана, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

USE OF FOLKLORE COMPOSITIONS TO PREVENT ERRORS IN SOUND SPEECH OF PRESCHOOL CHILDREN

Lapshyna Iryna, Candidate of Pedagogic Sciences (Ph. D.)

Pudponarovska Oksana, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкривається освітній потенціал фольклорних Наголошується на систематичному вправлянні дошкільників у чіткому й творів для становлення правильної звуковимови у дітей дошкільного віку, правильному промовлянні швидкомовок з урахуванням вікових можливостей дітей.

Ключові слова. дошкільний вік, вікові особливості, вимова звуків, попередження помилок, фольклорні твори, освітній процес.

Abstract. The article reveals the educational potential of folklore compositions for the formation of correct pronunciation in preschool children, Emphasis is placed on the systematic exercise of preschoolers in a clear and correct pronunciation of pronunciation, taking into account age capabilities children.

Key words: preschool age, age features, pronunciation of sounds, error prevention, folklore, educational process.

Провідним завданням освітнього процесу дітей дошкільного віку є формування комунікативної компетентності, яка слугує важливою передумовою становлення і розвитку усіх видів діяльності дитини, зокрема емоційного спілкування, маніпулювання, ігрової, конструктивної, мовленнєвої, зображувальної, театральної, музичної діяльностей, що малята опановують в ранньому та дошкільному віці. Набуття дитиною звукової культури, удосконалення граматичної правильності мовлення, збагачення словникового запасу створюють надійне підґрунтя для успішної соціалізації маляти в умовах закладу дошкільної освіти, адже дитину розумітимуть не лише близькі їй люди, але й педагоги та вихованці дошкільного закладу.

Тому звукову культуру мовлення ми розглядаємо як складову загальної мовленнєвої культури дітей дошкільного віку, яка передбачає фонетичну правильність мовлення (сприймання на слух і розрізнення основних варіантів звуків, артикуляцію звуків; нормативну звуковимову) і загальні мовленнєві уміння (оптимальний темп і ритм мовлення, відповідний змісту висловлювання тембр, сила голосу, дотримання логічного наголосу, розвинене мовне дихання, орфоепічна правильність мовлення).

Науковці та педагоги-практики приділяють чималу увагу різним аспектам виховання звукової культури мовлення дітей дошкільного віку. Так, обґрунтування психологічних передумов становлення звукової культури знаходимо у працях Л. Виготського, Д. Ельконіна, С. Рубінштейна; детальний аналіз вікових можливостей дошкільників-мовців поданий у роботах О.Гвоздєва, О. Жильцової, О. Максакова, М. Фомичової; визначенню основних завдань педагогічного впливу на звукову культуру присвячено публікації В.Бенери, А. Богуш, В. Рождественської, М. Савченко, Г. Тумакової, Г.Швайко; питання корекції звуковимови знаходимо у працях Г. Барищук, В. Кравчук, Л.Ярешко та інших.

Серед анатомо-фізіологічних і психологічних особливостей, що впливають на виховання звукової культури мовлення, В. Бенера називає наступні: недостатню моторику мовно-рухового апарату, неглибоке уривчасте дихання, недостатньо тонке слухове сприймання, легку збудливість, слабку і нестійку увагу, значну емоційність, швидку втомлюваність, конкретність мислення, яскраво виражене наслідування мовлення [1, с. 260]. На нашу думку, негативний вплив більшої частини цих особливостей може бути суттєво зменшений при використанні дидактичних засобів, які викликають неабиякий інтерес у дошкільників. Зокрема, дидактичні ігри та артикуляційні ігрові завдання, розповіді зі звуконаслідуванням, рухливі ігри зі звуконаслідуванням, використання швидкомовок, чистомовок, пальчикової гімнастики.

Академік А. Богуш також звертає увагу практичних працівників дошкільної освіти на комунікативно-діяльнісний розвиток дітей дошкільного віку, на вирішення освітніх завдань шляхом впровадження ігрової та мовленнєво-ігрової діяльності [3, с. 15].

Власний досвід організації навчально-пізнавальної діяльності дошкільнят в Антопільському закладі дошкільної освіти (Томашпільський район Вінницької області) переконує нас у доцільності й високій ефективності використання на мовленнєвих заняттях та в самостійній ігровій діяльності дошкільників фольклорних творів – забавлянок, лічилок, скоромовок, народних ігор зі словесним супроводом тощо.

Значний розвивальний і корекційний потенціал містять швидкомовки, оскільки їх вимова передбачає не лише швидкість вимови, але й правильність / нормативність; змагальний характер («Хто швидше вимовить?») надає дошкільникам додаткової енергії для виявлення своїх мовленнєвих можливостей, підтримує віру в себе.

З метою врахування вікових й індивідуальних особливостей дошкільників ми спеціально відбираємо фольклорні тексти, які, по-перше, є прозорими й зрозумілими за ситуацією дітям від чотирьох до шести років; по-друге, відповідають завданням удосконалення артикуляційного апарату і засвоєння звуків певної характеристики.

Наприклад, на кінець третього – початок четвертого року життя дитини артикуляційний апарат достатньо налаштований на вимову звуків, що утворюються голосом, без перешкод для струменя повітря, – голосних. Тобто, доцільно закріпити (тренувати) вимову голосних звуків на швидкомовках, які

містять приблизно однакову кількість голосних і приголосних звуків: *Біля клена сидить Олена* (4 слова, 9 голосних, 10 приголосних звуків); *Троє малят торт їдять* (4 слова, 7 голосних, 12 приголосних звуків); *Ворона проворонила вороненя* (3 слова, 12 голосних, 13 приголосних звуків); *Радо грати дітвори у широкому дворі* (6 слів, 14 голосних, 16 приголосних звуків). В усіх наведених швидкомовах абсолютно зрозумілою є описана життєва ситуація (дівчинка відпочиває; діти святкують, граються; загубилося маленьке пташеня). Такі швидкомовки не утруднюють дитині процес відтворення фрази наявністю незрозумілих слів, складною синтаксичною конструкцією, невідомою ситуацією. Крім того, такі фольклорні тексти легко ввести у зміст комплексного або тематичного заняття для дітей молодшої групи, використати під час планування самостійних дитячих ігор для визначення ведучого у грі.

На кінець четвертого – початок п'ятого року життя дитини утруднена вимова зубних приголосних [з], [с], шиплячих [ж], [ш], африкатів [тш], [шч]. На мовленнєвих заняттях ми пропонуємо нашим вихованцям тренувальні артикуляційні вправи на матеріалі швидкомовок із 5-8 слів із частотно вживаними зубними або шиплячими приголосними. Ситуація оформлена поширеним простим та складним реченням із сполучниковим або безсполучниковим зв'язком. Наприклад: *Соловейко солов'ят од сонечка заслони* (4 повтори звуку [с]); *Сів Семен на пеня, просидів цілий день* (3 повтори звуку [с]); *Як пішли копати, забули лопати; узяли лопати, забули копати* (3 повтори звуку [з]); *Ножичку, ножичку, виріж нам ложечку; ріж, ріж хутчіш* (6 повторів звуку [ж]); *Хоче влізти в шафу кішка: шурхотить у шафі мишка* (6 повторів звуку [ш]). Робота над засвоєнням швидкомовки передбачає два етапи: 1 – заучування змісту швидкомовки, засвоєння нормативної вимови слів у темпі звичайного розмовного мовлення; 2 – повторення змісту швидкомовки з нарощуванням темпу вимови [5, с. 131].

Для п'ятого року життя дошкільників характерні проблеми з вимовою вібрантів [р], [р']. Пропонуємо для тренувальних ігрових вправ швидкомовки на 10-12 слів із часто вживаними вібрантами: *Рік у рік біля воріт риє нірку чорний кріт* (7 повторів вібрантів); *Рогата корівка реве, Романко травичку рве* (6 повторів вібрантів). На мовленнєвих заняттях перед промовлянням швидкомовок із вібрантами доцільно повторити швидкомовки із звуками [д], [т], промовляння яких полегшує артикуляцію вібрантів. Зокрема швидкомовки: *Терпку редьку тертка терла. Терпка редька в горлі дерла* (8 повторів зубних приголосних); *Малий Мартин заліз на тин. Хитнувся тин – злякався Мартин* (5 повторів зубного приголосного звуку). Вихователям закладів дошкільної освіти важливо пам'ятати, що, працюючи над прискореною вимовою швидкомовок, не можна забувати про уточнення словника дітей, оскільки помилки в звуковимові спостерігаються передусім у словах, значення яких малята не розуміють або частково розуміють.

Основним завданням удосконалення артикуляції звуків у дітей шостого року життя є засвоєння норм літературної вимови слів і сполучень слів. Отже, необхідно зосередитися на сумісному та відображеному мовленні: промовляння разом або за вихователем текстів лічилок, небилиць, розігрування рухливих

ігор зі словесним супроводом [6, с. 29]. Засвоєнню нормативної вимови ненаголошених голосних звуків, дзвінких приголосних у кінці слів сприятимуть лічилки, наприклад: *Стоїть верба над потоком, похилилась трохи боком, похилилась до води. Ти лови!* (верба, похилилась, трохи); малят зацікавлять і заклички, до прикладу: *Вийди, вийди, сонечко, на бабине полечко, на дідове зіллячко, на наше подвір'ячко* (вийди, сонечко, бабине, полечко, дідове, наше).

Таким чином, використання фольклорних творів (швидкомовок, лічилок, закличок, небилиць, рухливих ігор зі словесним супроводом) максимально сприяє попередженню помилок у звуковикові дітей дошкільного віку, удосконаленню артикуляційного апарату, закріпленню умінь нормативної вимови окремих звуків, слів і сполучень слів.

Список використаних джерел

1. Бенера В. Є. Теорія та методика розвитку рідної мови дітей : навчально-методичний посібник за кредитно-модульною системою організації навчального процесу для студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта» / В. Є. Бенера, Н. В. Маліновська. К. : Видавничий Дім «Слово», 2014. – 384с.
2. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : підручник // Богуш А. М., Гавриш Н. В. / За ред. А. М. Богуш. 2-е вид., доп. К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. – 704с.
3. Богуш А. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників : мовленнєві ігри, ситуації, вправи : навчально-методичний посібник. / А. М. Богуш, Н. І. Луцан. К. : Видавничий Дім «Слово», 2008. – 256с.
4. Лазаренко Н.І. Структурні компоненти інформаційної культури викладача педагогічного вищого навчального закладу / Н.І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка та психологія. – Вінниця: Нілан-ЛТД, 2016. – Вип. 47. – С. 18-23.
5. Основи вітчизняної дошкільної лінгводидактики. Курс лекцій: навчально-методичний посібник / укл. І.М.Лапшина, К.А.Колеснік. – Вінниця: ВДПУ, 2018. – 276с.
6. Українська література для дітей : хрестоматія : навчальний посібник для студентів ВНЗ / упоряд. : А. І. Мовчун, З. Д. Варавкіна. – К. Арій, 2011. – 680 с.

ВПЛИВ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ НА ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНИХ МОТИВІВ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

*Любчак Людмила, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

THE INFLUENCE OF THE TEACHER'S PERSONALITY ON THE FORMATION OF POSITIVE MOTIVATIONS FOR TEACHING PRIMARY SCHOOL PUPILS

*Lyubchak Lyudmila, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті піднімається проблема підвищення мотивації учіння молодших школярів. Обґрунтовується позиція впливу особистості педагога на розвиток позитивних мотивів учіння дітей. Визначаються педагогічні умови підвищення мотивації учіння дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова. мотиви учіння, молодший шкільний вік, освітній процес, учитель початкової школи, педагогічні умови підвищення мотивації учіння.

***Abstract.** The article raises the issue of increasing the motivation of primary school pupils. The position of the influence of the teacher's personality on the development of positive motives of children's learning is substantiated. The pedagogical conditions for increasing the learning motivation of children of primary school age are determined.*

***Key words:** learning motives, primary school age, educational process, primary school teacher, pedagogical conditions for increasing learning motivation.*

Мотивація навчальної діяльності розглядається як один з найважливіших елементів взаємодії суб'єктів педагогічної системи, рухома сила навчального процесу. Способи навчання дітей лише тоді дають належний ефект, коли враховують рушійні сили особистості й насамперед мотиви учіння.

У психології терміном «мотив» позначають спонукальну причину дій і вчинків людини. У широкому розумінні мотив – це усвідомлене чи мало усвідомлене спонукання до діяльності. Таке розуміння мотиву впливає з праць відомих психологів: Л. І. Божович, О. Г. Ковальова, Г. С. Костюка, О. М. Леонтьєва, В. С. Мерліна, С.Л. Рубінштейна. Мотив – це те, що зумовлює прагнення людини до даної, а не якої-небудь іншої мети. Мотивами називають потреби, почуття, інтереси, переконання та інші спонукання людини до діяльності, зумовлені вимогами її життя [11, с. 238].

Навчання як керівництво учнями обов'язково передбачає виховання в учнів позитивного ставлення до опанування знань, умінь і навичок. Якщо учень не проявляє інтересу до навчання і його актуальні запити, прагнення не пов'язані безпосередньо з навчанням, то виховний вплив учителя, його зусилля не дадуть бажаних результатів. У поняття мотивації учбової діяльності включають: потреби, цілі, установки, інтереси та інші стимули, які спонукають особистість до навчальної діяльності. Саме мотивація учіння спонукає дитину йти до поставленої цілі. У залежності від рівня сформованості мотиваційної готовності дитини визначається бажання чи небажання дитини вчитися. Воно дуже важливе, бо від нього залежить входження дитини в нову для неї діяльність, яка відрізняється від ігрової своєю обов'язковістю, розумовим напруженням, необхідністю подолання труднощів [9].

Однією з педагогічних умов підвищення мотивації учіння молодших школярів, на нашу думку, є продуктивна творча діяльність вчителя. Можна виділити, які педагогічні схильності та здібності повинен мати вчитель, щоб формувати в дітей позитивне ставлення до навчання. Розглянемо детальніше суть його педагогічної діяльності, яка сприятиме підвищенню позитивних мотивів учіння учнів.

По-перше, в Новій українській школі для кожного, хто працює з дітьми, має стати очевидною цінність психологічних знань. Якщо нехтувати внутрішніми законами розвитку психіки дитини, ігнорувати соціальну ситуацію дитячого життя, то ніякий найдосконаліший зміст, нові типи шкіл не забезпечать стимулююче середовище для повноцінного розвитку особистості молодшого школяра. Вдумливий вчитель повинен користуватися такими важливими інструментами: вмінням спостерігати, створювати ситуації, коли

яскраво виявляється саморегуляція поведінки, потреба дитини висловлюватись, виявляти свої почуття. Досвід та чуйне ставлення до дитини дає змогу багатьом учителям бути гарними діагностами, розуміти, які мотиви характеризують дії тих чи інших дітей, бачити «зону найближчого розвитку», «проектувати» майбутнє особистості.

Щоб виховувати позитивну мотивацію в учнів до навчання, учитель повинен виробити в собі ряд спеціальних здібностей. До них насамперед належить психолого-педагогічна спостережливість. Проводячи урок або виховні заходи, учитель повинен бути спостережливим до внутрішніх станів, настроїв і прагнень дітей. Психологічна спостережливість необхідна вчителю, щоб своєчасно помітити індивідуальні особливості роботи своїх учнів, орієнтуватися в їх розумовій діяльності й належно реагувати на помічені особливості.

По-друге, важливою здібністю вчителя у формуванні позитивних мотивів учіння молодших школярів є здатність передавати знання іншим. Знання бувають складні й, щоб довести їх до свідомості дитини, не спрощуючи і не знижуючи їх наукової цінності, треба вміти так адаптувати їх до рівня розвитку дитини, щоб вона зрозуміла і засвоїла даний матеріал. Учителеві мало володіти знаннями, він повинен впливати на учня, переконувати його, спрямовувати його думки, почуття, волю у відповідності з освітніми завданнями [9]. Здатність учителя яскраво уявляти предмети, історичні події, про які він розповідає учням, використовувати сучасні технології навчання допоможе йому викликати у дітей адекватні образи і яскраві почуття.

По-третє, учитель має налагодити з учнями духовний контакт з метою виховання в них бажаних якостей та розвитку важливих компетентностей. Ця сторона педагогічних здібностей у своїй основі має характерну особливість людини, яку називають емпатією, що виявляється в здатності співчувати та співпереживати іншим, відчувати внутрішній стан та допомагати їм. Однією зі сторін цієї здібності є вміння ставити себе на місце учня, переживати навчально-виховні ситуації так, як їх переживає дитина. Справжній педагог відчуває, скільки треба і можна говорити з учнем, переконувати його, що підкреслити в розмові з ним, коли зробити паузу або припинити розмову. Він відчуває силу і міру свого слова, погляду, зауваження, оцінки поведінки учня. Ця здібність робить вчителя впливовим, засвідчує володіння ним педагогічним тактом [7].

У педагогічній діяльності значною мірою активізуються почуття і воля педагога. Почуття вчителя є важливим засобом виховання дітей. Здатність вчителя разом з дітьми переживати допитливість, здивування від незвичайного в знаннях, радість від успіхів і сум від невдач є важливою здібністю вчителя. Почуття вчителя стають позитивною силою тоді, коли він володіє ними, вміє виражати як позитивні, так і негативні почуття.

По-четверте, для учителя початкових класів, який дбає про формування в учнів позитивної мотивації, важливо володіти організаційними здібностями. Вони виявляються в підготовці до уроку і його проведенні, в організації позаурочної роботи з дітьми. Виховна робота з молодшими школярами повинна

бути організована так, щоб викликати у дітей ініціативу і прагнення виконати пропонуване завдання [2].

Успіх навчання і виховання дітей також залежить від рівня педагогічної майстерності вчителя. Особливість праці вчителя, полягає в тому, що він має справу не з мертвим матеріалом, а з живою істотою – дитиною, яка безперервно розвивається і змінюється, тому повинні удосконалюватися й виховні та навчальні методи та прийоми, які педагог використовує у своїй діяльності [8].

Формування основ професійної майстерності майбутніх педагогів має стати одним із завдань у процесі їх підготовки в умовах ЗВО. На думку дослідників [1; 3; 6], така робота має проходити, з одного боку в контексті вивчення й упровадження кращого європейського досвду. З другого боку, зустрічаємо позитивний досвід підготовки студентів до різних аспектів професійної діяльності, представлений у науково-методичному дискурсі [4; 5; 10; 12].

Отже, вчитель та його професійна діяльність можуть як стимулювати дитину, так і відбити охоту вчитися. Для того, щоб процес навчання для молодшого школяра був цікавим, привабливим, учитель повинен створити умови для формування в учнів повноцінної мотивації, а саме:

- використання на уроці інноваційних технологій навчання, особистісно-орієнтованого підходу до організації освітнього процесу;
- підтримка прагнення дитини до саморозвитку і самовдосконалення;
- формування допитливості та пізнавального інтересу;
- збагачення мислення інтелектуальними почуттями;
- стимулювання появи емоційного задоволення від процесу навчання;
- використання різних способів педагогічної підтримки, володіння педагогічним тактом;
- виховання почуття обов'язку, відповідального ставлення до навчальної роботи;
- установлення по-справжньому гуманних стосунків з учнями, повага особистості дитини тощо.

Список використаних джерел

1. Василюк А. Проблеми аналізу освітніх реформ / А. Василюк // Вища школа. – 2009. – № 9. – С. 76–82.
2. Воронова Н. Мотивація як фактор успіху навчальної діяльності молодших школярів / Н. Воронова // Початкова школа. – 2007. – №3. – С. 5-6.
3. Демченко О.П. Підготовка майбутніх творчих педагогів обдарованих дітей у контексті євроінтеграції / О.П. Демченко // Молодий вчений. – 2019. – № 5.2 (69.2), травень. – С. 47-52.
4. Кіт Г.Г. Творчий характер дослідницької діяльності учасників педагогічного процесу / Г.Г.Кіт // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія : Педагогіка і психологія. – Випуск 34. – Вінниця, 2011. – С. 320-325.
5. Лазаренко Н. І. Зміст, структура і основні напрямки діяльності наукової лабораторії педагогічної майстерності викладача вищої школи / Н.І.Лазаренко // Професійна компетентність педагога в умовах оновлення змісту освіти та вимог ринку праці: зб. Матеріалів III регіональної наук.-практ. конфер. – Т. 15. – С. 24-26.
6. Лазаренко Н.І. Професійна підготовка вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції : монографія / Наталія Іванівна Лазаренко. – Вінниця : ТОВ «Друк», 2019. – 389 с.
7. Любчак Л.В. Формування в майбутніх учителів готовності до активного слухання в процесі педагогічної взаємодії з молодшими школярами / Л.В. Любчак, Г.М. Казаручик // Молодий вчений. – № 5.2 (69.2) травень 2019 – Херсон, 2019. – С. 56-60.
8. Любчак Л.В. Педагогічний такт як форма реалізації педагогічної моралі в діяльності вчителя початкових класів / Л.В.Любчак // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету

- дошкільної, початкової освіти та мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 5-6 квітня 2017 р.) / за ред. О. А. Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. – Вінниця: ТОВ “Меркьюрі-Поділля”, 2017. – Вип. 6. – С.18-21.
9. Iryna Lapshyna, Lyudmila Lyubchak. Using the Technology of Collective Game Communication in the Process of Forming the Diamonological Competency of Primary School Pupils // Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II. School Pedagogy. Preschool Pedagogy. May 24th -25th, 2019. Rezekne, Rezekne Academy of Technologies. 2019. P. 267-279.
 10. Олійник Н. Впровадження активних методів викладання в освітній процес / Н. Олійник, О. Григорович // Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи. Кам’янець-Подільський. – 2020. – С. 47-55.
 11. Психологічний словник / під ред. В. І. Войтка. – К.: Вища школа, 1982. – 342.
 12. Стахова І.А. Творчий підхід до організації природничо-наукової підготовки майбутніх учителів початкової школи / І.А.Стахова // Молодий вчений. – 2018. – №5(2). – С.127-131.

РОЗВИТОК ДИТИНИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ПРАЦІ В ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОМУ РАКУРСІ

Микитюк Галина, кандидат психологічних наук, доцент

Коломийський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (Україна)

Стахова Олена, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF A CHILD OF PRIMARY SCHOOL AGE BY MEANS OF WORK IN HISTORICAL AND PEDAGOGICAL PERSPECTIVE

Halyna Mykytyuk, Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor

Kolomyia Educational and Scientific Institute of Higher Education Institutions

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine)

Olena Stakhova, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Розкрито роль праці в розвитку дитини молодшого шкільного віку, звернено до проблеми трудового виховання як важливої складової всебічного розвитку особистості в працях класиків педагогіки.

Ключові слова: праця, трудове виховання, розвиток особистості, дитина молодшого шкільного віку.

Abstract. The role of work in the development of a child of primary school age, addressing the problem of labor education as an important component of comprehensive personal development in the works of the classics of pedagogy.

Key words: listening, labor education, personality development, young school age child.

Праця є одним із найважливіших засобів розвитку особистості. Трудове виховання сприяє не лише формуванню в дітей важливих знань про працю, її види, роль праці у житті людини, первинних трудових умінь і навичок, а й необхідних для позиціонування себе в соціумі якостей, духовному збагаченню особистості. Праця є соціально важливою як для нормотипових дітей, так і для осіб з особливими потребами. Виховання працею допомагає дитині, зокрема

молодшого шкільного віку, налагоджувати контакти з оточуючим світом, спілкуватись з ровесниками та старшими людьми, формувати адекватну самооцінку, усвідомлювати себе як суб'єкта соціального і життєвого самовизначення.

Розкриттю ідеї ролі праці в розвитку особистості, трудового виховання дітей, уже починаючи з молодшого шкільного віку, присвячені праці відомих постатей в історії зарубіжної та вітчизняної педагогіки, зокрема Я.А. Коменського, Й.Г. Песталоцці, К.Д. Ушинського, Г. С.Сковороди, П.П. Блонського, А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського та ін.

Видатний швейцарський педагог Й.Г. Песталоцці народну школу розглядав як школу трудову [9]. З огляду на це, він висунув ідею поєднання продуктивної праці з навчанням, наголошуючи на первинній ролі праці. У відомих творах «Лінгард і Гертруда», «Як Гертруда вчить своїх дітей» описує, як під час роботи дітей (прядіння) Гертруда вчила їх читати, рахувати. В організованій для селянських дітей поміщиком школі діти спочатку працюють (освоюють прядильні і ткацькі верстати, вирощують городні рослини на пришкольній ділянці), а потім навчаються. Розвиток дитини в цілому забезпечувався розвитком її всебічної здатності до праці.

На винятковій ролі праці як засобу виховання особистості наголошує і видатний вітчизняний педагог К.Д. Ушинський. Його твір «Праця в її психічному і виховному значенні» не втрачає актуальності й сьогодні, адже її лейтмотивом залишається ідея про те, що людина формується й розвивається саме у трудовій діяльності [8]. Праця, з одного боку, залишається першоосновою і засобом людського існування, а, з другого боку, виступає джерелом фізичного, розумового і морального вдосконалення людини. Звідси підготовка дитини до праці є запорукою і її щасливого майбуття.

Педагог приділяв увагу різним видам праці, які використовуються в системі трудового виховання, особливо наголошуючи на ролі фізичної праці, необхідності поєднання та чергування праці фізичної та розумової. *Для молодшого школяра* найскладнішим і найважчим видом праці є, без сумніву, навчання. Вчитель повинен уміло організовувати навчальну працю учнів, яка формуватиме важливі трудові якості людини, спрямовуючи їх на свідому постановку мети та навчальних завдань, підбір необхідних засобів, дотримання спланованих етапів виконання завдання, підведення підсумків та аналіз отриманих результатів. Учні мають усвідомлювати необхідність напруження розумових та фізичних сил, подолання труднощів і перешкод, використання елементів самоконтролю. Радість успіху в навчанні діти пізнають лише завдяки розвитку в них пізнавальних потреб та інтересів, сформованості стійкого бажання вчитися.

Не втрачає актуальності сьогодні й сформульована Г.С. Сковородою ідея «спорідненої праці». Видатний український філософ і педагог, спираючись на народне розуміння праці, обстоював необхідність підготовки дітей до «спорідненої» трудової діяльності. За його переконанням, саме в такій спорідненій природним можливостям дитини праці вона зможе найкраще самореалізуватися, приносячи найбільшу користь суспільству. Така праця

лежить і в основі морального самовдосконалення людини, активізуючи розвиток не лише її здібностей, а й особистих якостей, серед яких найважливішими є працьовитість, терплячість, вміння володіти собою, поміркованість, доброчесність, справедливість, вдячність, доброзичливість, скромність, а також гуманізм та милосердя [4].

Трудове виховання складає основу педагогічної системи А.С. Макаренка. Виховання та перевиховання дітей та підлітків він здійснював шляхом їх залучення не тільки до побутового самообслуговування, а й до продуктивної праці, в якій вони знайомилися з реальними виробничими відносинами, здобували професію, трудові та організаторські навички, досвід колективної праці, спілкування, взаємодопомоги. Саме у такій виробничій праці, на думку А.С. Макаренка, виробляється правильний характер людини, виховується відповідальність за свою роботу. З виховною метою використовував педагог й інші види дитячої праці: самообслуговування, ремісничу працю, суспільно-корисну працю у формі шефства тощо. Реалізація виховного потенціалу праці буде успішною за дотримання відповідних умов, а саме посильності дитячої праці, її результативності, осмисленості, педагогічної доцільності, творчого та колективного характеру. Впроваджуючи трудовий принцип у колонії імені М. Горького та у комуні імені Ф. Дзержинського, великий педагог дійшов висновку, що праця, яка не націлена на створення цінностей, не є позитивним елементом виховання, тому в основі будь-яких видів праці мають бути уявлення про цінності, які ця праця може створити [3, с. 388].

А.С. Макаренко вважав працю важливим засобом соціального становлення особистості. У процесі трудової діяльності він розвивав у дітей уміння орієнтуватися, планувати роботу, бережно ставитися до часу, до засобів виробництва і матеріалів, домагатися високої якості роботи. З метою уникнення ранньої і вузької спеціалізації старався переключати дітей з одного виду праці на інший. Заохочував різні колективні форми праці, розвивав у школярів почуття дружби, товариськості, взаємодопомоги, домагався формування навичок колективізму.

На першочерговій ролі праці наполягає і В.О. Сухомлинський, який наголошує, що тільки праця є основою всебічного розвитку особистості. На його думку, не може бути й мови про всебічний розвиток, якщо людина не пізнала радості праці [6]. Звідси трудовому вихованню він відводить центральне місце у всебічному розвитку особистості, залучаючи до різноманітних видів продуктивної праці учнів, починаючи з молодшого шкільного віку. Не залишає педагог поза увагою навчання, вважаючи його найважчою справою для школяра.

Учений підкреслює єдність трудової культури і загального розвитку особистості – морального, розумового, естетичного, фізичного. Вважає, що індивідуальність може бути виявлена, розкрита і розвинена саме у праці, завдяки високій моральній сутності праці, її суспільно-корисній спрямованості. Не втрачають актуальності сформульовані ученим у праці «Павлиська середня школа» принципи трудового виховання: єдність трудовою виховання і загального розвитку особистості; різноманітність видів праці; постійність,

неперервність праці; творчий характер праці, поєднання зусиль розуму і рук; посиленість трудової діяльності; єдність праці та багатогранного духовного життя та ін. [6].

Дослідники [1; 2; 5] зазначають, що у процесі підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності в цілому, організації виховної роботи зокрема студенти повинні засвоїти систему історико-педагогічних знань, які стануть основою їхньої професійної компетентності.

Отже, педагоги різних часів звертаються до проблеми трудового виховання дітей різного, в тому числі молодшого шкільного віку. Наголошують на ролі праці у всебічному розвитку особистості. Їхні ідеї не втрачають актуальності і можуть бути з успіхом використані на сучасному етапі розбудови Нової української школи в контексті роботи як з нормотиповими, так і з дітьми, що мають особливі потреби.

Список використаних джерел

1. Демченко О.П. Практикум з історії педагогіки : навчально-методичний посібник для викладачів історії педагогіки, на допомогу студентам педагогічних ВНЗ під час самостійного вивчення теоретичних основ, підготовки до семінарських і практичних занять / О.П.Демченко. – К. : Видавничий дім «Слово», 2012. – 432 с.
2. Лазаренко Н. И. Особенности развития форм организации учебного процесса по изучению украинского языка: исторический аспект / Н. И. Лазаренко // Дошкольное образование : опыт, проблемы, перспективы: Сб.мат.-лов VII Международ.науч.-практ. семинара. - Барановичи: БарГУ, 2016 С.106-108.
3. Макаренко А.С. Виховання в праці / А.С. Макаренко // Твори: У 7 т. – Т.4. – К. : Рад. школа, 1954. – С. 388-389.
4. Сковорода Г. Пізнай у собі людину / Г. Сковорода. – Львів: Світ, 1995. – 526 с.
5. Стахова І. Особливості використання інноваційних освітніх технологій у процесі формування прородничої компетентності майбутніх учителів початкових класів / І.А. Стахова // Педагогічний пошук : Збірник наукових праць студентів і молодих вчених. Випуск 8. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. – С.129-136.
6. Сухомлинський В.О. Павлівська середня школа / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: В 5 томах. – Т. 4. – К. : Рад. школа, 1977. – С. 5-390.
7. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: В 5 томах. – Т. 1. – К. : Рад. школа, 1976. – С. 55-206.
8. Ушинський К.Д. Праця в її психічному і виховному значенні / К.Д. Ушинський // Вибрані педагогічні твори: У 2-х томах. – Т.1. – К. : Радянська школа, 1983.
9. Шевченко П. Ідеї трудового виховання у педагогічній творчості Й.Г. Песталоцці / П. Шевченко // Рідна школа. – 2002. – №2. – С. 62-63.

ФОРМУВАННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ КОЛЕКТИВНИХ ФОРМ ДІЯЛЬНОСТІ

Науменко Вікторія, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.В. Любчак, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

SCHOOLCHILDREN IN THE PROCESS OF COLLECTIVE FORMS OF ACTIVITY

Naumenko Victoria, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У даній статті розкрито теоретичні питання проблеми формування міжособистісних стосунків молодших школярів в освітньому

процесі початкової школи. Обґрунтовано вплив колективних форм роботи учнів на міжособистісні стосунки дітей молодшого шкільного віку. Окреслено педагогічні умови покращення міжособистісних стосунків у навчально-виховному колективі молодших школярів.

Ключові слова: молодші школярі, міжособистісні стосунки, освітній процес, колективні форми діяльності

Abstract. This article reveals the theoretical issues of the formation of interpersonal relationships of primary school students in the educational process of primary school. The influence of collective forms of students' work on interpersonal relations of children of primary school age is substantiated. The pedagogical conditions for improving interpersonal relations in the educational team of junior schoolchildren are outlined.

Key words: junior schoolchildren, interpersonal relations, educational process, collective forms of activity.

Сучасні зміни, що відбуваються в суспільстві, освіті, диктують введення нових підходів до проблеми побудови міжособистісних стосунків школярів в умовах закладу освіти. У даний час спостерігається дефіцит стійких міжособистісних стосунків підростаючого покоління, яке живе в умовах активної інформатизації суспільства, що має потужний вплив, як на галузь освіти, так і на дозвілля школярів.

Дружнє спілкування, емоційні контакти дуже важливі для дітей, особливо в молодшому шкільному віці. Саме вони створюють те емоційне благополуччя дитини, яке, в свою чергу, багато в чому визначає позитивний психологічний клімат дитячого колективу в цілому. Саме особистісні відносини відіграють важливу роль в задоволенні базових потреб дитини: в емоційному контакті, в захищеності, в прагненні бути особистістю. Життя в класі вчені називають «прихованою програмою соціалізації», «природним місцем існування, підкреслюючи особливу значимість і прогностичність положення дитини в системі міжособистісних стосунків. Спілкування є однією з головних складових життя [1].

Міжособистісні стосунки часто виступають для дітей шкільного віку важливим фактором психічного розвитку. Потреба в спілкуванні з однолітками з'являється в них досить рано, а спектр її складових формується і розширюється протягом усього вікового періоду. Спілкування та стосунки з ровесниками досліджувались в основному в контексті навчальної діяльності, а саме як ефективний засіб її організації.

Міжособистісні стосунки дітей молодшого шкільного віку залежать від багатьох чинників, серед яких виділяють успішність у навчанні, взаємну симпатію, спільність інтересів, зовнішні життєві обставини, статеві ознаки. Окрім того, під час спілкування на уроці та в процесі колективної творчої діяльності молодші школярі вступають в досить складні міжособистісні стосунки між собою. Коли дитина виконує завдання в колективі, то в неї часто виникає потреба поділитися з товаришем власним задумом, досвідом, умінням.

Спільні переживання радощів успіху або смутку з приводу тимчасових невдач зближують дітей, згуртовують їх навколо єдиної мети [2, с. 55-58].

Колективна форма навчальної діяльності передбачає наявність спільної мети, об'єднання зусиль учнів для її досягнення і як вищий ступінь такого об'єднання – розподіл функцій і обов'язків між учасниками діяльності, співробітництво, засноване на взаємодопомозі. Колективна форма діяльності може реалізуватися у фронтальній роботі, яка передбачає одночасне виконання спільного завдання всіма учнями класу. Ще один різновид колективної форми навчально-пізнавальної діяльності учнів – робота в парах змінного складу. Встановлено, що групові форми навчальної діяльності містять у собі великі потенційні можливості впливу на результативність навчання, тому що: забезпечують безпосередній контакт між всіма учнями, що викликано об'єктивною необхідністю в спільній діяльності та суб'єктивною потребою у спілкуванні; створюють умови для реалізації можливостей особистості учня, виявлення його індивідуальності; сприяють утвердженню моральних цінностей і норм взаємодії та співпраці [8, с. 10-12].

На думку американського дослідника А. Мілсома, «вчителі повинні допомагати дітям розвивати стосунки співпраці, розуміючи, що тільки спільна робота і безпосереднє співробітництво можуть сформувати у дітей позитивні взаємини з однокласниками з особливими освітніми потребами. Вчителю необхідно впроваджувати у заняття чітко структуровані елементи, спрямовані на розвиток у дітей навичок успішної взаємодії один з одним» [10]. Найбільш ефективно дані навички розвивають проблемно-орієнтовані завдання та ігри, які виконуються групами дітей, в кожному з яких обов'язково включені й діти з обмеженими освітніми потребами.

Організація колективної діяльності та формування досвіду позитивних стосунків відбувається під час організацій різних форм виховання та впровадження педагогічних технологій [5]. На думку О.Демченко [4], за технологією колективного творчого виховання потрібно проводити будь-яку форму, зокрема свято. Свято потребує тривалої підготовки, під час якої діти отримують доручення та спільно виконують їх, спілкуючись між собою, допомагаючи один одному. Протягом певного проміжку часу відповідно до декількох етапів також відбувається підготовка проекту, який є складним у технологічній реалізації. Окрім виконання різних видів пошукової та творчої діяльності він створює умови для взаємодії, спілкуванню, налагодженню дружніх відносин [3; 6; 9; 11].

На нашу думку, покращення міжособистісних стосунків у навчально-виховному колективі молодших школярів відбуватиметься за певних умов:

- раціонального застосування колективних форм роботи на уроках;
- використання колективних творчих справ у процесі виховної роботи;
- правильної організації колективного ігрового спілкування;
- залученню до групової діяльності дітей з особливими освітніми потребами.

Отже, вирішення загальної проблеми допомагає згуртувати колектив дітей і мінімізувати акцент на обмеженості можливостей деяких дітей.

Список використаних джерел

1. Амельков А.А. Психологічна діагностика міжособистісного взаємодії / А.А. Амельков. – М: «Сприяння». – 2006. – 108 с.
2. Боришевський М.Й. Взаємини в учнівському колективі і формування особистості // М.Й. Боришевський. – К.: «Всесвіт». – 2003. – № 5. – С. 55-58.
3. Грошовенко О.П. Використання проектної технології у формуванні основ екологічної культури дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / О.П. Грошовенко // Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу / [ред. кол.: Слободинська Т.С. (гол. ред.) та ін.]. – Вінниця : Вінницька міська друкарня, 2017. – Випуск 4(24). – С. 102–108.
4. Демченко О. П. Свято як форма національного виховання молодших школярів: технологічний аспект/ О. П. Демченко // Проблеми українського національного виховання : збірник наукових праць / за ред. Н. Скотної, М. Чепіль. – Дрогобич : РВВ ДДПУ ім.І.Франка, 2013. – С.261-272.
5. Імбер В.І. Використання інформаційнокомунікаційних технологій під час застосування освітніх ситуацій у процесі групової діяльності з дітьми дошкільного віку / В.І. Імбер, І.В. Карук, К.А. Колеснік // International scientific conference «Modernization of educational system: world trends and national peculiarities»: Conference Proceedings, February 23rd. Kaunas: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. – С. 138-140.
6. Казьмірчук Н.С. Особливості організації проектної діяльності молодших школярів на уроках математики / Н.С.Казьмірчук, Т.С.Білик // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. – № 61. -С.18-23.
7. Кіт Г. Г. Етнопедагогічні засади сучасної виховної системи в Україні / Г.Г.Кіт // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – 2010. – Вип. 26. –С. 302- 307.
8. Липова Л. Комбінування форм навчальної діяльності / Л. Липова, С. Ренський, І. Бондарев // Рідна школа. – 2002. – №2. – С. 10-12.
9. Любчак Л.В. Вибір оптимальної стратегії взаємодії майбутнього педагога з дітьми із особливими освітніми потребами / Л.В.Любчак // Освіта дітей з особливими потребами : від інституалізації до інклюзії : зб. тез доп. ; редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – 210-213
10. Стахова І.А. Розвиток креативності молодшого школяра засобами природничо-екологічної проектної діяльності / І.А. Стахова // Розвиток особистості молодшого школяра : сучасні реалії та перспективи : матеріали третьої науково-практичної Інтернет-конференції молодих науковців та студентів. Випуск 4 / упорядники : О.І. Кілініченко, Л.І. Хімчук. – Івано-Франківськ, 2017. – С. 91-93.
11. Milsom, A. Creating Positive School Experiences for Students with Disabilities / A. Milsom // Professional School Counseling Journal. – 2006. – № 10(1). – P. 66-72.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Наумець Марія, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.С. Казьмірчук, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF ARTISTIC AND AESTHETIC EDUCATION OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN THE PROCESS OF EDUCATIONAL ACTIVITY

Naumets Mariia, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація: у статті виокремлено і теоретично обґрунтовано педагогічні умови художньо-естетичного виховання молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва у сучасній початковій школі, реалізація яких забезпечить якісно вищий рівень художньо-естетичної культури підростаючого покоління.

Ключові слова. художньо-естетичне виховання, молодший школяр, готовність вчителя до організації художньо-естетичного виховання, урок мистецтва, позакласна робота.

Abstract: the article singles out and theoretically substantiates the pedagogical conditions of artistic and aesthetic education of junior schoolchildren in art lessons in modern primary school, the implementation of which will provide a qualitatively higher level of artistic and aesthetic culture of the younger generation. **Key words:** family-school partnership, strategies of school systems, teamwork, forms of joint activity.

Key words: art and aesthetic education, junior schoolchild, teacher's readiness to organize art and aesthetic education, art lesson, extracurricular activities.

На сучасному етапі розбудови Нової української школи виховна функція стає домінантною в роботі з дітьми різних вікових груп. Створення умов для різнобічного становлення особистості молодшого школяра потрібно як в навчальному процесі, так і в позакласній роботі. Виховання дітей має бути особистісно зорієнтованим і носити творчий характер, бути різнобічним, передбачати використання інноваційних форм роботи та педагогічних технологій [2; 3; 7; 9]. Одним із важливих напрямів виховання є естетичне, яке поділяються на музичне і художнє. Виховний потенціал початкової освіти обґрунтовано в працях О.Савченко [8]. На думку Г.Кіт [5] у сучасних умовах розбудови української держави виховання молодших школярів має вибудовуватися на етнопедагогічних засадах. У свою чергу Н.Казьмірчук [4], Н.Комарівська [6] пропонують ефективні засоби народної педагогіки, використання яких сприятиме естетичному вихованню учнів початкових класів.

Художньо-естетичний розвиток молодших школярів у процесі вивчення образотворчого мистецтва передбачає вирішення низки важливих завдань, пов'язаних із залученням учнів до світу прекрасного в дійсності та мистецтві, збагачення їх духовно-практичного зв'язку з художньо-естетичними цінностями, оволодіння досвідом естетичного сприймання, оцінювання та примноження матеріальних і духовних цінностей. Проаналізувавши психолого-педагогічну та методичну літературу з проблеми дослідження, а також врахувавши результати констатувального експерименту, нами було виокремлено педагогічні умови художньо-естетичного виховання молодших школярів.

Першою педагогічною умовою художньо-естетичного виховання молодших школярів є інноваційний підхід до організації уроків образотворчого мистецтва. Передусім це урізноманітнення та варіативність роботи з учнями на уроці: використання нових нетрадиційних технік образотворення, створення відповідного творчого розвивального середовища, а саме: виставкова зона, естетичне оформлення навчального приміщення, наявність необхідних красивих, якісних і різноманітних матеріалів та інструментів; інтригуючий початок уроку, цікаві та неповторювані завдання, використання інтегрованих тем, які поєднують у собі різні галузі і види мистецтва, нетрадиційні методи та

прийоми, створення на уроці доброзичливої, сприятливої атмосфери «занурення» кожного школяра у творчий процес із мотивацією учнів до саморозвитку, їхньою активною творчою діяльністю; співпраця на уроці (учитель виступає порадиником, експериментатором і просто партнером); колективні форми роботи; використання казкових образів, музичного супроводу тощо.

Другою педагогічною умовою є системний підхід до реалізації художньо-естетичного виховання молодших школярів у процесі вивчення образотворчого мистецтва.

Вважаємо необхідним виокремити такі етапи формування художньо-естетичного ставлення до творів образотворчого мистецтва:

- ознайомлення молодших школярів з необхідними знаннями, поняттями та уявленнями про прекрасне в оточуючій дійсності та мистецтві;
- оволодіння способами прояву естетичних смаків;
- актуалізацію естетичних смаків у свідомості учнів;
- використання їх у процесі вивчення образотворчого мистецтва та інших видів діяльності.

У межах цієї умови вважаємо необхідною системну роботу вчителя не лише на уроках образотворчого мистецтва, а також у процесі позанавчальної виховної роботи. Характерними ознаками виховних заходів, спрямованих на художньо-естетичне виховання учнів 1–4 класів засобами образотворчого мистецтва можемо запропонувати такі:

- виховна робота повинна стимулювати естетичну активність учнів, допомагати учням у здійсненні саморегуляції естетичних смаків, естетичного ставлення до себе та навколишнього середовища;
- тематика виховних заходів повинна мати тісний зв'язок з естетичною організацією життєдіяльності, гри, навчання, спілкування, праці, відпочинку дітей;
- виховна робота передбачає ознайомлення учнів з різними видами мистецтва, культурними традиціями, естетичними виявами навколишнього середовища;
- у процесі виховних заходів учні залучаються до творчої діяльності, пов'язаної з естетичним освоєнням дійсності та мистецтва;
- виховні заходи мають бути спрямовані на усвідомлення учнями ролі естетичних смаків у їх житті та діяльності;
- під час виховних заходів потрібно використовувати найважливіші джерела формування естетичних смаків (природа, предмети побуту, твори мистецтва та ін.);
- у межах виховних заходів молодші школярі мають знайомитися з ціннісним змістом образотворчого мистецтва;
- програма виховної роботи передбачає розвиток вмінь учнів щодо використання власних естетичних смаків під час вирішення актуальних життєвих проблем;

– виховні заходи повинні носити системний і послідовний характер, поетапно формувати естетичні смаки засобами образотворчого мистецтва.

Третьою педагогічною умовою є готовність вчителя початкових класів до організації художньо-естетичного виховання учнів на уроках образотворчого мистецтва.

Аналіз психолого-педагогічної, науково-методичної літератури засвідчив посилення естетико-педагогічних вимог до професійної діяльності вчителя початкових класів. Так, сучасний педагог повинен уміти залучати мистецькі образи в навчально-виховну роботу з молодшими школярами, поглиблювати естетичне сприйняття дітьми навколишньої дійсності в усій її різноманітності, сприяти взаємозв'язку наукових понять і естетичної сутності навколишнього буття, забезпечити накопичення естетичного досвіду особистості та ін.

Ми вважаємо, що сучасний вчитель початкових класів повинен володіти теоретичними знаннями з галузі естетики, мати широкий естетичний кругозір, правильність та глибину сприйняття естетичного в суспільному житті, природі та мистецтві, практичними вміннями та навичками викладання в контексті художньо-естетичної діяльності, методичними вміннями та навичками передачі власного художньо-естетичного досвіду своїм вихованцям.

Четвертою педагогічною умовою є організація позакласної роботи з образотворчого мистецтва з метою посилення виховних функцій художньо-естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку.

Ми переконані в тому, що створення вчителем умов для розвитку художньо-естетичного виховання не може і не повинно здійснюватися лише в межах школи, а й продовжуватися у дозвіллевій діяльності учнів.

Згідно державних документів основними завданнями позакласної та позашкільної роботи, що регламентують закріплення, збагачення та поглиблення знань, набутих у процесі навчання, застосування їх на практиці; розширення загальноосвітнього кругозору учнів, формування у них наукового світогляду, вироблення вмінь та навичок самоосвіти; формування інтересів до різних галузей науки, техніки, мистецтва, спорту, виявлення і розвитку індивідуальних творчих здібностей та нахилів; організацію дозвілля школярів, культурного відпочинку та розумових розваг; поширення виховного впливу на учнів у різних напрямках розвитку.

Учитель повинен своєчасно виявити природні задатки, здібності дитини, стимулювати творчу діяльність молодших школярів, закріпити досягнутий успіх постійними тренуваннями, поступово вдосконалювати вміння та навички. При цьому треба пам'ятати, що образотворчі заняття лише тоді сприяють творчості, коли вони викликають в учнів позитивні емоції. Також однією з важливих умов творчого успіху вихованців є об'єктивна оцінка їхньої художньої-творчої діяльності.

Найпростіша дитяча творчість, найскромніші дитячі знахідки «окрилюють» школярів, створюють атмосферу радості, сприяють розвитку їх здібностей. Творча активність проявляється в бажанні створювати що-небудь своє, брати участь у музично-творчій діяльності. Далеко не кожен школяр стане художником, але творча ініціатива та мислення, знання законів композиційної

побудови й кольорознавства, творча уява і пам'ять, сформовані на образотворчих заняттях, пережита творча радість обов'язково проявляться в його майбутній діяльності.

Для найбільшої результативності розвитку художньо-творчих здібностей необхідно застосовувати емоційно насичені, наповненні різними видами технік заняття. Мета цікавих занять – створити стійку мотивацію, прагнення висловити своє ставлення, настрої в образі. Таким чином, заняття цікавого характеру, особливо з використанням нетрадиційних технік є вирішальним чинником творчого розвитку дітей.

Щоб творчість дітей була більш продуктивною, нетрадиційною, креативною, приносила їм багато задоволення, педагоги мають створювати радісну, спокійну атмосферу самодіяльності, яка сприятиме проявам дитячої свободи і розкутості в малюванні. Такий підхід до організації творчої діяльності дітей відповідає завданням реформування сучасної освіти, які спонукають вчителя шукати власні шляхи і способи розв'язання актуальних педагогічних проблем, проявляти ініціативу, приймати нестандартні педагогічні рішення.

Педагогічна практика показує, що великі можливості для ефективності художньо-естетичного виховання учнів початкової школи мають гурткові заняття з використанням нетрадиційних технік малювання. Метою таких занять є:

- навчити дітей бачити, відчувати та розуміти красу, де б вона не виявлялася;
- сприяти розвитку творчих здібностей дітей засобами образотворчого мистецтва з використанням нетрадиційних технік;
- розвивати в дітях почуття ритму, художнього смаку, творчої уяви, фантазії, допомогти реалізувати себе не лише на уроці, а й в повсякденному житті;
- навчити учнів творчо мислити, вільно проявляти себе в різних видах діяльності через розвиток художньо-творчих здібностей, уміння користуватися засобами нетрадиційного малювання;
- розширювати уявлення дітей про нетрадиційні техніки малювання;
- формувати в учнів інтерес до образотворчої діяльності через нетрадиційні техніки малювання;
- навчити дітей з'єднувати в одному малюнку різні матеріали для отримання виразного образу.

Отже, такий підхід до організації творчої діяльності дітей відповідає завданням реформування сучасної освіти, які спонукають вчителя шукати власні шляхи і способи розв'язання актуальних педагогічних проблем, проявляти ініціативу, приймати нестандартні педагогічні рішення.

Список використаних джерел

1. Бондар Ю. В. Інтерактивна гра як інструмент розвитку творчих здібностей молодших школярів / Ю.В.Бондар // Наука та інновації – 2019: теорія, методологія та практика : матеріали Міжнародної наукової конференції (Запоріжжя, 6 грудня 2019 року). – Запоріжжя : МЦНД. – 2019. –Т. 3. – С. 115–117.
2. Демченко О. П. Проблеми використання проектної технології у навчально-виховній роботі з молодшими школярами / О. П. Демченко // Збірник наукових праць БДПУ. – Педагогічні науки. - №2. – Бердянськ : БДПУ, 2009. – С. 61-70.

3. Імбер В.І. Психологічні передумови формування творчості в молодшому шкільному віці / В.І.Імбер // Наукові записки. Серія : Психологія : зб. матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів. – Вип. 4. – Вінниця, 2013. – С. 14–16.
4. Казьмірчук Н. Національне виховання майбутніх учителів початкових класів засобами декоративно-прикладного мистецтва // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами / Н.Казьмірчук, Р.Поліхун // збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю ; за ред.. О.А.Голок. Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2019. – Випуск 2. – С. 61-66.
5. Кіт Г. Г. Етнопедагогічні засади сучасної виховної системи в Україні / Г.Г.Кіт // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – 2010. – Вип. 26. –С. 302- 307.
6. Комарівська Н. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами фольклору / Н. Комарівська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – Вип. 46. – Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2016. – С. 30-33.
7. Любчак Л.В. Соціально-педагогічні особливості розвитку емоційної сфери дитини в сім'ї / Л.В.Любчак //Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: Збірник матеріалів науково- 156 практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 4-5 квітня 2012 р.). / За ред. Г.С.Тарасенко. – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2012 – С. 105-110.
8. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти : посібник для вчителів і методистів початкового навчання/ О.Я.Савченко. – К : Богданова А. М., 2009. – 226 с.
9. Стахова І.А. Розвиток креативності молодшого школяра засобами природничо-екологічної проектної діяльності / І.А. Стахова // Розвиток особистості молодшого школяра : сучасні реалії та перспективи : матеріали третьої науково-практичної Інтернет-конференції молодих науковців та студентів. Випуск 4 / упорядники : О.І. Кілініченко, Л.І. Хімчук. – Івано-Франківськ, 2017. – С. 91-93.
10. Тодосієнко Н. Л. Шляхи формування естетичного сприймання молодших школярів засобами українського фольклору / Н. Л.Тодосієнко, Н.С.Казьмірчук, С.В. Мальов // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : збірник. наук. праць Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.– Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. – Вип. 51.– С. 43-47.

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ПРИ ВИКОНАННІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ

*Непийвода Діна, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: О.В. Жовнич, кандидат педагогічних наук, старший
викладач, Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

PROFESSIONAL COMPETENCE OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN PERFORMING SOCIAL AND PEDAGOGICAL ACTIVITIES IN INCLUSIVE CLASS

*Nepiyvoda Dina, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

***Анотація.** У тезах розглянуто сутність та важливість професійної компетентності вчителя для реалізації соціально-педагогічної діяльності в інклюзивному середовищі. Зазначено головні якості вчителя для впровадження соціально-педагогічної діяльності. Розкрито сутність поняття «соціально-педагогічна діяльність» та її значення для впровадження інклюзивної освіти.*

***Ключові слова.** соціально-педагогічна компетентність, готовність, реалізація, діяльність вчителя, інклюзивне середовище.*

Abstract. *The abstracts consider the essence and importance of professional competence of teachers for the implementation of socio-pedagogical activities in an inclusive environment. The main qualities of a teacher for the implementation of socio-pedagogical activities are indicated. The essence of the concept of "socio-pedagogical activity" and its significance for the implementation of inclusive education is revealed.*

Key words: *socio-pedagogical competence, readiness, implementation, teacher activity, inclusive environment.*

На сучасному етапі в контексті розробки науково-методичних засад початкової освіти розробляються різні аспекти впровадження інклюзивного підходу. На думку вчених, інклюзія сьогодні стає педагогікою індивідуального підходу та потребує вивчення особливостей розвитку кожної дитини, створення індивідуальної траєкторії особистісного зростання. Для цього необхідно добирати ефективні технології, спрямовані на задоволення особливих освітніх потреб. До того, потрібно здійснювати відповідну підготовку фахівців психолого-педагогічного профілю [7], вводити в контекст освітніх програмах педагогічних спеціальностей дисципліни інклюзивної педагогіки [5; 6; 8].

Актуальні проблеми освіти здебільшого стосуються діяльності вчителя, а саме наскільки він компетентний працювати в сучасній початковій школі. Робота вчителя не обмежується тільки навчальною траєкторією, оскільки функції вчителя мають соціальний характер. Відповідальність вчителя в сучасних умовах трансформації освіти, де навчальний процес є для всіх доступний та спільний, незалежно від порушень та ускладнень, зростає. Це пов'язано з тим, що окрім виконання головного завдання початкової освіти, фахівець повинен надавати соціальну допомогу, адже на сучасному рівні адекватна соціалізація є пріоритетом [2, с. 43]. На сьогоднішній день з особливою актуальністю постає питання щодо педагогічної компетентності в інклюзивному середовищі. Сучасний учитель він вже не просто вчитель, а модератор, фасилітатор, тьютор та реформатор. Згідно з цим, діяльність вчителя стає мультифункціональною та розширює свої межі, що й обумовлює її назву – соціально-педагогічна діяльність. Варто звернути увагу на те, що інклюзія стосується не тільки дітей з особливими потребами чи їх батьків, а й усіх учасників навчального процесу.

На думку науковця В. Весніна, що окреслює професійну компетентність як здатність працівника якісно й безпомилково виконувати свої функції, як у звичайних, так і в екстремальних умовах, успішно опановувати нові знання й швидко адаптуватися до змінних умов [9, с. 59]. Готовність вчителя до змін, самоосвіти, пізнання незвіданого та нового представлена у професійній компетентності, не лише з точки організації освітнього процесу, а й до реалізації інклюзивного середовища.

На жаль, значно менше досліджень присвячено вивченню питань соціально-педагогічної діяльності вчителя у загальноосвітній школі з дітьми з особливими потребами (О. Буднік, О. Василенко, С. Литвиненко та ін.).

Як стверджує, М. Галагузова: «Соціально-педагогічна діяльність — це різновид професійної діяльності, спрямованої на надання допомоги дитині в процесі її соціалізації, освоєння нею соціокультурного досвіду й створення умов для її самореалізації в суспільстві» [3, с. 107]. Отже, провідна ідея соціально-педагогічної діяльності полягає в гармонізації відносин між людьми, що базуються на задоволенні потреб в соціокультурній адаптації й самореалізації, що супроводжується розвитком особистості.

Також, варто звернути увагу на визначення, яке подає нам О.Безпалько: «Соціально-педагогічна діяльність спрямована на створення сприятливих умов соціалізації, всебічного розвитку, задоволення її культурних і духовних потреб чи відновлення соціально схвалених способів життєдіяльності людини» [1, с. 13].

Відповідні зміни і вимоги до реалізації соціально-педагогічної діяльності базуються на нових підходах до організаційних й змістовних механізмів реалізації освітньої та соціальної політики України.

Інклюзивна готовність вчителя представлена механізмом, що включає в себе комбінацію професійних якостей особистості, що розкриваються через комплекс компетенції, які є основним показником успішності професійної діяльності. Компетентність вчителя початкових класів в інклюзивному середовищі — це синтез знань, умінь, навичок необхідних для успішного здійснення соціально-педагогічної діяльності. Варто зазначити, що соціально-педагогічна діяльність представлена освітньо-виховними засобами, що спрямовані на особистість, а саме її соціалізацію та набуття власного соціального досвіду.

Для здійснення соціально-педагогічної діяльності в інклюзивному середовищі вчитель повинен володіти педагогічною майстерністю, що включає в себе високу культуру, вміння творчо вирішувати нестандартні проблеми та педагогічні задачі, пов'язані із життям школярів, готовність виконувати мультидисциплінарну роботу та співпрацювати з командою фахівців.

Соціально-педагогічна діяльність, як і будь-яка діяльність, має свою структуру: мету, зміст, засоби, результат, суб'єкт і об'єкт професійної діяльності. Кожен елемент органічно зв'язаний і взаємодіє з іншими, але виконує свої особливі функції. Такі структури утворюють цілісними системами. Отже, соціально-педагогічна діяльність є цілісною системою [10, с. 112].

Соціально-педагогічна діяльність в інклюзивному середовищі ґрунтується на психологічних та педагогічних ідеях, які впливають на успішність навчального процесу, на виховання всіх учнів та набуття соціальних навичок типових дітей та дітей з особливими освітніми обмеженнями. Усе це залежить від соціально-педагогічної діяльності вчителя, що вимагає високого рівня професіоналізму, готовність до змін, здатність вирішувати нестандартні ситуації, бажання до саморозвитку та самоосвіти. Складність, недостатня обізнаність в даному питанні приводять до необхідності вивчення методологічної основи соціально-педагогічної діяльності вчителя початкових класів.

Список використаних джерел

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навчальний посібник / О.В.Безпалько. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.
2. Беляева Л.А. Философия воспитания как основа педагогической деятельности : учебное пособие к спецкурсу / Л.А.Беляева. - Екатеринбург, 1993.- 110 с.
3. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. – Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. – 300 с.
4. Лазаренко Н. І. Зміст, структура і основні напрямки діяльності наукової лабораторії педагогічної майстерності викладача вищої школи / Н.І.Лазаренко // Професійна компетентність педагога в умовах оновлення змісту освіти та вимог ринку праці: зб. Матеріалів III регіональної наук.-практ. конфер. – Т. 15. – С. 24-26.
5. Лазаренко Н.І. Формування в дітей з функціональними обмеженнями індивідуальної системи знань сенсожиттєвого характеру засобами арт-терапії / Н.І. Лазаренко, А.В. Хіля, А.М. Коломієць // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови, 2017. – Вип. 13. – С. 124-156.
6. Любчак Л.В. Вибір оптимальної стратегії взаємодії майбутнього педагога з дітьми із особливими освітніми потребами / Освіта дітей з особливими потребами : від інституалізації до інклюзії // Зб. тез доп. / Редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – 210-213.
7. Міщик Л. І. Вступ до спеціальності «Соціальна педагогіка» : навчальний посібник / автори-укладачі Л. І. Міщик, О. П. Демченко ; за заг. ред. Л. І. Міщик. – К. : Вид. Дім «Слово», 2013. – 328 с.
8. Педагогічні технології інклюзивного навчання: навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої педагогічної освіти; уклад. : А. Василюк, Ю. Бондар, А.Хіля. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2020. – 168 с.
9. Сходинки інклюзії / Тельна О. А., Маланчій В. О., Дацьо Н. О, Сидорів С. М., Селепій О. Д., Весніна Н. В., Приймак Н. П., Сидорів Л. М.: наук.-практ. посібник для педагогів, студентів та батьків. 2-ге вид., випр. та доп. / за ред. С. М. Сидоріва. – Івано-Франківськ : видавець Кушнір Г. М., 2019. – 156 с.
10. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник / З.М.Шевців. – Видання 2-ге, виправлене, доповнене. – Львів: «Новий світ – 2000», 2019. - 264 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ТА УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПОВНОЦІННОЇ МОТИВАЦІЇ УЧІННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

*Оленич Олеся, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: О.В.Більська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені М.Коцюбинського (Україна)*

PSYCHOLOGICAL PRINCIPLES AND CONDITIONS OF THE DEVELOPMENT ELEMENTARY SCHOOL CHILDREN ACADEMIC MOTIVATION

*Olesya Olenich, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubinskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті розкрито основні психологічні принципи формування повноцінної навчальної мотивації дитини: опора на реальний рівень мотивації, визначення перспектив її розвитку, включення дитини в активну діяльність та взаємодію з іншими людьми. Перераховано умови, які забезпечують її формування в умовах навчання у початковій школі.

Ключові слова: навчальна мотивація, психологічні принципи, учні початкової школи, умови формування навчальної мотивації, психічні новоутворення.

Abstract. *The article reveals the basic psychological principles of forming a studying motivation of primary school children: reliance on the real level of motivation, determining the prospects for its development, the child's involvement in active activities and interaction with other people. The conditions which provide its formation in the conditions of training in elementary school are listed.*

Key words: *academic motivation, psychological principles, elementary school children, conditions of academic motivation development, mental neoplasms.*

Основною метою школи на сучасному етапі є забезпечення позитивних умов для розвитку і самореалізації кожної особистості, як громадянина України, формування покоління, здатного навчатися упродовж життя. Тому завдання сучасної початкової школи – підготовка дітей до систематичного та цілеспрямованого навчання у старших вікових періодах, формування позитивної мотивації навчання.

Термін «мотивація» в широкому сенсі використовується в усіх галузях психології і педагогіки, які досліджують причини та механізми цілеспрямованої поведінки людини. Під мотивацією розуміють сукупність спонукальних факторів, які визначають активність особистості. Саме мотивація навчання спонукає дитину до певної діяльності з метою розширення й поглиблення знань і є основним засобом підвищення успішності навчання. Мотивація тлумачиться як структурне утворення, сукупність факторів чи мотивів (В.І.Ковальов, К.К.Платонов, В.Д.Шадриков та ін.) або як динамічне утворення, процес (В.К.Вілюнас, І.А.Джидар'ян, Є.П.Ільїн та ін.), тобто єдність у розумінні її сутності відсутня. Проблема навчальної мотивації також до кінця не розв'язана, що ускладнює пошуки засобів її підвищення.

Навчальна мотивація – це особливий вид мотивації, яка включена в навчальну діяльність учня. Навчальна мотивація визначається цілим рядом специфічних для цієї діяльності факторів: освітньою системою, освітнім закладом, де здійснюється навчальна діяльність; організацією освітнього процесу; суб'єктивними особливостями учня (вік, стать, інтелектуальний розвиток, здібності, рівень домагань, самооцінка, його взаємодія з іншими учнями тощо); суб'єктивними ставленнями учителя до учня та до справи; специфікою навчального предмету [3, с.88].

Мотивація учіння дітей молодшого шкільного віку, як свідчать дослідники (Л.І.Божович, Н.М.Бібік, Л.В.Занков, А.К.Маркова та ін.), має як негативні аспекти (недостатня дієвість, нестійкість, недостатнє усвідомлення, слабка узагальненість, орієнтованість на результат навчання) так і позитивні (загальне позитивне ставлення до школи, широта інтересів, допитливість). Серед численних мотивів, що спонукають молодших школярів (прагнення до нагороди, хороша оцінка, шанобство, бажання заслужити похвалу або уникнути покарання тощо), найбільш цінним є пізнавальний інтерес [2, с.170].

А.К.Маркова, Т.А.Матіс, А.Б.Орлов вважають, що становлення мотивації – це не просте збільшення позитивного чи негативного ставлення до навчання, а й ускладнення структури мотиваційної сфери та спонукань, що входять в неї, встановлення нових, більш зрілих, іноді суперечливих відносин між ними. Ці

окремі сторони мотиваційної сфери (складні й діалектичні відносини між ними) мають стати об'єктами керування вчителя [4].

Дослідження свідчать, що саме структура навчальної діяльності, адекватна цілям навчання, є чинником формування в учнів не тільки операцій і знань, а й навчальних, пізнавальних інтересів, бажання вчитися, допитливості, любові до книги, прагнення до самоосвіти. Тому треба так організувати роботу, щоб зацікавити всіх дітей, створивши умови виховання позитивних рис характеру, бажання та вміння вчитися. Чим більше навчальне завдання дозволяє дитині почуватися компетентною та ефективною, тим вищою в неї буде внутрішня мотивація до певного виду діяльності. Надто складні навчальні завдання, як і надто прості, негативно впливають на формування та зростання внутрішньої мотивації, оскільки не дають дитині змоги реалізуватися, виявити ефективність і майстерність у виконуваному, внаслідок чого руйнується почуття компетентності, знижується самооцінка й самоповага.

Ще однією важливою умовою зростання внутрішньої мотивації є така характеристика навчальних завдань як новизна і непередбачуваність, що, як правило, викликає внутрішній інтерес дитини. Практика підтверджує, що надмірно спрощений, примітивний навчальний матеріал нецікавий для учнів, що й приводить до витрати мотивації його засвоєння. Для розвитку мотивації навчання потрібні середовище, що стимулює, і цілеспрямований вплив через систему педагогічних прийомів. Тому загальні умови педагогічного стимулювання на уроках слід поєднувати із застосуванням широкого діапазону методичних прийомів, які «прямо працюють» на мотиваційний компонент уроку.

У зв'язку з вищезазначеним можна виділити такі основні психологічні принципи формування повноцінної навчальної мотивації дитини: опора на реальний рівень мотивації, визначення перспектив її розвитку, включення дитини в активну діяльність та взаємодію з іншими людьми. Адже для організації ефективної роботи з розвитку і формування мотивації важливо уявляти загальні тенденції вікового розвитку школяра у певному класі, знати, з якими мотивами приходить дитина до школи, яка мотивація може і повинна в неї скластися до закінчення початкової школи. Хоча мотивація пов'язана з віковими особливостями дитини, проте не вік як стадія дозрівання визначає мотиви, а характер діяльності та система взаємодій з іншими людьми у цьому віці. Тому вчитель, який ставить собі за мету формування навчальної мотивації учнів має спиратися на її реальний рівень, що склався в попередньому віці, визначити найближчі перспективи її розвитку (в даному віці) і далекі перспективи її розвитку (в подальшому віці).

Для мобілізації резервів мотивації в молодшому шкільному віці необхідно організувати включення дитини в активні види діяльності (навчальну, суспільно корисну, творчу та ін.) та в активну взаємодію з іншими людьми (вчителями, батьками, однолітками). Саме у цих видах діяльності формуються психічні новоутворення, на основі яких формується учень як суб'єкт навчання. Так, новий тип ставлення до досліджуваного об'єкта проявляється як пізнавальна активність школяра. Новий тип ставлення до іншої

людини проявляється як соціальна активність. А новий тип ставлення до себе проявляється як уміння усвідомлювати і перебудовувати свою мотиваційну сферу, підпорядковувати мотиви декількох видів діяльності, змінювати свої цілі тощо.

Дослідники переконують, що для формування повноцінної мотивації молодших школярів дуже важливо забезпечити такі умови:

- забезпечити зміст навчання особистісно-орієнтовним цікавим матеріалом;
- утверджувати гуманне ставлення до всіх учнів, бачити в дитині особистість;
- задовольняти потреби в спілкуванні з учнями і однокласниками під час навчання;
- збагачувати мислення інтелектуальними почуттями;
- формувати допитливість і пізнавальний інтерес;
- формувати адекватну самооцінку своїх можливостей;
- утверджувати прагнення до саморозвитку, самовдосконалення;
- використовувати всілякі засоби педагогічної підтримки, коли вона особливо потрібна, прогнозувати ситуації;
- виховувати відповідальне ставлення до навчальної праці, почуття обов'язку;
- формувати вміння працювати з книгою;
- використовувати ефективну підтримку дитячих ініціатив;
- стимулювати появу емоційного задоволення від процесу навчання [1; 3; 4].

Для реалізації кожної з цих умов потрібна тривала, узгоджена робота вчителя і батьків. Мотивація учіння не може бути негайним наслідком ізольованого використання навіть дуже ефективного засобу. Виховання мотивації – це довготривалий процес, пов'язаний із становленням особистості учня в цілому.

Список використаних джерел

1. Воронова Н. Мотивація як фактор успіху навчальної діяльності молодших школярів / Н.Воронова // Початкова школа. – 2007. – № 3. – С. 5-6.
2. Іванішина С. Форми та методи інтерактивного навчання / С.Іванішина // Початкова школа. – 2006. – № 3. – С. 9-11.
3. Маркова А.К. Формирования мотивации учения в школьном возрасте / А.К. Маркова. – Москва : Просвещение, 1983. – 96 с.
4. Маркова А.К., Матис Т.А., Орлов А.Б. Формирование мотивации учения / А.К. Маркова, Т.А.Матис, А.Б.Орлов. – Москва : Просвещение, 1990. – 212 с.

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

*Поворознюк Сніжана, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Науковий керівник: В. І. Імбер, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

WAYS OF CREATIVE THINKING DEVELOPMENT OF YOUNG SCHOOLCHILDREN IN MATHEMATICS LESSONS

Snizhana Povoroznyuk, bachelor`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті теоретично обґрунтовано шляхи розвитку творчого мислення молодших школярів на уроках математики. Проаналізовано особливості застосування сучасних методів на уроках математики для розвитку творчого мислення молодших школярів.

Ключові слова: творче мислення, молодші школярі, математика, креативне навчання.

Abstract. The article theoretically substantiates the ways of development of creative thinking of junior schoolchildren in mathematics lessons. use of heuristic methods in teaching mathematics to junior schoolchildren.

The peculiarities of the application of modern methods at the lessons of mathematics for the development of creative thinking of junior schoolchildren are analyzed.

Key words: creative thinking, junior high school students, mathematics, creative learning.

На даному етапі становлення сучасної освіти існує значна потреба суспільства в інтенсивному розвитку інтелектуально-творчого потенціалу кожної людини. Школа має навчати кожного вихованця самостійно мислити, діяти в нестандартних умовах, розв'язувати найрізноманітніші проблеми. Формування цих якостей можливе лише при відповідній організації.

Дослідники [8] вважають, що молодший шкільний вік є сенситивним для розвитку творчого потенціалу дитини. Проте реалії освітньо-виховної практики показують, що кількість дорослих творчих особистостей набагато менша, ніж креативних дітей. Традиційна система освіти доки не забезпечує умови для реалізації творчого потенціалу учнів, нерідко гальмує справжній розвиток школярів. На думку О.Демченко [3], високий рівень прояву творчих здібностей є ознакою обдарованості. Тому дослідниця радить звертати увагу на дітей, які креативно ставляться до використання різних видів завдань. Водночас радить створювати умови для задоволення потреби в творчості, добираючи інноваційні методи й технології навчання. У свою чергу, Ю. Бондар [1] радить використовувати інтерактивну гру як інструмент розвитку творчих здібностей молодших школярів, розробляє конкретні алгоритми її організації під час вивчення різних навчальних предметів. Педагоги [7; 11] надають важливого значення розвитку креативності молодшого школяра засобами проектної діяльності; засобами фольклору [10].

Зважаючи на важливість творчості як виду діяльності в розвитку творчої особистості запроваджуються принципи креативного навчання. Упровадження принципу наочності в умовах креативної педагогічної системи зумовило

потребу інтенсивного використання математичних моделей, графіків, таблиць, що наочно відображають дослідницькі процеси на високому науковому рівні.

І. Якиманська зазначає: «Розвивальне навчання забезпечує реалізацію індивідуального підходу до учнів з урахуванням рівня їхнього розумового розвитку» [12]. У психолого - педагогічній літературі принцип індивідуального підходу довгий час ототожнювали з принципом індивідуалізації. І. Якиманська запропонувала три основних варіанти індивідуалізації, пов'язуючи їх з диференціацією процесу навчання: диференціація навчання, тобто розподіл учнів на групи на основі їхніх окремих особливостей або комплексів цих особливостей для навчання за кількома різноманітними навчальними планами; робота в класі (групі), індивідуалізація навчальної роботи; проходження навчального курсу в індивідуальному, тобто різному темпі: або прискорено, або уповільнено.

Важливою є педагогічна орієнтація для створення умов для творчої діяльності на уроках математики, для дослідження та розуміння суперечностей явищ або будь-яких об'єктів. Іншими важливими принципами креативного навчання є принципи системності, систематичності, діяльного підходу в навчанні.

Розглянемо концепцію розвитку творчого мислення, яка побудована на принципах інтеграції, індивідуалізації і диференціації, психологізації з використанням активних форм навчання, проблемних методів, діалогічних способів оволодіння інформації; використанням цілісного інтелектуально-креативного потенціалу молодших школярів.

Зазначимо, що творче мислення – це мислення, результатом якого є відкриття принципово нового або вдосконаленого рішення того чи іншого завдання, пошук необхідних і нестандартних способів дій, через встановлення різноманітних зв'язків, комбінацій, аналогій, реконструкцій із багатьох можливостей, синтезуючи і пов'язуючи елементи новим оригінальним шляхом [12].

Важливо пам'ятати, що розвиток творчого мислення залежить від впливу комплексу різнорідних факторів (соціальних, психологічних, організаційно-педагогічних), а також потребує врахування специфічних вимог.

Пріоритетним завданням курсу математики у початковій школі є формування в учнів повноцінних обчислювальних умінь і навичок, бажання і вміння вчитися. Для цього потрібно постійно розвивати творче мислення молодших школярів. Педагоги сьогодення стверджують, що творче мислення перш за все повинно бути хоча б мінімально теоретичним. Тобто розвиток теоретичного мислення закладає міцний фундамент для розвитку мислення взагалі. Звідси випливає тезис – початкова освіта має будуватись на теоретичній основі. Цим вимогам задовольняє система розвивального навчання.

Серед пізнавальних мотивів керованим і найзначнішим є пізнавальний інтерес, який виникає і зміцнюється лише в ситуації пошуку нових знань, інтелектуальної напруги, самостійної діяльності. Для підтримки пізнавальних інтересів дуже важливо стимулювати емоції, інтелектуальні почуття. Їх потужним джерелом є емоційність навчального змісту [12].

При вивченні змісту варто дотримуватись таких загальних положень:

1. Засвоєння знань, які мають загальний та абстрактний характер, передують ознайомленню учнів із частковим і конкретним поняттям.

2. Знання, які констатує даний навчальний предмет або його основні розділи, учні засвоюють під час аналізу умов їх походження, завдяки яким вони стають потрібними.

3. Під час знаходження предметних джерел тих або інших знань учні мають навчитися виявляти в навчальному матеріалі генетично початкове, суттєве, загальне співвідношення, яке визначає зміст і структуру об'єкта даних знань.

4. Це співвідношення учні відтворюють в особливих предметних, графічних або буквених моделях, які допомагають вивчати його властивості у чистому вигляді [12].

Що стосується розвитку творчого мислення школярів у процесі традиційного навчання, то слід зазначити: для цього можна організувати додаткові заняття, математичні факультативи, гуртки тощо. Значний вплив на розвиток творчого мислення молодшого школяра мають різноманітні тренінги, де розвиток творчих нахилів здійснюватиметься на групових заняттях.

Для управління і стимулювання дитячої творчості у навчальній діяльності доцільно застосовувати такі методи і форми роботи: «мозковий штурм», метод фокальних об'єктів, метод руйнування. Треба відмітити, що застосування таких методів – справа складна і вимагає досвіду, врахування психологічних факторів, і обов'язково кожного разу, в залежності від спеціального модифікування, адаптації того чи іншого методу. Але практика свідчить, що їх можна пристосувати до використання в початкових класах.

Таким чином, у навчанні творчості молодших школярів на основі використання прийомів розумової діяльності розвиваються невикористані резерви. Специфіка предмету математики створює найбільш широкі можливості для цілеспрямованого формування не тільки практичних, але й інтелектуальних умінь для досягнення тих навчально-виховних цілей, які поставлені перед сучасною школою [5].

Творче навчання також передбачає творчого використання вчителем методів навчання. Для цілеспрямованого і постійного розвитку творчих можливостей учнів необхідно, щоб методи, організаційні форми та засоби навчання відповідали цілям і завданням навчально-творчої діяльності.

Можемо зробити висновок, що розвиток творчого мислення дітей молодшого шкільного віку на уроках математики відбувається за допомогою відповідних педагогічних умов: створення творчої атмосфери в класі, використання пошукових методів, творчих завдань, наочності тощо, а найголовніше, творчої діяльності самого вчителя, без якої не можливо створити умови для творчості учнів.

Список використаних джерел

1. Бондар Ю. В. Інтерактивна гра як інструмент розвитку творчих здібностей молодших школярів / Ю.В.Бондар // *Наука та інновації – 2019: теорія, методологія та практика* : матеріали Міжнародної наукової конференції (Запоріжжя, 6 грудня 2019 року). – Запоріжжя : МЦНД. – 2019. –Т. 3. – С. 115–117.
2. Гільбух Ю. З. Темперамент і пізнавальні здібності школяра / Ю.З. Гільбух. – К., 1992. – 326 с.
3. Демченко О. П. До проблеми використання понять «обдарована дитина» і «дитяча обдарованість» у психолого-педагогічному дискурсі / О.П.Демченко // *Сучасні інформаційні технології та інноваційні*

- методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук.пр. - Випуск 51. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. – С.137-143.
4. Изотова Л. В. Развитие творческих возможностей младших школьников в процессе обучения математики / Л.В. Изотова. – Херсон: Издательство ХДУ, 2004. – 218 с.
 5. Імбер В.І. Геометричні фігури площинні легко і просто вивчаємо нині / В.І.Імбер // Учитель початкової школи. – №1. – 2020. – С. 7-10.
 6. Імбер В.І. Психологічні передумови формування творчості в молодшому шкільному віці / В.І.Імбер // Наукові записки. Серія: Психологія // зб. матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів. – Вип.4. – Вінниця, 2013. – С.14-16.
 7. Казьмірчук Н.С. Особливості організації проектної діяльності молодших школярів на уроках математики / Н.С.Казьмірчук, Т.С.Білик // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. – № 61. -С.18-23
 8. Кіт Г.Г. Творчий характер дослідницької діяльності учасників педагогічного процесу / Г.Г.Кіт // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія : Педагогіка і психологія. – Випуск 34. – Вінниця, 2011. – С. 320-325.
 9. Клименко В. Механізм творчості: чим його розвивати / В.Клименко // Шкільний світ. – К., 2001. – С.21-27.
 10. Комарівська Н. Развитие творческого потенциала детей дошкольного и младшего школьного возраста средствами фольклора / Н. Комарівська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – Вип. 46. – Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2016. – С. 30-33. 3
 11. Стахова І.А. Развитие креативности младшего школьника средствами природно-экологической проектной деятельности / І.А. Стахова // Развитие личности младшего школьника : современные реалии и перспективы : материалы третьей научно-практической Интернет-конференции молодых ученых и студентов. Випуск 4 / упорядники : О.І. Клініченко, Л.І. Хімчук. – Івано-Франківськ, 2017. – С. 91-93. 5
 12. Якиманская И.С. О разработке метода диагностики развития пространственного мышления / И.С. Якиманская // Проблемы диагностики умственного развития учащихся / под ред. З.И. Калмыковой . – М. : Педагогика, 1975. – 381 с.

СІМЕЙНО-ШКІЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

*Попелюська Вікторія, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: Н.С. Казьмірчук, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

FAMILY-SCHOOL PARTNERSHIP IN THE CONDITIONS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

*Populuska Viktoria, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

***Анотація:** у статті розкрито принципи, що лежать в основі ефективного сімейно-шкільного партнерства, висвітлено ключові аспекти, форми та види спільної активності школи та сім'ї, наведено приклади практичних дій, якими можуть користуватися педагоги у партнерстві з батьківською спільнотою з метою підвищення мотивації до навчання молодших школярів.*

***Ключові слова.** сімейно-шкільне партнерство, стратегії шкільних систем, командна робота, форми спільної активності.*

***Abstract:** the article reveals the principles underlying effective family-school partnership, highlights key aspects, forms and types of joint activities of school and*

family, gives examples of practical actions that teachers can use in partnership with the parent community to increase motivation to learn junior high school students.

Key words: *family-school partnership, strategies of school systems, teamwork, forms of joint activity.*

Згідно концепції «Нова українська школа», освітні заклади мають працювати на засадах «педагогіки партнерства». Основні принципи цього підходу: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах, стосунках; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей). Формула «Нової школи» складається з восьми ключових компонентів, серед яких є педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками. В підґрунті педагогіки партнерства спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учитель має бути другом, а родина – залучена до побудови освітньої траєкторії дитини.

Проаналізувавши наукову літературу з проблеми дослідження можемо виділити принципи, які лежать в основі ефективного сімейно-шкільного партнерства, це: сім'я є першим і постійним вихователем своїх дітей, вона оцінює якість навчання і поважає професійний досвід вчителів, школа цінує різноманітність сімей і використовує її як ресурс створення партнерства та спільноти, партнерство між сім'єю та школою засноване на взаємній відповідальності, повазі та довірі, лідерство має вирішальне значення для побудови, підтримки та оновлення партнерства, партнерство між сім'єю та школою покращує мотивацію, навчання учнів.

Командна робота сімейно-шкільного партнерства передбачає наступні дії: вивчити існуючі механізми збору інформації про погляди, досвід та побажання вчителів, батьків, керівників шкіл та учнів; підтвердити, що керівники шкіл і батьківська спільнота підтримують концепцію партнерства; розробити плани впровадження, встановити цілі, терміни та показники успішності ключових вимірів партнерства сім'ї та школи; організувати тренінги для членів партнерської групи; здійснювати спільно узгоджені заходи; оцінювати ефективність діяльності партнерства; продовжувати вдосконалювати та координувати практику проти формального партнерства між сім'єю та школою; вивчити варіанти створення нових партнерств.

Рамки партнерства між сім'єю та школою визначає сім вимірів планування партнерських заходів: спілкування; зв'язок домашнього і шкільного навчання; створення спільноти; визнання ролі сім'ї; консультативне прийняття рішень; співробітництво поза межами школи; постійна включеність у навчально-виховний процес школи.

Як перший крок у розвитку партнерських програм, школа має визначити команду для координації роботи з сім'ями та для встановлення контакту з батьківською спільнотою. Вибудовуючи партнерські відносини необхідно

розглянути потенційні можливості різних видів партнерства, доступних кожному вчителю представлені у таблиці 1.

Таблиця 1.

Потенційні можливості різних видів партнерства

Види партнера	Форми спільної активності з різними типами організацій партнерів		
(партнерської підтримки)	Освітні установи (школа, коледж, ЗВО)	Заклади культури (музей, бібліотека)	Бізнес - структури, організації
Поліпшення успішності	-Проектна та дослідницька діяльність -Читання лекцій -Проведення конференцій -Проведення конкурсів -Тьюторство	-Проведення конференцій -Читання лекцій з предметів -Тренінги - Експерсії	-Читання лекцій -Тренінги - Експерсії
Поліпшення освітнього середовища	Використання нового обладнання	Робота з експонатами	Обладнання Наставництво Матеріали
Професійна орієнтація і розвиток кар'єри школярів	Проведення конкурсів	Освітні програми	-Професійні спроби -Матеріали про професії та розвиток кар'єри
Підвищення кваліфікації персоналу школи Розвиток соціальної компетентності та освоєння нових соціальних ролей школярами	-Мастер-класи -Олімпіади -Конкурси Спільні проекти з установами загального освіти і спеціалізованими установами - Експерсії	-Конференції - Семінари - Створення друкованої продукції	- Конференції -Семінари - Курси підвищення кваліфікації - Тренінги - Концерт для партнерів - Волонтерство
Спонсорство і піклування	-Участь в розробці освітніх програм -Участь в опікунській раді	-Участь в розробці освітніх програм	-Участь в розробці освітніх програм -Фінансування освітніх програм і проектів

Під час організації партнерських відносин з батьками варто включати їх у планування виховної роботи в класі. Учитель пропонує батькам вибрати найбільш цікаві справи для них, враховуючи потенціал і ресурс їхньої сім'ї, а також взяти на себе ініціативу в їх підготовці та проведенні.

Серед ефективних способів подолання труднощів в організації партнерських відносин сім'ї і школи виділяємо:

- Створення творчих груп педагогів і батьків, які усвідомлюють, що взаємодія школи та сім'ї сьогодні вкрай важлива і сприяє вирішенню проблем

якості сучасної освіти дитини. У таких групах важливо не тільки смислове погодження, але психологічна сумісність її членів.

- Проведення методичних нарад для педагогів для визначення ціннісних позицій і підстав співпраці з сім'ями учнів. При цьому необхідне розуміння того, що взаємодія має бути системною, довгостроковою та конструктивною.

- Ретельне цілепокладання та планування спільної роботи на основі діалогу, рівноправності. Повинна бути почута думка кожного учасника проекту (адміністрація, педагогічний колектив, учнівський актив, батьківський актив).

- Робота буде ефективнішою, якщо до складу учасників крім батьків, педагогів і учнів увійдуть випускники школи, представники муніципалітету, інших організацій.

- Підвищення соціальної значущості організаційної роботи. Велике значення має підтримка керуючих органів освіти, інтерес засобів масової інформації, зворотний зв'язок з сім'ями учнів, вдячність учасникам взаємодії.

- Рефлексивна діяльність. Обговорення ходу і результатів проведення заходів повинні бути постійними. Необхідно представляти результати педагогам і батькам, які з якихось причин не змогли взяти участь в ньому.

Для розв'язання складних завдань щодо налагодження партнерської взаємодії в умовах освітнього процесу НУШ необхідно забезпечувати підготовку майбутніх педагогів у закладі вищої освіти. Сучасні дослідники [2; 3; 4; 5; 7; 9; 11] обґрунтували та апробували інноваційні технології під час викладання різних психолого-педагогічних дисциплін в умовах реалізації освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта. На думку Л.Любчак [8] для розвитку креативного потенціалу майбутніх педагогів і навичок спілкування з дітьми необхідно використовувати педагогічний тренінг. Дослідники [6] вивчають зарубіжний досвід та впроваджують технологію філософського діалогу з метою формування в майбутніх педагогів навичок демократичного спілкування.

Як видно з вищесказаного, взаємодія сім'ї зі школою є досить складним багатокомпонентним явищем. Велике місце у правильній взаємодії у спільному виховному процесі займає саме школа та розроблені методи взаємодії.

Список використаних джерел

1. Алексєєнко Т.Ф. Готовність батьків до виховання дитини / Т.Ф. Алексєєнко // Педагогіка і психологія. – 2002. – №4. – С. 37 - 42.
2. Григорович О.Формування інноваційної культури педагога як стратегічна мета національної системи освіти / О.Григорович, О.Демченко Н.Родюк // Рідна школа. – 2018. – №9–12 (1060). – С.32-39.
3. Демченко О. Використання філософських вправ у контексті підготовки творчих педагогів обдарованих дітей / О.Демченко, Ю.Лимар, І.Турчина // Педагогічна освіта: теорія і практика. – 2019. – № 27 (2). – С. 310- 317.
4. Кириченко В. Навчання батьків у школі: яким йому бути в сучасних умовах / В. Кириченко., Г.Ковганич // Довідник директора школи. – 2015. – № 7-8. – С. 24-35.
5. Комарівська Н.О. Підготовка студентів до розвитку творчих здібностей дітей (на матеріалі казки) Н.О.Комарівська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. Вип. 28. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2009. – С. 182-185.
6. Лимар Ю.М. Використання філософського діалогу у формуванні навичок демократичного спілкування майбутніх педагогів / Ю.М. Лимар, О.П. Демченко, І.С. Турчина // Інноваційна педагогіка. – 2019. – Випуск 16. – Т. 1. – С. 110–115.
7. Лазаренко Н.І. Структурні компоненти інформаційної культури викладача педагогічного вищого навчального закладу / Н.І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного

університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка та психологія. – Вінниця: Нілан-ЛТД, 2016. – Вип. 47. – С. 18-23.

8. Любчак Л.В. Використання технології тренінгу в формуванні комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів / Л.В.Любчак // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми / Зб. Наук. Пр. – Вип. 47. – Київ – Вінниця, 2017. – С.70-75.
9. Олійник Н. Впровадження активних методів викладання в освітній процес / Н. Олійник, О. Григорович // Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи. Кам'янець-Подільський. – 2020. – С. 47-55.
10. Повалій Л.В. Взаємодоповнююча роль школи і сім'ї у формуванні гуманних батьківсько-дитячих взаємин / Л.В. Повалій // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2014. – №1. – С.401-410.
11. Стахова І.А. Творчий підхід до організації природничо-наукової підготовки майбутніх учителів початкової школи / І.А.Стахова // Молодий вчений. - 2018.- №5(2).- С.127-131.

РОЗВИТОК УЯВИ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Порхун Діана, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: Н. А. Олійник, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

DEVELOPMENT OF IMAGINATION IN PRESCHOOL AGE

Porkhun Diana, bachelor`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація: У статті розглядається особливості уяви і її розвитку в дошкільного віку. Проаналізована роль уяви у розвитку дітей. Охарактеризовано стадії в розвитку уяви дошкільника.

Ключові слова. дошкільний вік, уява, розвиток уяви дитини-дошкільника.

Abstract: The article considers the features of the imagination and its development during preschool and primary school age. The role of imagination in children's development is analyzed. Stages in the development of the preschooler's imagination are characterized.

Key words: preschool age, imagination, development of imagination of a preschool child.

У сучасному суспільстві, в період бурхливого розвитку нових технологій, проблема розвитку уяви у підростаючого покоління стає досить актуальною проблемою сьогодення. Економічні, соціальні, наукові та інші зміни в суспільстві вимагають створення і виховання творчо активних особистостей, які б будуть здатні до нестандартно мислення, креативності, вміння вирішувати життєві проблеми, а також пристосовуватися до постійно змінюваних умов життя.

Відповідно виникає важливе завдання з розвитку творчого потенціалу та уяви дітей, так як вміння і здібності до створення чогось нового, нестандартне мислення формуються у дитини в дитячому віці через розвиток уяви. Тому саме у наймолодшому віці дитини необхідно приділяти увагу розвитку в дітей фантазії, спостережливості, мови, а також художніх і творчих здібностей.

Проблемі розвитку уяви присвячено низку наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених. Так, проблему розвитку творчої особистості досліджували Ю. Бабанський, У. Джеймс, С. Медник, В. Романець, Е. Торренс. У сучасних вітчизняних дослідженнях розглянуто такі аспекти з означеної проблеми: прояви обдарованості у дитячому віці (Л. Коробко, А. Савенков та ін.); особливості роботи з обдарованими дітьми (І. Семенова, Н. Сербіновська, З.Хоменко та ін.); методи діагностики обдарованості учнів (О. Кульчицька, В.Онацький та ін.)

Уява в житті людини відіграє особливе значення. Уява – це один з важливих психічних пізнавальних процесів, адже творча людина з розвинутою уявою легше виходить з важких життєвих ситуацій, вміє приймати нестандартні рішення, складати плани на майбутнє та ін. Така людина має більше шансів і можливостей в сучасному розвинутому суспільстві. Отже, уява людини є важливою якістю, яку необхідно розвивати з самого дитинства [5, с. 51].

Уява у дітей дошкільного віку обмежена внаслідок недостатності знань і уявлень. Водночас, дитина легко об'єднує різні враження і некритично ставиться до одержаних комбінацій, що особливо помітно у дошкільному та молодшому віці. Уява дошкільника відрізняється від уяви дорослого. «Може скластися враження, що у дітей-дошкільників уява розвинена краще, ніж у школярів і дорослих, – наскільки уяву малюків яскрава і жвава. Однак це не так. Яскравість і жвавність образів ще не означає багатство уяви. Навпаки, уяву дітей бідна, так як вони багато не знають (як відомо, уява створює образи на основі багатства життєвого досвіду)» [5, с. 133]. Так як життєвий досвід дитини не великий, діти дошкільного віку не відрізняють у своїй уяві реальне від нереального. Іншими словами дошкільнята ще не володіють критичністю мислення. Але не можна сказати однозначно, що сформована на даному етапі життя уява є недоліком, воно в той же час і гідність дитячої психіки.

Науковець М. Пиріжкова визначає «Уяву» як своєрідну форму відображення дійсності, яка полягає в створенні нових образів і ідей на основі наявних уявлень. Під уявою вона визначає спосіб оволодіння людиною сферою можливого майбутнього, що надає їй діяльності цілеспрямованого та проектного характеру» [1, с. 64].

Дошкільний вік є періодом розвитку творчої уяви. Перші елементи її проявляються вже тоді, коли дитина здатна відтворити почуте, доповнити образ героя казки новими рисами, вигадати нові події. Під час малювання елементи творчої уяви проявляються у комбінуванні малюнка, використанні кольорів. Ще більше творчих компонентів можна спостерігати у рольових іграх дітей. Що старшою стає дитина, то більше вона може доповнювати предмети, яких не вистачає, уявними, подумки перетворювати реальні умови, в яких відбуваються дії [1, с. 65].

Уперше вона проявляється у 2,5-3 роки, коли дитина починає діяти в уявній ситуації, з уявними предметами. Відбувається це насамперед у грі, коли вона діє з одним предметом, уявляючи на його місці інший: «годує» паличкою

ляльку, укладає «спати» ведмедика у коробку-ліжечко, миє руки камінчиком-милом та ін. [9, с. 245].

Низка науковців виділяють чотири основні стадії в розвитку уяви дітей дошкільного віку:

1) на першій стадії відбувається перехід від пасивної уяви до творчої;

2) на другій стадії творча уява проявляється під виглядом захоплення предмету;

3) на третій стадії уява проявляється у грі, яка має на меті розвиток творчості дитини.

4) на четвертій стадії виникає романтична творчість (що складається з образів) [4, с. 235].

Особливостями дитячої уяви є: неточність образів; невимогливість; спотворення, гіперболізація (перебільшення) дійсності; довіра до образів уяви; слабкість критичної думки (невміння відрізнити реальність від видуманого, що часто дає привід дорослим звинувачувати дитину у брехливості, хоч насправді це не так, оскільки дитина не має при цьому корисливої мети); тісний зв'язок з емоціями, вигаданих образів – з реальними; нестійкість (олівець – спочатку дерево, потім – термометр); надзвичайна яскравість і перетворення в образи уяви (любить знайомі казки); недостатня узагальненість образів уяви (перекотиполе – колобок); репродуктивний (відтворювальний) характер [9, с. 245].

Так як гра є однією з форм роботи з дітьми дошкільного віку, тому з метою розвитку пізнавальних здібностей дитини слід поєднувати її з іншими формами роботи. «Діти відображають у іграх події та ситуації, далеко виходять за рамки їхнього особистого досвіду, прагнучи відтворити те, що відбувається в житті країни і всього людства » [9]. В дитячій грі можна включити як розвиток мови, так і образотворчу діяльність, не виключенням стане і конструювання. Дитина, граючи в «Лікаря», безумовно, розвиває свою мову. Хлопчики граючись в «Водія» починають конструювати гараж. Малюючи з дитиною, варто з метою розвитку уяви, провести невимушену бесіду, розвиваючи при цьому мовний апарат дитини.

Гра як вид діяльності та педагогічний метод достань розроблена ранів теорії та широко впроваджується в педагогічній практиці. Сучасні дослідники [2; 6; 7; 8] пропонують методичні алгоритми організації різних видів ігор та ігрових ситуацій. На думку О.Демченко «Ефективними у вихованні старших дошкільників і молодших школярів є ігрові ситуації, які мають великий виховний потенціал, можуть стати школою доброти, милосердя, співпереживання» [2].

Спостерігаючи за роботою вихователів, можемо стверджено констатувати, що з метою розвитку уяви, на заняттях вихователі використовують ігрові ситуації. Як засіб активізації уяви доречно використовувати віршовані тексти. Наприклад, на великому аркуші паперу вихователь намалював фарбами різного кольору зрозумілі дитині образи, супроводжуючи малювання віршами:

Фарбу ми взяли,

*Будинок намалювали
З чудовими віконцями,
З собачками і кішками.
У дворі – берези,
А на клумбах – троянди.
В альтанці в'ється виноград,
Поспіють грона – кожен радий.
Сонечко світить над будинком,
По небу біжать хмари.
Йдемо ми за ручку з тобою,
І дружба наша міцна.*

Дітям цікавий сам процес, коли поступово на їхніх очах виникає картинка із зображенням знайомих їм явищ, персонажів. Працюючи з віршованим текстом, вихователь спонукає дошкільнят до спілкування за змістом тексту, уявити події, про які ідеться в тексті. За результатами на малюнку створюється сюжетна композиція, яку діти розглядали, називали всі персонажі, розповідали про них.

Мета цих вправ: спонукати дітей до самостійної художньої діяльності, розвивати вміння домірковувати зображене, вчити шляхом домальовування створювати образ цілого предмета чи явища, розвивати відтворювальну уяву дітей.

Отже, можна зробити висновок, що уява дошкільника відрізняється від уяви дорослого, так як залежить від життєвого досвіду. Відповідно, уява дітей дошкільного віку простіша і елементарніша. На формування уяви дошкільнят впливає всі види його діяльності: від провідної ігрової до обслуговуючої побутової. В дошкільному віці уява відіграє велику роль як джерело пізнання навколишнього світу, отже, одна зі сторін розвитку пізнавальної сфери.

Список використаних джерел

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в младшем школьном возрасте / Л.С. Выготский. – СПб, 2007. – 96 с.
2. Демченко О.П. Ігрові виховні ситуації у формуванні особистості дитини / О.П.Демченко // Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : [навчально-методичний посібник] ; за ред. Г.С.Тарасенко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – С. 111-124.
3. Дуткевич Т. В. Дитяча розвивально-корекційна психологія: модульний навчальний посібник для студентів ЗВО за напрямом підготовки 6.030103 «Практична психологія» / Т.В. Дуткевич. – К.: Центр учбової літератури, 2017. – 304 с.
4. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія: навч. Посібник / Т.В. Дуткевич. – 2-ге вид. К.: Центр учбової літератури, 2016. – 392 с.
5. Дудецький О. Я. Теоретичні основи уяви / О. Я. Дудецький. – Смоленськ, 2004. – 243с.
6. Імбер В.І. Привчаємо розмірковувати з малю / В.І.Імбер // Дошкільне виховання. - №7. – 2015. – С.16-19.
7. Комарівська Н. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами фольклору / Н. Комарівська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – Вип. 46. – Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2016. – С. 30-33.
8. Любчак Л.В. Соціально-педагогічні особливості розвитку емоційної сфери дитини в сім'ї / Л.В.Любчак //Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 4-5 квітня 2012 р.). / за ред. Г.С.Тарасенко. – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2012 – С. 105-110.
9. Павелків Р.В. Дитяча психологія: навч. посіб. / Р.В.Павелків – К. : «Академвидав», 2010. - 432с. (Альма-матер).
10. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т.І.Поніманська. – К. : «Академвидав», 2006. – 456с.

11. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: навч. посіб. / М.В. Савчин, Л. П. Василенко. – К. : «Академвидав», 2006. – 360 с.
12. Стахова І.А. Розвиток креативності молодшого школяра засобами природничо-екологічної проектної діяльності / І.А. Стахова // Розвиток особистості молодшого школяра : сучасні реалії та перспективи : матеріали третьої науково-практичної Інтернет-конференції молодих науковців та студентів. Випуск 4 / упорядники : О.І. Кілініченко, Л.І. Хімчук. – Івано-Франківськ, 2017. – С. 91-93.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРОСТОРОВОЇ УЯВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

*Радзівська Анжела, здобувач ступеня освіти «бакалавр»
Науковий керівник: В. І. Імбер, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

PECULIARITIES OF DEVELOPMENT SPATIAL IMAGINATION OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN'S IN THE CONTEXT OF IDEAS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

*Radziewska Angela, bachelor`s student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)*

***Анотація.** У даній статті розкрито обґрунтування розвитку просторової уяви молодших школярів. Проаналізовано педагогічні умови, завдяки яким забезпечується формування просторової уяви на уроках в Новій українській школі.*

***Ключові слова.** просторова уява, просторове мислення, геометрія, розвиток, Нова українська школа.*

***Abstract.** This article reveals the rationale for the development of spatial imagination of primary school children. The pedagogical conditions due to which the formation of spatial imagination in the lessons in the New Ukrainian school is provided are analyzed.*

***Key words:** spatial imagination, spatial thinking, geometry, development, New Ukrainian school.*

Проблема розвитку просторової уяви є досить актуальною, адже у навчальному середовищі Нової української школи учень повинен орієнтуватися у просторі, вміти виконувати завдання, при розв'язуванні яких потрібно показати свій інтелектуальний розвиток, розвиток уяви, уваги, мислення.

Досить багато уваги приділяли питанню розвитку просторової уяви молодших школярів у всі часові періоди. Це питання досліджували вчителі, психологи, методисти, дидактики. Серед них: Б. Ананьєв, Ж. Піаже, О.Леонтьєв. Свої праці, пов'язані з розвитком просторової уяви учнів на уроках математики представлені у роботах таких вчених: М. Бантова, М. Богданович, Н. Будна, В. Бєвз.

Метою статті є аналіз проблеми розвитку просторових уявлень учнів молодшого шкільного в Новій українській школі.

М. Варій зазначає, що «уява належить до вищих пізнавальних процесів. Вона змінює ті чи інші предмети навколишнього світу. Уява — це відтворення у психіці людини предметів та явищ, які вона сприймала коли-небудь раніше, а також створення нових образів предметів та явищ» [3, с. 406].

Ознайомлення з просторовими об'єктами в учнів молодшого шкільного віку не є новим, адже вони мали змогу працювати з ними ще в дошкільному віці. Звичайно, для розвитку просторового мислення не варто зациклюватись лише на уроках математики. Це може відбуватись і на малюванні, і під час виготовлення виробу з технологічної галузі, під час екскурсії чи навіть просто прогулянки в парку.

Просторова уява у молодших школярів знаходиться переважно на високому рівні. Адже щоденно вчитель у своїй роботі дає такі завдання, які мають на меті розвивальний та пізнавальний характер. Учень розвиває вміння не просто дивитися, а уявляти, не просто слухати, а прислухатися, виділяти істотні ознаки і властивості просторових об'єктів [10, с. 18].

Значну увагу на розвиток просторових уявлень приділяють на уроках математики та в інтегрованому курсі я досліджую світ (математична галузь). На думку психологів: «Рівень розвитку просторового мислення та уявлень вважається одним з основних критеріїв математичного розвитку особистості». У початкових класах учні мають змогу познайомитись з такими просторовими фігурами, як: конус, циліндр, піраміда, прямокутний паралелепіпед, куля, куб. Важливо не тільки дати поняття про ці фігури, але й зробити так, щоб дитина могла знайти ці фігури в об'єктах навколишнього середовища. Для цього можна організовувати уроки на свіжому повітрі, які дадуть учням змогу в широкому обсязі проявити свою уяву. Важливим також є розв'язання текстових задач, пов'язаних з уявленнями про відстані, розміщення об'єктів, їхній рух у часі, і переведення просторових умов задачі на наочне зображення на рисунку.

Для розвитку у дітей навичок обстеження форми предметів і нагромадження відповідних уявлень організовуються різні дидактичні ігри та вправи [5, с.30]:

- вправи на співставлення і групування моделей геометричних фігур;
- вправи для розвитку навичок обстеження форми і накопичення відповідних уявлень;
- вправи на навчання прийомів обведення контурів геометричних фігур і простеження зором за рухами рук.

В першокласників інколи виникають труднощі з уявленням деяких просторових об'єктів, тому вчитель має спочатку дати точне слово-термін, яке описує майбутнє уявлення учня і вже тоді дати час на уявлення учнями даного предмету [7, с. 54]. Розвивати просторові уявлення учнів можна за допомогою цікавих, творчих завдань. Наприклад, по дорозі в школу сфотографувати споруди, які будуть схожі на просторові фігури. Дане завдання не тільки покаже, наскільки учні уважні, але й дасть змогу повторити весь вивчений матеріал.

На думку дослідників [2; 46; 8; 9], розширювати просторові уявлення можна і на уроках української мови, технологічній і мистецькій галузях.

Наприклад, зобразити з пластиліну просторові фігури, намалювати пейзаж з правильним розташуванням об'єктів. Завдання такого типу мають на меті розвивати уявлення учнів, проявляти творчий характер, самостійність у роботі. На уроках інформатики, під час використання учнями ІКТ формулюються засади для підвищення просторових уявлень, творчості. Комп'ютерно-орієнтовані засоби навчання досить перспективні для підвищення розумової активності і уяви молодших школярів [1, с. 7].

Таким чином, можна зробити висновок, що просторова уява є важливим компонентом розвитку пізнавальних процесів молодших школярів. Учням цікаво, коли використовуються різні форми роботи для кращого запам'ятовування. Доцільно проводити екскурсії, живі прогулянки для пізнання навколишнього середовища з вивченням просторових об'єктів.

Список використаних джерел

1. Антонова О. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа» : використання інформаційно-комунікаційних технологій у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти / О.Антонова - Київ : Генеза, 2019. – 96 с.
2. Бондар Ю. В. Модель формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій / Ю.В.Бондар // *Alea Nauki*. –2020. – № 1 (7). – С. 5–13.
3. Варій М. Й. Загальна психологія / М.Й.Варій. – Київ : Центр учбової літератури, 2009. – 1007 с.
4. Демченко О.П. Ігрові виховні ситуації у формуванні особистості дитини / О.П.Демченко // *Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : [навчально-методичний посібник]* ; за ред. Г.С.Тарасенко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – С. 111-124.
5. Дорошенко Т. М. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень : навчальний посібник / Т.М. Дорошенко, В.В. Мацько. – Кременчук : ПП «Бітарт», 2019. - 96 с.
6. Імбер В.І. Привчаємо розмірковувати з малку/ В.І.Імбер // *Дошкільне виховання*. - №7. – 2015. – С.16-19.
7. Кірик М. Нова українська школа : організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти : навч.-метод. посіб / М.Кірик. – Львів : Світ, 2019. – 139 с.
8. Кіт Г.Г. Творчий характер дослідницької діяльності учасників педагогічного процесу / Г.Г.Кіт // *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. – Серія : Педагогіка і психологія. – Випуск 34. – Вінниця, 2011. – С. 320-325.
9. Комарівська Н. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами фольклору / Н. Комарівська // *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. – Вип. 46. – Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2016. – С. 30-33.
10. Скворцова С. О. Нова українська школа : методика навчання математики у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах інтегрованого і компетентісного підходів : навч.-метод. посіб. / С.О.Скворцова. – Харків : Видавництво «Ранок», 2019. – 352 с.
11. Стахова І.А. Розвиток креативності молодшого школяра засобами природничо-екологічної проектної діяльності / І.А. Стахова // *Розвиток особистості молодшого школяра : сучасні реалії та перспективи : матеріали третьої науково-практичної Інтернет-конференції молодих науковців та студентів*. Випуск 4 / упорядники : О.І. Кілініченко, Л.І. Хімчук. – Івано-Франківськ, 2017. – С. 91-93.

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАНЯТТІ З ЛОГОРИТМІКИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ситнікова Лариса, логопед Дитячого центру ЛогоКлуб (Україна)

USE OF MODERN TECHNOLOGIES IN LOGORITHMIC CLASSES WITH PRESCHOOL CHILDREN

Sitnikova Larysa, speech therapist at the Children's center LogoClub (Ukraine)

Анотація. В статті розкрито актуальність проведення логоритмічних занять для дітей дошкільного віку. Обґрунтована необхідність використання сучасних технологій на занятті з логоритміки в дошкільному закладі.

Проаналізовано позитивний вплив використання сучасних технологій на дітей дошкільного віку за твердженнями відомих педагогів і вчених в області дошкільної педагогіки.

Ключові слова. *логоритміка, сучасні технології, діти дошкільного віку.*

Abstract. *The article reveals the relevance of conducting logorhythmic classes for preschool children. The necessity of using modern technologies in logorhythmic classes in a preschool institution is substantiated. The influence of these modern technologies on preschool children according to well-known teachers and scientists in the field of preschool pedagogy is analyzed.*

Key words: *logorhythmic classes, modern technologies, preschool children.*

Особлива роль у процесі загальної й мовленнєвої підготовки дитини до навчання у школі відведена дошкільній освіті, де виявляються і розвиваються здібності дитини, формуються вміння, навички та бажання вчитися, створюються умови для розвитку всіх сторін особистості та її самовираження. У зв'язку з різким збільшенням кількості дітей з мовленнєвими порушеннями є необхідним використання сучасних інноваційних технологій в корекційно-розвитковій роботі логопеда у сучасному закладі дошкільної освіти. Нові, ефективні шляхи і засоби допомагають попередити і подолати дефекти мовлення у дошкільників, і саме до таких засобів відноситься логоритміка.

Логоритміка – це низка фізичних вправ, побудованих на зв'язку рухів із музикою та словом [6; с.8]. Таке поєднання скероване на розв'язання корекційних, освітніх, а також оздоровчих завдань.

Основна мета логоритмічних занять – розвиток психомоторних та сенсорних функцій у дітей. Методами логоритміки можна в доступній і цікавій формі розвивати у дітей загальні мовленнєві навички: темп, дихання, ритм; розвивати артикуляційну та мімічну моторику; регулювати процеси збудження і гальмування; формувати координацію рухів, орієнтування в просторі; розширювати словниковий запас; відпрацьовувати граматичні категорії; вправлятися в автоматизації та диференціації звуків; розвивати фонематичні процеси.

Важливість ритмічних здібностей досліджували: Г.Волкова, І. Ліфіц, Н.Мікляєва, О.Полозова, Ю.Родіонова, В. Холмовська, К. Тарасова, Н. Ричкова, Є. Соботович. Сприймання ритму, його відчуття або переживання, запам'ятовування і відтворення реалізуються у різних видах діяльності дитини, оскільки їм властиві темпова та ритмічна організації. На думку Т. Лисицької, Н.Фоміної, С.Шарманової, ритм у педагогічному аспекті – це основа правильного сприйняття мовлення і правильного його формування, а вміння правильно відтворювати різноманітні ритми сприяє чіткому відтворенню ритмічного малюнку слів, їх складової структури, прискорює розвиток словотворення. Таким чином ритмічні рухи можна використовувати для створення оптимальних умов сприйняття і здійснення акту мовлення [2; с. 6].

Наукові дослідження Г. Волкової та інших дослідників вказують на особливості порушення ритму у дітей при різних формах мовленнєвих

порушень: дислалії, заїканні, дизартрії, алалії, ринології. При тахілалії, брадилалії, заїканні у дошкільників з мовленнєвими відхиленнями діагностують порушення у темпо-ритмічній організації мовлення, при діагностиці ринології та дизартрії – порушення відтворення ритміко-інтонаційного малюнку мовлення, алалія супроводжується порушенням відтворення ритмічної структури складів і слів. Як зазначають дослідження О. Корнева, І. Садовнікової, Р. Лалаєвої, Т. Пічугіної, М. Блінової та інших практиків, між порушенням ритмічних здібностей та порушеннями писемного мовлення (дислексією, дисграфією) є зв'язок [2; с.38].

Однією з сучасних технологій, яка використовується на занятті з логоритміки з дітьми дошкільного віку є Су-Джок масаж. У перекладі Су-Джок означає: «Су – кисть, Джок – стопа». Засновником Су-Джок терапії є південно-корейський вчений Пак Чже Ву. Су-Джок стимулює біологічно активні зони та точки на тілі людини, які відповідають усім органам і системам. Ці зони розташовані на кистях рук і стопах [5; с.12]. Визначивши потрібні точки, можна стимулювати мовленнєву сферу дитини, тонізувати організм з метою його загального зміцнення, розвивати дрібну моторику пальців рук, підвищувати пропріоцептивну чутливість тощо. Су-Джок також позитивно впливає на розвиток пізнавальної та емоційно-вольової сфер дитини. Використання Су-Джок масажу в корекційно-розвитковому процесі викликає зацікавленість у дошкільнят, допомагає корегувати швидку стомлюваність у дітей; він сприятливо впливає на самопочуття дитини, покращує тонус організму і піднімає настрій.

Ще одним нововведенням на логоритмічних заняттях є вокалотерапія або «цілющі звуки». Вокалотерапія включає в себе роботу м'язів і голосу. Співи на звук «м-м-м» із закритим ротом активізують тонус голосових м'язів, попереджають ларингіти. Вокалізи на склади «лі-зі-на» насичують легені та мозок киснем [6; с.17]. Вокалізація звука «а-а-а» оздоровлює руки й ноги, стимулює роботу гортані, трахеї, легень; проспівування звука «і-і-і» може вилікувати ангіну, стимулювати роботу щитоподібної залози, поліпшити зір і слух; звука «у-у-у» – підсилює дихальну функцію, усуває слабкість, млявість.

Також сучасним напрямком на заняттях з логоритміки з дітьми дошкільного віку є психогімнастика. Вона призначена для розвитку в дітей навичок пластики, координації рухів, концентрації. Вправи з психогімнастики супроводжуються текстом та музикою, допомагають дітям краще уявити певний образ та втілити його, створюють позитивний емоційний настрій, позбавляють втоми, усувають замкнутість. Під час психогімнастики діти вчаться виражати свої емоції. Цей напрямок допомагає дітям долати бар'єри у спілкуванні, краще розуміти себе та інших та містить такі елементи: мімічні та пантомімічні етюди; етюди та ігри на вираження окремих якостей характеру та емоцій; етюди та ігри, що мають психотерапевтичну спрямованість на певну дитину чи групу в цілому[1].

Всі вище згадані мною вправи можна успішно використовувати й під час онлайн занять з дітьми за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій та впровадження новітніх дистанційно-інтерактивних форм співпраці вчителя-

логопеда з батьками дітей раннього та дошкільного віку [4]. Адаже в час дистанційного навчання та стрімкого розвитку науково-технічного прогресу дистанційно-інтерактивні форми роботи є найбільш адекватною відповіддю на виклики сьогодення.

Отже, використання сучасних технологій на очних та онлайн заняттях з логоритміки з дітьми дошкільного віку урізноманітнює їх та суттєво підвищує їх результативність. Також у дітей значно підвищується рівень сформованості звукової культури мовлення та мовленнєвих навичок загалом, що позитивно позначається в подальшому навчанні дитини у школі

Список використаних джерел

1. Алябєва Е.А. Психогимнастика. Методическиє матеріали в помішь психологам и педагогам / Е.А. Алябєва. – М. : ТЦ «Сфера», 2003. – С. 88.
2. Волкова Г.А. Логоритмическое воспитание детей с дислалией / Г.А. Король. – СПб., 1993. - 93 с.
3. Король А.В. Дистанційно-інтерактивні форми взаємодії логопеда з педагогами та батьками як умова підвищення результативності корекційно-розвиткового процесу / А. В. Король // «YoungScientist». – 2018. – № 5.2 (57.2). – С. 54-56.
4. Король А. В. Логopedичний супровід сімей засобами інформаційно-комунікаційних технологій / А.В.Король // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки, збірник наукових праць / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. – Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2019. – С. 92-101.
5. Пак ЧжеВу Сам себе доктор / ЧжеВу Пак – М.: «Су-Джок Академия», 2003. – 156 с.
6. Чеснокова Л. В Заняття з логоритміки для дітей з вадами мовлення / Л. В. Чеснокова, О.І.Золотарьова. – Х. : Вид. група «Основа», 2017. – 160 с.

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО НАВЧАННЯ У КОНТЕКСТІ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

*Трачук Наталія, асистент кафедри початкової освіти
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

FORMATION OF POSITIVE ATTITUDE TO LEARNING IN THE CONTEXT OF JUNIOR STUDENT KNOWLEDGE ASSESSMENT

*Trachuk Natalia, assistant of the department of primary education
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті подано сучасне бачення змісту та цілей оцінювання знань учнів молодшого шкільного віку крізь призму формування позитивного ставлення до навчальної діяльності в умовах Нової української школи. Досліджено вплив оцінювання досягнень молодших школярів на розвиток мотивів учіння. Запропоновано нетрадиційну форму оцінювання успіхів дітей з метою підвищення інтересу до навчання.

Ключові слова. позитивне ставлення до навчання, оцінювання знань, пізнавальний інтерес, навчальна мотивація, ситуація успіху, молодші школярі.

Abstract. The article presents a modern vision of the content and goals of assessing the knowledge of primary school students through the prism of forming a positive attitude to learning in the New Ukrainian school. The influence of assessment of junior school students' achievements on the development of learning

motives is investigated. A non-traditional form of assessing children's progress is proposed in order to increase interest in learning.

Key words: *positive attitude to learning, assessment of knowledge, cognitive interest, learning motivation, success situation, junior students.*

Стрімкий розвиток сучасної освітньої реформації зумовлює нагальну потребу в пошуку, розробці та впровадженні якісно нових підходів до розуміння змісту та призначення початкової освіти як однієї з ключових ланок у системі безперервної освіти підрастаючого покоління. Незважаючи на зміни у різних сферах життєдіяльності людини, як у минулому, так і у сьогоденні, чільне місце у становленні особистості посідає процес здобуття якісної освіти.

Проблема формування позитивного ставлення до навчання, яка тісно пов'язана з розглядом аспектів пізнавального інтересу та шкільної успішності, є актуальною у контексті реалізації освітніх завдань та цілей. Нова українська школа як основна траєкторія розвитку освіти на сучасному етапі розкриває нове бачення основних підходів до процедури та змісту оцінювання навчальних досягнень учнів як засобу формування в дітей позитивного ставлення до процесу навчання.

Чимало вчених-педагогів, дидактів долучались до вивчення питань щодо наявності взаємозв'язку ставлення до навчання та шкільної неуспішності учнів, вибору оптимальних форм і методів оцінювання дітей молодшого шкільного віку, як інструментарію для підвищення інтересу до процесу учіння та розвитку навчальної мотивації, зокрема А. Алексюк, Ш. Амонашвілі, Б. Ананьєвим, Ю.Бабанським, Т.Боровковою, С. Гончаровим, І. Моревим, В. Сухомлинським, А. Хуторським та ін.

На думку фахівців, процес навчання, зокрема й оцінювання, в початковій школі має відбуватися на позитивному емоційному тлі та ґрунтуватись на створенні ситуації успіху для кожного учня. Так, О. Демченко зазначає, що з педагогічної точки зору, ситуація успіху - це спеціально змодельовані, створені і організовані педагогічні умови з урахуванням індивідуальних особливостей учня і його самооцінки, дотримання яких народжує для нього перспективи і можливості досягнення позитивного результату діяльності [2, с.117]. Розвиток позитивного ставлення до навчання у цілому, оцінювання залежить від уміння вчителя добирати цікаві методи й прийоми, використання яких сприятиме реалізації як освітньої, так і виховної і розвивальної функцій навчального процесу. Вчені-методисти [1; 4; 6; 9] пропонують різні методи, пов'язані з творчим розвитком молодших школярів.

До таких умов належить і педагогічна оцінка, котра виконує дві найважливіші функції: співвіднесення та мотивації. У своїй першій функції, виступаючи індикатором певних результатів і рівня досягнень у навчальній діяльності, а у другій – стимулом, рушієм, пов'язаний зі спонукальним впливом на особистість учня, істотні зрушення в самооцінці, у поведінці, у способах навчальної роботи, у системі відносин між усіма учасниками освітнього процесу.

У ході дослідження нами була розроблена нетрадиційна форма реалізації завдань оцінювання дитини та її досягнень за різними критеріями, таких як пізнавальна активність дитини, самостійність у навчальній діяльності, наявність здібностей та уподобань дитини до навчальних дисциплін, творчі та дослідницькі якості, тощо. Фіксувати усі досягнення, перемоги, невдачі, труднощі та їх причини у ньому можуть батьки, вчитель та власник щоденника.

Мета його створення - сприяти об'єктивній оцінці вчителем та батьками не лише результатів, котрі показує учень, а й зусиль, котрі він докладає для досягнення різних навчальних та пізнавальних цілей. Такий вид роботи може якісно вплинути на мотиваційну сферу дитини, сприяти формуванню в неї позитивного ставлення до власної пізнавальної діяльності.

Аналіз «Щоденника власних успіхів» дитини дає можливість вчителю сформулювати цілісне бачення про навчальну діяльність учня. При оцінюванні учнівських досягнень вчитель повинен керуватись не тільки результатами, які показує дитина, а й тим, скільки вона працювала для їх досягнення. Навіть за умови, що успіхи молодшого школяра є не надто значними, варто відзначити його старанність та наполегливість.

Стандартні перевірки (контрольні) роботи, тести оцінки знань, які, зазвичай, зосереджуються на визначенні помилок та незнанні учнів, відходять у минуле, ефективними у сучасному контексті розвитку освіти є методи і форми оцінювання, які зосереджуються на протилежному, на тому що знають і що вміють робити учні [7, с.119].

Педагоги намагаються порівнювати вчорашні досягнення молодшого школяра із сьогоднішніми. Разом із тим, діти самі навчаються оцінювати власні досягнення та знання. У процесі вербального оцінювання важливим є навчальний діалог – аналіз відповіді учня чи результативності виконаної ним роботи. Оцінка не повинна принижувати гідність учня, карати за незнання, адже він тільки вчиться. Радість успіху в навчанні, пробудження в дитячих серцях почуття любові до знань, жаги до пізнання - одна із важливих заповідей початкової школи [8, с. 49].

Оцінювання – надзвичайно важливий елемент реформи шкільної освіти. Така, на перший погляд звичайна справа, як оцінка знань учнів, - це вміння вчителя знайти правильний підхід до кожної дитини, вміння плекати в її душі вогник прагнення до знань. Позитивне ставлення до навчання, як і мотивація навчальної діяльності в цілому, є важливим фактором успішності молодшого школяра і це необхідно враховувати кожному вчителю, якщо він хоче працювати відповідно до нової філософії освіти, яка розглядає учня як суб'єкта процесу навчання, а оцінювання його досягнень як інструмент підвищення інтересу до навчальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Бондар Ю. В. Інтерактивна гра як інструмент розвитку творчих здібностей молодших школярів / Ю.В.Бондар // Наука та інновації – 2019: теорія, методологія та практика : матеріали Міжнародної наукової конференції (Запоріжжя, 6 грудня 2019 року). – Запоріжжя : МЦНД. – 2019. –Т. 3. – С. 115–117.
2. Демченко О. П. Підготовка майбутніх учителів до створення ситуації успіху молодших школярів / О. П. Демченко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка і психологія. – Випуск 6. – Вінниця: РВВ ДП «Державна картографічна фабрика», 2002. – С. 114–122.
3. Довідник педагога-початківця / [уклад. А. Г. Дербеньова]. – Х.: Основа, 2010. – 160 с.

4. Імбер В.І. Психологічні передумови формування творчості в молодшому шкільному віці / В.І.Імбер // Наукові записки. Серія : Психологія : зб. матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів. – Вип. 4. – Вінниця, 2013. – С. 14–16.
5. Кіт Г. Г. Дидактика початкової освіти / Г. Г. Кіт, О. Б. Петрович, І. В. Карук. – Вінниця: ЦОП “Документ Принт”, 2017. – 150 с.
6. Комарівська Н. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами фольклору / Н. Комарівська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – Вип. 46. – Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2016. – С. 30-33.
7. Нова українська школа: порадник для вчителя / під заг. ред. Бібік Н. М. — К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
8. Стратегія розвитку освітніх оцінювань у сфері загальної середньої освіти в Україні до 2030 року [Електронний ресурс]. – Київ, 2019. – Режим доступу до ресурсу: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/190523_Strategiya-osvitnih-otsinyuvan_UTSOYAO.pdf.
9. Стахова І.А. Розвиток креативності молодшого школяра засобами природничо-екологічної проектної діяльності / І.А. Стахова // Розвиток особистості молодшого школяра : сучасні реалії та перспективи : матеріали третьої науково-практичної Інтернет-конференції молодих науковців та студентів. Випуск 4 / упорядники : О.І. Кілініченко, Л.І. Хімчук. – Івано-Франківськ, 2017. – С. 91-93.
10. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1974. – 286 с.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

*Хіля Анна кандидат педагогічних наук, старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

DEVELOPMENT OF SPEECH COMPETENCE IN LITERARY READING LESSONS IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS

*Khilya Anna, PhD, Senior Lecturer
Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynsky State Pedagogical University (Ukraine)*

***Анотація.** У статті розглянуто питання розвитку мовленнєвої компетентності; питання використання інноваційних та нестандартних форм роботи для формування даної компетентності та особливості їх впливу на формування особистості дитини.*

***Ключові слова.** мовленнєва компетенція, молодші школярі, літературне читання.*

***Abstract.** Abstract. The article considers the development of speech competence; the use of innovative and non-standard forms of work for the formation of this competence and the peculiarities of their influence on the formation of the child's personality.*

***Key words:** speech competence, primary school students, literary reading.*

Варто відзначити, що в сучасному освітньому просторі важливого значення набув компетентнісний підхід, що затверджено відповідно до державного стандарту та має на меті забезпечити готовність дитини до життєдіяльності у суспільстві та досягнення успіху в пріоритетних для неї галузях життєдіяльності. Саме тому необхідно приділити особливу увагу не

лише принципам цінності дитинства, радості пізнання та розвитку особистості чи її безпеки, але й підготовці дитини до самостійного життя.

Важливою ланкою у такій діяльності освітян є компетентнісний підхід, що «відображає інтегральний прояв досвіду діяльності та творчості, що конкретизується у певній системі знань, умінь, готовності до вирішення поставлених завдань та проблем» і цим самим «зміщує акценти з процесу нагромадження знань, умінь і навичок у площину формування й розвитку здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання й досвід у різних ситуаціях» [1, с.16]. Таким чином, враховуючи специфіку компетентнісного підходу нами було визначено, що серед складових такого підходу необхідно розглядати ключову (інтегральну), спеціальну (предметну) та громадянську компетентності [8, с.157]. Але, серед усіх складових перерахованих компетентностей, на нашу думку, одним із головних напрямків роботи в освітньому процесі має бути підготовка дитини до спілкування у соціумі відповідно до етики спілкування та мовних «традицій».

Отже, ми вважаємо за необхідне розглянути як одну з головних компетенцій – мовленнєву або комунікативну, що «інтерпретується вченими як здатність людини встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми. До її складу входить певна сукупність знань та умінь, що забезпечують ефективний перебіг комунікативного процесу. Комунікативна компетентність розглядається як ступінь оволодіння певними нормами спілкування, поведінки, як результат набування, засвоєння соціально-психологічних еталонів, стандартів, стереотипів поведінки, оволодіння технікою спілкування» [5, с.161]. Власне, як зазначає Н.Родюк, мовленнєва компетентність школярів полягає у здатності слухати, сприймати й відтворювати інформацію, читати і розуміти текст, вести діалог [6, с.227]. Саме тому, програма початкової школи націлює вчителя на те, що основну увагу в навчанні української мови слід приділяти розвитку в молодших школярів навичок чотирьох видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання і письма.

– Важливим у цьому напрямку є вибір якісно нових та ефективних форм та методів роботи, що включатимуть вправи та завдання побудовані на активній позиції взаємодії учнів між собою та з учителем, що сприятиме набуттю комунікативної компетентності. Так, серед інноваційних рішень, що можна використати в навчальному процесі та, зокрема в процесі літературного читання можемо виділити наступне:

– робота над художнім текстом на уроках читання, що привертає увагу дітей до творчої спостережливості, стимулює вміння побачити незвичайне в довкіллі, фантазувати; твори, у яких на доступному рівні розкриваються елементи творчого процесу; твори, зміст та форма яких заохочують дітей до творчої діяльності засобами образотворчого мистецтва, музики, літератури (намалювати, заспівати, скласти закінчення казки, вставити рими у вірш, дописати оповідання тощо [4, с.169];

– навчання в зелених класах, складання книжок-картинок про природу, подорожі у природу, проведення уроків мислення, використання і

розв'язування задач із живого задачника, навчання у кімнаті казки, острів чудес, куточок краси, використання в духовному житті пісні, книжки, проведення свят матері, троянд, польових квітів, праця в Саду Матері, написання дітьми оповідань, казок [1, с.16];

– вправи педагогіки empowerment - основна ідея якої полягає у тому, що в процесі навчання першим етапом стають дії (експериментування), які породжують занепокоєння від певної проблеми й викликають потребу в інформації щодо шляхів її розв'язання [2, с. 78];

– ігрові виховні ситуації з розробкою та використанням «технологічної карти», що допоможе вихователю успішно підготувати організацію такої ситуації, змодельовати умови, підібрати методичні прийоми, спрогнозувати можливі труднощі; розробляти її не в цілому, а продумувати кожен методичний прийом, кожну деталь з урахуванням основної структури такої карти (мета, завдання виховної ситуації; умови успішного перебігу; хід виховної ситуації: міжособистісний діалог, бажані дії вихованців; методичні прийоми вихователя; засоби впливу на емоційно-вольову сферу дітей; передбачувані труднощі), а також в подальшому малювання за подіями, які відбулися в процесі реалізації виховної ситуації [3, с.117-118];

– розвивальні модульно-тренінгові арт-терапевтичні програми, як наприклад «Подорож країною цінностей», метою якої є виховання в дітей ціннісного ставлення до життя через розуміння себе (власного «Я») та виховання досвіду ефективної соціальної взаємодії з опорою на «зону ближнього розвитку» [7, с.12]; тощо.

Таким чином, питання розвитку мовленнєвої (комунікативної) компетенції молодших школярів на уроках літературного читання є необхідною складовою становлення особистості дитини, а використання різноманітних форм роботи під час освітнього процесу сприятиме не лише розвитку комунікативних навичок у дітей, поповненню словникового запасу, а також формуванню поведінкових та емоційних стереотипів та реакцій на події оточуючого світу, що є необхідною основою самореалізації особистості у життєвому просторі та спілкуванні.

Список використаних джерел

1. Грошовенко О.П. Компетентнісний підхід у природничій освіті // Реалізація ідей В.О.Сухомлинського в практиці роботи сучасних освітніх закладів : збірник матеріалів регіональних педагогічних читань / О.П. Грошовенко, Т.Г.Кондратюк ; відп. за випуск: І.М. Лапшина, Л.В. Любчак, Н.Ю. Родюк. – Вип. 14. – Вінниця: ТОВ «Ландо ЛТД», 2018. – С.15-18.
2. Грошовенко О.П. Педагогіка empowerment в технології екологічних коміксів / О.П. Грошовенко, Т.Г.Кондратюк // «Молодий вчений». – № 5.2 (57.2). – травень, 2018. – С.76-82.
3. Демченко О.П. Ігрові виховні ситуації у формуванні особистості дитини / О.П.Демченко // Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : [навчально-методичний посібник] ; за ред. Г.С.Тарасенко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – С.111-124
4. Комарівська Н.О. Творчий розвиток молодших школярів на уроках літературного читання / Н.О.Комарівська // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 10-11 листопада 2015 р.) / за ред. Г. С. Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан – ЛТД» 2015. – С.168-171.
5. Лазаренко Н.І. Структурні компоненти інформаційної культури викладача педагогічного вищого навчального закладу / Н.І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка та психологія. – Вінниця: Нілан-ЛТД, 2016. – Вип. 47. – С. 18-23.

6. Любчак Л.В. Формування комунікативної компетентності майбутнього педагога у процесі вивчення курсу «Основи педагогічної майстерності» / Л.В.Любчак // Витоки педагогічної майстерності. Збірник наукових праць. Полтава, 2011. – С.159-165.
7. Родюк Н.Ю. Формування професійно-педагогічної комунікації майбутніх учителів // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Старобільськ, 2017. – № 4 (309) травень. – С. 226-231.
8. Хіля А.В. Виховання у дітей з функціональними обмеженнями ціннісного ставлення до життя засобами арттерапії : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / А.В.Хіля ; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. - Вінниця, 2017. – 25 с.
9. Хіля А.В. Компетентнісний підхід у професійній підготовці вчителів та спеціалістів інклюзивного освітнього простору/ А.В.Хіля, І.Г. Саранча // Молодий вчений. – № 5.2 (57.2). – Травень, 2018. – С.155-158.

РОЗВИТОК УЯВИ В УЧНІВ ПЕРШИХ І ДРУГИХ КЛАСІВ.

Шарандак Вероніка, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Науковий керівник: Н. А. Олійник, кандидат педагогічних наук, доцент
 Вінницький державний педагогічний університет
 імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF IMAGINATION IN CHILDREN OF FIRST AND SECOND CLASS

Sharandak Veronika, bachelor`s student
 Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються особливості уяви учнів перших та других класів, проблеми з розвитком уяви, та способи, методи та прийоми розвитку творчої уяви.

Ключові слова. уява, молодший шкільний вік, метод, творчий розвиток.

Abstract. The article reveals the peculiarities of the imagination of students derlo and other classes, problems with the development of imagination, and ways, methods and techniques of developing creative imagination.

Key words: imagination, primary school age, method, creative development.

Молодший шкільний вік характеризується бурхливим розвитком уяви, обумовленим інтенсивним процесом придбання різнобічних знань і їх використання на практиці. Індивідуальні особливості уяви яскраво проявляються в процесі творчості. Для розвитку уяви необхідно створювати дитині умови, при яких надається свобода дій, самостійність, ініціативність, розкутість. Доведено, що уява тісно пов'язаний з іншими психічними процесами (пам'яттю, мисленням, увагою, сприйняттям), що впливають на освітню діяльність. Без достатньо розвиненої уяви не може успішно відбуватися освітня діяльність школяра, тому що уява допомагає створювати нові образи.. Чим більше буде брати участь уяву в усіх пізнавальних процесах, тим більше творчим буде його освітній процес.

Аналіз психолого-педагогічної літератури вказує на те, що різні аспекти формування та розвитку уяви учнів вивчали (Л. Виготський, С. Рубінштейн, В. Давидова, О. Дьяченко, А. Богуш, В. Дружиніна, М. Мухіна, А. Петровський,

К. Ушинський, Р. Немов, О. Скрипченко.) Значна частина науковців досліджували проблеми формування уяви у молодших дошкільників. Так, Т. Волобуєва вивчала та досліджувала як підтримувати та організовувати розвиток уяви у школярів. Проблемою обґрунтування поняття «уява» займалась Д. Дубравська.

Аналіз науково-методичної літератури [1; 2; 6] показує, що вчені пов'язують уяву з креативним розвитком дітей. Добираючи на уроках у початковій школі різні інноваційні методи й прийоми, створюються умови для підвищення рівня уяви як творчого процесу.

Мета статті полягає в розкритті умов розвитку уяви дітей перших та других класів.

Існує різні точки зору на природу та процесу уяви. Згідно С. Рубінштейна «Уява – це відліт від минулого досвіду, це перетворення дійсного та породження на цій основі нових образів, що є продуктами творчої діяльності та прообразами для неї» [3, с. 58]. За визначенням О. Дяченка «уяву – це створення людиною чогось нового – нових думок і образів, на основі яких виникають нові дії і предмети» [5, с.7]. На думку Л. Виготського, з якою ми цілком погоджуємося, «...зв'язок уяви з дійсністю полягає в тому, що кожне створіння уяви завжди будується з елементів, взятих з дійсності і тих, що містяться в попередньому досвіді людини» [4, с. 93].

Якщо уява це створення нових образів на основі попереднього досвіду, виникає запитання, для чого її розвивати, особливо у дітей перших та других класів, так як у них є вже основні задатки та початковий рівень її розвитку з дитячого садочка. В початкових класах уява дітей має проявляється на завданнях які задають на уроках, а не просто заняттях з розвитку уяви як це було в дитячому дошкільному закладі. В дошкільному закладі дітей спонукали до розвитку уяви різними нестандартними методами прийомами та заняттями. А переходом до школи, змінюється світосприйняття дитини, вихователь стає вчителем, заняття – уроками, друзі – однокласниками. Всі образи які в них виникають на основі уяви вони повинні логічно бути побудовані. Слід також зауважити, що в молодшому шкільному віці посилюється тенденція до зростання ступеня творчого перетворення образів уяви. У першокласників уяві властиві опора на наочність і низький рівень критичності; до кінця третього класу навчання ці особливості уяви зникають, і починає інтенсивно розвиватися вербальна уява.

Учителі початкових класів, розвиваючи творчу уяву в учнів організовують такі умови навчання, при яких креативність сприятиме становленню дитини та визначає велику ймовірність збереження творчості в подальшій діяльності вже в дорослому віці. Процес формування особистості відбувається в ході комунікації та творчої діяльності, яка зачіпає потенційні можливості дитини молодшого шкільного віку та підтримує творчу пізнавальну активність.

Основними функціями творчої уяви, в молодшому шкільному віці які актуалізуються в процесі виокремлення суб'єктом освітньої діяльності пізнавального об'єкту та творчого його перетворення, є смислоутворювальна;

цілеутворювальна, моделююча, перетворювально-евристична та регуляторна функції [6, с. 60].

У молодшому шкільному віці розвиваються репродуктивна уява, яка передбачає створення образів за словесним описом, або за умовним зображення, і продуктивною уявою. Накопичені знання дають можливість дитині здійснити поступовий перехід до більш точного і правильного відображенню навколишнього світу, від змішування уявлень до логічно аргументованого викладу при цьому у молодшого школяра формується уява. Оцінка уяви дитини виявляється за ступенем розвиненості його фантазії, яку він проявляє в малюнках, виробках, оповіданнях, образах. Підтримка і гнучка оцінка фантазії та уяви надають позитивні можливості для розвитку творчої діяльності.

Особливість розвитку творчої уяви в учнів першого та другого класу має певні закономірності, так об'єм дитячої уяви збільшується, в 1, 2 класі уявний образ складається з окремих деталей – фрагментів, для них характерна розпливчастість, неясність, надмірна кількість зайвих деталей, запам'ятовування не більше 2-3 предметів та чітке їх відображення. У першому і другому класах пригадування відбувається на основі конкретних предметів, дії. Слід зауважити, про вплив предметно-просторового середовища на розвиток творчої уяви. Як в дитячому саду, так і в початковій школі вона повинна бути цікавим, різноманітним, насиченим і функціональним. Тому правильно організована робота вчителя в першому та другому класі з розвитку уяви допоможе дитині в подальшому розвивати творчу діяльність, допоможе налагодити відносини та спілкування з однолітками та дорослими.

Розвитку творчої уяви молодшого школяра сприяють такі умови:

- залучення дітей до різноманітних робіт;
- проведення нетрадиційних уроків;
- залучення учнів до вирішення проблемних запитань;
- застосування рольових ігор;
- самостійне виконання роботи;
- застосування ряду завдань, в тому числі і психолого-педагогічних [3].

Для більш ефективного розвитку та формування уяви у молодших школярів у процесі навчання математики, при вирішенні арифметичних завдань використовують такі технології навчання як ігрові (гра-головоломка); ТРВЗ). Аналіз методичного фонду показує, що в розвивально-виховній роботі з молодшими школярами гра є важливим педагогічним методом. О.Демченко пропонує створювати ігрові виховні ситуації для розв'язання низки завдань в освітньому процесі початкової школи за заданим алгоритмом. На думку дослідниці, «для ефективного створення ігрової виховної ситуації як і будь-якої іншої доцільно розробляти «технологічну карту», що допоможе вихователю успішно підготувати її організацію, змодельовати умови, підібрати методичні прийоми, спрогнозувати можливі труднощі; розробляти її не в цілому, а продумувати кожен методичний прийом, кожену деталь» [3].

На уроках «Я досліджую світ» та «Мистецтво» можна застосовувати для розвитку уяви ігри:

1. «Неіснуюча тварина»

Мета: розвивати творчу уяву дітей.

Хід гри: Якщо існування риби-молот або риби-голки науково доведено, то існування риби-наперстка не виключено. Діти пофантазуйте: «Як виглядає риба-каструля? Чим харчується риба-ножиці і як можна використовувати рибу-магніт? ».

2. «Вигадав історію»

Мета: розвивати творчу уяву дітей.

Хід гри: запропонувати дітям розглянути картинки в книзі, і запропонувати спільно придумати нову історію.

3. «Намалюй настрій»

Мета: розвивати творчу уяву дітей.

Матеріал: папір, акварельні фарби.

Хід гри: Дану гру можна використовувати, якщо у дитини сумний настрій або, навпаки, дуже веселий, Дитину просять намалювати свій настрій, зобразити його на папері будь-яким способом.

Ігри, що розвивають уяву, фантазію дітей, в основному орієнтовані на позаурочний час. Однак з успіхом проводимо їх і на уроках. Бажання вирішити казкову ситуацію – сприяє розвитку креативності та зацікавленості учня до предмету, емоції, гумор і уяву. Доречно використовувати ігри на уроках читання, так при читанні казки «Гидке каченя», запропонувати вправу-гру «Казка навпаки». Запропонувати дітям уявити замість каченяти гидке поросся, і описати його, або намалювати. Уроки «Орігамі» – можливість пограти, пофантазувати. Уроки образотворчого мистецтва – «Кляксування».

Також для розвитку уяви можна використовувати конструювання. За допомогою геометричних форм, діти відтворюють різні образи. Наприклад: склади палац. Діти згадують який є палац і додають до нього цікаві деталі які на їхню думку мають характеризувати казковий палац.

Отже, уява дітей в першому та другому класі є нестійкою, для них характерна розпливчастість, неясність, невеликий об'єм. З метою розвитку творчої уяви у дітей, доречно використовувати такі завдання як ігри, головоломки, конструювання, малювання.

Список використаних джерел

1. Бондар Ю. В. Модель формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій / Ю.В.Бондар // *Alea Nauki*. –2020. – № 1 (7). – С. 5–13.
2. Демченко О.П. Ігрові виховні ситуації у формуванні особистості дитини / О.П.Демченко // *Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : [навчально-методичний посібник] ; за ред. Г.С.Тарасенко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – С. 111-124.
3. Тітов І.Г. Творча уява молодшого школяра: її критерії та функції у навчальній діяльності / І.Г.Тітов // *Обдарована дитина*. – Київ. – 2008. – №10. – С. 56–60.
4. Выготский Л. С. Воображение и творчество в младшем школьном возрасте / Л.С. Выготский. - СПб, 2007. – 96 с
5. Дяченко О. М. Уява дошкільника / О. М. Дяченко. – М., 2008. – 34с
6. Химинець В. В. Інновації в початковій / В.В.Химинець. - Тернопіль: Мандрівець, 2012. – 312 с.
7. Імбер В.І. Психологічні передумови формування творчості в молодшому шкільному віці / В.І.Імбер // *Наукові записки. Серія : Психологія* : зб. матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів. – Вип. 4. – Вінниця, 2013. – С. 14–16.
8. Кіт Г.Г. Творчий характер дослідницької діяльності учасників педагогічного процесу / Г.Г.Кіт // *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. – Серія : Педагогіка і психологія. – Випуск 34. – Вінниця, 2011. – С. 320-325.
9. Комарівська Н. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами

фольклору / Н. Комарівська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – Вип. 46. – Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2016. – С. 30-33.

10. Стахова І.А. Розвиток креативності молодшого школяра засобами природничо-екологічної проектної діяльності / І.А. Стахова // Розвиток особистості молодшого школяра : сучасні реалії та перспективи : матеріали третьої науково-практичної Інтернет-конференції молодих науковців та студентів. Випуск 4 / упорядники : О.І. Кілініченко, Л.І. Хімчук. – Івано-Франківськ, 2017. – С. 91-93.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ОБУЧАЮЩИХСЯ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ ЗДОРОВЬЯ

*Шарафуллина Жанна, кандидат педагогических наук, заведующий кафедрой
специального и инклюзивного образования*

*Давлетбаева Зимфира, кандидат медицинских наук, доцент кафедры
специального и инклюзивного образования*

*ГАУ ДПО Институт развития образования Республики Башкортостан,
Уфа (Россия)*

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT OF STUDENTS WITH DISABILITIES

*Sharafullina Zhanna, Candidate of Pedagogical Sciences, Head of the Department
of Special and Inclusive Education*

*Davletbaeva Zimfira, Candidate of Medical Sciences, Associate Professor of the
Department of Special and Inclusive Education*

*GAU DPO Institute of Education Development of the Republic of Bashkortostan,
Ufa (Russia)*

Аннотация. В статье раскрывается представление об организации психолого-педагогического сопровождения обучающихся с ограниченными возможностями здоровья в условиях инклюзивного образования.

Ключевые слова: психолого-педагогическое сопровождение, психолого-медико-педагогическая комиссия, психолого-педагогический консилиум.

Abstract. The article reveals the concept of psychological and pedagogical support for students with disabilities in an inclusive education.

Keywords. psychological and pedagogical support, psychological, medical and pedagogical commission, psychological and pedagogical consilium.

В настоящее время психолого-педагогическую помощь детям с ограниченными возможностями здоровья необходимо рассматривать как сложную систему клинико-психолого-педагогических воздействий.

Это воздействие осуществляется в форме психолого-педагогического сопровождения, которое интенсивно внедряется в систему образования в последние десятилетия.

Психолого-медико-педагогическая служба, состоящая из комиссий, консультаций и консилиумов, осуществляет сопровождение детей с

ограниченными возможностями здоровья, развития и обучения. Все эти структурные компоненты работают в интересах ребенка. В связи с этим возрастает роль и ответственность деятельности психолого-медико-педагогических комиссий – неотъемлемого направления службы психолого-педагогического и социального сопровождения в определении образовательного маршрута, индивидуальной траектории развития ребенка, имеющего трудности в обучении, развитии и социальной адаптации.

Необходимо отметить, что важной характеристикой, отличающей деятельность психолого-медико-педагогической комиссии (далее – ПМПК) от других видов консультирования и определяющей ее временную структуру, является краткосрочность процесса отдельной сессии ПМПК. Тем не менее в заключении ПМПК для каждого ребенка, относящегося к той или иной нозологической группе должны быть определены свои специфические специальные образовательные условия. Рекомендации педагогам и родителям по организации обучения должны носить исключительно индивидуальный характер для каждого ребенка, что требует больших временных затрат.

Понятие «психологического сопровождения» введено психологами Г.Бардиер, И.Рамазан, Т.Чередниковой в 1993 году как концептуальный подход в работе с детьми. Концепция сопровождения как новая образовательная технология разработана Е.И.Казаковой. Это не просто различные методики и приемы коррекционно-развивающей воздействия педагогов, но и комплексная единая система диагностики и коррекции обучающихся, нуждающихся в реабилитации и успешной адаптации в обществе. И максимально раннее обращение родителей к специалистам предполагает наибольшую эффективность психолого-педагогической работы. Кроме того, проблемы, с которыми сталкиваются организаторы коррекционно-образовательного процесса, в основном связаны с тем, что категории обучающихся с ОВЗ не однородны по составу и степени дефекта. Они по-разному преодолевают трудности в достижении знаний и умений, навыков в предметной деятельности и самообслуживании, имеют различные представления об окружающем мире.

Основными направлениями психолого-педагогического сопровождения воспитанников с ограниченными возможностями здоровья являются: диагностическое, профилактическое, консультативное, коррекционно-развивающее. Специалистами проводится индивидуальная диагностика познавательных процессов, высших психических функций, по итогам диагностики оценивается уровень развития ребенка, его компенсаторные возможности, строится индивидуальная образовательная траектория. По итогам работы анализируется эффективность использования проведенных форм психолого-педагогической работы.

Ведущие специалисты выделяют три необходимых этапа психолого-педагогического сопровождения обучающегося в общеобразовательном учреждении: организационный, содержательный, сопроводительный. На *организационном этапе* решаются вопросы обеспечения процесса необходимыми ресурсами, определяются этапы и согласованность действий. На *втором этапе* формируется содержание психолого-педагогического

сопровождения, осуществляются консультации специалистами педагогов и родителей. *Третий этап* – реализация психолого-педагогическое сопровождения: разрабатывается индивидуальный образовательный маршрут обучающегося, осуществляется коррекционно-развивающая деятельность участников образовательного процесса.

Таким образом, в работе с обучающимися с особенностями развития первостепенной задачей является построение индивидуального коррекционного маршрута на основе комплексного системного подхода, который подразумевает согласованные действия всех специалистов.

Список использованных источников

1. Алехина С. В. Методологические подходы к психолого-педагогическому сопровождению инклюзивного процесса в образовании / С.В.Алехина, И.В. Вачков// Сибирский педагогический журнал, 2014. – №5. – С. 97-104.
2. Грушецкая И.Н. Психолого-педагогическое сопровождение обучающихся с ограниченными возможностями здоровья в условиях образовательных организаций// Стратегии социального партнерства в сферах образования, занятости и трудоустройства молодежи с ограниченными возможностями здоровья и инвалидностью: Материалы межрегиональной научно-практической конференции с международным участием. – Издательство: Костромской государственной университет. – Кострома, 2020. – С. 122-125.
3. Макарова Н.В., Потураева Л.Н. Психолого-педагогическое сопровождение обучающихся с ограниченными возможностями здоровья в условиях инклюзивного образования. Учебное пособие. – Таганрог: Изд-во О.И. Волошина, 2019. – 159 с.
4. Польшина М. А. Технологии психолого-педагогического сопровождения в инклюзивной школе // Научно-методический электронный журнал «Концепт», 2016. – Т. 20. – С. 66–70.
5. Положение о психолого-медико-педагогической комиссии, утвержденное приказом Минобрнауки России от 20 сентября 2013 г. № 1082.
6. Примерное положение о психолого-педагогическом консилиуме, утвержденное Распоряжением Министерства просвещения РФ от 09.09.2019 NP-93.
7. Создание и апробация модели психолого-педагогического сопровождения инклюзивной практики: Методическое пособие/ Под общ. ред. С.В. Алехиной, М.М. Семаго. – М.: МГППУ, 2012. – 112с.
8. Федеральный закон Российской Федерации от 29.12.2012 № 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации».

Секція 3
ОСВІТА ДЛЯ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ
«НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ІНКЛЮЗІЯ ЯК ПРОСТІР ДЛЯ РОЗВИТКУ ЧИ РИЗИК
МАРГІНАЛІЗАЦІЇ УЧНЯ?

Василюк Алла, доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

INCLUSION AS A SPACE FOR DEVELOPMENT IS THERE A RISK OF
PUPIL MARGINALIZATION?

Vasylyuk Alla, doctor of pedagogical sciences, associate professor
Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У тезах представлено чинники, які сприяють та перешкоджають розвитку учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного простору.*

***Ключові слова:** інклюзія, учень з особливими освітніми потребами, розвиток, бар'єри розвитку.*

***Abstract.** Theses present the factors that promote and hinder the development of pupils with special educational needs in an inclusive environment.*

***Key words:** inclusion, pupil with special educational needs, development, barriers to development.*

Освіта, як простір для різних педагогічних інновацій, є важливою темою для дискусій у контексті перманентних соціальних та культурних змін. Незважаючи на гостру критику за традиційну організацію навчання й способи передачі знань, школа все ще залишається місцем для отримання дітьми і молоддю системних знань із різних наукових галузей, місцем для формування у них загальних і предметних, «твердих» і «м'яких» компетентностей.

Тривалі тематичні дискусії сконцентровані у таких ключових питаннях, як: цілі та місія школи, становище учня, роль і завдання вчителя в епоху плюралістичних зразків динамічно мінливого життя, де ключовим є питання: *Ким бути?* Сучасна реальність з її різноманітністю шукає все нових освітніх та суспільних рішень для забезпечення розвитку особистості на основі прав людини, зокрема права на рівні можливості. Особливо це важливо для людей із порушеннями в розвитку та інвалідністю, що обмежує їх активну участь в освітньому процесі та суспільному житті. Отже, гостро постає проблема їх інтеграції в освітнє середовище, заснована на принципі «рівний – рівному».

Інклюзія стала новою парадигмою не сегрегованої освіти, яка підкреслює суб'єктність учня (відповідно до ідей персоналістичної педагогіки), його право на самореалізацію та автономію в умовах потенціалу та ресурсів освітнього

середовища. Важливу роль у впровадженні інклюзивної освіти відіграє позитивна психологія (М. Селігман) з акцентуванням уваги на потенціалі та здатності людини до дій, а не на її патологіях та недоліках. Останнім часом у сфері корекційної педагогіки активізувалися наукові дослідження, присвячені питанням навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами (В. Бондаря, Л. Байди, І. Білозерської, Л. Даниленко, К. Кольченко, А. Колупаєвої, І. Луценко, Ю. Найди, М. Сварника, Н. Софій, О. Патрикеевої, О. Таранченко, В. Шинкаренко), які змінюють стереотипи у розумінні даної проблематики й зумовлюють необхідність переходу від концентрації уваги на порушеннях особистості (медична модель) до акцентування на особливостях і можливостях розвитку (соціальна модель).

На міжнародній конференції ООН з питань освіти, науки і культури «Інклюзивна освіта: шлях у майбутнє» (Женева, 2008) зазначалося, що запровадження інклюзії в освітній сфері є центральним питанням для забезпечення високоякісної освіти і створення інклюзивних суспільств.

Однак, інклюзивна освіта може бути простором або загрозою для розвитку учнів з особливими освітніми потребами. Шукаючи в інклюзії шанси для розвитку таких учнів, слід враховувати кілька ключових моментів, а саме: суспільна модель сприйняття інвалідності та реалізація концепції соціального залучення, позитивний клімат школи, позитивний діагноз розвитку учнів, емпатійне ставлення до них вчителів. Основою інклюзивної освіти та водночас умовою її успіху є кваліфікація та методичні компетентності вчителів, розуміння ними ідеї інклюзії. Важливим в освітньому процесі є застосування концепції універсального дизайну, зокрема передачі інформації у різноманітний спосіб (в усній формі, візуально, за допомогою малюнків та фотографій, кінестетично) з урахуванням особливостей сприймання і вираження інформації різними учнями. До чинників, що сприяють розвитку учнів в інклюзивній освіті, належить співпраця з батьками, які мають бути партнерами, союзниками вчителів.

Оскільки метою інклюзії в освіті є ліквідація соціальної ізоляції (виключення), навчання дітей із особливими освітніми потребами у ЗЗСО має охоплювати: загальноосвітню підготовку (засвоєння змісту освітньої програми, формування вмінь і навичок навчання, умінь спілкування із однокласниками та вчителями та ін.); корекційно-розвивальне навчання (подолання труднощів у навчанні через соціальну ізоляцію, корекцію психічних функцій, активізацію пізнавальної діяльності дітей); компенсаторно-адаптаційне навчання (для дітей із низькими навчальними можливостями, пов'язаними із порушеннями в емоційно-вольовій сфері, інтелектуальними або комбінованими порушеннями розвитку).

Разом з тим, інклюзивна освіта може не лише бути шансом для розвитку учня з особливими освітніми потребами, але й загрозою його маргіналізації. Одним із бар'єрів є не пристосованість шкільних приміщень (відсутність ліфтів, пандусів, обмежений внутрішній простір). Також бракує асистентів учителя або, навпаки, є асистент, який насправді не знає, як працювати з дитиною. Суттєвою загрозою є соціальне відторгнення, негативне ставлення деяких

вчителів / батьків до спільного навчання здорових учнів та учнів з інвалідністю. В основі цієї «бар'єрності» є стереотипи та упередження, а також нерозуміння ідеї інклюзії.

Надмірна бюрократизація освіти створює навколо учня з особливими потребами простір, побудований із нормативних положень (що дозволено, а що заборонено), внутрішніх домовленостей, спрямованих на дотримання складного та неоднозначного терміну пристосування, який часто трапляється в освітній практиці. Учень з особливими освітніми потребами неодноразово суспільно оцінюється, що не сприяє формуванню позитивного іміджу про себе, особливо в ролі учня. Трапляється, що через свою беззахисність учні з інвалідністю можуть стати учасниками конфліктів та жертвами булінгу, що негативно позначається на їх психічному й фізичному стані. Усе це становить загрозу для розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Відтак, щоб усі вразливі й обездолені діти могли реалізувати право на доступ до місцевих шкіл, необхідно докорінно змінювати не лише освітню систему, але також цінності та принципи людей, учасників освітнього процесу [7]. Для інклюзії в освіті важливі:

- установка, що життя кожної дитини є однаково цінне;
- зменшення масштабів ізоляції, дискримінації та скасування бар'єрів, які перешкоджають навчанню учнів з особливими освітніми потребами;
- політика і практика сприяння різноманітності, поважному й рівноправному ставленню до кожної дитини;
- визнання права дітей на здобуття високоякісної освіти за місцем проживання;
- удосконалення роботи шкіл в інтересах педагогічного колективу, батьків і дітей;
- формування позитивної шкільної спільноти;
- сприяння розвитку позитивних взаємин між школами та громадами;
- визнання інклюзії в освіті як головної умови розбудови інклюзивного суспільства.

Прагнення до інклюзивного суспільства становить основу стабільного соціального розвитку, слугує показником демократії в країні, оскільки цінність демократії маркована ставленням до соціально виключених людей та зусиллями, спрямованими на їх інтеграцію в активне соціальне життя [1].

Список використаних джерел

1. Бондар Т. Теоретичні засади реалізації концепції інклюзивної освіти / Т. Бондар // *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. – П(18). – 2014.– С. 41-44.
2. Інвалідність та суспільство: навч. посібник /за ред. Л. Байди, О. Красюкової-Енс. – Київ: Вид. «Київський університет», 2012. – 188 с.
3. Лазаренко Н.І. Формування в дітей з функціональними обмеженнями індивідуальної системи знань сенсожиттєвого характеру засобами арт-терапії / Н.І. Лазаренко, А.В. Хіля, А.М. Коломієць // *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*, 2017. – Вип. 13. – С. 124-156.
4. Любчак Л.В. Вибір оптимальної стратегії взаємодії майбутнього педагога з дітьми із особливими освітніми потребами / *Освіта дітей з особливими потребами : від інституалізації до інклюзії* / Л.В.Любчак // зб. тез доп. / Редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупасва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – 210-213.
5. Педагогічні технології інклюзивного навчання: навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої педагогічної освіти; уклад. : А. Василюк, Ю. Бондар, А.Хіля. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2020. – 168 с.

6. Сварник М. Інклюзивна освіта в Україні: попередній аналіз ситуації. Інклюзивна освіта. Збірник матеріалів проекту. – Київ, 2013.
7. Miles S., Singal N. The Education for All and inclusive education debate: conflict, contradiction or opportunity? International Journal of Inclusive Education, 2009. Vol. 14. P. 1-15.

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ НА МИСТЕЦЬКУ ПРАКТИКУ XX СТОЛІТТЯ: КУБІЗМ, ФУТУРИЗМ

*Величко Анна, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: Н. С. Воронова, кандидат філософських наук, доцент
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (Україна)*

THE INFLUENCE OF DIGITAL CULTURE ON THE ART PRACTICE OF XX CENTURY: CUBISM, FUTURISES

*Velychko Anna, master's student
SHEE «Donbas State Pedagogical University» (Ukraine)*

***Анотація.** В тезах досліджено мистецькі напрямки XX століття, як от кубізм та футуризм. Розкрито їх специфіку та трансформацію у столітті XXI завдяки цифровим технологіям.*

***Ключові слова:** цифрова культура, мистецтво, кубізм, футуризм.*

***Abstract.** The tests explore the artistic trends of the XX century, as from Cubism and Futurism. Their specificity and transformation in the XXI century thanks to digital technologies are revealed.*

***Keywords:** digital culture, art, cubism, futurism.*

Цифрові технології захопили усі сфери сучасного життя. Жодна з них не може існувати окремо від медіапростору. Все через те, що нашу епоху прийнято вважати інформаційною. Мистецтво не є виключенням. Різноманітні види, стилі, напрями, можна знайти на просторах Інтернету. Директор інституту Google та Art Project Аміт Суд зазначає, що цифрові технології, проникаючи у мистецтво, покращують зацікавленість ним [1].

Над цифровими розробками мистецьких проєктів працює компанія Google, вона розробила додаток Art and Culture. Компанія співпрацює з культурними установами та митцями усього світу. Їх місія полягає у збереженні та передачі світового мистецтва й культури в Інтернет. Віртуальні тури галереями музеїв, інформація про художні роботи та створення своїх власних віртуальних колекцій, усе це доступно на платформі будь-якому користувачу.

Багато музеїв світу вже мають свої оцифровані версії у тривимірному зображенні. Також в додатку доступні різноманітні відео, рукописи, архівні документи. Контент, який створили завдяки цьому проєкту, захопив велику аудиторію. Декілька нескладних операцій, і перед користувачем нескінченний потік інформації. Сьогодні подібні проєкти користуються попитом, завдяки чому музеї не втрачають свою актуальність, адже обізнаність у мистецтві одна зі складових ерудованої людини [2].

Мистецтво ХХ століття, як і сам цей період у світовій історії та культурі, сповнений гострих протиріч, конфліктів, розчарувань, але в той же час наполегливих пошуків нових шляхів відображення життя. Як наслідок наявність численних напрямів і відсутність одного конкретного стилю [3].

Впливовим рухом ХХ століття став кубізм. Цей феномен не можна назвати, ані стилем, ані своєрідним мистецтвом певної групи. Кубізм зародився у Франції на ХХ століття. Його засновником вважають Поля Сезана (Paul Cezanne). Він вбачав у художній натурі злиття геометричних форм. Надихаючись його роботами Пабло Пікассо (Pablo Picasso) та Жорж Брак (Georges Braque) почали працювати в цьому напрямі. За словами самого Пікассо, кубізм відтворює світ не так як його бачить митець, а так як він його мислить. Якщо ж звернутися до класичного визначення, то кубізм – це авангардна течія в образотворчому мистецтві, якій притаманні геометризація форм, розкладання тривимірних об'єктів на окремі елементи на двовимірній площині. Він став своєрідним розривом усіх шаблонів, відходженням від традиційного салонного мистецтва, відображаючи кардинальну зміну уявлень про простір у мистецтві. Все розпочалося з картини Пабло Пікассо «Авіньйонські дівичі».

Набираючи оберти кубізм, зазнав змін, що поділили його на три етапи: сезанівський, аналітичний та синтетичний. Представниками у живописі були Хуан Гріс, (Juan Gris), Фернан Леже, (Fernan Leger), Богуміл Кубішта (Bohumil Kubista) та інші. Сучасні художники доволі часто обирають кубізм, як основну вісь свого творчого шляху. Одними з таких є Міско-Віс. В його роботах яскраві кубістичні форми схожі на язика полум'я, що трактує своєрідну авторську манеру [7].

Кубізм набув популярності й в Україні. У скульптурі його засновником став Олександр Архіпенко. Він геометрично стилізував пластичні форми. В роботах прослідковується спотворення пропорцій і ритми гострих ліній. Він запровадив у скульптуру увігнутість, отвори, як виражальні елементи скульптури. Прикладом є його «Жінка, що вкладає волосся» 1905 року [4].

Інший авангардний напрям ХХ століття – футуризм. Він виник в Італії і вважається літературним рухом, який охопив архітектуру, скульптуру, живопис, фотографію та музику. Батьком, якого є італійський письменник Філіппо Марінетті (Filippo Marinetti). Футуризм розпочав своє існування саме з його публікації в 1909 році. Футуризм – це вектор у майбутнє, естетична ідея якого ґрунтується на сучасному міфі про машину та швидкість. Футуризм вважається мистецтвом антигуманізму через те, що закликав до конфліктів, насилля та знищення культурних закладів. Його можна описати трьома «М»: місто, маса, машина; він урбанізує мистецтво.

Завданням футуризму в літературі (у поезії) постало створення нових звуків-слів, частіш за все безглуздох. Поетичний принцип в передачі відчуття у вигляді ланцюга асоціацій та аналогій, заперечення встановлених правил віршованої мови. В словах відчувається бунт та анархічність. Представники футуризму в літературі – Луїджі Русолло, Володимир Маяковський, Ігор Сивирянін, Борис Пастернак, Михаль Семенко.

Метою футуризму в живописі стало створення динамічних композицій за допомогою візуалізації таких фізичних явищ, як енергія, швидкість і, навіть, звук. Основоположник футуристичного живопису Уго Боччоні вважається іконою й ідеологом цього напрямку. Яскраві представники живопису футуризму – Джакомо Балла, Уго Боччоні, Джіно Северіні.

Скульптура ж футуризму намагається оживити предмети, зробити більш послідовними пластичні рухи та їх переміщення у просторі. В 1914 році архітектором Антоніо Сант-Еліа був опублікований маніфест «Футуристична архітектура». Він описував дім як механізовану систему. Футуристичний дім мав нагадувати величезну машину [5].

Основоположником музичного руху футуризму став Франческо Пратело. Інший представник футуризму – Луїджи Русоло, написав маніфест «Мистецтво шумів». Так як і література, музика переходила до передавання звуків шуму. Футуристи розробили монохроматичну музику, яка не мала мелодії в звичайному розумінні.

Сьогодні наповнюється досвідом минулого і створює свої неймовірні проекти, які у майбутньому стануть надбанням та історією. Одним з таких є показ модного дому Chanel, який відбувся в 2018 році у Гамбурзі. Ця колекція стала символом об'єднання минулого, теперішнього та майбутнього. Автором її був Лагерфельд. Він вміло поєднав свої футуристичні погляди з надбанням французького будинку моди. А в 2012 році був відроджений бренд PacoRabanne. В його колекціях інтерпретовані футуристичні ідеї засновника з використанням сучасних високотехнологічних матеріалів [6].

Футуризм втілюється в роботах графічного дизайну. Так наприклад фільм «Пасажир» 2016 року, декорації якого – ціла футуристична виставка [8]. Ден Шерретт, відомий графічний дизайнер, розробив постери для фільму «Зіркові війни», а Рон Гайфтт для «П'ятого елемента». Майже всі декорації фантастичних кінокартини виконані за футуристичними мотивами.

Отже, мистецтво завжди шукає нові форми та шляхи вияву. Сьогодні головний з них – це цифровізація, яка активно проникає в культуру та мистецтво. Під впливом інформаційно-комунікаційних технологій з'являються артпроекти, віртуальні театри, аудіотури, VR-виставки, кіно з 3D-технологіями, музеї з голограмами чи 3D-об'єктами у вимірі віртуальної реальності. Вплив цифрової культури поширився на графіку, скульптуру, живопис, музику. З'явилися голографічні зображення, що імітують рельєф, образ, картину й навіть будівлю. Цифрові митці намагаються знайти відповіді на болючі питання в минулому, шукаючи в ньому прихований сенс, ідеали та самих себе.

Список використаних джерел

1. Artslooker news [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://artslooker.com/cifrovi-tekhnologii-spriyayut-vidviduvanosti-museyiv-director-google-art-institut/>
2. Вікіпедія [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Google_Arts_%26_Culture
3. Моя освіта. Мистецтво початку ХХ століття [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://moyaosvita.com.ua/kultura-i-suspilstvo/mistectvo-pochatku-20-stolittya-fovizm-i-kubizm/>
4. Кубізм / О. Бур'ян // Дніпро. – 2011. - № 8. – С. 134-137
5. Dovidka. Футуризм та його представники [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://dovidka.biz.ua/futuryzm-ta-ioho-predstavnyky/>
6. Футуризм в творчості сучасних дизайнерів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://allrefrs.ru/3-26.html>

7. Сучасний кубізм [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukraineartnews.com/news/inframe/sovremennyj-kubizm-v-chistom-vide-akrilovye-kartiny-miko-vika-privlekajut-svoim-temperamentom>
8. Час фантастики: футуристичний дизайн фантастичних фільмів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://royaldesign.ua/ru/ot-matritysi-do-golodnyih-igr-futuristicheskij-dizayn-fantasticheskij-filmov.bXnXz/>

**ЦИФРОВІ ОСВІТНІ РЕСУРСИ ДЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ:
МУЛЬТИМЕДІЙНИЙ ПІДРУЧНИК «МИСТЕЦТВО 1 КЛАС»**

Воронова Надія, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії,
історії та соціально-політичних дисциплін

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (Україна)

Юрченко Марина, заступник директора з НВР, учитель початкових класів,
спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист
Краматорський НВК I-III ступенів № 6 (Україна)

**DIGITAL EDUCATIONAL RESOURCES FOR PRIMARY SCHOOL:
MULTIMEDIA TEXTBOOK «ART 1ST GRADE»**

Voronova Nadia, PhD in Philosophy, Associate Professor of Department of
Philosophy, History and Socio-Political Disciplines

SHEE «Donbas State Pedagogical University» (Ukraine)

Yurchenko Manyna, Deputy Director for Educational Work, primary school teacher,
specialist of the highest category, teacher-methodologist
Kramatorsk complex of I-III degrees № 6 (Ukraine)

Анотація: тези містять стислий аналіз мультимедійного педагогічного програмного засобу для початкової школи «Мистецтво 1 клас». Зазначається про переваги цифрового освітнього ресурсу та реалізацію принципу інтегрованого навчання.

Ключові слова: мультимедійний підручник, цифрові освітні ресурси, мистецтво, інтеграція.

Abstract: abstracts contain a concise analysis of a multimedia pedagogical software for primary school «Art 1st grade». The advantages of digital educational resources and the implementation of the principle of integrated learning are noted.

Key words: multimedia textbook, digital educational resources, art, integration.

Шлях цифровізації є одним із ключових чинників модернізації освітньої системи України. Професійна підготовка майбутніх вчителів початкової школи неможлива без залучення цифрових технологій. Урядом визначена концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затверджено плану заходів щодо її реалізації.

Кабінет міністрів України своїм розпорядженням від 17 січня 2018 р. № 67-р. [3], схвалив дану концепцію. У документі сформульовано основні принципи цифровізації, дотримання яких є визначальним для створення, реалізації та користування перевагами, що надають цифрові технології. Серед

них: принцип забезпечення кожному громадянину рівного доступу до послуг, інформації та знань, що надаються на основі інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій; принцип сприяння розвитку інформаційного суспільства та засобів масової інформації та ін. Серед пріоритетних напрямів цифрового розвитку країни виокремлено освіту, зокрема зазначено, що цифрові технології надають можливість інтенсифікувати освітній процес, підвищити рівень та якість сприйняття, розуміння та засвоєння знань, роблять процес навчання мобільним, диференційованим та індивідуальним [3].

Основними напрямками цифровізації освіти визначено:

- створення освітянських ресурсів і цифрових платформ з підтримкою інтерактивного та мультимедійного контенту для загального доступу закладів освіти та учнів, зокрема інструментів автоматизації головних процесів роботи навчальних закладів;

- розроблення та впровадження інноваційних комп'ютерних, мультимедійних та комп'ютерно орієнтованих засобів навчання та обладнання для створення цифрового навчального середовища (мультимедійні класи, STEM-центри, інклюзивні класи, класи змішаного навчання);

- організація широкопasmового доступу до Інтернету учнів та студентів у навчальних класах та аудиторіях в закладах освіти всіх рівнів;

- розвиток дистанційної форми освіти з використанням когнітивних та мультимедійних технологій [3].

Серед ключових ініціатив Концепції визначено, що наразі держава формує моду на цифрову культуру, популяризує освіту в секторі hi-tech, забезпечує створення цифрового мультимедійного контенту в процесі цифрової трансформації освіти, що є особливо актуальним для нашого дослідження системи формування професійної компетентності майбутніх культурологів засобами цифрових технологій. Для реалізації окреслених завдань в Україні створено Міністерство цифрової трансформації, яке координує процеси цифровізації вітчизняного суспільства [1].

Отже, процеси впровадження цифрових технологій в усі ланки суспільства, у тому числі в галузі освіти і культури, наразі вирішуються на державному рівні, національна нормативно-правова база у сфері інформатизації освіти узгоджується із європейськими стандартами. Крім того, до інформаційного простору України активно залучаються загальноєвропейські стандарти викладання та оцінювання цифрової компетентності.

На сьогодні, в цифровому освітньому просторі, для потреб початкової ланки загальної середньої освіти, серед ресурсів з культури та мистецтва, маємо програмні педагогічні засоби з інтегрованого курсу «Мистецтво» (для 1 – 5 класів). Підручники відповідають програмним вимогам та Державному стандарту загальної початкової освіти. Курс є інтегрованим: гармонійно, цікаво, враховуючи психологічні особливості 6-7-річок, синтетичні зв'язки між видами мистецтв, їх видову специфіку побудовано матеріал. Укладачі підручника – Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, О. М. Колотило. Програмний засіб створений для загального використання в практиці Нової української школи.

Педагогічний програмний засіб «Мистецтво 1 клас» орієнтований на сучасні форми навчання із забезпеченням сумісності з традиційними методами та прийомами навчання в повній відповідності з документами, що регламентують зміст освіти.

Автори мультимедійного підручника відзначають його переваги, серед яких: якість змісту – розроблені уроки ґрунтуються на добірному контенті, як от відео, фото, аніме, візуальний ряд, опорні тези тощо; враховано психолого-педагогічні умови викладання та специфіку предмета: матеріал свідчить про капітальну роботу вчителів, вікових психологів, мистецтвознавців, культурологів, акторів, режисерів та ін. Програмний засіб простий у використанні, інтуїтивний за своєю будовою, тому придатний для застосування в сім'ї, для тих, хто цікавиться культурою та мистецтвом. Це дуже важливо для розвитку творчих здібностей молодших школярів. Мультимедійний підручник можна скачати та встановити на власному комп'ютері, навчатися в позашкільний час. Також, є можливість застосування інших пристроїв – проекторів, TV.

Навчальна дисципліна «Мистецтво» в першому класі містить 35 розроблених уроків. Кожен урок розкриває конкретну тему згідно з навчальної програми та містить засоби для пояснення необхідної теми: малюнки світлина, анімації, дикторський супровід, аудіо- та відеофрагменти, зразкове виконання практичних завдань тощо (Рис. 1). Мультимедійний підручник «Мистецтво 1 клас» передбачає для перевірки знань контрольні запитання та завдання [2].

Рис. 2. Зразкове виконання практичних завдань

Отже, «Мистецтво 1 клас» є мультимедійними підручниками, оскільки вміщує мультимедійні уроки у відповідній до програми кількості. Кожна тема викладається на двох уроках: на першому домінує музичне мистецтво, на другому – образотворче. Саме міждисциплінарне навчання лежить в основі нових підходів до освіти, хоча сама ідея інтеграції зовсім не нова. Підручник реалізує концепцію інтегрованого курсу «Мистецтво», яка побудована на двох домінуючих змістових лініях – універсальному музичному та візуальних

мистецтвах. Вони доповнюються хореографічним, театральним та екранними мистецтвами. Це суттєво підвищує швидкість і якість засвоєння матеріалу молодшими школярами. Учні досягають максимальних результатів у навчанні та отримують навички, потрібні їм у реальному житті.

Список використаних джерел

1. Іонан В. Цифрова грамотність: що це і навіщо українцям. Програма розвитку цифрових навичок в Україні. Що планує Міністерство цифрової трансформації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/biz/experts/programa-rozvitkucifrovih-navichok-v-ukrajini-shcho-planuye-ministerstvo-cifrovoji-transformaciji50053488.html> (дата звернення: 24.10.2020).
2. Програмні педагогічні засоби (ППЗ) з інтегрованого курсу «Мистецтво» (для 1 – 5 класів). ТМ «Нова школа», 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rozumniki.net/catalog/products/mystetstvo/> (дата звернення: 24.10.2020).
3. Радзівська О. Г. Інформаційна грамотність та цифрова нерівність: забезпечення дитини в сучасному інформаційному просторі. Інформація і право, 2017. № 1 (20). С. 92 – 103. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ippi.org.ua/radzi%D1%94vska-oginformatsiina-gramotnist-ta-tsifrova-nerivnist-ubezpechennya-ditini-vsuchasnomu-infor> (дата звернення: 24.10.2020).

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГОТОВНОСТІ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ ДІТЕЙ З СИНДРОМОМ ДЕФІЦИТУ УВАГИ ТА ГІПЕРАКТИВНІСТЮ

*Годлевська Валентина, доктор історичних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(Україна)*

PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF SCHOOL READINESS FOR CHILDREN WITH ATTENTION DEFICIT HYPERACTIVITY DISORDER

*Hodlevska Valentyna, PhD in History (Doctor of Historical Sciences), Full Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. Розглядається поняття синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей молодшого шкільного віку. Автор подає теоретичний аналіз проблеми гіперактивності, особливості проявів гіперактивності у дітей.

Ключові слова. синдром дефіциту уваги, гіперактивність, пізнавальні процеси, емоційна сфера.

Abstract. The article discusses the concept of attention deficit hyperactivity disorder in primary school children is considered. The author presents a theoretical analysis of the problem of hyperactivity, features of hyperactivity in children.

Key words: attention deficit syndrome, hyperactivity, cognitive processes, emotional sphere.

Проблемі гіперактивності у дітей фахівці приділяють серйозну увагу в багатьох країнах, в тому числі і у нас. Пов'язано це, по-перше, з частотою гіперактивності у сучасних дітей. По-друге, прояви гіперактивності часто поєднуються з труднощами в навчанні й емоційними проблемами дитини, що може вплинути на її подальшу долю, на взаємини з оточуючими людьми.

Дослідження синдрому дефіциту уваги та гіперактивності (СДУГ) в переважній більшості виконані на основі аналітичної стратегії. Так, в роботах

Н.Н.Заваденко, Ю.Д.Кропотова, В.Р.Кучми, Т.Ю.Успенской, О.В.Халецкой, Л.С.Чутко, Ю.С.Шевченко, Б.Р.Яременко та ін. розглядаються окремі аспекти феномена СДУГ: особливості розвитку пізнавальних процесів, емоційної сфери і т. д. Найбільш активно дослідження проводяться в області медицини, тоді як психолого-педагогічний аспект проблеми вивчений недостатньо.

Феномен синдрому дефіциту уваги та гіперактивності має цілісний, системний характер, передбачає реалізацію системного підходу до вирішення наукових і практичних завдань в даній області. Організація та проведення системного дослідження феномену СДУГ стикається з труднощами теоретичного і методичного характеру. Відсутні єдині уявлення про природу, прояви СДУГ серед фахівців різного профілю, що веде до суперечливих прогнозами розвитку, неоднозначним підходам до діагностики, корекції й організації навчання дітей цієї категорії. Не розроблено надійні системні методи, що дозволяють досліджувати і коригувати феномен СДУГ як цілісне утворення.

Хоча цей синдром часто називають гіпердинамічним, тобто синдромом підвищеної рухової активності, основним в його структурі є дефіцит уваги - це є однією з істотних характеристик пізнавальної діяльності у молодших школярів.

У зв'язку з високою поширеністю синдрому дефіциту уваги з гіперактивністю (СДУГ) в дитячій популяції (4%-9,5%) стає актуальною проблема вивчення психологічних особливостей дітей цієї категорії і формування їх готовності до навчання в школі.

Існує два основні підходи до корекції - медичний і психологічний (з точки зору психолога і психотерапевта).

В організації програми корекції бере участь соціальний педагог - як основний координатор і посередник між батьками та педагогами. Батьки повинні забезпечувати загальний емоційно-нейтральний фон розвитку й навчання дитини. Педагоги, на підставі рекомендацій фахівців, здійснюють процес навчання і виховання гіперактивних дітей, враховуючи індивідуальні особливості їхньої поведінки та, розвитку.

У домашній програмі переважає поведінковий аспект, в установах же основний акцент робиться на розвиток інтелектуальних умінь. Навчання вимагає від дитини реалізації всіх тих функцій, які при СДУГ порушені.

Перша велика проблема - тривалість заняття. Гіперактивна дитина може підтримувати працездатність не більше 10-15 хвилин. Це пояснюється тим, що розумова діяльність дітей з СДУГ характеризується «циклічністю». Час, протягом якого вони можуть продуктивно працювати, не перевищує 5-15 хв, після закінчення якого вони втрачають контроль над розумовою активністю. 3-7 хвилин мозок «відпочиває», накопичуючи енергію і сили для наступного робочого циклу. У моменти «відключення» дитина займається сторонніми справами, а на слова дорослого не реагує. Так з'являються прогалини в знаннях. Потім розумова активність відновлюється, дитина знову може продуктивно працювати якийсь час, після чого мозок знову «відключається» і довільне керування інтелектуальною діяльністю виявляється неможливим.

Друга проблема - підвищене відволікання. Групова робота являє собою для гіперактивної дитини великі труднощі. Всі самостійні роботи їй треба виконувати наодинці з педагогом. Якщо дорослий буде визначати напрямки його діяльності, вона прекрасно впорається із завданням.

Третя проблема, що стає перед дітьми - невміння будувати відносини з однолітками. Успішність пізнавальної діяльності дитини залежить від здатності будувати безконфліктні відносини з однолітками, контролювати свою поведінку.

Є певні труднощі в проведенні діагностики та побудові системи корекційно-розвиваючого навчання й виховання дітей з синдромом дефіциту уваги та гіперактивністю, викликані відсутністю єдиних поглядів на природу й прояви синдрому дефіциту уваги і гіперактивності серед фахівців різного профілю. Це веде до суперечливих прогнозів розвитку, неоднозначним підходам до корекції і організації навчання дітей з СДУГ.

Список використаних джерел

1. Заваденко Н.Н. Диагноз и дифференциальный диагноз СДВ с гиперактивностью у детей / Н.Н. Заваденко // Школьный психолог. – 2000. - № 4. - С. 9-11.
2. Заваденко Н.Н. Как понять ребенка: дети с гиперактивностью и дефицитом внимания / Н.Н. Заваденко. Издание 2. - М.: «Школа-Пресс 1», 2001. – 128 с.
3. Кучма В.П. СДВ с гиперактивностью у детей / В.П. Кучма, И.П.Брызгунов. – М., 1994.-76 с.
4. Лазаренко Н.І. Формування в дітей з функціональними обмеженнями індивідуальної системи знань сенсожиттєвого характеру засобами арт-терапії / Н.І. Лазаренко, А.В. Хіля, А.М. Коломієць // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови, 2017. – Вип. 13. – С. 124-156.
5. Любчак Л.В. Вибір оптимальної стратегії взаємодії майбутнього педагога з дітьми із особливими освітніми потребами / Л.В.Любчак // Освіта дітей з особливими потребами : від інституалізації до інклюзії // зб. тез доп. / Редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – 210-213.
6. Педагогічні технології інклюзивного навчання: навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої педагогічної освіти; уклад. : А. Василюк, Ю. Бондар, А.Хіля. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2020. – 168 с.
7. Халецкая О.В. Минимальная дисфункция мозга в детском возрасте / О.В.Халецкая, В.М.Трошин // Журнал неврологии и психиатрии им. С.С. Корсакова. -1998. -№9.- С. 4-8.
8. Шевченко Ю.С. Коррекция поведения детей с гиперактивностью и психопатоподобным синдромом: Практическое руководство для врачей и психологов / Ю.С. Шевченко. – М., 1997. - 245 с.
9. Шевченко Ю.С. Игровая психология детей с гиперактивным поведением / Ю.С. Шевченко, М.Ю.Шевченко // Школа здоровья. 1997. - Т. 4. - №2. - С. 5-7.
10. Яременко Б.Р. Минимальные дисфункции головного мозга у детей / Б.Р. Яременко, А.Б.Яременко, Т.Б.Горяинова. – СПб.: Деан, 1999. – 128 с.

ДОПОМІЖНІ ТЕХНОЛОГІЇ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Гренюк Марина, аспірантка

*Науковий керівник: С. І. Стрілець, доктор педагогічних наук, професор
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка (Україна)*

ASSISTIVE TECHNOLOGY IN INCLUSIVE EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL

*Hrenok Maryna, postgraduate student
Shevchenko National University «Chernihiv Colehium» (Ukraine)*

Анотація. Стаття присвячена одній з актуальних проблем інклюзивного навчання учнів початкової школи – допоміжним технологіям. У статті розглянуто основні нормативні та законодавчі акти, які регламентують процес впровадження інклюзії в освітній простір України. Надається основна інформація про різні визначення терміну «допоміжні технології», класифікації допоміжних технологій. Робиться загальний висновок про важливість та актуальність використання допоміжних технологій в умовах інклюзивного навчання учнів початкової школи.

Ключові слова. інклюзія, інклюзивне навчання, початкова школа, інноваційна діяльність, допоміжні технології, допоміжні засоби навчання.

Abstract. The article deals with the actual problems of inclusive education of primary school - assistive technologies. The article describes the main regulatory and legal acts regulating the process of inclusion in the educational space of Ukraine. The article deals with various definitions of the term «assistive technologies», classifications of assistive technologies. A general conclusion is made on the importance and relevance of the use of assistive technologies in inclusive education of primary school.

Key words: inclusion, inclusive education, primary school, innovation, assistive technologies, teaching aids.

Сучасні процеси в системі освіти, що характеризуються посиленням впровадження інклюзивного навчання актуалізують проблему підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання допоміжних технологій в інклюзивних класах. За концепцією Нової української школи заохочується інклюзивна освіта, що обумовлює глибоке переосмислення та оновлення системи професійної підготовки майбутніх учителів.

Законодавчо-нормативне підґрунтя функціонування інклюзивної освіти визначається державними документами, серед яких: Наказ МОН України «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання» (2010), Постанова КМУ «Про затвердження порядку організації інклюзивного навчання у ЗНЗ» (2011), Закон України «Про освіту» (2017), Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» (2017). На міжнародному рівні було розроблено ряд документів у сфері захисту прав людини, зокрема у сфері забезпечення права на інклюзивну освіту, серед них Всесвітня Декларація прав людини (1948), Декларація прав дитини (1959), Конвенція ООН «Про права дитини» (1989 р.), Всесвітня декларація «Освіта для всіх» (1990 р.), Саламанкська декларація (1994р.), Дакарська декларація (2000 р.), Конвенція про права людей з інвалідністю (2006 р.). Такі документи. Крім цього

Таким чином, соціальна й науково-практична значущість окресленої проблеми є актуальною в умовах інтенсивного розвитку інклюзивної освіти.

У науковій та методичній літературі науковці дають різні визначення терміну «допоміжні технології», розглянемо деякі з них:

1. Асистивні (допоміжні) технології – слухові апарати, пристрої для

читання з екрана, клавіатури зі спеціальними можливостями, системи альтернативної комунікації і т. ін [2].

2. Допоміжні технічні засоби – технічні засоби, які були спеціально розроблені для забезпечення підтримки дітям з інвалідністю, проте мають ширшу сферу застосування [5, с. 253].

3. Допоміжні технології – 1) необхідні пристосування для забезпечення учням з інвалідністю доступу до навчальних матеріалів та участі в навчальних видах діяльності в загальноосвітньому класі [8, с. 49]; 2) пристрої або послуги, без яких неможлива успішна участь учнів з особливими потребами в навчальному процесі [8, с. 73].

4. Допоміжні технології – будь-які технологічні пристрої та /або програми [6, с. 234].

Узагальнюючи визначення, можна сказати, що допоміжні технології – це пристрої, послуги, або програми, необхідні для забезпечення учням з особливими освітніми потребами доступу до навчальних матеріалів та участі в навчальних видах діяльності в навчальному процесі.

Вивчаючи допоміжні технології в умовах інклюзивного навчання, можна знайти різні класифікації допоміжних технологій. В основному, допоміжні технології поділяються на такі дві групи [3; 4]:

1) за видом нозології/ за різними категоріями учнів з особливими освітніми потребами (допоміжні технології для учнів з руховими порушеннями, з порушеннями зору, слуху, мовлення, мови, письма, інтелектуальними порушеннями, з особливими труднощами навчання та ін.);

2) за функціональним призначенням: допоміжні засоби навчання читання і письму; допоміжні засоби навчання математики (призначені допомагати учням обчислювати, систематизувати, копіювати матеріал; за допомогою звукової чи візуальної підтримки діти можуть краще виконувати завдання з математики); допоміжні засоби розвитку просторового орієнтування і мобільності; засоби комунікації та ін.

В іншомовних джерелах часто представляється така класифікація допоміжних технологій [1]:

– технології для допомоги в щоденному житті (матеріали та техніка, які допомагають виконувати звичайні завдання, такі як приготувати їжу, одягнутися, купатися тощо);

– збільшувальне (додаткове) та альтернативне спілкування (ресурси, що дозволяють спілкуватися людям, які не розмовляють, або мають порушення мовлення; зазвичай використовуються вокалізатори, комунікаційні дошки із символами);

– комп'ютерна доступність (обладнання для друку, наприклад, синтез голосу, шрифт Брайля; альтернативні засоби доступу; модифіковані або альтернативні клавіатури; спеціальне програмне забезпечення, наприклад, розпізнавання голосу, яке дозволяє людям з обмеження користування комп'ютером);

– системи контролю навколишнього середовища (електронні системи, що дозволяють людям з обмеженими руховими можливостями дистанційно

керувати електронними пристроями, системами безпеки);

– архітектурна доступність (структурні пристосування будівлі, зокрема, пандуси, ліфти, які знімають або зменшують фізичні бар'єри, полегшуючи рухливість дитини з особливими освітніми потребами);

– ортези та протези (заміна або коригування відсутніх або порушених частин тіла штучними кінцівками або іншими ортопедичними ресурсами).

– допоміжні засоби мобільності (ручні та моторизовані інвалідні візки, мобільні бази, ходунки та будь-який інший транспортний засіб, що використовується для покращення особистої мобільності);

– технології для дітей з порушенням зору (збільшувальні окуляри та лінзи, шрифт Брайля для обладнання з синтезом мови, великі друкарські екрани, екранна система зі збільшувальним склом для читання документів, публікацій тощо);

– технології для дітей з порушенням слуху (різноманітне обладнання, слухові апарати, телефони з клавіатурою, системи тактильно-візуальним оповіщенням);

– адаптація транспортного засобу (аксесуари та пристосування, що дозволяють керувати транспортним засобом).

Асистивні технології класифікуються за функціональним призначенням залежно від категорії порушень у потенційних користувачів, а саме [7, с. 199]:

1) із сенсорними порушеннями, зокрема: вадами зору (тіфлоінформаційні технології); з порушеннями слуху (сурдоінформаційні технології); з вадами мовлення (голосоутворювальні технології); 2) із фізичними вадами в роботі опорнорухового апарату (моторними порушеннями); 3) із когнітивними порушеннями; 4) з обмеженнями за загальномедичними показниками.

Розглянуті класифікації допоміжних технологій в умовах інклюзивного навчання можуть допомогти учителю початкової школи забезпечити доступне навчання для всіх учнів.

Таким чином, допоміжні технології допомагають учням з особливими освітніми потребами отримувати інформацію, взаємодіяти з іншими, демонструвати свої знання тим способом, який більш відповідає їхнім потребам, комфорту та можливостям. Підготовлений учитель початкової школи може використовувати допоміжні технології в умовах інклюзивного навчання для того, щоб діти з особливими освітніми потребами мали можливість зручно та ефективно навчатися.

Список використаних джерел

1. Categorias de Tecnologia Assistiva [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <https://www.assistiva.com.br/tassistiva.html> (дата звернення: 11.10.2020).
2. ICT for inclusion: reaching more students more effectively [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iite.unesco.org/pics/publications/ru/files/3214675.pdf> (дата звернення: 11.10.2020).
3. Колесниченко Юрій Леонтійович. Допоміжні технології в інклюзивній освіті [Електронний ресурс]: бібліотека методичних матеріалів Всеосвіта. – Режим доступу : <https://vseosvita.ua/library/dopomizni-tehnologii-v-inkluzivnij-osviti-kolesnicenko-ul-213400.html> (дата звернення: 11.10.2020).
4. Методическое обеспечение образовательных модулей, реализуемых в рамках международного проекта Tempus Inovert [Електронний ресурс]: бесплатная библиотека, конференции, книги, пособия, научные издания: материалы IX международной научно-методической конференции (Гомель, 14–15 ноября 2013 года) / В.В. Радыгина, В.Э. Гаманович. – Режим доступу : <http://www.libed.ru/knigi-nauka/759077-3-ministerstvo-obrazovaniya-respubliki-belarus-uchrezhdenie-obrazovaniya-gomelskiy-gosudarstvenniy-universitet-imen.php> (дата звернення: 11.10.2020).

5. Основи інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. – Київ : А. С. К.», 2012. – 308 с.
6. Порошенко М. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. / М. Порошенко. – Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. – 300 с.
7. Постоян Т.Г. Асистивні технології у контексті інклюзивної освіти [Електронний ресурс] / Т. Постоян // Габітус. – Випуск 12. Том 2. – 2020. – С. 198-202. – Режим доступу : http://habitus.od.ua/journals/2020/12_2020/part_2/36.pdf (дата звернення: 01.11.2020).
8. Універсальний дизайн в освіті: посібник / заг. ред. Н.З. Софій. – Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 76 с.

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ НА ВИДОВУ СПЕЦИФІКУ МИСТЕЦТВА: АНТИЧНІСТЬ

*Зайцева Діана, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: Н. С. Воронова, кандидат філософських наук, доцент
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (Україна)*

THE INFLUENCE OF DIGITAL CULTURE ON THE SPECIFIC SPECIFICITY OF ART: ANTIQUITY

*Zaitseva Diana, master's student
SHEE «Donbas State Pedagogical University» (Ukraine)*

***Анотація.** У статті досліджується видова специфіка мистецтва історичного періоду Античності. Предметом дослідження обрано висвітлення античного мистецтва засобами цифрової культури у XXI століття.*

***Ключові слова:** цифрова культура, цифрові технології, античність, мистецтво.*

***Abstract.** The present article investigates the specific species of art of the historical period of Antiquity. The subject of the research is the coverage of ancient art by means of digital culture in the XXI century.*

***Key words:** digital culture, digital technologies, antiquity, art.*

Технологічний прогрес повністю змінив як наше життя, так і наше сприймання. Ще не так давно люди шукали інформацію в бібліотеках, зберігали, переписували та нагромаджували вдома цілі інформаційні кімнати. І люди тільки мріяли, щоб всі потрібні питання були вмить розв'язані. Це було за межами фантастики. Так, наприклад, ще в 1898 році відомий класичний письменник Марк Твен у своєму творі «З “Лондонської Таймс” за 1904 рік» перше згадування про Інтернет, який був названий телеелектроскопом; «Боротьба в ефірі», написана О. Беляєвим, вражала фантастичними технологіями: і мобільні телефони, і величезні телевізори, і розумні домівки. Але, для сучасної людини все це реально, доступно і вже не вражає.

Життя сучасної людини пов'язане з цифровими технологіями: робота стає прибутковою в рази, ніж робота офлайн; це побут, хобі та дозвілля. Також, інформаційно-комунікаційні використовуються в політиці, економіці, культурі тощо. Це стало поштовхом для виникнення нового поняття – інформаційна або цифрова культура. Поняття «інформаційна культура» трактується як вміння

цілеспрямовано працювати з інформацією і використовувати її для отримання, обробки та передачі інформації з метою використання комп'ютерних інформаційних технологій [6].

Сучасний світ переходить на цифрові технології та разом з цим змінюється світогляд. Дослідимо зміну сприйняття мистецтва Античності завдяки цифровим технологіям. Характерними рисами цього часу є розвиток таких видів мистецтва: архітектури, скульптури, ліричної поезії, драми та театру. У давньогрецькому мистецтві зародились класичні архітектурні стилі – доричний, коринфський, іонічний, ордери; канони скульптурного зображення людського тіла (Фідій, Мірон, Пракситель, Поліклет, Скопас); зразки любовної лірики (Сапфо, Анакреонт), трагедії (Есхіл), комедії [3]. В основі всієї європейської культури лежить культура Античності. Саме з неї пішли джерела освіти, науки, літератури, мистецтва.

Період, що датується III ст. до н. е. – V ст. н. е., поєднує в собі культуру Древньої Греції та Риму. Мистецтво Античності має міфологічний характер. Людина постає як велич і краса духовного та фізичного. В статуях Аполлона, Афін, Тезя втілюється уявлення про досконалість людини: гармонія тіла, краса, розум, сила, героїзм, який перемагає нерозумне та звірине. У міфології природа наділена дружніми якостями, але вони оманливі, таємничі. Стикаючись з природою, людина перемагає, вона сильніша.

Поряд з міфологією Античності постає й література. Представником давньогрецької літератури є Гомер. Приблизно у VIII ст. до н.е. він склав епічні поеми «Іліаду» й «Одіссею». Поеми пов'язані з народним героїчним епосом, присвяченим Троянській війні, в якому переплелись і реальні історичні події, і фантастичні сюжети. Поезія Стародавнього Риму славиться такими персонами: Вергілій, Горацій і Овідій. Відомим твором цього часу є «Енеїда» Вергілія [2].

Античність стала «фундаментом» для розвитку усіх видів мистецтв, які й надалі набувають свого розвитку, поповнюючись новими тенденціями. Завдяки цифровим технологіям XXI століття людина може дізнатися про античність. Чи вплинули інформаційно-комунікаційні технології на відображення цієї епохи?

Існує проект, пов'язаний з античною реконструкцією Ольвії – «Античні коди України. Сакральні реконструкції» [1]. Цей проект був заснований подружжям Володимиром і Тетяною Бахтовими. Ольвійський степ надихнув

авторів, а матеріальні пам'ятки, письмові джерела, художні версії античних ритуалів дало поштовх для розробки проекту. У своїй роботі вони використовували дві авторські техніки.

Перша, гемографіті – полягає у фото фіксації просторового малювання вогнем зниклих об'єктів архітектури. Художник за допомогою палаючого смолоскипа відтворює не тільки архітектуру античного часу, а й нагадує, що в уяві древніх греків вогонь був однією з чотирьох стихій.

Друга техніка – своєрідний перформанс «terra-театр», який витікає з античної ідеї пластичності світу і людського тіла, як її абсолютного втілення, та являє собою пластичні реконструкції міфів і особливо містерій, вербальна інформація про які була доступна лише втаємниченим. Серед втілених у прямому сенсі слова міфів є амазономахія, кенавромахія, гігантомахія, міф про Елізіум, проекти «Анімація Фідія» та «Ольвійські містерії». Створені за допомогою цих методів артефакти відрізняються специфічною енергією і вітальністю, пластичною виразністю та інтерпретаційною потужністю [2].

Поширення культури в Інтернеті та ЗМІ досить стрімко набувають обертів. Так, на українському телебаченні стартував документальний цикл «Великі грецькі міфи», який розповідає історії творення світу проілюстровані античними мозаїками й розписами, видатними творами живопису та скульптури, а також силуетною анімацією.

Компанія Google створила проект Google Arts & Culture [10]. Це сучасний додаток, який вмістить в собі не тільки віртуальні картини, а й інформацію стосовно того чи іншого витвору мистецтва: техніку створення картини, дізнатися про митця. Переходячи в цей додаток ми можемо в якісній обробці насолоджуватися античними видами мистецтва. Крім того, все досить доступно та зрозуміло створений опис. Ми можемо приблизити, роздивившись кожен міліметр. Набуває популярності відвідування музеїв онлайн. Це допомагає зробити додаток Google-Мапи. Також, в пошуковому запиті вказати «Відвідати Лувр онлайн» (або інший музей) [9; 8]. Це дуже зручно, тим паче у сучасних умовах карантину.

Треба зауважити, що вияви мистецтва Античності засобами цифрових технологій присутні не тільки в ЗМІ та мережі Інтернет, також і в соціальних мережах. Так, в мережі Facebook можна подивитися інформацію про музей. В пошуковому запиті на Facebook слід ввести «Античність» і отримаємо результати, які містять інформацію про цю добу. Також, є можливість прочитати коментар того, хто відвідав музей і ділиться враженнями.

Отже, стрімкий розвиток цифрових технологій буде осучаснювати й оцифровувати мистецтво в електронний формат, робити його доступним для кожної людини. Цифрові технології змінюють сприйняття мистецтва: вплив стає більш ефективним, з'являється зацікавленість, доступність. Античність – доба в історії людства, яка потребує постійного і докладного вивчення, адже є колицкою всієї європейської культури. Цифрова ж культура допоможе в реалізації цієї мети.

Список використаних джерел

1. «Античні коди України. Сакральні реконструкції» - мистецька виставка подружжя Бахтових [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://knpu.gov.ua/content/%C2%ABantichn%D1%96-kodi-ukra%D1%97ni-sakraln%D1%96-rekonstrukts%D1%96%D1%97%C2%BB-%E2%80%93-mistetska-vistavka-podruzzhya-bakhtovikh>
2. Антична культура [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/10214/>
3. Античне мистецтво. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://sites.google.com/site/anticnemistectvo/>

4. Античні коди України. Сакральні реконструкції. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=SW6uPHxxO7E>
5. Античні коди України. Сакральні реконструкції [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=SW6uPHxxO7E>
6. Кириченко М. Формування цифрової культури як результат розвитку культури інформаційного суспільства. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 23-24 листопада 2017 року. [Електронний ресурс] / М.Кириченко. - Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/mnkonf_34.pdf
7. Літвінова К., «Про компоненти цифрової культури», Digitale Blog. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://digitle.wordpress.com/2016/10/04/12499875/>.
8. Музей онлайн. Лувр [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://petitegalerie.louvre.fr/visite-virtuelle/saison5/>
9. Музеї онлайн [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://artsandculture.google.com/partner/acropolis-museum>
10. Проект Google Arts & Culture [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://artsandculture.google.com/>

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Дуб Ілона, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: Л.В. Любчак, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

INTELLECTUAL DEVELOPMENT OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Dub Iлона, bachelor`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті представлені теоретичні аспекти проблеми інтелектуального розвитку учнів молодшого шкільного віку, визначено специфіку розвитку інтелекту дітей з особливими освітніми потребами, сформульовано рекомендації для вчителів інклюзивних класів.*

***Ключові слова:** інтелект, інтелектуальний розвиток, молодші школярі, інклюзивна освіта.*

***Abstract.** The article presents the theoretical aspects of the problem of intellectual development of primary school students, identifies the specifics of the development of intelligence of children with special educational needs, formulates recommendations for teachers of inclusive classes.*

***Key words:** intelligence, intellectual development, junior high school students, inclusive education.*

Сучасна система освіти переживає докорінні зміни. Початкова освіта уже декілька років реалізує ідеї Нової української школи. Набуття інтелектуальної компетентності молодшим школярем відіграє важливу роль у подальшому розвитку дитини.

Інтелект – це здатність людини вирішувати поставлені завдання і досягати мети, використовуючи пізнавальні якості, такі як: пам'ять, увагу, мислення, уяву, розум, сприйняття [8, с. 156].

Проблема інтелектуального розвитку молодших школярів ставала предметом дослідження як педагогів, так і психологів. Нею займалися Л.С.Виготський, М. Монтесорі, Ж. Піаже, Ж.Ж. Руссо, О.Я. Савченко, К.Д.Ушинський та інші вчені.

На думку дослідників інтелект людини розвивається ще на першому році життя, а найбільш сприятливим періодом інтелектуального розвитку особистості є вік 8-12 років. За теорією Жана Піаже, до 6 років інтелект сформований вже більш як на третину, до 8 років – на половину, а до 12 років – на три чверті [8, с. 45].

Молодший шкільний вік – це період життя дитини 6-10 років. У роки шкільного дитинства розумові якості мають важливе значення у формуванні дитини як особистості. У початковій школі, в ході освоєння учнями різних навчальних предметів, головну роль відіграють загальні розумові риси, які виступають на рівні узагальнень, в співвідношенні абстрактного і конкретного, в темпі розумової роботи.

Основними ознаками розвитку інтелекту учня молодшого шкільного віку є якість знань, уміння застосовувати їх на практиці, орієнтування в матеріалі, самостійне набування знань, знаходження нових способів навчальної роботи, темп і легкість засвоєння нового матеріалу, міцність запам'ятовування, самостійне формулювання запитань, знаходження можливих способів розв'язування нетипових завдань.

Одним із головних завдань сучасної освіти є розвиток інтелекту, інтелектуальної компетентності, інтелектуальної культури школяра, що забезпечує процес інтелектуального розвитку особистості. Однак, сучасні зміни в освіті обумовлені переорієнтацією суспільства на розвиток і формування особистісних якостей людини. Для XXI століття характерне розуміння, що тільки самореалізація особистості є головною метою будь-якого соціального розвитку.

Інклюзивна освіта – це форма навчання, при якій кожна людина, незалежно від наявних фізичних, інтелектуальних, соціальних, мовних та інших особливостей, має право навчатися в загальноосвітніх навчальних закладах [5, с. 36-37]. Мета інклюзивної освіти – зробити так, аби жодна дитина з особливими освітніми потребами не відчував себе іншою, зайвою, небажаною. Тож організація інклюзивних класів і груп у закладах освіти є цінною як для дітей з особливими освітніми потребами та їхніх ровесників, так і для педагогів, батьків, керівників закладів освіти, зрештою для суспільства в цілому [10, с. 87].

Перешкоди перед навчанням і участю в громадському житті виникають не з вини обмежених можливостей здоров'я дитини, а через нездатність загальноосвітніх навчальних закладів зламати існуючі бар'єри. Більшість дітей з обмеженими можливостями ізолюють себе від однолітків, соціального життя, вони соромляться своїх проблем. На сучасному етапі в Україні роблять усе можливе, щоб діти з особливими потребами не відчували себе обділеними. В країні не так давно почали працювати інклюзивні класи і це насправді дуже

добре. Тепер у кожному класі може бути 2 інклюзивні дитини, з якими працюють педагоги, психологи та асистенти.

Учням з порушеннями інтелектуального розвитку надзвичайно важко навчатися в звичайних школах. Тому інклюзивні класи мають спеціальне обладнання для таких дітей. Кожна інклюзивна дитина має асистента, який допомагає виконати певні завдання, пояснює нову інформацію.

Молодші школярі з порушеннями інтелектуального розвитку мають певні особливості. Вони мають, як правило, слабку, короткочасну пам'ять, тому навчальний матеріал їм подається дозовано, з використанням різноманітних прийомів та методів. У розумово відсталих дітей переважає конкретно-наочне мислення, тому при поданні матеріалу має бути велика кількість зрозумілої та яскравої наочності.

У школярів з легкими порушеннями інтелекту є знижена працездатність, тому кількість завдань має бути невелика, а складність – доступна [5, с. 16]. Також відсутньою є і самостійна робота учнів, вони завжди потребують допомоги зі сторони дорослого.

Учителі мають бути підготовлені до інклюзивного учня в своєму класі [6]. Для того, щоб учневі було легше навчатися, педагог має пам'ятати декілька головних аспектів, а саме:

- створити в класі сприятливу атмосферу, підготувати усіх учнів класу до певних змін;
- налагодити дружні стосунки учнів з інклюзивною дитиною;
- пам'ятати, що розумово відсталі школярі мають слабку, погано розвинену пам'ять, увагу, тому навчальний матеріал необхідно подавати невеликими частинками;
- такі учні, як правило, не можуть самостійно виконувати дані завдання, ось тому, дитині і необхідний асистент;
- головним аспектом є вміння підтримати в дитини впевненість в її силах, прагнення до пізнання чогось нового.

На думку О.Демченко [2], одним із завдань у роботі з дітьми із заниженими інтелектуальними можливостями є створення умов для соціалізації та соціальної адаптації. Тому важливим напрямом «модернізації сучасної системи освіти в цілому, навчання й виховання дітей із особливими потребами зокрема є методологічна перебудова педагогічного процесу, спрямування його на особистісний розвиток школярів, формування в них основних компетенцій. Аналіз досвіду освітніх систем багатьох країн показує, що одним із шляхів оновлення шкільної освіти є орієнтація на компетентнісний підхід».

Отже, учні з інтелектуальними відхиленнями мають навчатися в звичайних школах, але все залежить від тяжкості хвороби. Вчителі повинні бути готові до організації такого навчання та враховувати особливості інтелектуального розвитку дітей з особливими освітніми потребами. А ще для педагога важливо більше дізнаватися про особливості кожної дитини, консультиватися з фахівцями, проходити тренінги та семінари, щоб якнайкраще змогти допомогти дитині з обмеженими можливостями. Для розвитку дітей з

особливими освітніми потребами необхідно добирати інноваційні технології інклюзивного навчання [1; 4; 7].

Дуже важливим є той факт, що учні з особливими освітніми потребами, які навчаються в звичайних класах, мають можливість спілкуватися з однолітками та не відчувати себе іншими. Їх інтелектуальний та загальний розвиток в умовах традиційної школи пришвидшується.

Список використаних джерел

1. Бондар Ю. В. Розвиток творчих умінь молодших школярів з особливими освітніми потребами з використанням інтерактивних технологій / Ю.В.Бондар // Науковий вісник Ужгородського університету. – Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2020. Випуск 1 (46). – С. 18–21.
2. Демченко О.П. Формування соціальної компетентності дітей з особливими потребами у процесі використання виховних ситуацій / О.П.Демченко // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова : серія 19. Корекційна педагогіка та соціальна психологія : зб. наукових праць. – К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2011. – С.60-63.
3. Зброева Н. Б. Готовність педагога до інклюзивної освіти / Н. Б. Зброева. // Наукові записки. Сер.: Психолого-педагогічні науки. - 2012. - № 7. – С. 15-18.
4. Імбер В.І. Привчаємо розмірковувати змалку / В.І.Імбер // Дошкільне виховання. - №7. – 2015. – С.16-19.
5. Колупаєва А. А. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів : навчально-метод. посіб. / Колупаєва А. А., Таранченко О. М. – К.: АТОПОЛ, 2010. – 96 с.
6. Любчак Л.В. Вибір оптимальної стратегії взаємодії майбутнього педагога з дітьми із особливими освітніми потребами / Л.В.Любчак // Освіта дітей з особливими потребами : від інституалізації до інклюзії : зб. тез доп. ; редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – 210-213.
7. Педагогічні технології інклюзивного навчання: навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої педагогічної освіти; уклад. : А. Василюк, Ю. Бондар, А.Хілія. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2020. – 168 с.
8. Піаже Ж. Вибрані твори: Психологія інтелекту / Ж.Піаже. – М.: Міжнародна академія, 1998. – 680 с.
9. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи / О.Я.Савченко. – К.: «Генеза», 2002. – 365 с.
10. Софій Н. З. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: [навч.-метод. посіб.] / [А. А. Колупаєва, Ю. М. Найда, Н. З. Софій та ін.]; за заг. ред. Л. І. Даниленко. – К., 2007. – 128 с.
11. Стахова І.А. Розвиток креативності молодшого школяра засобами природничо-екологічної проектної діяльності / І.А. Стахова // Розвиток особистості молодшого школяра : сучасні реалії та перспективи : матеріали третьої науково-практичної Інтернет-конференції молодих науковців та студентів. Випуск 4 / упорядники : О.І. Клініченко, Л.І. Хімчук. – Івано-Франківськ, 2017. – С. 91-93.

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ НА МИСТЕЦЬКУ ПРАКТИКУ XX СТОЛІТТЯ: СЮРРЕАЛІЗМ

*Луценко Наталія, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: Н. С. Воронова, кандидат філософських наук, доцент
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (Україна)*

THE INFLUENCE OF DIGITAL CULTURE ON THE ART PRACTICE OF THE TWENTIETH CENTURY: SURREALISM

*Lutsenko Nataliia, master's student
SHEE «Donbas State Pedagogical University» (Ukraine)*

Анотація: стаття досліджує процес впливу цифрових технологій на мистецьку практику XX століття. Предметом дослідження є мистецький напрямок сюрреалізму та його вияви засобами мультимедіа.

Ключові слова: цифрові технології, сюрреалізм, мистецька практика, мистець.

Abstract: article will explore the process of influence of digital technology on the artistic practice of the twentieth century. The subject of research is the artistic direction of surrealism and its manifestation by means of multimedia.

Key words: digital technologies, surrealism, artistic practice, artist.

Сьогодні наше життя повністю заповнене цифровими технологіями в результаті еволюціонування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Зараз це ключова складова, як у повсякденному житті, навчанні, так і в мистецтві. ХХІ століття диктує нові правила, з якими ми знайомимося та які ми приймаємо. Новітні технології вплинули на художнє середовище і в результаті ми маємо нову подачу з різними мистецькими практиками ХХ століття.

Одним з модерністських напрямків ХХ століття є сюрреалізм. Цей напрямок виник після Першої світової війни у Франції в 20-х роках. У перекладі з французької *surrealisme* – «надреалізм». У словнику української мови термін «сюрреалізм» описують як формалістичний напрям у буржуазному мистецтві й літературі ХХ ст., який заперечує роль розуму й досвіду в творчості та шукає джерела її в сфері підсвідомого, інтуїтивного [1]. За визначенням А. Бретона, сюрреалізм – «психічний автоматизм», що нехтує раціональністю, намагаючись вирватися з-під контролю розуму [2]. За цими визначеннями можна сказати, що сюрреалізм це бачення та робота підсвідомого, а не розуму. Сюрреалізму властиві звернення до підсвідомих образів, протиприродність сполучення, використання оптичних ілюзій, парадоксальне поєднання форм, звільнення від панування раціонального мислення, пристрась до всього химерного, ірраціонального, що не відповідає загальним стандартам, відсторонення від усвідомлення творчості, зображення химерних форм і образів для передачі підсвідомого.

У 20-х роках ХХ століття навколо письменника Андре Бретона (Andre Breton) формується ряд однодумців – це художники Жан Арп (Jean Arp), Макс Ернст (Max Ernst), літератори і поети – Пилип Супо (Philippe Soupault), Луї Арагон (Louis Aragon) та ін. Вони хотіли змінити життя і переробити світ, тому створювали новий стиль у літературі та мистецтві. Митці проводили збори, які називали «*sommeils*», що означає «сновидіння наяву». Під час зборів сюрреалісти грали в ігри, учасники по черзі складали фразу, нічого не знаючи про частини, написаних іншими гравцями. Як пізніше з'ясувалось, метою таких ігор було тренування логічних зв'язків та відключення свідомості. Сюрреалісти, абсолютизуючи сновидіння, намагаються довести загальнолюдський характер мистецтва, побудованого за методом образної інтерпретації сну. Для таких однодумців власні сни стають творчою лабораторією.

Характерними рисами творчості сюрреалістів є: поєднання реальності та образів підсвідомості; неконтрольоване (автоматичне) створення творів; часте звернення до магічних мотивів; епатажність, прагнення кинути виклик усталеним канонам та велика кількість фантазмагоричних форм. Сальвадор Далі (Salvador Dali) – найвідоміший представник жанру, що підтвердив своєю

творчістю сказану колись фразу «Сюрреалізм – це я!». Він написав більше 1500 художніх витворів.

Сьогодні сюрреалізм постає в інсталяціях, виставках, арт-проектах та архітектурі, де ми можемо спостерігати за мистецькою практикою в сучасному світі, з використанням ІКТ та новою, свіжою думкою митців сюрреалізму. Так наприклад, в аеропорту Лос-Анджелеса можна спостерігати за відеоінсталяцією під назвою Moment Factory. Конструкція з десяти 8,5-метрових екранів, яка реагуючи на пересування пасажирів показує сюрреалістичні відео [3].

На схилах нового міста Садра, в Ірані, побудували виставковий центр Green Land. Це величезний багатофункціональний центр для розваг, клубів, залів відпочинку та магазинів. Особливістю цієї будівлі є сюрреалістичний вигляд фасаду. Фасад головної будівлі обкладений бетонними елементами різної форми, це виглядає як хаос на стіні приміщення [4].

Майстер цифрового сюрреалізму Джастін Пітерс (Justin Peters) створює неймовірні фотографії за допомогою фотошопу. Він намагається намалювати свій власний світ снів через зображення, яке поєднує в собі сюрреалістичні маніпуляції фотографіями. Нові фотографи та митці, надихали майстра випробувати нові речі. Джастін Пітерс знав, як об'єднати різні зображення в одне і як змішувати свої нічні кадри з тими, які робив протягом дня. Автор казав, що це було чисте зачарування сюрреалізмом і тим, що він міг створювати з власними картинами [5].

Цифрова художниця і дизайнер Марсела Болівар (Marcela Bolivar), творчість якої ґрунтується на зроблених нею ж знімках, уже кілька років займається фотомонтажем. Усі створені нею зображення представляють собою колекцію спогадів і особистих символів, замкнених у відокремлених світах, де груба людська природа говорить через складні образи, від яких неможливо відвести очей. Роботи Марсели постійно змінюються, але залишається все та ж мрійлива, гарячкова сутність. Це має тенденцію до темних тем, але з ірраціональної або метафоричної точки зору вона робить творчість схожою на сюрреалізм [6].

Майстер технічного рисунка, турецький художник Айкут Айдогду (Aykut Aydogdu), дивиться на закоханість через призму сюрреалізму. Малюнки Айкут цифрові. Головна героїня більшості творів – закохана жінка, вона пристрасна, мрійлива, романтична і навіть страждальна. Вона космос, який художник намагається осягнути, вона ребус, який він розгадує [7].

Від сучасності не відстають і вітчизняні художники. Так, наприклад, у 2018 році в одному з музеїв Дніпра проходив фестиваль сюрреалізму. Близько двадцяти художників представляли своє бачення на світ. Біля головного входу гості могли побачити поета на підвішеному «троні», який зустрічав гостей та називав себе королем космосу. Найбільше відвідувачів вразив

перформанс Олени Загребільної, який знаходився всередині: дівчина, яка біла себе сосисками. Авторка хотіла показати людей, які зловживають фаст-фудом.

Куратор фестивалю Ігор Куделін розповів, що на цьому заході був представлений сучасний стиль сюрреалізму. Це була нестримна фантазія людей. У них не було класичного реалізму, бо це епоха Сальвадора Далі [8].

Славутич – місто нових ідей. У вересні 2019 року був організований арт-проект «Семантичний сюрреалізм у просторі постмодернізму Славутича». Через мистецтво семантичного сюрреалізму організатори та учасники спробували привернути увагу громадськості до проблеми пост-Чорнобиля у просторі постмодернізму міста-супутника ЧАЕС Славутича. У ході проекту учасники могли пройти майстер-класи з живопису семантичного сюрреалізму для різних вікових груп, були організовані виставки за участю українських творців сюрреалізму [9].

Познайомитися з графічним дизайном, зануритися у віртуальну реальність, поглибити свої знання у напрямку цифрової графіки допоможе український сайт polemgiy.in.ua. Одним із трендів цифрової ілюстрації 2020 року є 3D абстракція та сюрреалізм. У комерційній цифровій ілюстрації даний напрям справжня «перчинка». Ілюстрації в цій техніці незмінно привертають увагу і спонукають глядача до глибшого занурення в тему, якій вони присвячені. Тривимірні абстракції і сюрреалізм здатні стати майбутнім трендом [10].

Отже, сюрреалізм існує вже понад пів віку і нині належить до найпопулярніших і впливових течій мистецтва ХХ століття. Сьогодні сюрреалістичні мотиви можна виявити майже в усіх видах мистецтва. Спостерігаючи за демонстраціями сюрреалізму в мистецтві ХХІ століття засвідчимо, що від початку епохи Далі й до сьогодні цей мистецький напрям існує та буде існувати, інтерпретуючись у нові думки митців.

Список використаних джерел

1. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. — К.: Наукова думка, 1970—1980. - 908 с.
2. Навчальні матеріали онлайн: основи літературознавства [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://pidru4niki.com/19650323/literatura/surrealism>
3. Паперові літачки та кінетичний дощ. 10 найнезвичайніших інсталяцій в різних аеропортах світу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/style/kultura/paperovi-litachki-i-kinetichnij-doshch-10-najbilsh-nezvichajnih-instaljatsij-v-riznih-aeroportah-svitu-169982.html>
4. Мрія Далі: в Ірані побудували виставковий цент з сюрреалістичним фасадом – фото [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://house.24tv.ua/mriya-dali-irani-pobudovali-vistavkoviy-tsentr-ostanni-novini_n1399332
5. Сюрреалістичні картини Джастіна Пітерса (фото) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mors.in.ua/art/2799-surrealistychni-kartyuny-dzhastina-pitersa-foto.html>
6. Захоплюючий цифровий сюрреалізм [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://proexpress.com.ua/uk/zahvatyvaushii-cifrovoi-surrealizm-potystoronnie-obrazy-s-legkim-naletom-nu/>
7. Наочний сюрреалізм або що відчуває закохана дівчина [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://myplanet.com.ua/?p=27617>
8. Жителів Дніпра запрошують поринути у багатогранний сюрреалізм [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uanews.dp.ua/culture/2018/03/23/139241.html>
9. Арт-резиденція «Семантичний сюрреалізм у просторі постмодернізму Славутича» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://be-inart.com/post/view/3382>
10. Дизайн для работы. Практические курсы для трудоустройства и фриланса [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.polemriy.in.ua/>

АСИСТЕНТ ВЧИТЕЛЯ ЯК СУБ'ЄКТ СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ШКОЛИ

*Мельник Юлія, асистент учителя інклюзивного класу
Барський ліцей №2 Вінницької області (Україна)*

TEACHER'S ASSISTANT AS A SUBJECT OF CREATING AN INCLUSIVE SCHOOL EDUCATIONAL SPACE

*Melnyk Yulia, assistant teacher of an inclusive class
Bar Lyceum №2 of Vinnytsia region (Ukraine)*

Анотація. *Закцентовано увагу на впровадженні інклюзивного підходу як важливого напрямку реформування загальної середньої освіти. Обґрунтовано сутність середовищного підходу в педагогіці. Розкрито значення створення сприятливих умов у закладі освіти для задоволення особливих освітніх потреб різних категорій дітей. З'ясовано сутність інклюзивного освітнього простору, визначено його суб'єктів. Показано роль асистента вчителя інклюзивного класу в процесі моделювання такого педагогічного конструкту.*

Ключові слова: *інклюзивний підхід, середовище, інклюзивний освітній простір, асистент учителя.*

Abstract. *Emphasis is placed on the introduction of an inclusive approach as an important area of reforming general secondary education. The essence of the environmental approach in pedagogy is substantiated. The importance of creating favorable conditions in the educational institution to meet the special educational needs of different categories of children is revealed. The essence of inclusive educational space is clarified, its subjects are defined. The role of an assistant teacher of an inclusive class in the process of modeling such a pedagogical construct is shown.*

Key words: *inclusive approach, environment, inclusive educational space, teacher's assistant.*

Реалізація основних принципів інклюзивного підходу передбачає створення сприятливих умов для дітей з особливими освітніми потребами, які в сукупності утворюють середовище закладу освіти. В останні роки потужно розвивається педагогіка освітнього простору, яка розробляє різні аспекти розвивально-виховного потенціалу середовища (А.Бондаревська, Н.Боритко, О.Демченко, О.Кондратьєва, Л.Новікова, Ю.Мануйлов, Н.Селіванова, О.Смолінська, А.Цимбалару та ін.). Започатковані дослідження в соціальній педагогіці, спрямовані на пояснення інклюзивного освітнього простору (В.Бондар, А.Колупаєва, І.Сімаєва і В. Хитрюк, А.Хіля, М.Чайковський та ін.).

Під впливом інтеграційних процесів в освіті освітній простір має змінюватися, підлаштовуючись під потреби дітей та молоді з інвалідністю. Тому серед напрямів середовищезнавства актуальності набирає моделювання й створення інклюзивного освітнього простору, забезпечення його безбар'єрності, психологічного комфорту та «універсального дизайну». За

словами М.Чайковського [14], «інклюзивний освітній простір» започатковано нещодавно та згадується уперше в меморандумі Міжнародної конференції «Освітня політика у напрямку інклюзивної освіти: міжнародний досвід і українські перспективи» (Київ, 2006). Проте в документі мова йде не скільки про визначення такого конструкту, скільки про необхідність його створення. Оскільки зазначено, що інклюзивний освітній простір має стати наслідком «прийняття філософії інклюзивної освіти на рівні державної політики і закріплення її в законодавчих та нормативно-правових актах; розробки концепції і державної програми розвитку інклюзивної освіти; реорганізації всієї системи освіти в інклюзивну, починаючи з дошкільної й закінчуючи професійно-технічною і вищою освітою».

Визначення інклюзивного освітнього простору знаходимо в працях сучасних дослідників. За одного з підходів, він є «інтегративною одиницею соціального простору, є системою структурних компонентів, у якій у досяжному для кожного учасника форматі реалізуються освітні та міжособистісні відносини, забезпечуються можливості особистісного і соціального розвитку, соціалізації, саморозвитку і самозміни» [12]. З іншого боку, М.Чайковський вважає, що «інклюзивний освітній простір» є системою структурних компонентів (середовищ), в якій у досяжному для кожного учасника форматі реалізуються освітні та міжособистісні відносини, забезпечуються можливості особистісного і соціального розвитку, соціалізації, саморозвитку й само зміни» [15, с.80].

Також актуальною є думка І.Бондар, що інклюзивне середовище – «це сукупність умов, що забезпечують рівний доступ особам з особливими потребами до якісної інклюзивної освіти в інклюзивному навчальному закладі незалежно від їх психофізичного розвитку, стану здоров'я, віку, статі, соціально-економічного статусу, раси, місця проживання і виховання, та як сукупність учасників навчально-виховного процесу пов'язаних спільністю умов у яких відбувається їхня діяльність» [1].

Як стверджує І.Бондар, мета інклюзивного середовища передбачає не лише «забезпечення високоякісною освітою для всіх дітей, а й сприяння усуненню дискримінаційних установок і настроїв, створення сприятливої атмосфери у громадах та розвиток інклюзивного суспільства, зміна перспектив соціального облаштування» [1, с. 41].

Зустрічаємо позицію О.Демченко [3], яка, з одного боку, погоджується з тим, що найбільш вразливою соціальною групою є особи з обмеженими можливостями здоров'я, в тому числі з інвалідністю. Інклюзивний простір має забезпечувати їм можливість переходу від навчання в спеціальних установах закритого типу в масові заклади освіти, дитячі садки, школи тощо. З другого боку, дослідниця обстоює необхідність їх включення в інклюзивний освітній простір обдарованих дітей, обстоюючи їх статус як особистостей з особливими освітніми потребами. Відповідно до цього, вона пропонує термін «культурно-освітній простір для розвитку обдарованості дітей», який пояснює як «інтегративний / поліморфний соціально-педагогічний конструкт, що об'єднує різнорівневі соціально-культурні та навчально-виховні умови, природні й

спеціально змодельовані, педагогічно структуровані й упорядковані, та комплекс можливостей, які сприяють задоволенню особливих освітніх потреб обдарованих дітей» [4].

Дослідники виділяють загальні параметри («організованість; протяжність у часі і просторі; змістовність та структурованість, взаємозв'язок і взаємозалежність елементів і специфічні ознаками (доступність; -полісуб'єктність; варіативність: змістовна, часова, організаційна) [12].

Звернемо увагу на те, що важливою характеристикою інклюзивного освітнього простору є його полісуб'єктність. Так, М.Чайковський [15] виділяє динамізм як характеристику інклюзивного освітнього простору, вважає його результатом конструктивної соціально-педагогічної роботи, тобто діяльності команди фахівців. У свою чергу, О.Демченко [5], розглядаючи освітній простір у ракурсі суб'єкт-суб'єктної взаємодії, виділяє таку його характеристику як «інтерактивність і педагогічний альянс усіх суб'єктів простору», маючи на увазі всіх учасників просторотворення та взаємодію в площинах: середовищ і особистостей». До суб'єктів створення культурно-освітнього простору, сприятливого для задоволення особливих освітніх потреб обдарованих дітей, на думку дослідниці входить широке коло осіб, які повинні активно взаємодіяти з середовищем: педагоги закладу освіти, батьки, представники органів виконавчої влади і місцевого самоврядування, працівники соціальних служб і творчих об'єднань, члени громадських організацій і благодійних фондів тощо. Усі вони повинні стати учасниками просторо творення».

Екстраполюючи таку думку на інклюзивний освітній простір, вважаємо, що його організаторами має стати група фахівців різного профілю. Оскільки діти з порушеннями розвитку мають багато специфічних потреб, тому один педагог / практичний психолог не зможе цілісно забезпечити умови для когнітивного, фізичного, соціального, мовленнєвого розвитку дитини, надання медичної підтримки тощо. Це може зробити лише команда різних фахівців, які активно співпрацюють та обмінюються знаннями й інформацією, тому саме вони мають бути суб'єктами організації освітнього простору. Відповідно до рекомендацій МОН України [14], вони є командою психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами у школах і ЗДО. До складу такої команди закладі загальної середньої освіти входять передусім постійні, так і запрошені учасники.

Зокрема, суб'єктами створення інклюзивного освітнього простору є «директор або заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель початкових класів (класний керівник), вчителі, асистенти вчителя, практичний психолог, соціальний педагог, вчитель-дефектолог (з урахування освітніх потреб дитини), вчитель-реабілітолог та батьки або законні представники дитини тощо» [11; 14].

Перед фахівцями команди психолого-педагогічного супроводу стоїть низка завдань, серед яких вивчення індивідуальних особливостей дітей, їхніх можливостей, потреб та створення неповторної траєкторії особистісного зростання. Відповідно до цього педагоги в цілому й ті, які працюють до робот з дітьми з особливими освітніми потребами зокрема мають бути творчими й

інноваційними, виробивши відповіді якості під час навчання в ЗВО. В досвіді роботи викладачів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського використовуються сучасні інноваційні технології з формування креативної компетентності студентів.

Одним з активних організаторів інклюзивного освітнього простору вважаємо асистента вчителя / вихователя, з огляду на його функції та його. У складі команди такий фахівець *психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами* має низку обов'язків, які безпосередньо пов'язані з організацією розвивально-виховних умов, зокрема: «спостереження за дитиною з метою вивчення її індивідуальних особливостей, схильностей, інтересів та потреб; участь в організації освітнього процесу дитини з ООП; участь у розробці ППР; адаптація освітнього середовища; навчальних Матеріалів відповідно до потенційних можливостей та з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини з ООП тощо» [14].

Важливим, на наш погляд є не лише створення інклюзивного освітнього простору, а й оцінювання його ефективності інклюзивного освітнього простору. Ураховуючи результати взаємодії внутрішніх і зовнішніх факторів та компонентів, що його складають, дослідники використовують метод SWOT-аналіз. Такий діагностичний інструментарій дозволяє виявляти «сильні та слабкі сторони внутрішнього середовища, які визначають потенціал і можливості ефективної побудови інклюзивного освітнього простору та зовнішнього середовища». Така процедура включає аналіз можливостей і загроз, які слід враховувати як з точки зору укріплення, так і з позиції пошуку шляхів нівелювання негативного впливу й мінімізації можливих негативних наслідків [11, с. 31- 39].

Для реалізації поставлених завдань щодо створення інклюзивного освітнього простору [1; 4; 9; 10; 13; 15] необхідно забезпечувати відповідно підготовку членів команди психолого-педагогічного-супроводу, майбутніх педагогів, асистентів учителя, використовуючи для цього сучасні інноваційні технології [2; 6; 7; 8; 9 та ін.]. Зокрема, особливе значення слід як аудиторній, так і поза аудиторній роботі, організації науково-пошукової діяльності здобувачів вищої освіти.

Отже, інклюзивний освітній простір передусім орієнтований на розвиток кожного учня, індивідуалізацію навчально-виховного процесу. З другого боку, він має створювати умови для задоволення особливих освітніх потреб різних категорій дітей. Такий конструкт має врахувати можливості особистості та відповідати запитам соціального оточення. Серед його ознак виділено: спланований та організований фізичний простір, в якому можна безпечно пересуватися під час групових та індивідуальних занять; сприятливий соціальний та емоційний клімат; створення умов для спільної роботи та надання допомоги один одному в досягненні позитивного результату. Такий конструкт є результатом педагогізації соціального середовища, одним з організаторів якого є асистент учителя інклюзивного класу.

Список використаних джерел

1. Бондар Т.І. Формування інклюзивної компетентності в умовах інноваційної парадигми освіти / Т. І. Бондар // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2014. – № 7 (41). – С.153-162.

2. Василюк А. В. Педагогічні технології інклюзивного навчання : навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / А.В.Василюк, Ю.В. Бондар, А.В.Хіля. – Вінниця, 2020. – 175 с.
3. Демченко Е.П. Статус одареного ребенка в проблемном поле инклюзивной педагогики / Е.П.Демченко // Инклюзивное образование как организационная основа педагогики многообразия : сб. науч. ст. по итогам Международного образовательного проекта «Подготовка и переподготовка педагогов и руководителей образования в среде многообразия». - Мозырь : МГПУ им. И. П. Шамякина, 2016. – С. 105-109.
4. Демченко О. П. Створення культурно-освітнього простору для розвитку соціальної обдарованості молоді в регіональному контексті / О. П. Демченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : збірник наукових праць – Випуск 45. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. – С. 19-25
5. Демченко О.П. Формування суб'єктності соціально обдарованої особистості в культурно-освітньому просторі як умова її соціалізації / О.П.Демченко // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка : Серія психологія. – 2017. – №6. - С.47-51.
6. Імбер В.І. Роль сучасних засобів навчання у формуванні творчої особистості майбутнього вчителя початкових класів / В.І. Імбер // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. Випуск 15. – 2005. – С. 20-23
7. Кіт Г.Г. Творчий характер дослідницької діяльності учасників педагогічного процесу // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія: Педагогіка і психологія. – Випуск 34. – Вінниця, 2011. – С. 320-325.
8. Комарівська Н.О. Підготовка студентів до розвитку творчих здібностей дітей (на матеріалі казки) Н.О.Комарівська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Вип. 28. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2009. – С. 182-185.
9. Любчак Л.В. Вибір оптимальної стратегії взаємодії майбутнього педагога з дітьми із особливими освітніми потребами / Л.В.Любчак // Освіта дітей з особливими потребами : від інституалізації до інклюзії : зб. тез доп. ; редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – 210-213.
10. Міщик Л. І. Вступ до спеціальності «Соціальна педагогіка» : навчальний посібник / автори-укладачі Л. І. Міщик, О. П. Демченко ; за заг. ред. Л. І. Міщик. – К. : Вид. Дім «Слово», 2013. – 328 с.
11. Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами у школах та ЗДО» (2018) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua>
12. Симаєва І. Н. Инклюзивное образовательное пространство SWOT-анализ / И. Н. Симаєва, В. В. Хитрюк // Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта. – 2014. – Вып. 5. – С. 31 – 39
13. Хіля А. В. Актуальні проблеми організації навчально-виховного процесу у школі І-ІІІ ступенів в контексті реалізації ідей інклюзивної освіти / А.В.Хіля // Традиції та інновації в практиці початкової школи: збірник наукових праць. –Сімферополь: КПУ, 2010. – С. 93-97.
14. Щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році : лист МОН України від 31 серпня 2020 р. № 1/9-495 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua>.
15. Чайковський М.С. Інклюзивний освітній простір як середовище соціально-педагогічної роботи з молоддю з інвалідністю / М. Є. Чайковський // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна», №13/2017.- С.76-80

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ЗІ ЗНИЖЕНИМ СЛУХОМ

*Михайлянц Катерина, методист Одеського обласного ресурсного центру
підтримки інклюзивної освіти*

Одеська обласна Академія неперервної освіти Одеської обласної ради (Україна)

PECULIARITIES OF THE SPEECH DEVELOPMENT OF CHILDREN WITH HEARING LOSS

*Mykhailiants Kateryna, methodist of the Odessa Regional Resource Center for
Inclusive Education support*

*Odessa Regional Academy of Continuing Education of the Odessa Regional Council
(Ukraine)*

Анотація. У статті розглядаються особливості розвитку мовлення дітей зі зниженим слухом. Також авторка акцентує увагу на відмінностях мовленнєвого розвитку в дітей зі зниженим слухом та дітей зі збереженим слухом та розглядає механізм надання корекційної допомоги дітям зі зниженим слухом.

Ключові слова: діти зі зниженим слухом, діти з особливими освітніми потребами, зниження слуху, мовлення, словниковий запас.

Abstract. This study considers the peculiarities of speech development of children with hearing loss. The author also focuses on the speech development differences between children with hearing loss and hearing children and considers the mechanism of providing corrective assistance to children with hearing loss.

Key words: children with hearing loss, children with special educational needs, hearing loss, speech, vocabulary.

Сучасна система освіти має передбачати створення таких умов, за яких дитина з особливими освітніми потребами отримає можливість сформувати власні особисті цінності, реалізувати власну життєву програму. Зокрема сучасна система освіти розглядає таку категорію дітей з особливими освітніми потребами, як діти зі зниженим слухом. Вони представляють собою особливу групу дітей внаслідок їхнього унікального сприйняття навколишнього світу, що дозволяє цим дітям пізнавати його з неочікуваних сторін.

Однією з форм сприйняття навколишнього світу та взаємодії з ним є мовлення. Мовлення в цієї категорії дітей має особливості формування та розвитку внаслідок їхнього первісного порушення – зниження слуху. В той час як в дитини зі збереженим слухом мовлення формується та розвивається завдяки звуконаслідуванню, дитина зі зниженим слухом частково або майже повністю позбавлена цієї можливості.

Деякі вчені спрямували свою наукову діяльність на вивчення особливостей порушення різних сторін розвитку в дітей зі зниженим слухом. Зокрема, вітчизняні та зарубіжні представники сурдопедагогічної науки: В. Бельтюков, Л. Борщевська, Р. Боскис, Л. Венгер, Т. Власова, К. Волкова, О. Дьячков, В. Жук, А. Замша, В. Засенко, Н. Засенко, С. Зиков, Б. Корсунська, Л. Лебедева, Е. Леонгард, К. Луцько, Е. Пуцин, Ф. Рау, Н. Рау, Т. Розанова, Н. Слезина, О. Таранченко, О. Федоренко, Л. Фомічова, М. Шеремет, Ж. Шиф та ін.

Діти зі зниженим слухом надзвичайно різноманітні: ця категорія дітей має багато відмінностей як від дітей зі збереженим слухом, так і від глухих дітей одночасно. Головною відмінністю від дітей зі збереженим слухом є те, що їм доступно оволодіння мовленням завдяки збереженим функціям слухового аналізатора. В оточенні дітей зі збереженим слухом із самого народження наявні звуки, які беруть участь в формуванні світосприйняття і зокрема мовлення: саме тому воно розвивається в цих дітей природньо, за допомогою звуконаслідування [1, с. 26]. У той же час у дітей зі зниженим слухом

сприймання мовлення дорослих, що їх оточують, деформовано і в залежності від ступеня зниження слуху, їм доступно самостійне оволодіння мовленням лише на мінімальному рівні. В той же час глухі діти не мають можливості самостійного оволодіння мовленнєвою функцією та здобуття хоч якогось словникового запасу. в залежності від ступеня зниження слуху та інших показників діти зі зниженим слухом мають різні рівні розвитку мовлення. Р. Боскис в своїх дослідженнях поділяла школярів зі зниженням слуху з педагогічною метою на дві групи [1, с. 26]:

1) діти з приглухуватістю, в яких збережено мовлення з деякими особливостями, а саме: неправильне промовляння складів та слів, проблеми при вивченні граматики, недоліки у граматичній будові словосполучень та речень, тощо;

2) діти, що мають глибоку недорозвиненість мовлення. Ці діти при початку навчання можуть нагадувати глухих дітей внаслідок специфічного промовляння слів, обмеженості словникового запасу, наявності аграматизмів, обмеженості в сприйманні мовлення, з яким до них звертаються, та тексту, що необхідно прочитати.

Мовленнєві розлади, що безпосередньо пов'язані з порушенням функціонування слухового аналізатора, вкрай різноманітні в своїх проявах. При об'єднанні та узагальненні цих розладів краще за все розглядати недорозвиненість у приглухуватих всіх сторін мовлення через неможливість його повноцінного сприйняття на слух [2, с. 85]. У цієї категорії дітей порушено як сприймання мовлення людей навколо них, так і різноманітні сторони власного мовлення (звуковимова, словниковий запас, граматичний стрій мовлення).

Значний вплив на розвиток мовленнєвої функції мають індивідуальні характерологічні та психічні особливості дитини, наприклад: особистісна активність дитини, швидкість розумових процесів, стійкість зорової уваги та пам'яті, зосередженість уваги, тощо [3, с. 336].

Мовленнєвий розвиток дітей зі зниженим слухом необхідно розпочинати в ранньому віці, тому що у дітей з легкою і середньою ступенями приглухуватості наявні голосові реакції, що можна трактувати як можливість розвитку усного мовлення [4, с. 64].

Значна втрата слуху передбачає застосування спеціальних підходів, спрямованих на набування соціальних навичок. Учні з порушеннями слуху можуть відчувати труднощі спілкування з оточуючими. Затримка розвитку мови та мовлення також негативно позначається на комунікації.

Найважливіша умова проведення заходів щодо мовленнєвого розвитку – це створення мовно-слухового середовища, в якому передбачено постійну мовленнєву взаємодію з дитиною за умови використання слухових апаратів.

Ефективність корекційної допомоги визначається:

- своєчасністю її надання;
- застосуванням раннього втручання у вигляді якісного слухопротезування;

- застосуванням в ній різноманітної апаратури, що покращує сприймання звуків (за відсутності медичних протипоказань);
- систематичністю та структурованістю корекційного процесу.

Список використаних джерел

1. Борщевська Л. В. Особливості формування діалогічного мовлення у слабочуючих дошкільників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.08 «Спеціальна психологія» / Л.В. Борщевська. – Київ, 1997. – 26 с.
2. Замша А. В. Особливості інтелектуального потенціалу підлітків із порушеннями слуху / А.В. Замша. – Київ: Особлива дитина: навчання і виховання, 2014. – №2. – С. 83-90.
3. Засенко В. Інтеграція осіб з порушеннями слуху: проблеми, пошуки, перспективи / В.Засенко, А.Колупаєва // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: науково – методичний збірник – Київ: Контекст, 2000. – 336 с.
4. Зборовська Н. А. Особливості соціальної ситуації розвитку та мовної компетентності учнів з порушеннями слуху / Н.А. Зборовська. – Київ: Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови, 2014. – Вип. 6. – С. 60-66.

**ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ПРОЯВУ ТОЛЕРАНТНОСТІ
У ВПРОВАДЖЕННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ**

*Павленко Катерина, методист Одеського обласного ресурсного центру
підтримки інклюзивної освіти*

Одеська обласна Академія неперервної освіти Одеської обласної ради (Україна)

**PHILOSOPHICAL ASPECT OF TOLERANCE IN THE INTRODUCTION
OF INCLUSIVE EDUCATION IN UKRAINE**

*Pavlenko Kateryna, methodist of the Odessa Regional Resource Center for Inclusive
Education support*

*Odessa Regional Academy of Continuing Education of the Odessa Regional Council
(Ukraine)*

***Анотація.** В тезах зроблено спробу визначити деякі філософські аспекти з проявів толерантності у суспільства під час впровадження інклюзивної освіти в Україні. Толерантність розглядається як світоглядний феномен, цінність якого варто використовувати у навчанні дорослих для формування суспільства яке здатне до адекватного сприймання “іншості”.*

***Ключові слова:** толерантність, філософія, світогляд, інклюзія, цінності, освіта.*

***Abstract.** These theses are based on the application of philosophical and philosophical aspects of tolerance in the jurisdiction of faggots for an hour of exclusive illumination in Ukraine. Tolerance is seen as a clear-cut phenomenon, the value of which is very high for the formation of the slurry, and it is building up to an adequate.*

***Key words:** tolerance, philosophy, svitoglyad, inkluzia, cynicism, illumination.*

Нескінченний і стрімкий потік змін у світі, ставить більш високі вимоги до людини в усіх сферах її життя (інтенсифікація праці, інформаційна перенасиченість, швидкий ритм життя, екологічні катастрофи, ціннісні

розколи, міжкультурна напруга тощо), робить очевидним той факт, що подальший прогрес людства залежить від можливості людини кардинально оновити свою світоглядно-ціннісну систему координат. Це, на жаль, не може відбутися без уникнення напруженості та розчарування. Тому в забезпеченні стратегії стійкого розвитку людства одне з перших місць останнім часом надається організації та навчанню толерантності у взаємодії з представниками різних культур гетерогенного суспільства. Особливо відчутним цей феномен стає при роботі з дорослими під час впровадження інклюзивної освіти в Україні.

У різних напрямках теоретичних і практичних пошуків з'являється чимало ґрунтовних розвідок за цією проблематикою, проте це переважно дослідження толерантності як феномена. В багатьох дослідженнях ґрунтовно доведено необхідність і навіть імперативність світоглядних зрушень, що пов'язані з толерантністю, оскільки її потенціал здатний забезпечити конструктивну взаємодію людей щодо побудови інклюзивного суспільства, як такого, яке готове до сприйняття «іншості» (Ю. Габермас, В. Лекторський, М. Уолцер та багато інших дослідників).

Проблема толерантності та утримання її на «некритичних виявах» побутової агресивності, непримиренності, неприйняття чужого стилю поведінки – це загальновідома соціальна проблема. Вона стосується зміни векторів у соціалізації особистості, у формуванні її ціннісних орієнтирів, у реалізації стратегій, особливо довготермінових. Звісно, такий процес не може бути стихійним і відбуватися без цілеспрямованого, організованого процесу виховання та розвитку, тобто без освіти. Тому значна частина фундаментальних і прикладних досліджень цього феномена припадає на філософію освіти, соціальну філософію (В. Андрущенко, О. Довгополова, В. Савельєв, М. Хом'яков та ін.). Разом із тим, при переході дослідження у предметні галузі, зокрема в педагогіку, науково-предметна редукція у процесі осмислення толерантності «зміщує» її розгляд у площину формування активної позиції й психологічної готовності особистості до терпимості та поваги до репрезентантів «іншого». Це можливо визнати достатнім, якби такий ракурс дослідження не «приписував» толерантності «перебільшених» можливостей, якби відповідно до нових вимог методології не відривав її від «родового», на наш погляд, поняття «діалог», стосовно якого вона повинна розглядатися як атрибут. До того ж, у науково-предметній редукції толерації в освіті перебільшуються її роль, можливості та потенціал усіх інституцій і суб'єктів освіти.

Саме тому, що толерантність не є єдиною цінністю й результатом інклюзивної освіти і діалогічної взаємодії людей, зокрема тих, які навчаються, проектування цілей, змісту, технологій та організаційно-управлінських умов інклюзивної освіти має спиратися на повнофункціональні стратегії формування життєвих смислів із урахуванням безлічі чинників, факторів, амбівалентностей поведінки *Ното educandus*. В канонах постнекласичної раціональності можна зазначити, що цілісна людина в сучасному розумінні – це не сума властивостей та чеснот, а людина, яка здатна з максимальною ефективністю реалізувати свої

індивідуальні здібності, інтелектуальні та моральні можливості на основі онтологічної грамотності, теоретико-методологічних пошуків нового знання про світ і життя та головне – про аксіологічну компетенцію, що передбачає намагання зробити світ кращим разом із іншими людьми та на основі праксеології, тобто духовно-практичного осягнення світу.

Отже, на особистісному рівні слід досліджувати здатність людини інтегрувати в свідомості різні культурні сенси, інтереси та цінності, засвоєння та рефлексія яких забезпечує розвиток особистості, як осередку й центру перетину культур, конфесій, цивілізацій в одній особі. Відтак, рефлексивно-оцінна функція людини має стосуватися її спроможності мислити, жити відповідно до принципів гармонійного співжиття із представниками інших культур, а також сприйняття наявності природних прагнень кожної людини до свободи, щастя, моральності та добродійності. Саме через світогляд, який включає в себе не просто результати фіксації об'єктивного стану речей, але й позицію суб'єкта: його ставлення до дійсності, мету, цінності, ідеали, і який, за сутністю, є суспільною свідомістю, що втілена в індивідуумі як єдність його моральних, філософських, релігійних, етнічних та інших ціннісних уявлень, толерантність постає як єдність об'єктивного та суб'єктивного в людині, стає не лише ознакою поважного ставлення до «іншого», але й ознакою впевненості у власній позиції, надійності та відкритості до інших ідейних течій. У такому сенсі толерантність як світоглядний феномен, який історично визначається контекстуальним характером, може спрямовуватися на подолання тієї чи іншої (конкретної) форми нетерпимості у конкретному суспільстві, у конкретному часі, в усіх перетинах і виявах нетерпимості, що відповідно позначаються на характері толерантнісного світогляду й на поведінці людини, а відтак, зростає насильство, агресія, аморальність так чи інакше оформлюються ідеологічно. Дослідження толерантності як однієї з важливих якостей людини, що інтегративно відображає ступінь її соціальної зрілості та виховання, досвід спілкування особистості з іншими та різноманітні прояви її культури, цінностей, потреб та інтересів, настанов, характеру і темпераменту, звичок та особливостей мислення тощо, значною мірою підтверджують особистісний характер діяльності людини, її відносин із близьким оточенням та колегами на роботі, кар'єрного зростання й виконання професійних обов'язків, а також почуття самодостатності й щастя.

Толерантність у такому контексті постає системоутворюючою характеристикою особистості, певним психологічним ансамблем різноманітних якостей індивіда, насамперед, моральних, ментальних та інтелектуальних. Причому у можливісному розумінні дещо інакше виглядає залежність зрілості толерантності від рівнів розвитку особистості. Таким чином, освіта має як широкі можливості формування й вивчення толерантності, так і обмеження, якщо толерантність буде розглядатися або як загальний феномен (здатність організму витримувати неприємні впливи чинників середовища), або як психологічне явище (терпимість, витривалість, психічна стійкість до наявності фрустраторів і стресорів, що сформувалися в результаті зниження чутливості до їх повторної дії) тощо.

Список використаних джерел

1. Дюркгейм Е. Социология и теория познания / Е. Дюркгейм // Новые идеи в социологии. – СПб., 1915
2. Колупаева А.А. Инклюзивна освіта: реалії та перспективи: [монографія] / Алла Анатоліївна Колупаєва. – К.: «Самміт-Книга», 2009.
3. Основи інклюзивної освіти: [навч.-метод. посіб.] / за заг. ред. А.А. Колупаєвої. – К.: «А.С.К.», 2012. – С. 6-21.
4. Рибаківа К.М. Адаптивні можливості філософії в соціалізації людини у сучасному світі/ Мультиверсум. Філософський альманах. – 2018. – Випуск 3–4 (165– 166).

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ДИТЯЧИМ ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ

*Пастух Наталія, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: І.Г.Саранча, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

TECHNOLOGIES OF SOCIAL AND PEDAGOGICAL REHABILITATION OF PERSONS WITH CEREBRAL PALSY

*Pastuh Natalia, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. Інвалідність людей означає суттєве обмеження їхньої життєдіяльності, призводить до соціальної дезадаптації, ускладнює процес самообслуговування, навчання, набуття професійних навичок. На сучасному рівні розвитку суспільства особливу увагу слід звернути на соціально-психологічну реабілітацію та адаптацію дітей, молоді та дорослих осіб з порушеннями психофізичного розвитку. Необхідно знайти нестандартні підходи до роботи з людьми з порушеннями психофізичного розвитку на рівні громад. Люди з інвалідністю не повинні бути відокремленими від суспільства, а, навпаки, органічно інтегровані з ним.

Ключові слова: дитячий церебральний параліч, реабілітація, технології реабілітації, нетрадиційні форми занять, корекція.

Abstract. Disability of people means a significant restriction of their life activity, leads to social maladaptation, complicates the process of self-service, training, and acquiring professional skills. At the current level of development of society, special attention should be paid to socio-psychological rehabilitation and adaptation of children and youth with psychophysical development disorders. It is necessary to find non-standard approaches to working with people with psychophysical development disorders. People with disabilities should not be separated from society, but, on the contrary, organically integrated with it.

Key words: children's cerebral palsy, rehabilitation, rehabilitation technologies, non-traditional forms of classes., correction.

Дитячий церебральний параліч (англ. Cerebral palsy, ДЦП) є узагальненим терміном для групи захворювань, які проявляються в першу чергу

порушеннями рухів, рівноваги та положення тіла. Причинами виникнення церебрального паралічу є порушення розвитку мозку або пошкодженням однієї чи декількох його частин, які контролюють м'язовий тонус та моторну активність (рухи) [3, с. 25].

Наявність проблеми інтеграції осіб з ДЦП в суспільство обумовлено, з одного боку, наявними у них відхиленнями у фізичному і психічному розвитку а, з іншого, недостатньою досконалістю самої системи соціальних відносин, яка в силу певної жорсткості вимог до своїх потенційних суб'єктів виявляється недоступною для осіб з даним захворюванням. Порушення особистісного розвитку - знижена мотивація до діяльності, страхи, пов'язані з пересуванням і спілкуванням, прагнення до обмеження соціальних контактів. Особистісна незрілість проявляється в наївності суджень. У дітей і підлітків легко формуються нездатність і небажання щодо самостійної практичної діяльності. Виражені труднощі соціальної адаптації сприяють формуванню таких рис особи, як боязкість, сором'язливість, невміння постояти за свої інтереси. Це поєднується з підвищеною чутливістю, уразливістю, замкнутістю.[4, с. 145].

Припускається, що в структурі дезадаптованості молодих людей з обмеженнями життєдіяльності можна виокремити:

а) соціальні чинники дезадаптованості: складності працевлаштування, проблеми безбар'єрного спілкування та взаємодії, освітні проблеми, напружені взаємини з іншими членами сім'ї, низький ступінь особистісної реалізації в соціумі, складності взаємостосунків з однолітками, протилежною статтю;

б) виокремити компонентний склад психологічної дезадаптованості, а саме: емоційний, когнітивний, поведінковий, комунікативний та мотиваційно - ціннісний компоненти.

Найвищою метою реабілітації дітей з дитячим церебральним паралічем є їхня інтеграція у відкрите суспільство. О. Безпалько, вводячи в соціальну реабілітацію медичний, психологічний, педагогічний компоненти, визначає її наступні принципи:

- здійснення реабілітаційних заходів на початку виникнення проблеми;
- безперервність та постійність їх проведення;
- комплексний характер реабілітаційних програм;
- індивідуальний підхід до складання реабілітаційної програми[1].

У процесі реабілітації надважливим є складання індивідуальної комплексної реабілітаційної програми. Яка являє собою систему, яка включає на кожному з виділених етапів ряд заходів у різних сферах реабілітації. Значну роль має саме комплексність та безперервність реабілітації, а також спільна діяльність сім'ї, педагогів, дитини, психологів, медиків для ефективного і швидкого досягнення поставленої мети[1, с. 111].

Серед ряду сучасних методик комплексної соціально-педагогічної реабілітації дітей з дитячим церебральним паралічем виділяють такі:

1. Кондуктивна педагогіка Андраша Петьо

Започаткована А. Петьо кондуктивна педагогіка досліджує теорію і практику розвитку, виховання і навчання дітей, які мають церебральний параліч. Головна мета – забезпечити розвиток та корекцію елементарних

рухових якостей, моторних здібностей, нормалізувати комунікативні функції дітей із ДЦП, формувати соціальну особистість. [2, с.10]

2. Методи корекції мовленнєвого та психічного розвитку в дітей із церебральним паралічем Л.А. Данилової

Методика Л.А. Данилової розроблена та запропонована для широкого використання системи відновлювальних заходів, що спрямовані на корекцію мовленнєвого та психічного розвитку хворої дитини від моменту народження до 10 років. Вона дозволяє в більшості випадків компенсувати порушені функції.

3. Музична терапія

Музична терапія – психотерапевтичний напрям арттерапії, що ґрунтується на лікувальному впливі музики на психологічний стан людини. Музикотерапія – це засіб корекції функціональних, рухових, психогенних та соціальних відхилень; за допомогою своїх специфічних форм і методів він впливає на дітей із соціальними, психічними та соматичними відхиленнями. Музична терапія є джерелом активізуючої творчості та соціальної стимуляції, що оздоровчо впливає на емоційну та вольову сферу людини [2, с. 67].

4. Сенсорна корекція та сенсорна інтеграція

Сенсорний (від лат. *sensorium* – орган чуттів) розвиток дитини – це розвиток її сприйняття та формування уявлень про властивості предметів оточення, їх форму, розмір, колір, розміщення в просторі, смак, запах, звучання, температуру.

Принцип сенсорної корекції – це принцип використання зворотнього зв'язку для регулювання моторного, виконавчого процесу у вигляді сенсорних сигналів, які відносяться до особливостей побудови руху. При цьому сенсорні сигнали інтегруються в цілісні комплекси, специфічні для кожного рівня побудови руху.[2, с.82]

Отже, на сьогодні є достатня кількість методик та методів, які сприятимуть успішній реабілітації та інтеграції осіб з дитячим церебральним паралічем. Серед ряду сучасних методик виділяють: сенсорну корекцію та інтеграцію, музикотерапію та іпотерапію, методи корекції мовленнєвого та психічного розвитку дітей із церебральним паралічем Л. А. Данилової тощо. Поряд із цим гостро стоїть подальша розробка програм адаптації дорослих осіб з ДЦП на рівні громади.

Список використаних джерел

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі:навч.посіб. [для студ. Вищ.навч.закл.]/ О.В. Безпалько – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 208с.
2. Методичний посібник. Рекомендації щодо застосування реабілітаційних методик у роботі центрів соціальної реабілітації дітей- інвалідів. Розділ II. Корекційно – розвивальні методики в системі соціальної реабілітації дітей – інвалідів. / Коректори: Кузнець Т.В., Нікітенко О.М. – Миколаїв, 2011. -126 с.
3. Соціальна робота з людьми з особливими потребами: Методичні матеріали для тренера / Упоряд: О.В.Безпалько та інші; Під заг. ред. І.Д.Звереві. - К.: Наук. Світ, 2002. - 55 с
4. Хейсерман Э. Потенциальные возможности психического развития нормального и аномального ребенка: оценка интеллектуального, сенсорного и эмоционального развития / Хейсерман Э. М. : Наука, 2004. - 215 с.
5. Хіля А.В. Організація навчально-виховного процесу початкової школи в умовах інклюзивної освіти: законодавчий аспект / А.В. Хіля // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського: збірник наукових праць. – Випуск 1.43 (93). – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2013. – Т. 1. – С. 219-223.

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ ІНКЛЮЗИВНОГО КЛАСУ З ДІТЬМИ З РІЗНИМИ НОЗОЛОГІЯМИ

*Пікуль Наталія, асистент учителя інклюзивного класу
Барський ліцей №2 Вінницької області (Україна)*

FEATURES OF THE WORK OF AN ASSISTANT TEACHER OF AN INCLUSIVE CLASS WITH CHILDREN WITH DIFFERENT NOSOLOGIES

*Pikul Natalia, assistant teacher of an inclusive class
Bar Lyceum №2 of Vinnytsia region (Ukraine)*

Анотація. Показано важливість реалізації інклюзивного підходу в умовах закладу освіти. Акцентовано увагу на необхідності спеціальної підготовки фахівців соціономічного профілю до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Створення команди психолого-педагогічного супроводу визначено як умову успішної роботи з атиповими дітьми в закладі освіти. Розкрито основні напрями роботи та функції асистента вчителя інклюзивного класу. Діяльність такого педагогічного працівника відрізняється від повноважень асистента дитини з особливими потребами як її помічника.

Ключові слова: інклюзивний підхід, команда психолого-педагогічного супроводу, простір, асистент учителя.

Abstract. The importance of implementing an inclusive approach in an educational institution is shown. Emphasis is placed on the need for special training of socionomic specialists to work with children with special educational needs. Creating a team of psychological and pedagogical support is defined as a condition for successful work with atypical children in an educational institution. The main directions of work and functions of the assistant teacher of an inclusive class are revealed. The activity of such a pedagogical worker differs from the powers of an assistant to a child with special needs as his assistant.

Key words: inclusive approach, team of psychological and pedagogical support, space, teacher's assistant.

Реалізація складних завдань з упровадження інклюзивного підходу в освіті залежить передусім від готовності фахівців соціономічного профілю здійснювати професійну діяльність у нових умовах. Організація такого навчання, наданням психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг дітям з особливими освітніми потребами має здійснюється відповідно до чинного законодавства: законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» та Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах тощо.

Проблема освіти дітей з особливими потребами має міждисциплінарний статус і є предметом досліджень низки науковців (О.Акімова, В.Бондарь, Е.Данілавичюте, В.Засенко, Д.Деппелер, А.Колупаєва, Т. Лорман, Д.МакГі-Річмонд, Л.Міщик, Л.Савчук, М.Синьов, О.Таранченко, Д.Харві, М.Чайковський та ін.). Низка досліджень, присвячена підготовці фахівців

психолого-педагогічного профілю в інклюзивному просторі (І.Демченко, Дж.Деппелер, З.Ленів, О. Мартинчук, І. Россіхіна, Є.Самарцева, І.Хафізулліна, М.Шеремет, Ю. Шуміловська та ін.).

Останнім часом на цьому шляху чимало зроблено як на державному рівні, так і на рівні практики (внесено зміни у законодавство; створюються інклюзивно-ресурсні центри, введено нову педагогічну посаду «асистент вихователя / вчителя»; розпочалася підготовка фахівців відповідної кваліфікації тощо). Проте традиційна система фахової підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності ще спрямована на формування компетентності в сфері навчання і виховання дітей з типовим розвитком. Навіть наявність у освітніх програмах підготовки бакалаврів спеціальності 012 Дошкільна освіта / 013 Початкова освіта навчальних дисциплін («Інклюзивна освіта» та ін.) не вирішують проблеми і не забезпечують повною мірою набуття студентами «інклюзивної компетентності».

Однак, за твердженням А.Колупаєвої [5], не зважаючи на те, що процес інклюзії в нашій державі запущено, багато педагогів, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами, *не мають спеціальної підготовки*. Дослідниця стала одним з організаторів експерименту «Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливими потребами шляхом організації їх навчання в загальноосвітніх закладах», в межах якого започатковано роботу з підготовки педагогів-практиків. Зокрема, було розроблено курс, який має на меті ознайомлення вчителів з особливостями розвитку дітей зазначеної категорії, організаційними формами і методами роботи з ними, а також зі змістом кокерційно-реабілітаційних блоків роботи.

До того ж, А.Колупаєва [5], аналізуючи стан упровадження інклюзії в закладах освіти, серед актуальних проблем, що потребують першочергового вирішення, виділяє необхідність формування команди психолого-педагогічного супроводу. Такі фахівці повинні мати відповідну підготовку, сформовані вміння й навички для успішної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Сама ідея інклюзії має стати складовою їх професійного мислення та володіння компетентностями, необхідними для інклюзивного навчання.

У закладах освіти, де створюються інклюзивні класи, відповідно до рекомендацій МОН України формується команда психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами у школах та ЗДО [11; 14], до складу якої сходять фахівці різного профілю. Вони мають здійснювати специфічний новий освітній вид діяльності, яка називається інклюзивною та пояснюється як регламентований відповідною нормативно-правовою базою інклюзивної освіти, змістом якого є залучення осіб з особливими потребами в соціальне життя, в умови загальноосвітніх, позашкільних навчально-виховних і оздоровчо-виховних закладів, а результатом якого є прагнення і здатність фахівців високого рівня готовності вносити позитивні зміни для кожного учасника цього виду діяльності.

Склад команди визначається особливими освітніми потребами дітей інклюзивного класу та включає постійних учасників і залучених фахівців.

Серед основних членів команди систематичну роботу з дітьми з особливими освітніми потребами виконують асистенти вчителя інклюзивного класу. Зокрема, асистент учителя є педагогічним працівником, який обіймає «педагогічна посада у штаті закладу освіти, тому його призначає та звільняє з посади керівник закладу освіти відповідно до трудового законодавства [14]. Діяльність асистента вчителя регламентована низкою документів, в яких визначено його повноваження, напрями роботи тощо.

Поділяємо думку дослідників [5; 8; 9], що важливе значення у створенні умов для розвитку дитини з особливими освітніми потребами відіграють батьки. Вони повинні тісно співпрацювати з членами команди психолого-педагогічного супроводу, зокрема асистентом вихователя інклюзивного класу. З членами родини узгоджуються напрями індивіду дуальної програми розвитку дитини.

Відзначимо, що слід розмежовувати асистента вихователя / вчителя з асистентом дитини, який не є педагогічним працівником. Крім того, такої посади немає в типових штатних нормативах закладів загальної середньої освіти. Звертаємо увагу, що асистент учня не є педагогічним працівником та не призначається на посаду керівником закладу освіти, а лише може бути допущений ним до освітнього процесу відповідно до діючого законодавства. Асистентом учня може бути один із батьків (інший законний представник) дитини або уповноважена ними особи. У такому випадку батьки (інші законні представники) дитини мають звернутися до керівника закладу освіти із заявою про допуск до освітнього процесу. Також асистентом учня може бути соціальний робітник, що надає соціальну послугу супроводу під час інклюзивного навчання. Відповідно до частини шостої статті 16 Закону України «Про соціальні послуги» така соціальна послуга є однією з базових соціальних послуг, надання якої регламентується цим Законом та державним стандартом соціальної послуги [14].

Асистент учителя є передусім партнером учителя, який відіграє важливу роль в організації освітнього процесу під час уроку. Вони можуть спільно проводити навчальні заняття, реалізуючи індивідуальний підхід до всіх дітей класу загалом, з особливими освітніми потребами зокрема. Він також співпрацює з усіма педагогічними працівниками в цілому та членами команди психолого-педагогічного супроводу зокрема. Його робота може будуватися на принципі Co-teaching («Спільне викладання»), при якому формується розподіл обов'язків між педагогами, що працюють в класі, зі спільним плануванням та організацією роботи, яка не виключає з процесу ні вчителя, ні асистента вчителя, надаючи можливість використовувати сильні сторони один одного [8].

У випадку роботи в класі вчителя та асистента вчителя Co-teaching будується за моделлю «один вчитель, одна підтримка» (One Teach, One Support), де один педагог здійснює навчання, а інший надає підтримку в освітньому процесі учням, що її потребують. Але при цьому асистент вчителя не веде самостійно урок, не дає самостійно завдань під час уроку чи домашніх завдань, не здійснює оцінювання учнів, не звільняє учнів від уроків, у тому числі не складає розклад відвідування уроків учнем з особливими освітніми

потребами, не обирає самостійно навчальний матеріал та методики викладання без узгодження з вчителями, які працюють у цьому класі. Посаду асистента учителя передбачено Типовими штатними нормативами загальноосвітніх навчальних закладів [11; 14]. Роз'яснення щодо введення асистента вчителя / вчителя та його посадові обов'язки подано у низці документів.

Інклюзивна педагогіка є фактично педагогікою індивідуального підходу, тому логічно, що відповідно до останніх рекомендацій МОН України, асистент учителя «забезпечує особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу»; «дотримуватися принципів дитиноцентризму та педагогіки партнерства у відносинах з учнями та їхніми батьками» [14]. У зв'язку з цим, у центрі діяльності асистента вчителя інклюзивного класу мають бути передусім діти з особливими освітніми потребами, так і всі учні класу. В науковому дискурсі [1; 3; 5; 13] виділено різні категорії атипових дітей, рівень емоційного, інтелектуального, соціального розвитку яких відхиляється від умовної норми. Однією з категорій атипових дітей є творчі, талановиті й обдаровані особистості [2; 3]. До того ж, серед них учні з особливостями психофізичного розвитку, з різними нозологіями, яких позначають терміном «подвійна особливість». Так, діти з порушенням опорно-рухового нерідко показують високий рівень інтелектуальних і художніх здібностей. Особистості з проявами аутистичного спектру проявляють високий інтерес до зображувальної, музичної діяльності, довгий час можуть займатися технічною творчістю.

З огляду на це, дослідники [1; 5; 6; 13] радять серед напрямів роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, організовувати різнобічну творчу діяльність атипових дітей як потенційно обдарованих. Зустрічаємо низку досліджень, в яких даються методичні рекомендації щодо організації роботи з атиповими дітьми, використання інноваційних технологій, створення спеціальних творчо-розвивальних виховних ситуацій тощо.

Діяльність асистента вчителя інклюзивного класу є складною та багатофункціональною, спрямованою на реалізацію організаційної, навчально-розвиткової, діагностичної, прогностичної та консультативної функцій. До того ж, на асистента вчителя покладається оформлення та ведення відповідної документації щодо учнів з особливими освітніми потребами (індивідуального навчального плану, індивідуальної навчальної програми, індивідуальної програми розвитку тощо).

У Барському ліцеї №2 Вінницької області вже склався досвід створення інклюзивних класів для забезпечення можливості включення в освітній процес дітей з особливими освітніми потребами. Відповідно до цього вводяться посади асистента вихователя. Специфіка роботи асистента вихователя залежить також від виду нозології дитини.

Отже, забезпечуючи єдність вимог до виконання освітньої програми та забезпечення реалізації індивідуальної програми розвитку учня з особливими освітніми потребами Асистент вчителя є учасником шкільної команди психологопедагогічного супроводу та виконує функції відповідно до Примірного положення про команду супроводу, у тому числі бере участь в

розробці індивідуальної програми розвитку. Проте, асистент вчителя не здійснює самостійної розробки індивідуальної програми розвитку та індивідуального навчального плану.

Список використаних джерел

1. Василюк А. В. Педагогічні технології інклюзивного навчання : навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / А.В.Василюк, Ю.В., Бондар, А.В.Хіля. – Вінниця, 2020. – 175 с.
2. Демченко О. П. Створення культурно-освітнього простору для розвитку соціальної обдарованості молоді в регіональному контексті / О. П. Демченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : збірник наукових праць – Випуск 45. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. – С. 19-25.
3. Демченко Е.П. Статус одареного ребенка в проблемном поле инклюзивной педагогики / Е.П.Демченко // Инклюзивное образование как организационная основа педагогики многообразия : сб. науч. ст. по итогам Международного образовательного проекта «Подготовка и переподготовка педагогов и руководителей образования в среде многообразия». - Мозырь : МГПУ им. И. П. Шамякина, 2016. – С. 105-109.
4. Демченко О.П. Формування суб'єктності соціально обдарованої особистості в культурно-освітньому просторі як умова її соціалізації / О.П.Демченко // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка : Серія психологія. – 2017. – №6. - С.47-51.
5. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: [монографія] / А. А. Колупаєва. – К.: «Самміт-Книга», 2009. – 326 с.
6. Комарівська Н.О. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами фольклору / Н. Комарівська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – Вип. 46. – Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2016. – С. 30-33.
7. Любчак Л.В. Вибір оптимальної стратегії взаємодії майбутнього педагога з дітьми із особливими освітніми потребами / Освіта дітей з особливими потребами : від інституалізації до інклюзії // Зб. тез доп. / Редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – 210-213.
8. Луценко І.В. Організаційно-педагогічні умови діяльності асистента вчителя в інклюзивному навчальному закладі : автореф. дис. на здобуття ступеня к. пед. наук : спец. 13.00.03 «Корекційна педагогіка» / І.В. Луценко. – К., 2017. – 22 с.
9. Любчак Л.В. Родинна педагогіка : курс лекцій : посібник / Л.В.Любчак . – 2-е вид., доп. – Вінниця : Ніланд-ЛТД, 2012. - 149 с.
10. Міщик Л. І. Вступ до спеціальності «Соціальна педагогіка» : навчальний посібник / автори-укладачі Л. І. Міщик, О. П. Демченко ; за заг. ред. Л. І. Міщик. – К. : Вид. Дім «Слово», 2013. – 328 с.
11. Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами у школах та ЗДО» (2018). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua>
12. Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників : Постанова КМУ № 800; редакція від 21.08.2019. [Електронний ресурс] // Законодавство України. – 2019. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%>
13. Хіля А. В. Актуальні проблеми організації навчально-виховного процесу у школі I-III ступенів в контексті реалізації ідей інклюзивної освіти / А.В.Хіля // Традиції та інновації в практиці початкової школи: збірник наукових праць. –Сімферополь: КПУ, 2010. – С. 93-97.
14. Щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році : лист МОН України від 31 серпня 2020 р. № 1/9-495 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua>.

РАЗВИТИЕ МЕТАКОГНИТИВНЫХ УМЕНИЙ У ОДАРЕННЫХ УЧАЩИХСЯ: МЕТОДИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

*Титовец Татьяна, кандидат педагогических наук, доцент,
Белорусский государственный педагогический университет
имени Максима Танка (Республика Беларусь)*

РАЗВИТИЕ МЕТАКОГНИТИВНЫХ УМЕНИЙ У ОДАРЕННЫХ УЧАЩИХСЯ: МЕТОДИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

*Tsitavets Tatsiana, Doctor of education, associate professor
Belarusian state Pedagogical university named after Maxim Tank*

(Republic of Belarus)

Аннотация. В статье раскрывается сущность метакогнитивных умений учащихся. Описываются формы работы с одаренными учащимися на уроке, способствующие развитию у них метакогнитивных умений.

Ключевые слова: метакогнитивные умения, одаренные учащиеся, метакогнитивный цикл, образовательный процесс.

Abstract. The article reveals the essence of students' metacognitive skills. Describes the forms of work with gifted students in the classroom, contributing to the development of their metacognitive skills.

Key words: metacognitive skills, gifted students, metacognitive cycle, educational process.

Одним из актуальных направлений совершенствования образовательного процесса в средней школе является развитие у обучающихся умений и способностей, отвечающих за саморегуляцию учебной деятельности, управление своим личностным развитием и академическим ростом. К таким умениям относятся метакогнитивные умения.

По метакогнитивной способности человека понимается совокупность умений, определяющих его готовность познавать и рефлексировать собственные мыслительные процессы, управлять ими, а также проектировать программу их совершенствования и дальнейшего развития. Данная группа метакогнитивных умений детерминирует раскрытие творческого потенциала личности и влияет на развитие одаренности и таланта в разных областях жизнедеятельности. Поэтому целенаправленное формирование метакогнитивных умений считается важной задачей обучения одаренных детей – одаренный учащийся может успешно использовать метакогнитивное умение для распознавания ограничений своих знаний, умений и способностей и исправлять в них то, что мешало управлению учением [1].

Анализ научной литературы позволяет выделить следующие метакогнитивные умения, которые могут являться объектом развития в образовательном процессе школы: умения целеполагания, умения выбора когнитивной стратегии, умения когнитивного менеджмента, умения стратегической комбинаторики и рефлексивные умения. В данной последовательности они составляют этапы метакогнитивного цикла, который начинается целеполаганием и завершается рефлексией собственного акта познания [1-3].

Рассмотрим методические аспекты развития каждого из метакогнитивных умений при работе с одаренными учащимися. На этапе целеполагания учащийся самостоятельно определяет дополнительный смысл учебного задания для себя с учётом своих индивидуальных возможностей и ограничений – с какой основной трудностью можно столкнуться при реализации данной цели, какой возможный недостаток в собственной когнитивной сфере отрицательно повлияет на результат выполнения данного учебного задания и можно ли это

отрицательное влияние предупредить. Обучение учащихся целеполаганию предполагает проведение тренингов, которые направлены на самооценку учащимися своих возможностей и ограничений относительно различных видов учебной деятельности, прогнозирование вероятных трудностей, а также способов их преодоления. В ходе тренингов одаренные учащиеся соотносят свои сильные стороны с содержанием и уровнем сложности предложенных им заданий, чтобы мобилизовать себя на качественное их выполнение.

Формирование умения выбора стратегии выполнения задания предполагает ознакомление учащегося с множеством когнитивных стратегий и стилей познаний, преимуществами и недостатками каждой стратегии и решение проблемных ситуаций, требующий выбора: какая стратегия наиболее оптимальна для данных условий, и какая стратегия наиболее отвечает моим индивидуальным способностям, т.е. имеет минимальную психическую цену результата. При формировании данного умения важно сформировать учащимся осознание того, что идеальных стратегий не существует. Например, при чтении иноязычного текста учащийся может искать каждое незнакомое слово в словаре, угадывать значение из контекста или довольствоваться значением текста, которое можно выделить из контекста. Задача учителя – показать, в каких условиях обращение к словарю необходимо, а в каких оно будет тормозить не только процесс смыслообразования, но и развитие умений чтения. Не знание стратегий самих по себе, а их анализ с позиции заданных условий и будет составлять метакогнитивную практику ученика.

Умения когнитивного менеджмента предполагают управление своим познавательным процессом и соотнесение содержания деятельности с поставленной целью. Данная группа умений хорошо формируется в условиях геймификации обучения, использования дидактических игр.

Одним из наиболее сложных этапов метакогнитивного цикла считается этап комбинирования стратегий, их совмещения в деятельности. Умения стратегической комбинаторики формируются в условиях учебных проектов, педагогического сопровождения учащихся, работающих над решением комплексной проблемы. Задача учителя состоит в том, чтобы помочь ученику определять в процессе работы момент, когда прежняя стратегия перестает действовать или является недостаточной.

Завершает метакогнитивный цикл рефлексия всех пройденных этапов после выполнения задания. Если обычная рефлексия деятельности предполагает соотнесение результата с целью, то рефлексия метакогнитивного цикла включает ответы на вопросы: удачную ли я выбрал стратегию, какую еще стратегию мог бы я использовать в данных условиях и правильно ли я выбрал индивидуальную цель. Формирование рефлексивных умений учащихся происходит в процессе итоговой дискуссии после выполнения учебных заданий.

К основным методическим приемам развития метакогнитивных умений учащихся относятся: вербализация учителем своих действий, своего метапознавательного цикла, вопросная стимуляция, при которой учитель побуждает ученика думать вслух, задавая ему метакогнитивные вопросы (что

пугает тебя в этом задании, что может тебе помочь, на какой стратегии ты остановишься, близка ли она твоему индивидуальному когнитивному стилю и т.д.), портфолио и др.

Таким образом, формирование метакогнитивных умений у одаренных учащихся обеспечивает им дополнительные возможности саморазвития, предупреждает страх неудачи (связанный с осознанием безвыходности ситуации), вооружает его приемами компенсации своих недостатков и актуализации своих творческих способностей. Учащийся с метакогнитивным сознанием использует анализ любой неудачи как окно к личностному росту, охотно отыскивает ее внутренние причины и держит их под контролем на протяжении всей деятельности.

Список использованных источников

1. Dignath, C., & Buttner, G. (2008). Components of fostering self-regulated learning among students. A meta-analysis on intervention studies at primary and secondary school level. *Metacognition and Learning*, 3, 231–264.
2. Kolencik, P. L. and Hillwig, S. A. (2011). *Encouraging Metacognition – Supporting Learners Through Metacognitive Teaching Strategies*. Peter Lang, New York.
3. Whitebread, D. & Pino Pasternak, D. (2010) Metacognition, self-regulation & meta-knowing. In Littleton, K., Wood, C. & Kleine Staarman, J. (eds) *International Handbook of Psychology in Education*. Bingley, UK: Emerald.

ТВОРЧА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Радчук Ольга, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Л.В. Любчак, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

CREATIVE SELF-REALIZATION OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Radchuk Olha, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У тезах звертається увага на проблему самореалізації дітей з особливим освітніми потребами, необхідність активно долучати їх до звичайного навчального процесу, сприяти процесу адаптації до навколишнього середовища та суспільства в цілому. Розкриваються можливості позашкільних закладів освіти в творчій самореалізації таких дітей. Робиться висновок про особливу роль різних типів позашкільних закладів не лише в самореалізації дітей, а й в покращенні їх психічного та фізичного здоров'я.

Ключові слова: самореалізація, творчість, інклюзивне середовище, вдосконалення, розвиток.

Abstract. The theses draw attention to the problem of self-realization of children with special educational needs, the need to actively involve them in the normal educational process, to promote the process of adaptation to the environment and society as a whole. Possibilities of out-of-school educational institutions in creative self-realization of such children are revealed. It is concluded that the special

role of different types of out-of-school institutions is not only in the self-realization of children, but also in improving their mental and physical health.

Key words: *self-realization, creativity, inclusive environment, improvement, development.*

Завданням сучасної освіти є виховання творчої, освіченої, ініціативної та креативної особистості, яка готова до швидкої адаптації в нових обставинах, швидко та креативно мислить, знаходить шляхи нестандартного вирішення проблем. На сьогоднішній день законодавство України створило і прийняло чимало законів стосовно залучення дітей з особливими освітніми проблемами до умов звичайного освітнього процесу. Від тепер освіта переходить на новий рівень, активно реалізуються основні ідеї Концепції НУШ, а це означає, що пріоритет надається особистісно орієнтованому навчанню, у процесі організації якого кожна дитина зможе реалізувати всі свої знання, вміння та навички.

Над даною проблемою працюють як зарубіжні, так і вітчизняні науковці, які визначають умови ефективності та якості сучасної освіти. Українські науковці Н. Бібік, С. Бондар, І. Барановська, А.Василюк, О. Демченко, О.Савченко актуалізують питання «креативності», «розвитку творчості», «організації інклюзивного простору». Також вказують на модернізацію методів розвитку творчості та аналізують ефективність вже існуючих методів у сучасному освітньому просторі [2; 3; 5; 6].

На сьогоднішній час обдаровані діти (у тому числі з фізичними або соціальними відмінностями) мають великі можливості навчатися у комплексних або профільних позашкільних закладах освіти (палаці, будинки, станції, клуби й центри дитячої, юнацької творчості, дитячо-юнацькі спортивні школи, школи мистецтва, студії, бібліотеки, оздоровчі та інші заклади), що дають додаткову освіту за інтересами, забезпечують потреби особистості у творчій самореалізації та організації змістовного дозвілля. Комплексні позашкільні заклади забезпечують роботу творчих об'єднань за інтересами (гуртки, секції, ансамблі, театри тощо), профільних (спеціалізованих) об'єднань, які створюють умови для розвитку природних нахилів та інтересів дітей (у тому числі з фізичними і соціальними відмінностями), задовольняють їх потреби з певного напрямку діяльності. Освітній процес здійснюється диференційовано, з урахуванням їхніх вікових, фізичних та соціальних особливостей.

Що ж дають ці заклади для дітей з особливими потребами:

- формують уяву про певний вид мистецтва (в залежності від того, що подобається дитині і чим вона займається);
- навчають працювати в колективі (деяких діток поступово виводять із зони комфорту);
- допомагають показувати свої вміння та таланти в суспільстві;
- допомагають адекватно реагувати на реакцію публіки (щоб критика не стала психологічною травмою);
- допомагають реалізувати всі ідеї та задуми;
- активізують творчий підхід [2].

Хочемо відзначити особливу роль закладів позашкільної освіти, які допомагають діткам знайти себе та реалізуватися в певному напрямку мистецтва. Для початку звернемо увагу на танцювальні студії. Варто зауважити, що танцювати можуть всі, саме тому, якщо дитина хоче спробувати себе в хореографії, потрібно просто знайти тренера, який допоможе дитині проявити себе і не буде зважати на її відмінності, а головне знайде індивідуальний підхід до особливої дитини. Плюс танцювальних студій у тому, що діти можуть підтримувати здорову вагу, розвивати витривалість, зміцнювати кістки та м'язи. Також варто пам'ятати про те, що така активність найчастіше покращує психологічний стан здоров'я.

Музика стимулює центри задоволення в мозку (тобто діє як плитка шоколаду), а ритмічні рухи під неї активують сенсорні та рухові центри. Це хороше тренування пам'яті та здатності швидко приймати рішення, а також покращувати увагу та гнучкість мислення.

Ще одним цікавим закладом, який допоможе дітям реалізувати себе є арт-студія або художня школа. Усі звикли пов'язувати малювання з арт-терапією і не даремно, адже це заспокоює та розслабляє, дитина починає фантазувати (не рідко при цьому створюючи нові напрями або стилі в малюванні). У процесі проведення таких занять в учнів добре розвивається творче мислення. Після такого заняття у дітей покращується моторика рук, малювання допомагає більш повно сприймати кольори і відтінки, розвиває та спонукає фантазію до активних проявів, тренує пам'ять (як довготривалу так і короткочасну).

На сьогоднішній день з'являються ще студії пісочної анімації. «Малюнок піском» або «музичний малюнок» здається новим та незвичайним напрямком мистецтв, проте це поєднання зображення з допомогою піску та музики за своїми властивостями дуже схоже до малювання. Завдання, яке стоїть перед педагогом, що використовує у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами цю техніку, – це залучення дітей до активного творчого мислення, адже під час звучання пісні або мелодії завжди змінюються картинки і саме те, що дитина відчуває або «бачить» в музичних мотивах, вона зображує з допомогою піску. Великий плюс такої роботи в тому, що дитина може дуже швидко виправити недоліки або створити нове зображення.

Ще хотілося б відзначити серед списку закладів, які сприятимуть творчій самореалізації особливих дітей, вокальні ансамблі. Спів допомагає дітям справлятися зі стресом і нервовим напруженням, відновити душевні сили, таким чином знижує нервозність, надає бадьорості та енергії особливим учням. Саме тому більшість фахівців рекомендують співати як мінімум 5 хвилин на день, а також порівнюють спів до фізичних вправ [2].

Реалізують себе такі діти і з допомогою участі в різних конкурсах та фестивалях. Як показало опитування, у більшості дітей в результаті такої діяльності підвищується самооцінка та з'являється бажання далі працювати і вдосконалювати навички та вміння. Участь у конкурсах та фестивалях допомагає дітям з особливими освітніми потребами подолати страх демонструвати свої вміння перед соціумом [7; 11].

Незважаючи на багатомісячну історію, проблема творчої самореалізації обдарованих молодших школярів не тільки не втратила актуальності, а й поставила перед учителем низку нових завдань. Їх розв'язання лежить у площині модернізації змісту інклюзивної освіти, впровадження інноваційних форм і методів навчання.

Список використаних джерел

1. Андрієвський Б.М. Теоретичні передумови навчання обдарованих дітей / Б.М.Андрієвський // Педагогічний альманах. – 2011. – № 9. – С. 32 – 37.
2. Барановська І.Г. Мистецькі інтегративні технології в поліхудожній освіті / І.Г.Барановська // Інформаційні технології в освіті. – 2019. – №2(39). – С. 40-50..
3. Бондар Ю. В. Модель формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій / Ю.В.Бондар // Aea Nauki. –2020. – № 1 (7). – С. 5–13.
4. Василюк А. В. Педагогічні технології інклюзивного навчання : навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / А.В.Василюк, Ю.В., Бондар, А.В.Хіля. – Вінниця, 2020. – 175 с.
5. Демченко О. П. До проблеми використання понять «обдарована дитина» і «дитяча обдарованість» у психолого-педагогічному дискурсі / О.П.Демченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук.пр. - Випуск 51. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. – С.137-143.
6. Імбер В.І. Психологічні передумови формування творчості в молодшому шкільному віці / В.І.Імбер // Наукові записки. Серія : Психологія : зб. матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів. – Вип. 4. – Вінниця, 2013. – С. 14–16.
7. Колупаєва А. А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: науково-методичний посібник / А.А.Колупаєва. – Київ: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. – 274 с.
8. Комарівська Н.О. Підготовка студентів до розвитку творчих здібностей дітей (на матеріалі казки) / Н.О.Комарівська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Вип. 28. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2009. – С. 182-185.
9. Вінничанка навчає дітей мистецтву майбутнього URL: <http://gazetahm.org/posts/vinnychanka-navchaie-ditei-mystetstvu-maibutnoho> (дата звернення: 04.11.20).
10. Лазаренко Н.І. Формування в дітей з функціональними обмеженнями індивідуальної системи знань сенсожиттєвого характеру засобами арт-терапії / Н.І. Лазаренко, А.В. Хіля, А.М. Коломієць // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови, 2017. – Вип. 13. – С. 124-156.
11. Любчак Л.В. Вибір оптимальної стратегії взаємодії майбутнього педагога з дітьми із особливими освітніми потребами / Л.В.Любчак // Освіта дітей з особливими потребами : від інституалізації до інклюзії : зб. тез доп. ; редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – 210-213.

ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНИХ ПОСІБНИКІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

*Сінчук Марина, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Науковий керівник: Н. М. Трачук, асистент кафедри початкової освіти
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

USE OF VISUAL TUTORIALS IN UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS IN WORK WITH CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

*Sinchuk Marina, bachelor`s student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. В статті досліджується актуальне питання використання наочних посібників на уроках української мови у роботі з дітьми молодшого

шкільного віку, що мають особливі освітні потреби. Конкретизуються особливості, роль та вимоги щодо застосування методів унаочнення навчального матеріалу з метою підвищення пізнавального інтересу до вивчення рідної мови у дітей з особливими освітніми проблемами.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами, інклюзивна освіта, наочні посібники, наочні методи навчання, пізнавальний інтерес.

Abstract. *The article examines the topical issue of using visual aids in Ukrainian language lessons in working with children of primary school age who have special educational needs. Features, role and requirements for the use of methods of visualization of educational material in order to increase cognitive interest in learning the native language in children with special educational problems are specified.*

Key words: *children with special educational needs, inclusive education, visual aids, visual teaching methods, cognitive interest.*

Сучасний етап реформування освітнього процесу дає значні можливості для подолання неуспішності та поняття «ненавчаності» дітей з особливими освітніми потребами. В основу найгрунтовніших змін в освітній галузі сьогодні закладено фундаментальні ідеї щодо організації інклюзивного середовища, вироблення найефективніших технологій та методик навчання дітей з особливими освітніми потребами, використання яких може забезпечити оволодіння дітьми рядом компетентностей у різних освітніх галузях.

Детальний аналіз наукових праць свідчить про те, що на сьогодні у науково-теоретичних і практично-методичних розробках, експериментах соціального та психолого-педагогічного напрямків тематика щодо розгляду питань включення дітей з функціональними обмеженнями в навчально-виховний процес досить актуальна [6, с. 124]

Нині науковці особливу увагу приділяють дослідженню ефективності використання конкретних методів та прийомів навчання дітей з особливими освітніми потребами задля засвоєння ними основних навчальних предметів.

Неодноразово вітчизняними та зарубіжними науковцями було доведено, що 87% інформації людина одержує завдяки зоровим відчуттям, адже наочне пізнання генетично випереджає словесне. Треба зауважити, що серед великої кількості різноманітних методів, прийомів, засобів і форм навчальної діяльності чільне місце посідають наочні засоби навчання, опанування яких робить працю викладача значно ефективнішою.

Деякі аспекти проблеми використання наочності у навчальній діяльності дітей були об'єктом наукових інтересів учених педагогів Я. Коменського, І. Песталоцці, К. Ушинського та ін.; дидактів Ю. Бабанського, В. Онищука, М. Скаткіна та ін.; лінгводидактів О. Біляєва, В. Мельничайка, М. Пентилюка та ін.; методистів М. Девдера, В. Паламарчука, В. Пономаренко та інших.

Вперше значення принципу наочності сформулював і теоретично обґрунтував у XVII ст. Ян Амос Коменський у своїй визначній праці «Велика дидактика» визначивши золоте правило дидактики: «... усе, що тільки можна

уявляти для сприйняття чуттями, а саме: видиме – для сприйняття зором, почуте – слухом. Якщо які-небудь предмети одразу можна сприйняти декількома чуттями, нехай вони одразу сприймаються декількома чуттями» [5, с. 164].

Продовжуючи дослідження ідей щодо використання наочності в процесі навчання, І. Песталоцці був цілковито переконаним, що без застосування наочності неможливо досягти істинних уявлень про навколишній світ, ефективно розвивати мислення та мовлення.

У статті ми прагнемо розкрити роль унаочнення навчального матеріалу задля активізації пізнавального інтересу до вивчення рідної мови та підвищення ефективності засвоєння її практичного змісту дітьми з інклюзією.

На нашу думку, для дітей, котрі мають проблеми із мовленнєвим розвитком, наочні посібники – це вже не просто допоміжний спосіб сприймання інформації, це спосіб побудувати діалог. Якщо брати до уваги дітей із аутизмом, навіть, якщо дитина розмовляє, для неї вкрай необхідна опора на зорове відчуття, бо так інформація сприймається значно краще.

Образи, унаочнення допомагають учням з різними діагнозами. Науковцями давно доведена важливість наочно-зорових форм пізнання для дітей з вадами слуху. Щодо інтелектуальних порушень, то візуалізація допомагає генералізувати поняття у площині конкретно-наочного мислення. Наприклад, завдання співвідносити зображення та предмет [1].

Варто зазначити, що наочність – це, перш за все, засіб корекції неправильно сформованих уявлень і понять, розвитку вищих форм мислення дитини з особливими освітніми потребами, їхнього раціонального пізнання.

Необхідною умовою ефективного використання наочних посібників на уроках української мови є керівництво з боку вчителя сприйманням учнями демонстраційних об'єктів, трудових дій, зображень. Для перевірки правильності сприймання, розвитку спостережливості і пізнавальної активності вчителів доцільно ставити дітям уточнюючі запитання. В ході бесіди учні з особливими освітніми потребами, майже, на рівні зі звичайними намагаються самостійно формулювати висновки на основі спостереження.

Велику дидактичну цінність має демонстрація реальних предметів, явищ або процесів. Штучні замінники натуральних об'єктів відіграють важливу роль при вивченні всіх предметів, в тому числі й української мови. Вони дозволяють ознайомитися з конструкцією, принципами дії, провести безпосередні виміри, визначити певні характеристики [8, с. 179]. Такі допоміжні об'єкти дають змогу наблизити особливих дітей до ситуації успіху.

Н.О. Комарівська зазначає, що зацікавити школярів українською мовою як предметом навчання можна шляхом уникнення одноманітності, шаблону й схематизму в роботі над словом, позбавлення учнів необхідності «зазубрювати» визначення й правила [2, с.50]. Наочні посібники виступають у ролі своєрідного стимула, активатора мисленнєвих та пізнавальних процесів. Їх коректне використання збуджує жвавий інтерес до вивчення рідної мови особливими дітьми, котрі в силу своєї індивідуальності сприймають оточуючий світ інакше.

На основі ряду опитувань вчителів-практиків стосовно особливостей та ефективності впровадження наочних посібників різних видів у систему вивчення рідної мови дітьми з інклюзією нам вдалось виокремити рекомендації щодо їх застосування на уроках української мови в інклюзивних класах:

- Наочність не мета, а лише засіб досягнення певної дидактичної цілі.
- Використовуйте наочні посібники для наближення ситуації успіху.
- Учть дітей спостерігати, робити детальний опис та узагальнювати.
- На практиці застосовуйте схему «синтез – аналіз - узагальнення»
- Не використовуйте на уроці надто багато наочності: це розсіює увагу учнів.
- Наочні посібники повинні актуалізувати чуттєвий досвід учнів, спирайтеся на сформовані в їхній уяві картини і образи, що виникли раніше.
- Ураховуйте усі індивідуальні особливості та можливості учнів.

Отже, використання на уроках української мови наочних посібників і пояснення вчителя при цьому покращують наочно-образне і словесно-логічне запам'ятовування. Маніпуляції дитини з такого роду дидактичним матеріалом активізують зорову, рухову, дотикову пам'ять. Використання привабливого, унаочнення збуджує емоційну пам'ять, збуджує інтерес до того, що вивчається.

Отже, ми глибоко переконані, що використання наочних посібників різного формату та змісту на уроках української мови в роботі з дітьми є не просто доцільним, а - обов'язковим. Можливість безпосередньо контактувати із об'єктами, котрі дитина з особливими потребами прагне описати у творі або, коли намагається засвоїти особливості фонематичної будови певних українських слів, ознайомлюється із малими фольклорними жанрами, тощо, є визначальною у формування її власного як мовного, так і в цілому життєвого досвіду.

Список використаних джерел

1. Аліна Мірошнікова. Сім прийомів, які допоможуть вчителю інклюзивного класу / Аліна Мірошнікова/ «Освіторія» - онлайн-медіа про освіту та виховання дітей в Україні. – [Електронний ресурс]: <https://osvitoria.media/experience/sim-pryjomiv-yaki-dopomozhut-vchytelyu-inklyuzyvno-go-klasu/>
2. Василюк А. В. Педагогічні технології інклюзивного навчання : навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / А.В.Василюк, Ю.В., Бондар, А.В.Хіля. – Вінниця, 2020. – 175 с.
3. Демченко О.П. Формування соціальної компетентності дітей з особливими потребами у процесі використання виховних ситуацій / О.П.Демченко // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова : серія 19. Корекційна педагогіка та соціальна психологія : зб. наукових праць. – К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2011. – С.60-63.
4. Комарівська Н. Методичні аспекти застосування цікавої граматики на уроках рідної мови в початковій школі / Н. Комарівська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : Збірник наукових праць. – Вип. 41 / Редкол. В.І.Шахов (голова) та ін. – Вінниця : ТОВ Нілан ЛТД, 2014. – С. 46-51.
5. Коменский Я. А. Великая дидактика / Я. А. Коменский // Избранные педагогические сочинения / под ред. А. А. Красновского. – Москва : Учпедгиз, 1955. – 652 с
6. Лазаренко Н.І. Формування в дітей з функціональними обмеженнями індивідуальної системи знань сенсожиттєвого характеру засобами арт-терапії / Н.І. Лазаренко, А.В. Хіля, А.М. Коломієць // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови, 2017. – Вип. 13. – С. 124–156.
7. Любчак Л.В. Вибір оптимальної стратегії взаємодії майбутнього педагога з дітьми із особливими освітніми потребами / Освіта дітей з особливими потребами : від інституалізації до інклюзії // Зб. тез доп. / Редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупасєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – 210-213.
8. Мойсеюк Н.С. Педагогіка: навчальний посібник [3-тє видання, доповнене] / Н.С. Мойсеюк.– 2001.– 608 с.
9. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. – Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. – 330 с.

10. Хіля А.В. Організація навчально-виховного процесу початкової школи в умовах інклюзивної освіти: законодавчий аспект / А.В. Хіля // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського: збірник наукових праць. – Випуск 1.43 (93). – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2013. – Т. 1. – С. 219-223.

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ЗОРОВОЇ НАОЧНОСТІ У НАВЧАННІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Ткачук Марина, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: Л.В. Любчак, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

THE USE OF VISUAL AIDS IN THE EDUCATION OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Tkachuk Marina, bachelor`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розглянуто ефективність використання засобів зорової наочності на уроках в інклюзивному класі початкової школи. Проаналізовано класифікації та особливості застосування наочних посібників під час освітнього процесу. Здійснено спробу розкрити потенціал зображувальних елементів як засобу соціалізації молодших школярів та дітей з особливими освітніми потребами.*

***Ключові слова:** інклюзивна освіта, зорова наочність, пізнання, освітній процес, ефективність, психофізичний розвиток.*

***Abstract.** The article considers the effectiveness of the use of visual aids in lessons in an inclusive classroom in primary school. Analyzes of classifications and features of application of visual aids during educational process are analyzed. An attempt was made to reveal the potential of pictorial elements as a means of socialization of primary school children and children with special educational.*

***Key words:** inclusive education, visual clarity, knowledge, educational process, effectiveness, mental development.*

Під час реформування освіти в Україні з'явилося відносно нове поняття «інклюзія», яка передбачає навчання всіх учнів в одному класному колективі, не дивлячись на їх фізичні, психічні, інтелектуальні та інші особливості. Важливо розуміти переваги такої освіти, адже це цілком дозволяє приймати і розуміти тих дітей, які не схожі на інших. Як результат такої співпраці – діти з особливими освітніми потребами набувають соціальної компетентності, демонструють швидкий інтелектуальний розвиток. Інклюзія також необхідна звичайним школярам, які вчаться сприймати та допомагати дітям з особливими освітніми потребами [1]. Таким чином, у суспільстві з'являються люди з особливостями психофізичного розвитку, які будуть жити звичайним життям, а також діти, котрі вмітуть толерантно ставитися до них.

Від дітей з особливими освітніми потребами навчальний процес вимагає великих зусиль, проте якщо вони прагнуть пізнавати щось нове та готові витратити багато сил, то таке середовище принесе тільки задоволення, позитивні емоції та бажання здобувати знання. Варто пам'ятати та про роль батьків у даному процесі, адже саме вони наголошують на правилах поведінки, розповідають про умови знаходження дитини з ООП у класному колективі, підтримують їх у всіх досягненнях, незалежно від рівня.

У сучасних умовах важливо створити не лише умови для вільного переміщення дітей з особливостями психофізичного розвитку, але й залучити їх до гри та освітнього процесу в цілому, розвивати моторику, зір, мовлення та інше. Для реалізації даної мети, вчитель в інклюзивному класі застосовує значну кількість засобів зорової наочності, адже це вагома складова уроку, яка робить його різнобарвним, цікавим, захоплюючим та створює емоційне налаштування на пізнання нового. Також вона допомагає збільшити словниковий запас учнів, розвивати зв'язне мовлення та інші процеси.

У процесі вибору посібників з образотворчого мистецтва для уроку вчитель обов'язково враховує мету, якої прагне досягнути на кінець уроку. Саме тому, варто розуміти які існують види зорової наочності та на якому етапі їх ефективніше застосувати. Розглянемо класифікацію із поділом на три групи:

- 1) площинні (карти, таблиці, схеми, ілюстрації, статичні плакати);
- 2) об'ємні (муляжі, макети);
- 3) комбіновані (тематичні дошки, динамічні плакати).

Вважаємо за необхідне вказати на ще одну класифікацію, автор якої виділяє також три групи засобів зорової наочності:

- 1) предметні:
 - об'єкти, що оточують нас (шкільне обладнання, меблі тощо);
 - дари природи (дерева, кущі, ягоди, плоди);
 - спеціальні предмети (геометричні фігури, рахівниця)
 - трафарети різноманітних об'єктів.
- 2) ілюстровані:
 - предметні малюнки;
 - таблиці-карти;
 - схеми;
 - репродукції картин.
- 3) технічні:
 - візуальні (презентації, моделі та муляжі у 3D вигляді);
 - аудіовізуальні (кінофільми, мультфільми) [7, с. 243-246].

Варто зазначити, що використовуючи будь-який вид зорової наочності в інклюзивному класі, вчитель повинен дотримуватися загальноприйнятих вимог, враховуючи особливості перцептивної діяльності дітей з ООП:

- 1) Застосовуючи образотворчі посібники під час фронтального показу, обов'язково звертати увагу на їх розміри, які дозволять учням побачити інформацію, яку ми хочемо передати, а також врахувати освітлення та ракурс у якому представляємо зображення.

2) Підбираючи наочні засоби до уроку, необхідно пам'ятати про недоліки перцепції дітей, адже їм важко зосередити увагу на багатьох предметах, швидко змінюючи види діяльності. Саме тому, у процесі роботи із наочністю діти з особливостями психофізичного розвитку вимагають тривалішого споглядання об'єкта та на відповідній відстані від очей.

3) У дітей з ООП значно звужене поле перцепції, тому демонструючи об'єкт, вчитель повинен враховувати той факт, що вони можуть помічати лише певні складові, або зовсім їх не бачити на даному зображенні. Для уникнення вказаної помилки необхідно супроводжувати демонстрацію словесними методами, щоб дитина могла скласти цілісну систему уявлень про об'єкт, що спостерігає, а також зображення не повинно містити зайвих елементів, які відволікатимуть від зосередження на головному.

4) Проведення роботи з наочними засобами вимагає від учителя контролю за сприйняттям нового матеріалу, доповнення іншими методами роботи та корекції діяльності щодо виконання завдань, пов'язаних із зображенням, адже діти з ООП проявляють у своїй роботі несамостійність, невміння організуватися, демонструють надлишкові рухи через те, що їм важко самостійно обрати шлях для досягнення певної мети, який в результаті дасть ефективне засвоєння знань.

Варто наголосити, що педагог зобов'язаний застосовувати в інклюзивному класі певний об'єм наочних посібників, адже це полегшує явище сприймання навчального матеріалу в цілому, сприяє ефективному запам'ятовуванню, стимулює розвиток психологічних процесів. Причиною тому слугує наочно-образне мислення, яке активізується під час сприйняття зоровими аналізаторами нової інформації [5, с. 465-469].

При роботі із засобами зорової наочності на уроці в інклюзивному класі важливо пам'ятати основні відмінності та особливості. Перш за все, вчитель зобов'язаний:

- зважати на роль наочності у процесі вирішення навчальних завдань;
- розуміти багатофункціональність зорових засобів;
- використовуючи наочні посібники, передбачати правильність формування в учнів понять та уявлень про вивчений об'єкт;
- враховувати вікові та психологічні особливості молодших школярів;
- готувати наочність, яка міститиме яскравий та цікавий зміст;
- пам'ятати про помірне використання наочних посібників;
- підбирати ті засоби зорової наочності, які ґрунтуватимуться на раніше засвоєних знаннях із метою накопичення нових;
- мати на увазі, що наочність слугує для учнів стимулом для ефективного процесу пізнання, а не лише пасивним спогляданням;
- враховуючи швидко втомлюваність дітей з особливими освітніми потребами, обирати оптимальну кількість засобів наочності для пояснення навчального матеріалу [4, с. 88-93].

Отже, проаналізувавши класифікації та основні вимоги щодо засобів зорової наочності, ми можемо стверджувати, що вони дозволяють сформуванню у дітей з різними порушеннями зв'язок між предметом, який вони спостерігають

та навчальним матеріалом, який подає вчитель для запам'ятовування, активізують їх діяльність, допомагають зацікавити та зробити дитину невід'ємною складовою освітнього процесу, розвивають комунікацію, фізичні можливості та психологічні процеси.

Таким чином, у процесі навчання дітей з особливими освітніми потребами, наочні посібники створюють надзвичайні умови, в яких відбувається процес соціалізації, пізнання нового, зникають перешкоди у налагодженні взаємодії учнів в учнівському колективі та в цілому створюється позитивна атмосфера, яка сприяє ефективному засвоєнню нових знань.

Список використаних джерел

1. Василюк А. В. Педагогічні технології інклюзивного навчання : навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / А.В.Василюк, Ю.В., Бондар, А.В.Хіля. – Вінниця, 2020. – 175 с.
2. Демченко О.П. Формування соціальної компетентності дітей з особливими потребами у процесі використання виховних ситуацій / О.П.Демченко // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова : серія 19. Корекційна педагогіка та соціальна психологія : зб. наукових праць. – К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2011. – С.60-63.
3. Любчак Л.В. Вибір оптимальної стратегії взаємодії майбутнього педагога з дітьми із особливими освітніми потребами / Освіта дітей з особливими потребами : від інституалізації до інклюзії // Зб. тез доп. / Редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупасва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – 210-213.
4. Мартинчук О.В. Інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому просторі / О.В. Мартинчук // Теорія та методика навчання та виховання. – 2011. – Вип.29. – С.88-93.
5. Рассказова О.І. Класний колектив як осередок соціальної взаємодії учнів в умовах інклюзивного навчання / О.І. Рассказова // Педагогіка формування творчої особистості у загальноосвітній школі. – 2013. – Вип. 29. – С.465 – 471.
6. Савицький А.М. Основи використання наочності у процесі індивідуалізованого навчання дітей / А.М. Савицький // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та соціальна психологія. – 2014. – Вип.26. – С.202-209.
7. Сак Т.В. Навчальне середовище інклюзивного класу / Т.В. Сак // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та соціальна психологія. – 2012. – Вип.21. – С.243-246.
8. Хіля А.В. Організація навчально-виховного процесу початкової школи в умовах інклюзивної освіти: законодавчий аспект / А.В. Хіля // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського: збірник наукових праць. – Випуск 1.43 (93). – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2013. – Т. 1. – С. 219-223.
9. Швець Н. А. Вплив соціально-економічних, психолого-педагогічних чинників на забезпечення здорового способу життя в студентському середовищі / Н.А. Швець // Придніпровські соціально-гуманітарні читання, 16 травня 2014 р. – Кіровоград, 2014. – С. 81-84.

ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ ДО НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»

Тополук Юлія, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Н. М. Трачук, асистент кафедри початкової освіти

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE FORMATION OF INTEREST IN LEARNING MATHEMATICS BY KIDS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN THE CONTEXT OF THE CONCEPT "NEW UKRAINIAN SCHOOL"

Topolyuk Julia, bachelor`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано результати сучасних досліджень стосовно формування інтересу до навчання математики у дітей з особливими потребами та запропоновані основні напрями роботи вчителів початкової школи з такими учнями. Акцентовано увагу на проблемі формування інтересу до навчання математики в учнів з особливими освітніми потребами, котра пов'язана з відчуттям своєї значимості у навчальному процесі, що з'являється через позитивне та небайдуже ставлення вчителя як до самої дитини, так до розвитку її математичних здібностей.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами, інтерес до навчання математики, напрями роботи, корекційна спрямованість, дидактична гра.

Abstract. The article analyzes the results of modern investigations about the formation of interest in learning mathematics by kids with special needs and the main directions of work of primary school teachers with such pupils are offered. It is emphasized that the formation of interest in learning mathematics among pupils with special educational needs is connected with a sense of self-worth and necessity in the educational process, which appears due to the positive and caring attitude of primary school teachers both to the child and his mathematical development.

Key words: children with special needs, interest in learning mathematics, area of work, correctional orientation, didactic game.

На сучасному етапі розвитку освіти навчання математики, серед предметів, які вивчаються в початковій школі, містить в собі значний резерв для корекції розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Важливим сьогодні є пошук нових механізмів для підвищення інтересу у таких дітей до навчання математики в умовах Нової української школи.

Нині є значна кількість науково-методичних та психолого-педагогічних праць, що присвячені дослідженню проблем, пов'язаних із теорією та практикою розвитку інклюзивної освіти на теренах України, впровадження технологій навчання, зокрема, математики дітьми з особливими освітніми потребами (А. Ю. Довженко, С. П. Дубовський, Т. М. Сак, О. І. Утьосова), методикою навчання вирішенню арифметичних задач, роллю ігор та наочності, предметно-практичних вправ, що спрямовані на корекцію змісту завдань (К.А. Михайловський, М. Н. Петрова, Г. М. Капустіна), вивченням практичного досвіду роботи з учнями інклюзивного класу тощо.

О. І. Утьосова [10, с. 98] презентує проблему формування елементарних математичних уявлень дітей з помірною та тяжкою розумовою відсталістю. Дослідницею виділено та охарактеризовано систему дидактичних принципів організації освітньо-виховного середовища. Т. М. Сак [9] проаналізувала та розкрила зміст та необхідність використання зразка у процесі формування математичних понять у дітей із затримкою психічного розвитку.

Важливими для нашого дослідження є роботи С. П. Дубовського [5], який здійснив аналіз та запропонував методику розвитку інтересу до математики в

учнів допоміжної школи та узагальнив практичний досвід вчителів-дефектологів з цього питання.

Мета статті полягає у обґрунтуванні ефективності окремих методів, та прийомів, що спонукають формування інтересу в учнів з особливими освітніми потребами до навчання та виокремленні напрямків роботи вчителя для формування в них позитивного ставлення до вивчення математики.

Аналіз науково-педагогічної та психологічної літератури, власні спостереження в процесі роботи із дітьми з особливими освітніми потребами під час практики в початковій школі, свідчить про те, що їх інтерес до навчання математики знижений, а в окремих дітей – взагалі відсутній.

Результатом низького рівня мотивації та сформованості інтересу до пізнавальної діяльності стає низька успішність у процесі засвоєння знань з математики. Але, з іншого боку, математика містить в собі значні корекційні можливості для роботи з учнями, що мають особливі освітні потреби, оскільки розвиває гнучкість їхнього мислення, просторову уяву та розсудливість, ознайомлює дітей із різними видами упорядкувань.

Проведене нами опитування вчителів початкової школи та їх асистентів інклюзивних класів у Агрономіченській середній загальноосвітній школі I-III ступенів Вінницької області щодо використання ними ефективних методів та прийомів підвищення інтересу до вивчення математики в дітей з особливими освітніми потребами показало, що більшість вчителів вбачають доцільним для підвищення пізнавальної активності таких учнів систематично використовувати унаочнення навчального матеріалу та дидактичні ігри із залученням тактильних відчуттів, оскільки, на думку Г.Г. Кіт, у грі діти без напруження, природнім шляхом, можуть навчитися розрізняти предмети за формою, розміром, смаком, запахом, звуком та практичним призначенням [7, с 96] .

Також важливою складовою підвищення пізнавального інтересу в процесі навчання математики учнів з особливими потребами опитані нами респонденти вважають створення позитивного емоційного тону спілкування у взаєминах «учень-вчитель» та забезпеченні, так званої, ситуації успіху, котра, за переконанням О.П. Демченко, дає натхнення і поштовх для подальших дій, окрилює дитину, забезпечує віру в свої сили і можливості [3, с 116].

Наукова думка неодноразово вказувала на значну роль емоцій і почуттів у засвоєнні знань дітьми, особливо, молодшого шкільного віку, наголошуючи на взаємозв'язку емоцій і мислення, а також важливості почуттів для розвитку особистості. Емоційність процесу навчання для таких дітей може забезпечити педагог крізь призму власних емоцій та взаємин із учнем.

Так, Л.В. Любчак підкреслює, що спілкування вчителя з дітьми, які мають особливі потреби сприяє їх здатності співпереживати, виявляти без остраху власні емоції, бути доброчесними та порядними. Важливої ролі тут набуває моральна рефлексія, тобто осмислення своїх дій та вчинків [8, с. 212].

На наш погляд, підвищення рівня пізнавального інтересу до вивчення математики у молодших школярів з особливими освітніми потребами можливо забезпечити завдяки вдалому підбору та використанню вчителем певної системи ефективних методів та прийомів роботи в інклюзивному середовищі.

Не можемо не погодитись із А. Ю. Довженко [4], яка зазначає, що для ефективного формування інтересу до навчання математики в учнів з особливими освітніми потребами їх необхідно забезпечити:

- ситуацією особистого вибору задачі, вправи (яку задачу будеш вирішувати: про яблука або про будиночки?);
- вибором ступеня складності завдання (легка або цікава?);
- числом завдань (скільки завдань берешся вирішувати: одну чи дві?);
- ситуацією активного впливу в спільну навчальну діяльність (діти самі розбиваються на пари і виконують запропоновані завдання).

Нами було проведено інтерв'ювання молодших школярів з особливими освітніми потребами щодо рівня зацікавленості навчальними предметами, зокрема, математикою. Результати показали, що більшість таких учнів полюбляють читати, малювати, співати, робити різні аплікації власними руками. Деяким учням розумова активність дається нелегко в силу їхніх індивідуальних особливостей, їм важко зосереджувати увагу на конкретних прикладах та задачах. Учні зазначають, що вивчення математики цікаве їм тоді, коли вчитель використовує на уроці завдання творчого характеру.

На основі здійсненого нами аналізу педагогічної проблеми вбачаємо необхідним виділити наступні напрямки в роботі вчителя для підвищення інтересу в дітей з особливими освітніми потребами та формування в них позитивного ставлення до навчання математики:

- створювати ситуації успіху, забезпечувати емоційність спілкування;
- застосовувати унаочнення та творчий потенціал дидактичної гри;
- розкривати перед дітьми практичне значення математики у житті людини;
- використовувати завдання відповідно освітніх потреб конкретного учня.

Використання педагогами-практиками, окреслених нами, напрямків роботи спонукатиме учнів до переосмислення своїх можливостей, результатом чого стане покращення та полегшення засвоєння знань з математики серед дітей з особливими потребами. Вважаємо, що формування позитивного ставлення до навчання математики в таких учнів пов'язане із відчуттям своєї значимості і необхідності у навчальному процесі, котре з'являється у процесі спілкування з вчителем, в ході використання ним ефективних методів та прийомів активізації пізнавального інтересу молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Василюк А. В. Педагогічні технології інклюзивного навчання: навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / А.В.Василюк, Ю.В., Бондар, А.В.Хіля. – Вінниця, 2020. – 175 с.
2. Демченко О. П. Підготовка майбутніх учителів до створення ситуації успіху молодших школярів / О. П. Демченко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка і психологія. – Випуск 6. – Вінниця: РВВ ДП «Державна картографічна фабрика», 2002. – С. 114–122.
3. Довженко А. Ю. Особливості навчання математиці дітей із затримкою психічного розвитку в умовах якісної освіти. Навчально-методичний посібник. Панютинська ЗОШ І-ІІІ ступенів №1, 2012р. 59 с.
4. Дубовський С.О. Формування інтересу до математики в учнів початкових класів допоміжної школи // Дефектологія. – 2000. – №2.
5. Закон про освіту [Електронний ресурс]. – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

6. Кіт Г.Г., Пташник Н.М. Українська народна гра – дітям // Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: Навчально-методичний посібник / За ред. Г.С.Тарасенко. – К.: Видавничий Дім —Слово, 2010. – С. 96-111.
7. Лазаренко Н.І. Формування в дітей з функціональними обмеженнями індивідуальної системи знань сенсожиттєвого характеру засобами арт-терапії / Н.І. Лазаренко, А.В. Хіля, А.М. Коломієць // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови, 2017. – Вип. 13. – С. 124-156.
8. Любчак Л.В. Вибір оптимальної стратегії взаємодії майбутнього педагога з дітьми із особливими освітніми потребами / Л.В.Любчак // Освіта дітей з особливими потребами : від інституалізації до інклюзії : зб. тез доп. ; редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – 210-213.
9. Сак Т. Застосування зразка у процесі формування математичних понять у дітей із затримкою психічного розвитку // Т.Сак // Дефектологія. – 2000. – № 2.
10. Утьосова О. І. Теоретичне обґрунтування методики формування елементарних математичних уявлень у дітей з помірною та тяжкою розумовою відсталістю. Науковий часопис. Випуск 34. Корекційна педагогіка. – с. 97 – 102.
11. Швець Н. А. Вплив соціально-економічних, психолого-педагогічних чинників на забезпечення здорового способу життя в студентському середовищі / Н.А. Швець // Придніпровські соціально-гуманітарні читання, 16 травня 2014 р. – Кіровоград, 2014. – С. 81-84.
12. Хіля А. В. Актуальні проблеми організації навчально-виховного процесу у школі I-III ступенів в контексті реалізації ідей інклюзивної освіти / А.В.Хіля // Традиції та інновації в практиці початкової школи: збірник наукових праць. –Сімферополь: КПУ, 2010. – С. 93-97.

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

*Фаньо Каріна, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»,
Мартюк Анастасія, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Науковий керівник: С.М. Вдович, кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (Україна)

DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE IN JUNIOR SCHOOLCHILDREN BY GAME TECHNOLOGIES

*Fanyo Karina, bachelor`s student
Martyuk Anastasia, bachelor student*

Lviv State Pedagogical University of Life Safety (Ukraine)

***Анотація.** У статті висвітлена проблема розвитку емоційного інтелекту у молодших школярів, проаналізовано підходи до визначення поняття «емоційний інтелект», компонентів емоційного інтелекту, охарактеризовані психологічні особливості молодшого шкільного віку щодо розвитку емоційного інтелекту, подані приклади ігрових вправ та ігор на розвиток емоційного інтелекту.*

***Ключові слова:** емоційний інтелект, молодші школярі, модель, ігри, ігрові вправи.*

***Abstract.** The article highlights the problem of emotional intelligence development in junior schoolchildren, analyzes approaches to defining the concept of "emotional intelligence", components of emotional intelligence, describes the psychological features of primary school age for the development of emotional intelligence, gives examples of games and games for emotional intelligence.*

Key words: *emotional intelligence, junior schoolchildren, model, games, game exercises.*

Сучасний технологічний розвиток цивілізації продукує як значну кількість досягнень, так і призводить до глобальних криз, однією з яких є антропологічна, що загрожує людству «саморуйнуванням». Результатом антропологічної кризи є високий рівень емоційної нестриманості, агресивності і жорстокості в соціумі, відповідно збільшується кількість міжособистісних конфліктів, зростають випадки депресії, насильства, міжнародного тероризму. На думку В. Кременя, розв'язання даної проблеми полягає у зміні цілей та смислу наукового прогресу, а саме акцентуація на людині, а не технології та економіці. Вчений зазначає, що пріоритетом вітчизняної освіти має стати людиновимірність [5, с. 302].

Одним із людино центрованих напрямів освітнього процесу є розвиток емоційного інтелекту на противагу розвитку академічних здібностей учнів, їх інтелектуальної сфери. Зазначений напрям дозволить підвищити психологічну культуру суспільства, сприятиме його оздоровленню [1, с. 85].

Проблему розвитку емоційного інтелекту досліджували зарубіжні вчені Р.Бар-Он, Х. Вайсбах, Г. Гарднер, Д. Гоулман, У. Дакс, Д. Карузо, К. Кеннон, Р.Купер, Дж. Мейер, А. Саваф, П. Селовей, С. Хейн та ін.: вітчизняні вчені Б. Ананьєв, І. Андреева, О. Власова, Л. Виготський, Г. Гарскова, С. Дерев'янка, Н.Коврига, О. Леонтьєв, Д. Люсін, В. Мясищев, Е. Носенко, С. Рубінштейн, О.Тихомиров та ін. Існує значна кількість підходів до визначення дефініції «емоційний інтелект», які представлено у таблиці 1.

Таблиця 1. Визначення дефініції «емоційний інтелект»

Автори	Емоційний інтелект
Дж. Мейер, П. Селовей	підмножинність соціального інтелекту: здібність контролювати свої емоції та емоції інших людей, розрізняти їх і використовувати отриману інформацію для управління мисленням і діями інших людей
Д. Гоулман	здібність людини тлумачити власні емоції та емоції оточуючих, використовувати отриману інформацію для реалізації власних цілей
Р. Бар-Он	сукупність найрізноманітніших здібностей, можливість людині успішно діяти в будь-яких ситуаціях.
Д. Люсін	здібності до розуміння своїх і чужих емоцій та управління ними].
Г. Гарскова	здатність розуміти ставлення особистості, репрезентовані в емоціях, керувати емоційною сферою на основі інтелектуального аналізу і синтезу
І. Андреева	сукупність ментальних здібностей
Е. Носенко,	відображає міру розумності ставлення людини до світу, до інших та до себе як суб'єкта життєдіяльності.

Ми пристаємо до думки, що *емоційний інтелект* – це інтегративна особистісна властивість, яка спрямована на розуміння власних емоцій та

емоційних переживань інших, забезпечує управління емоційним станом, підпорядкування емоцій розуму, сприяє самопізнанню і самореалізації через збагачення емоційного і соціального досвіду [4].

На думку О.Демченко [3], емоційний інтелект є одним із структурних компонентів соціальної обдарованості. Узагальнюючи підходи до пояснення такого феномену, дослідниця зробила висновок, що більшість психологів, які пояснювали такий вид обдарованості, в його складі виділяли емоційний інтелект як одну із соціальних здібностей. Для соціально обдарованої особистості характерним є високий рівень сформованості такого виду інтелекту.

На думку Г. Гарднера [10], структура емоційного інтелекту складається з внутрішньоособистісного (самосвідомість, рефлексія, самооцінка, самоконтроль, мотивація досягнень) та міжособистісного (емпатію, толерантність, комунікабельність, конгруентність, діалогічність) компонентів.

Дж. Майер та П. Селовей [11] виділили чотири компоненти емоційного інтелекту: ідентифікація емоцій, використання емоцій, розуміння емоцій, управління емоціями.

Змішана модель Р. Бар-Она включає п'ять компонентів емоційного інтелекту: самопізнання (усвідомлення своїх емоцій, впевненість у собі, самоповага, самореалізація, незалежність), навички міжособистісного спілкування (емпатія, соціальна відповідальність, взаєморозуміння), адаптаційні здібності (вміння вирішувати проблеми, реально оцінювати ситуацію, пристосовуватися до нових умов), управління стресовими ситуаціями (стресостійкість, контроль за імпульсивними спалахами), домінування позитивного настрою (відчуття щастя, оптимізм) [8].

Отже, емоційний інтелект є складним структурним утворенням. На думку вчених, на відміну від IQ, емоційний інтелект розвивається упродовж життя. Л. Буркова зазначає, що на розвиток EQ особистості впливають генотип батьків, виховання в сім'ї та соціальне середовище [2, с. 265]. При чому питому вагу має саме соціальне середовище (50%). Тому входження дитини в соціальне середовище буде стимулювати розвиток EQ, яке розпочинається в дошкільному віці.

Продовжується розвиток емоційного інтелекту у молодшому шкільному віці, який відрізняється значною сенситивністю і гнучкістю психічних процесів, глибоким інтересом до внутрішнього світу. Діти молодшого шкільного віку ще недостатньо усвідомлюють власні переживання та причини їх виникнення, що проявляється в їх емоційних реакціях (гніві, страхіві, образах). У молодших школярів відбувається процес формування довільності, внутрішнього плану дій, розвивається здатність до рефлексії, що дозволяє учням набути вмінь аналізу поведінки власної та інших людей. Важливим завданням цього періоду є розвиток у молодших школярів вмінь адекватно виражати почуття, керувати своїми емоціями, здійснювати правильну емоційну оцінку дійсності, розвиток емпатії.

За переконанням психологів, основи розвитку EQ формуються в процесі ігрової діяльності дітей. Тому ефективними способами розвитку емоційного

інтелекту молодших школярів є стимулюванні їх фантазії та уяви, використання різноманітних ігор (дидактичних, рухливих, сюжетно-рольових тощо) та ігрових вправ.

Наприклад, з метою розвитку уважності, емпатії, вміння відчувати настрій іншої людини доречною стане ігрова вправа «Як ти себе відчуваєш?», яка виконується по колу. Кожен учень уважно розглядає свого сусіда зліва і намагається здогадатися, який настрій у нього, висуває припущення на основі своїх спостережень. Молодший школяр, про якого йде мова, погоджується або не погоджується з припущенням, доповнює його.

«Етюд на різні позиції в спілкуванні» дозволить молодшим школярам відчувати емоції людини, коли вона знаходиться зі співрозмовником у різних положеннях. Діти в парах виконують завдання на цікаві та актуальні для них теми: «Моя улюблена тварина», «Мій самий радісний день», «Мій улюблений мультфільм» тощо. Спочатку молодші школярі спілкуються сидячи обличчям один до одного, потім одна дитина сидить на стільці, а інша стоїть біля свого стільця (мінюються місцями), наступне положення: сидячи на стільці спиною один до одного. Важливою у цій вправі є рефлексія, адже дітям потрібно проаналізувати свої про враження, настрої, який виникав в процесі спілкування, та зробити висновок, в якому положенні їм найбільше сподобалося спілкуватися.

Проведенню гри «Чарівні засоби порозуміння» передують бесіди, яка дозволяє учням усвідомити способи допомоги людині, якій сумно, погано, яка ображена (усмішка, вміння слухати, контакт очей, добрий ласкавий голос, приємні дотики, ввічливі слова). Далі молодшим школярам пропонується, використавши «чарівні засоби порозуміння» допомогти дитині, що плаче через втрату м'ячика; мамі, яка втомлена прийшла з роботи; товаришу, у якого захворіла мама, чи він отримав погану оцінку тощо.

Продовженням попередньої гри може бути малювання «Доброї тваринки», якій діти дадуть ласкаве ім'я та подарують здібність до будь-якого «чарівного засобу порозуміння».

Таким чином, емоційний інтелект – це важлива складова розвитку особистості, яку можна розвивати. Процес розвитку емоційного інтелекту має особливості, проте основні структурні елементи емоційного інтелекту починають розвиватися у молодшому шкільному віці.

Список використаних джерел:

1. Андреева И.Н. Эмоциональный интеллект: исследования феномена / И.Н. Андреева // Вопросы психологии. – 2006. – № 3. – С.78-86.
2. Буркова Л. В. Соціомічні професії: інноваційна підготовка спеціалістів у вищих навчальних закладах: монографія / Л. В. Буркова. – К.: Інформаційні системи, 2010. – 278 с.
3. Демченко О. П. Експлікація феномену соціальної обдарованості в контексті психолого-педагогічних досліджень / О. П. Демченко // Людинознавчі студії : збірник наукових праць ДДПУ : Серія «Педагогіка». – Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ ім. І. Франка, 2015. – С. 134–145.
4. Коврига Н.В. Стресозахисна та адаптивна функції емоційного інтелекту: автореф. ... дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.01 / Н.В. Коврига. – К., 2003. – 20 с.
5. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / В.Г Кремень. - Київ: Педагогічна думка, 2008. - 424 с.
6. Люсин Д.В. Новая методика для измерения эмоционального интеллекта: опросник ЭИИ / Д.В. Люсин // Психологическая диагностика. – 2006. – № 4. – С. 3-22.
7. Носенко Е.Л. Емоційний інтелект як соціально значуща інтегральна властивість особистості / Е.Л. Носенко // Психологія і суспільство. – 2004. – № 4. – С.95-109.

8. Bar-On R. Emotional Intelligence in Men and Women: Emotional Quotient Inventory: Technical Manual / R. Bar-On. – Toronto : Multi-Health Systems, 1997.
9. Gardner H. Multiple intelligences: the theory in practice / H. Gardner. – New York : Basic Books, 1993. – 304 p.
10. Goleman D. Emotional intelligence / D. Goleman. – New York : Bantam Books, 1995. – 352 p.
11. Mayer J.D., Salovey P. The Intelligence of emotional intelligence / J.D. Mayer, P. Salovey // Intelligence. – 1993. – V.17. – № 4. – P. 433–442.

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПЕДАГОГІВ

Цьомик-Яворська Тетяна, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Костюк Оксана, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: О.В. Колосова, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла

Коцюбинського (Україна)

FEATURES OF EMOTIONAL BURNOUT OF TEACHERS

Tsyomyk-Yavorska Tatiana, bachelor student

Kostyuk Oksana, bachelor`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлені результати експериментального дослідження особливостей емоційного вигорання педагогів, яке виникає внаслідок складної специфіки їхньої роботи, постійних стресів та емоційного навантаження.

Ключові слова: емоційне вигорання, педагог, стрес, професійна діяльність, професійна мотивація.

Abstract. The article highlights the results of an experimental study of the features of emotional burnout of teachers, which arises due to the complex specifics of their work, constant stress and emotional stress.

Key words: emotional burnout, teacher, stress, professional activity, professional motivation.

Емоційне вигорання – це фізичне, емоційне чи мотиваційне виснаження. Це своєрідна стрес-реакція у відповідь на виробничі й емоційні вимоги, причиною яких є зайва відданість людини своїй роботі з присутньою при цьому зневагою до сімейного життя або відпочинку [3, с. 4].

Специфіка роботи педагогічних працівників відрізняється тим, що в них присутня велика кількість ситуацій із високою емоційною насиченістю і необхідністю міжособистісного спілкування. Розглянемо, як це впливає на їхнє емоційне вигорання.

У нашому дослідженні взяли участь 20 респондентів жіночої статі, які є педагогічними працівниками комунального закладу «Загальноосвітня школа І-ІІ ступеня – гімназія №7 Вінницької міської ради». Опитування відбувалося анонімно, добровільно у вересні 2020 р. Щоб детальніше проаналізувати учасників дослідження, нами було розроблено анкету, в якій є запитання щодо віку, посади, стажу роботи, розміру заробітної платні та мотивації до роботи. На

нашу думку, ці чинники значною мірою можуть впливати на емоційне вигорання педагогічних працівників.

За результатами анкетування ми поділили респондентів на дві вікові категорії: 22–35 років та 36–45 років. За стажем роботи опитувані розподілилися таким чином: 8 осіб – зі стажем до 4 років, 6 осіб – від 5 до 10 років, 6 осіб – від 10 до 22 років. Мотиваційними чинниками педагогічних працівників до роботи в основному є педагогічне покликання, любов до дітей, заробітна плата.

У дослідженні нами використано такі методики: «Діагностика рівня емоційного вигорання» (В. Бойко) [4]; «Діагностика професійного вигорання» (К. Маслач, С. Джексон) [4]; «Оцінка рівня нервово-психічної стійкості» (методика «Прогноз» за В. Бодровим) [2, с. 285–290]; «Визначення психічного вигорання» (О. Рукавішніков) [4]; «Визначення стресостійкості та соціальної адаптації» (Т. Холмс, Р. Прає) [1, с. 164–167].

«Методика діагностики рівня емоційного вигорання» (В. Бойко) дозволила нам проаналізувати особливості вияву всіх компонентів «емоційного вигорання» в педагогічних працівників. Як показали результати дослідження, в емоційному вигоранні педагогічних працівників переважає компонент «резистенція», яка виявляється в протистоянні негативним подіям та внаслідок цього – у виснаженні психічних ресурсів. А це призводить до неадекватних (зазвичай, занижених) емоційних реакцій, до зменшення спілкування з колегами по роботі, до погіршення якості, а часом навіть до припинення виконання професійних обов'язків, бажання побути наодинці. У 60% працівників фаза сформувалася, у 35% – на стадії формування і тільки в 5% – не сформована. Для людей, в яких переважає ця фаза, характерними є відсутність інтересу до професійної діяльності, суттєве зниження потреби у взаємодії та комунікації, поява стійких соматичних симптомів, таких як головний біль, особливо ввечері, дратівливість, почуття занепокоєння, знесилення, суттєве зниження енергії, часті застуди тощо. Навіть добре виспавшись і відпочивши у вихідні дні, людина може відчувати виснаження. Наступним компонентом є «виснаження», яке, як показали результати дослідження, сформоване у 25% працівників, у 30% – формується та в 45% – не сформоване. Для виснаження характерні фізіологічні проблеми, наприклад такі хвороби, як виразка, порушення сну, зниження уваги та пам'яті, порушення дихання при навантаженнях, погіршення відчуттів, загальмованість, млявість тощо, а також психологічні проблеми, зокрема збайдужіння до всього, депресії, різкі дратівливість і гнів, безпричинні переживання, тривожність, страх та ін. Найменш сформованим компонентом виявилось «напруження», яке, за результатами опитування, сформоване у 5% працівників, на етапі формування – у 40% та не сформоване – в 55%. Ця фаза протікає відносно легко, виявляється переважно у надмірному переживанні щодо подій, які відбуваються.

Використавши методику К. Маслач та С. Джексон в адаптації Н. Водоп'янової «Діагностика професійного вигорання», ми з'ясували, що найбільш вираженою ознакою для досліджуваних є «редукція особистих досягнень». У працівників було виявлено такі результати: 10% мають критично

високі результати, 55% – високі результати та ще 35% – середні результати. У людей, в яких переважає ця ознака, може спостерігатися зниження почуття компетентності у своїй роботі, невдоволення собою, зменшення цінності власної діяльності, виникнення почуття провини за власні негативні прояви або почуття, негативне сприйняття себе у професійній діяльності, зниження професійної та особистої самооцінки, поява почуття власної неспроможності, байдужості до роботи. Не виключене зниження рівня мотивації до роботи, що виявляється у зменшенні ентузіазму й ініціативності. Емоційне виснаження у досліджуваних виражене середньою мірою, зокрема високі результати – у 15% працівників, середні – у 35%, низькі – у 45% та категорично низькі – у 5%. Емоційне виснаження є ключовою складовою частиною емоційного вигорання. Для нього характерні зниження емоційного фону, посилення байдужості, негативізм, незадоволеність роботою, емоційне перенасичення. Найменш вираженою ознакою в опитуваних є «деперсоналізація», зокрема критично високі показники виявлено у 15% опитуваних, середні – у 60%, низькі – у 10% та критично низькі – у 15%. Деперсоналізація виявляється у схильності негативно оцінювати свої професійні досягнення, недооцінюванні себе та власних успіхів, негативному ставленні до роботи та можливих перспектив, формальності контактів із колегами на роботі тощо.

За результатами проведення методики «Оцінка рівня нервово-психічної стійкості» було виявлено: в 5% працівників – високу нервово-психічну стійкість і дуже сприятливий прогноз; у 80% – задовільну нервово-психічну стійкість і малосприятливий прогноз; у 15% працівників – незадовільну нервово-психічну стійкість і несприятливий прогноз.

«Методика визначення психічного вигорання» О. Рукавішнікова дозволила виявити чинник «професійна мотивація» за такими показниками: психоемоційне виснаження, особистісне віддалення, професійна мотивація. У рятувальників домінуючим виявом професійного вигорання є «професійна мотивація». Результати опитування свідчать, що у 80% респондентів вона має вкрай високі значення, у 10% – високі та в 10% – середні. Мотиваційна сфера оцінюється за продуктивністю професійної діяльності, успішністю в налагодженні контактів і взаємодії з людьми, інтересом до роботи, рівнем налаштованості на результати діяльності, самооцінкою у професійній сфері.

Проведення «Методики визначення стресостійкості та соціальної адаптації» Т. Холмса та Р. Раге дозволило виявити у 40% працівників високий ступінь опірності стресу. Енергія і ресурси не витрачаються на боротьбу з негативними станами та переживаннями, тому будь-яка діяльність опитуваних, незалежно від її спрямованості та характеру, стає ефективнішою. Це дозволяє стверджувати, що діяльність педагогічного працівника має стресогенний характер. У 35% працівників виявлено граничний ступінь опірності стресу. Стійкість знижується зі збільшенням негативних емоцій і стресових ситуацій у житті. Це призводить до того, що педагоги змушені значну частину власної енергії витрачати на боротьбу з негативними психологічними станами, які виникають внаслідок стресу. Для 25% працівників характерний низький ступінь опірності стресу, тому вони змушені більшу частину своєї енергії і ресурсів

витрачати на боротьбу з негативними психологічними станами. Такі працівники близькі до нервового виснаження.

Отже, підсумовуючи результати експериментального дослідження, можна зробити висновок, що через складну специфіку своєї роботи педагогічні працівники схильні до емоційного вигорання. У ході дослідження виявлено, що незалежно від стажу та посади педагога мають такі симптоми: неадекватне емоційне реагування на збільшення обсягу роботи, негативне ставлення до себе, також проявляється зменшена взаємодія з колегами. Досліджувані все частіше мають бажання побути на самоті, зробити собі вихідний чи організувати бодай коротку відпустку. У ході бесіди після проведення тестування досліджувані вказували на те, що їхня робота вже не приносить такого задоволення, як раніше, тим самим вони починають недооцінювати свої професійні досягнення і можливості. Після інтерпретації результатів опитуванням було надано можливість переглянути статистику чинників, які більшою чи меншою мірою впливають на їхню продуктивність праці.

Список використаних джерел:

1. Злишков В. Л. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях / В.Л.Злишков, С. О.Лукомська, О. В.Федан. – К. : Педагогічна думка, 2016. –219 с.
2. Корольчук М. С. Психофізіологія діяльності : підручник для студентів вищих навчальних закладів / М.М.Корольчук. – 2-е вид., випр. та доп.– К. : Ельга, НікаЦентр, 2004. – 400 с.
3. Профілактика та подолання професійного та емоційного вигорання : методичні рекомендації для спеціалістів соціальних служб / підготовлені Балакіревою К. О.; Проект програми розвитку ООН «Підтримка реформи соціального сектору в Україні». – К., 2010, –. 45 с.
4. Технології роботи організаційних психологів : навчальний посібник / за наук. ред. Л.М. Карамушки. – К. : Фірма «ІНКОС», 2005. – 366 с.

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

Шульгіна Лілія, аспірант

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені В. Гнатюка (Україна)*

**TRAINING FUTURE SOCIAL WORKERS TO WORK WITH CHILDREN
UNDER INCLUSIVE EDUCATION**

Shulgina Lilia, PhD student

V. Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Розкрито шляхи формування компетенцій майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми в умовах безбар'єрного середовища та інклюзивного освітнього процесу. Окреслено методи активізації їх практичної та самостійної роботи. Розглянуто техніки освітнього коучингу.

Ключові слова: інклюзивна освіта, безбар'єрне середовище, діти з особливими освітніми потребами, практичне навчання, освітній коучинг.

Abstract. Ways to form the competencies of future social workers to work with children in a barrier-free environment and inclusive educational process are

revealed. Methods of activating their practical and independent work are outlined. The techniques in educational coaching are considered.

Key words: *inclusive education, barrier-free environment, children with special educational needs, practical training, educational coaching.*

Впровадження концепції інклюзивної освіти в загальноосвітніх, середніх і вищих навчальних закладах передбачає, передовсім, забезпечення цієї системи спеціалістами, здатними здійснювати соціально-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами, надавати допомогу в організації інклюзивного навчання, як самим дітям так і їх батькам. Важливо підкреслити, що інклюзія передбачає пристосування освітнього середовища до особливих потреб дитини. Суттєвим недоліком у вирішенні цього завдання є непристосованість довкілля та середовища навчального закладу для їх навчання.

Ключовим фактором вирішення окресленої проблеми має бути відповідна підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми, що мають особливі освітні потреби. При цьому варто звернути увагу на два ключових завдання. По-перше, зміст підготовки повинен відображати сутність та принципи організації інклюзивного навчання у навчальних закладах. По-друге, важливо формувати у майбутніх соціальних працівників відповідні компетенції для роботи в системі інклюзивної освіти.

Розуміння інклюзивного навчання як комплексного процесу забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами передбачає такий спосіб організації їх навчання, який би мав забезпечити досягнення освітніх цілей з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей. Йдеться про індивідуалізацію навчально-виховного процесу, що має на меті розроблення комплексної програми розвитку кожної дитини з особливими освітніми потребами, пристосування матеріального і соціально-психологічного середовища до потреб дитини, надання додаткових послуг та форм підтримки у процесі навчання, а також організацію спостереження за динамікою розвитку учня.

Невід'ємною умовою інклюзивної освіти є безбар'єрне освітнє середовище, тобто доступність закладу освіти має забезпечуватися дотриманням державних будівельних вимог: фізичною можливістю і зручністю потрапляння до закладу освіти; фізичною безпекою при пересуванні в закладі освіти, з прилеглою територією, під час отримання освітніх послуг; можливістю вільного отримання інформації про заклад освіти й освітні послуги, що надаються; вільною навігацією (орієнтуванням в закладі освіти та прилеглою територією [1]).

Крім того, для роботи в умовах інклюзивної освіти майбутнім соціальним працівникам важливо усвідомити концепцію універсального дизайну, яка полягає в тому, що все те, що проектується і виробляється має бути таким, щоб цим могла скористатися кожна людина, тобто необхідно уникати штучних бар'єрів там, де їх можна уникнути. У сфері освіти – це дизайн предметів навколишнього середовища, освітніх програм і послуг, що забезпечує їх

максимальну придатність для використання всіма особами без необхідної адаптації чи спеціального дизайну [2]. Структура універсального дизайну у сфері освіти заснована на таких семи принципах: рівність і доступність використання, гнучкість використання, простота і зручність у використанні, сприйняття інформації, незважаючи на сенсорні можливості користувачів або зовнішні умови, мінімізація помилок, незначні фізичні зусилля і наявність необхідного розміру місця, простору.

Важливим завданням вищих навчальних закладів ми вважаємо посилення практичної складової фахового навчання студентів даного напрямку. Йдеться не лише про різні види практик, але й про практичну спрямованість лекційних і, особливо, практичних занять, волонтерської діяльності тощо.

Такий практикоорієнтований підхід у підготовці майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах інклюзії обумовлюється специфікою їх професійної діяльності, що вимагає інтеріоризації досвіду взаємодії з дітьми, які мають особливі освітні потреби, «проживання» і чуттєвого досвіду міжособистісної взаємодії студента з батьками цих дітей та іншими працівниками освітнього закладу. Отже, у фокусі практикоорієнтованого навчання має знаходитися досвід, оскільки без досвіду не можна досягнути успіху в будь-якій професійній діяльності, що неодноразово підкреслював Д. Дьюї [5]. Варто врахувати також рекомендації П. Фрейре, на думку якого навчання відбувається набагато успішніше, якщо студенти самостійно формулюють завдання і, виходячи з власного життєвого досвіду, виконують їх [3].

Підґрунтям практичної підготовки студентів у даному разі мають бути професійні цінності соціальної роботи, розуміння особливостей практики соціальної роботи з дітьми в умовах інклюзії в контексті сучасних змін, широкий спектр компетентностей у контексті основних процесів: прийняття широкого діапазону професійних ролей; використання незалежного, критичного мислення; наголосу на наснаженні клієнта [6].

Йдеться також про активізацію самостійної роботи студентів щодо аналізу основних міжнародних і вітчизняних документів у галузі прав осіб з порушеннями психофізичного розвитку; узагальнення кращого зарубіжного досвіду інклюзивної освіти; з'ясування основних негативних факторів, що створюють труднощі для впровадження доступного навчального середовища; визначення стратегій, за допомогою яких можна досягти рівного доступу дітей до якісної освіти тощо. Важливо, щоб студенти продукували інформацію самостійно, визначали та обговорювали проблеми, які гальмують процес створення доступного освітнього простору в школі. Крім того, вони мають знаходити шляхи розв'язання цих проблем, а також застосовувати нові знання та навички на практиці, створювати зворотні зв'язки.

Необхідно зазначити, що в практикоорієнтованому навчанні та підготовці майбутніх соціальних працівників до діяльності в умовах інклюзії суттєво змінюється роль викладача, який має допомагати студентам оцінювати, планувати, контролювати і корегувати процес формування власних професійних компетентностей. У даному разі йдеться про викладача-коуча,

який має допомогти студентам організувати процес опанування досвідом і особистісного розвитку. Слід звернути увагу, що освітній коучинг в практикоорієнтованому навчанні ґрунтується на принципах рівноправності, віри в людину, холістичного підходу, моніторингу та зворотного зв'язку [4].

Для досягнення бажаної ефективності процес навчання має будуватися на циклічній послідовності етапів: аналіз рівня професійної підготовки студента та збір необхідної інформації; розробка плану особистого та професійного розвитку; реалізація плану з використанням відповідних технік; оцінка успішності досягнутих результатів. В освітньому коучингу існують техніки, які застосовуються залежно від рівня підготовленості студента та навчальної ситуації. Так, використання техніки «Спіраль практики» полягає в адаптації студентів до проходження практики у навчальному закладі в умовах інклюзії, а також мотивації до обраної професії. Завданням «Структурної техніки» є формування та розвиток практичних компетенцій соціального працівника в умовах інклюзії на основі структури відповідних навичок і особистих якостей, необхідних для виконання професійної діяльності. Техніка «3D» застосовується в умовах часових обмежень для вирішення нагальних проблемних питань студента. Техніка GROW спрямована на розвиток практичних компетенцій в процесі переддипломної практики та підготовки дипломної роботи [8].

Таким чином, для досконалення підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми в умовах інклюзивної освіти важливо забезпечити формування компетенцій роботи з дітьми в умовах безбар'єрного середовища та інклюзивного освітнього процесу; активізувати їх практичну та самостійну роботу; застосовувати відповідні техніки і стилі освітнього коучингу.

Список використаних джерел

1. ДБН В.2.2-40: 2018 «Інклюзивність будівель і споруд». [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/dbn_v_2_2_40/1-1-0-1832 (дата звернення 1.11.2020).
2. Закон України №2145-VIII від 5.09.2017 «Про освіту» // Офіційний веб-портал Верховної ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
3. Фрейре П. Педагогика угнетенных / Пер. Н. Демьянова. – Москва : Радикальная теория и практика, 2019. – 176 с.
4. Code of Ethics. International Coach Federation (2020). URL: <https://coachfederation.org/code-of-ethics>.
5. Dewey, J. Experience and education. New York : The Macmillan Company Proudman, 1995.
6. Hayduk, N., and McKenzie, B. *Developing a Sustainable Model of Social Work Education in Ukraine*. T. Heinonen and J. Drolet (eds.), International Social Work Development. Social Work Experiences and Perspectives. 2012. Halifax & Winnipeg: Fernwood Publishing, 147–169.
7. Whitmore, J. (2017) *Coaching for Performance*. Fifth Edition: The Principles and Practice of Coaching and Leadership.

Секція 4
ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОБОТИ З РІЗНИМИ КАТЕГОРІЯМИ
ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ

**TERAPIA ZAJĘCIOWA JAKO FORMA KSZTAŁTOWANIA
UMIEJĘTNOŚCI MIĘKKICH U SOÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ
INTELEKTUALNĄ W STOPNIU UMIARKOWANYM**

*Kuskowski Mariusz, doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki
Pedagogium Wyższa Szkoła Nauk Społecznych w Warszawie (Polska)*

**OCCUPATIONAL THERAPY AS A FORM OF SHAPING SOFT SKILLS
IN PEOPLE WITH MODERATE DISABILITIES**

doctor of humanities in the field of pedagogy

***Анотація.** Можливість здійснення практичної діяльності в процесі існування людини є відправною точкою для її подальшого розвитку. Шлях розвитку, який вона пройшла від виконання простої роботи руками до побудови монументальних будівель у галузі набуття знань, навичок та компетенцій. Подібний шлях існує також у житті людей з інтелектуальними порушеннями. Завдяки ерготерапії вони формують навички побудови цього світу. Метою статті є представлення трудотерапії як форми розвитку м'яких навичок в осіб з середньою інтелектуальною недостатністю.*

***Ключові слова:** ерготерапія, м'які навички, інвалідність, інтелектуальні порушення.*

***Streszczenie:** Możliwość wykonywania czynności praktycznych w egzystencji człowieka stanowi dla niego punkt wyjścia dla dalszego jego rozwoju. Droga, rozwoju, którą przebył od wykonywania prostych czynności manualnych po wykonanie monumentalnych budowli opatrzona była wielkim wysiłkiem w zakresie nabywania wiedzy, umiejętności i kompetencji. Podobna droga istnieje również w życiu osób z niepełnosprawnością intelektualną. Dzięki terapii zajęciowej kształtują w sobie umiejętności do budowania tego świata. Celem artykułu jest ukazanie terapii zajęciowej, jako formy kształtowania umiejętności miękkich osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym.*

***Kluczowe słowa:** Terapia zajęciowa, umiejętności miękkie, niepełnosprawność intelektualna*

***Abstract.** The possibility of performing practical activities in human existence is a starting point for his further development. The path of development he has traveled from performing simple manual activities a great effort was made to complete the monumental buildings in the area of acquiring knowledge, skills and competences. A similar path also exists in the lives of people with intellectual disabilities. Thanks to occupational therapy, they shape the skills to build this world.*

The aim of the article is to present occupational therapy as a form of shaping soft skills of people with moderate intellectual disability.

Key words: *Occupational therapy, soft skills, intellectual disability*

Obecnie znajdujemy się u schyłku drugiej dekady XXI wieku. Bardzo szybkie przemiany technologiczne i gospodarcze, jakie w tym czasie dokonały się na naszych oczach, uświadamiają nam możliwości człowieka i jego rozwoju. Nowe technologie (internet, smartfon, komputer), które człowiek wymyślił i wdrożył w życie, dały mu wolność, ubogaciły jego wiedzę i zarazem zniewoliły lub zubożyły jego życie prywatne czy społeczne. Obserwując zachowania ludzi wobec nowych i ciągle udoskonalanych technologii, nasuwa się pytanie następującej treści: czy człowiek został wyposażony w stosowne umiejętności w zakresie posługiwania się nimi w sposób prawidłowy i odpowiedzialny? Nam natomiast, jako pedagogom nie wolno zapomnieć o osobach z niepełnosprawnością intelektualną, które również są pełnoprawnymi obywatelami tego świata. I nie chodzi tu o wychowanie dyrektywne z naszej strony względem tych osób, ale o wyposażenie ich w wszelkiego rodzaju umiejętności w tym umiejętności miękkie.

Od zarania dziejów człowiek należy do istot wykonujących różnego rodzaju czynności (wytwarzanie narzędzi, łowiectwo, zbieractwo,) (J. Gałkowski). Dzięki tym czynnościom udoskonalała stale swoje zdolności manualne i umysłowe, przez co zauważalny staje się proces jego rozwoju i adaptacji do panujących warunków środowiskowych (K. G. Gelard). Wartość zajęcia (wykonywania czynności) dostrzegli również w starożytnych czasach Egipcjanie oraz mieszkańcy Cesarstwa Mongolskiego oraz Cesarstwa Chińskiego nadając mu charakter leczniczy i usprawniający. W naszym kraju pierwsze wzmianki o terapii zajęciowej powstały po drugiej wojnie światowej (E. Janus). Dzięki K. Milanowskiej, która w naszym kraju jest uznawana za prekursora terapii zajęciowej, dowiadujemy się, że istotą terapii zajęciowej jest doprowadzenie uczestnika do jak najbardziej wszechstronnego rozwoju jego osobowości poprzez wykonywanie czynności o charakterze fizycznym lub psychicznym. Celem tego typu wykonywania czynności jest również kształtowanie umiejętności praktycznych uczestników, które prowadzić będą go do wykonywania w przyszłości roli zawodowej. W latach 70 XX wieku J. Nawrot zauważył kolejne zjawisko, jakie możemy uzyskać za sprawą terapii zajęciowej a mianowicie jest to wychowywanie dziecka za pomocą zajęcia, które wykonuje. Dzięki wykonywanej czynności dziecko z niepełnosprawnością intelektualną rozwija swoje procesy poznawcze, nawiązuje współpracę z innymi uczestnikami, prosi o pomoc w przypadku wystąpienia problemu. Na bazie zawodowych i naukowych doświadczeń również i ja w tym artykule pragnę dołożyć od siebie kilka skromnych zdań na powyższy temat. „Terapia zajęciowa jest działaniem wielokierunkowym prowadzącym do normalizacji życia, kształtująca wiedzę uczestnika, umiejętności praktyczne i kompetencje” (M. Kuskowski 2018, s. 138). W kontekście rehabilitacji zawodowej, czyli przejścia osoby z niepełnosprawnością intelektualną do podjęcia roli zawodowej, nabywanie kompetencji miękkich przez te osoby staje się kluczową sprawą dla ich przyszłości. Ze zrozumieniem podchodzę do osób sceptycznych, które nie są entuzjastami, co do podejmowania roli zawodowej przez osoby z

niepełnosprawnością intelektualną. W swoich wypowiedziach powołują się na symptomatologię niepełnosprawności intelektualnej w stopniu umiarkowanym. Czytając charakterystykę funkcjonowania osób z tym stopniem niepełnosprawności możemy popaść w błędne przekonanie, że nic nie da się zrobić. Zapominamy, że stopień umiarkowany niepełnosprawności intelektualnej nie determinuje całkowicie rozwoju społecznego (A. Gierba-Grodzicka). Szczęściem człowieka jest móc doświadczać otaczającej nas rzeczywistości poprzez bycie twórczym a nie odtwórczym. Osoby z niepełnosprawnością intelektualną, jako ludzie również pragną doświadczać szczęścia poprzez budowanie swojego życia i otaczającej ich rzeczywistości.

Nabywanie umiejętności miękkich przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną w procesie terapii zajęciowej, powinny odbywać się w tzw. „kręgu nadziei”. Oznacza to, że uczestnik terapii podejmuje się twórczego zajęcia, przez które nabywał będzie umiejętności praktycznych jak również kompetencji. Przydzielone lub samodzielnie podjęte zajęcia powinno być dopasowane do wieku, zdrowia, predyspozycji psychofizycznych, umysłowych uczestnika terapii (A. Wojciechowski). Umiejętności miękkie powinny być kształtowane w zakresie trzech etapów procesu terapii zajęciowej. W pierwszym etapie przygotowawczym (etap diagnostyczny) rozpoznajemy na sali terapeutycznej zasoby, zdolności oraz słabe strony uczestnika terapii. Na tym etapie powinno stosować się muzykoterapię (taniec w grupie) i socjoterapię (trening umiejętności społecznych, zabawy integracyjne). Dzięki tym rodzajom terapii osoba z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym powinna poczuć się bezpiecznie, relaksująco oraz twórczo. Dzięki temu już od pierwszego etapu dziecko będzie mogło nabywać umiejętności miękkich w zakresie komunikatywności z rówieśnikami czy umiejętności pracy w zespole. Dzięki tym czynnościom nowo przybyła osoba będzie mogła się zaaklimatyzować w grupie rówieśników. Drugi etap w procesie terapii zajęciowej nazywany jest etapem zasadniczym. Podczas jego realizacji uczestnik terapii poznaje nową pracownię, nowe do wykonania zadania, techniki i narzędzia, materiały przydatne do wykonania danej czynności. Podczas tego etapu uczestnik uczy się umiejętności dobrej i bezpiecznej organizacji pracy (umiejętność miękka). Samo wykonywanie zajęcia powinno być oparte o zasadę stopniowania trudności z tzw. szybkim efektem wymiernym. Podczas pierwszych wykonywanych zadań osoba z niepełnosprawnością intelektualną bazuje na zasadzie naśladowania w ten sposób nabywa poczucia bezpieczeństwa oraz doskonali technikę umiejętności praktycznych. Czekanie przez uczestnika terapii długo na pierwszy wymierny efekt pracy może przyczynić się do zniechęcenia i w konsekwencji do zrezygnowania z niej. Przez np., zajęcia stolarskie, ogrodnicze, kuchenne (przygotowanie prostego posiłku), rękodzielnicze kształtujemy umiejętności miękkie z zakresu samodyscypliny, odpowiedzialności za podjęte zadanie, (nie porzucanie zajęcia podczas pojawiających się problemów z jego wykonaniem), odporność na stres. W przypadku występowania problemów z realizacją zadania należy podczas zajęć terapeutycznych kształtować u osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym, również umiejętności związane z poszukiwaniem pomocy u innych uczestników zajęcia. Prze tego typu zajęcia dążymy do wykształtowania u

uczestników terapii umiejętności poczucia bycia użytecznym społecznie. Na tym etapie zajęcia terapeutyczne powinny być zróżnicowane, co do stosowanych metod pracy z uczestnikiem (metoda oglądowa, metoda praktyczna, laboratoryjna) i form terapii np. (stolarstwo), techniki (praca w drewnie, rzeźbienie, malowanie drewna). Tego typu zajęcia powinny charakteryzować się przede wszystkim złożonością i elastycznością, oraz jak wspomniałem wyżej stopniowaniem trudności. Terapeuta po rozpoznaniu stopnia wykształtowania poszczególnych umiejętności praktycznych jak również umiejętności miękkich, powinien stymulować uczestnika terapii do samodzielności oraz kreatywności podczas wykonywanego zajęcia. Podczas tego etapu staramy się przeprowadzić uczestnika ze stanu bierności do aktywności. Ze względu na różne czynniki wiele osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym pozostaje na tym etapie terapii zajęciowej i dalej w sposób systematyczny dzięki wykonywanym czynnościom podczas zajęć kształtują swoje predyspozycje. Rehabilitacja zawodowa (trzeci etap) dostępna jest dla uczestników terapii zajęciowej, którzy nabyli wystarczającej wiedzy, umiejętności praktycznych i kompetencji by pracować w zakładach pracy chronionej, zakładach aktywności zawodowej czy na otwartym rynku pracy.

Podsumowując: w terapii zajęciowej oprócz usprawniania fizycznego i psychicznego istnieje przestrzeń do kształtowania również umiejętności miękkich za sprawą wykonywanych czynności podczas procesu terapeutycznego. Celem tego typu zajęć jest prowadzenie osób o obniżonej sprawności intelektualnej do bycia twórcą swojego życia, wyposażonym także w odpowiednie kompetencje na miarę swoich możliwości.

Literatura

1. Gałkowski J., *Praca i człowiek*, Pax, Warszawa 1980.
2. Gelard, K. G., *Jak pracować z dziecięcymi grupami terapeutycznymi*, GWP, Gdańsk 2005.
3. Gierba – Grodzicka A., *Różnice w poziomie funkcjonowania i rozwoju umiejętności społecznych osób z deficytem intelektualnym w stopniu umiarkowanym i znacznym po rocznej rehabilitacji prowadzonej w Warsztacie Terapii Zajęciowej* [w:] Głodkowska J., Giryński A. (red.), *Rehabilitacja społeczna i zawodowa osób z niepełnosprawnością intelektualną – od bierności do aktywności*, wyd. naukowe „Akapit”, Warszawa 2006.
4. Janus E., *Terapia zajęciowa – podstawowe pojęcia*, [w:] Bac A., (red.) *Terapia zajęciowa*, PZWL, Warszawa 2016.
5. Kuskowski M., *Terapia zajęciowa jako forma odnowy człowieka* [w:] Kulbaka J., Dudek M. (red.), *Innowacyjność i trwanie w pedagogice specjalnej. W stulecie niepodległości Polski i 130. Rocznicy urodzin Marii Grzegorzewskiej*, APS, Warszawa-Krasnystaw 2018.
6. Milanowska K., *Terapia zajęciowa*, PZWL, Warszawa 1963.
7. Wojciechowski A., *Aspekt deontologiczny terapii zajęciowej* [w:] „Warsztat Terapii Zajęciowej”, nr 2, Polskie Towarzystwo Walki z Kalectwem, Konin 1995.

ДИФЕРЕНЦІЙОВАНЕ ВИКЛАДАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНА ОСВІТНЯ ТЕХНОЛОГІЯ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Бразговка Наталія, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: А.В. Хіля, кандидат педагогічних наук, старший викладач

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DIFFERENTIATED TEACHING AS AN EFFECTIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGY IN WORKING WITH CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Brazgovka Natalia, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В даній статті розкривається питання диференційованого викладання, етапи опанування даної технології та відповідні індикатори якості впровадження інклюзивної освіти в щоденну практику. Окрему увагу приділено питанню використання технології диференційованого викладання у навчанні дітей з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами, диференційоване викладання, інклюзивна освіта.

Abstract. This article reveals the issue of differentiated teaching, stages of mastering the technology of differentiated teaching, indicators of the quality of implementation of inclusive education in everyday practice. The issue of using the technology of differentiated teaching in the education of children with special educational needs is revealed.

Key words: children with special educational needs, differentiated teaching, inclusive education.

В інклюзивному навчанні використовують різні педагогічні технології, що враховують індивідуальні особливості школярів, зокрема і в особливому порядку тих, хто потребує додаткової уваги та підтримки. Саме це прописано у Законі України «Про освіту»: учні з особливими потребами – це ті, «...хто потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення їхнього права на освіту» [3].

До категорій, що потребують такої підтримки відносяться діти з порушеннями психофізичного розвитку, з інвалідністю, діти, які мають різні хвороби, обдаровані, діти з різних етнічних, мовних, культурних та інших меншин, діти з родин біженців та внутрішньо переміщених осіб, діти, які знаходяться у складних життєвих обставинах (тобто в цілому йдеться про будь-яку дитину, котра навчається в загальноосвітньому закладі), але не для всіх створюються інклюзивні класи. Зважаючи на це, технологія викладання і навчання в інклюзивному середовищі, а також в звичайній школі має бути придатна та ефективна для задоволення різних освітніх потреб всіх дітей. І на нашу думку, найефективнішим способом організації такої взаємодії в початковій школі є використання технології диференційованого викладання.

Під диференційованим викладанням ми розуміємо, «відгук» вчителя на особливості школяра (на його захоплення, рівень готовності до навчання, освітні потреби тощо). Так, колектив авторів під керівництвом А. Колупаєвої дає наступне визначення диференційованому викладанню – це «створення навчального середовища та організація навчального процесу задля

забезпечення учням з різними освітніми потребами можливості успішного опанування курикулуму на максимальному для кожного рівні» [2, с. 28].

Дана технологія, як зазначає Т.Лорман, фокусується переважно на методах і прийомах роботи під час уроку (як педагога, так і учнів), що забезпечують оптимальний та результативний навчальний процес, ураховують відмінності різноманітного учнівського колективу, а також дають змогу належним чином засвоїти визначені курикулумом стандарти [5, с. 145]. Окрім того, диференційоване викладання передбачає, що кожен учень є багатогранною особистістю та має відмінну від інших індивідуальність. Тобто, в процесі організації навчальної діяльності учнів вчителю необхідно визначити ці відмінності, створити потрібне освітнє середовище та організувати навчальний процес таким чином, аби забезпечити ефективний навчальний досвід для кожної дитини. Окреслена технологія забезпечує доступність освітньої програми для учнів з особливими освітніми потребами, необхідну підтримку, ефективне опанування змістом навчання та досягнення максимально можливих для кожного з них результатів.

Виокремлюють п'ять етапів опанування вчителем даною технологією, що також є індикаторами якості впровадження інклюзивної освіти в щоденну практику:

– Рефлексія: бажання діяти та необхідні навички. На даному етапі педагог замислюється на таких ключових запитаннях: «Як я оцінюю себе і свою роботу?», «В якому напрямку рухатися далі?» та обов'язково оцінює власні знання та рівень майстерності [6, с. 33; 7, с.161, 190]. Педагог має оцінити наявний обсяг своїх знань, глибину володіння навчальним предметом та обміркувати свій стиль викладання.

– Оцінка програми навчання. Тут розуміється, що являє собою зміст навчання. Вчитель може самостійно адаптувати змістове наповнення, керуючись державними вимогами. Також педагог має враховувати інтереси, здібності, навчальні потреби дітей [6, с. 33-34].

– Аналіз індивідуальних особливостей учнів. Диференціація викладання здійснюється заради дітей [6, с. 34-35; 7, с. 73-75]. Вчителя цікавить конкретна інформація стосовно кожної дитини. Вивчаючи дітей, педагог не повинен обмежуватися тим, що вони знають про певні поняття нової теми. Замість того, у процесі аналізу групи або окремих учнів потрібно визначити рівень їхньої підготовленості, інтересів, стиль навчання, сильні сторони та потреби.

– Планування уроків на основі науково обґрунтованих методів. Основна мета даного етапу в тому, щоб збалансувати викладання нового матеріалу, «підняти» учнів, які мають певні труднощі у навчанні та збагатити навчальний процес для всього класу. Щоб уроки були цікавими та пізнавальними потрібно планувати, добирати оптимальні методи та форми роботи [6, с. 36-37].

– Удосконалення практики на основі фактичної інформації. Ключове питання цього етапу: «Наскільки ефективним був навчальний процес? Як це визначити?». Вчитель спирається на отримані результати оцінювання даних, визначає ефективні способи навчання дітей у майбутньому. Також педагог з'ясовує інтереси, стилі мислення та ступінь підготовленості школярів до

опанування певного змістового блоку чи вміння за допомогою простих контрольних запитань, інтерв'ювання, анкетування, спостереження [6, с. 38-40].

Можна зробити висновок, що дотримання окреслених індикаторів для забезпечення диференційованого викладання дасть змогу вчителю досягти найкращих результатів щодо розвитку сильних сторін дітей з особливими потребами та дозволить зважати на індивідуальні потреби учнів.

Список використаних джерел

1. Василюк А. В. Педагогічні технології інклюзивного навчання : навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / А.В.Василюк, Ю.В., Бондар, А.В.Хіля. – Вінниця, 2020. – 175 с.
2. Демченко О.П. Формування соціальної компетентності дітей з особливими потребами у процесі використання виховних ситуацій / О.П.Демченко // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова : серія 19. Корекційна педагогіка та соціальна психологія : зб. наукових праць. – К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2011. – С.60-63.
3. Закон України №2145-VIII від 5.09.2017 «Про освіту» // Офіційний веб-портал Верховної ради України [Електорний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
4. Колупаєва А. А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва, О.М. Таранченко. — Харків : Вид-во «Ранок», 2019. — 304 с.
5. Лорман Тім. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практич. посіб. / [Тім Лорман, Джоан Демпелер, Девід Харві]; пер. з англ. — К.: СПД-ФО Парашин І. С., 2010. — 296 с. — С. 146.
6. Любчак Л.В. Вибір оптимальної стратегії взаємодії майбутнього педагога з дітьми із особливими освітніми потребами / Освіта дітей з особливими потребами : від інституалізації до інклюзії // Зб. тез доп. / Редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – 210-213.
7. Таранченко О.М., Найда Ю.М. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі : навчальний курс та методичний посібник / за заг. ред. Колупаєвої А.А. – Київ : Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 124 с.
8. Хіля А.В. Арт-терапія в системі засобів виховання ціннісного ставлення до життя в дітей та молоді з функціональними обмеженнями : метод. матер. : Ч. 1. – Вінниця: Нілан-ЛТД, 2017. – 250 с..
9. Хіля А.В. Нестандартні форми роботи як засіб підвищення якості освітніх послуг та ефективності інклюзивної школи / А.В.Хіля // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 08-09 листопада 2018 р.) / редкол.: О. П. Демченко, Н. О. Комарівська, Л. В. Любчак, Л. А. Присяжнюк ; за заг. ред. О. А. Голюк. Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2018. – Вип. 1. – С. 154-158.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

*Бродецька Катерина, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Науковий керівник: О.П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES IN CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS BY THEATER

*Kateryna Brodetska, bachelor's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. Статтю присвячено проблемі соціалізації дитини з особливими освітніми потребами в сучасному освітньому просторі. Розкрито фактори і умови забезпечення успішності такого процесу. Основний акцент зроблено на значенні школи, як другого за значимістю, після сім'ї, інституту соціалізації такої категорії учнів. Показано необхідність використання

психолого-педагогічних технологій прогнозування можливих труднощів у процесі навчання дітей з особливими освітніми потребами та шляхів їх подолання. Доведено важливість створення сприятливих психолого-педагогічних умов у процесі адаптації до другого соціального інституту. Наведено приклади професійної діяльності асистента вчителя інклюзивного класу закладу загальної середньої освіти щодо соціалізації дитини з особливими потребами.

Ключові слова: *дитина з особливими освітніми потребами, аутизм, соціалізація, асистент вчителя, інклюзивний клас.*

Abstract. *The article is devoted to the problem of socialization of a child with special educational needs in the modern educational space. Factors and conditions to ensure the success of such a process are revealed. The main emphasis is made on the importance of the school as the second most important, after the family, institute of socialization of this category of students. The necessity of using psychological and pedagogical technologies to predict possible difficulties in the process of teaching children with special educational needs and ways to overcome them is shown. The importance of creating positive psychological and pedagogical conditions in the process of adaptation of children with autism to a second social institution was demonstrated. Examples of the professional activity of an inclusive classroom assistant teacher in a general secondary education institution in socializing a child with special needs are presented.*

Key words: *a child with special educational needs, autism, socialization, teacher's assistant, inclusive class.*

На сучасному етапі розвитку цивілізації в цілому, української державності зокрема відбувається переосмислення ставлення до осіб з особливостями психофізичного розвитку. На законодавчому рівні задекларовано та в освітній практиці визнаються їхні права на реалізацію рівних з іншими можливостей. Це зумовило становлення нового закономірного етапу розвитку освітньої системи України щодо впровадження інклюзивного підходу на всіх її ланках освіти.

Проте в історії зустрічаємо різне ставлення до атипових людей: від переслідування та відторгнення до повного включення в усі аспекти життя суспільства. Привертає увагу гуманістична позиція видатного українського філософа Г.Сковороди, який на етапі амбівалентного ставлення до осіб з інвалідністю з теплотою та співчуттям ставився до людей, уражених важкою хворобою. У своєму творі «Розмова п'яти подорожніх про істинне щастя в житті» він ставить риторичне запитання: «Невже гадаєш, що премилосердна й дбала матір наша натура зачинила їм двері до щастя, ставши для них мачухою?» [13].

В останні роки спостерігається негативна динаміка щодо збільшення кількості осіб, в яких є складні психічні та фізичні захворювання. А.Колупаєва наводить результати досліджень Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), згідно яких лише 20% народжених дітей умовно вважається

здоровими, інші – або страждають порушеннями психофізичного розвитку, або знаходяться в стані між здоров'ям і хворобою [6].

На сучасному етапі фахівці в сфері філософії, психології, соціології, медицини, педагогіки та інших наук розробляють різні аспекти організації навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного простору. Зокрема, психолого-педагогічні засади інклюзивної освіти представлено в працях багатьох вітчизняних дослідників (О.Демченко, А.Колупаєва, А.Хіля, В.Бондар, В.Ляшенко, О.Савченко, Т.Євтухова, А.Шевчук, О.Столяренко, І.Іванова та ін.).

Проте до кінця невирішеним залишається питання про те, яким терміном позначати таких дітей. Так, В. Бондар стверджує, що «природа позбавила достатньою мірою сприймати світ і відчувати свою належність до нього через хвороби, травми, патологічні стани. Як би не називалася дитина з порушеннями психофізичного розвитку, слід сказати, що в кожному терміні єдина суть: така дитина – це не менш розвинена, а своєрідно, інакше розвинена дитина» [1].

Привертає увагу тлумачення терміну «особливі потреби», запропоноване М.Сварником і М.Ніколаєвим, які акцентують на виділенні трьох складових такого поняття. «З одного боку – це необхідність використання надзвичайно специфічних методів навчання та комунікації, реабілітації та працетерапії, особливого ставлення під час навчання. По-друге, потрібні також спеціальні пристосування відповідно до нозології дитини, а також підвищені вимоги до адаптації освітнього середовища. По-третє, мається на увазі незахищеність цих дітей у соціальному плані. Нажаль трапляються ще випадки коли, такі діти опиняються під загрозою відмови шкіл щодо їхнього навчання, професійної освіти, прийому на роботу, зрештою, виключення в суспільство у цілому» [10].

Дослідники [2; 3; 6; 12; 14 та ін.] висловлюють різні позиції щодо категорій дітей, яких відносять до переліку осіб з особливими освітніми потребами. Основні групи дітей з особливими освітніми потребами пропонує А.Колупаєва [6]. О.Демченко [3] обстоює думку про те, що обдаровані діти також повинні мати такий статус в інклюзивному освітньому просторі, оскільки вони переважно є атиповими, їх розвиток відрізняється від умовної вікової норми. Дослідниця визначає соціально-психологічні проблеми та особливі освітні потреби здібних і обдарованих дітей, серед яких труднощі соціалізації, спілкування з однолітками тощо.

Поділяємо думку О.Демченко [4-5] щодо необхідності соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. За переконанням дослідниці, «для успішної адаптації дітей з інвалідністю в колектив однолітків у них повинні бути сформовані важливі для життєдіяльності якості, некогнітивні й соціально зумовлені вміння та навички». Такі діти мають навчитися «спілкуватися з учнями різних вікових категорій, включатися в спільну діяльність, намагатися уникати конфліктів або вміти їх вирішувати. Важливим для них є сформованість адекватної самооцінки, здатності позбавлятися почуття меншовартості та відчуженості завдяки спілкуванню й спільній праці» [4, с. 417].

Однією з особливих потреб обдарованих дітей є потребам в самоствердженні та творчій діяльності. Тому важливо використовувати сучасні інноваційні технології та методи [7] для розвитку креативного потенціалу як обдарованих дітей, так і інших категорій атипових дітей.

Серед категорій дітей з особливими освітніми потребами психолого-педагогічного супроводу потребують діти-аутисти. Звернення до спеціальної літератури [10, с. 372-374] показує, що аутизм – достатньо розповсюджене явище в останні роки. В науковому дискурсі описані особливості прояву аутизму, які передусім пов'язані з соціальною сферою дитини, обмежують можливості її навчання дитини та суспільну інтеграцію. Порушення аутичного спектру проявляється в у трьох «сферах», які умовно позначені терміном «аутистична тріада»: комунікація, соціальні відносини і уява. Дискусійним залишається питання щодо інтелекту дитини-аутиста. На думку різних дослідників [10, с. 377-380] більшість таких дітей мають інтелект з рівнем середньої важкості серйозної розумової відсталості. Однак, у 20% таких дітей на рівні або вище норми.

Передусім важливо налагодити з аутичною дитиною спілкування хоча б через один орган почуттів (зоровий, слуховий, тактильний (дотики)). Необхідно шукати ефективні форми і методи роботи, які б дали позитивний результат. Для цього можна використовувати прийом підтримуючої (фасилітативної) моделі взаємодії з дитиною і не важливо, чи це дитина з особливими освітніми потребами чи звичайний учень класу: *«Я завжди буду поруч. Я завжди тобі допоможу..Я не покину, не залишу тебе..Я вірю у твої здібності..Я буду підтримувати, допомагати і заохочувати тебе. Я буду поважати і берегти свої і твої особисті кордони так, як тільки зможу. Я поділюся із тобою своєю системою цінностей і своєю вірою з тобою, для того, щоб ти знала чому я роблю або говорю те чи інше. Я завжди готова вчитись у тебе».*

До того ж, учитель-асистент має бути емпатійною особистості з високим рівнем сформованості емоційного інтелекту. Він разом з дитиною, яка прийшла навчатись в інклюзивний клас, з перших днів шкільного життя має прожити всі радощі та негаразди, які можуть траплятись; проникнути у внутрішній світ дитини, разом з нею спробувати бути в ньому, розуміти його.

Наступним кроком є те, що потрібно поступово створювати умови для підвищення рівня розитку дитину-аутиста. З одного боку, проникати її світ; здругого, виводити з нього, адаптовувати дитину до того виду діяльності, який доступний дитині. Доцільними для успішної соціалізації є стратегії пристосування, які будуть сприяти появі нових форм. Одним із механізмів пристосування є створення ситуацій, які народжують у свідомості дитини нові позитивні враження для неї.

У процесі корегування поведінки аутистичної дитини апробовано методикау «Прикладний аналіз поведінки» [10]. Використання цього методу дозволяє змінювати, покращувати наявні звички й навички поведінки дитини-аутиста, а також формувати нові способи. Якщо дитина не може включитись у навчання так, як її навчають, то педагог повинен використовувати звичні дял неї способи. Мова це також поведінка, якої навчаються. В поведінковому

аналізі вербальна поведінка – це не тільки слова, що вимовляються. Суть методу полягає в тому, що дитина в якості слів використовує картки із зображенням (або символами) тих предметів, які хочуть використовувати, або про які хочуть розповісти. В багатьох випадках PECS стає поштовхом до розвитку мовлення, навичок спілкування та зменшення проблем з поведінкою.

Отже, визнання прав кожної дитини, її інтересів, потреб, надання допомоги у процесі соціалізації є дуже важливим на сучасному етапі розвитку освіти. Інклюзивне навчання передбачає спільне перебування і спілкування нормотипових і атипових дітей. Одним із завдань інклюзивної освіти є адаптація дитини з особливими освітніми потребами до умов шкільного навчання, що має базуватися на компетентністному, діяльністному і індивідуальному підході. Постійний пошук різних форм і методів роботи з дитиною-аутистом для вчителя-асистента є складною діяльністю, а для дитини з такою нозологією – це шанс змінити своє життя і бути щасливою.

Список використаних джерел

1. Бондар В. Інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен. [Текст] /В. Бондар // Рідна школа. – 2011. – №3. – С10-14.
2. Василюк А. В/ Педагогічні технології інклюзивного навчання : навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / А.В.Василюк, Ю.В. , Бондар, А.В.Хіля. – Вінниця, 2020. – 175 с.
3. Демченко Е.П. Статус одаренного ребенка в проблемном поле инклюзивной педагогики / Е.П.Демченко // Инклюзивное образование как организационная основа педагогики многообразия : сб. науч. ст. по итогам Международного образовательного проекта «Подготовка и переподготовка педагогов и руководителей образования в среде многообразия». - Мозырь : МГПУ им. И. П. Шамякина, 2016. – С. 105-109.
4. Демченко О.П. Формування соціальної компетентності дітей з особливими потребами у процесі використання виховних ситуацій / О.П.Демченко // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова : серія 19. Корекційна педагогіка та соціальна психологія : зб. наукових праць. – К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2011. – С.60-63.
5. Демченко О.П. Формування суб'єктності соціально обдарованої особистості в культурно-освітньому просторі як умова її соціалізації / О.П.Демченко // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка : Серія психологія. – 2017. – №6. - С.47-51.
6. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія / А.А.Колупаєва. – К: «Самміт-Книга», 2009. –272с.
7. Комарівська Н.О. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами фольклору / Н. Комарівська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – Вип. 46. – Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2016. – С. 30-33.
8. Лаврінченко Л.І. Школа для кожного (окремі аспекти інклюзивної освіти) : навчально-методичний посібник для керівників закладів освіти, учителів та вихователів ЗДО, ГПД, шкіл-інтернатів, методистів / / Л.І.Лаврінченко. – Чернігів. – 2017. – С 5-8.
9. Любчак Л.В. Вибір оптимальної стратегії взаємодії майбутнього педагога з дітьми із особливими освітніми потребами / Освіта дітей з особливими потребами : від інституалізації до інклюзії // Зб. тез доп. / Редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – 210-213.
10. Малашкевич О. Особливі діти. Введення в прикладний аналіз поведінки: принципи корекції проблемної поведінки та стратегії навчання дітей з розладами спектру аутизм та іншими особливостями розвитку / О.Малашкевич, Ю. Ерц. – К. : 2014 –457 с.
11. Міщик Л. І. Вступ до спеціальності «Соціальна педагогіка» : навчальний посібник / автори-укладачі Л. І. Міщик, О. П. Демченко ; за заг. ред. Л. І. Міщик. – К. : Вид. Дім «Слово», 2013. – 328 с.
12. Сварник М. Діти з особливими потребами в українському суспільстві: крок до реабілітації та інтеграції / М. Сварник, М. Николаєв // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : науково методичний збірник ; ред.кол. Н.Софій (голова), І.Єрмаков (керівник авторського колективу і науковий редактор), та ін. – К. : Контекст,2000. – 336 с.
13. Сковорода Г. Розмова п'яти подорожніх про істинне щастя в житті / Г.Сковорода [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ukrelassic.com.uas.
14. Хіля А.В. Арт-терапія як об'єкт наукового дослідження у працях зарубіжних та вітчизняних вчених. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології / А.В.Хіля. - Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. – № 5 (59). – С. 394–405.

КОРЕКЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ В РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

*Дабіжжа Людмила, старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

CORRECTIONAL ORIENTATION OF NON-TRADITIONAL DRAWING TECHNIQUES IN WORK WITH PRESCHOOL CHILDREN

*Dabizha Liudmyla, Senior Lecturer
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. В статті приділено увагу корекційно-розвивальній спрямованості образотворчої діяльності дітей дошкільного віку, аналізується її вплив на розвиток психічних процесів дітей із затримкою психічного розвитку, розкривається корекційний потенціал нетрадиційних технік малювання

Ключові слова: образотворча діяльність, нетрадиційні техніки малювання, корекційно-педагогічна робота

Abstract. The article pays attention to the correctional and developmental orientation of the artistic activity of preschool children, analyzes its impact on the development of mental processes of children with mental retardation, reveals correctional potential of non-traditional drawing techniques.

Key words. art activity, non-traditional drawing techniques, correctional and pedagogical work.

Світ, в якому живе сучасна дитина, спосіб життя середньостатистичної сім'ї, в порівнянні з недавнім минулим, суттєво змінився. Соціально-економічні проблеми життя суспільства, що роблять негативний вплив на більшість сімей, погіршення екологічної ситуації породжують умови, при яких значно знижується рівень фізичного і нервово-психічного здоров'я дітей.

Особливу тривогу викликає зростання кількості дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР). Це поняття вживається по відношенню до дітей зі слабо вираженою органічною недостатністю центральної нервової системи або з ознаками її функціональної незрілості.

Працюючи з цією категорією дітей, педагоги визначають для себе пріоритетні напрямки роботи. Досить поширеним напрямком роботи з дітьми з проблемами в розвитку в даний час є використання терапевтичного ефекту занять образотворчою діяльністю.

Протягом всієї історії розвитку спеціальної психології та корекційної педагогіки дослідники розробляли методи роботи з використанням образотворчої діяльності дітей, що поєднують в собі високу діагностичну та корекційну спрямованість. Вже на початку ХХ століття психіатри, психологи і педагоги (В. М. Бехтерев, В.П. Кащенко, Н.А.Рибніков, Е.А.Фльоріна та ін.) виділяли образотворчу діяльність як один з найважливіших засобів у діагностичному інструментарії фахівців, що працюють з дітьми різного віку.

Дещо пізніше образотворча діяльність почала застосовуватися в корекційних цілях. Відомі роботи по використанню образотворчої діяльності в навчанні дітей різного віку з порушенням слуху (А.А.Венгер, Т.С.Зикова, М.Ю.Рау); дошкільнят з порушенням зору (Л.І.Плаксина); дітей шкільного і дошкільного віку з порушенням інтелекту (З.А.Апацька, Е.А.Екжанова, Е.А.Стребельова, Н.Д.Соколова, Т.Н.Головіна, І.А.Грошенко); дітей-дошкільників із затримкою психічного розвитку (Е.А.Екжанова).

Останнім часом в навчанні дітей образотворчого мистецтва широко застосовуються методи малювання з використанням нетрадиційних технік. Практики відзначають високу ефективність даного методу і різнобічний позитивний вплив на дитину з проблемами в розвитку.

Аналізуючи дитячі малюнки, мистецтвознавці шукають підтвердження своїм концепціям. Педагоги намічають найбільш ефективні шляхи навчання і виховання дошкільнят. Психологи, використовуючи метод якісного і кількісного аналізу не тільки малюнка, а й самого процесу зображення, вивчають загальні та індивідуальні особливості дітей. Лікарі, психотерапевти вважають, що процес малювання позитивно впливає на центральну нервову систему, здійснює психокорекційний вплив на дитину. Він тісно пов'язаний із зоровими, руховими, м'язово-дотиковими аналізаторами, з кінестетичними відчуттями, м'язово-суглобовою роботою руки і пальців, механізмом зорово-рухової координації.

У процесі малювання діти вчаться міркувати, робити висновки. Відбувається збагачення їх словникового запасу. Працюючи з образотворчим матеріалом, знаходячи вдалі колірні поєднання, впізнаючи предмети в малюнку, діти отримують задоволення, у них виникають позитивні емоції, посилюється робота уяви. Завдяки образотворчій діяльності розвивається зорово-рухова координація, відбувається розвиток функцій руки, удосконалюється дрібна моторика кистей і пальців рук.

Т.С. Комарова пише, що «виходячи з різноманітності рисувальної техніки в образотворчому мистецтві і з огляду на можливості дітей дошкільного віку, доцільно збагачувати технічну сторону дитячого малювання. Цього можна досягти, урізноманітнюючи способи роботи вже відомими в широкій практиці фарбами і олівцями, а також використовуючи нові матеріали (кольорові воскові крейди, штампи, кольорову піну і т. д.), а також поєднуючи в одному малюнку різні матеріали і техніки» [3, с.58].

Під нетрадиційними для дошкільної освіти розуміються ті техніки, в яких зображення виконується нехарактерними для малювання предметами та способами зображення (пальчиковий живопис, монотипія, гратаж, набрызк, друкування природними формами, малювання нитками, друкування штампами з овочів, малювання свічкою і ін.).

Застосування нетрадиційних технік малювання сприяє збагаченню знань і уявлень дітей про предмети і їх використання, матеріали, їх властивості та способи дії з ними. У дітей розвивається вміння переносити засвоєні знання в нові умови. Вони дізнаються, що малювати можна як фарбами, олівцями, фломастерами, так і підфарбованою мильною піною, свічкою, використовувати

для малювання клей і т. д. Діти знайомляться з різними способами фарбування паперу, в тому числі кольоровим клейстером, методом набризку фарби, дізнаються, що малювати можна не тільки на папері, а й на спеціальному склі, вчаться працювати пензлем, олівцем, стекою. Вони пробують малювати предмети руками (долонею, пальцями, кулаком, ребром долоні), отримувати зображення за допомогою підручних засобів (ниток, мотузок, порожнистих трубочок), за допомогою природного матеріалу (листя дерев, овочі) і т. п.

На заняттях з використанням нетрадиційних технік зображення розвивається дослідницька діяльність дошкільників, оскільки їм надається можливість експериментувати (змішувати фарбу з мильною піною, клейстером, на зображений восковою крейдою малюнок наносити гуаш або акварель тощо).

При безпосередньому контакті пальців рук з фарбою діти вивчають її властивості: густоту, твердість, в'язкість. Ознайомлення дітей в процесі експериментування з новими кольорами та їх відтінками сприяє розвитку колірної чуття та сприймання кольору в оточуючому. Все незвичайне привертає увагу дітей, змушує дивуватися. У них розвивається пізнавальний інтерес, вони починають задавати питання педагогу, один одному, відбувається збагачення і активізація словникового запасу.

Як відомо, діти з ЗПР часто копіюють зразок, запропонований їм педагогом. Нетрадиційні техніки зображення не дозволяють їм цього робити, так як педагог замість зразка показує тільки спосіб дії з нетрадиційними матеріалами, інструментами. Це дає поштовх до розвитку уяви, творчості, самостійності, ініціативи, прояву індивідуальності. Застосовуючи і комбінуючи різні техніки зображення в одному малюнку, дошкільнята вчаться думати, самостійно вирішувати, яку техніку використати, щоб той чи інший образ вийшов найбільш виразним. Потім вони аналізують, порівнюють свої малюнки, вчаться висловлювати власну думку, у них з'являється бажання наступного разу зробити свій малюнок цікавішим, проявляється фантазія.

Нетрадиційні техніки малювання вимагають точного дотримання послідовності дій. Отже, діти вчаться планувати процес малювання. Робота з нетрадиційними техніками зображення також стимулює позитивну мотивацію зображувальної діяльності, а страх не впоратися з процесом малювання у дитини згодом зникає.

Багато видів нетрадиційного малювання сприяють підвищенню рівня розвитку зорово-моторної координації (наприклад, малювання на склі, розпис тканини, малювання крейдою на оксамитовому папері тощо). Для корекції дрібної моторики рук мають значення такі нетрадиційні техніки зображення, як малювання пальцями, долонями, нитками, ватними паличками та ін. Ці та інші техніки вимагають точності та швидкості рухів (наприклад, виконати чергову дію, поки фарба не висохла), вміння правильно визначати силу натиску на матеріал або інструмент (наприклад, щоб не порвалася нитка, не зламалася крейда), терпіння, акуратності, уваги.

Заняття зображувальною діяльністю з використанням нетрадиційних технік малювання не втомлюють дошкільнят, у них зберігається висока

активність та працездатність протягом усього часу, відведеного на виконання завдання.

Особливий корекційний ефект дає використання нетрадиційних технік малювання у створенні дошкільнятами колективної творчої роботи. Малювання в кілька рук, як колективна форма роботи, зближує дітей єдиною метою, у них розвиваються навички культури спілкування, формуються емоційно теплі стосунки з однолітками, відбувається засвоєння моральних норм та правил поведінки.

Аналізуючи вище сказане, можна зробити висновок, що традиційне малювання має вагомe місце в розвитку дошкільників, але як показує практика, на перших етапах навчання дітям з ЗПР важко засвоювати звичайні техніки малювання в зв'язку з незрілістю психічних процесів, тоді як нетрадиційні техніки малювання стають для них доступним засобом вираження власного задуму, емоцій, уяви.

Список використаних джерел

1. Дабіжа Л.П. Особенности развития творчества детей дошкольного возраста в процессе изобразительной деятельности / Л.П.Дабіжа // Дошкольное образование: опыт, проблемы, перспективы. Сборник материалов VIII Международного научно-практического семинара. – Барановичи. БарГУ, 2017. – С.27-29.
2. Дабіжа Л.П. Нетрадиційне малювання як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку / Л.П. Дабіжа // Наукові записки. Збірник матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів: Серія «Мистецтво». – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2018. С. 66-70.
3. Комарова Т.С. Изобразительная деятельность в детском саду. Программа и методические рекомендации : практическое пособие / Т.С. Комарова. – Москва : Мозаика-Синтез, 2010. – 200 с

ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОБДАРОВАНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Жебровська Карина, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Н.А. Олійник, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PEDAGOGICAL SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF CREATIVE GIFT OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN

Karyna Zhebrovska, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються особливості творчої обдарованості дітей молодшого шкільного віку. Виокремлено етапи педагогічної підтримки розвитку творчої обдарованості молодших школярів.

Ключові слова: обдарованість, молодший шкільний вік, педагогічна підтримка, творча обдарованість.

Abstract. The article reveals the features of creative talent of children of primary school age. The stages of pedagogical support for the development of creative talent of junior schoolchildren are singled out.

Key words: giftedness, primary school age, pedagogical support, creative giftedness.

У сучасних умовах одним з головних напрямів роботи освітніх закладів освіти в Україні є створення умов для розвитку талановитих і обдарованих дітей. Тож необхідно створити насамперед спеціальну систему педагогічної підтримки, яка сприятиме розвитку здібностей кожної дитини, стимулювання і виявлення її досягнень.

Проведений О.Демченко [3; 4]аналіз сучасного зарубіжного й вітчизняного наукового фонду з проблеми особливостей прояву обдарованості в дитячі роки дозволив зробити наступні висновки, що «дитяча обдарованість має свою специфіку, зумовлену своєрідністю такого вікового етапу. Вона вважається не сталою якістю дитини, а її потенціалом, який проявляється на певному віковому етапі і характеризується гетерохронністю прояву. Спостерігається позитивна тенденція щодо розширення кола осіб, яких учені називають обдарованими та визнання, що такими є всі діти, в яких проявляються ознаки різних видів обдарованості, як загальної, так і спеціальної» [3, с. 142].

У наш час, батьки часом не встигають розгледіти в своїх дітях ту особливість, для якої необхідно дати поштовх для подальшого зростання і розвитку. Тому, виявлення творчої обдарованості дітей повинно починатися вже в початковій школі на основі спостереження, вивчення психологічних особливостей, мовлення, пам'яті, логічного мислення. Робота з обдарованими та здібними дітьми, виявлення і розвиток повинні стати одним з найважливіших аспектів діяльності навчального закладу. Це надалі дасть можливість дитині досягати великих висот у своєму розвитку.

У сучасних вітчизняних дослідженнях розглянуто такі аспекти з означеної проблеми: прояви обдарованості у дитячому віці (Л. Коробко, А.Савенков та ін.); особливості роботи з обдарованими дітьми (І. Семенова, Н.Сербіновська, З. Хоменко та ін.); методи діагностики обдарованості учнів (О.Кульчицька, В. Онацький та ін.) .

Науковець В. Онацький визначає, що основний принцип роботи в загальноосвітній школі є виявлення та розкриття в процесі навчання дитячої обдарованості. Вчений вважає, що реалізації даного принципу сприяє співпраця практичного психолога та вчителя початкових класів [8, с. 35]. На його думку, зміст роботи з обдарованими дітьми передбачає вирішення такого завдання: якомога раніше виявляти обдарованість у дитини і максимально сприяти її розвиткові.

У сучасній науці не існує однозначного визначення поняттю дитячої обдарованості, нам імпонує дефініція обдарованості, запропонована А. Грабовським, згідно його визначення під обдарованістю слід розуміти високий рівень розвитку здібностей в одній зі сфер діяльності людини, а також привнесення елементів оригінальності, творчості в виконуваний вид діяльності [2, с. 38].

Діти молодшого шкільного віку з ознаками творчої обдарованості мають особливості, що виділяють їх серед однолітків. Це може бути швидкість засвоєння знань, творчі винаходи, особливі досягнення в певних видах

діяльності. У обдарованих дітей яскраво виражена пізнавальна потреба (цікавість), у них є незгасна схильність до дослідницької, творчої діяльності вони проявляють ініціативу щось досліджувати, конструювати. Молодші школярі з ознаками обдарованості виявляють здатність до самоконтролю, вони проявляють впевненість в своїх силах, у своїх здібностях і правильності прийнятих рішень.

Молодший шкільний вік є сенситивним для розвитку творчої обдарованості. Успішність розвитку творчої обдарованості залежить від наявності в освітній установі відповідних умов. Ми вважаємо, що для розвитку творчої обдарованості молодших школярів необхідно реалізувати в освітньому процесі навчального закладу педагогічну підтримку. Також варто використовувувати різні методи й прийоми роботи, задовольняючи потребу дітей у творчості [1; 8; 10].

Педагогічна підтримка обдарованих дітей передбачає допомогу в розвитку індивідуальності та творчої особистості молодшого школяра. Вона здійснюється послідовно та поетапно, з метою виявлення творчого потенціалу школяра. На основі аналізу наукових джерел [4; 6; 8] ми виділили 4 етапи педагогічної підтримки.

На першому етапі педагогічної підтримки необхідно провести діагностування творчого потенціалу молодших школярів, а саме: спрямованість на творчість, уяву, бажання реалізувати себе у творчій діяльності, задоволеність від процесу і результату творчої діяльності. На другому етапі педагогічної підтримки вчитель визначає шляхи індивідуаль

ного розвитку учнів, відбирає методики для розвитку творчої сфери обдарованості.

На третьому етапі педагогічної підтримки вчитель розповідає молодшим школярам про майбутню роботу з розвитку їх творчих та інтелектуальних здібностей. На четвертому етапі педагогічної підтримки проводить уроки з використанням завдань, які ініціюють розвиток творчої обдарованості і пізнавальної діяльності, реалізує програму розвитку.

У сучасній практиці навчання дітей молодшого шкільного віку доцільно використовувати загадки з метою розвитку творчих здібностей. Цілеспрямована, системна робота по використанню загадок в навчальному процесі надає позитивний вплив на розвиток творчих здібностей молодших школярів.

Наприклад, на уроках читання при вивченні казок варто пропонувати дітям такі завдання, як придумати продовження казки. Корисно включати в процес роздуми на тему: А що було потім? Наприклад, а що далі стало з Білосніжкою? На уроках образотворчого мистецтва виконувати завдання: «Намалюй картинку» – слід створити такий малюнок, який ніхто більше не може запропонувати, і доповнити так, щоб він став завершеним і цікавим.

Педагогічну підтримку з розвитку творчої обдарованості молодших школярів доцільно надавати не тільки на уроках, а й у позакласній діяльності. Наприклад на заняттях різноманітних гуртків для розвитку мислення, доцільно використовували такі завдання як: «Складання казок, оповідань, віршів».

Інтелектуальні марафони та ігри – це ще одна форма позакласної роботи з обдарованими дітьми, під час якої в інтелектуальну активність учнів інтегруються елементи змагання. Основною функцією інтелектуальних ігор є поліпшення вищої психічної діяльності – розвиток мислення, логіки, процесів аналізу та синтезу, узагальнення та класифікації, порівняння та протиставлення.

Найважливішим засобом розвитку обдарованості дитини є проведення предметних олімпіад. Олімпіада стимулює учнів до вивчення навчального предмета, мотивує до освоєння знань з інформаційних джерел, використовуючи при цьому нетрадиційні методи навчання, формує вміння самостійної роботи, формує креативне та творче мислення.

Отже, творча обдарованість молодших школярів проявляється в творчій діяльності, результатом якої є продукти матеріальних і культурних цінностей, які ініціюють розвиток особистості. Діти мають різні творчі можливості, але чи стануть ці можливості якостями особистості залежить від того чи буде надана педагогічна підтримка, спрямована на розвиток їх творчих здібностей. Обдарованих дітей молодшого шкільного віку відрізняє від однолітків висока допитливість, дослідницька активність, великий словниковий запас, підвищена концентрація уваги, креативні здібності. При цілеспрямованій системній реалізації етапів педагогічної підтримки, розвиток творчої обдарованості дітей молодшого шкільного віку проходить успішніше.

Список використаних джерел

1. Бондар Ю. В. Інтерактивна гра як інструмент розвитку творчих здібностей молодших школярів / Ю.В.Бондар // *Наука та інновації – 2019: теорія, методологія та практика* : матеріали Міжнародної наукової конференції (Запоріжжя, 6 грудня 2019 року). – Запоріжжя : МЦНД. – 2019. –Т. 3. – С. 115–117.
2. Грабовський А. І Види дитячої обдарованості. Обдарована дитина. Київ. 2004. № 1. С. 38-46.
3. Демченко Е.П. Одаренный ребенок как личность с особыми потребностями в инклюзивном пространстве учебного заведения / Е. Демченко, О. Зайцева // SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II, May 26th-27th. – 2017. – P. 61–71.
4. Демченко О. П. До проблеми використання понять «обдарована дитина» і «дитяча обдарованість» у психолого-педагогічному дискурсі / О.П.Демченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук.пр. - Випуск 51. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. – С.137-143.
5. Казакова Н. Діагностика обдарованості в дітей молодшого шкільного віку [Електронний ресурс] / Н.Казакова. – Режим доступу: www.catalog.mk.ua/cgiirbis_64.
6. Казьмірчук Н.С. Формування творчої особистості майбутнього вчителя в процесі навчання у ВНЗ // Науковий часопис імені М.П.Драгоманова. Серія 16. Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики: Зб.наук.праць. – Вип.18 (28). – К.: Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2012. – С.83-86.
7. Комарівська Н. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами фольклору / Н. Комарівська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – Вип. 46. – Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2016. – С. 30-33.
8. Імбер В.І. Психологічні передумови формування творчості в молодшому шкільному віці / В.І.Імбер // Наукові записки. Серія : Психологія : зб. матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів. – Вип. 4. – Вінниця, 2013. – С. 14–16.
9. Лазаренко Н. І. Теоретико-методологічні засади підготовки фахівців в умовах сучасних трансформаційних змін / Н. І. Лазаренко // Actual question and problems of development of social sciences : Conference Proceedings. – Kielce: Holy Cross University. – P.172-175.
10. Любчак Л.В. Використання технології тренінгу в формуванні комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів / Л.В.Любчак // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми / Зб. Наук. Пр. – Вип. 47. – Київ – Вінниця, 2017. – С.70-75.
11. Онацький В. М. Всі діти обдаровані / В.М Онацький // Обдарована дитина. – Київ. 2001. – № 6. – С. 34-42.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ДІТЕЙ З РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ

*Ищенко Катерина, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Науковий керівник: А.В. Хіля, кандидат педагогічних наук, старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING IN CHILDREN WITH MENTALLY DISABLED

*Kateryna Ishchenko, bachelor's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynsky State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті розглянуті особливості формування критичного мислення у дітей з розумовою відсталістю – це системний психолого-педагогічний процес, направлений на вивчення та аналіз ситуацій та проблем з самостійним вибором, оцінкою і з'ясуванням рівня користі інформації з огляду на особисті цілі та потреби.

Ключові слова: критичне мислення, діти з розумовою відсталістю, трудова діяльність, навчання, виховання.

Abstract. The article considers the peculiarities of the formation of critical thinking in children with mental retardation - a systematic psychological and pedagogical process aimed at studying and analyzing situations and problems with independent choice, evaluation and clarification of the usefulness of information based on personal goals and needs.

Key words: critical thinking, children with mental retardation, work, education, upbringing.

З прийняттям Концепції нової української школи було передбачено введення не тільки нових програм, а й нових прийомів та методів навчання. Реалізоване перетворення системи освіти в Україні покладається на перспективні тенденції світового розвитку в цій сфері. Цікавим є те, що змінюється структура і зміст навчання. Сучасні вимоги установлюють за реально вагому мету діяльності учителя не тільки керування навчально-виховним процесом учнів, а й здебільшого власний супровід формування компетентної особистості [5, с. 3]. Одним із значущих елементів нової української школи є спеціально підібрані методики і технології, які б допомогли формувати та розвивати критичне мислення у дітей. У новому Законі «Про освіту» та Державному стандарті початкової освіти, серед 10 ключових компетентностей, що мають набути діти в ХХІ столітті, важливу роль посідає розвиток критичного мислення [4].

Термін «критичне мислення» тлумачиться по-різному. Якщо мова йде про значення слова «критичне» в повсякденному житті, то одразу виникає асоціація з негативним ставленням до чогось чи когось. З цього випливає, що поняття «критичне мислення» вбачає в собі суперечку, конфлікт, дискусію. Але з іншої

сторони, поняття «критичне мислення» вміщує в себе різні види мислення такі як: творче, логічне, аналітичне тощо. Даний термін є достатньо вживаним у психологічній практиці (Дж. Брунера, Л. Виготського, Ж. Піаже), має відповідне визначення представлене у фаховому словнику педагогів-практиків та є широко вживаним сьогодні в освіті та інших галузях життєдіяльності людини.

В. Болотов, російський дослідник відзначив, що «критичне мислення позначає не критику або негативні погляди, а вдумливий вибір різноманітних способів обґрунтування та прийняття рішень і суджень. Саме під «критичним» ми розуміємо «аналітичне» [2, с. 69]. Вчений з Канади Р. Джонсон зауважував, що критичне мислення – це «винятковий вид інтелектуальної діяльності, який дає право особистості висунути раціональну думку щодо пропонованої ним моделі поведінки або точки зору» [2, с. 15].

Критичне мислення – це необхідна навичка і життєво важливий ресурс сучасності, що дає змогу дитині самостійно знайти розв'язок поставленого завдання і довести переконливими доводами правильність такого рішення. Також важливо, що діти усвідомлюють наявність інших допустимих розв'язків даної проблеми та намагаються обґрунтувати, що їхнє рішення є логічнішим і раціональнішим. Ми вважаємо, що формування критичного мислення грає важливу роль у розвитку особистості, тому воно є однією з необхідних навичок, які варто засвоїти дітям, які відстають в розвитку чи мають когнітивні порушення.

Формування критичного мислення – це діяльність направлена на вивчення та аналіз ситуацій та проблем з самостійним вибором, оцінкою і з'ясуванням рівня користі інформації з огляду на особисті цілі та потреби. Так, важливим у корекційній роботі з дітьми, які мають розумові порушення посідає *трудова діяльність*. Саме під час трудового навчання відбувається підготовка учня до самостійної роботи [6, с.51]. Для успішного виконання даного завдання, вчителю необхідно розуміти всі чинники, що зумовлюють можливості, досягнення та труднощі у навчанні дітей з розумовою відсталістю. Також, варто звернути увагу на можливості кожного учня, після чого дібрати методи і прийоми роботи, які б послужили допомогою учням отримувати знання, уміння і навички. Розумово відсталі дітям властиві визначальні дефекти розвитку, що огортають відмінні напрями психіки. До них, насамперед, відносяться:

- сповільнена і обмежена перцепція;
- порушення мовлення, мислення, пам'яті, моторики;
- замала, порівнюючи з нормотиповими однолітками, пізнавальна активність;
- звужені знання і бачення про навколишній світ;
- недорозвиток у особистості вищих психічних процесів (невпевненість, фальшива залежність від соціума, недостатня комунікація, песимізм, самолюбство, нездатність розпоряджатися особистою поведінкою, недостатня або завищена самооцінка тощо).

Критичне мислення з'являється поступово, саме воно є наслідком безперервної, логічної, кропіткої роботи педагога та учня. Як тіло можна

розвивати шляхом необхідних тренувань, так розвиваються і мисленнєві навички. Поступово необхідно удосконалювати в учнів опорні навички, потрібні саме для критичного мислення такі як:

- спостережливість;
- здібність до пояснення, тлумачення, до підсумків результатів, аналізу;
- особливість надавати характеристику (об'єктам, явищам, думкам, тощо);
- характеризувати проблеми та інше [8].

Саме запровадження та дотримання даної технології, дає змогу учням не лише опанувати навчальну технологію, а й майстерність самотужки навчатися, критично мислити і застосовувати власний досвід у щоденному існуванні. Зосередження припадає на хід здобуття вихованцями знань, умінь і навичок, повсякденного навичку, який переростає в компетенції. Критичне мислення сприяє підготовці дітей нової генерації, що здатні мислити, спілкуватися, висловлюватися та сприймати інших.

Використання вправ на практиці з розвитку критичного мислення задовольняє потребу в відповідних позитивних змінах в учнях:

- підвищує цікавість до навчання, що підштовхує дитину до розв'язку проблеми;
- з'являється бажання обміркувати отриману інформацію, замість поверхневого опрацювання;
- виникають позитивні зміни у критичному ставленні до власної роботи, що допомагає використанню здобутих умінь та знань в щоденних обставинах, забезпечує ініціативність та активну громадську позицію;
- формується бажання критично охарактеризувати інформацію та вчинки інших;
- зростає потреба мислити пошуково та якісно використовувати інформацію;
- зникає страх помилок;
- збільшується прагнення прислуховуватися до думки однолітків, опліч з усіма відшукувати напрями рішення проблем у навчання, що в свою чергу допомагає корекції недоліків інтелектуальної діяльності.

Отже, розвиток критичного мислення – це багатосторонній, систематичний та неперервний навчальний процес, що визначає цілеспрямовану, поетапну та організовану інтелектуальну діяльність учнів під керівництвом учителя. Засвоєння основної ідеї та потреби в діяльності, що вимагає мислити логічно та дозволяє дітям розвинути новий стиль критичного мислення для аналізу проблеми в кожній галузі життя та подальшого пошуку найкращого рішення.

Список використаних джерел

1. Василюк А. В. Педагогічні технології інклюзивного навчання : навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / А.В.Василюк, Ю.В. Бондар, А.В.Хіля. – Вінниця, 2020. – 175 с.
2. Вукіна Н. В. Критичне мислення: як цьому навчати : [науково-методичний посібник] / Вукіна Н. В., Дементієвська Н. П., Сущенко І. М. –Харків : Книгоспілка, 2017. – 190 с.
3. Демченко О.П. Формування соціальної компетентності дітей з особливими потребами у процесі використання виховних ситуацій / О.П.Демченко // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова : серія 19.

- Корекційна педагогіка та соціальна психологія : зб. наукових праць. – К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2011. – С.60-63.
4. Державний стандарт початкової загальної освіти. –[Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : //www.mon.gov.ua/ua/often-requested/statestandards/](http://www.mon.gov.ua/ua/often-requested/statestandards/) 31
 5. Заїка Є.В. Розвиваємо мислення, уяву, пам'ять. Тренінг мозку/ Є.В.Заїка. – Харків: ТОВ Видавнича група «Основа», 2013. – 126 с.
 6. Козира В.М. Технологія розвитку критичного мислення у навчальному процесі / В.М.Козира // Навчально-методичний посібник для вчителів. – Тернопіль: ТОКІШО, 2017. – С. 32-51.
 7. Мерсіянова Г. М. Професійно-трудове навчання у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах для розумово відсталих дітей : Посібник/ Мерсіянова Г. М. – Київ : Педагогічна думка, 2012. – 80 с.
 8. Пометун О. І. Основи критичного мислення: [метод. посіб. для вчителів] / О.І.Пометун, І.М.Сущенко. – Дніпро: ЛІРА, 2016. – 156 с.
 9. Халперн Д. Психология критического мышления / Д. Халперн. – СПб. : Питер, 2000. – 512 с.
 10. Хіля А.В. Особливості інтеграції в інклюзивний освітній простір дітей з порушеннями інтелектуальної сфери / А.В.Хіля, І.Г. Саранча // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання : збірник наукових праць / за науковою ред. Академіка В. І. Бондаря. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. – Випуск 30 – С. 185-192.

ШЛЯХИ ТА СПОСОБИ ЗАЛУЧЕННЯ ДІТЕЙ З СДУГ ДО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗДО

*Колосова Олена, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

WAYS AND WAYS OF INVOLVING CHILDREN FROM ADHD TO THE EDUCATIONAL PROCESS IN KINDERGARTEN

*Kolosova Olena, Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.), docent
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. В статті висвітлені шляхи та способи залучення дітей з СДУГ до освітнього процесу в ЗДО, зазначені особливості розвитку дітей з СДУГ, рекомендовані ігри для особистісного, соціального розвитку дітей з СДУГ.

Ключові слова: синдромом дефіциту уваги з гіперактивністю (СДУГ), типи СДУГ, ігри для дітей з СДУГ.

Abstract. The article highlights the ways and means of involving children with ADHD in the educational process in kindergarten, the peculiarities of the development of children with ADHD, recommended games for personal and social development of children with ADHD.

Key words: attention deficit hyperactivity syndrome, types of ADHD, games for children with ADHD.

Сучасний етап розвитку освіти України передбачає формування освіченої, творчої особистості, забезпечення умов для розкриття здібностей, використання досвіду, задоволення освітніх потреб. Освіта є одним із важливих механізмів адаптації людини до соціуму, який сприяє одержанню соціального, професійного досвіду, самореалізації особистості. Одним із аспектів розвитку суспільства є освіченість громадян, надання можливостей отримати якісну

вищу освіту різним категоріям населення, в тому числі особам з синдромом дефіциту уваги з гіперактивністю.

Синдром дефіциту уваги з гіперактивністю (СДУГ) — неврологічно-поведінковий синдром розладу розвитку, який проявляється у труднощах концентрації уваги, гіперактивності й імпульсивності. Причиною синдрому дефіциту уваги з гіперактивністю вважають недостатню функціональну активність підкоркових структур мозку. Проблема може виникати ще до народження дитини та активно проявляється у 5-6 річному віці. Серед генетичних, біологічних та соціальних чинників науковці зазначають: екологічні, сімейні та соціальні проблеми; хвороби матері під час вагітності; напружена робота жінки до останнього дня вагітності; кесарів розтин; ускладнення під час пологів. СДУГ поділяють на три типи:

- комбінований (присутні неухважність, імпульсивність і гіперактивність);
- гіперактивно-імпульсивний (поряд із помірно розвиненою увагою мають місце гіперактивність та імпульсивність);
- неухважний (не виявляють гіперактивності та імпульсивності у поведінці, але не можуть зосередитися на завданні).

Багато вчених досліджували проблеми розвитку дітей з СДУГ: Т. Ахутіна, І. Брязгунов, О. Єфименко, Н. Заваденко, О. Касатикова, О. Лютова, Г. Моніна, Я. Обухов, Н. Пилаева, О. Романчук, Н. Семага, А. Семенович, А. Сиротюк, Є. Суковський, Л. Чутко, М. Шевченко та інші. Науковці виділяють наступні симптоми СДУГ: дитина не утримує увагу на деталях, при виконанні завдань та не здатна самостійно їх спланувати, не слухає звернену до неї мову, не може дотримуватися інструкцій, довести справу до кінця, часто губить свої речі, легко відволікається, не може всидіти на місці, проявляє надмірну та безцільну рухову активність, не може тихо, спокійно грати, відрізняється балакучістю, дитина відповідає на питання, не замислюючись над відповіддю, не може дочекатися своєї черги під час гри, заважає іншим людям, перебиває їх [1].

У роботі з дитиною з СДУГ, на думку науковців, необхідно враховувати три напрями діяльності: лікування, комплексний психокорекційний та педагогічний вплив, спеціальна стратегія і тактика взаємодії дорослих. Ефективність такої діяльності можлива при вчасному ранньому втручанні. Саме компетентна та комплексна допомога дітям з СДУГ у дошкільному віці може значно покращити перебіг та наслідки захворювання.

Р. Барклі зазначав, для того щоб допомогти дитині з СДУГ, необхідно визнати їх біологічно зумовлену «неповносправність» у сфері самоконтролю, зняти звинувачення з них та їхніх батьків за проблемну поведінку. Виникнення проблем даної групи дітей він пов'язував не тільки з наявністю СДУГ, а також із характеристиками взаємодії дитини з соціальним оточенням. На його думку, зміна форм, методів та прийомів виховання батьків та вихователів може покращити ситуацію особистісного розвитку цих дітей [4, с. 10].

Аналіз досліджень з даної проблематики дозволяє виокремити три основні напрями залучення дітей з СДУГ до освітнього процесу в ЗДО: робота з батьками (створення сприятливого мікроклімату у родині, дотримання режиму

дня, організація простору для дитини вдома), робота психолога в дошкільному закладі та індивідуальний підхід вихователів.

Вихователь має забезпечити емоційний комфорт для дитини з СДУГ, створити умови для особистісного та інтелектуального зростання. Особливу увагу педагог має звертати на розвиток їх комунікативної активності, оскільки дуже часто діти з СДУГ не сприймаються групою однолітків, відчувають себе ізольованими через особливості порушень. Вони часто просто не знають, як завести друзів і сподобатися їм, не мають чіткого розуміння соціальних ситуацій і реакцій, які вони провокують в інших, не задумуються про наслідки власної поведінки. Ще одним важливим напрямом діяльності вихователя має стати формування у дітей з СДУГ навичок самообслуговування,

Оскільки провідною діяльністю дитини до семи років є гра, її потенціал у особистому, соціальному розвитку дитини з СДУГ незаперечний. Саме гра дозволяє створити умови для вільного спілкування дитини з однолітками, допомагає тренувати процеси збудження і гальмування, виховує у неї довільність поведінки.

Так, рухливі ігри у дітей з СДУГ знімають напругу, вчать регулювати власну поведінку відповідно до правил, розвивають увагу та координацію рухів («Море хвилюється», «День і ніч», «Заборонений рух» тощо). Наприклад, гра «Драбинка», в ході якої дитина має повторювати рухи рук за дорослим, які ніби «бігають по драбинці». Дитина стоїть прямо, ноги разом, руки вздовж тулуба. Потім права рука ставиться на пояс, далі ліва рука на пояс, права рука до плеча, ліва рука до плеча, права рука вгору, ліва рука вгору, два хлопки над головою. Далі рухи повторюються у зворотному порядку, завершуючи двома ударами по стегнах. Ускладнення стає зміна швидкості руху рук.

З метою розвитку вміння концентрувати увагу на деталях, тренування зорової пам'яті, можна використати гру «Знайди відмінність». Дитину просять намалювати малюнок (дерево, квітка, будинок). Коли вона відвертається, вихователь домальовує декілька деталей. А дошкільник має знайти, що змінилося на його малюнку. Також, на концентрацію уваги спрямована гра «Запам'ятай порядок слів і збери предмети». Перед дитиною розташовані предмети: книга, м'яч, рушник, іграшка тощо. Вихователь називає, у якому порядку дошкільник має зібрати ці речі до кошика. Спочатку він повторює назви предметів у визначеному порядку, а потім збирає їх до кошика.

Серед ігор для дітей з СДУГ, які допомагають тренувати волю, витримку: гра «Тиша», в ході якої дітям пропонують послухати тишу та назвати звуки, які вони чують. Сказати кількість звуків. Це можуть бути звуки вулиці, цокання годинника, дихання сусіда, голоси з коридору тощо.

Отже, залучення дітей з СДУГ до освітнього процесу в ЗДО має мати мультимодальний характер, який дозволить визначити оптимальні шляхи та способи взаємодії дошкільного закладу з батьками, підібрати доцільні форми, методи та зміст роботи з такими дітьми, сприятиме адаптації дошкільників з порушенням розвитку в сучасному соціумі, врахувати їх індивідуальні особливості.

Список використаних джерел

1. Обухівська А. Психологу про дітей з особливими потребами у загальноосвітній школі / А. Обухівська, Т. Ілляшенко, Т. Жук. – К. : Редакції загально педагогічних газет (Бібліотека "Шкільного світу"), 2012. – 128 с.
2. Романчук О. Гіперактивний розлад з дефіцитом уваги. Практичне керівництво / О. Романчук. – Л. : Крео, 2008. – 323 с.
3. Суковський Є. Гіперактивний розлад з дефіцитом уваги у дітей: порадник для батьків / Є. Суковський. – Львів : Колесо, 2008. – 144 с.
4. Barkly R.A. Hyperactive children: A handbook for diagnosis and treatment / R.A. Barkly. – N.Y., London, 1987. – 84 p.

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

*Копчук-Кашецька Марія, кандидат педагогічних наук, доцент
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Україна)*

INNOVATIVE METHODS OF WORKING WITH CHILDREN WITH INTELLECTUAL DISORDERS

*Kopchuk-Kashetska Maria, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine)*

Анотація. У статті розглянуто інноваційні методи роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями. Акцентується увага на використанні комп'ютерних засобів, які створюють передумови для реалізації розвивальної, пізнавальної, естетичної, виховної функцій освітнього процесу. Зазначено, що включення дітей в освітній процес за допомогою засобів інформаційних технологій підвищує їхню мотивацію пізнавальної діяльності, працездатність, зосереджує увагу і значно прискорює темп роботи.

Ключові слова. інноваційні методи, діти з інтелектуальними порушеннями, інклюзивна освіта.

Abstract. The article considers innovative methods of working with children with intellectual disabilities. Emphasis is placed on the use of computer tools that create the conditions for the implementation of developmental, cognitive, aesthetic, educational functions of the educational process. It is noted that the inclusion of children in the educational process with the help of information technology increases their motivation for cognitive activity, efficiency, focuses attention and significantly accelerates the pace of work.

Key words: innovative methods, children with intellectual disabilities, inclusive education.

Нині у період реформування української освіти особливого значення набуває проблема ефективного навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами. Відтак, потрібно створити відповідні умови, які мають відповідати оновленим завданням освіти на шляху до її відкритості, доступності, демократичності та реалізації основних положень Нової української школи.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року зазначається про необхідність розширення практики інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами у системі загальної освіти. Нова парадигма навчання в освіті – інклюзивне навчання, як інноваційна форма, потребують визначення наукового-методичного апарату її забезпечення та реалізації [5, с. 4]. Дослідженню проблеми залучення дітей з особливими освітніми потребами до навчання в загальноосвітніх закладах присвячені праці В.Авілова, В.Бондара, І.Демченко, О.Євтухової, В.Зарецького, І.Іванової, Н.Козлова, А.Колупаєвої, І.Купрієвої, В.Ляшенко, О.Мартинчук, Ю.Найди, В.Синьова, О.Столяренко та ін.

У світлі зазначеної проблеми, звернемо увагу на сукупність інноваційних методів, які є ефективними у роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями. Приміром, О. Мариновська до інновацій відносить: ігрові, інтерактивні, групові діяльності; колективного способу, індивідуалізації, модульно-розвивального, проблемного, дистанційного навчання; рівневої диференціації, мультимедійні, сугестивні та інші [3].

Слід зазначити, що особливо затребуваними виявилися технології із використанням комп'ютерних засобів, які дозволяють ефективно реалізувати ідеї розвивального навчання, підвищувати якість підготовки школярів з інтелектуальними порушеннями до реального життя в умовах сучасного суспільства світу та сприяти формуванню ключових компетентностей.

Наукові розвідки дозволяють стверджувати, що комп'ютерні засоби навчання є основним чинником освіти дітей з порушенням інтелектуального розвитку та створюють передумови для реалізації пізнавальної, розвивальної, естетичної, виховної функцій освітнього процесу. Серед найбільш продуктивних виділяємо: електронні слайди, опорні схеми, навчальні ігри та ін., які використовують на різних етапах заняття для мотивації пізнавальної діяльності, актуалізації опорних знань, пояснення нового матеріалу, систематизації та його закріплення.

Вважаємо, що ефективність застосування комп'ютерних засобів залежить від рівня професійної компетентності педагога, його уміння визначати та враховувати індивідуальні особливості учнів, ступінь їхньої готовності до засвоєння матеріалу; знань і вимог до навчальної програми та спеціальних методик викладання предметів для дітей з особливими потребами. Також, особливу увагу слід акцентувати на особливостях психіки дітей з інтелектуальними порушеннями, насамперед тих, що можуть спричинити труднощі у роботі з технікою, а саме: підвищена втомлюваність, уповільнений темп сприймання, тривале входження у процес роботи.

Як показує досвід, включення дітей в освітній процес за допомогою засобів інформаційних технологій підвищує їхню мотивацію пізнавальної діяльності, працездатність, зосереджує увагу і значно прискорює темп роботи. Враховуючи психофізичні особливості дітей з порушенням інтелектуального розвитку, невміння чітко, змістовно, правильно висловлювати власну думку, пропонуємо на уроках створювати комунікативні ситуації, де ситуативність є однією з важливих особливостей діалогічного мовлення, що сприяє залученню

їх до різних видів комунікації щодо прочитаного [1, с. 28–37.]. Створені педагогом «ситуації успіху», занурившись у яку, діти отримують задоволення від спілкування про прочитане, пов'язані з переживаннями реального успіху. Діалогові технології передбачають впровадження різних видів і форм роботи з учнями. Їх часто поєднують з засобами інтерактивних технологій, які доступні для дітей з інтелектуальними порушеннями. Діти люблять творчі інтерактивні завдання, такі як «Обери позицію», «Ключові слова»; метод «Сенкан»; відгадування загадок; ілюстрування прочитаного з подальшою демонстрацією малюнків «Малюнковий колаж», інсценізацію епізодів з прочитаних творів та їх коментування тощо. Педагогічна технологія «Створення ситуації успіху» включає створення різноманітних видів радості, використання прийомів, за допомогою яких розгортають роботу з різними категоріями учнів. Цінність та ефективність цієї технології полягає у застосуванні педагогічних прийомів, таких як: «Емоційний сплеск», «Даю шанс», «Навмисна помилка», «Радість пізнання» та інших у роботі з різними категоріями учнів [2, с. 52].

Таким чином, інноваційна діяльність спрямована на навчання і виховання дітей з інтелектуальними порушеннями є специфічною і складною, а отже, потребує особливих знань, навичок, здібностей. Окрім того, упровадження інноваційних методів неможливе без застосування сучасних інноваційних методів, що дозволяють створювати ефективну систему навчання учнів з особливими освітніми потребами, зокрема із порушеннями інтелектуального розвитку, сприяють створенню ситуацій успіху, індивідуалізації навчальної діяльності та активізації пізнавальної діяльності, їхній мотивації до навчання, а також забезпечують психологічний комфорт, розвивають креативне та критичне мислення.

Список використаних джерел

1. Кравець Н.П. Використання комп'ютерних технологій у процесі роботи розумово відсталих школярів із творами художньої літератури / Н.П. Кравець // Особлива дитина: навчання і виховання. – 2014. – №1. – С. 28–37.
2. Кравець Н. П. Інноваційні технології в роботі з розумово відсталими дев'ятикласниками на уроках літератури / Н.П. Кравець // Становлення особистості дитини в умовах сучасного розвитку суспільства: соціально-педагогічний, психологічний, корекційний і медичний аспекти : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 13-14 квітня 2017 р.; Полтава ; ПНПУ імені В. Г. Короленка. – Полтава : ТОВ «АСМІ», 2017. – С. 152-156
3. Мариновська О. Науково-методичний супровід освітніх інновацій: наук.-метод. зб. / упоряд.: З. Болюк, Р. Зуб'як, О. Мариновська та ін. – Івано-Франківськ : ОППО, 2007. – С. 84–125.
4. Миронова С. Використання комп'ютера у корекційному навчанні дітей з вадами інтелекту. Дефектологія / С. Миронова. – 2003. – № 3. – С.41–45. 7
5. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи / А.А.Колупаєва. – Київ: СамітКнига, 2009. – 272 с.
6. Ревуцька О.В. Інноваційні технології в навчанні осіб з особливими потребами [Електронний ресурс] / О.В.Ревуцька. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/20509/1/164-Revutska-265-267.pdf>.

ПРОФІЛАКТИКА ЖОРСТОКОГО СТАВЛЕННЯ ДО АТИПОВИХ ДІТЕЙ У СІМ'Ї

*Кучерук Вікторія, асистент учителя інклюзивного класу
Барський ліцей №2 Вінницької області (Україна)*

PREVENTION OF ABUSE OF ATYPICAL CHILDREN IN THE FAMILY

*Kucheruk Victoria, assistant teacher of an inclusive class
Bar Lyceum №2 of Vinnytsia region (Ukraine)*

Анотація. Показано насильства дітей у сім'ї як актуальну соціально-педагогічну проблему. Представлено різні підходи до розуміння сутності, причин і видів насильства дітей. Зроблено акцент на поширенні явища жорстокого ставлення в сім'ї до дітей з особливими освітніми потребами. Розкрито наслідки психологічного насильства дітей з особливостями психофізичного розвитку з боку батьків. Виділено насильство обдарованих дітей.

Ключові слова: насильство, сімейне насильство, діти з особливими освітніми потребами, обдаровані діти.

Abstract. Violence of children in the family is shown as an actual social and pedagogical problem. Different approaches to understanding the nature, causes and types of child violence are presented. Emphasis is placed on the spread of domestic violence against children with special educational needs. The consequences of psychological violence of children with peculiarities of psychophysical development on the part of parents are revealed. Violence of gifted children is highlighted.

Key words: violence, domestic violence, children with special educational needs, gifted children.

У державі, яка зорієнтована на високі моральні стандарти, не повинно бути проявів жорстокого поводження з дітьми, нехтування їхніми інтересами. Проте умови, в яких проживають сучасні сім'ї, характеризуються зміною соціально-економічних відносин у суспільстві загалом, загостренням цілого комплексу протиріч у сфері життєдіяльності такої соціальної групи зокрема. Відповідно до цього, проблема сімейного насильства над дітьми поширюється й актуалізується в останні роки, не зважаючи на те, що поняття сім'ї традиційно асоціюється територією комфорту, підтримки і захисту [7]. Визначити масштаби розповсюдження явища жорстокого ставлення до дітей у сім'ї досить важко, оскільки вона є достатньо закритою соціальною групою. Найчастіше діти, які зазнають жорстокого поводження, ні з ким не діляться своїми переживаннями, нерідко звинувачують самих себе в такому поводженні батьків.

Складність проблеми жорстокої поведінки зумовила виникнення окремої науки вайоленсології, яка має міждисциплінарний статус та спрямована на розробку в межах філософського, соціологічного, правового, психолого-педагогічного дискурсу проблеми жорстокості в соціальному житті, визначення способів її ефективного вирішення. Вченими досліджуються різні аспекти насильства над дітьми в сім'ї: теоретичні засади проблеми жорстокого ставлення до дітей (І.Зверєва, Н.Максимова, К.Мілютіна та ін.); природа та наслідки сімейного насильства (Т.Сафонова, Е.Цимбал та ін.); пошук соціально-педагогічних умов, факторів виникнення, виявлення та подолання сімейного насильства над дітьми (Т.Гончарова, О.Коломієць, О. Кочемировська

та ін.); правові, соціальні, психологічні та медичні аспекти попередження насильства в сім'ї (В.Бондаровська, Г.Лактіонова, Ю.Онишко, Р.Хаар, Г.Христова та ін.) тощо.

Дослідники визначають *насильство* як дії, «що чиняться однією (або декількома) особами й характеризуються такими ознаками: здійснюються свідомо, спрямовані на досягнення певної мети; завдають шкоду (фізичну, моральну, матеріальну тощо) іншій особі; порушують права й свободи людини; той, хто здійснює насилля, має значні переваги (фізичні, психологічні, адміністративні тощо), це унеможлиблює ефективний захист жертви насилля» [8, с.29]. *Домашнє насильство* визначають як «певні свідомі дії одного члена сім'ї стосовно іншого, якщо ці дії порушують конституційні права й свободи члена сім'ї як громадянина та завдають шкоду його фізичному, психічному або аморальному здоров'ю, а також розвитку дитини» [11, с. 14].

При аналізі психологічної та соціально-педагогічної літератури нами визначено, що недостатньо розробленою та дослідженою залишається питання насильства атипових дітей у сім'ї, які найбільш соціально вразливими та мало захищеними, серед яких є діти з інвалідністю, із заниженими інтелектуальними можливостями, обдаровані особистості та ін.

За висновками І.Галецької, сучасна сім'я, в якій народилася й виховується дитина з особливими потребами, належить переважно до категорії «групи ризику». Основними причинами такої ситуації є: «низький економічний статус багатьох сімей; відсутність будь-якої дієвої підтримки з боку держави; негативне соціальне ставлення до родини, в якій виховуються особлива дитина» [2, с.128].

У таких родинх нерідко проявляється негуманне виховання дітей, дефіцит любові, ніжності, турботи, порушується контакт між матір'ю і дитиною, між членами родини. Взаємини, які характеризуються як диктат, опіка, конфронтація і «мирне співіснування», спричиняють прояви жорстокості.

Ще однією з причин насилля дітей з особливостями психо-фізичного розвитку, порушеннями здоров'я є соціально-економічна нестабільність у державі в цілому, відповідно складний матеріальний стан «кризових» родин зокрема. Часто люди, перебуваючи у скрутному матеріальному становищі, поводяться грубо й агресивно, проявляють жорстокість і навіть садизм по відношенню до атипових дітей.

Розрізняють чотири основні *форми жорстокого поводження з дітьми*: фізичне, сексуальне, психічне насильство, нехтування основними потребами дитини (моральна жорстокість) [1, с. 87]. Стосовно дітей з особливими освітніми проблемами нерідко чиниться психічне (емоційне) насильство, яке передбачає періодичний, тривалий чи постійний психічний вплив на дитину, гальмує розвиток особистості й призводить до формування патологічних рис характеру. Таке насильство може бути зумисним, усвідомленим чи не усвідомленим, але це завжди поведінка, яка продовжується протягом певного часу, а не є поодиноким випадком [1].

Стосовно атипової дитини проявляються такі форми психічного насильства: відкрите неприйняття і постійна критика дитини; погрози на її

адресу, які проявляються в словесній формі; зауваження, висловлені в образливій формі, що принижують гідність дитини; навмисна фізична або соціальна ізоляція дитини; пред'явлення до дитини вимог, що не відповідають її віку і можливостям; брехня і невиконання обіцянок з боку дорослих, порушення довіри дитини; грубий психічний вплив, що викликає у дитини психічну травму.

Окрім того, до проявів психічного насильства атипових дітей відносяться також дії, спрямовані на приниження самооцінки і самоповаги (наприклад, постійна критика, заниження можливостей); залякування, погрози завдати фізичної шкоди собі, партнеру, дітям, друзям або їхнім родичам, убивство домашніх тварин, знищення особистих речей партнера, насильницька ізоляція від сім'ї або друзів.

Особливості поведінки дорослих, що дозволяють припустити психічне насильство відносно дитини: публічні образи, звинувачення або приниження дитини; критичне ставлення до дитини; негативна характеристика дитини; ототожнення дитини з нелюбом або ненависним родичем; перекладання на дитину відповідальності за власні невдачі; відкрите визнання нелюбові до дитини [6, с. 25-26].

Наслідки психічного насильства дитини: затримка фізичного і розумового розвитку; наявність різних соматичних захворювань (різка втрата маси тіла, ожиріння, виразка шлунку, шкірні захворювання, алергічні реакції); нервові тики, енурез, порушення апетиту, занепокоєння або тривожність, порушення сну, тривалий пригнічений стан, схильність до самоти; труднощі у встановленні контактів з дорослими, ровесниками, низька самооцінка; агресивність або надмірна поступливість, низька успішність тощо.

Нехтування як елементарними, так і особливими освітніми потребами атипової дитини, є однією з форм психологічного насильства. Вона виявляється у відсутності з боку батьків або осіб, які їх замінюють, елементарної турботи про дитину, в результаті чого порушується її емоційний стан і з'являється загроза здоров'ю або розвитку. До нехтування елементарними потребами дитини належать: відсутність адекватного віку і бажанням дитини харчування, одягу, житла, освіти, медичної допомоги (включаючи відмову від лікування дитини); відсутність належної уваги і турботи, в результаті чого дитина може стати жертвою насильства, нещасного випадку, залученим до вживання алкоголю, психоактивних речовин, у вчинення злочинних дій.

Можливі наслідки нехтування потребами дитини: низький зріст або відставання у фізичному розвитку; недостатня для віку маса тіла, яка збільшується при регулярному, достатньому харчуванні; затримка мовного і моторного розвитку, яка усувається при зміні ситуації; повторювані випадки травм або отруєнь; уповільнені хронічні або часті інфекційні захворювання; гігієнічна занедбаність; втомлений, сонний вигляд; постійний голод або спрага, крадіжка їжі; прагнення будь-якими засобами привернути до себе увагу дорослих; пригнічений настрій, апатичність, низька самооцінка; агресивна або імпульсивна поведінка; прояви девіантної поведінки, аж до вандалізму;

порушення соціальних контактів; труднощі в навчанні, часті пропуски навчальних занять тощо [6, с. 26-27].

На думку О.Демченко [5], однією з категорій дітей з особливими освітніми потребами є одаровані діти, розвиток яких часто характеризується асинхронністю та амбівалентністю. Стосовно обдарованих дітей також може вчинятися насильство, зокрема психічне. В неблагополучних сім'ях, де виховується дитина з проявами обдарованості, досить поширеними є нехтування її потребами у визнанні особливих здібностей, недостатня оцінка обдарованості та відсутність умов для особистісного зростання. За висновками дослідників [1; 5; 8], однією з причин, які викликають психологічне насильство над обдарованими дітьми є й те, що батьки не можуть правильно оцінити амбівалентність поведінки дитини, бачать у них ліних, упертих, інколи аномальних, «не відсвіту цього».

Способом психологічного насилля є повне ігнорування обдарованої дитини, нерідко в сім'ях батьки не помічають неординарність і високі здібності творчих дітей, не розуміють їх, не створюють належних умов для розвитку й здібностей і самореалізації. Зокрема, ранній і незвичайний розвиток дитини не помічають батьки з низьким рівнем освіти або невисоким загальним культурним розвитком. У сім'ях, де дитина є єдиною або навпаки, всі діти мають особливі здібності, теж нерідко «упускають» обдаровану дитину, тому що їй немає з ким порівнювати. Інший варіант – батьки опираються визнанню своєї дитини обдарованою. Але коли батьки «заплющують очі» на особливі здібності дітей, вони однак продовжують впливати на взаємини дитини з тими, хто поруч. Часто дитині самотійно доводиться розбиратися в складних ситуаціях. Почуття провини, неприйняття себе, бажання «бути як усі» можуть утруднювати чи навіть нівечити розвиток особистості [9, с. 46].

Спостерігаються випадки, коли батьків дратує висока активність обдарованих дітей, швидкий інтелектуальний розвиток та опанування мовою, особливо її словниковим багатством, які вносять ускладнення у сімейні стосунки, потребують додаткової уваги, вкладення матеріальних ресурсів. Безліч запитань обдарованих дітей своїм батькам часто залишається без відповідей, а поступовий розвиток агресивності викликає в дітей бажання взагалі припинити спілкування і вже не розкривати свої намір і свої можливості будь-кому [9].

Насильство обдарованих дітей у сім'ї часто проявляється в симбіотичних стосунках (гіперопіці). Батьківська опіка часто виявляється в надмірному захопленні дитини до якоїсь однієї сфери, наносячи шкоду іншим. Дитина швидко починає розуміти, що в ній особливо цінують батьки, і може розвиватися однобоко, засвоївши, що перемогти, стати кращим, першим – це єдиний спосіб заслужити максимум батьківської уваги.

З огляду на це, завдання фахівців психолого-педагогічного профілю, членів команди супроводу дитини, полягає у виявленні факту психологічного насильства шляхом використання низки діагностичних процедур. Психологічне вивчення такого явища в сім'ї полягає в систематизації міжособистісних дитячо-батьківських взаєностосунків, якщо воно розвиваються за схемою

«неадекватне батьківство». Одним з доступних способів виявлення ознак насильства дитини є спостереження за всіма учнями й атиповими зокрема під час участі в різних видах навчальних занять, під час ранкових зустрічей, на перервах тощо. Фахівці можуть виявити факт психологічного насильства, знаючи його «індикатори», проявляючи педагогічну уважність, перцептивні здібності, емпатію.

Технологію організації спостереження за емоційними реакціями дітей під час створення виховних ситуацій пропонує О.Демченко [4]. Вихователі, вчителі, соціальні педагоги й працівники, практичні психологи, медики за певними ознаками можуть припустити, що дитина піддається насильству. Отримані висновки дадуть підставу для корекційної роботи з дітьми з особливими освітніми та проведення профілактики з батьками з метою попередження або усунення загострення стосунків дитини як у сім'ї, так і поза нею. У разі виявлення фактів насилля чи булінгу (цькування) дітей з особливими освітніми потребами асистенти вихователя / вчителя повинні повідомляти про це відповідних посадових осіб і самим вживати невідкладних заходів щодо його припинення.

Отже, проаналізувавши психолого-педагогічну літературу з питань сімейного насильства, ми дійшли висновків, що жорстоке поводження з атиповими дітьми є складною проблемою й потребує подальшого вивчення й розробки. Насильство будь-яких дітей в сім'ї, в тому числі обдарованих, з інвалідністю має бути винесено з розряду приватної проблеми родини на держаний рівень. Механізм правового та соціального захисту дітей залишається недосконалим. Велике значення в боротьбі з насильством має профілактична діяльність з батьками, які переважно проживають у малозабезпечених «кризових сім'ях».

Список використаних джерел

1. Алексеєнко Т.Ф. Соціальна педагогіка теорія і технології : підручник / Т.Ф. Алексеєнко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 314 с.
2. Василюк А. В. Педагогічні технології інклюзивного навчання : навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / А.В.Василюк, Ю.В., Бондар, А.В.Хіля. – Вінниця, 2020. – 175 с.
3. Галецька І.І. Психологічні проблеми сім'ї з неповносправною дитиною / І. І. Галецька // Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. – К., 2001 – Т. III, Ч. 3. – 256с.
4. Демченко О.П. Спостереження за емоційними реакціями дітей у процесі створення виховних ситуацій / О.П. Демченко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – № 5. – Луганськ, 2009. – С.105–114.
5. Демченко О.П. Формування соціальної компетентності дітей з особливими потребами у процесі використання виховних ситуацій / О.П.Демченко // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова : серія 19. Корекційна педагогіка та соціальна психологія : зб. наукових праць. – К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2011. – С.60-63.
6. Крылова Т. Работа социального педагога с семьей группы риска / Т.Крылова, М. Струкова // Социальная педагогика. – 2009. – №4. – С. 23- 29.
7. Любчак Л.В. Родинна педагогіка : курс лекцій : посібник / Л.В.Любчак . – 2-е вид., доп. – Вінниця : Ніланд-ЛТД, 2012. - 149 с.
8. Максимова Н. Ю. Соціально-психологічний аспект проблем насильства / Н.Ю. Максимова, К. Л. Мілютіна. – К. : Либідь, 2003. – 337 с.
9. Марінушкіна О. Е. Родина та обдарована дитина / О. Е. Марінушкіна, Г.В.Шубіна. – Х. : Вид. група «Основа», 2008. – 191 с.
10. Міщик Л. І. Вступ до спеціальності «Соціальна педагогіка» : навчальний посібник / автори-укладачі Л. І. Міщик, О. П. Демченко ; за заг. ред. Л. І. Міщик. – К. : Вид. Дім «Слово», 2013. – 328 с.

11. Педагогічні технології інклюзивного навчання: навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої педагогічної освіти; уклад. : А. Василюк, Ю. Бондар, А.Хіля. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2020. – 168 с.
12. Шаргородська С. Насилля в сім'ї : види, наслідки, шляхи подолання / С.Шаргородська // Соціальний педагог. – 2007. – №2. – С. 14 – 16.
13. Щербак Н.Д. Соціально-педагогічна профілактика жорстокого ставлення до дітей у сім'ї : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спеціальність 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Наталя Дмитрівна Щербак ; Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2004. – 26 с.

СОЦІАЛЬНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

*Орленко Ірина, завідувачка Одеського обласного центру підтримки
інклюзивної освіти КЗВО «ОАНО ООР», аспірантка
ПНПУ імені К. Д. Ушинського (Україна)*

SOCIAL GAMES TOWARDS MEANS OF FORMATION OF CHILDREN'S COMMUNICATIVE COMPETENCE IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

*Orlenko Iryna, Head of the Odessa Regional Center for Support of Inclusive
Education KZVO "OANO OOR", PhD student
PNPU named after KD Ushinsky (Ukraine)*

***Анотація.** У тезах розкривається суть соціальних ігор та їх вплив на формування інклюзивних цінностей у дітей в освітньому просторі. Автор робить акцент на тому, що соціальна гра дозволяє сформувати комунікативну компетентність учнів, отримати соціально значущий досвід взаємодії з однолітками. Описана авторська гра, яка дозволяє розвивати soft skills у дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного освітнього простору.*

***Ключові слова:** соціальні ігри, комунікативні навички, різноманіття, толерантність, soft skills, культура інклюзії.*

***Abstract:** The theses reveal the essence of social games and their influence on the formation of inclusive values in children in the educational space. The author emphasizes that the social game allows to form the communicative competence of students, to gain socially significant experience of interaction with peers. The author's game is described, which allows to develop soft skills in children with special educational needs in the conditions of inclusive educational space.*

***Key words:** social games, communication skills, diversity, tolerance, soft skills, culture of inclusion.*

Сучасне суспільство надає більше свобод, але не завжди дає відчуття захищеності й надійності. Свобода дається дорого—вона часто супроводжується страхом самотності та незахищеності. Страхі посилюються й через втрату стабільності, сталого ритму життя. Ритуали спілкування з дитиною - надійний

інструмент для подолання цих страхів. Такими ритуалами можна вважати ігри. Гра для дитини будь-якого віку є образ її життя, інструмент пізнання світу, можливість в безпечному просторі освоїти знання та закріпити навички освітньої й виховної програми. Граючи, діти вчаться застосовувати свої знання і вміння на практиці, користуватися ними в різних умовах. Гра є самостійною діяльністю, в якій діти вступають в спілкування один з одним. Саме з її допомогою діти вчаться взаємодіяти один з одним, у них формуються навички комунікації, з'являється можливість кожному проявити себе, долаючи різні труднощі, гра включає дитину в систему соціальних відносин. В умовних обставинах гра моделює дійсність, дає можливість дитині пережити відчуття удачі, успіху, допомагає розкрити свої фізичні, розумові здібності. В ігровій ситуації проявляється особистість дитини.

Особливого значення набувають соціальні ігри в інклюзивному середовищі. Інтеграція дитини з особливими освітніми потребами в групу нейротіпічних однолітків є соціальною адаптацією цієї дитини. Однак, це не тільки входження в дану соціальну групу, це й прийняття норм, правил поведінки, що існують в суспільстві, це й пристосування до вже існуючих умов перебування. Отож, дані ігри сприяють формуванню толерантного ставлення до іншого, до прийняття різноманіття і засвоєнню соціальних норм [2].

Соціальні ігри допомагають дитині відчувати кордони свої та оточуючих, вчать обговорювати власні й чужі потреби, спокійно сприймати відмову, домовлятися з людьми [1].

Автором соціальних ігор є Гюнтер Хорн, провідний в Німеччині дитячий психотерапевт, доцент Інституту Кататимно-імагінативної психотерапії (Німеччина), творець символдрами дітей і підлітків. Вперше соціальні ігри Гюнтера Хорна (Карлсруе, Німеччина) з'явилися в просторі СНД восени 1997 року, коли автор розповів про деякі з них у своєму виступі на Міжнародному симпозиумі з проблем психотерапії та психічних порушень у підлітків в Калузі [3].

Соціальні ігри Гюнтера Хорна - це настільні ігри, влаштовані таким чином, щоб дозволити учасникам отримати цікавий досвід для роздумів і зробити висновки про себе та інших людей. На основі цих роздумів учасники можуть експериментувати й міняти свою звичну поведінку. Суть цих ігор – розвиток емоційного інтелекту, дослідження та опрацювання своїх почуттів у складних ігрових ситуаціях, в тому числі конфліктних. Цінність гри полягає у тому, що в ній ніхто нікого не перемагає [1].

У роботі з інклюзивною групою дітей молодшого шкільного віку, я модифікувала одну з найвідоміших соціальних ігор Гюнтера Хорна – «Лепешка». У модифікації гра отримала назву «Пундики». Для базових конструкцій ігрового поля мною були взяті кольори Люшера. Це дозволило грі носити і діагностичний характер: спостереження за діями учня в ситуаціях гри, вивчення його особистісних проблем, характеру міжособистісних відносин, соціального статусу, переважаючих інтересів, творчих здібностей.

Основною ж метою гри «Пундики» є усвідомлення своїх та чужих кордонів. Крім того, гра вчить справлятися з агресією соціально прийнятним

способом, а завданнями гри є: розвиток комунікативних навичок; згуртування колективу; навчання способам соціально прийнятної поведінки; формування у дітей активної життєвої позиції; формування інклюзивних цінностей; формування навичок управління емоційно-вольовою сферою; розвиток кругозору та мови; розвиток уяви і творчих здібностей учасників; корекції у школярів неадекватної самооцінки, асоціальної поведінки, конфліктності в спілкуванні.

Як і в грі Хорна, ми використовуємо пластилін для виготовлення фігурок-фішок. Кожен гравець вибирає один з 8 кольорів Люшера для створення своєї фігурки. В ході гри між учасниками виникають найрізноманітніші відносини, іноді чийсь фігурку можуть навіть зім'яти, перетворивши в коржик-«пундик», іноді можна отримати захист від одного, або несподівану допомогу від одного з гравців, який додасть його «пундику» захисний пластилиновий амулет. Діти, які беруть участь у соціальній грі «Пундик», отримують соціально значущий досвід. Наша гра дозволяє дітям з особливими освітніми потребами сформувати адаптаційні ресурси; нейротипічним одноліткам сформувати толерантне ставлення до різноманіття, культуру інклюзії; батькам, педагогам, психологам – підібрати адекватні засоби спілкування з дитиною, що позитивно вплине на гармонізацію і дитячо-батьківських відносин, і відносин дитини з соціумом. Таким чином, гра «Пундик» вчить дитину: висловлювати свої бажання і наміри, поступатися, вибачатися; адекватно сприймати відмову; відчувати чужі кордони; відстоювати свої інтереси; прислухатися до бажань і почуттів інших людей; шукати можливість домовитися з іншими для досягнення власних цілей; справлятися з агресією у соціально прийнятний спосіб; розпізнавати свої почуття і почуття партнерів по грі; придумувати різні стратегії взаємодії. В процесі гри «Пундик» діти вихлюпують накопичену агресію в соціально прийнятній формі (передбаченій правилами гри, обмеженою часом і рамками гри). Таким чином, внутрішнє напруження, властиве деяким дітям, розряджається в процесі гри, і вони поступово змінюють поведінку. Правила і норми в груповій ігровій ситуації створюють усвідомлювані дітьми кордони, в межах яких вони можуть відчувати себе вільними та захищеними. Все це відбувається в ігровій формі, завдяки чому вдається уникнути зайвого опору і напруги з боку дитини.

Більш того, на основі сучасного дослідження групою нейробіологів (Сара Герсон та її колеги з Наукового центру Вивчення розвитку людини) з університету Кардіффа, гра з ляльками (фігурками з пластиліну) активізує частину мозку (задня частина верхньої скроневої борозни (pSTS), пов'язану з обробкою соціальної інформації та емпатії. Це, в свою чергу, дозволяє відтворювати, використовувати й застосовувати отримані навички, які знадобляться дитині в подальшому житті.

Результатом освоєння дитиною нових форм соціальної взаємодії в ігровій ситуації є зміна дистанції в колі її спілкування. Дистанція з однолітками зменшується, дитина може адекватно спілкуватися, не відчуваючи невпевність, що дозволяє їй розвиватися відповідно до своїх особливостей розвитку і, безумовно, впливає на формування у неї комунікативних компетенцій, а також

на формування атмосфери в інклюзивній дитячому середовищі. Під час гри ми приміряємо на себе нові види поведінки, нові ролі, тому вона звільняє нас від сталих моделей. Гра може стати дорогою до нового «Я», набагато краще налаштованого на навколишній світ.

Список використаних джерел

1. Браун Ст. Игра [Как она влияет на наше воображение, мозг и здоровье] [Электронный ресурс] / Ст. Браун. – Режим доступа: <https://psy.wikireading.ru/104285>
2. Конончук О.Ю. Социально-психологические игры как эффективное средство в развитии социально-личностной сферы детей старшего дошкольного возраста / О.Ю. Конончук // Вестник практической психологии образования. – 2017. – Том 14. – № 3. С. 68–71. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://psyjournals.ru/vestnik_psyobr/2017/n3/Kononchuk.shtml
3. Хорн Г. Шесть этапов развития ребенка в зеркале символдрамы // Символ и Драма : Сборник статей. № 1 (1). – Харьков : Регионинформ, 2000. – С. 18–32.

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

*Погребенюк Оксана, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: О.В.Більська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

PROBLEMS OF SOCIAL ADAPTATION OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

*Pogrebennyk Oksana, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynsky State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті розглядаються проблеми соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами та причини їх виникнення. Виявлено важливість інклюзивного середовища та пошук шляхів різних форм роботи з даною категорією дітей, що є запорукою їх успішної соціалізації в соціумі.

Ключові слова. соціальна адаптація, інклюзія, інтеграція, діти з особливими потребами.

Abstract. The article reveals problems of social adaptation of children with special educational needs and the reasons of their occurrence. The importance of an inclusive environment and the search for ways of various forms of work with this category of children, which is the key to their successful socialization in society.

Keywords. social adaptation, inclusion, integration, children with special needs.

Останнім часом в Україні назріла гостра необхідність розв'язання проблеми соціалізації дітей з особливими освітніми потребами, яка стосується майже всіх сторін нашого суспільства: від законодавчих актів і соціальних організацій, які покликані надавати допомогу цим дітям, до атмосфери, в якій існують їхні сім'ї. Протягом своєї історії суспільство змінювало своє ставлення до людей з відхиленнями у розвитку. Воно пройшло шлях від ненависті і агресії до терпимості, партнерства та інтеграції осіб з обмеженими можливостями

здоров'я в соціум, що відображає одну з демократичних ідей – всі діти є цінними й активними членами суспільства.

Сьогодні існує багато освітніх закладів, які впроваджують інклюзивну модель освіти як одну з перспективніших форм соціально-педагогічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами в сучасному суспільстві. Створення інклюзивного простору в освітній сфері передбачає від них вирішення цілого ряду проблем, які стосуються як соціалізації дітей з ООП, так і формування у звичайних дітей емоційної чутливості, толерантності, емпатії. Підвищення якості життя дітей з обмеженими можливостями може бути досягнуто шляхом надання їм, відповідно до віку, можливості брати участь у житті суспільства.

Успішна соціальна адаптація дітей з ООП дозволяє цій категорії дітей швидше пристосуватися до нормального життя, відновити їхню соціальну цінність і посилити гуманні тенденції в суспільстві. Однак єдиного шляху вирішення цієї проблеми на сьогоднішній день немає, тому науковці досить активно працюють у цьому напрямку. Свідченням цього є численні публікації науковців як педагогічного так і психологічного спрямування, які одноголосно стверджують, що соціальна адаптація дітей з ООП спрямована на відновлення здоров'я, працездатності, соціального статусу особистості, правового становища, морально-психологічної рівноваги, впевненості в собі. Соціально-психологічні дослідження з питань інтеграції дітей з ООП в соціум висвітлено в працях таких науковців, як О.Безпалько, А. Колупаєва, І.Іванова, С.Лебедева, та ін.). Так, у своїх дослідженнях А. Колупаєва вказує на те, що соціальна адаптація дітей з ООП в умовах інклюзивної освіти зазнає багато труднощів, проте результат такої роботи очевидний: відбувається позитивна динаміка розвитку дітей (особливо соціальних навичок), духовно-емоційне збагачення особистості, впевненість у собі, підвищення соціального статусу до нового середовища, формується толерантне відношення з навколишнім соціумом та ін. [3].

У зв'язку з тим, що соціальна адаптація дітей з ООП має свої специфічні особливості, то й підхід до вирішення цієї проблеми повинен бути багатofакторним і динамічним. Вона має не тільки соціальне, економічне, політичне значення, а й морально-етичне.

Соціальна адаптація дитини - процес активного пристосування дитини до умов соціального середовища, вид взаємодії особистості із соціальним середовищем, що знаходиться в нестандартних, складних ситуаціях в сімейному відношенні або через хворобу. Іншими словами, під соціальною адаптацією розуміють спеціально організований безперервний освітній процес звикання людини до умов соціуму через засвоєння ним правил і норм поведінки, прийнятих в суспільстві.

Перше соціальне суспільство, до якого потрапляє дитина – це заклад дошкільної освіти. І перша проблема, з якою стикається сім'я дитини з ООП - це важкий процес адаптації, обумовлений особливостями психофізіологічного розвитку. Соціальна адаптація дітей з ООП включає значно більше проблем, ніж адаптація нормотипових дітей, та може викликати певні труднощі через

обмеженість пристосувальних можливостей цієї категорії дітей. Процес інтеграції дітей з ООП ускладнений в першу чергу тим, що сучасний дитячий, а іноді і дорослий колектив, не готовий прийняти їх такими, якими вони є. Сьогодні можна помітити негативне ставлення до дітей з ООП зі сторони ровесників, наявність фізичних і психологічних бар'єрів, які заважають не лише одержанню якісної освіти дітьми з ООП, але і гармонічному формуванню особистості фізично здорової дитини. Це суттєво ускладнює процес адаптації усіх дітей без винятку [2].

Практично будь-який психолог, педагог погодиться, що адаптація – складний період для всіх учасників освітнього процесу – вихователів, інших спеціалістів, нормотипових дітей і їхніх батьків, самих дітей з особливими потребами та їх родин. Першопричина полягає у відсутності психологічної готовності усіх учасників освітнього процесу. Це пов'язано насамперед з тим, що у нашому суспільстві відсутні культурні традиції, а також досвід спілкування з даною категорією громадян. Проте, виховання душі і побудова соціальних відносин – головне завдання сучасних соціальних інститутів та суспільства. Працівники дошкільних установ, сім'ї та суспільство в цілому повинні вживати всіх необхідних заходів, що дозволяють будь-якій дитині увійти в соціум і стати його повноцінним учасником. Від цілеспрямованості та злагодженості діяльності дорослих, спрямованих на соціальну адаптацію дітей, залежить майбутнє підростаючого покоління [1, с.180].

На жаль, аналізуючи сьогоденний стан освітніх закладів в нашій країні ми розуміємо, що традиційна система корекційної роботи не відповідає всім умовам інклюзії, а тому її слід визнати малоефективною. Проте це не означає, що слід полишити спроби працювати над цією проблемою або прийняти факт неготовності як «вирок інклюзії». Як засвідчує зарубіжний досвід, для розвитку інклюзії важливо не лише наявність законодавчих і фінансових механізмів – потрібно ліквідувати усі перешкоди шляхом вивчення й аналізу усіх проблем та труднощів, щоб їх розв'язати [1; 3; 4; 5]. Це в свою чергу вимагає значних змін і перетворень у системі освіти та в суспільстві.

Пошук оптимальних шляхів розв'язання зазначеної проблеми зумовлює необхідність розвитку кадрового потенціалу соціально-педагогічних колективів задля підвищення професійної компетентності з питань виховання та навчання дітей в межах інклюзивної освіти. Організація професійних зустрічей педагогів різних загальноосвітніх закладів, проведення конференцій, тренінгів і досліджень, обмін досвідом з вивчення кращих практик інклюзивної освіти допоможе педагогам змінити свої установки по відношенню до дітей, які відрізняються від ровесників, а також принесуть велику користь розвитку інклюзивної освіти. Спільна співпраця усіх зацікавлених інституцій та партнерських організацій, що мають відношення до освітнього процесу, сприятиме успішній соціальній адаптації дітей та допоможе звільнити їх від соціальної ізоляції, щоб вони стали повноправними членами суспільства.

Важливим аспектом є включення дітей з ООП в систему соціальних відносин засобами дитячих видів діяльності, створення сприятливого соціокультурного розвивального середовища, гнучке поєднання різних форм і

методів роботи з дітьми з урахуванням їх особливостей і можливостей. З огляду на особливості порушень даної категорії дітей педагогу слід використовувати різні здоров'язберігаючі технології та спиратись на новаторські підходи з метою корекційної роботи, такі як: музикотерапія, арт-терапія, казкотерапія, пісочна терапія. Саме такий підхід допоможе дітям з ООП реалізувати свій потенціал для відновлення функцій, порушених хворобою [5, с. 208-210].

Цікавим на наш погляд є організація дозвілля дітей спільно з батьками, які спрямовані на зближення батьків між собою та допомагає їм краще побачити здібності своїх дітей, почати захоплюватись ними, вірити в них та їхнє законне місце у суспільстві, підтримуючи тим самим батьків у нелегкій справі соціалізації власних дітей [4].

Ми переконані, що щоденна турбота про дітей, доброзичлива і затишна атмосфера, розуміння й тепло по відношенню до дитини та усіх членів сім'ї сприятиме усуненню бар'єрів в освітній, професійних сферах, в самопізнанні, саморозвитку і самореалізації дітей з ООП. Саме педагоги мають бути провідниками змін в освіті у тісній співпраці всіх зацікавлених інституцій, що мають відношення до освітнього процесу. А головною умовою дитячого благополуччя є почуття захищеності батьківською любов'ю та адекватне її сприйняття оточуючими.

Список використаних джерел

1. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник. За заг. редакцією Байди Л.Ю., Красюкової – Еннс О.В. / Кол. авторів: Байда Л.Ю., Красюкова – Еннс О.В., Буров С Ю., Азін В.О., Грибальський Я.В., Найда Ю.М. – К., 2012. - 216 с.
2. Ілляшенко Т. Інтеграція дітей з освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі / Т. Ілляшенко // Психолог, 2009. - №10. - С.14-18.
3. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи / А. А. Колупаєва : монографія – К. : Самміт-Книга, 2009. – (Серія «Інклюзивна освіта»).– 272 с.
4. Паливода А.В. Працюємо разом: дитина з особливими потребами в школі. Довідник для батьків: посібник / А.В. Паливода – К., 2012. – 50 с.
5. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчально-методичний посібник / М.А. Порошенко – К.: ТОВ «Агенство «Україна», 2019. – 300 с.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО–КОММУНИКАТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ФОРМИРОВАНИИ ОСНОВ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ У ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

*Поздеева Татьяна, кандидат педагогических наук, доцент
Белорусский государственный педагогический университет
имени Максима Танка*

THE USE OF INFORMATION AND COMMUNICATIVE TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF THE BASICS OF A HEALTHY LIFESTYLE IN ELDER PRESCHOOL CHILDREN

*Pozdeeva Tatsiana, Doctor of education, associate professor, Belarusian state
Pedagogical university named after Maxim Tank*

Аннотація. В статті розкривається сутність інформаційно-комунікативних технологій. Розглядаються можливості використання

информационно-коммуникативных технологий в работе с детьми дошкольного возраста по формированию основ здорового образа жизни.

Ключевые слова: *информационно-коммуникативные технологии, здоровый образ жизни, дети дошкольного возраста, компьютерные игры.*

Анотація. *В статті розкривається сутність інформаційно-комунікативних технологій. Розглядаються можливості використання інформаційно-комунікативних технологій в роботі з дітьми дошкільного віку по формуванню основ здорового образу життя.*

Ключові слова. *інформаційно-комунікативні технології, здоровий образ життя, діти дошкільного віку, комп'ютерні ігри.*

Abstract. *The article reveals the essence of information and communication technologies. The possibilities of using information and communication technologies in working with preschool children to form the foundations of a healthy lifestyle are considered.*

Key words: *information and communication technologies, healthy lifestyle, preschool children, computer games.*

Создание единого информационного образовательного пространства в учреждении дошкольного образования, использование информационно-коммуникативных технологий, электронных образовательных ресурсов, осуществление проектной деятельности на современном этапе является важной частью образовательного процесса.

Проблема использования информационных технологий в учреждении дошкольного образования в последние десятилетия вызывает повышенный интерес в педагогической науке. Большой вклад в решение проблемы информационных технологий внесли ученые: Г.Громов, В.Гриценко, О.Агапова, О.Кривошеев, Г.Клейман, Б.Сендов и др. Основная мысль, высказываемая в различных работах по данной проблеме, – это гармоничное сочетание современных технологий с традиционными средствами развития, формирования умственных процессов, ведущих сфер личности ребенка, развития творческих способностей. Говоря об информационных технологиях, в одних случаях подразумевают определенное научное направление, в других же – конкретный способ работы с информацией. «В каком-то смысле все педагогические технологии (понимаемые как способы) являются информационными, так как учебно-воспитательный процесс всегда сопровождается обменом информацией между педагогом и обучаемым. Но в современном понимании информационная технология обучения – это педагогическая технология, использующая специальные способы, программные и технические средства (кино, аудио и видеосредства, компьютеры, телекоммуникационные сети) для работы с информацией» [1].

Эффективность использования информационно-коммуникативных технологий обусловлена следующими возможностями: незамедлительная обратная связь между пользователем и средствами ИКТ; компьютерная

визуализация информации; легкий доступ пользователя к банкам данных; автоматизация информационно-поисковой деятельности, обработка результатов; автоматизация процессов информационно-методического обеспечения. Использование ИКТ в образовательном процессе – это одно из современных направлений в дошкольном образовании. Средства информационно-коммуникативных технологий помогают педагогу разнообразить формы поддержки образовательного процесса, повысить качество работы с родителями воспитанников, популяризировать деятельность воспитателя и учреждения дошкольного образования в целом [2]. Н.Бужинская выделяет следующие преимущества использования ИКТ: использование игровой формы обучения; полисенсорное воздействие; дифференцированный подход к обучению; объективность – фиксация начальных, промежуточных и итоговых данных состояния корригируемой функции; формирование стойкой мотивации и произвольных познавательных интересов; повышение самооценки ребенка (система поощрений – компьютерные герои, звуковые и визуальные эффекты); формирование сотрудничества между воспитанниками и педагогом [3].

Забота о воспитании здорового ребенка является приоритетной в работе любого учреждения дошкольного образования. В дошкольном возрасте закладывается фундамент здоровья ребенка, формируются основные движения, необходимые навыки и привычки, основы здорового образа жизни, представления о полноценном отдыхе, сбалансированном питании. Использование в образовательном процессе информационно-коммуникативных технологий совершенствует работу с детьми старшего дошкольного возраста по формированию представлений о здоровом образе жизни. С этой целью можно использовать интерактивную доску. Используя интерактивную доску, можно показывать любые файлы о здоровом образе жизни, работать с интернетом, тем самым расширять границы предоставления учебной информации. Благодаря игровым элементам она позволяет в разы повысить интерес ребенка к образовательному процессу также задействовать все основные сенсорные системы детей дошкольного возраста – визуальную, слуховую, кинестетическую.

Первый компьютерный продукт, с которым знакомятся воспитанники, – игра. Интерактивные компьютерные игры не заменяют традиционные, они дополняют их, привлекают детей своей красочностью, динамичностью. Использование таких игр способствует повышению мотивации к познанию нового, в частности по здоровому образу жизни человека, позволяет обеспечить деятельностный подход, при котором воспитанник становится активным субъектом.

В настоящее время существует целый ряд компьютерных игр, но педагогические работники для создания собственных игр используют различные онлайн-сервисы, программное обеспечение SMART Notebook, Microsoft Power Point, приложение RM Easiteach Next Generation.

В процессе экспериментальной работы были разработаны дидактические игры: «Полезная и вредная еда» (закрепление представлений о вредной и

полезной пищи), «Что вредно, а что полезно для зубов», «Подбери предметы» (закрепление знаний о предметах личной гигиены), «Мой день» (закрепление представлений о режиме дня), «Четвертый лишний». На занятиях широко используются мультимедийные презентации, помогающие закреплять полученные представления о здоровом образе жизни. С целью привлечения родителей к формированию представлений у детей о здоровом образе жизни также используются ИКТ: создание и просмотр тематических мультимедийных презентаций, консультации на сайте группы, проведение круглых тематических столов, родительских собраний в режиме on-line.

Таким образом, применение информационно-коммуникативных технологий в образовательном процессе позволяет сделать обучение детей старшего дошкольного возраста основам здорового образа жизни более эффективным, интересным, современным, привлечь родителей к данному процессу в условиях учреждения дошкольного образования.

Список использованных источников

1. Яковлев А. И. Информационно-коммуникативные технологии в образовании / А.И.Яковлев. – М. Просвещение, 2005. – 310 с.
2. Использование ИКТ в воспитательно-образовательном процессе [Электронный ресурс] / Режим доступа: <https://yagodka9-egords4.edumsko.ru/folders/post/594281>.- Дата доступа: 16.01.2020
3. Бужинская Н. Компьютер и особый ребенок / Н. Бужинская // Пралеска – 2012. – № 11. – С.53-55.

ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ПОРУШЕННЯМИ МОВИ ТА МОВЛЕННЯ: ДИСЛЕКСІЯ

Токар Світлана, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: А.В. Хіля, кандидат педагогічних наук, старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

THE ORGANIZATION OF WORK WITH CHILDREN WITH SPEECH DISORDERS: DYSLEXIA

Tokar Svitlana, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Стаття присвячена загальному огляду дислексії та методам роботи з дітьми, в яких дислексія.

Ключові слова: soft skills, дислексія, діти з особливими освітніми потребами.

Abstract. The article is devoted to a general overview of dyslexia and methods of working with children with dyslexia

Keywords: soft skills, children with special educational needs, dyslexia.

Сучасна освітня система включає навчання в загально освітньому закладі дітей з особливими освітніми потребами. Однією із категорій дітей, які потребують додаткової уваги вчителів, психологів, логопедів є категорія дітей з порушеннями мови та мовлення, зокрема дітей з дислексією.

При дислексії у дитини виникають труднощі з читанням, розумінням прочитаного та писемним мовленням. Не маючи змоги зв'язати побачену букву із розумінням її звучання, дитина не може навчитись читати, нерідко дислексія супроводжується дисграфією (порушення письма). Наявність дислексії зовсім не вказує на інтелектуальні проблеми дитини, швидше, навпаки, у дітей з дислексією наявні таланти до вивчення мов, творчості та інші. Також цілком правильно буде підкреслити, що невчасно виявлена дислексія несе свій негативний відбиток, як в початковій діяльності, так й в інших сферах життя. Дислексія це нездатність оволодіти навичками читання текстів [4].

Протягом останніх років вийшла друком велика кількість методичних розробок українських науковців і педагогів-практиків з питань формування навичок читання [6]. Розроблені спеціальні рекомендації за якими можна розпізнати дислексію, зазвичай ознаки дислексії стають помітні тоді, коли у дитини йдуть перші етапи навчання читання та письма. Для більш детальної інформації та отримання рекомендації, дитина проходить обстеження у логопеда, психолога та невропатолога. Корекція дислексії «пролягає шляхом» систематичних, послідовних занять, які впливають на розумовий та психічний стан дитини.

Доречно буде наголосити, що в роботі з цією категорією дітей важливим компонентом є розвиток їхніх *soft skills*. Серед них – стресостійкість, креативні навички, навички самоорганізації, що також є досить важливим у роботі з дітьми з особливо освітніми потребами. Особливий статус при організації роботи з дитиною, яка має дислексію належить таким формам роботи:

- словесна творчість і фантазування;
- інсценування;
- творчий переказ;
- інтерактивні вправи: «мозковий штурм», «навчаючи – вчуся», «ток-шоу», «інтерв'ю», «дерево рішень», «акваріум», «карусель»;
- гра «Коректор» (виправлення мовних помилок героя);
- співпраця в парах і групах [1; 3; 4; 8; 9; 10].

варто відзначити, що багато відомих людей та геніїв мали дислексію, а саме: Агата Крісті, Ісак Ньютон, Альберт Ейнштейн, Галілео Галілей [2]. Дислексія не перешкодила їм відкрити свої таланти, це може зробити і кожна сучасна дитина з допомогою педагога.

На основі рекомендацій науковців та практиків, радимо прислухатися до таких порад:

- Дислексія має багато проявів, тому потрібно знати особливості дитини, а для цього обов'язково, як було зазначено вище, проконсультуватися із спеціалістами.
- Чіткість та конкретні вказівки допоможуть дитині краще розуміти поставлену проблему.
- Практика читання вголос є дуже важливою.
- При дислексії потрібно збільшувати словниковий запас слів.

– Тактильні відчуття, ритм- компоненти, які дають змогу дитині швидше навчитись читати.

– Атмосфера дружніх стосунків допоможе дитині розслабитись.

– Терпіння, систематичні заняття, та індивідуальний підхід є невід’ємними компонентами при навчанні такої дитини [1; 4; 7; 8; 9; 10].

Отже, дітям з особливими освітніми потребами потрібна допомога і допомагаючи їм педагоги використовують спеціально розроблені методи, що сприяють розвитку soft skills. Тобто, ми можемо підкреслити те, що хоч при дислексії і «ламаються» навички опанування читанням, але за допомогою систематичного процесу підтримки дитини, вона позбувається дискомфорту від своєї особливості у сприйнятті інформації та вдосконалює свої soft skills.

Список використаних джерел

1. Василюк А. В. Педагогічні технології інклюзивного навчання : навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / А.В.Василюк, Ю.В., Бондар, А.В.Хіля. – Вінниця, 2020. – 175 с.
2. Горобець І. Використання типових вправ для формування навичок читання в молодших школярів / І. Горобець // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 17-18 квітня 2019 р.) / за ред. О.А.Голук ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2019. – Вип. 8. – С. 156-159.
3. Гренчі Р. Історії про видатних людей з дислексією [Електронний ресурс] / Р.Гренчі, Д. Дзаноні. – Режим доступу: <https://chytay-ua.com/blog.php?id=879>
4. Демченко О.П. Формування соціальної компетентності дітей з особливими потребами у процесі використання виховних ситуацій / О.П.Демченко // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова : серія 19. Корекційна педагогіка та соціальна психологія : зб. наукових праць. – К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2011. – С.60-63.
5. Дислексія у молодших школярів: корекція, вправи, види і форми. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://33.zosh.zt.ua/dysleksiya-u-molodshyh-shkolyariv-korekciya-vpravy-vydy-i-formy/>
6. Дислексія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vemakids.com.ua/ua/educenter-dysleksiya>
7. Компоненти допомоги дитині з дислексією. Розвиток дитини. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://childdevelop.com.ua/articles/3817/>
8. Лазаренко Н. И. Проектная технология в обучении: от веб-квеста до блог квеста / Н. И. Лазаренко // Педагогические инновации – 2017 : материалы международной научно-практической интернет-конференции, Витебск, 17 мая 2017 г. / Витеб. гос. ун-т ; редкол.: Н.А. Ракова (отв. ред.) [и др.]. – Витебск : ВГУ имени П.М.Машерова, 2017. – С. 88.
9. Любчак Л.В. Вибір оптимальної стратегії взаємодії майбутнього педагога з дітьми із особливими освітніми потребами / Освіта дітей з особливими потребами : від інституалізації до інклюзії // Зб. тез доп. / Редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – 210-213.
10. Хіля А.В. Ігрова терапія у контексті соціально-педагогічного супроводу дітей з функціональними обмеженнями / А.В.Хіля // Простір арт-терапії : творча інтеграція та трансформація в епоху плинного модерну : Матеріали XV міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Львів, 16-18 лютого 2018 р.) / [за наук. ред. А. П. Чуприкова, Л. А. Найдьоновой, О. Л. Вознесенської, О. М. Скар]. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. – С. 103-109.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ПСИХОЛОГІЧНИМИ ТРАВМАМИ

Цюняк Оксана, кандидат педагогічних наук, доцент,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Україна)

FEATURES OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT OF CHILDREN WITH PSYCHOLOGICAL INJURIES

*Oksana Tsiuniak, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine)*

Анотація. У статті розглянуто особливості психолого-педагогічного супроводу дітей з психологічними травмами. Акцентується увага на наслідках впливу психологічної травми, які проявляються в різних сферах життєдіяльності дитини. Доведено, що психологічна травма – це шкода, нанесена психічному здоров'ю людини, в результаті інтенсивної дії несприятливих факторів оточуючого середовища, або в результаті впливу гостро емоційних стресових дій людей на психіку особистості. Зроблено висновок про те, що діти, котрі зазнали впливу психологічної травми, мають порушення в емоційно-вольовій сфері, когнітивній, поведінковій, а ефективна робота щодо подолання наслідків впливу психологічної травми можлива лише при комплексному підході, який об'єднує різні методи і способи роботи, що створені в рамках різних психотерапевтичних підходів.

Ключові слова: психолого-педагогічний супровід, психологічна травма, психологічна допомога.

Abstract. *The article considers the features of psychological and pedagogical support of children with psychological traumas. Emphasis is placed on the consequences of the impact of psychological trauma, which are manifested in various spheres of life of the child. Psychological trauma has been shown to be damage to a person's mental health as a result of the intense effects of adverse environmental factors, or as a result of the impact of people's acute emotional stress on the individual's psyche. It is concluded that children who have been exposed to psychological trauma have disorders in the emotional and volitional sphere, cognitive, behavioral, and effective work to overcome the effects of psychological trauma is possible only with a comprehensive approach that combines different methods and ways of working created in the framework of various psychotherapeutic approaches.*

Key words: *psychological and pedagogical support, psychological trauma, psychological assistance.*

Нині у нашому житті дедалі частіше відбуваються події, які негативно впливають на психічне здоров'я людей, зокрема молоді. Як показує досвід, діти часто стають свідками або учасниками різних надзвичайних ситуацій, які є причиною виникнення цілої низки психічних та поведінкових розладів, травм. Реакція дітей на психотравмуючі переживання пов'язана з їхнім віком, з рівнем психоемоційного розвитку, освіти та інтелектуальної діяльності, а також із їхніми стосунками з батьками та соціальним оточенням. Дитячі психологічні травми переживають багато дітей, адже їх може травмувати розлучення батьків, смерть близької людини, власна хвороба чи захворювання рідних, домашнє насильство, шкільне цькування (булінг) тощо. Приміром, пандемія, викликана коронавірусом нового типу хвороби Covid-19, також має значний негативний вплив на психічне здоров'я молоді. Раптове закриття закладів освіти та обмеження упродовж тижнів контактів з друзями та вчителями стало справжнім випробуванням для учнів. За результатами досліджень Німецької академії

дитячої та підліткової медицини (ДАКJ), 76% дітей під час коронавірусної кризи сумують за друзями, 59% – нудьгують, 13 – почуваються самотньо, 7% відчують страх. Разом з тим, психологи виділяють найпоширеніші симптоми психологічних травм, а саме: *фізичні симптоми* (виникнення головного болю, енурез), *замкнутість* (втрата довіри, небажання спілкуватися), *зацикленість* (потреба знову переживати стресові події); *тривога* (проблеми з концентрацією уваги, виникнення страху, прояви нестриманості та агресії). Психологи стверджують, що травма, отримана в дитинстві, стає рушієм депресивних розладів та суїцидальних намірів. Тому у цей період діти потребують додаткового догляду та підтримки.

Наукові розвідки дозволяють зробити висновок, що *психологічна травма* – це шкода, нанесена психічному здоров'ю людини, в результаті інтенсивної дії несприятливих факторів оточуючого середовища, або в результаті впливу гостро емоційних стресових дій людей на психіку особистості.

Несформованість психіки у школярів, слабкий вольовий контроль емоційних реакцій обумовлюють специфічні наслідки впливу психологічної травми, які проявляються в різних сферах життєдіяльності дитини.

На емоційному рівні: перша реакція на пережиту травму – страх, фобії. У дітей можуть спостерігатися фобії спати на самоті, боязнь розлуки з дорослими, емоційна нестійкість, зростає недовіра, пригнічений стан, тривожність, депресія.

На когнітивному рівні: погіршується концентрація, переключення уваги, порушення пам'яті (з'являється «дисоціативна fuga» – нездатність згадати минуле), затримка інтелектуального розвитку.

На поведінковому рівні: впертість, агресивність, ворожість та конфліктність до оточуючих людей, регресія (повернення до форм поведінки, яка характерна для більш раннього вікового періоду – втрачаються навички охайності), змінюється система відносин підлітка, зникають навички та вміння налагодження взаємовідносин з людьми, з'являється дезадаптація у спілкуванні та в поведінці. У результаті психологічної травми в особистості змінюється звична картина світу, зникає довіра до нього (втрата відчуття, що світ безпечний та справедливий), деформується система відносин з оточуючими людьми, зникає довіра до дорослих, втрачається позитивна перспектива на майбутнє.

Ефективна робота щодо подолання наслідків впливу психологічної травми у дітей можлива лише при комплексному підході, який об'єднує в себе різні методи і способи, створені в рамках різноманітних психотерапевтичних підходів. Як зазначає Я. Овсяннікова, психологічна допомога дітям повинна здійснюватися з урахуванням вікового, фізичного та психічного розвитку, стану фізичного та психічного здоров'я, тяжкості психотравми і сили переживання травматичного досвіду [4].

У процесі психолого-педагогічного супроводу дітей з психологічними травмами найчастіше використовують такі методи психологічної допомоги та психотерапії як арт-терапія, логотерапія В. Франкла, терапевтична модель

М. Мюррей, соматична терапія П. Левіна, екзистенціальна терапія І. Ялома та екзистенціально-гуманістична терапія Дж. Бьюдженталю.

Арт-терапія – це особлива форма психотерапії, в основі якої є образотворча діяльність. Адже мистецтво дозволяє в особливій символічній формі реконструювати конфліктну травматичну подію і знайти з неї вихід через переструктурування цієї ситуації на основі креативних здібностей об'єкта [1]. На думку багатьох авторів, у осіб, які отримали психологічну травму, в силу потужного психологічного захисту та особливостей нервових процесів, порушується здатність до словесного вираження почуттів. Образи травматичних подій закарбовуються в пам'яті як «спалахи», які передають всі найменші подробиці, немов фотографія. Саме тому образотворчі засоби надають унікальну можливість для відображення, усвідомлення та переробки травматичних спогадів. Вважаємо, що використання засобів художньої творчості у подоланні наслідків травматичного стресу є ефективним і може допомогти висловити сильні емоції та почуття не вербально.

Ефективним методом подолання психологічної травми у дітей є також терапевтична модель, розроблена професором Мерелін Мюррей, основою якої є положення психоаналітичного підходу. Концепція методу Мюррей полягає в тому, що всі ми створені унікальними «природними дітьми», яким властиві відчуття радості. В кожній дитині закладені задатки здібностей, креативність, вміння відчувати повну гаму почуттів, духовність тощо [3]. Пережита дитиною психологічна травма, сприяє появі хворобливих відчуттів, які руйнують цілісність «природної дитини», в результаті чого з'являється субособистість – «дитина, що плаче», котрій властиві відчуття суму, страху, образи, злості, безпорадності, самотності. Щоб захистити «дитину, що плаче» «природна дитина» створює ще одну субособистість – «контролююча дитина». Як вважає М. Мюррей, це – вроджений захисний механізм, який захищає особистість від емоційного болю. Захист відбувається трьома способами: придушенням хворобливих відчуттів, знеболенням (за допомогою їжі, алкоголю, наркотиків), відволікаючими прийомами (занурення в азартні ігри, постійна зайнятість, релігія, спорт тощо).

Серед сучасних теорій психологічної травми цікавим підходом, що заслуговує уваги, є соматична терапія Пітера Левіна. Як вважає П. Левін, психологічна травма – це руйнація бар'єру, який захищає людину від негативних впливів. Психологічна травма виникає, як правило, через відсутність індивідуальних ресурсів, які необхідні для її подолання. Психологічна травма розглядається ним як результат незавершеної тілесної реакції на травматичну подію. Ці реакції, на думку автора, мають біологічну, інстинктивну природу і властиві як людині, так і тварині, проявляються в реакціях утечі, боротьби або замирання. Механізми травматичного стресу діють на психофізіологічному рівні та проявляються у вигляді підвищеного рівня збудження нервової системи, безмірної енергії. Подолання травми потребує завершення незавершених реакцій, розрядки надмірної енергії і повернення до нормального рівня функціонування [3]. Цей підхід був розроблений для терапії шоківих травм та психологічних травм, які викликані подіями, що несуть

загрозу для життя. Метод застосовується для подолання емоційних травм у дітей, пов'язаних з переживанням горя, втрати, приниження, конфліктів, які руйнують самоцентричність особистості. До таких наслідків П. Левін відносить гіперактивність, погану успішність, агресивність. Він вважає, що в результаті незавершеної травми, у дітей з'являється підвищена тривожність, депресія, психосоматичні розлади. Тому психотерапевтична робота спрямована на відновлення природної здатності особистості на цілеспрямовану саморегуляцію – природна здатність людини до самостійного зцілення. Необхідно відмітити, що в центрі даного підходу – робота з тілесною складовою травматичного досвіду, звільненні від тілесних травматичних відчуттів та симптомів.

Таким чином, із вище зазначеного можемо зробити висновок, що діти, котрі зазнали впливу психологічної травми, мають порушення в емоційно-вольовій сфері, когнітивній, поведінковій. Ефективна робота щодо подолання наслідків впливу психологічної травми можлива лише при комплексному підході, який об'єднує різні методи та способи роботи, що створені в рамках різних психотерапевтичних підходів.

Список використаних джерел

1. Кудрина А.В. Методы арт-терапии в практике психологического консультирования / А.В.Кудрина // Психологический журнал. – 2009. – №3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.psyanima.ru/>
2. Гарбузов В.А. Неврозы у детей и их лечение / В.А. Гарбузов, А.И.Захаров, Д.Н.Исаев. – Спб., 1977. – 93 с.
3. Мюррей М. Узник иной войны. Удивительный путь исцеления от детской травмы [Електронний ресурс] / М.Мюррей. – Режим доступу: <http://www.svet-duha.ru>
4. Овсяннікова Я.О. Психологічна допомога дітям, які пережили психічну травму внаслідок надзвичайної ситуації [Електронний ресурс] / Я.О. Овсяннікова. – Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/2142/%DF>.

Секція 5
РОЗВИТОК SOFT SKILLS ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ
ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В
УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

**У рамках проєкту програми Еразмус + (Модуль Jean Monnet) 620252-
EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE**

РОЗВИТОК ЕМПАТІЇ ЯК СКЛАДОВОЇ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В
УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ НА УРОЦІ
ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Бердичевська Ірина, Комунальний заклад Львівської обласної Ради
«Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича»
(Україна)

DEVELOPMENT OF EMPATHY AS A COMPONENT OF EMOTIONAL
INTELLIGENCE OF STUDENTS WITH DISORDERS OF EMOTIONAL
AND VOLITIONAL SPHERE IN A FOREIGN LANGUAGE LESSON BY
MEANS OF THEATRICAL ACTIVITIES

Berdychavska Iryna, Municipal institution of Lviv regional council “Brody Markiiian
Shashkevych professional pedagogical college” (Ukraine)

***Анотація.** У статті розглянуто поняття м'яких навичок в системі освіти; визначено важливість їх формування у дітей із особливими освітніми потребами. Проаналізовано роль театралізованої діяльності на уроці іноземної мови у формуванні емпатії учнів з порушеннями в емоційно-вольовій сфері.*

***Ключові слова:** м'які навички, особливі освітні потреби, порушення емоційно-вольової сфери, емпатія, емоційний інтелект, театралізована діяльність.*

***Abstract.** The article considers the concept of soft skills in the education system; it determines the importance of their formation in children with special educational needs. It analyses the role of theatrical activity in foreign language lessons in the formation of empathy of students with disorders of emotional and volitional sphere.*

***Key words:** soft skills, special educational needs, disorders of emotional and volitional sphere, empathy, emotional intelligence, theatrical activities.*

В сьогоденішню інформаційну епоху основними вимогами освіти є не знання певної інформації, а володіння гнучкістю, ініціативністю, лідерськими якостями – соціальними здібностями. У перекладі з англійської мови soft skills – м'які навички. М'які навички є наскрізними, тобто не пов'язані з конкретною професією. Вони є комплексом неспеціалізованих, надпрофесійних навичок, які відповідають за результативну участь в робочому чи освітньому процесі і

високу продуктивність. Без розвинутих м'яких навичок не вдасться досягти найкращих результатів в роботі чи в навчанні. Ось чому така велика увага приділяється їх розвитку в системі освіти.

На сьогодні в Україні розроблено законодавчі акти, які забезпечують рівні умови для навчання і виховання кожної дитини зокрема і рівний доступ до здобуття якісної освіти дітьми із особливими освітніми потребами (Концепція розвитку інклюзивної освіти 2020). Особливі потреби – це термін, який використовується стосовно осіб, чия соціальна, фізична або емоційна особливість потребує спеціальної уваги та послуг, надається можливість розвинути свій потенціал [4, с. 184]. До їх числа входять як діти, які мають виняткові здібності або талани, так і діти з фізичними, психічними, соціальними відмінностями, наприклад діти із порушеннями в емоційно-вольовій сфері. Інклюзивна освіта передбачає створення рівних можливостей для дітей з особливими освітніми потребами і забезпечення їх успіху в освітньому процесі та в подальшому житті [5, с. 20]. А саме сформовані м'які навички забезпечують гнучке та кричне реагування на нестандартні ситуації, їх аналіз й осмислення відповідно до реалій сьогодення, життєвих і навчальних ситуацій.

Освітній процес у школі має бути спрямований на розкриття потенційних можливостей особистісних якостей учнів, розвитку мотивації до навчання, формуванню самостійного мислення, відповідальності у ставленні до оточення, що сприятиме співпраці [7, с. 113]. Метою навчання іноземної мови є оволодіння учнями основами іншомовного спілкування, у процесі якого здійснюється освіта, виховання і розвиток особистості, а емпатія є основним психологічним механізмом міжособистісного емоційного інтелекту, який забезпечує успішність спілкування і соціальної взаємодії. Емпатія – це здатність ідентифікувати емоції за виразом обличчя, тоном голосу, жестами, а також розуміти і відгукуватись на почуття інших людей, здатність до співчуття і співпереживання. Контактність, об'єктивна самооцінка, співчуття та співпереживання іншим людям – атрибути особистості і складові емоційного інтелекту. Орієнтування в емоційному стані людей є необхідною умовою спільної практичної та духовної діяльності людини [6, с. 51].

Особливе значення в емоційному розвитку має мовленнєвий розвиток дитини. Розвитку емпатії на заняттях іноземної мови сприяє комунікативно-спрямоване навчально-методичне забезпечення та організація іншомовної мовленнєвої діяльності учнів на заняттях. Згідно з комунікативно-діяльнісним підходом та з урахуванням навчального й життєвого досвіду учнів, їхніх інтересів, зростає пріоритетність методів і форм навчальної діяльності, що забезпечують соціальну взаємодію учнів у процесі комунікації. Насамперед, такими можуть бути інтерактивні методики навчання, що дають можливість виконувати комунікативно-пізнавальні завдання засобами іншомовного спілкування: інформаційно-комунікаційні технології, рольові ігри, навчальні ситуативні завдання, парні та групові форми роботи, проектна діяльність тощо. Вони сприяють формуванню в учнів готовності до самостійної діяльності, до роботи в колективі, толерантного ставлення до всіх учасників соціальної

взаємодії, до власної відповідальності за результативність виконаного завдання та критичного ставлення до отриманих результатів [2, с. 29].

Серед різноманітних засобів розвитку складових емоційного інтелекту, на особливу увагу заслуговує театралізована діяльність. Під іншомовною театралізованою діяльністю учнів старшого шкільного віку ми розуміємо колективну за своєю природою, детально продуману, методично грамотно організовану діяльність іноземною мовою, що відтворюється через слово і включає елементи драматичної гри, рольової драматичної гри, сценічної гри, симуляції, режисерської гри, театрального проекту і самої театральної вистави, реалізується у творчій імпровізації або розіграванні готової п'єси, активізує резервні можливості учня, його пізнавальну активність, підвищує мотивацію, сприяє розвитку крос-культурної грамотності, набуттю іншомовних знань та формуванню мовних і мовленнєвих навичок і вмінь іноземною мовою [1, с. 16].

Впровадження театралізації в процес викладання іноземної мови дозволяє зняти побоювання та інші негативні емоції у школяра, дає змогу активізувати творчі можливості учнів у процесі набуття ними соціокультурного досвіду. Театралізована діяльність вимагає співвіднесення власних пережитих почуттів і емоцій з чуттєвим змістом твору мистецтва, завдяки чому відбувається розвиток такої складової емоційного інтелекту як сприйняття, а саме здатність людини розпізнавати власні емоції.

Діти з порушеннями в емоційно-вольовій сфері ігнорують або погано інтерпретують емоційну поведінку людей та не розуміють проявів їхніх почуттів. Недостатній розвитком емпатії негативно впливає на здатність розрізняти різні емоційні стани інших людей, їхні почуття. Саме порушення розвитку емпатії є причиною невідповідної соціальної поведінки. Із застосуванням театралізації на уроках іноземної мови у дитини формується вміння відчувати емоції інших майже так само сильно, як і власні, співпереживати усвідомлено. Тобто розвиваються навички наступної складової емоційного інтелекту – розуміння (вміння визначати причини появи тієї чи іншої емоції у себе та інших). У дітей формуються такі риси, як чуйність, уважність, інтерес до партнера, толерантність, здатність до співчуття та реальної допомоги, тактовність, ввічливість.

Важливим фактом у використанні театралізованої діяльності на уроках іноземної мови є зникнення мовного бар'єру. Діти вживаються в роль персонажа, почуваються вільно і не бояться зробити помилку. Спілкування при цьому є природним – воно має ціль і розвивається відповідно до старань учнів – і воно не має штучного характеру, який часто присутній при виконанні лексико-граматичних вправ в класі. Можливість говорити не від свого імені, а від імені персонажу, дозволяє визволитись від страху, сором'язливості та тривоги. А це дає підстави не лише для кращого запам'ятовування, а й для справжнього занурення дітей у справжні переживання. Та, відповідно, для справжніх зрушень як у ставленні до проблем, так і у формуванні власних умінь та навичок співчуття, співпереживання, емпатії.

З'ясовано, що емпатійні діти набагато краще соціалізуються, вони успішні в спілкуванні та взаємодії з однолітками і дорослими. Стимулювання мислення

за допомогою емоцій – здатність спрямовувати свої емоції на допомогу розуму, адекватно використовувати почуття під час розумової діяльності, розв’язання проблем, прийняття рішень [1, с. 22]. Театральна діяльність охоплює фізичні, емоційні та естетичні стимули, а отже підтримує учня в процесі набуття емпатичного ставлення. На уроці іноземної мови когнітивні процеси підсилюються мовою, що дає додаткові ключі для розуміння емоційних станів. Беручи участь в театралізації, учні розуміють дії учасників, їхні наміри і поєднують цей продемонстрований досвід з вербальним компонентом мови.

Отже, організація театралізованої діяльності на уроці іноземної мови є важливим чинником впливу на емоційний інтелект учня. Театралізація допомагає учням з особливими освітніми потребами будувати ефективні відносини з іншими та розуміти власні емоції, а отже сприяє формуванню емпатії як складової м’яких навичок. Взаємодія з оточуючими та уміння адаптувати свою поведінку безпосередньо залежить від рівня сформованості емпатії. І відповідно, емоційний інтелект допомагає досягненню як освітніх, так і життєвих цілей.

Список використаних джерел

1. Бегас Л. Д. Використання театралізації в процесі навчання та виховання дітей старшого дошкільного віку із заїканням / Л.Д. Бегас // Актуальні питання корекційної освіти. – 2017. – Вип. 9(1). – С. 15-23.
2. Буренко В., Редько В. Стратегічні напрями розвитку сучасної шкільної іншомовної освіти / В.Буренко, В. Редько // Іноземні мови в сучасній школі. – 2012. – №4. – С. 28-33.
3. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія / А..А.Колупаєва. – Київ : Самміт-Книга, 2009. – 272 с.
4. Лефрансуа Г. Психологія для учителя / Г. Лефрансуа. – Спб.- Москва : Прайм-Евразнак, 2003. – 407 с.
5. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навчальний посібник / М.А. Порошенко. – Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. – 300 с.
6. Супрун О.М. Розвиток soft skills у контексті навчання іноземної мови / О.М. Супрун, Н.В.Зайцева // Наука в епоху дисбалансів : збірник статей. – Київ : Центр наукових публікацій, 2019. – 156 с.
7. Yermak T.M. XXI century pupils' skills forming. // Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference «Challenges in Science of Nowadays» (December 26-28, 2019). – Washington, USA: EnDeavours Publisher, 2019. – 149 p.

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИЧНОГО СПЕКТРУ

*Бузук Валерія, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Науковий керівник: І.А. Стахова, асистент кафедри початкової освіти
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

SOFT SKILLS FORMATION OF CHILDREN WITH AUTIC SPECTRUM DISORDERS

*Buzuk Valeria, bachelor`s student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті розкрито проблему формування soft skills у дітей з розладами аутичного спектру. Нами визначено, основні характеристики дитини-аутиста і запропоновано форми роботи у ході освітнього процесу з такими дітьми.

Ключові слова: аутизм, дитина-аутист, soft skills, освітній процес.

Abstract. *The article reveals the problem of forming soft skills in children with autism spectrum disorders. We have identified the main characteristics of an autistic child and proposed forms of work during the educational process with such children.*

Key words: *autism, autistic child, soft skills, educational process.*

Проблема реалізації дітей з особливими освітніми потребами в суспільстві є надзвичайно важливою на сьогоднішній день, особливо це стосується формування м'яких навичок (soft skills) дітей-аутистів. Це питання активно обговорюється на державному рівні, висвітлюється у наукових працях та здійснюється педагогами-практиками у закладах освіти. Формування soft skills дітей з аутичними розладами дозволяє створити індивідуальну комфортну траєкторію для саморозвитку і самореалізації кожної особистості, незалежно від стану здоров'я, здібностей і можливостей, соціального положення та інших відмінностей.

В Україні актуальність проблеми формування soft skills висвітлена у Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття»), Законі України «Про освіту», Державному стандарті початкової освіти, Концепції Нової Української Школи. Країни Європейського Союзу віддають велике значення формуванню м'яких навичок (soft skills) у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (Commissison staff working document, Accompanying the document Proposal for a council recommendation on Key Competences for Life Long Learning). Особливості розладу аутичного спектру дітей досліджували в своїх працях С. Барон-Коен, Л. Вінг, Л. Каннер, К. Лебединська, І. Мамайчук, О. Мастюкова, О. Нікольська, Б. Римланд, В. Синьов, Т. Скрипник, В. Тарасун, О. Хохліна, Е. Шоплер, Д. Шульженко, А. Чупріков та ін. Питаннями вивчення особливостей формування soft skills дітей займалися у своїх дослідженнях Т. Алексеєнко, О. Безпалько, В. Болгаріна, Т. Василькова, М. Галагузова, Н. Гишко, Л. Штефан та інші.

«Аутизм – це розлад, який виникає внаслідок порушення розвитку мозку і характеризується відхиленнями у соціальній взаємодії та спілкуванні, а також стереотипністю у поведінці та інтересах. Всі вказані ознаки з'являються у віці до 3 років. На відміну від усіх інших дітей з психофізичними порушеннями і без них, аутична дитина не йде назустріч іншій людині і не радіє, коли будь-хто, дитина чи дорослий, хоче, наприклад, гратися разом з нею» [10, с.12].

Характерні ознаки-дитини аутиста: слабкий розвиток мовлення, несприймання складних мовних конструкцій; замкнутість у собі, відсутність комунікабельності, загальмована реакція на звернення до себе; низький інтерес до іграшок та інших дітей. У дітей із порушеним спектром аутичних розладів досить важко сформувати навички самообслуговування; вони постійно потребують контролю, можуть проявляти гнів та агресію [11, с.21]. Працюючи з дітьми-аутистами, необхідно зважати на те, що вони потребують постійної підтримки, страховки, яка зможе звести ризиковану ситуацію для їхнього життя та здоров'я до мінімуму. Отож, процес формування soft skills у дітей із

порушенням аутичного спектру є досить складним. «М'які навички» (англ. soft skills) є комплексом неспеціалізованих навичок, які відповідають за продуктивну організацію робочого процесу, вони не належать до конкретної сфери діяльності, проте спрямовані на розвиток особистих якостей, які забезпечують ефективність спільної діяльності» [7]. До soft skills належать вміння працювати в команді, раціонально використовувати свій час, проявляти лідерські здібності, приймати креативні рішення тощо. Саме ці навички допомагають дитині бути успішною у будь-якій сфері діяльності, максимально себе реалізувати та в майбутньому знайти свою нішу в суспільному житті.

Роботу над формуванням soft skills у дітей молодшого шкільного віку варто розпочинати ще із першого класу, вчителю (асистенту-вчителя) потрібно зосередитися на тому, щоб його вихованці із розладами аутичного спектру вміли контролювати себе, були здатні комунікувати з іншими учнями, спільно знаходити рішення тощо. Для цього педагогові варто використовувати різні форми робіт, а саме:

- індивідуальну (бесіди, тренінги, виконання творчих індивідуальних завдань);
- групову (бесіди, інтерактивні вправи);
- фронтальну (походи, екскурсії, квести, проекти, акції, свята).

Також з метою розвитку soft skills дітей молодшого шкільного віку необхідно використовувати різні види театралізації під час проведення свят [1; 2], організації творчої діяльності в природі [3], інсценізації казок [5], розробки творчо-пошукових проектів [4], використання арт-терапії [6; 11]. Дослідники [9] пропонують алгоритми використання різних інклюзивних технологій, в основі багатьох з яких лежить організація театралізованої діяльності дітей з особливими освітніми потребами.

Отже, проблема розвитку soft skills у дітей з розладами аутичного спектру є досить актуальною та потребує нагального вирішення, адже від неї залежить здатність нормально функціонувати в суспільстві, реалізовувати свої здібності та можливості.

Список використаних джерел

1. Демченко Е.П. Статус одаренного ребенка в проблемном поле инклюзивной педагогики / Е.П.Демченко // Инклюзивное образование как организационная основа педагогики многообразия : сб. науч. ст. по итогам Международного образовательного проекта «Подготовка и переподготовка педагогов и руководителей образования в среде многообразия». - Мозырь : МГПУ им. И. П. Шамякина, 2016. – С. 105-109.
2. Демченко О. П. Свято як форма національного виховання молодших школярів: технологічний аспект/ О. П. Демченко // Проблеми українського національного виховання : збірник наукових праць / за ред. Н. Скотної, М. Чепіль. – Дрогобич : РВВ ДДПУ ім.І.Франка, 2013. – С.261-272
3. Казьмірчук Н.С. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів / Н.С.Казьмірчук, О.В.Жовнич, І.А.Стахова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. – №61. – С.23-30.
4. Кит Г.Г. Развивающий потенциал поисково-исследовательской деятельности детей дошкольного и младшего школьного возраста // Азимут научных исследований: педагогика и психология. – 2013. – № 2 (3). – (Тольятти, Самарская обл., Россия). – С. 14-17.
5. Комарівська Н. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами фольклору / Н. Комарівська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – Вип. 46. – Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2016. – С. 30-33.
6. Лазаренко Н.І. Формування в дітей з функціональними обмеженнями індивідуальної системи знань сенсоритетового характеру засобами арт-терапії / Н.І. Лазаренко, А.В. Хіля, А.М. Коломієць // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови, 2017. – Вип. 13. – С. 124–156.

7. Любчак Л.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку // Освітній дискурс : збірник наукових праць / голов. ред. О. П. Кивлюк. – Київ : «Видавництво «Гілея», 2018. – Випуск 9 (11-12) : Педагогічні науки. – С. 91-103.
8. М'які навички. [Електронний ресурс]: – Режим доступу 15.02.2019: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%27%D1%8F%D0%BA%D1%96_%D0%B%D0%B2%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B8
9. Педагогічні технології інклюзивного навчання: навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої педагогічної освіти; уклад. : А. Василюк, Ю. Бондар, А. Хіля. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2020. – 168 с.
10. Скрипник Т.В. Методика дослідження психічних процесів у дошкільників з аутизмом : методичні рекомендації // Т.В. Скрипник. – К. : Педагогічна думка. – 2008. – 72 с.
11. Хіля А.В. Арт-терапія як об'єкт наукового дослідження у працях зарубіжних та вітчизняних вчених/ А.В.Хіля // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. – № 5 (59). – С. 394–405.
12. Хворова Г. М. Технологія комплексної психолого-педагогічної корекції та розвитку аутичної дитини / Г. М. Хворова // Дефектологія. – 2008. – №3. – С. 20-27.

РОЗВИТОК ТВОРЧО-КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Бурлака Руслана, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: О.П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент
*Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

DEVELOPMENT OF CREATIVE AND COMMUNICATIVE ABILITIES OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS BY MEANS OF THEATRICAL ACTIVITY

Burlaka Ruslana, master's student
Vinnitsia Mykhailo Kotsyubynsky State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Розкрито сутність поняття комунікативні здібності. Показано творчо-комунікативний потенціал мистецтва. Закцентовано на значенні театральної діяльності в розвитку в молодших школярів здатності до спілкування та взаємодії. Виділено різні способи використання театралізації в освітньому процесі початкової школи.

Ключові слова: комунікативні здібності, творчість, мистецтво, театр, театралізована діяльність.

Abstract. The essence of the concept of communicative abilities is revealed. The creative and communicative potential of art is shown. Emphasis is placed on the importance of theatrical activity in the development of junior students' ability to communicate and interact. There are different ways to use dramatization in the educational process of primary school.

Key words: communicative abilities, creativity, art, theater, theatrical activity.

Мистецька освіта вважається як педагогічним, так і соціально-комунікативним процесом, оскільки її основою є організація взаємодії між

учителем та учнем шляхом культурного спілкування. Процес навчання мистецтву має яскраво виражену комунікативну природу, оскільки мистецтво є носієм різноманітної естетичної та художньої інформації, а також активним каналом її передачі, своєрідною формою художньо-соціальних контактів та полісуб'єктного діалогового спілкування з художніми творами, взаємодії через твори мистецтва з іншими у процесі обміну думками, емоціями як художньо-комунікативної діяльності із зворотнім зв'язком.

У працях сучасних учених розробляються різні аспекти комунікативної взаємодії, зокрема: мистецтва як специфічної форми художньо-соціальної комунікації (Ю.Борев, Г. Меднікова); комунікативної природи музики (М. Каган, В. Медушевський, Є. Незайківський, В. Цуккерман ін.); взаємодію різних видів мистецтв (І. Барановська, О. Лобова, Л. Масол, О. Олексюк, Б. Юсов та ін.). Одним із напрямів експериментальних розвідок є вивчення комунікативних умінь у контексті творчого розвитку молодших школярів. Зокрема, вчені [1; 4; 7; 8; 9 та ін.] показують різні прийоми, використання яких у освітньому процесі початкової школи сприятиме формуванню креативної особистості учня початкових класів. Для творчо-комунікативного розвитку дітей доцільно використовувати інтерактивні технології, під час роботи в групах відбувається активне спілкування дітей, розвивається здатність працювати в команді [1]. Організація проєктної діяльності молодших школярів на уроках і в позакласній роботі створює можливості для спільного вирішення учнями завдань протягом тривалого часу, обміну досвідом тощо [4].

Комунікативні уміння вважаються одними з універсальних навичок (soft skills) необхідні для самореалізації та успішної життєдіяльності кожної людини. Н. Голуб [3] трактує комунікативні уміння як вміння легко контактувати й налагоджувати стосунки, вести діалог та брати участь у дискусії; виступати з повідомленням перед аудиторією, аналізувати різноманітні тексти, працювати з інформацією, готувати різні тексти тощо.

Комунікативні уміння формуються в умовах безпосередньої взаємодії, тому є результатом досвіду спілкування між людьми. Цей досвід набувається не тільки у процесі безпосередньої взаємодії, а також опосередкованої, в тому числі з літератури, театру, кіно з яких людина отримує інформацію про характер комунікативних ситуацій, особливості міжособистісної взаємодії і засоби їх вирішень. Мистецтво розглядається як своєрідний канал зв'язку, як знакова система, що несе інформацію. Ми погоджуємося з думкою науковців, що інформаційні можливості художньої мови виявляються значно ширшими, мова мистецтва більш зрозуміла.

У педагогіці мова мистецтва трактується як сукупність зображувально-виразних засобів, тобто історично складених, особливих для кожного виду мистецтва матеріальних засобів і прийомів створення художнього образу (О. Альохін, І. Барановська, П. Білецький, В. Костін, В. Самохвалова, О. Потебня). Мова мистецтва – означає кодову систему, яка має характерні семіотичні ознаки і сприяє відтворенню художнього змісту. Вона дозволяє, за допомогою символічних знаків, передавати повідомлення від автора до глядача, розкриваючи художній образ (реальний світ і творчий задум митця) у процесі

його сприймання. Це форма суспільної свідомості, яка відображає життя у художніх образах, адже за витворами мистецтва ми дізнаємося про життя, традиції, ідеали краси, філософію, побут людей різних часів. Для творення художнього образу художнику потрібні знання пропорцій, міри, кольорових відношень, технічні уміння та навички. Невипадково в добу Відродження живопис (вид образотворчого мистецтва) вважали основою наукового пізнання.

На думку деяких учених [2], мистецтво має поліфункціональну природу, важливими функціями є естетична та комунікативна. Вони полягають в тому, що формують в людей естетичну свідомість (розвиває естетичне сприймання, потреби, почуття, оцінки, інтереси, виховує естетичний смак), пробуджують в людині художника, викликає прагнення самостійно створити естетичні цінності, поділитися своїми надбаннями. Спілкуючись, людина ділиться своїми враженнями, почуттями, емоціями від творів мистецтва з іншими. Завдяки художньо-комунікативним вмінням вчитель розповідає учням про красу та особливості виражальних засобів та мови різних видів мистецтв.

У типовій освітній програмі для учнів початкових класів виділена мистецька освітня галузь, одною зі змістових ліній в якій визначено «Комунікацію через мистецтво». В програмі роз'яснено, що вона «націлена на соціалізацію учнів через мистецтво, усвідомлення ними свого «Я» (своїх мистецьких досягнень і можливостей). Змістова лінія передбачає формування в учнів умінь презентувати себе і свої досягнення, критично їх оцінювати, взаємодіяти з іншими через мистецтво у середовищі, зокрема у різних культурно-мистецьких заходах, колективних творчих проектах, обговореннях тощо, а також формування уявлень про можливість і способи регулювати свій емоційний стан завдяки мистецтву [11, с. 16]. Зокрема, під час вивчення інтегрованого курсу «Мистецтво» знайомить молодших школярів з виразними засобами (елементами мови) різних видів мистецтв (музичне, образотворче, театр, хореографія, кіно тощо).

Забезпечуючи можливості для розвитку творчо-комунікативних умінь молодших школярів, необхідно використовувати можливості театру. *Синтетичний характер* театрального мистецтва означає, що він поєднує у собі художнє слово, музику, сценічний рух, декоративне оформлення, художнє освітлення тощо. Дякуючи синтезу, посилюється вплив спектаклю, а кожний з мистецьких засобів, що входить у цей союз, набуває нових, додаткових граней виразності. Взаємодія мистецтв у театральному спектаклі певною мірою вирішує проблему комплексного використання мистецтв, що в сучасній школі залишається явищем епізодичним і в основному залежить від ініціативи вчителя. Саме інтеграція мистецтв допомагає формуванню в дітей цілісного художньо-образного сприйняття світу. При цьому слід також враховувати те, що спектакль буде мати виховний і мистецький вплив лише тоді, коли окремі його елементи не просто співіснують, а взаємодіють, підпорядковуючись одному задуму та органічно виражаючи його. Така вимога істотна не лише для професійного театру, але й для шкільного. Вона є важливою для діяльності дитячого театру як засобу національного виховання, бо саме в Україні гармонійне поєднання поетичного слова, музики й танцю в

обрядках, народному театрі порівняно з іншими народами зазнало найбільшого розвитку, стало однією з найхарактерніших ознак українського національного театру [10].

У широкому розумінні все театральне мистецтво «розрізняють за *типом персонажів* – актори, ляльки, їх тіні, – які є безпосереднім об'єктом видовища (ляльковий театр, театр тіней); в залежності від категорії глядачів, на яких розраховані вистави (дитячий, юних глядачів, молодіжний тощо). Подібно класифікуються і театри як окремі творчі одиниці. Серед лялькових розрізняються дитячі, для дорослих, маріонетки тощо. За характером співвідношення сценічної творчості й основного роду занять творців – самодіяльні (аматорські) та професійні» [10].

Організуючи роботу з розвитку творчо-комунікативних здібностей молодших школярів, необхідно використовувати різні види театралізованої діяльності. Наприклад, організувати театралізовані свята, в основі яких лежать елементи дійств та творче спілкування дітей [5]. Дослідники пропонують проводити ігри-театралізації на основі змісту народних казок [7]. У літературі описано методичні особливості створення театру природи, в основі якого творчо-комунікативне дійство дітей [6]. Спілкування дітей між собою, з педагогом засобами театру відбувається під час використання арт-терапевтичних технік [12].

Отже, важлива роль у процесі формування художньо-комунікативних умінь молодших школярів належить мистецтву, що інтегрує в собі і творення, і пізнання світу, і спілкування. Мистецтво не тільки нескінченно поглиблює наше розуміння реального людського спілкування, а й безмежно урізноманітнює його сферу. Художня інформація народжується в процесі спілкування автора і реципієнта, як продукт їх спільної діяльності. Особливості комунікації у процесі художньо-педагогічної діяльності зумовлені специфікою діяльності вчителя мистецьких дисциплін, а саме: злиттям у ній «педагогічного» і «художнього» елементів, які визначають методи і форми освітніх процесів.

Список використаних джерел

1. Бондар Ю. В. Модель формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій / Ю.В.Бондар // *Area Nauki*. – 2020. – № 1 (7). – С. 5–13.
2. Волкова Ю.І. Педагогічні умови формування художньо-комунікативних умінь майбутніх учителів музики та хореографії [Електронний ресурс] / Ю.І. Волкова. – Режим доступу: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/3973/1/Volkova.pdf>
3. Голуб Н.Б. Комунікативна компетентність сучасного учня старших класів : суть проблеми і шляхи її розв'язання/ Н.Б.Голуб // *Наукові записки*.– Острого: Острозька академія, 2012. – Вип.22. – С.182–191.
4. Демченко О. П. Проблеми використання проектної технології у навчально-виховній роботі з молодшими школярами / О. П. Демченко // *Збірник наукових праць БДПУ*. – Педагогічні науки. - №2. – Бердянськ : БДПУ, 2009. – С. 61-70.
5. Демченко О. П. Свято як форма національного виховання молодших школярів: технологічний аспект/ О. П. Демченко // *Проблеми українського національного виховання : збірник наукових праць / за ред. Н. Скотної, М. Чепіль*. – Дрогобич : РВВ ДДПУ ім.І.Франка, 2013. – С.261-272.
6. Казьмірчук Н.С. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів / Н.С.Казьмірчук, О.В.Жовнич, І.А.Стахова // *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. – №61. – С.23-30.
7. Комарівська Н. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами фольклору / Н. Комарівська // *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. – Вип. 46. – Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2016. – С. 30-33.

8. Імбер В.І. Психологічні передумови формування творчості в молодшому шкільному віці / В.І.Імбер // Наукові записки. Серія : Психологія : зб. матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів. – Вип. 4. – Вінниця, 2013. – С. 14–16.
9. Любчак Л.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку / Л.В.Любчак // Освітній дискурс : збірник наукових праць / голов. ред. О. П. Кивлюк. – Київ : «Видавництво «Гілея», 2018. – Випуск 9 (11-12) : Педагогічні науки. – С. 91-103.
10. Театр в школі : книга для вчителя / упоряд. Н.Є.Миропольська.– К.: Рад. школа, 1990. – 158 с.
11. Типова освітня програма для 1-2 класі НУШ / за ред.. О.Я. Саченко, 2019. – 75 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>.
12. Хіля А.В. Арт-терапія як об'єкт наукового дослідження у працях зарубіжних та вітчизняних вчених/ А.В.Хіля // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. – № 5 (59). – С. 394–405.

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вечерко Крістіна, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: А. В. Хіля, кандидат педагогічних наук, старший викладач

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

FORMATION OF SOFT SKILLS IN CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS BY MEANS OF THEATER ACTIVITY

Vecherko Kristina, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsyubynsky State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті проаналізовано поняття «soft skills», зазначено потреба формування відповідних навичок в дітей з особливими освітніми потребами. Здійснено опис розвитку дітей з особливими освітніми потребами та користь театральної діяльності для них.*

***Ключові слова:** Soft skills, діти з особливими освітніми потребами, театральна діяльність.*

***Abstract.** The article analyzes the concept of «soft skills», indicates the need for these skills for children with special educational needs. The characteristic shortcomings of children with special educational needs and the benefits of theatrical activities for them are described.*

***Key words:** Soft skills, children with special educational needs, theatrical activities.*

Soft skills (м'які, гнучкі навички, або мета навички) – це певні вміння, які виробляються протягом життя людини. Це особистісні якості, які неможливо виміряти. До них можна віднести соціальні навички, емоційний інтелект, силу волі, завзятість, креативність, вміння протистояти стресам і знаходити спільну мову з оточуючими, здатність адаптуватися до змін в умовах життя й праці, здатність до навчання. Проте основною головною складовою цих навичок є здатність до подальшого саморозвитку.

Усім відомо, що дітям з особливими освітніми потребами набагато важче соціалізуватися, навчатися та адаптуватися до різноманітних змін у житті. І саме тому розвивати soft skills у дітей з особливими освітніми потребами – це надзвичайно важливо. У цьому нам допомагають класи та школи інклюзивного навчання, відповідний освітній простір. На думку дослідників [1; 2; 4], соціалізація дітей з особливими освітніми потребами є важливим напрямом діяльності фахівців в увах інклюзивного освітнього простору.

Soft skills допомагають позбутися характерних недоліків, які спостерігаються в розвитку дітей з особливими освітніми потребами. До них можна віднести: загальмованість у розвитку мови, некомунікабельність, песимізм, малий багаж знань про навколишній світ, труднощі у врегулюванні поведінки, невміння поводити себе в суспільстві, невпевненість у своїх силах, низька самооцінка та залежність від оточуючих.

М'які навички допоможуть дітям з особливими освітніми потребами розвивати свій соціальний та емоційний інтелект. Загалом дітям із порушенням мови гнучкі навички допоможуть адаптуватися у житті. Дітям з порушенням опорно-рухового апарату – віднайти силу волі, розвивати свою креативність та адаптуватися до змін у житті. Дітям з порушенням зору та слуху – розвивати завзятість, здатність до навчання, вміння знаходити спільну мову з оточуючими та бути соціально активними. Дітям із РАС – знаходити спільну мову з оточуючими, навчать вмінню протистояти стресам та розвивати свій емоційний інтелект.

І звичайно, метанавички допоможуть дітям з особливими освітніми потребами бути здатними до подальшого саморозвитку та стати щасливими людьми у майбутньому. Адже гарне спілкування та відчуття соціуму це надзвичайно важливо. У школі це можна зробити засобами театральної діяльності.

Театралізована діяльність має досить великі корекційні можливості. З її допомогою діти знайомляться з навколишнім світом, навчаються думати, аналізувати, робити висновки. Розумовий розвиток тісно пов'язаний з удосконаленням мовлення. Любота В. зазначав: «Участь у театральній студії збагачує словниковий запас дітей, і він переростає конкретно-ужиткову обмеженість, притаманну особам з інтелектуальною недостатністю; сприяє налагодженню позитивних стосунків між учасниками та розвитку їх соціальної компетенції; сприяє вдосконаленню адекватних форм вираження емоцій і почуттів поза театральною грою, тощо» [3, с. 10-11].

На думку багатьох режисерів, «театр дає людям з функціональними обмеженнями можливість самовиразись, позбутись почуття самотності, а також, певною мірою, компенсувати деякі вроджені вади в рефлексії, моториці, скоректувати своє мовлення та розширити його діапазон» [6, с. 3].

О.Наконечна зазначає, що втілені в мистецькій діяльності ідеї наповнюють життя людини певним дієвим змістом, виступають рушійною силою та взірцем для наслідування, перетворюючись на мету діяльності особистості – її ідеал, що, значною мірою визначає стиль життя і особисті пріоритети людини, характер її поведінки та діяльності [5, с. 82-83].

Використовуючи театральну діяльність з дітьми з особливими освітніми потребами ми будемо розвивати їх м'які навички. Це можна зробити легкими вправами. Розвивати емоційний інтелект використовуючи картки на яких зображені емоції. Діти повинні відгадувати та зображати їх. Розвивати мовлення вправами для дикції. Сприяти соціалізації відтворюючи діалоги та програючи різноманітні сценарії. Ми повинні підтримувати дітей, їх ініціативу, адже без цього вони втрачають будь-які прагнення до активності та розвитку.

Отже, формування soft skills у дітей з особливими освітніми потребами засобами театральної діяльності – це важливо та правильно. В ігровій формі ми знайомимо їх з життям, навчаємо контролювати свої емоції та поведінку, а головне даємо змогу самореалізуватись у подальшому й стати просто щасливою людиною.

Список використаних джерел

1. Василюк А. В. Педагогічні технології інклюзивного навчання : навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / А.В.Василюк, Ю.В., Бондар, А.В.Хіля. – Вінниця, 2020. – 175 с.
2. Демченко О.П. Формування соціальної компетентності дітей з особливими потребами у процесі використання виховних ситуацій / О.П.Демченко // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова : серія 19. Корекційна педагогіка та соціальна психологія : зб. наукових праць. – К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2011. – С.60-63.
3. Казьмірчук Н.С. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів / Н.С. Казьмірчук, О.В. Жовнич., І.А.Стахова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. 61. – С.23-30.
4. Любота В. В. Інтегрований театр для молоді з розумовою відсталістю/В. В. Любота, С. В. Солопай, Н. В. Біланик, В. С.Пшенічна [під ред. Стецькова О. В]. –Київ: ІКЦ «Леста», 2002. –48 с
5. Любчак Л.В. Вибір оптимальної стратегії взаємодії майбутнього педагога з дітьми із особливими освітніми потребами / Освіта дітей з особливими потребами : від інституалізації до інклюзії // Зб. тез доп. / Редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – 210-213.
6. Любчак Л.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку / Л.В.Любчак // Освітній дискурс : збірник наукових праць / голов. ред. О. П. Кивлюк. – Київ : «Видавництво «Гілея», 2018. – Випуск 9 (11-12) : Педагогічні науки. – С. 91-103.
7. Хіля А.В. Арт-терапія в системі засобів виховання ціннісного ставлення до життя в дітей та молоді з функціональними обмеженнями : метод. матер. : Ч. 1. – Вінниця: Нілан-ЛТД, 2017. – 250 с.
8. Хіля А.В. Арт-терапія як об'єкт наукового дослідження у працях зарубіжних та вітчизняних вчених/ А.В.Хіля // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. – № 5 (59). – С. 394–405.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Демченко Олена, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PREPARING FUTURE TEACHERS TO USE THEATRICAL ACTIVITIES IN WORKING WITH CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS: THE EUROPEAN CONTEXT

Demchenko Olena, Candidate of Pedagogic Sciences (Ph D)

Vinnitsia Mykhaylo Kotsiubynsky State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Обґрунтовано важливість упровадження європейського досвіду в підготовку майбутніх педагогів в українських закладах вищої освіти. Показано необхідність вироблення у студентів потреби й здатності розвивати *soft skills* різних категорій дітей засобами театралізації. Розкрито сутність м'яких навичок, необхідних кожній особистості для досягнення життєвого й професійного успіху.

Ключові слова: євроінтеграція, м'які навички, тверді навички, діти з особливими освітніми потребами, театр, театральні діяльність.

Abstract. The importance of introducing European experience in the training of future teachers in Ukrainian higher education institutions is substantiated. The necessity of developing students' needs and ability to develop soft skills of different categories of children by means of dramatization is shown. The essence of soft skills necessary for each individual to achieve life and professional success is revealed.

Key words: European integration, soft skills, hard skills, children with special educational needs, theater, theater activities.

В умовах глобалізаційних трансформацій ХХІ століття перед українською системою освіти постають виклики щодо необхідності перегляду концептуальних підходів, удосконалення технологій навчання та виховання дітей і молоді, відповідної підготовки педагогів до професійної діяльності в нових соціально-економічних і культурних реаліях. Об'єктивною необхідністю постає вивчення світового та європейського досвіду організації педагогічних систем, його імплементації у діяльність закладів освіти України. Відповідно до цього, «стратегія розвитку національної системи освіти повинна формуватися адекватно сучасним інтеграційним і глобалізаційним процесам, вимогам переходу до постіндустріальної цивілізації, що забезпечить стійкий рух та розвиток України в першій чверті ХХІ століття, інтегрування національної системи освіти в європейський і світовий освітній простір» [10].

На думку Н.Лазаренко, потрібно проводити вивчення й аналіз євроінтеграційних процесів у системі освіти, «виявляти найважливіші тенденції розвитку освіти в країнах ЄС, концепції та моделі розвитку педагогічної освіти; з'ясувати специфіку, характерні риси функціонування педагогічних університетів в умовах євроінтеграції тощо». Дослідниця виділяє окреслює перспективні напрями поширення євроінтеграційних процесів у системі педагогічної освіти, обстоює необхідність «розробки перспективно-стратегічних заходів удосконалення підготовки вчителя відповідно до європейських стандартів тощо». Водночас Н.Лазаренко зазначає, що «визначаючи можливості імплементації закордонного досвіду в освіту України, важливо урахувувати сучасну вітчизняну методологію, духовну й загальну культуру соціуму» [7, с. 6].

Перед вітчизняною наукою стоїть важливе завдання щодо продовження педагогічної компаративістики, здійснення порівняльного дослідження вітчизняних і європейських освітніх процесів. Так, важливість удосконалення освіти України відповідно до сучасних європейських тенденцій обстоює

А.Василюк [1]. Дослідниця проаналізувала основні тенденції реформування польської шкільної освіти (кінець ХХ – початок ХХІ століття), провела порівняльні дослідження щодо підготовки майбутніх педагогів у Польщі та в Україні, окреслила перспективні напрями реформування вищої педагогічної освіти у світлі європейського й польського досвіду.

У свою чергу вважаємо [3; 5; 11], що, реформуючи вітчизняну систему вищої освіти в умовах євроінтеграції, необхідно вивчати досвід зарубіжних країн й адаптувати його у підготовку всіх майбутніх фахівців психолого-педагогічного профілю. Розв'язання такого завдання вже активно відбувається у ході реалізації освітніх програм зі спеціальності 013 Початкова освіта, одним з аспектів якої є впровадження сучасних зарубіжних і вітчизняних інноваційних технологій організації освітнього процесу в ЗВО [4; 6; 8; 12; 13].

Вивчення напрямів освітньої політики на світовому рівні в цілому та у межах Євросоюзу зокрема показує, що відбувається зміна векторів у організації освіти, перехід її на якісно новий рівень в умовах динамічних глобалізаційних соціально-економічних і культурних процесів. Зокрема, ЮНЕСКО в своїх документах задекларувала амбіції щодо вдосконалення систем освіти в різних країнах. Так, у «Цілях сталого розвитку» [14] як перспективі до 2030 року визначено забезпечення всім категоріям осіб умов для якісної інклюзивної та загальної освіти, сприяння навчанню їх протягом усього життя.

У країнах ЄС особливий акцент робиться на впровадженні компетентнісного підходу в організацію освітнього процесу, починаючи з дошкільних закладів, а також у підготовку майбутніх педагогів («Рекомендації Ради ЄС щодо ключових компетентностей для навчання впродовж життя» (2006, 2018), робочий документ комісії ЄС «Підтримка педагогічних професій для кращих результатів навчання» (2012), «Педагогічна конституція Європи» (2015) тощо). Так, у 2006 році Європейський Парламент та Рада ЄС прийняли «Рекомендації щодо ключових компетентностей для навчання впродовж життя», необхідних кожному європейському громадянину для особистої реалізації та розвитку, працевлаштування, соціальної інтеграції та активного громадянства. Пізніше вони були переглянуті й дещо змінені й знайшли відображення у наступних Рекомендаціях (2018) [15; 16].

У названих документах визначено вісім ключових компетентностей, необхідних громадянам для особистої реалізації, здорового та стійкого способу життя, працевлаштування, активної громадянської позиції та соціальної інтеграції. Серед інших було названо «соціальну та громадянську» (2006) / «особисту, соціальну та навчальну» (2018). До того ж, відзначено, що розвиток соціальних та емоційних компетентностей є одним з ключових аспектів інклюзії у школах і шкільних системах. Особистісна, соціальна та навчальна компетентність включають здатність «рефлексувати над собою, ефективно управляти часом та інформацією, конструктивно працювати з іншими, залишатися стійкими та керувати власним навчанням та кар'єрою; справлятися з невизначеністю та складністю, навчитися вчитися, підтримувати фізичне та емоційне благополуччя, підтримувати фізичне та психічне здоров'я, вміти

вести здорове життя, орієнтоване на майбутнє, співпереживати та управляти конфліктами в інклюзивному та підтримуючому контексті» [15].

Названі складові особистісної та соціальної компетентності також позначають «*soft skills*», некогнітивні / життєві / «м'які» / навички XXI століття. Науковці, психологи, соціологи, педагоги визначають і описують різні види «м'яких навичок», проте на сьогодні відсутній їх єдиний перелік.

Дослідники порівнюють «жорсткі навички» (*hard skills*), які включають набір технічних навичок людини та здатність виконувати певні функціональні завдання; і «м'які навички» («*soft skills*»), які є міжособистісними та широко застосовуються у назвах багатьох посад і галузей. Нерідко «м'які навички» асоціюються з емоційним інтелектом людини, кластером особистісних рис, соціальних якостей, спілкуванням, мовленням, доброзичливістю, управлінням людьми, лідерством тощо. Вони також описуються з точки зору таких якостей особистості, як: оптимізм, цілісність, почуття гумору [17].

На економічному, соціальному, науковому рівні обґрунтовується економічне значення «м'яких навичок», їх вплив на саморегуляцію та самосвідомість людини, показуються позитивні результати у різних сферах діяльності, на всіх етапах життя, незалежно від когнітивних можливостей дитини [16]. Згідно з науковими дослідженнями, проведеними в Гарвардському та Стенфордському університетах, лише 15% успіху в кар'єрі забезпечуються «твердими навичками», тоді як інші 85% – так званими «м'якими навичками» [17]. За результатами психологічних і соціологічних опитувань, доведено важливість соціальних та емоційних навичок особистості в процесі здобуття освіти, побудові успішної кар'єри, забезпечення конкурентності на ринку праці.

Сформованість у дітей навичок такого характеру підвищує можливості для їх соціальної адаптації, сприяє виробленню вміння спілкуватися і долати конфліктні ситуації, підвищує шанси для досягнення успіху в різних сферах суспільного життя. Вони сприяють покращенню міжособистісних стосунків людини, результатів професійної діяльності та збільшують перспективи кар'єрного росту [1].

Проведена міжнародною Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСД) аналітична робота щодо вивчення ролі соціально-емоційних навичок показала, що сучасним дітям знадобиться «збалансований набір когнітивних, соціальних та емоційних навичок, щоб досягти успіху в житті». Зокрема, такими вагомими характеристиками є «здатність досягати цілей, ефективно працювати з іншими та керувати емоціями», що буде вкрай необхідною для вирішення викликів XXI століття. Проте доки виявлено суперечність, з одного боку, широким загалом уже визнається важливість таких соціально-емоційних навичок. З другого боку, не має остаточного усвідомлення того, «що працює» для підвищення таких навичок. До того ж, педагоги і батьки до кінця не впевнені, чи виправдаються їх зусилля, прикладені для розвитку цих навичок, що потрібно зробити краще [18]. Важливим є висновок, що програми особливо ефективні, якщо вони спрямовані на вразливі верстви населення, зокрема, на маленьких дітей [15].

Аналіз праць сучасних дослідників дозволяє зробити висновок про

важливість використання театру в розвитку *soft skills* дітей з особливими освітніми потребами, оскільки він є видом мистецтва, що відображає дійсність у художніх сценічних образах. Значення різних видів театралізації у роботі з дітьми, у тому числі й для розвитку *soft skills*, розкривається в працях зарубіжних учених (К. Орфа, Д.Серафіна, З.Рашевського, Г.Ровіда та ін.). Досвід їх використання знаходимо в європейських педагогічних системах (Вальфдорська педагогіка Р.Штайнера, Школа радості С. Френе та ін.) і освітніх практиках країн ЄС (Англії, Німеччині, Польщі та ін.). Особливого значення самодіяльній дитячій театральній творчості як важливому засобу різнобічного розвитку особистості надавали також українські педагоги А.Макаренко, В.Сухомлинський та ін. Сучасні наукові дослідження у галузі театральної педагогіки, здійснені В.Абрамяном, А.Капською, О.Мелік-Пашаєвим, А.Немеровським та ін., дають змогу осмислити можливості театального мистецтва у соціально-педагогічній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Театр є як синтетичним видом мистецтва і культурним явищем, в якому поєднується драматургія, творчість режисера й актора, музика, живопис, архітектура, танці, співи тощо. Водночас він оцінюється як соціально-виховний феномен, засіб усебічного розвитку дітей і підлітків. Значення театральної дії для розвитку *soft skills* дітей полягає у тому, що вона передбачає різновекторне спілкування, емоційно-почуттєву взаємодію, вербальну й невербальну комунікацію. Під час театального дійства відбувається не просто відтворення різних подій, а інтеріоризація загальнолюдських цінностей, демонстрування рольових моделей поведінки. Безпосередня участь дітей у постановці п'єси сприяє формуванню в них комунікативних і соціальних навичок, підвищенню самооцінки, налагодженню нових дружніх стосунків.

Театральна діяльність як засіб розвитку *soft skills* може використовуватися в різних формах: відвідування театрів і обговорення вистав, ігри-театралізації, театралізовані свята, театральні гуртки і студії тощо. Для соціального розвитку дітей з особливими освітніми потребами часто використовується лялько-терапія. Вона є одним з видів арт-терапії, в основі якого використання психокорекційного впливу ляльки як посередника у взаємодії дитини і дорослого. Дитина, підсвідомо ідентифікуючи себе з лялькою в умовній ситуації, відчуває реальні почуття, які діагностуються і корегуються психологом.

Для розв'язання соціально-виховних завдань можна *використовувати інклюзивний театр*, в якому більшість акторів є «особливі» діти й дорослі з різними формами дизонтогенезу. Такий театр як правило мають організувати професійні театральні педагоги, створюючи умови людям з інвалідністю для соціалізації, спілкування, самореалізації, розкриття творчих здібностей і обдаровувань. Наприклад, можна організувати театральний гурток для дітей з назвою «Batterfly» (англ. «метелик»). Мета діяльності якого полягає у розкритті талантів різних категорій дітей з особливими потребами, розвитку в них здатності до творчого перевертлення і соціальних навичок, формування художньо-мовленнєвих виконавчих умінь, оволодіння пластикою, мімікою

жестами тощо.

Для того, щоб використовувати театральну діяльність, майбутні педагоги в процесі навчання в ЗВО повинні оволодіти системою знань, умінь і навичок. Поділяємо думку Л.Любчак, що «підвищити ефективність підготовки студентів до організації театралізованої діяльності з дітьми дошкільного віку можна за умов включення до робочих програм навчальних дисциплін педагогічного циклу окремих тем з театральної педагогіки; ознайомлення студентів з передовим педагогічним досвідом з організації театралізованої діяльності дітей дошкільного і молодшого шкільного віку» [9, с.94].

У Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського підготовка майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування *soft skills* дітей дошкільного віку та учнів початкової школи засобами театральної діяльності здійснюється у рамках Проекту Еразмус + (Модуль Жан Моне) 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO [19].

Отже, як бачимо, *soft skills* є важливими для кожної сучасної людини, яка народилася й реалізовується в конкурентних умовах ХХІ століттях. Проте особливого значення вони набувають для особистісної та професійної самореалізації передусім дітей, починаючи з дошкільного віку, та людей з особливими освітніми потребами. На сучасному етапі актуалізується пошук нових форм, методів і засобів педагогічної роботи, використання яких сприятиме підвищенню ефективності соціалізації дітей і підлітків у цілому, розвитку «м'яких навичок» зокрема. У різновидовій і різножанровій палітрі мистецтва унікальним соціально-виховним потенціалом володіє театр як синтетичний вид.

Список використаних джерел

1. Василюк А. Проблеми аналізу освітніх реформ / А. Василюк // Вища школа. – 2009. – № 9. – С. 76–82.
2. Григорович О. Формування інноваційної культури педагога як стратегічна мета національної системи освіти / О. Григорович, О. Демченко, Н. Родюк // Рідна школа. – 2018. – № 9–12 (1060). – С. 32–39.
3. Демченко Е.П. Одаренный ребенок как личность с особыми потребностями в инклюзивном пространстве учебного заведения / Е. Демченко, О. Зайцева // SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II, May 26th-27th. – 2017. – Р. 61–71.
4. Демченко О.П. Ігрові виховні ситуації у формуванні особистості дитини / О.П.Демченко // Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : [навчально-методичний посібник] ; за ред. Г.С.Тарасенко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – С. 111-124.
5. Демченко О.П. Підготовка майбутніх творчих педагогів обдарованих дітей у контексті євроінтеграції / О.П. Демченко // Молодий вчений. – 2019. – № 5.2 (69.2), травень. – С. 47-52.
6. Імбер В.І. Роль сучасних засобів навчання у формуванні творчої особистості майбутнього вчителя початкових класів / В.І.Імбер // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. – Випуск 15. – 2005. – С. 20-23.
7. Лазаренко Н.І. Професійна підготовка вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції : монографія / Н. І. Лазаренко. – Вінниця : ТОВ «Друк», 2019. – 389 с.
8. Лимар Ю.М. Використання філософського діалогу у формуванні навичок демократичного спілкування майбутніх педагогів / Ю.М. Лимар, О.П. Демченко, І.С. Турчина // Інноваційна педагогіка. – 2019. – Випуск 16. – Т. 1. – С. 110–115.
9. Любчак Л.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку // Освітній дискурс : збірник наукових праць / голов. ред. О. П. Кивлюк. – Київ : «Видавництво «Гілея», 2018. – Випуск 9 (11-12) : Педагогічні науки. – С. 91-103.
10. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс] . – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>
11. Родюк Н.Ю. Педагогічні ідеї професійної підготовки вчителів початкової школи в країнах Заходу / Н.Ю.Родюк // Inovativny vyiskum v oblasti vzdelavania a socialnej prace. – Sladkovicovo : Vysoka skola Danubius, 2017. – С. 150-153.

12. Стахова І. Особливості використання інноваційних освітніх технологій у процесі формування прородничої компетентності майбутніх учителів початкових класів / І.А. Стахова // Педагогічний пошук : Зб. наук. праць студентів і молодих вчених. Вип. 8. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. – С.129–136.
13. Хіля А.В. Арт-терапія як об'єкт наукового дослідження у працях зарубіжних та вітчизняних вчених/ А.В.Хіля // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. – № 5 (59). – С. 394–405.
14. Ensure quality education for all: Sustainable Development Goal 4; ten targets 2017 [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000259784>.
15. Commission staff working document Accompanying the document Proposal for a Council recommendation on Key Competences for LifeLong Learning SWD/2018/014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: final <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52018SC0014>.
16. Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (Text with EEA relevance.) [Електронний ресурс] . – Режим доступу: https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/council-recommendation-on-key-competences-for-lifelong-learning_enST/9009/2018/INIT
17. Soft skills : academic guide, teaching materials / developers: R.Kalytchak, G.Kharlamova, O.Klimenkova, O.Lutsenko, S.Paschenko, V.Pavlenko, O.Senyk. – Editors: Alfredo, Becky, Alison. – Publisher : Shoo Fly Publishing, 2018. – 316 с.
18. OECD. Skills for Social Progress: The Power of Social and Emotional Skills, OECD Publishing. – Paris, 2015. – 140 с.
19. sThEUs (проект 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE) Erasmus + Jean Monne [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/754951105361978>.

РОЗВИТОК SOFT SKILLS ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Державець Тетяна, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: О.П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS OF GIFTED CHILDREN IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF THE MODERN SCHOOL

Derzhavets Tatiana, bachelor`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** Показано значення соціалізації в процесі особистісного зростання обдарованих дітей. Розкрито сутність м'яких навичок як складових соціальної компетентності. Визначено особливості їх формування в обдарованих дітей в умовах закладу освіти.*

***Ключові слова:** обдарованість, обдаровані діти, соціальна компетентність, м'які навички*

***Abstract.** The importance of socialization in the process of personal growth of gifted children is shown. The essence of soft skills as components of social competence is revealed. Peculiarities of their formation in gifted children in the conditions of an educational institution are determined.*

***Key words:** giftedness, gifted children, social competence, soft skills.*

У сучасних умовах розбудови системи національного виховання одним із завдань є створення спеціально організованих педагогічних умов для формування соціально компетентної особистості. У зв'язку з цим важливого значення набуває організація соціально орієнтованих видів діяльності з метою

накопичення соціального досвіду всіх школярів, в тому числі й обдарованих. Пріоритетним напрямом стає формування в них соціальної мотивації, готовності до соціальної взаємодії, а також соціального розуміння. Одним з показників сформованості соціального досвіду є соціальні навички, так звані «*soft skills*».

Сучасні дослідники [1; 5; 12] переконані, що реформувати різні аспекти освітнього процесу в Україні необхідно в контексті євроінтеграційних процесів. З огляду на це, спираємося на «Рекомендації Ради ЄС щодо ключових компетентностей для навчання впродовж життя» (2018) [17], необхідних кожному європейському громадянину для особистої реалізації та розвитку, працевлаштування, соціальної інтеграції та активного громадянства. В документі серед інших компетентностей визначено особистісну, соціальну та навчальну. В новому Державному стандарті початкової освіти [8] серед ключових визначено також соціальну компетентність, що передбачає співпрацю з іншими особами для досягнення спільної мети, активність в житті класу і школи, повагу до прав інших осіб тощо.

Основою такої компетентності є «*soft skills*» як здатність «рефлексувати над собою, ефективно управляти часом та інформацією, конструктивно працювати з іншими, залишатися стійкими та керувати власним навчанням та кар'єрою; справлятися з невизначеністю та складністю, навчитися вчитися, підтримувати фізичне та емоційне благополуччя, підтримувати фізичне та психічне здоров'я, вміти вести здорове життя, орієнтоване на майбутнє, співпереживати та управляти конфліктами в інклюзивному та підтримуючому контексті» [17].

«*Soft skills*» є важливими особистісними утворенням для досягнення особистістю життєвого успіху, ефективною життєдіяльністю, подолання конфліктів тощо. У зв'язку з тим, що обдаровані особистості є складною й особливою категорією, в процесі спілкування й навчання яких виникає багато проблем соціального, психологічного й особистісного характеру, вважаємо, що сформованість навичок такого порядку в їх розв'язанні.

Такий напрям є важливим у роботі з усіма дітьми загалом, з талановитими й творчими особистостями зокрема. Практика показує, що діяльність фахівців психолого-педагогічного профілю в закладах освіти з такими учнями спрямовується передусім на розвиток їхніх здібностей і талантів. Часто поза увагою практичних психологів і вчителів залишаються проблеми обдарованих особистостей, пов'язанні з їх соціалізацією, соціальною адаптацією, спілкуванням. Тому одним із завдань педагогічного колективу також має стати організація спеціальної діяльності з успішного введення кожної обдарованої особистості в соціум, розвитку в неї соціально значимих якостей, допомога в подоланні соціально-педагогічних труднощів.

У психологічній літературі зазначається, що обдаровані та талановиті підлітки найчастіше виділяються серед однолітків не тільки яскравістю здібностей, оригінальністю мислення і своєрідністю розуму, але і наявністю окремих особистісних якостей. Згідно соціологічних даних, обдаровані діти від загальної популяції становлять 20-30%. З них всього лише 5% відносять до

«благополучним» в соціальному плані. Решта, як стверджує О.Газман, знаходяться в стані великого ризику соціальної ізоляції і відкидання з боку своїх ровесників [2]. За думку автора, обдарованість може органічно вписуватися в життєдіяльність дитини, а може породити безліч складних соціально-психологічних протиріч, і останній варіант, на жаль, більш поширений. Обдаровані підлітків схильні до викликів соціуму більше, ніж інші. Низка дослідників відносять їх до «групи соціального ризику».

На думку О.Демченко, «успішна соціалізація обдарованої особистості сприятиме задоволенню її соціально зумовлених потреб, які є важливими для досягнення нею життєвого успіху: в спілкуванні, мирному співіснуванні з іншими членами соціуму, соціальній можливості вибору параметрів самореалізації, об'єктивних передумовах для досягнення самостійно поставленої мети, досягненні суспільного престижу, владі для поширення сфери зовнішньої свободи тощо» [7, с. 51].

У ході вивчення наукової літератури було встановлено, що існує низка ризиків соціалізації обдарованих дітей, труднощів їх соціальної адаптації, які пов'язані з унікальністю обдарованої особистості, суттєвим випередженням у її розвитку, специфікою сприйняття таких дітей ровесниками й дорослими. Причини й характеристики труднощів обдарованих учнів досліджувати психологи (Ю.Гільбух, О.Матюшкін, В.Моляко, А.Савенков, О.Фокіна, Г.Цукерман, В. Чудновський та ін.). Проблеми соціалізації та адаптації обдарованих школярів дослідники об'єднали в дві групи:

- труднощі, пов'язані з їхніми особистісними рисами характеру (чутливість, активність, неадекватність самооцінки);
- труднощі, пов'язані з впливом мікросоціуму (відчуття дискомфорту в класі, конфлікти з однолітками, відчуття незадоволеності, або, навпаки, переоцінювання власної діяльності, нехтування досягненнями інших дітей, нетерпимість до дітей, які проявляють низький рівень інтелектуальних здібностей).

Тому важливими напрямками роботи в закладі освіти з обдарованими дітьми є:

- пояснення обдарованим дітям критеріїв оцінки іншої людини: в інших потрібно цінувати не тільки інтелект, але й такі особистісні – товариськість, дружелюбність, інтуїцію, вміння прийти на допомогу тощо;
- створення в школі групи дітей з високим рівнем обдарованості, організація їхнього спілкування й взаємодії на рівних;
- розвиток комунікативних здібностей і комунікативної компетентності обдарованих дітей в спеціальних групах спілкування.

У науковій розвідці Н.Завгородньої [9] також обґрунтовано й перевірено психолого-педагогічні умови успішної соціалізації обдарованих учнів у закладі освіти:

- навчання і виховання вчителя та підготовка його до соціалізації обдарованих учнів соціально-виховними засобами навчально-виховного середовища профільного загальноосвітнього навчального закладу;

– забезпечення різноманітних видів спілкування обдарованих дітей з дорослими, однолітками із звичайних шкіл і груп, з талановитими й здібними дітьми.

У якості критеріїв соціальної адаптації вчені пропонують наступні: рівень комфортності обдарованої дитини в колективі однолітків; рівень її включеності в інноваційні рішення, їх обґрунтованість, логіка, послідовність; уміння аналізувати, узагальнювати й освоювати соціальний досвід; сформований рівень культури обдарованої дитини [9].

Сучасні науковці також розробляють різні напрями роботи, пов'язані з підготовкою педагогів нової генерації до роботи з обдарованими дітьми, які самі є творчими особистостями [5; 10], володіють інноваційною культурою [3], навичками демократичного спілкування [13]. Дослідники пропонують інноваційні методи й прийоми підготовки таких педагогів обдарованих дітей [12; 14; 15; 16].

Отже, провідна роль у вирішенні проблем обдарованих дітей належить створенню педагогами умов для успішної соціалізації, соціальної адаптації та формуванню соціальної адаптованості як результату цих процесів. Для успішної соціалізації обдарованих дітей в цілому, розвитку в них *Soft skills*» зокрема, необхідно створювати творчо-рививальний простір, в якому використовувати

Список використаних джерел

1. . Василюк А. Проблеми аналізу освітніх реформ / А. Василюк // Вища школа. – 2009. – № 9. – С. 76–82.
2. Газман О.С. Педагогическая поддержка детей в образовании как инновационная проблема / О.С. Газман // Новые ценности образования: десять концепций и эссе. – М., 1995. – №3. – С. 58-65.
3. Григорович О. Формування інноваційної культури педагога як стратегічна мета національної системи освіти / О. Григорович, О. Демченко, Н. Родюк // Рідна школа. – 2018. – № 9–12 (1060). – С. 32–39.
4. Губанова Н. В. Социальная дезадаптация одаренных детей : проблема или норма? / Н.В.Губанова // Актуальные вопросы психологии : материалы III Международной научно-практической конференции. – Краснодар, 2012. – С. 55-58.
5. Демченко О.П. Підготовка майбутніх творчих педагогів обдарованих дітей у контексті євроінтеграції / О.П. Демченко // Молодий вчений. – 2019. – № 5.2 (69.2), травень. – С. 47-52.
6. Демченко О.П. Практикум з історії педагогіки : навчально-методичний посібник для викладачів історії педагогіки, на допомогу студентам педагогічних ВНЗ під час самостійного вивчення теоретичних основ, підготовки до семінарських і практичних занять / О.П.Демченко. – К. : Видавничий дім «Слово», 2012. – 432 с.
7. Демченко О.П. Формування суб'єктності соціально обдарованої особистості в культурно-освітньому просторі як умова її соціалізації / О.П.Демченко // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка : Серія психологія. – 2017. – №6. - С.47-51.
8. Державний стандарт початкової освіти : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>.
9. Завгородня Н.М. Система педагогічних умов соціалізації обдарованих учнів / Н.М. Завгородня // Вісник Запорізького національного університету. – 2008. – № 1. – С.101-105.
10. Імбер В.І. Роль сучасних засобів навчання у формуванні творчої особистості майбутнього вчителя початкових класів / В.І.Імбер // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. – Серія: Педагогіка і психологія. – Випуск 15. – 2005. – С. 20-23
11. Лазаренко Н. І. Зміст, структура і основні напрями діяльності наукової лабораторії педагогічної майстерності викладача вищої школи / Н.І.Лазаренко // Професійна компетентність педагога в умовах оновлення змісту освіти та вимог ринку праці: зб. Матеріалів III регіональної наук.-практ. конфер. – Т. 15. – С. 24-26. 5
12. Лазаренко Н.І. Професійна підготовка вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції : монографія / Наталія Іванівна Лазаренко. – Вінниця : ТОВ «Друк», 2019. – 389 с.
13. Лимар Ю.М. Використання філософського діалогу у формуванні навичок демократичного спілкування майбутніх педагогів / Ю.М. Лимар, О.П. Демченко, І.С. Турчина // Інноваційна педагогіка. – 2019. – Випуск 16. – Т. 1. – С. 110–115.

13. Любчак Л.В. Використання технології тренінгу в формуванні комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів / Л.В.Любчак // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. Наук. Пр. – Вип. 47. – Київ – Вінниця, 2017. – С.70-75.
14. Олійник Н. Впровадження активних методів викладання в освітній процес / Н. Олійник, О. Григорович // Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи. Кам'янець-Подільський. – 2020. – С. 47-55.
15. Педагогічні технології інклюзивного навчання: навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої педагогічної освіти; уклад. : А. Василюк, Ю. Бондар, А.Хіля. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2020. – 168 с.
16. Commission staff working document Accompanying the document Proposal for a Council recommendation on Key Competences for LifeLong Learning SWD/2018/014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: final <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52018SC0014>.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

*Драбинюк Сніжана, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Науковий керівник: О.П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES IN CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS BY THEATRE

*Drabinyuk Snizhana, bachelor's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

***Анотація.** Стаття присвячена проблемі розвитку творчих здібностей в дітей з особливими освітніми потребами. Зроблено акцент на їх креативному розвитку. Розглянуто особливості використання театру, як засобу виховання. З'ясовано, що театр є невід'ємною складовою процесу виховання особистості.*

***Ключові слова:** діти з особливими освітніми потребами, творчі здібності, особистість, театр, театральне мистецтво, театральна творчість, театралізована діяльність.*

***Abstract.** The article is devoted to the problem of developing creative abilities in children with special educational needs. Emphasis is placed on their creative development. Peculiarities of using theatre, as a mean of education, are considered. It has been studied out that a theatre is an integral part of the educating process of an individual.*

***Key words:** children with special educational needs, creative abilities, personality, theatre, theatrical art, theatrical creativity, theatrical activities.*

На сучасному етапі розвитку виховного процесу в Україні з боку держави і суспільства пильна увага приділяється дітям з особливими освітніми потребами. Відповідно до цього, необхідно переглянути концептуальні підходи, мету і завдання виховання, оновити його зміст. Як зазначає А. Хіля [10, с. 2], теоретичним підґрунтям побудови такої нової виховної взаємодії в умовах інклюзивної освіти мають стати сучасні особистісно зорієнтовані концепції

виховання молодих поколінь, розроблені вітчизняними й зарубіжними науковцями (Ш.Амонашвілі, І.Бех, Є.Бондаревська, О.Киричук, В.Крижко, В.Моляко, О.Савченко, В.Сухомлинський, О.Сухомлинська та ін.).

Актуальності набуває розвиток у дітей творчих здібностей, не когнітивних, соціально значимих якостей, завдяки яким особистість може продуктивно спілкуватися, адаптуватися в колективі, досягати успіху тощо. Зробимо також акцент на креативному розвитку дітей з особливими освітніми потребами, на важливості актуалізації закладених в них природою здібностей і задатків, розвитку здатності до творчої самореалізації, вміння приймати рішення, виявляти творчу активність, ініціативність, оригінальність в різних видах творчої діяльності тощо.

Поділяємо думку А.Хіля, що важливим напрямом розвитку творчих здібностей у дітей з особливими освітніми потребами є пошук нових інноваційних шляхів, засобів і методів виховання. В умовах їх реалізації увага фахівців усе частіше звертається до інноваційних та розвивальних технологій [10, с. 21].

У свою чергу вважаємо, що виховання в межах інклюзивного підходу потребує також використання інноваційних педагогічних технологій, додаткових методів і засобів створення освітнього простору, сприятливого для задоволення особливих освітніх потреб різних категорій дітей.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, вчені досліджують природу, сутність феномену «творчі здібності». Зокрема, за одного з підходів вони пояснюються «як здатність дивуватися і пізнавати, вміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях; це спрямованість на відкриття нового і здатність глибокого усвідомлення досвіду» [9].

На формування особистості дитини в цілому, її творче становлення впливає багато чинників, серед яких чільне місце посідає культура й мистецтво. Такі потужні засоби сприяють розвитку уяви, мислення, комунікативних навичок, вміння розуміти іншого тощо. Музика, художнє слово, зображувальне мистецтво, театр стають для дитини джерелом переживання радощів, відкривають дитині мистецтво, забезпечують багатство вражень. У зв'язку з цим В. Сухомлинський писав, що «кожна дитина не тільки сприймає, але й малює, творить, створює. Те, як дитина бачить світ, є своєрідною художньою творчістю. Образ, що сприйняла й одночасно створила дитина, несе в собі яскраве емоційне забарвлення. Діти переживають бурхливу радість, сприймаючи образи навколишнього світу і додаючи до них що-небудь з фантазії. Емоційна насиченість сприйняття – це духовний заряд духовної творчості» [8, с. 122].

Серед видів мистецтва як засобів виховання особлива роль належить театру, важливе значення якого в особистісному становленні дітей усвідомлювали мислителі та педагоги різних часів. Питання реалізації виховного та світоглядного потенціалу мистецтва постійно знаходиться в полі зору провідних вітчизняних учених (Г.Локарева, Н.Миропольська, О.Отіч, О.Рудницька, О.Федій, Г.Шевченко та ін.). Процес творчого розвитку особистості засобами театрального мистецтва досліджували сучасні науковці

(Т.Гризоглазова, Л.Калініна, Г.Локарева, Н.Миропольська та ін.). Шляхи реалізації виховних і терапевтичних можливостей мистецтва в роботі з дітьми з функціональними обмеженнями розробляли українські вчені (О.Вержиховська, І.Григор'єва, В.Ерніязова, І.Кузава, Л.Куненко, І.Татьянчикова, Л.Ханзерук та ін.). Особливої уваги заслуговують наукові розвідки останніх років, присвячені розробці теорії та методики виховання дітей з функціональними обмеженнями засобами мистецтва (О.Вержиховська, І.Григор'єва, В.Ерніязова, І.Кузава, Л.Куненко, І.Татьянчикова, Л.Ханзерук та ін.). Низка дослідників театру підкреслюють, що заняття театральною діяльністю є важливим засобом естетичного виховання та соціалізації особистості. Інтерес становить наукова розвідка А.Хіля [10, с.22], в якій дослідниця розкриває значення мистецтва в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Базовою програмою розвитку дитини «Грайлик» визначено, що театралізована діяльність є специфічним видом дитячої активності, одним із найулюбленіших видів творчості. Діти охоче включаються в театралізовану діяльність, спонуковану літературними, ігровими, особистісними мотивами. Вона має значний потенціал для їх всебічного творчого розвитку та є реабілітаційною формою для більшості учнів, в тому числі й з особливими освітніми потребами [3, с. 9].

Розкриємо педагогічний потенціал театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, використання якої створює можливості для:

По-перше, розвитку низки важливих характеристик дитини як основи всебічного розвитку: пізнавального інтересу, світогляду тощо.

По-друге, підвищення самооцінки, самовираження, адаптивності, вміння подивитися на себе збоку, впевненості, не боятися публіки, здатності побороти страх і переживання.

По-третє, реалізації права на помилку, свободу вибору, зробити щось по-іншому, в інший спосіб і на свій розсуд, а найголовніше – спробувати себе у чомусь новому. Це дозволить дітям у майбутньому швидко знаходити вихід з нестандартної ситуації й бачити оптимальний варіант рішення.

По-четверте, задоволення потреби в спілкуванні, розвитку комунікативних здібностей.

По-п'яте, естетичного виховання, розвитку креативності, естетичного смаку, акторських і музичних здібностей, здатності до імпровізації.

Театралізовану діяльність дітей можна використовувати під час уроків, у ході організації різних форм виховання (свят, ігор-подорожей, гуртків тощо), а також у процесі створення виховних ситуацій. О.Демченко виділяє й описує різні види виховних ситуацій, які відіграють неабияку роль у розвитку творчих здібностей. Поділяємо позицію дослідниці, що вони є «ефективними у вихованні дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку, оскільки враховують психологічні закономірності їхнього розвитку, забезпечують продуктивне суб'єкт-суб'єктне спілкування між вихователем і вихованцями» [6, с. 3]. Потенціал, який мають виховні ситуації, може бути реалізований у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Оскільки більшість із таких

ситуацій «можуть стати школою доброти, милосердя, співпереживання. Дитина, беручи на себе будь-яку роль, намагається виконати її яскраво, максимально виразно. В основу створення цієї ситуації може бути покладено реальний, казковий і фантастичний сюжет» [6, с. 4-5].

Слід додати також, що розвиток творчих здібностей у дітей з особливими освітніми потребами в цілому, використанні театралізованої діяльності зокрема залежить від компетентності вихователя. Як зазначає О. Демченко, «розв'язання таких виховних завдань в інклюзивному середовищі потребує спеціальної підготовки педагогів. У зв'язку з цим, важливою проблемою є створення системи підготовки висококваліфікованих, конкурентних педагогів, здатних створити психологічно комфортні, розвивальні умови для дітей з особливими освітніми потребами» [5, с. 1]

Отже, на нашу думку, для того щоб розвинути творчі здібності у дітей з особливими освітніми потребами, слід докласти певні зусилля, щоб ці діти були поглиблені в процес творчості. Також, зважаючи на вище сказане, хочемо підкреслити, що театр як засіб виховання дітей з особливими освітніми потребами є невіддільною складовою процесу виховання. Його використання дасть змогу виховати тонку і чутливу особистість дитини, побачити її незвичайне в звичайному, можливе в неможливому.

Список використаних джерел

1. Баранюк І. Г. Василь Сухомлинський про гармонію емоційно-образного та логіко-розумового у вихованні дитини / Баранюк І. Г. // Рідна школа. – 2017. – №4. – С. 15–17.
2. Василюк А. В. Педагогічні технології інклюзивного навчання : навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / А.В.Василюк, Ю.В., Бондар, А.В.Хіля. – Вінниця, 2020. – 175 с.
3. Грайлик. Програма з організації театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі / О. М. Березіна, О. З. Гніровська, Т. А. Линник. – Тернопіль : Мандрівець, 2014. – 56 с.
4. Демченко О.П. Підготовка майбутніх творчих педагогів обдарованих дітей у контексті євроінтеграції / О.П. Демченко // Молодий вчений. – 2019. – № 5.2 (69.2), травень. – С. 47-52.
5. Демченко О. Формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів в умовах закладу вищої освіти: напрями, проблеми, досвід / О. Демченко // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : зб. матеріалів II Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 8-9 листопада 2018 р. ; за заг. ред. О. А. Голюк. - Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2018. - Вип. 1. - С 6-11.
6. Демченко О. П. Формування у майбутніх учителів уміння створювати виховуючі ситуації : інноваційний підхід / О. П. Демченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць : у 2-х част. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. ; АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. – Київ-Вінниця :Вінниця, 2002. – Ч.2. – С. 39-43
7. Любчак Л.В. Вибір оптимальної стратегії взаємодії майбутнього педагога з дітьми із особливими освітніми потребами / Освіта дітей з особливими потребами : від інституалізації до інклюзії // Зб. тез доп. / редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – 210-213.
8. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям : монография / В. А. Сухомлинский. – Изд. 2-е. – К. : Рад. шк., 1972. – 245 с.
9. Фромм Э. Личность в современной культуре / Э. Фромм // Психология личности. – Самара: БАХРАХ, 1999. – Т.2. –С.233-247.
10. Хіля А.В. Арт-терапія як об'єкт наукового дослідження у працях зарубіжних та вітчизняних вчених/ А.В.Хіля // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. – № 5 (59). – С. 394–405.

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ МЕДІА-ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕАТРІЛЬНОГО ДІЙСТВА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Казьмірчук Наталя, кандидат педагогічних наук, доцент

Барановська Ірина, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

USE OF MODERN MEDIA TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF ORGANIZING THEATER ACTION IN PRIMARY SCHOOL

Kazmirchuk Natali, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Baranovska Iryna, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті охарактеризовано сучасні види інформаційно-комунікаційних технологій, конкретизовано їх основні компоненти, розкрито педагогічну цінність використання медіа-технологій у театральній діяльності молодших школярів, розкрито особливості виготовлення за допомогою медіа-технологій ширми-трансформера у форматі 3-D для театру ляльок.

Ключові слова: медіа-технології, інформаційно-комунікаційні технології, театральна діяльність, молодші школярі, ширма-трансформер, театр-ляльок.

Abstract. The article describes modern types of information and communication technologies, specifies their main components, reveals the pedagogical value of using media technologies in theatrical activities of junior high school students, reveals the features of making media-transformer screens in 3-D format for puppet theater.

Key words: media technologies, information and communication technologies, theatrical activity, junior schoolchildren, screen-transformer, puppet theater.

XXI сторіччя – сторіччя високих комп'ютерних технологій. Сучасні діти живуть у просторі, що стрімко змінюється та розвивається. Саме тому сьогодні перед учителем постає завдання не передавати готові наукові висновки, а формувати особистість дитини через опанування прийомів та спосіб вирішення та розв'язання проблем. Отож, формування медіа грамотності стає основою сучасного освітнього процесу початкової школи. Цей процес базується на можливостях інформаційно-комунікативних технологій для здобуття нових знань та їх застосування для вирішення завдань творчого та практичного характеру.

Інформаційно-комунікативні технології – це сукупність методів, виробничих процесів та програмно-технічних засобів для збору, обробки, зберігання, розповсюдження, висвітлювання та використання інформації в інтересах її користувачів. Наявність таких технологій створює можливість оволодіння спеціальними засобами, котрі допоможуть учням орієнтуватися у них. Цими засобами і є засоби мультимедіа комунікацій. Сукупність мультимедійних засобів є частиною мультимедійних технологій, що мають великий педагогічний потенціал. Їх застосування в освітньому процесі початкової школи створює максимальний рівень інтерактивності, емоційності, інформаційної насиченості.

«Медіа» – це загальне поняття. Воно охоплює всю сукупність інформаційних засобів та прийомів, що слугують для передачі повідомлень у різних формах (друковане слово, музичний трек або радіо передача, тощо). Зазвичай цей термін не використовується самотійно. Медіа-технології – це спосіб підготовки електронних документів, що включає візуальні та аудіо ефекти, мультипрограмування різних ситуацій під єдиним керівництвом інтерактивного процесу. Сьогодні ці технології являються одним із способів комунікації, активності людини. Ми погоджуємося з думкою І. Барановської та Н. Мозгальнової, які стверджують, що «використання мережі інтернет значно розширює можливості пошуку необхідної інформації (текст книги, репродукцію або цілу галерею віртуального музею, аудіо-записи музичних творів у вигляді ком пакт-диску або окремого файлу, оцифровані ноти музичного твору для соліста, хору, оркестру чи будь-якого інструменту, тощо). За допомогою спеціальних програм можна дібрати чи самотійно створити фонограму для сольного чи ансамблевого виступу, підготувати презентаційне повідомлення, розробити навчальний мистецький квест, навіть створити анімаційні продукти, тощо [1; 2].

Саме тому ми не уявляємо сьогодні підготовки театралізованого дійства без використання медіа-технологій, адже театральне мистецтво пов'язане з оперуванням різноманітною інформацією (звук, зображення, відео та ін.). Медіа-технології, на наш погляд, дозволяють удосконалити методику підготовки, підвищують мотивацію молодших школярів до навчання, дозволяють економити навчальний час, глибше розуміти та засвоювати навчальний матеріал, завдяки дії на різні органи чуттів. Вони дозволяють учням узгоджувати свої дії, диференціювати процес підготовки, вибирати зручний для всіх час додаткових репетицій через локальну мережу, що вчить молодших школярів бути відповідальними, пунктуальними, а також формує вміння планувати час.

Медіа-технології мають великий спектр та включають кілька компонентів: технічний компонент (програмне забезпечення та обладнання), семантичний (інформація: зміст, дизайн, інтерфейс), прагматичний (комунікація: завантаження, передача файлів, пошук, обмін даними вчитель-учень та учень-учень).

Використання медіа-технологій у театральній діяльності дозволяє:

- вибудовувати структуру уроку, естетично його оформлювати, насичувати відео сюжетами, звуковим супроводом файлів, і т.п. Педагогу з мистецьких дисциплін, зокрема вчителю музичного мистецтва, пропонується готова програмована продукція (педагогічні програмні засоби, різноманітні музичні енциклопедії, навчальні й тренувально-закріплюючі програми) та цілий арсенал комп'ютерних програм, які дозволяють самотійно створити потрібний мультимедійний супровід до уроків: Microsoft Office Power Point, Windows Movie Maker та Macromedia Flash Professional

- використовувати інтерактивні методи навчання з включенням різних засобів масової інформації (телебачення, радіо, Інтернет), що містять відео, звук, текст, анімацію, моделювання.

- реалізувати проектну діяльність, наприклад, створити рекламні відеоролики (як анонс прем'єри вистави учнівського театру ляльок) з використанням спеціального програмного забезпечення; підбирати музичний фон

та супровід, чи створювати різноманітні звукові ефекти до вистави з використанням спеціальних програм

– проводити індивідуальну роботу з учнями, з використанням електронної пошти, повідомлень тощо [4, с. 24].

Використання медіа-технологій базується на створенні та трансляції медіа-ресурсів, до яких можна віднести навчальні відео програми, фільми, колекції віртуальних музеїв, електронних бібліотек, текстів, графічних зображень, звукових рядів. Медіа-технології займають сьогодні ведучі позиції в методиці навчання та виховання молодших школярів, адже дозволяють організувати роботу з інформацією на стадії здобуття знань, переробки та передачі інформації. У такий спосіб задіються майже всі органи чуття дитини, що сприяє підвищенню ефективності виховного ефекту за рахунок формування особистості дитини, яка готова до придбання нового досвіду.

Хореограф-постановник Берлінського мультимедійного театру *Post theatre*, автор проекту «I-Reflections Lab» Марія Пяткова: «Робота з мультимедіа на сцені набирає все більшої популярності в світі. Адже сучасне суспільство, як і сучасний театр, уже навряд чи можна уявити без їхньої участі. Мультимедійні технології – стандартний і досить потужний інструмент у створенні театральних або танцювальних вистав і перформансів, виставок та інсталяцій. Вирішальними для якості вистави стають не технічні хитрощі, а вміння грамотно застосувати технології в контексті сучасного спектаклю, не стомлюючи при цьому глядача і акторів численними ефектами» [3].

Особливістю театру ляльок є театральна ширма. З одного боку – ширма ніби закриває актора ляльководи, робить його невидним для глядача (дитина-актор відчуває себе більш розкуто), з другого боку – робота на ширмі вимагає певних тренувань та навичок оживлення ляльки (у молодших школярів швидко втомлюються руки, цей факт потрібно враховувати розписуючи сцени та рухи ляльки). Ширма також слугує простором, що несе багато інформації: на ній кріплять декорації, різні бутафорні предмети, щоб перенести глядача у чарівний світ пригод. За допомогою комп'ютерних технологій можна створити яскраві декорації, а також виготовити ширму у вигляді 3-D сцени, – зазначає О. Олійник. Конструкція розподілена на три сектори [5, с. 57]. Сюжети секторів: лісова галявина, палац, українська хата (зовні та зсередини) дають можливість розігравати велику кількість казок, використовуючи різноманітні види театрів.

За допомогою медіа-технологій можна спроектувати оригінальну ширму-трансформер, виготовлену у 3-D форматі. Перша частина – лицьова сторона ширми, слугує для показу лялькових вистав. Підняття відкидної частини ширми дозволяє її трансформації, і ширма вже стає широкоформатним екраном для показу театру силуетних або «живих» тіней. Бокові частини лицьової сторони ширми зашиті у темний колір, для зручності показу театру «живих» тіней, або театру тіньових ляльок. На бокових частинах лицьової частини є спеціальні прорізи для показу театру «кольорових долоньок». Друга частина – місце для розташування елементів декорацій та керування ляльками-рукавичками. Третя частина ширми зйомне мобільне полотно-декорація, яке повністю знімається (щоб не перешкоджати струменю світла) під час показу театру тіней. Унікальність ширми-трансформер

полягає в тому, що можна швидко змінити декорації та динамічно перейти з лялькової вистави на тіньовий театр із застосуванням слайд-презентацій.

Таким чином, використання медіа-технологій створює можливість вводити найновіші досягнення техніки і комунікації, впроваджувати інноваційні методики навчання та виховання молодших школярів засобами театральної діяльності.

Список використаних джерел

1. Барановська І. Театр ляльок в початковій школі : навчально-методичний посібник, Вінниця. 2017, 170 с.
2. Барановська І., Мозгальова Н. Українські народні традиції як засіб виховання дітей дошкільного віку //Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер.: Педагогічні науки, 2017 Вип. 152, с. 20 -24.
3. Демченко О. П. Свято як форма національного виховання молодших школярів: технологічний аспект/ О. П. Демченко // Проблеми українського національного виховання : збірник наукових праць / за ред. Н. Скотної, М. Чепіль. – Дрогобич : РВВ ДДПУ ім.І.Франка, 2013. – С.261-272
4. Імбер В.І. Організація навчальної взаємодії викладача і студентів засобами Smartboard // Інформаційні технології і засоби навчання. - 2018. - Т. 64, № 2. - С. 119-127.
5. Казьмірчук Н.С. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів / Н.С.Казьмірчук, О.В.Жовнич, І.А.Стахова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. – №61. – С.23-30.
6. Лабораторія перформативних технологій від Марії Пяткової // Музика – український Інтернет-журнал <http://mus.art.co.ua/laboratoriia-performatyvnykh-mediatekhnolohiy-vid-marii-piatkovoii/>
7. Любчак Л.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку // Освітній дискурс : збірник наукових праць / голов. ред. О. П. Кивлюк. – Київ : «Видавництво «Гілея», 2018. – Випуск 9 (11-12) : Педагогічні науки. – С. 91-103.
8. Олійник О.М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу:навч.-метод.посіб. / О.М.Олійник. –Кам'янець-Подільський: Волощук В.О., 2017. – 163с.

РОЗВИТОК SOFT SKILLS ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

*Комарівська Надія, кандидат філологічних наук, доцент
Рябко Кароліна, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS BY MEANS OF THEATRICALIZED ACTIVITY IN THE CONDITIONS OF INCLUSIVE EDUCATIONAL SIMPLE

*Komarivska Nadiia, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
Ryabko Karolina, bachelor's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті аналізується важливість формування soft skills у дітей; розглядається розвиток «м'яких навичок» засобами театралізованої діяльності для дітей з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: soft skills (м'які навички), навичка, діти з особливими освітніми потребами, театралізована діяльність.

Abstract. The article analyzes the importance of forming soft skills in children. The development of "soft skills" through theatrical activities for children with special educational needs is also considered.

Key words: soft skills, skill, children with special educational needs, theatrical activities.

На сучасному етапі розвитку освіти, аби бути успішним, недостатньо одних лише глибоких знань та трудового досвіду. Тому в навчальний процес весь час впроваджуються все нові та нові технології, прийоми, методи та засоби роботи з учнями.

Хоч ми й не знаємо, якими будуть світ та ринок праці десь у 2050 році, проте, за даними наукових досліджень, за десять років зникнуть кілька десятків професій, а ще кільканадцять виникнуть нових. Тому науковці зі всього світу почали думати про потребу розвитку в дітей навичок, що будуть необхідні людям у майбутньому. Тут маються на увазі soft skills – м'які навички.

аВивченню проблеми «soft skills» присвячені дослідження О. Барінової, О. Абашкіної, Є. Гайдученко, В. Давидової, К. Коваль, Д. Татаурщікової, Ю. Портланд та інших. На думку Д. Татаурщікової, «soft skills» становлять уніфіковані навички та особистісні якості, які збільшують ефективність роботи та взаємодію з іншими людьми. До таких навичок вона відносить: уміння надавати допомогу, керувати особистим розвитком, грамотно розподіляти свій час, лідерство, уміння переконувати тощо [8, с. 165].

Soft Skills визначають наше вміння спілкуватися, долати проблеми, знаходити нові шляхи. Ці навички посідають важливу роль в успішності сучасної людини. Вивчити теорію якої-небудь науки просто, а мати гнучке мислення та вірити у свої сили навчитись не так легко. Завдяки практичним дослідженням та опитуванням було визначено шість основних соціальних навичок: спілкування; співпраця; творче мислення; критичне мислення; міжкультурна комунікація; упевненість у собі [8].

Ці навички не входять до рис характеру. Їх варто розвивати й постійно вдосконалювати. М'які навички (soft skills) можна розвивати з самого дитинства, але варто враховувати сенситивний період у розвитку і звертати увагу на те, що зараз відбувається з дитиною в психологічному плані, яка у неї провідна діяльність.

Можна навчити дитину говорити, але страх виступів на публіці не дасть їй себе проявити. Можна навчити дитину рахувати, проте брак критичного мислення й навички планувати не дозволить в подальшому ефективно користуватися цими знаннями. Можна навчити дитину малювати, але відсутність лідерських рис, творчого мислення не дасть їй проявити себе на всі сто відсотків.

До розвитку таких навичок важливо долучати кожну дитину, зокрема й дітей з особливими потребами. Поняття «діти з особливими освітніми потребами» широко охоплює всіх учнів, освітні проблеми яких виходять за межі загальноприйнятої норми. Воно стосується дітей з особливостями психофізичного розвитку, дітей із соціально вразливих груп, обдарованих дітей [10, с. 250]. На думку О.Демченко [4], серед дітей з особливими потребами є особистості з проявами різних видів обдарованості, в тому числі творчо обдаровані. Завдяки використанню театралізованої діяльності, з одного боку,

можна задовольняти їхню потребу в творчості, з другого боку, розв'язувати соціально-виховні завдання.

Одним із засобів, який можна застосувати при розвитку soft skills у дітей з особливими освітніми потребами є театралізована діяльність – художня діяльність, що пов'язана зі сприйманням творів театрального мистецтва і відтворенням в ігровій формі набутих уявлень, вражень, почуттів.

Огляд наукової літератури останніх десятиліть показав, що питанням залучення театрального мистецтва до навчально-виховного процесу займається значна кількість науковців та педагогів-практиків. Численні наукові праці висвітлюють проблеми підготовки вчителя до реалізації ідей театральної педагогіки (В.Абрамян, І.Зайцева, Л.Зімакова, Л.Дубина, Н.Миропольська, О.Рудницька), залучення театрального мистецтва до навчально-виховного процесу з метою активізації навчально-пізнавальної діяльності (Н.Вітковська, Д.Джола, А.Щербо), роль театралізованої діяльності в розвитку дітей (Л. Артемова, О. Аматыєва, Ю. Рубіна, Р. Жуковська), художнього виховання молодших школярів шляхом проведення театралізованих свят та організації театральних гуртків (З.Богущий, О.Демченко, Ю.Оніщук, Н.Опаріна, В.Шахрай та ін.) тощо. Зокрема, О.Демченко [5] важливого значення в соціальному розвитку дітей надає театралізованим святам як комплексній формі виховної роботи. У процесі підготовки та проведення свята протягом тривалого часу діти спілкуються між собою, вчать навики неконфліктної поведінки. Під час свят використовують елементи театралізації, або ж можна проводити окремі свята, в основі яких театралізовані дійства. У науково-методичному фонді знаходимо послідовність проведення тетару природи, в якому закладено великий потенціал для розвитку м'яких навичок у дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.

Під час театралізованої діяльності в дітей реалізуються потреби в самовираженні, пізнанні себе через відтворення різних образів, спілкуванні, роботі в команді, вміння керувати власними емоціями, вони вчать критично оцінювати вчинки та почуття, також у дітей розвивається мовлення [2, с. 315].

Дослідники радять застосовувати такі види театралізованої діяльності:

- ігри-драматизації;
- ляльковий театр;
- ігри-подання (спектаклі) [1, с. 120].

Театралізована діяльність дітей також вміщує елементи найрізноманітніших видів творчості: словесну, духовну, образотворчу та музичну. Важливо застосовувати як роботу в парах, так і в групах, командах, колективах.

Для розвитку в дітей soft skills пропонуємо також такі цікаві ігри та вправи:

«Сурдопереклад»

Діти об'єднуються в пари. Пари по черзі виступають перед іншими учасниками. Кожен учасник з пари виступає по черзі в ролі диктора і сурдоперекладача.

Поки один читає невеличкий вірш, інший за допомогою міміки й жестів передає зміст сказаного.

«На горищі»

Діти сідають в коло разом з учителем. Перший гравець розпочинає гру й показує простий жест, другий – повторює жест першого гравця і додає свій. У такий спосіб можна зробити кілька кіл. Гра розкриває дітей, тренує пам'ять, формує навички до комунікації.

«Чарівний стілець»

На «чарівний стілець» запрошується один з учасників гри. Як тільки він сідає, «висвітлюються» і стають явними всі його сильні сторони.

Важливо називати виключно позитивні якості дитини.

«Ти – мені, я – тобі»

Діти стають у дві шеренги, одна навпроти іншої. По черзі кидають м'яч тим, хто стоїть у протилежній шерензі. Гравець повинен спіймати м'яч та сказати, яку рису характеру він узяв би в того, хто йому кинув м'яча. Потім кидає м'яч будь-якому учаснику з протилежної шеренги й той теж має сказати, яку рису він узяв би в нього.

Для розв'язання такого складного завдання з розвитку soft skills дітей молодшого шкільного віку необхідно в ході вивчення педагогічних дисциплін проводити спеціальну роботу, визначаючи в їх змісті окремі теми, добираючи інтерактивні форми й методи роботи зі студентами [3; 14]. Зокрема Л.Любчак пропонує конкретні алгоритми підготовки майбутніх педагогів до використання театралізованої діяльності [12]. Педагог, організатор театральної діяльності дітей має володіти комунікативною культурою, його мовлення повинно бути сформоване на високому професійному рівні [11].

До того ж, погоджуємося з думкою науковців [6; 115], що педагог, який організовує театралізовану діяльність має сам бути творчою особистістю, в якій розвинені акторські здібності, ява, фантазія, здатність до імпровізації тощо.

Таким чином, розвиток soft skills передбачають вміння керувати своїми емоціями, боротися зі слабкостями, тренувати творче та критичне мислення. При цьому застосування театралізованої діяльності в розвитку дітей дає змогу в цілому підвищити рівень графічної, ігрової діяльності та комунікативної компетентності. Тому вона має використовуватися в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, так як сприяє навичкам активної та творчої колективної взаємодії. Під час створення та реалізації ігрового задуму в дітей формуються уявлення про навколишній світ та їх відношення до тієї чи іншої проблемної ситуації. Оволодіння навичками пантонімічної, мовленнєвої, мімічної виразності сприяє розвитку творчого потенціалу дітей і збільшенню рівня їх соціальної адаптації. Формування таких навичок як soft skills є важливою умовою щасливого життя, а також запорукою успішного просування дитини до подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Артемова Л. В. Театрализованные игры дошкольников: Кн. для воспитателя дет. сада. / Л. В. Артемова. – М.: Просвещение, 1991. – 127 с.
2. Бегас Л. Д. Використання засобів театралізованої діяльності в корекційно-розвивальній роботі з дітьми старшого дошкільного віку / Л. Д. Бегас // Корекційна педагогіка. – 2012. - № 1. – С. 310-318.

3. Григорович О. Формування інноваційної культури педагога як стратегічна мета національної системи освіти / О. Григорович, О. Демченко, Н. Родюк // Рідна школа. – 2018. – № 9–12 (1060). – С. 32–39.
4. Демченко Е.П. Одаренный ребенок как личность с особыми потребностями в инклюзивном пространстве учебного заведения / Е. Демченко, О. Зайцева // SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. – Volume II. – May 26th-27th. – 2017. – P. 61–71.
5. Демченко О. П. Свято як форма національного виховання молодших школярів: технологічний аспект/ О. П. Демченко // Проблеми українського національного виховання : збірник наукових праць / за ред. Н. Скотної, М. Чепіль. – Дрогобич : РВВ ДДПУ ім.І.Франка, 2013. – С.261-272.
6. Імбер В.І. Роль сучасних засобів навчання у формуванні творчої особистості майбутнього вчителя початкових класів // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. Випуск 15. – 2005. – С. 20-23.
7. Казьмірчук Н.С. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів / Н.С.Казьмірчук, О.В.Жовнич, І.А.Стахова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. – №61. – С.23-30.
8. Коваль К. Розвиток «soft skills» у студентів – один із важливих чинників працевлаштування / К. Коваль // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2015. – № 2. – С. 162-167.
9. Комарівська Н. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами фольклору / Н. Комарівська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – Вип. 46. – Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2016. – С. 30-33.
10. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта : реалії та перспективи : монографія / А.А. Колупаєва. – Київ : СаммітКнига, 2009. – 272 с.
11. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід’ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога / Н. І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. – Вип.23. – С.36-42.
12. Любчак Л.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку // Освітній дискурс : збірник наукових праць / голов. ред. О. П. Кивлюк. – Київ : «Видавництво «Гілея», 2018. – Випуск 9 (11-12) : Педагогічні науки. – С. 91-103.
13. Макаренко Л. Все про театр і дитячу театралізовану діяльність / Л. Макаренко. – К. : Шкільний світ, 2008. – 128 с.
14. Олійник Н. Впровадження активних методів викладання в освітній процес / Н. Олійник, О. Григорович // Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи. Кам’янець-Подільський. – 2020. – С. 47-55.
15. Хіля А.В. Арт-терапія як об’єкт наукового дослідження у працях зарубіжних та вітчизняних вчених/ А.В.Хіля // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. – № 5 (59). – С. 394–405.
16. Які навички треба розвивати у дітей? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-dlya-pedagogiv-yaki-navichki-treba-rozvivati-u-ditey-soft-skills-147842.html>

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

*Комарчук Анастасія, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Науковий керівник: І.А. Стахова, асистент кафедри початкової освіти
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(Україна)*

DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN THE PROCESS OF THEATRICALIZED ACTIVITY

*Komarchuk Anastasia, bachelor`s student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті проаналізовано поняття «обдарованість», охарактеризовано особливості розвитку обдарованих дітей, види обдарованості. На основі наукових досліджень нами запропоновані методичні

рекомендації для учителів щодо розвитку дитячої обдарованості у Новій українській школі.

Ключові слова. обдарованість, учні початкової школи, Нова українська школа.

Abstract. The article analyzes the concept of "giftedness", describes the peculiarities of the development of gifted children, the types of giftedness. Based on scientific research, we have proposed guidelines for teachers on the development of children's talents in the New Ukrainian School.

Key words: giftedness, primary school students, New Ukrainian school.

Сучасне суспільство потребує стрімкого руху вперед, прогресу та пришвидшених кроків до євроінтеграції. Стимулювати діяльність кожного із державних секторів (економічного, політичного, освітнього, соціального тощо) здатні обдаровані особистості, люди, які прогресивно мислять, не бояться брати на себе відповідальність, активно генерують велику кількість ідей, створюючи нові унікальні інтелектуальні чи матеріальні продукти праці, які не просто зроблять життя населення простішим та комфортнішим, але й, прискорять рух країни в цілому. Саме тому перед педагогами Нової української школи стоїть велике завдання – діагностувати, визначити та розвивати дитячу обдарованість.

Особливу увагу питанню розвитку дитячих здібностей приділяли у своїх дослідженнях Ю. Василькова, І. Зверєва, Н. Кічук, Л. Коваль, О. Сисоєва, С. Хлєбїк. Різні аспекти розвитку обдарованості дітей вивчали Ю. Бабаєва, О. Бєвз, М. Богоявленська, Ю. Гїльбух, О. Демченко, О. Лосїєвська, Н. Лейтєс, А. Матюшкін, В. Моляко, О. Савєнков, Л. Токарєва, О. Фокїна, В. Чудновський, В. Юркевич та ін. Нормативно-правові документи нашої країни (Конституція України, Закон «Про освіту», Закон «Про загальну середню освіту, Концепція Нової української школи) визначають необхідність розвитку здібностей дітей, їх обдарованості та таланту.

С. Гончаренко вважає, що обдаровані діти значно випереджають у розвитку, поглядах на життя, глибині мислення своїх ровесників, «для них характерна висока активність розуму, підвищена схильність до розумової діяльності, інтерес до певного виду діяльності, елементи оригінальності в нїй, потяг до творчості» [2, с. 234]. Дитяча обдарованість може проявлятися у різних видах діяльності: мистецтві, науці, техніці; вона може мати вияв на різних навчальних дисциплїнах (української мови, математики, я досліджую світ, трудове навчання, образотворче мистецтво, фізична культура тощо). Науковець вважає, що «обдарованість – це індивідуальна потенціальна своєрїдність задатків людини, завдяки яким вона може досягти значних успіхів у певній галузі діяльності» [2, с.235]. Натомість, О. Бєвз пояснює термін «обдарованість» як асинхронний розвиток, який «є важливою спробою повернути увагу до проблем і потреб обдарованих дітей, отримати для них підтримку в суспільствї. У такому контексті потрібно оцїнювати не лише надзвичайні здібності й високі успіхи обдарованої дитини у відповідній діяльності, а брати до уваги особистість, яка характеризується нетиповим

розвитком, низкою кількісних відмінностей, на які необхідно звернути увагу вдома, у школі» [1, с. 98].

У своїх дослідженнях О. Демченко [3; 4] визначає фактори, які гальмують розвиток дитячої обдарованості в освітньому процесі, а саме: «зорієнтованість навчальних програм на середнього учня, домінування пояснювально-ілюстративного типу навчання, перевага репродуктивних методів над проблемними, недостатня кількість гуртків і факультативів, занепад діяльності позашкільних навчальних закладів наукового-технічного спрямування тощо» [3, с. 75]. Відповідно до досліджень сучасних учених [6; 7; 11], ми пропонуємо наступні методичні рекомендації для педагогів Нової української школи, які стимулюватимуть розвиток обдарованості у дітей молодшого шкільного віку, а саме:

- створити у класі комфортну творчу атмосферу для розвитку учнів;
- залучати дітей до різних видів діяльності з метою діагностики їх обдарованості;
- пропонувати учням диференційовані завдання для класної та домашньої роботи;
- використовувати новітні педагогічні технології у роботі з дітьми;
- залучати учнів до гурткової роботи за інтересами;
- часто проводити різноманітні форми позакласної роботи, такі як свято, театральна постановка, акції різного змісту, походи, екскурсії, квести розваги тощо.

На думку психологів та науковців у сфері організації початкової освіти, обдарована особистість є творчою. Тому в роботі з такою категорією дітей, з одного боку, потрібно добирати відповідні методи й прийоми, які стимулюватимуть креативність, фантазію, оригінальне виконання будь-якого завдання. З другого боку, педагог, який працює із обдарованими дітьми, сам має бути творчою особистістю, постійно вдосконалюватися, шукати шляхи покращення освітнього процесу [2; 8; 9; 10].

Отже, обдарованість – це унікальна якість особистості, яка потребує раннього діагностування та активного наполегливого розвитку. Для обдарованих дітей важливо створити сприятливі умови навчання в початковій школі, підтримувати та розвивати їх здібності, таланти. Від успішної організації освітнього процесу у початковій школі для обдарованих дітей залежить успіх нашої держави в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Бевз О. П. Обдарованість як асинхронний розвиток / О. П. Бевз // Філософсько-методологічні аспекти визначення обдарованості: матеріали круглого столу, 26 жовт. 2011 р. – К., 2011. – С.98-104.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко // К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Григорович О. Формування інноваційної культури педагога як стратегічна мета національної системи освіти / О.Григорович, О.Демченко Н.Родюк // Рідна школа. – 2018. – №9–12 (1060). – С.32-39.
4. Демченко Е.П. Одаренный ребенок как личность с особыми потребностями в инклюзивном пространстве учебного заведения / Е. Демченко, О. Зайцева // SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II, May 26th-27th. – 2017. – P. 61–71.
5. Демченко О. П. До проблеми використання понять «обдарована дитина» і «дитяча обдарованість» у психолого-педагогічному дискурсі / О.П.Демченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук.пр. - Випуск 51. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. – С.137-143.

6. Імбер В.І. Психологічні передумови формування творчості в молодшому шкільному віці / В.І.Імбер // Наукові записки. Серія : Психологія : зб. матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів. – Вип. 4. – Вінниця, 2013. – С. 14–16.
7. Казьмірчук Н.С. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів / Н.С. Казьмірчук, О.В. Жовнич., І.А.Стахова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. 61. – С.23-30.
8. Комарівська Н.О. Підготовка студентів до розвитку творчих здібностей дітей (на матеріалі казки) Н.О.Комарівська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Вип. 28. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2009. – С. 182-185.
9. Любчак Л.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку/ Л.В.Любчак // Освітній дискурс : збірник наукових праць / голов. ред. О. П. Кивлюк. – Київ : «Видавництво «Гілея», 2018. – Випуск 9 (11-12) : Педагогічні науки. – С. 91-103.
10. Олійник Н. Впровадження активних методів викладання в освітній процес / Н. Олійник, О. Григорович // Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи. Кам'янець-Подільський. – 2020. – С. 47-55.
11. Стахова І.А. Розвиток креативності молодшого школяра засобами природничо-екологічної проектної діяльності / І.А. Стахова // Розвиток особистості молодшого школяра : сучасні реалії та перспективи : матеріали третьої науково-практичної інтернет-конференції молодих науковців та студентів. Випуск 4 / упорядники : О.І. Кілініченко, Л.І. Хімчук. – ІваноФранківськ, 2017. – С. 91-93.

ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

*Кондратюк Анна, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Науковий керівник: І.А. Стахова, асистент кафедри початкової освіти
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

THEATRICALIZED ACTIVITY AS A MEANS OF ORGANIZING THE EDUCATIONAL PROCESS OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS

*Kondratyuk Anna, bachelor`s student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

***Анотація.** У статті розкрито особливості організації театралізованої діяльності у роботі з дітьми, які мають особливі освітні потреби. Нами визначено навчальний та виховний зміст театралізованої діяльності, завдання, які можуть виконувати як звичайні учні, так і з особливими потребами. Ми запропонували методичні рекомендації педагогам для організації театралізованої діяльності у початковій школі.*

***Ключові слова.** діти з особливими освітніми потребами, освітній процес, театралізована діяльність.*

***Abstract.** The article reveals the peculiarities of the organization of theatrical activities in working with children with special educational needs. We have defined the educational content of theatrical activities, tasks that can be performed by ordinary students and with special needs. We offered methodical recommendations to teachers for the organization of theatrical activities in primary school.*

***Key words:** children with special educational needs, educational process, theatrical activity.*

Важливої уваги у роботі з молодшими школярами потрібно надавати розвитку творчих здібностей, добираючи різні засоби. Сучасні дослідники [3; 6; 9; 10] обґрунтовують зміст, завдання, форми й засоби розвитку креативного потенціалу молодших школярів. Особливого значення вчені [3] надають розвитку творчих здібностей обдарованих дітей, зазначаючи, що здатність до креативності є їхньою потребою, що може бути задоволена в театралізованій діяльності.

Театралізована діяльність є одним із популярних і багатогранних видів діяльності в умовах організації різних напрямів освітнього процесу, який передбачає залучення дітей до різних справ, сприяє формуванню в них навичок соціальної поведінки тощо. Використання театралізованої діяльності у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами дозволяє створити комфортне середовище, де кожна дитина може проявити себе, розвинути свої здібності, відчувати значущість справи, за яку відповідає.

Відомі педагоги-класики (Я. Коменський, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський, С. Шацький) неодноразово підкреслювали провідне значення мистецтва у роботі з дітьми. Сучасні дослідження в галузі спеціальної психології й педагогіки підкреслюють позитивний вплив мистецтва на дітей з різними проблемами розвитку (О. Медведєва, І. Левченко, Л. Комісарова, Т. Добровольська). Неабияку роль у своїх працях відвели театралізованій діяльності Л. Артемова, О. Аматыєва, Р. Жуковська, Ю. Рубіна. Дослідники твердять, що впровадження театралізації має велике значення у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, адже впливає на засвоєння ними культури мовлення, розвиток художньо-мовленнєвих та творчих здібностей, формування акторської майстерності, здатності працювати в команді, дискутувати, соціалізуватися в суспільстві.

У своїх дослідженнях І. Барановська стверджує, що «використання різних видів театру, робота творчих майстерень з виготовлення та створення театральних образів, бутафорського та костюмного цехів, заняття та майстер-класи з акторської майстерності, сценічного мовлення, основ «оживлення ляльки» – ляльководіння, широке впровадження театральних ігрових методів та прийомів роботи з молодшими школярами дозволяють створити предметне розвивальне середовище та не залишити поза увагою жодної дитини» [1, с. 5].

Перевтілюючись в казкового героя під час гри, діти можуть показати свої почуття, думки. Саме під час театралізованої діяльності учні навчаються етичної поведінки, гуманно реагувати на різні життєві ситуації, детальніше пізнають себе та оточення тощо. Залежно від освітньої мети, яку ставить педагог, здійснюється підбір творів для спектаклю (казки, п'єси, оповідання тощо), якщо є можливість, то діти можуть написати сценарій самостійно та виконувати відповідні ролі. Робота над театралізованим дійством передбачає не тільки гру на сцені, але й активну підготовку до спектаклю (підбір акторів, оформлення декорацій, музичне оформлення спектаклю, виготовлення костюмів, проведення репетицій тощо). Це дає можливість кожній дитині спробувати себе в різних ролях (актора, сценариста, костюмера, музичного

оператора, художника, режисера), вибрати ту діяльність, яка вдається найкраще, та отримати насолоду від спільної діяльності.

До найбільш улюблених ігор дітей, на думку О. Ворожейкіної, належать такі, які супроводжують їх з раннього віку. Існує декілька способів організації театральної діяльності, на думку дослідниці, але основними є:

- театральні вистави, у яких глядачами є діти;
- театралізовані ігри – ігри-драматизації, театр іграшок, пальчиковий, ляльковий, настільний тощо;
- гра у театр, тобто підготовка вистав для глядачів, де діти виступають акторами [11, с. 23].

Плануючи проведення театралізованої постановки, педагогу необхідно:

- створювати сприятливу атмосферу для творчого розвитку дітей;
- спонукати учнів до участі у театральному мистецтві через ознайомлення з різними його жанрами та видами театрив;
- залучити всіх учнів до роботи над спектаклем;
- підтримувати та консультувати кожного учня у виконанні свого завдання, стимулювати його інтерес;
- залучати батьків до роботи над спектаклем тощо.

Отже, театралізована діяльність має важливе значення для організації навчально-виховного процесу дітей з особливими освітніми потребами. Вона допомагає учням розкрити свої можливості, розвивати здібності, соціалізуватися у суспільстві, творчо переосмислювати дійсність, робити власні висновки та відстоювати свою думку.

Список використаних джерел

1. Барановська І. Театр ляльок у початковій школі: навчально-методичний посібник / І. Барановська. – Вінниця, 2015. – 170 с.
2. Василюк А. В. Педагогічні технології інклюзивного навчання: навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / А.В.Василюк, Ю.В., Бондар, А.В.Хіля. – Вінниця, 2020. – 175 с.
3. Демченко Е.П. Статус одареного ребенка в проблемном поле инклюзивной педагогики / Е.П.Демченко // Инклюзивное образование как организационная основа педагогики многообразия: сб. науч. ст. по итогам Международного образовательного проекта «Подготовка и переподготовка педагогов и руководителей образования в среде многообразия». - Мозырь: МГПУ им. И. П. Шамякина, 2016. – С. 105-109.
4. Демченко О. П. Свято як форма національного виховання молодших школярів: технологічний аспект/ О. П. Демченко // Проблеми українського національного виховання: збірник наукових праць / за ред. Н. Скотної, М. Чепіль. – Дрогобич: РВВ ДДПУ ім.І.Франка, 2013. – С.261-272.
5. Казьмірчук Н.С. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів / Н.С. Казьмірчук, О.В. Жовнич., І.А.Стахова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. 61. – С.23-30.
6. Кит Г.Г. Развивающий потенциал поисково-исследовательской деятельности детей дошкольного и младшего школьного возраста / Г.Г.Кит // Азимут научных исследований: педагогика и психология. – 2013. – № 2 (3). – (Тольятти, Самарская обл., Россия). – С. 14-17.
7. Колосова О.В. Інноваційні технології навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами / О.В.Колосова // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм / за ред. О.А. Голюк. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2017. – Вип. 6. – С.49-51.
8. Лазаренко Н.І. Формування в дітей з функціональними обмеженнями індивідуальної системи знань сенсожиттєвого характеру засобами арт-терапії / Н.І. Лазаренко, А.В. Хіля, А.М. Коломієць // Освіта осіб з ос Любчак Л.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку // Освітній дискурс: збірник наукових праць / голов. ред. О. П. Кивлюк. – Київ: «Видавництво «Гілея», 2018. – Випуск 9 (11-12): Педагогічні науки. – С. 91-103.
9. Любчак Л.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку // Освітній дискурс: збірник наукових праць / голов. ред. О. П. Кивлюк. – Київ: «Видавництво «Гілея», 2018. – Випуск 9 (11-12): Педагогічні науки. – С. 91-103.

10. Стахова І.А. Розвиток креативності молодшого школяра засобами природничо-екологічної проектної діяльності / І.А. Стахова // Розвиток особистості молодшого школяра : сучасні реалії та перспективи : матеріали третьої науково-практичної інтернет-конференції молодих науковців та студентів. Випуск 4 / Упорядники : О.І. Кілініченко, Л.І. Хімчук. – ІваноФранківськ, 2017. – С. 91-93.
11. Театр у школі: робота над виставою, репертуар / уклад. О.М. Ворожейкіна. – Х. : Вид. група «Основа», 2012. – 207 с.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У ПРОЦЕСІ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Левчук Дар'я, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: І.А. Стахова, асистент кафедри початкової освіти

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN THE PROCESS OF THE ATRALIZED ACTIVITY

Levchuk Daria, bachelor`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті актуалізоване питання розвитку творчих здібностей дітей з особливими освітніми потребами, визначено театральну діяльність як ефективний засіб формування творчої особистості. Наведено приклади образів перевтілення, види робіт для дітей з особливими освітніми потребами у процесі постановки театрального дійства.

Ключові слова. діти з особливими освітніми потребами, театралізована діяльність, розвиток творчих здібностей.

Abstract. The article actualizes the issue of development of creative abilities of children with special educational needs, defines theatrical activity as an effective means of forming a creative personality. Examples of images of reincarnation, types of works for children with special educational needs in the process of staging a theatrical action are given.

Key words: children with special educational needs, theatrical activities, development of creative abilities.

Початок третього тисячоліття вимагає нових креативних поглядів на життєдіяльність людини та суспільства, тому важливого значення набуває питання розвитку творчих здібностей кожної особистості, зокрема це стосується дітей з особливими освітніми потребами. Занурення у творчість дозволяє розкрити власний потенціал, розширити уявлення та панорамність мислення, приймати нестандартні, оригінальні рішення. Театралізована діяльність виступає певним синтезом мистецтва, яка дозволяє кожному учаснику віднайти своє місце, відчути свою важливість та стати невід'ємним елементом спільного творчого механізму. Участь дітей з особливими освітніми потребами у театральному дійстві стирає всі кордони між ними та нормотиповими дітьми, дозволяє зайти свою нішу як у театралізованій постановці, так і у суспільному житті.

Питання організації навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами розкрили у своїх дослідженнях вітчизняні та зарубіжні вчені такі як В. Засенко, Д. Депплер, Т. Дмитрієва, А. Колупаєва, Т. Лорман, Н. Назарова, Н. Семаго, М. Семаго, Д. Харві, А. Хіля, Н. Шматко, О. Ярська-Смирнова та ін. Важливого значення процесу розвитку творчих здібностей надавали у своїх працях Н. Кічук, С. Сисоєва, К. Хоруженко, С. Уфімцева. Використання театралізованої діяльності, як засобу розвитку творчих здібностей дітей, досліджували І. Барановська, О. Деркач, Н. Муляр, Н. Сорокіна, Л. Стрелкова, О. Олійник, Л. Макаренко, Н. Луцак. Питання розвитку творчих здібностей дітей з особливими освітніми потребами висвітлено у Конституції України, Законах України «Про освіту», «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг», Концепції Нової української школи.

Завдання інклюзивної освіти передбачає організацію навчального процесу таким чином, щоб кожна дитина могла розкрити свій внутрішній потенціал, розвивати здібності та таланти [3; 5]. Театралізована діяльність забезпечує розвиток почуттів, глибоких переживань, яскравого сприйняття навколишнього середовища. Вона тісно переплітається із читанням, переказом та постановкою сценок за літературними творами (А. Богуш), вмінням сприймати та транслювати мистецтво (Л. Старовойт), розвитку обдарованості (О. Демченко) тощо.

Здібності – стійкі індивідуальні психологічні властивості людини, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності. У здібностях поєднується природне та соціальне [11, с. 234]. В. Сухомлинський умовно поділяв дітей на «теоретиків» та «мрійників», він вважав, що «теоретики» заглиблюються у деталі явищ, завжди намагаються знайти раціональне начало та встановити логічну послідовність подій, «мрійники» ж, навпаки, бачать предмети в загальних рисах, здатні візуалізувати, ототожнювати їх та образно мислити [9, с. 345].

У своїх дослідженнях з логопедичної ритміки Г. Волкова зазначила, що театралізовані ігри дітей сприяють активізації різних сторін їх мовлення – словника, граматичної будови, діалогу, монологу, вдосконалення звукової сторони мовлення та ін. При цьому було відзначено, що інтенсивному мовленнєвому розвитку сприяє саме самостійна театральна-ігрова діяльність, яка включає в себе не тільки саму дію дітей з ляльковими персонажами або власними діями за ролями, але також і художньо-мовленнєву діяльність [4, с. 123].

У процесі театралізованих постановок можна створювати такі художні образи для дітей з особливими освітніми потребами, які підкреслять їх індивідуальність, а саме:

- комбінування (відомі елементи вступають у нові відносини, поєднуються і синтезуються в новий образ);
- акцентування однієї деталі образу (якась виразна риса посилено виступає на передній план, це можуть бути прийоми перебільшення або надмірного

зменшення (образи Дюймовочки, Хлопчика-Мізинчика, Гулівера, Змія з трьома головами тощо) [1, с. 43].

Спільно працюючи над театральною постановкою діти з особливими освітніми потребами можуть розвивати творчі здібності, залучаючись до написання сценарію спектаклю, підбору музики, запису фонограм, створення декорацій, репетицій, а також виступів на театральній сцені.

Отже, розвиток творчих здібностей дітей з особливими освітніми потребами є актуальним та важливим питанням сьогодення. Використання театралізованої діяльності допомагає не просто цікаво організувати творчий процес з дітьми, але й збільшити мотивацію до контролю мовленнєвих висловлювань, працювати над мовленнєвим диханням, покращувати темпоритмічну основу літературного читання, сприяти розвитку моторики, розширювати світогляд, але, саме головне, розвивати творчі здібності дітей, формувати творчу, нестандартномислячу особистість, яка зможе досягнути успіху у житті.

Список використаних джерел

1. Амацьєва О.П. Розвиток творчих здібностей дошкільників у театральній-ігровій діяльності / О. П. Амацьєва // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 42-48.
2. Богуш А. М. Дошкільне дитинство: його сьогодення і майбутнє / А. М. Богуш // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: науково-теор. збірник. – 2008. – Вип. 14. – С. 27-30.
3. Василюк А. В. Педагогічні технології інклюзивного навчання: навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / А.В.Василюк, Ю.В., Бондар, А.В.Хіля. – Вінниця, 2020. – 175 с.
4. Волкова Г.А. Логопедическая ритмика: Учеб. для студ. высш. учеб. заведений. / Галина Анатольевна Волкова. – М: Гуманит изд. Центр ВЛАДОС, 2002. – 272 с.
5. Демченко О. П. До проблеми використання понять «обдарована дитина» і «дитяча обдарованість» у психолого-педагогічному дискурсі / О.П.Демченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук.пр. - Випуск 51. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. – С.137-143.
6. Демченко О.П. Формування соціальної компетентності дітей з особливими потребами у процесі використання виховних ситуацій / О.П.Демченко // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова : серія 19. Корекційна педагогіка та соціальна психологія : зб. наукових праць. – К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2011. – С.60-63.
7. Казьмірчук Н.С. Особливості підготовки вчителів початкових класів до реалізації принципу наступності дошкільної та початкової ланок освіти // Наукові записки: зб. матеріалів науково-практичної конференції викладачів та студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво» / За ред.. Л.В.Старовойт. – Вінниця, 2018. – С. 89-93.
8. Словник іншомовних слів /за ред О.С. Мельничука. – К.: Гол.ред. УРЕ АН УРСР, 1975. – 775 с.
9. Стахова І.А. Розвиток креативності молодшого школяра засобами природничо-екологічної проектної діяльності / І.А. Стахова // Розвиток особистості молодшого школяра : сучасні реалії та перспективи : матеріали третьої науково-практичної Інтернет-конференції молодих науковців та студентів. Випуск 4 / упорядники : О.І. Кілініченко, Л.І. Хімчук. – Івано-Франківськ, 2017. – С. 91-93.
10. Сухомлинський В.О. Серце відаю дітям. – К.: Радянська школа, 1972. – 543 с.
11. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей / Б. М. Теплов // Избранные труды: в 2 т. / Б. М. Теплов. – М.: Педагогика, 1985. – Т. 1. – 276 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Тодосієнко Наталія, старший викладач

Маринчук Тамара, старший викладач

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

PECULIARITIES OF AESTHETIC EDUCATION OF CHILDREN OF PRIMARY SCHOOL AGE IN THE CONDITIONS OF INCLUSIVE EDUCATION

Todosienko Natalia, senior lecturer

Marinchuk Tamara, senior lecturer

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлено актуальні проблеми модернізації системи початкової освіти, які насамперед пов'язані зі змінами у змісті шкільного інклюзивного навчання; використання новітніх педагогічних технологій роботи з різними категоріями дітей в процесі естетичного виховання школярів з особливими освітніми потребами.

Ключові слова. естетичне виховання молодших школярів, інклюзія, інклюзивна освіта, інклюзивна група, мистецький розвиток дітей з особливими освітніми потребами.

Abstract. The article highlights the current problems of modernization of the primary education system, which is taking place in recent years and is primarily associated with changes in the content of inclusive schooling and aesthetic education of students.

Key words: aesthetic education of junior schoolchildren, inclusive education, artistic development of children with special educational needs.

У сучасній системі освіти, незважаючи на позитивні зміни в системі інклюзивного навчання, ще існує потреба звернення уваги на актуальні проблеми мистецького та естетичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами та створення умов для їх естетичного виховання, їх участь в різних видах мистецької діяльності: розумовій та духовно-емоційній; підготовку кваліфікованих вчителів, розробки методики інклюзивного мистецького навчання та виховання.

Отже, особливо актуальною у сучасному світі є потреба задоволення освітніх потреб особливих дітей, котрі вимагають особливого соціального захисту, розробки спеціальних методів виховання і навчання. Однією з особливостей дітей з особливими потребами є недостатня здатність адекватного емоційного відгуку на явища дійсності. Скоригувати цей недолік у розвитку можливо за допомогою цілеспрямованого та спеціально організованого процесу естетичного виховання. Велике значення естетичне виховання має в цілісному виховному процесі дітей молодшого шкільного віку, адже саме цей вік є сенситивним для естетичного розвитку дитини, активному освоєнню їм зовнішнього світу і спілкування з оточуючими людьми. В цьому віці закладаються основи емоційно-чуттєвого освоєння дитиною навколишнього світу. Особливості процесу естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку, а саме: завдання, зміст, форми, засоби обумовлені їх віковими відмінностями. Естетична свідомість, естетичні почуття знаходяться ще в стадії формування. Таким чином, естетична діяльність в інклюзивній групі дітей

молодшого шкільного віку більшою мірою орієнтована на процес, та спрямована на певну корекцію недоліків у розвитку та соціалізації дитини.

Мистецтво завжди було засобом духовного та емоційного розвитку дітей. Воно формує їх внутрішній світ, мислення й сприймання, емоції та почуття, визначає систему цінностей. Реалізації цього питання в системі освіти присвячені роботи Т. Добровольської, Л. Комісарової, І. Левченко, О. Медведєвої, Л. Назарової. Роль мистецтва у роботі з дітьми з відхиленнями у розвитку досліджували зарубіжні соціальні педагоги, представники психології та медицини: Л. Виготський, Ж. Демор, Е. Сегін, В. Кашенко. Науковці Н. Борякова, С. Забрамна, О. Заширінська, М. Ільїна, І. Мамайчук, К. Слепович,, О. Соколова, У. Ульєнкова, Н. Татенко розробляють підходи психолого-педагогічного супроводу розвитку дітей, систему психокорекційних заходів з надання допомоги дітям із затримкою психічного розвитку в умовах їх інтеграції в освітній простір. Специфіку спілкування та ігрової діяльності досліджують Н. Белопольська, Т. Власова, Г. Жарєнкова, В. Лебединський, К. Лебединська, Ю. Максименко, М. Певзнер, С. Шевченко та ін.

Метою статті є розкриття особливостей естетичного виховання та мистецького розвитку дітей молодшого шкільного віку в умовах інклюзивної освіти.

Відповідно поставленої мети нами визначено наступні завдання: проаналізувати наукові роботи в галузі визначеної проблеми; охарактеризувати перспективні аспекти досліджуваної проблеми; висвітлити використання методів активізації, пов'язаних з мистецькою діяльністю, інтегрованих художньо-педагогічних технологій стосовно дітей з особливими потребами.

Становлення естетичних цінностей особистості дитини з особливими освітніми потребами формується саме в початкових класах, коли закладаються основи виховання. «Використання мистецтва в процесі формування естетичного сприймання молодших школярів дитини з особливими освітніми потребами стимулює розвиток пізнавальних, креативних здібностей, здатність до творчого самовираження, потреб у художньо-творчій самореалізації» [9, с. 106].

Визначальною проблемою в галузі мистецької освіти, на що вказують праці Г. Падалки, – є проблема мистецького розвитку особистості школярів в інтеграції розумової та духовно-емоційної діяльності [6, с. 4]. Перш ніж визначати необхідність естетичного виховання дітей з особливими потребами, порушеннями темпу психічного розвитку, відхиленнями розумового та духовно-емоційного розвитку необхідно визначити особливості естетичного виховання у порівнянні з іншими видами виховання. Естетичне виховання є тривалим процесом, у ході якого проходить встановлення і формування естетичного сприймання, естетичних ідеалів, цінностей, смаку, воно пов'язано з освоєнням поняття прекрасного і потворного і здійснюється різноманітними шляхами та методами і у різних формах. На наш погляд, зміст естетичного виховання у дітей з особливими потребами необхідно змінювати відповідно до патології дитини: порушення слуху, зору, опорно-рухового апарату та розумового розвитку [8, с. 87]. Необхідно додати, що при будь-якій формі

порушення розвитку дитини відбувається формування естетичного сприймання, накопичення естетичних уявлень та образів, які формуються як естетичні почуття, розвивається естетичний смак, оцінка, судження; створюються різні види естетичної діяльності: художня, музична, ліплення, проходить розвиток естетичних здібностей дитини.

Естетичне виховання дітей з особливими потребами здійснюється за дотримання деяких умов. По-перше, необхідне створення спеціальних зон самостійної образотворчої діяльності, де для дитини потрібно розташувати необхідні матеріали, які вона зможе використовувати для вільної творчої діяльності. По-друге, дитині необхідно надати приклади мистецтва: художню літературу або картини, або казки та малюнки в книгах. Необхідно створити естетичне середовище, для чого використовують твори різних видів і жанрів: іграшки, літературу тощо. З точки зору завдань естетичного виховання дітей з порушенням слуху, воно не відрізняється від естетичного виховання здорових дітей. Відмінність полягає лише в особливостях процесу виховання. У молодшому шкільному віці у дітей починають формуватися передумови естетичного ставлення до навколишнього світу. Велике значення при цьому відіграє їх емоційна сфера.

Естетичне виховання дітей з особливими потребами – це спеціально організований корекційно-педагогічний процес, мета якого – формування естетичної культури як поєднання якостей естетичної свідомості, діяльності, відносин; подолання первинних порушень, тісно пов'язаних між собою, і профілактика виникнення вторинних відхилень соціального характеру [2, с. 87]. В основі поданих положень лежить культурноісторична теорія Л. Виготського, основою якої є усвідомлення соціальної детермінованості психічного розвитку дитини з особливими потребами значущості корекційно-педагогічного впливу на формування особистості. Так, Л. Виготський особливу роль у розвитку психічних функцій та активізації творчих проявів дитини з порушенням розвитку відводив різним видам мистецтва таким як музика, живопис, художнє слово, театр [2, с. 56].

Як зауважує в своїх дослідженнях О. Соколова, поняття «мінімальної мозкової дисфункції» включає малопомітні «субклінічні» розлади інтелектуальної діяльності у поведінці. Цей термін використовують клініцисти як показник незначного ураження мозку і як затримку темпу розвитку мозку. Але також дослідження доводять, що діти із наступними порушеннями все ж мають достатній потенціал розвитку за умови створення сприятливих можливостей реалізації [8, с. 14].

В своїх дослідженнях А. Колупаєва доводить, що діти які мають несформовані психічні функції: слабкий розвиток пам'яті та уваги, недостатній розвиток вербально-логічного мислення, відхилення у поведінці, складності у навчанні, що веде до шкільної дезадаптації. Саме тому, що зміни у психічній діяльності не такі великі і піддаються впливу, зусилля педагогів перш за все повинні бути спрямовані на розробку адекватних і ефективних програм мистецького розвитку дітей. Це важливо ще й тому, що парціальні порушення

розвитку можуть бути компенсовані в адекватних до стану дитини психолого-педагогічних умовах [3, с. 6].

Сучасні дослідження об'єктивно підтверджують позитивний вплив мистецтва психічний розвиток дітей з різними відхиленнями. У практиці реабілітації дітей з порушеннями розвитку та поведінки широко застосовують спеціальні види реабілітації: арт-терапію – терапія мистецтвом, основними видами якої є терапія малюнком; музикотерапію – інструментальна та вокальна, танцювальна терапія; фольклоротерапію, казкотерапію, лялькотерапію. У процесі занять музикою, співом у дітей активізується творче мислення, формується цілеспрямована діяльність, стала увага. Заняття мистецтвом сприяють сенсорному розвитку дітей, диференціації сприймання, повільної уваги, комунікації, мови.

Таким чином, проведене дослідження дає підстави для подальшого вивчення процесу естетичного виховання молодших школярів з особливими освітніми потребами, а інтеграція дітей, які потребують корекції духовно-емоційного та розумового розвитку, найкраще відбувається в закладах середньої освіти, які приймають на навчання усіх дітей.

Список використаних джерел

1. Анищенко Н. В. Формирование художественного восприятия младших школьников средствами комплексного взаимодействия искусства: автореф. дис. ... канд. пед. наук / Н. В. Анищенко; НИИ педагогики. – Киев, 1992. – 18 с.
2. Выготский Л.С. Психология искусства / Л.С. Выготский. – Москва : Педагогика, 1987. – 344 с.
3. Колупаєва А. В. Інклюзивна освіта в контексті реалій сьогодення / А. Колупаєва // Практика управління закладом освіти. – Київ: ТОВ «Міжнародний центр фінансово-економічного розвитку України», 2010. – № 4. – С. 8–12.
4. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі / упор. Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Белкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко. Х.: Ранок, 2006. – 256 с.
5. Олексюк О. М. Педагогіка духовного розвитку особистості: сфера музичного мистецтва : навч. посіб. / О. М. Олексюк, М. М. Ткач. — Київ: Знання України, 2004. – 264 с.
6. Падалка Г. Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін / Г. М. Падалка. – Київ: Освіта України, 2010. – 274 с.
7. Рудницька О. П., Миропольська Н. Е. Критерії музично-естетичного розвитку дітей / О. П. Рудницька, Н. Е. Миропольська // Початкова школа. – 1985. – № 3. – С. 38-43.
8. Соколова Е. Психология детей с задержкой психического развития: учеб. пособ. / Е. В. Соколова. – М.: Сфера, 2009. – 318 с.
9. Тодосієнко Н. Л. Особливості формування естетичного сприймання у молодших школярів з особливими потребами засобами мистецтва / Н. Л. Тодосієнко // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій університету «Україна». Хмельницький, 2019. – С.106-110.

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ДІТЕЙ ІЗ СИНДРОМОМ ДАУНА ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Мельник Альона, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: І.А. Стахова, асистент кафедри початкової освіти

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF SOFT SKILLS IN CHILDREN WITH DOWN SYNDROME BY MEANS OF THEATRICAL ART

Melnyk Alona, bachelor`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлено особливості формування м'яких навичок молодших школярів засобами театрального мистецтва. Розкрито позитивний вплив театру та процес соціального становлення дітей з синдромом Дауна.

Ключові слова: діти із синдромом Дауна, театр, театральне мистецтво, soft skills (м'які навички).

Abstract. The article highlights the peculiarities of the formation of soft skills of junior schoolchildren by means of theatrical art. The positive influence of the theater and the process of social formation of children with Down syndrome are revealed.

Key words: children with Down syndrome, theater, theater, soft skills.

У сучасному суспільстві важливого значення надається соціальному становленню та утвердженню кожної особистості. Таке завдання ставиться перед фахівцями психолого-педагогічного профілю, які працюють в умовах інклюзивної освіти [10; 11]. Так, на думку О.Демченко [1], поряд із корекційно-розвивальними заняттями для дітей з особливими освітніми потребами необхідно проводити соціально-виховні форми. Дослідниця робить акцент на обдарованих дітях, які на міжнародному рівні визнані особами з особливими освітніми потребами.

У свою чергу вважаємо, що особливо це стосується людей із синдромом Дауна, адже вони мають фізіологічні проблеми, які впливають на їхнє здоров'я, фізичний та психологічний стан. Зазвичай, таким людям важко влитися в звичайне суспільне життя, знайти свою нішу в ньому та реалізувати можливості. Саме тому ще в молодшому шкільному віці педагогові потрібно звертати увагу на розвиток soft skills (м'яких навичок) учнів із синдромом Дауна, допомогти їм формувати комунікативну компетентність, розвивати креативність, здатність працювати в команді, відстоювати та обґрунтовувати свою точку зору тощо. Досягти бажаного результату, на нашу думку, можливо залучаючи дітей із синдромом Дауна до театральної діяльності, адже театр – є сукупністю різних видів мистецтв, де кожен учень може розкрити свою індивідуальність та проявити себе.

Основні шляхи організації навчання та виховання дітей із особливими освітніми потребами висвітлили у своїх працях В. Засенко, Д. Депплер, Т. Дмитрієва, А. Колупаєва, З. Ленів, Т. Лорман, Д. Харві, А. Хіля, Н. Шматко та ін. Питання всебічного розвитку дітей з синдромом Дауна досліджували Н. Аскаріна, А. Катаєва, М. Пітерсі, Р. Трілор, П. Лаутеслагер. Використання театралізованої діяльності як засобу розвитку учнів представили у своїх роботах І. Барановська, О. Деркач, Н. Муляр, Н. Сорокіна, Л. Стрелкова, О. Олійник, Л. Макаренко, Н. Луцак.

Синдром Дауна – це один з найпоширеніших хромосомних розладів, який легко розпізнається та характеризується порушенням розумового розвитку. “Синдром Дауна обумовлює появу ряду фізіологічних особливостей, внаслідок яких дитина буде повільніше, ніж її ровесники розвиватися і проходити загальні для усіх дітей етапи розвитку” [10, с. 34]. “Основні ознаки дітей, які

мають синдром Дауна: ослаблений м'язовий тонус, пласке обличчя, очі скошені та мають з внутрішньої сторони складки шкіри, пласке перенісся, короткі пальці кисті рук, маленькі, низько посаджені вуха, невелика голова, маленький рот і великий язик, нерідко спостерігається надмірне слиновиділення” [4, с. 98].

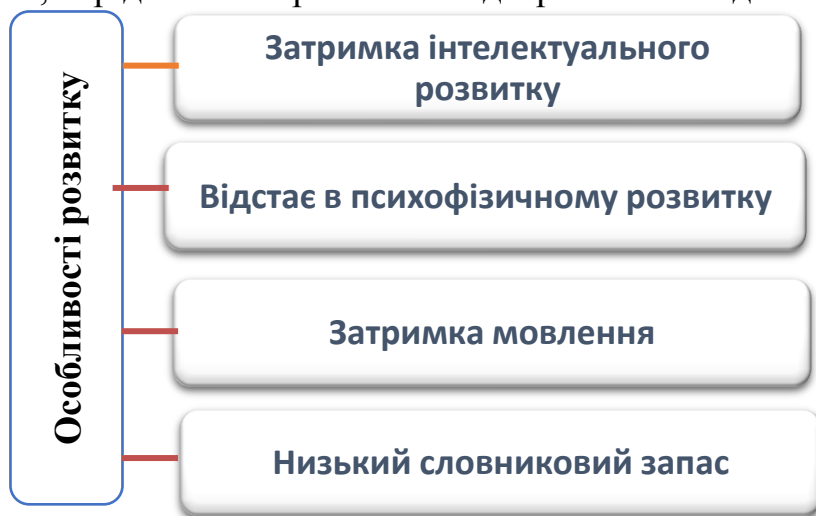

Рис. 1. Розвиток дитини з синдромом Дауна

Формування soft skills є надзвичайно важливим для дитини із синдромом Дауна. У науковій спільноті ці навички називають поняттям «м'які навички» (soft skills). Вони протиставляються жорстким – спеціальним вузькопрофесійним навичкам (hard skills), бо не мають однозначної жорсткої прив'язки до конкретної діяльності. Часто м'які навички називають також універсальними або функціональними компетенціями, а факт володіння ними – функціональною грамотністю (functional literacy) [7]. До м'яких навичок належать: здатність до роботи в команді, вміння комунікувати, знаходити спільну мову з людьми різного віку, розвиток критичного мислення та креативності, вміння раціонально використовувати свій час.

Розвивати м'які навички ефективно шляхом залучення школярів до театрального мистецтва. Театральні форми діяльності ефективно впливають на формування міфопоетичного погляду дітей на світ, допомагають учням глибше осягнути символічність життєвих ритмів у природі та їх значущість для життєвих процесів людини в ході сценічного втілення різноманітних об'єктів та явищ навколишнього світу. Елементи гри, діалог, музика, пісні та танці, використання костюмів і масок зумовлюють злиття учасників вистави з об'єктами втілення [8, с. 8].

Театр є синтезом мистецтв, який увібрав у себе практично все, що допомагає всебічно розвиватися кожній людині, а саме:

- навчитися логічно і правильно висловлювати свої думки;
- збагатити словниковий запас;
- позбутися мовленнєвих дефектів;
- розвитку координації рухів;
- виробленню почуття ритму;
- формуванню пластичності;
- виробленню правильної постави;

- удосконаленню навичок відчуття свого тіла;
- вільної комунікації;
- концентрації уваги;
- фантазії й уяви [8, с. 28].

Науковці [2] виділяють театр природи як ефективну форму роботи з розвитку soft skills дітей молодшого шкільного віку та розвробляють зміст і напрями підготовки майбутніх педагогів до такого виду професійної діяльності [5].

Отже, театральне мистецтво активно впливає на розвиток особистості, допомагає розкрити свій внутрішній потенціал, сформувати soft skills (м'які навички) у процесі роботи над постановкою спектаклю, адже дітям разом потрібно обрати чи написати сценарій, працювати над музичним оформленням, декораціями, підбирати костюми, репетирувати тощо. Саме така активна спільна діяльність допоможе спрямувати власні здібності у потрібне русло та розвивати їх, створить сприятливу атмосферу для соціалізації особистості, дозволить дітям із синдромом Дауна відчувати важливість та значущість своєї роботи.

Список використаних джерел

1. Демченко О.П. Формування соціальної компетентності дітей з особливими потребами у процесі використання виховних ситуацій / О.П.Демченко // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова : серія 19. Корекційна педагогіка та соціальна психологія : зб. наукових праць. – К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2011. – С.60-63.
2. Казьмірчук Н.С. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів / Н.С. Казьмірчук, О.В. Жовнич., І.А.Стахова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. 61. – С.23-30.
3. Лазаренко Н. І. Зміст, структура і основні напрямки діяльності наукової лабораторії педагогічної майстерності викладача вищої школи / Н.І.Лазаренко // Професійна компетентність педагога в умовах оновлення змісту освіти та вимог ринку праці: зб. Матеріалів III регіональної наук.-практ. конфер. – Т. 15. – С. 24-26. 5
4. Лаутеслагер П. Двигательное развитие детей раннего возраста с синдромом Дауна / П. Лаутеслагер. – М.: Монолит, 2003. – 127 с.
5. Любчак Л.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку // Освітній дискурс : збірник наукових праць / голов. ред. О. П. Кивлюк. – Київ : «Видавництво «Гілея», 2018. – Випуск 9 (11-12) : Педагогічні науки. – С. 91-103.
6. Муляр Н. Виховання дітей молодшого шкільного віку засобами театрального мистецтва / Н. Муляр. – Дрогобич. – 8 с.
7. М'які навички [Електронний ресурс]: – Режим доступу до ресурсу: <http://firststep.com.ua/article/myaki-navichki-soft-skills-ditini-ta-ikh-rozvitok#>
8. Олійник О. М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу : навч.-метод. посіб. / О. М. Олійник. – Кам'янець-Подільський : Волощук В. О., 2017. – 163 с.
9. Педагогічні технології інклюзивного навчання: навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої педагогічної освіти; уклад. : А. Василюк, Ю. Бондар, А.Хіля. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2020. – 168 с.
10. Питерси М. Программа ранней педагогической помощи детям с отклонениями в развитии / М. Питерси, Р. Трилор. – М.: Ассоциация Даун Синдром, 1997. – 218 с.
11. Хіля А.В. Організація навчально-виховного процесу початкової школи в умовах інклюзивної освіти: законодавчий аспект / А.В. Хіля // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського: збірник наукових праць. – Випуск 1.43 (93). – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2013. – Т. 1. – С. 219-223.

ТЕАТР ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

*Орловська Ольга, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: О.П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

THEATER AS A MEANS OF SOCIAL AND EDUCATIONAL WORK WITH INTELLECTUALLY GIFTED CHILDREN

*Орловська Ольга, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. Показано напрями роботи з обдарованими дітьми в закладі освіти. Визначено необхідність розвитку загальних і спеціальних здібностей дітей. Закцентовано на важливості соціальної адаптації обдарованих дітей до умов шкільного навчання. Розкрито потенціал театрального мистецтва у соціально-виховній роботі з потенційно обдарованими дітьми.

Ключові слова: обдарованість, дитяча обдарованість, обдаровані діти, соціальна адаптація, театр, театральна діяльність.

Abstract. The directions of work with gifted children in an educational institution are shown. The need for the development of general and special abilities of children is determined. Emphasis is placed on the importance of social adaptation of gifted children to the conditions of schooling. The potential of theatrical art in social and educational work with potentially gifted children is revealed.

Key words: giftedness, children's giftedness, gifted children, social adaptation, theater, theatrical activity.

У наукових дослідженнях і освітній практиці останніх років важливого значення надається пошуку шляхів і методів творчої самореалізації дітей і підлітків, розвитку їхніх здібностей і талантів. Обдаровані особистості вважаються майбутньою національною елітою, тому, на думку О.Демченко [4], кожна держава має своєчасно ідентифікувати прояви обдарованості в дітей та створювати умови для розгортання їхніх потенціалів.

У сучасних закладах освіти спостерігається позитивна тенденція щодо формування системи пошуку, психолого-педагогічного моніторингу, соціально-педагогічного супроводу обдарованих особистостей та створення умов для їхньої творчої самореалізації. Ідентифікація дітей як обдарованих є складним процесом, зумовленим специфікою такого феномену.

За даними досліджень, на сьогодні налічується близько 100 тлумачень цього феномена. Так, О.Кульчицька [9] стверджує, що обдарованість – це явище складне, комплексне, яке включає набір когнітивних, сенсорних та особистісних якостей людини. На її думку, поняття обдарованості містить такі компоненти: високий інтелектуальний рівень, здатність людини до творчості та наполегливість, яка становить основну якість особистості, своєрідний «сплав»

бажання досягти успіху, емоційну захопленість справою та інтерес до тієї галузі знань, якою займається людина.

У працях сучасних російських (Д.Богоявленська, Н.Лейтес, В.Панов, В.Шадриков, В.Юркевич, Є.Яковлева, В.Ясвін та ін.) і українських (Н.Завгородня, В.Доротюк, М.Гнатюк, О.Моляко, О.Музика, Н.Теличко та ін.) учених висвітлюється питання *дитячої обдарованості*, виявлення і розпізнання потенційних можливостей обдарованих дітей, створення умов для їх навчання й розвитку в майбутньому. Послугуємося узагальненнями О.Демченко [3], яка вважає, більш коректним є використання термінів «дитина з проявами обдарованості», або «потенційно обдарована дитина». У своїх працях вона обґрунтовує позицію щодо необхідності «раннього виявлення ознак обдарованості в дітей, але обережної ідентифікації особистості як обдарованої, з одного боку, є науково обґрунтованими, підтвердженим вагомими аргументами, які пов'язані з віковими особливостями розгортання потенціалів обдарованості».

Дитяча обдарованість, відповідно до досліджень Н. Карпенко, «цілісна, складна, багатогранна динамічна психологічна система, яка є підсумком індивідуального шляху розвитку і водночас потенціалом майбутнього розвитку, саме тому обдарованість дитини на кожному віковому етапі може бути належно зрозумілою лише з позиції системності та розвитку». Науковцем з'ясовано, що вираження і динаміка психологічних проявів обдарованості залежить від виду обдарованості (з іншого боку – специфіка прояву обдарованості є одним із критеріїв виділення її видів), віку дитини, умов її навчання і виховання, у тому числі сімейного [7, с.234].

У психологічному дискурсі виділено й описано декілька видів обдарованості, серед яких найбільш повно представлена інтелектуальна. Ми вважаємо, що особливої актуальності набуває проблема навчання і розвитку дітей з так званої загальної, а не спеціальної обдарованістю. Це пов'язано з тим, що, як нами було показано, згідно М. Глухової і Н. Нікітої, загальна обдарованість проявляється по відношенню до різних видів діяльності і виступає в к основу їх продуктивності, а також з ті м, що наявність спеціальної обдарованості не виключає наявність загальної як поєднання здібностей [13, с. 140].

Психологічним ядром загальної обдарованості є розумові здібності (або загальні пізнавальні здібності), навколо яких вибудовуються емоційні, мотиваційні і вольові якості особистості. Педагог має більше можливостей надати допомогу дитині в розвитку загальної обдарованості, а не спеціальної, яка виявляється в конкретних видах діяльності та щодо окремих областей (художньої, математичної, музичної тощо), яка б вимагала від нього додаткової спеціалізації у відповідній області .

Проте, з другого боку, все частіше дослідники обстоюють думку, що для особистісного й кар'єрного зростання обдарованих людей, досягнення ними життєвого успіху важливими є не лише когнітивні, а й соціально значимі якості. Тому педагоги у процесі організації освітньої роботи із обдарованими дітьми, з одного боку повинні розвивати їхні загальні та спеціальні здібності, з

другого боку, створювати умови для соціальної адаптації до шкільного навчання. Для цього необхідно організовувати різні види колективної діяльності дітей, які мають соціально-виховний потенціал.

У зв'язку з цим інтерес становить дослідження значення театру як соціально-культурного феномену, так і педагогічного засобу. Так, дослідники доводять [1; 8; 12], що мистецтво впливає не одну якусь здібність людини, а на людину *в цілому*, а також, часом підсвідомо, формує систему людських настанов. А залежно від того яку роль відіграє художнє мистецтво у житті людини, він виділяє наступні його функції: в інформаційному аспекті – пізнавальну, прогностичну, просвітницьку; у соціальному аспекті – соціально – організаторську та таку, що сприяє соціалізації; в творчому аспекті – евристичну; в ігровому аспекті – розважальну та гедоністичну; в психологічному аспекті – катар сисну і сугестативну; у знаковому аспекті – комунікативну; у виховному аспекті – виховну; в оцінюючому аспекті – оцінну.

Соціальна значущість мистецтва визначається рівнем впливу художніх образів на внутрішній світ людини, на світ напрямків її соціальної діяльності. Досліджуючи питання впливу мистецтва на людину, психологи зазначають, що мистецтво втягує в коло соціального життя найінтимніші і най особистісні складники нашої істоти. Для цього мистецтво володіє значним арсеналом своїх специфічних засобів, відсутніх у інших формах людської свідомості [1; 5]. Мистецтво має велике значення у процесі формування людини майбутнього, воно розширює реальний життєвий досвід особистості та історичну обмеженість досвіду людини, яка живе у певну історичну епоху, і передає їй історично багатобразний досвід людства, озброює особистість художньо організованим, відібраним узагальненням, осмисленим досвідом; надає досвід, оцінений художником, і дозволяє людині відпрацьовувати особисті установки на ціннісні реакції по відношенню до типологічних життєвих обставин [6].

Розвиток обдарованих дітей засобами театрального мистецтва можна розглядати, враховуючи: природу творчого мислення; специфіку театру як виду мистецтва; специфіку театру як особливого комунікативного середовища. Можливості мистецтва як ефективного засобу прилучення особистості до загальнолюдських і національних цінностей зумовлюють такі його особливості: надзвичайно інтенсивна дія на емоційно-почуттєву сферу особистості, здатність до розширення її ціннісних знань у формі художніх образів, спрямування людини до самопізнання та пізнання інших, стимулювання до творення мрій-ідеалів, до самовдосконалення.

Використання різних видів театралізації з метою соціалізації інтелектуально обдарованих дітей потребує спеціальної підготовки майбутніх педагогів, розвиток у них творчості, акторських здібностей, організаторських і лідерських якостей [2; 10; 11; 1].

Отже, у на сучасному етапі спостерігається позитивна тенденція щодо формування системи пошуку, психолого-педагогічного моніторингу, соціально-педагогічного супроводу обдарованих особистостей та створення умов для їхньої творчої самореалізації. У роботі з обдарованими дітьми також особливої значущості набуває проблема формування соціальної зрілості, здатності

передбачити свій життєвий шлях, активно впливати на суспільні події, самостійно діяти відповідно до динамічних соціальних умов, орієнтуватися в людських відносинах, управляти своїм життям. Визначено виховні можливості театрального мистецтва, яке є різноплановою образною системою. Воно може розгорнути на своїх сценічних майданчиках усі цінності людського життя і духу, актуалізуючи їх як у глядача, так і у виконавців.

Список використаних джерел

1. Абрамян В.Ц. Театральна педагогіка [Текст] / В.Ц.Абрамян ; Міжнародний фонд «Відродження». – К. : Лібра, 1996. – 224 с.
2. Григорович О.Формування інноваційної культури педагога як стратегічна мета національної системи освіти / О.Григорович, О.Демченко Н.Родюк // Рідна школа. – 2018. – №9–12 (1060). – С.32-39.
3. Демченко О. П. До проблеми використання понять «обдарована дитина» і «дитяча обдарованість» у психолого-педагогічному дискурсі / О.П.Демченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук.пр. - Випуск 51. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. – С.137-143.
4. Демченко О.П. Соціальна обдарованість як передумова становлення елітарної особистості / О.П. Демченко // Освіта та розвиток обдарованої особистості : науково-методичний журнал. – 2015. – №11 (42). – С.29-32.
5. Демченко О.П. Формування соціальної компетентності дітей з особливими потребами у процесі використання виховних ситуацій / О.П.Демченко // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова : серія 19. Корекційна педагогіка та соціальна психологія : зб. наукових праць. – К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2011. – С.60-63.
6. Жеребньова Л. Соціально-психологічний театр / Л.Жеребньова, Т.Артеменко. – К. : Шкільний світ, 2011. – 120 с.
7. Карпенко Н. А. Генезисні аспекти розуміння батьками проявів дитячої обдарованості / Н.А. Карпенко // Матеріали 2 Всеукраїнського психологічного конгресу, присвяченого 110 річниці від дня народження Г. С. Костюка (19-20 квітня 2010 року). – Т. 2. – К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2010. – С. 233-235.
8. Казьмірчук Н.С. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів / Н.С. Казьмірчук, О.В. Жовнич., І.А.Стахова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. – № 61. – С.23-30.
9. Кульчицька О. І. Методика діагностики інтелектуальної обдарованості / О. І.Кульчицька // Обдарована дитина. – 2007. – № 1. – С. 42-44.
10. Лазаренко Н.І. Професійна підготовка вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції : монографія / Наталія Іванівна Лазаренко. – Вінниця : ТОВ «Друк», 2019. – 389 с.
11. Лимар Ю.М. Використання філософського діалогу у формуванні навичок демократичного спілкування майбутніх педагогів / Ю.М. Лимар, О.П. Демченко, І.С. Турчина // Інноваційна педагогіка. – 2019. – Випуск 16. – Т. 1. – С. 110–115.
12. Любчак Л.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку / Л.В.Любчак // Освітній дискурс : збірник наукових праць / голов. ред. О. П. Кивлюк. – Київ : «Видавництво «Гілея», 2018. – Випуск 9 (11-12) : Педагогічні науки. – С. 91-103.
13. Никитина Н.И. Методика и технология работы социального педагога: [учеб. пособие для студентов пед. училищ и колледжей, обучающихся по специальности «Соц. педагогика»] / Н.И. Никитина, М.Ф. Глухова. – М.: ВЛАДОС, 2007. – С. 280–292.
14. Олійник Н. Впровадження активних методів викладання в освітній процес / Н. Олійник, О. Григорович // Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи. Кам'янець-Подільський. – 2020. – С. 47-55.

САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ДІТЕЙ З ООП У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Савуляк Анна, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: А.В. Хіля, кандидат педагогічних наук, старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

SELF-REALIZATION OF CHILDREN WITH PLO IN THE PROCESS OF ORGANIZATION OF THEATER ACTIVITIES

Savulak Anna, bachelor`s student

Анотація. В статті презентовано театральну діяльність, як важливу складову на шляху до самореалізації для дітей з особливими освітніми потребами. Зображено досвід організації театрального дійства та вплив мистецтва на емоційну сферу і фізичний стан. А також, розкривається поняття «особливого театру», як основи для духовної самореалізації через творчу діяльність.

Ключові слова: самореалізація, діти з особливими освітніми потребами, театральна діяльність.

Abstract. The article presents theatrical activity as an important component on the way to self-realization for children with special educational needs. The experience of organizing a theatrical action and the influence of art on the emotional sphere and physical condition are depicted. Also, the concept of «special theater» as a basis for spiritual self-realization through creative activity is revealed.

Key words: self-realization, children with special educational needs, theatrical activity.

Кожна особистість прагне до самореалізації, не дивлячись на інше розуміння світу, фізичні недоліки чи проблеми із здоров'ям. Саме тому, сьогодні першочерговим завданням інклюзивної освіти є допомогти дітям соціалізуватися та в майбутньому самореалізуватися. Одним зі шляхів до поставленої мети є участь у театральній діяльності, яка допоможе дитині вийти за межі своїх недоліків.

Доведено, що людина має достатньо комплексні потреби. Наявність освітніх потреб об'єднує медичний, психологічний та соціальний критерії шкільного оцінювання, а також береться до уваги орієнтування учнів з різними проблемами розвитку у навчальному середовищі. Взявши до основи цей висновок, було вирішено використовувати термін «діти з особливими освітніми потребами» щодо дітей, які мають певні труднощі у навчанні, та потребують спеціальної допомоги для подолання проблем.

Особа з особливими освітніми потребами – це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту, сприяння розвитку особистості, поліпшення стану здоров'я та якості життя, підвищення рівня участі у житті громади.

Н.Заєркова та А. Трейтяк вважають, що до дітей з особливими освітніми потребами відносяться такі категорії як діти з порушеннями психофізичного розвитку, діти з інвалідністю, діти-біженці, працюючі діти, діти-мігранти, діти – представники національних меншин, діти – представники релігійних меншин, діти із сімей з низьким прожитковим мінімумом, безпритульні діти, діти-сироти, діти із захворюваннями СНІД/ВІЛ та інші [5]. О.Демченко [3] обстоює статус обдарованих дітей як осіб з особливими освітніми, виділяючи різні категорії та відповідно їхні бажання і напрями роботи з ними.

Оскільки такі діти потребують додаткової уваги, спеціальних методів та прийомів організації освітнього процесу, що в свою чергу впливає на їхні навички та досвід. Це створює особливі умови для їхньої життєдіяльності у соціумі (соціалізації) та вимагає посиленої роботи в напрямку самореалізації.

Самореалізація духовного потенціалу особистості знаходить прояв у духовній творчості – творчості у внутрішньому світі, яка потребує свідомого самовдосконалення, розвитку потенційних людських можливостей, завдяки чому здійснюється вплив на оточуючих, на власну долю, на світ в цілому [2; 8].

Поняття самореалізації означає процес розвитку особистості і трансляції нею свого змісту іншим людям і культурі через творчі і комунікативні процеси. Внутрішнім аспектом самореалізації особистості, як більш ширшого поняття, є самоактуалізація.

Для дітей з функціональними обмеженнями найкраще використовувати директивні методи ігрової терапії, що не перевантажені абстрактними поняттями та мисленнєвими операціями. Саме театральну діяльність, яка заснована на грі, використовують для дітей з особливими освітніми потребами для їхнього самовираження, підвищення самооцінки, оволодіння корисною для інших справою, розвиваючи гнучкість та адаптивність. Дитина духовно стверджує себе у світі, відчуває силу своїх здібностей.

Театр – особливий вид видовищного мистецтва, в якому життя відображається за допомогою драматичної дії. Театральна діяльність спрямовує дітей з певними обмеженнями не звертати уваги на проблеми, а розкривати свій внутрішній світ, віднаходити таланти та відчувати себе комфортно у суспільстві. Дослідники [6] розкривають значення різних видів театралізації в процесі соціального розвитку дітей, зокрема театру природи.

Шлемко О. використовує поняття «особливий театр» в основу якого закладає діяльність театального колективу за участю людей з вадами розвитку: з порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату, емоційної сфери, інтелектуальної недостатності, з психічними захворюваннями, а також інтегровані колективи, у яких об'єднуються люди, які мають обмежені можливості здоров'я, а також здорові люди. Варто зазначити, що спільна діяльність дітей є основою для духовної самореалізації та покращує всебічний розвиток особистості [12].

Досить суттєво представлений в Україні досвід організації роботи інтегрованого театру, теоретичні засади та практичне застосування якого описав і запровадив В. Любота. Він зазначає: «З особливим актором простіше працювати, ніж з професійним, як би то не було дивно. Головне – любити тих, з ким працюєш» [1]. Дійсно, варто не звертати уваги на фізичні вади дітей, а занурюватися трішки глибше, зазирати у їх духовний світ та руйнувати кордони між недоліками та талантом. В. Любота наголошує на тому, що до всіх акторів з ООП потрібен індивідуальний підхід. Діти з аутизмом потребують тактильного дотику – це допомагає їм не маніпулювати іншими, адже інколи можуть бути дитячі примхи. Для дітей із порушенням зору важливий звуковий момент. Важливо, щоб їм було цікаво та пам'ятати про різноманітні форми для привернення уваги. Діти потребують підтримки та допомоги, вони не є тягарем

для театрального колективу, а шляхом до самопізнання та підґрунтям для творчості [10; 11].

Герньєр М. у своєму дослідженні показує використання лялькового театру у роботі з дітьми, які мають емоційні розлади. Ця робота розкриває застосування театральної діяльності, як можливості, яка спрямована на соціалізацію, самореалізацію та відпрацювання емоційних конфліктів через створення ляльки, постановки вистави та певної сценічної дії в цьому спектаклі [10; 11]. Ляльковий театр забезпечує зняття емоційної напруги, відчуття повної безпеки, що заохочує до самовираження.

Не потрібно на перше місце ставити діагноз дитини. Варто подбати про те, щоб він став «родзинкою» актора-аматора. Діти подекуди не грають роль, а просто проживають життя на сцені. Саме це є основою театрального мистецтва.

Отже, ми впевнені, що саме театральна діяльність є важливою сходинкою на шляху до самореалізації, затримавшись на якій, діти матимуть можливість відчувати себе єдиним цілим з будь-яким колективом, зуміють показати свої чисті емоції і поринуть у магію театру, не дивлячись на певні перешкоди. Саме дітям з особливими освітніми потребами потрібно подати руку допомоги під час створення театрального дійства. Можливо, не завжди легко, переступаючи певні стереотипи та зазираючи у духовний світ дитини, ми зможемо, за допомогою творчості, стати провідником до важливої мети – самореалізації.

Список використаних джерел

1. Буцко Д. У суспільстві немає посили «возлюбить». Інтерв'ю з режисером театру «Паростки», де грають особливі актори [Електронний ресурс] / Д.Буцко, В. Любота. – Режим доступу: <https://peaceblog.co>
2. Данілавічюте Е. А. Діти з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі / Е.А. Данілавічюте // *Особлива дитина: навчання і виховання*. – 2018. – №3(87). – С. 7-19.
3. Демченко Е.П. Одаренный ребенок как личность с особыми потребностями в инклюзивном пространстве учебного заведения / Е. Демченко, О. Зайцева // *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II, May 26th-27th*. – 2017. – Р. 61–71.
4. Демченко О. П. Свято як форма національного виховання молодших школярів: технологічний аспект / О.П.Демченко // *Проблеми українського національного виховання : збірник наукових праць / за ред. Н. Скотної, М. Чепіль*. – Дрогобич : РВВ ДДПУ ім.І.Франка, 2013. – С.261-272.
5. *Інклюзивна освіта від А до Я: порадник для педагогів і батьків / укладачі Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк*. – К., 2016. – 68 с.
6. Казьмірчук Н.С. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів / Н.С. Казьмірчук, О.В. Жовнич., І.А.Стахова // *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. 61. – С.23-30.
7. Любчак Л.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку/ Л.В.Любчак // *Освітній дискурс : збірник наукових праць / голов. ред. О. П. Кивлюк*. – Київ : «Видавництво «Гілея», 2018. – Випуск 9 (11-12) : Педагогічні науки. – С. 91-103.
8. Сердюк Л.З. Психологічні основи самореалізації особистості / Л.З.Сердюк, О.М. Шамич // *Актуальні проблеми психології*. – 2016. – Том V. – Випуск 16. – С.150-157.
9. *Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості: термінологічний словник / Рибалка В.В.* – Київ, Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. – 424 с.
10. Хіля А.В. Ігрова терапія у контексті соціально-педагогічного супроводу дітей з функціональними обмеженнями / А.В.Хіля // *Простір арт-терапії : творча інтеграція та трансформація в епоху плинного модерну : Матеріали XV міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Львів, 16-18 лютого 2018 р.) / [за наук. ред. А. П. Чуприкова, Л. А. Найдьоновой, О. Л. Вознесенської, О. М. Скар]. - Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. – С. 103-109.*
11. Хіля А.В. Виховання у дітей з функціональними обмеженнями ціннісного ставлення до життя засобами арт-терапії [Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Анна Вікторівна Хіля; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. - Вінниця, 2017. - 339 с
12. Шлемко О.Д. Особливий театр як дієвий інструмент художнього та арт-терапевтичного впливу / О.Д.Шлемко // *Мистецтвознавчі записки*. – Випуск 31 (2017). – С.297-307.

МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ ЗОРУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Снігур Наталія, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: А.В.Хіля, кандидат педагогічних наук, старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

METHODS AND TECHNIQUES OF SOFT SKILLS FORMATION IN CHILDREN WITH VISUAL IMPAIRMENT IN PRIMARY SCHOOL

Snigur Natalia, bachelor`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті представлено інформацію щодо особливостей світосприйняття дітьми з особливими освітніми потребами, зокрема дітьми з порушеннями зору, а також питання формування soft skills, зокрема відповідні методи та прийоми, що можуть бути впроваджені у практику початкової школи.

Ключові слова: soft skills, діти з особливими освітніми потребами, діти з порушенням зору, початкова школа.

Abstract. The article presents information on the peculiarities of the worldview of children with special educational needs, in particular children with visual impairments; the features of the formation of soft skills, including appropriate methods and techniques that can be implemented in practice primary school.

Key words: soft skills, children with special educational needs, visually impaired children, primary school.

Кожного дня у світі відбуваються зміни – освітня ланка не є виключенням. Раніше важливим було виховувати у дітей спеціальні навички, які ефективні для вирішення типових завдань, але сьогодні велика увага звертається на формування soft skills. М'які навички (soft skills) – є необхідними для самореалізації, успішного майбутнього, взаємодії із суспільством, дозволяють швидко адаптуватися до нових умов. Перевага таких навичок у тому, що вони формуються впродовж життя, у школі – за допомогою міжпредметних зв'язків.

М'які навички є важливими не лише для нормо типових дітей, а й для дітей з порушенням зору. В таких дітей або зовсім відсутні зорові відчуття, або спостерігається світловідчуття чи незначний залишковий зір. Через ці особливості в учнів виникають певні проблеми у навчанні, тому вчитель повинен враховувати це.

Дитині може знадобитися більше часу, ніж іншим учням, на виконання завдання або контрольної роботи. Тому, даючи домашнє завдання зі значним обсягом матеріалу для читання й письма, враховуйте фізичний стан учня – діти з порушеннями зору часто втомлюються, тож наприкінці дня ефективність зору

знижується. Для цього необхідно добирати інноваційні інклюзивні технології [1; 11].

Порушення зору може негативно впливати на здатність дитини спостерігати за належною соціальною поведінкою та навчатися базових життєвих навичок. Інші діти опановують ці навички природно, спостерігаючи за іншими людьми. Учні з порушеннями зору слід навчати цілеспрямовано [7, с. 169].

Для оволодіння певними навичками, потрібно вести діалоги, бути комунікабельним, і саме тоді важливо бачити вираз обличчя співрозмовника, його міміку. Так як діти з порушеннями зору не можуть цього зробити, потрібно частіше озвучувати свої дії, змінювати тон голосу, вчитель та однокласники можуть заохочувати учня до гри чи бесіди, адже зазвичай така дитина, спокійно чекає, коли її запросять гратися.

Як було сказано раніше, м'які навички можна формувати впродовж життя. У школі варто звернути увагу на вміння висловлювати свою думку, критичне мислення, взаємодію з оточенням, вміння вести конструктивний діалог, мати свою думку та не боятися відстоювати її.

Soft skills у початковій школі можна вводити різними методами. Зокрема, це може бути інтерактивний метод. Окремі дослідники визначають інтерактивний метод, як діалогове навчання, наголошуючи, що «інтерактивний» означає здатність особистості взаємодіяти чи перебувати в режимі бесіди, діалогу з комп'ютером або людиною» [7, с.106].

Важливо формувати soft skills незалежно від уроку, поєднуючи тему із певними завданнями для виконання творчих робіт, створення проблемних ситуацій, обговорення питань у дискусіях.

Активне залучення дітей для формування soft skills можливе за наявності доступу до необхідних навчальних технологій, отримували належні матеріали й пристосоване обладнання (книги з великим шрифтом чи шрифтом Брайля) для максимально результативного навчання. Більшість навичок розвивається у колективі, тому важливо надавати дітям з порушеннями зору такі ж права й обов'язки, як нормотиповим учням.

Soft skills є навичками для успішного майбутнього. Адже не всі шкільні предмети знадобляться у житті, певні знання з них ми можемо забути, а такі вміння як вміння вести розмову, критичне мислення, вміння комплексно вирішувати проблеми, бути само організованими та працювати у команді будуть потрібними в будь-якій професії та й у повсякденному житті [4; 6].

Беручи до уваги метод створення роботи в малих групах, дозволяє залучити кожного учня до певної діяльності та розподілити обов'язки. Його можна використовувати на різних уроках чи поєднувати теми для кращого засвоєння.

На нашу думку, методи формування комунікативних умінь є дуже корисними та важливими для дітей з порушеннями зору. Адже через поганий зір, або повну його відсутність, такі діти краще сприймають інформацію на слух. А спілкування в діалогах чи групах допомагає кожному учаснику висловити свою думку. Створює позитивні умови для обміну інформацією та

обговорення і вирішення проблем, відповідає принципам особистісно-орієнтованого навчання, тому що кожен учасник робить свій особливий індивідуальний внесок у вирішення поставленого завдання [5].

Для роботи з дітьми в інклюзивному освітньому просторі необхідно добирати інноваційні методи й технології підготовки майбутніх фахівців психолого-педагогічного профілю [3; 69].

Отже, сьогодні сучасній людині потрібно бути різнобічною та формувати м'які навички ще з дитинства. Діти з порушенням зору, які будуть розвивати soft skills у початковій школі краще почуватимуться у суспільстві, знаходитимуть спільну мову з оточуючими, не будуть боятися висловлювати свою думку, доказувати, ризикувати, їхній соціальний розвиток буде на одному рівні з нормотиповими людьми.

Список використаних джерел

1. Василюк А. В. Педагогічні технології інклюзивного навчання : навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / А.В.Василюк, Ю.В. Бондар, А.В.Хіля. – Вінниця, 2020. – 175 с.
2. Гишка Н. Формування загальнонавчальних умінь та навичок в учнів початкових класів // Теорія і методика виховання / Н.Гишка // Наукові записки. Серія: Педагогіка. – 2009. – №1. – С. 29-32.
3. Демченко О.П. Підготовка майбутніх творчих педагогів обдарованих дітей у контексті євроінтеграції / О.П. Демченко // Молодий вчений. – 2019. – № 5.2 (69.2), травень. – С. 47-52.
4. Казьмірчук Н.С. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів / Н.С. Казьмірчук, О.В. Жовнич., І.А.Стахова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. 61. – С.23-30.
5. Лазаренко Н.І. Формування в дітей з функціональними обмеженнями індивідуальної системи знань сенсожиттєвого характеру засобами арт-терапії / Н.І. Лазаренко, А.В. Хіля, А.М. Коломієць // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови, 2017. – Вип. 13. – С. 124-156.
6. Любчак Л.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку // Освітній дискурс : збірник наукових праць / голов. ред. О. П. Кивлюк. – Київ : «Видавництво «Гілея», 2018. – Випуск 9 (11-12) : Педагогічні науки. – С. 91-103.
7. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. — Харків : Вид-во «Ранок», 2019. — 304 с
8. Однорог Г. Теоретичні засади формування ключових компетентностей учнів у закладах професійної освіти засобами інтерактивних технологій / Г.Однорог // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка. – 2018. – № 16. – С. 104-108.
9. Швець Н. А. Вплив соціально-економічних, психолого-педагогічних чинників на забезпечення здорового способу життя в студентському середовищі / Н.А. Швець // Придніпровські соціально-гуманітарні читання, 16 травня 2014 р. – Кіровоград, 2014. – С. 81-84.
10. Саджениця І. 10 професійних навичок, якими має оволодіти людина до 2020 року [Електронний ресурс] / І.Саджениця. – Режим доступу: http://www.tvomisto.tv/news/10_profesinyh_navychok_yakym_maie_ovolodity_lyudyna_do_2020_roku_76398.html
11. Хіля А. В. Актуальні проблеми організації навчально-виховного процесу у школі I-III ступенів в контексті реалізації ідей інклюзивної освіти / А.В.Хіля // Традиції та інновації в практиці початкової школи: збірник наукових праць. – Сімферополь: КІПУ, 2010. – С. 93-97.
12. Ясна І. Soft skills: універсальні навички європейського рівня [Електронний ресурс] / І.Ясна. – Режим доступу: <https://studway.com.ua/soft-skills/>

РОЗВИТОК SOFT SKILLS ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Стариницук Анна, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: А.В. Хіля, кандидат педагогічних наук, старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

SOFT SKILLS DEVELOPMENT OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Starinsuk Anna, bachelor`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкрито питання розвитку *soft skills* у дітей з особливими освітніми потребами та її спрямування на розвиток креативного мислення учнів та їхню соціалізацію, а також на формування основних компетентностей випускника Нової української школи.

Ключові слова: *soft skills, діти з особливими освітніми потребами.*

Abstract. The article reveals the development of soft skills in children with special educational needs and its focus on the development of creative thinking of students and their socialization, as well as the formation of basic competencies of graduates of the New Ukrainian School.

Key words: *soft skills, children with special educational needs.*

Сучасна освітня система створює умови для розвитку конкурентоздатної особистості. Здобуті дітьми знання мають бути такими, що використовуватимуться в повсякденному житті дитини. Так само і освіта має бути побудована на практичних навичках дітей, спрямована на компетентності, що спонукають до творчості, цілеспрямованості і рішучості, вміння йти на розумний (зважений) ризик, мати право самостійно приймати рішення, мати можливість досягати успіхів у навчанні та поза навчальній діяльності, а також пізнавати світ у нових для себе ситуаціях.

Саме тому, сучасний світ вимагає від освіченої особистості оволодіння не *hard skill*, а *soft skills* це також є актуальним для дітей з особливими освітніми потребами. Важливість включення м'яких навичок у навчання дітей з особливими освітніми потребами заключається в соціальній адаптації дітей. Адже адаптація є надважливою для кожного, це необхідність в дружбі, в співпраці, в розумінні, в підтримці. А ще *soft skills* надає можливість побачити різні точки зору на одну і ту ж ситуацію, це змінює кругозір дітей та спонукає до зважених рішень. Тому я вважаю що використання *soft skills* навичок є важливою складовою до розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

М'які (гнучкі) навички – комплексний підхід до вивчення неспеціалізованих, над професійних навичок, за допомогою яких успіх роботи вказує на високу продуктивність виконання завдань не пов'язаних з конкретною сферою діяльності дітей. Розвиток даних навичок передбачає нестандартне виконання стандартних ситуацій, що може підійти як у вирішенні конкретної проблеми так абстрактних понять.

“Soft skills” – свого роду:

– перелік особистих характеристик, які так чи інакше пов'язані з ефективною взаємодією з іншими людьми. Тут передбачена соціалізація дітей з особливими освітніми потребами в умовах розвитку гнучких навичок. Це забезпечує дружні, партнерські стосунки між кожним членом колективу.

– риси особистості, цілі, мотивації та уподобання, які цінуються на ринку праці, у школі та в багатьох інших сферах [1]. Дана характеристика показує важливість розвитку та збагачення цілей, мотивів та уподобань дітей з особливими освітніми потребами, як повноцінних членів суспільства та конкурентоздатних особистостей.

М'які навички передбачають успіх у житті [2]. Програми, що вдосконалюють м'які навички, відіграють важливе місце. Тести досягнень не враховують та не вимірюють м'які навички, включаючи риси особистості, цілі, мотивацію та уподобання, вони перевіряють лише інтелектуальні знання дітей. М'які навички – це не знання, уміння і навички що діти вивчають як теоретичний матеріал на уроках, їх не можна вивчити, завчити чи прочитати, це власна думка учня, це оригінальна позиція дитини щодо вирішення проблемного питання, як на уроці, так і в житті.

Не дивлячись на особливі можливості дитини, кожен має право на навчання та розвиток якостей які допоможуть дітям реалізуватися в майбутньому (набуття певної професії). На це направлена специфіка розвитку м'яких навичок у дітей з особливими освітніми потребами, адже полягає в гнучкості пошуку рішень.

Збагачення soft skills у дітей з особливими освітніми потребами полягає у розвитку:

Уміння працювати в команді, дітям з особливими освітніми потребами вкрай необхідне спілкування в колективі з однолітками та вирішувати спільні питання. Приклади спільних робіт дітей з особливими освітніми потребами: тематичні вечори; заняття літературного гуртка; вечори, свята, благодійні концерти, дитячі вистави; фестиваль творчості і талантів дітей та молоді з функціональними обмеженнями «Повір у себе».

Лідерських якостей, які є важливими, адже в них формується ініціативність, наполегливість та жага до дій у дітей з особливими освітніми потребами. Розвиток даної навички реалізується в таких видах навчальної діяльності: вікторини, конкурси, інтелектуальні турніри «Що? Де? Коли?».

Креативності, яка допоможе дітям шукати вихід із проблемних життєвих ситуацій. Ця навичка спрямована на розвиток гнучких навичок розвитку, що може реалізуватися у художньо-творчій роботі гуртків, заняттях з хореографії, театральної студії, тощо.

Організаторські здібності, які допоможуть розвинути в дитині ініціативність та жагу до дій, можна реалізувати в таких заходах як: вечори, свята, благодійні концерти, дитячі вистави; гурток з набуття навичок самообслуговування; конкурси умільців, дні добрих справ.

Комунікацію, ще один важливий компонент необхідний для формування здорового середовища навчального, виховного та розвивального процесу: екскурсії містом, заочні мандрівки, святкові екскурсії спільно із краєзнавчим музеєм, екскурсії по Україні; рольові ігри, ігри-подорожі.

Емоційний інтелект – вміння дати раду своїм і чужим емоціям: точно зрозуміти, оцінити і виразити їх. Розвиток емоційного інтелекту може

відбуватись у таких видах діяльності, як: спеціалізована зміна «Повір у себе і в тебе повірять інші»; перегляд та обговорення фільмів.

Роботу з інформацією, важлива частина розвитку знань умінь та навичок дітей, адже тут діти навчаються висловлювати власні думки та переживання. Також можна застосовувати на даному етапі такі види роботи, як: перегляд та обговорення фільмів, віршів, казок, мультфільмів, тощо.

Системне мислення, мотивацію. Мотивація спонукає дітей до вивчення нового, а мислення має бути цілісним та змістовним. На цьому етапі співпраці стануть у нагоді такі види роботи як: майстерні творчості; змагання, рухливі та рольові ігри; конкурси умільців; вечори, свята, дитячі вистави [3, с.135-136].

Розвиток м'яких навичок в дітей з особливими освітніми потребами забезпечується таким чином: посилення участі учнів у поза навчальних заходах поряд з класною роботою; сприяння ініціативності учнів щодо створення тематичних і професійно орієнтованих центрів і дитячих осередків; необхідно враховувати розвиток профільного становлення учнів (вибір майбутньої професії), які залучені та не залучені до поза навчальної діяльності; доцільно періодично удосконалювати освітні програми з урахуванням важливості розвитку «soft skills» [4]. Таким чином пояснюється важливість роботи з дітьми що мають особливі освітні потреби, як в умовах загальноосвітнього навчального закладу, так і знайомо межами в умовах загально виховних чи розвивальних заходах. На мою думку такий вид навчальної діяльності є продуктивним адже діти за таких обставин відчують себе більш згуртовано та розкрито, тим ліпше їм пізнавати світ.

Розвиток гнучких навичок в роботі з дітьми що мають особливі освітні потреби це розвиток конкурентоздатності дитини з інвалідністю. Адже це величезна можливість само реалізуватися в суспільстві, повноцінно спілкуватись допомагати і підтримувати інших людей. Здобути професію, мати майбутнє. На мою думку soft skills це не тільки інноваційна технологія розвитку знань, умінь і навичок дітей з особливими освітніми потребами, це шанс на повноцінне життя людей з інвалідністю.

Що стосується підготовки майбутнього фахівця, так це наявність в інклюзивно компетентного вчителя таких професійних та особистісних рис, як: педагогічна любов, доброта, порядність, толерантність, прихильність до дітей; високий рівень внутрішньої та зовнішньої культури; уміння позитивно сприймати дитину з особливими освітніми потребами в класі, вчити учнів сприймати її так само; уміння володіти, керувати почуттями; педагогічний такт; комунікативні здібності; уміння співпрацювати з батьками, колегами, адміністрацією тощо.

Підсумовуючи усе вище сказане, що до розвитку soft skills у дітей з особливими освітніми потребами ми можемо зазначити, що дана тема є дуже актуальною. Адже в ній забезпечується сучасний, креативний підхід, що до розвитку, як навчальних так і особистісних рис, цілей та можливостей кожної дитини. Дана технологія спрямована на розвиток креативного мислення учнів з особливими освітніми потребами та їх соціалізація з іншими членами суспільства. М'які навички є невід'ємною складовою успішного навчання й

обов'язковою компетентністю, якою має володіти випускник Нової української школи.

Список використаних джерел

1. Heckman, J. J., & Kautz, T. (2012). Hard evidence on soft skills. *Labour economics*, 19(4), 451-464.
2. Crosbie, R. (2005). Learning the soft skills of leadership. *Industrial and commercial training*.
3. Хіля А. Організація дозвілдової діяльності дітей з функціональними обмеженнями в умовах центру соціально-психологічної реабілітації / А.В.Хіля // Наукові записки: Збірник матеріалів науково-практичної конференції випускників і студентів ІІІМ. – Вінницький державний педагогічний університет ім. М.Коцюбинського, м. Вінниця. – 2011. – Випуск 9. – С.134-138.
4. Коляда Н. Практичний досвід формування «soft skills» в умовах закладу вищої освіти / Н.Коляда, О.Кравченко // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2020. – №3(27). – С. 137-145.
5. Демченко О.П. Формування соціальної компетентності дітей з особливими потребами у процесі використання виховних ситуацій / О.П.Демченко // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова : серія 19. Корекційна педагогіка та соціальна психологія : зб. наукових праць. – К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2011. – С.60-63.
6. Казьмірчук Н.С. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів / Н.С. Казьмірчук, О.В. Жовнич., І.А.Стахова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. 61. – С.23-30.
7. Любчак Л.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку // Освітній дискурс : збірник наукових праць / голов. ред. О. П. Кивлюк. – Київ : «Видавництво «Гілея», 2018. – Випуск 9 (11-12) : Педагогічні науки. – С. 91-103.
8. Педагогічні технології інклюзивного навчання: навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої педагогічної освіти; уклад. : А. Василюк, Ю. Бондар, А.Хіля. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2020. – 168 с.
9. Швець Н. А. Вплив соціально-економічних, психолого-педагогічних чинників на забезпечення здорового способу життя в студентському середовищі / Н.А. Швець // Придніпровські соціально-гуманітарні читання, 16 травня 2014 р. – Кіровоград, 2014. – С. 81-84.

ТЕАТР ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ ДО УМОВ ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

*Шимонович Валентина, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: О.П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

THEATER AS A MEANS OF SOCIAL ADAPTATION OF GIFTED CHILDREN TO THE CONDITIONS OF SCHOOLING

*Šimonović Valentina, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. Представлено сучасний підхід щодо визнання статусу обдарованої дитини як особистості з особливими освітніми потребами. Показано, що такі діти мають низку соціально-психологічних проблем. Розглянуто особливості дезадаптації обдарованої особистості в закладі освіти як проблему інклюзивної педагогіки. З'ясовано причини й наслідки дезадаптованості обдарованих школярів. Показано значення включення дітей обдарованих дітей у театралізовану діяльність як спосіб їх соціальної адаптації до умов шкільного життя.

Ключові слова: обдарованість, обдаровані діти, соціальна адаптація, дезадаптація, театр, театралізована діяльність..

Abstract. *A modern approach to the recognition of the status of a gifted child as a person with special educational needs is presented. It is shown that such children have a number of socio-psychological problems. The peculiarities of maladaptation of a gifted person in an educational institution as a problem of inclusive pedagogy are considered. The causes and consequences of gifted students' maladaptation have been clarified. The importance of including children of gifted children in theatrical activities as a way of their social adaptation to the conditions of school life is shown.*

Key words: *giftedness, gifted children, social adaptation, maladaptation, theater, theatrical activity .*

Усе частіше об'єктом уваги науковців і педагогів-практиків, яких цікавить проблема обдарованості, постають не лише концепції та теорії, що пояснюють такий феномен. Потребує нагального розв'язання широке коло питань, пов'язаних зі створенням безпечних і сприятливих умов для творчої самореалізації талановитих дітей. Осмислення необхідності створення системи розвитку, підтримки і захисту інтересів обдарованих особистостей відбувається в контексті впровадження інклюзивного підходу, відповідно до положень якого визнаються їхні особливі потреби, зумовлені високим рівнем розвитку здібностей, нерідко асинхронністю розвитку та наявністю низки труднощів різного походження.

Серед інших складних аспектів роботи з обдарованими учнями гостро постає необхідність допомоги їм успішно включитися в соціокультурний простір і соціальні процеси, адаптуватися до умов життя в технократичному, ринковому суспільстві. Успішна адаптація до соціальних умов передбачає можливість максимальної самореалізації обдарованої дитини, а звідси – глибоку увагу до індивідуальних особливостей потреб і можливостей кожної дитини. Виникає потреба розвивати в дітях самостійність, ініціативу, підприємливість, почуття власної гідності та відповідальності.

В ідеалі обдарована дитина має зайняти достатньо високий соціальний статус в учнівському колективі, завоювати авторитет і довіру, почувати себе комфортно серед однолітків. Проте, як засвідчують результати експериментальних досліджень, досить поширеним є явище дезадаптованості обдарованих дітей як результат неуспішної соціалізації. Тому аспект соціалізації обдарованих, попередження дезадаптації таких дітей усе більше стає пріоритетом у педагогічних дослідженнях і напрямом роботи педагогів.

З метою з'ясування причин і наслідків дезадаптованості дітей в умовах масової школи вчені (І.Дубровіна, В.Каган, В.Мурзенко, М.Певзнер та ін.) провели спеціальне дослідження. У ході інших наукових розвідок (Н.Толстих, О.Новікова) однією з причин неадаптивної поведінки і виникнення афективних переживань у підлітків було визначено порушення їх взаємин з ровесниками.

Соціальна дезадаптація – це часткова або повна втрата людиною здатності пристосовуватися до умов соціального середовища. Соціальна дезадаптація означає порушення взаємодії індивідуума зі середовищем, що характеризується неможливістю здійснення ним в конкретних мікросоціальних умовах своєї

позитивної соціальної ролі, відповідно до його можливостей. Соціальна дезадаптація має чотири рівні, що відображають глибину дезадаптованості людини:

- нижній – прихований, латентний рівень прояву ознак дезадаптації;
- «половинний» – починають проявлятися дезадаптивні «пертурбації», коли відхилення стають поворотними: то виникають і виявляють себе, то зникають, щоб знову з'явитися;
- стійкий – відображає глибину, достатню для руйнування колишніх адаптивних зв'язків і механізмів;
- дезадаптація, що закріпилася, – має очевидні ознаки стійкої результативності [5, с.57].

Щодо характеристики дефініції «дезадаптованість» послуговуємося визначенням, запропонованим І.Сабанадзе [16], який дослідниця тлумачить як специфічну, інтегральну властивість індивідуальності людини, що проявляється в емоційній нестабільності, психогенних реакціях, тривожності, низькій мотивації досягнення та у акцентуації рис характеру. Процес і результат дезадаптації зумовлюється внутрішніми (когнітивними, мотиваційними та емоційними), зовнішніми (соціальними й поведінковими) та характерологічними чинниками. Залежно від дестабілізуювальних умов дезадаптивність характеризується ситуативним, стійким, очевидним і критичним рівнем розвитку.

Науковці [3] за результатами досліджень пропонують класифікацію дезадаптованих проявів у поведінці сучасних підлітків: реакції активного протесту (агресивність, негативізм у стосунках, афективна напруженість, що виражається у спалахах гніву, роздратуванні); реакції пасивного протесту (депресивний стан, наявність страхів, відсутність інтересу до навчання, ігор, розваг); реакції тривожності та невпевненості (напруженість, скутість, нестійкі контакти з однолітками).

Узагальнення наукового фонду з проблеми соціальної дезадаптації сучасних дітей і підлітків дало нам підставу зробити висновок, що особливо гостро на сучасному етапі постала соціальна адаптація обдарованих дітей і підлітків. Аналіз результатів досліджень [5; 6; 8; 9] засвідчує, що рівень адаптивності дитини в сучасному суспільстві часто залежить від рівня її обдарованості. Діти з особливою обдарованістю характеризуються різким зниженням адаптаційних характеристик, підвищеним рівнем тривожності. Обдаровані діти не однаково легко вживаються, адаптуються до нових умов навчання в школі та поза школою з групою однолітків, тому в них виникає чимало труднощів на різних етапах шкільного навчання.

У ході вивчення наукової літератури було встановлено, що існує низка ризиків соціалізації обдарованих дітей, труднощів їх соціальної адаптації, які пов'язані з унікальністю обдарованої особистості, суттєвим випередженням у її розвитку, специфікою сприйняття таких дітей ровесниками й дорослими. Причини й характеристики труднощів обдарованих учнів досліджували психологи (Ю.Гільбух, О.Матюшкін, В.Моляко, А.Савенков, О.Фокіна,

Г.Цукерман, В. Чудновський та ін.). Проблеми соціалізації та адаптації обдарованих школярів до умов навчання дослідники об'єднали в дві групи:

– труднощі, пов'язані з їхніми особистісними рисами характеру (чутливість, активність, неадекватність самооцінки);

– труднощі, пов'язані з впливом мікросоціуму (відчуття дискомфорту в класі, конфлікти з однолітками, відчуття незадоволеності, або, навпаки, переоцінювання власної діяльності, нехтування досягненнями інших дітей, нетерпимість до дітей, які проявляють низький рівень інтелектуальних здібностей).

Висока ймовірність соціальної дезадаптації обдарованих дітей часто пов'язана з їхніми індивідуальними особливостями. Зокрема, існує науковий підхід, за якого феномен «обдарованості» пояснюють як асинхронний розвиток, в якому неординарні пізнавальні здібності й особливе вміння сприймати навколишню дійсність створюють таке світобачення, яке якісно відрізняється від норми. Унікальність обдарованих дітей робить їх найуразливішими і вимагає особливого підходу з боку батьків, учителів, психологів з метою створення умов для найбільш повного розвитку їхніх здібностей (ColumbusGroup, 1991).

Також в останні десятиліття в науковому обігу використовується термін «диссинхронія», яке пояснюється як цілісне явище, але з диференціацією на два основних аспекти: внутрішній (інтернальний), пов'язаний з нерівномірністю розвитку різних психічних процесів, і зовнішній (екстернальний), що відображає особливості взаємодії обдарованої дитини з його соціальним оточенням [2].

До особливостей обдарованих дітей, які ускладнюють процеси соціалізації та адаптації, вчені (Ю.Бабаєва, Н.Лейтес, О.Марінушкіна, Л.Токарева, Л.Туріщева, О.Щелбанова та ін.)відносять: прояви ворожості до освітньої установи, пов'язаної з тим, що навчальний план не відповідає здібностям обдарованої дитини; відмінність ігрових і дозвіллевих інтересів, оскільки обдарованим дітям подобаються складні ігри й нецікаві ті, якими захоплюються їхні однолітки середніх здібностей, що призводить до відчуження обдарованих дітей в колективі однолітків; схильність до комфортності та за нурення в філософські проблеми; невідповідність між фізичним, інтелектуальним та соціальним розвитком, що призводить до прагнення спілкуватися і грати з дітьми старшого віку й утруднення, в зв'язку з цим; розвиток лідерської позиції тощо.

Слід зазначити, що, з одного боку, обдаровані діти самі часто «випадають» колективних відносин. Захоплення, улюблена справа не залишають їм часу для неформального спілкування з однолітками. Водночас знання, вміння і здібності обдарованої дитини не завжди розпізнаються й цінуються в класі та забезпечують високий статус обдарованої дитини в колективі. Не знайшовши визнання серед однолітків, такі діти самореалізуються поза школою, поза класом, вони стають байдужими до життя колективу.

З другого боку, обдарована дитина, маючи свої цінності, часто вимушена протистояти тій чи іншій соціальній групі, яка не бажає її приймати. В

контексті цього, вчені наголошують на внутрішньому конфлікті між бажанням обдарованих бути такими, як усі, чи бути обдарованими, що, в свою чергу, в підлітковому та юнацькому віці веде до втрати обдарованості. «Більшість учнів, які вже мають ознаки обдарованості, відмовляються від них на користь соціальної злагоди, а ті, які не відмовляються, – відчують на собі, на своїй ще не сформованій особистості, всю силу соціальних санкцій» [10, с. 39].

Тому важливим завданням соціальних педагогів, психологів, учителів є виявлення соціально дезадаптованих обдарованих дітей і надання їм професійної допомоги, проведення успішної корекції для подолання сформованої ситуації дезадаптованості. Так, Л.Токарева, досліджуючи труднощі в соціалізації обдарованих дітей, на основі праць А.Маслоу стверджує, що успішна соціальна адаптація може здійснитись через самореалізацію й самоактуалізацію в певному середовищі [17]. У свою чергу, О.Музика зазначає, що розвиток здібностей, «вміння знаходити діяльності для отримання визнання серед можливих варіантів, які пропонує життя, є тим загальним, який підвищує адаптивність людини в соціальному середовищі, забезпечує соціалізацію й соціальну адаптацію особистості та її розвиток у суспільстві» [10].

Визнаючи обдарованість як стійку характеристику особистості в результаті диференційованого розвитку, необхідно зрозуміти і підтримати обдаровану дитину в цілому, а не тільки її досягнення. Це допоможе їй розвивати не тільки здатність досягати результатів у діяльності, отримувати перемоги, просуватися вгору в особистісному зростанні, але й відчувати себе реалізованою й самоцінною особистістю.

Ефективність роботи з соціалізації обдарованих учнів залежить від системи роботи, яка передбачає дотримання таких етапів:

– *адаптивно-діагностичний*, який передбачає оцінку труднощів в адаптації та соціалізації в цілому, розподіл дітей за типами обдарованості; установлення соціальних зв'язків обдарованих зі спеціалізованими освітніми та дозвілєвими установами; орієнтація позиції батьків на позитивне сприйняття, розуміння і фасилітації розвитку обдарованої дитини в сім'ї;

– *дослідницько-прогностичний*, спрямований на формування стійкого статусу обдарованої дитини, його здатності до самостійного управління різними видами діяльності, рефлексивного аналізу та накопичення власного соціокультурного досвіду;

– *проективно-творчий*, під час якого відбувається становлення комфортно-орієнтованого соціально-культурного середовища обдарованої дитини, вибудова траєкторії розвитку й саморозвитку її особистості [17].

У науковій розвідці Н.Завгородньої [9] обґрунтовано й перевірено психолого-педагогічні умови успішної соціалізації обдарованих учнів у закладі освіти. Зокрема, дослідниця відзначає необхідність забезпечення різноманітних видів спілкування обдарованих дітей з дорослими, однолітками із звичайних шкіл і груп, із талановитими й здібними дітьми.

На наш погляд, простором для спілкування й соціальної адаптації є театралізована діяльність дітей, яка може організовуватися як на уроках, так і

в позаурочній діяльності. Поділяємо думку Л.Артемової, що сценічне мистецтво за своєю природою зумовлює розвиток почуття колективізму, навчає умінню підпорядковувати свої особисті інтереси загальній справі. Тобто дитина відчуває відповідальність, оскільки спільний інтерес залежить від кожного [1, с. 46]. Окрім цього, у театралізованій діяльності реалізуються потреби дитини у самовираженні, спілкуванні, пізнанні себе та світу через відтворення різних образів та ситуацій. Крім того, така діяльність впливає на розвиток всіх психічних процесів та різних сторін життєдіяльності дитини, сприяє розвитку інтелектуальної, фізичної, комунікативної, морально-вольової, поведінкової сфер особистості [4, с. 74]. А це проявляється у процесі соціалізації дитини серед своїх однолітків, оскільки в порівнянні з ними вона оцінює свої можливості.

До того ж, Н.Завгородня [9] акцентує на важливості підготовки вчителя до проведення спеціальної роботи із його до соціалізації обдарованих учнів з використанням соціально-виховних засобів освітнього середовища. Різні аспекти професійного становлення студентів, спрямованого на вироблення якостей, необхідних для роботи з обдарованими дітьми, представлено в працях сучасних дослідників [7; 11; 12; 14].

Отже, соціалізація і соціальна адаптація обдарованих дітей є взаємопов'язаними складними, безперервними, багатофункціональними процесами, що протікають на біологічному, психологічному, соціальному, культурному рівнях. Успішний їх перебіг дозволить допомогти обдарованій дитині досягнути позитивних результатів у діяльності, спілкуванні, самовдосконаленні, саморозвитку; розширити соціальні зв'язки із зовнішнім світом. Проблеми адаптації обдарованих дітей у школі обумовлені їхніми психологічними та соціальними особливостями, як результат, призводять до втрати віри в себе, в свою індивідуальність, неповторність. Завдання соціально-педагогічної роботи полягають у виявленні дезадаптованих обдарованих дітей, об'єднанні зусиль учителів і батьків для допомоги обдарованій дитині у процесі входження в складний світ соціальних відносин, створенні необхідних умов для їх духовного, інтелектуального зростання та самореалізації.

Список використаних джерел

1. Артемова Л.В. Театр і гра. Вдома, у дитячому садку, в школі / Л.Артемова. – К.: Томірс, 2002. – 291 с.
2. Бабаєва Ю.Д. Особенности развития эмоциональной сферы одаренных детей и подростков / Ю.Д. Бабаєва // Одаренный ребенок. – 2003. – №1. – С.6-23.
3. Болтівець С.І. Педагогічна психогігієна : теорія та методика [монографія] / С. І. Болтівець. – К. : Редакція «Бюлетеня ВАКу України», 2000. – 302 с.
4. Гандзілевська Г.Б. Соціалізація обдарованих молодших школярів через самореалізацію в учнівському колективі. – Наукові записки. Серія Педагогіка і психологія. – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2009. – Вип.13. – С. 86-96.
5. Губанова Н. В. Социальная дезадаптация одаренных детей : проблема или норма? / Н.В.Губанова // Актуальные вопросы психологии : материалы III Международной научно-практической конференции. – Краснодар, 2012.– С. 55-58.
6. Демченко О. П. До проблеми використання понять «обдарована дитина» і «дитяча обдарованість» у психолого-педагогічному дискурсі / О.П.Демченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук.пр. - Випуск 51. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. – С.137-143.
7. Демченко О.П. Практикум з історії педагогіки : навчально-методичний посібник для викладачів історії педагогіки, на допомогу студентам педагогічних ВНЗ під час самостійного вивчення теоретичних основ, підготовки до семінарських і практичних занять / О.П.Демченко. – К. : Видавничий дім «Слово», 2012. – 432 с.

8. Демченко О.П. Формування суб'єктності соціально обдарованої особистості в культурно-освітньому просторі як умова її соціалізації / О.П.Демченко // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка : Серія психологія. – 2017. – №6. – С.47-51.
9. Завгородня Н.М. Система педагогічних умов соціалізації обдарованих учнів / Н.М. Завгородня // Вісник Запорізького національного університету. – 2008. – № 1. – С.101-105.
10. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. – Житомир : Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
11. Казьмірчук Н.С. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів / Н.С. Казьмірчук, О.В. Жовнич., І.А.Стахова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. 61. – С.23-30.
12. Лазаренко Н.І. Формування в дітей з функціональними обмеженнями індивідуальної системи знань сенсожиттєвого характеру засобами арт-терапії / Н.І. Лазаренко, А.В. Хіля, А.М. Коломієць // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови, 2017. – Вип. 13. – С. 124-156.
13. Литвак Р. А. Современные исследования социальных проблем : электронный научный журнал [Электронный ресурс] / Р.А.Литвак, Т.В.Бондарчук. – №1(09). – 2012. – Режим доступа : www.sisp.nkras.ru
14. Любчак Л.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку / Л.В.Любчак // Освітній дискурс : збірник наукових праць / голов. ред. О. П. Кивлюк. – Київ : «Видавництво «Гілея», 2018. – Випуск 9 (11-12) : Педагогічні науки. – С. 91-103.
15. Педагогічні технології інклюзивного навчання: навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої педагогічної освіти; уклад. : А. Василюк, Ю. Бондар, А.Хіля. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2020. – 168 с.
16. Сабанадзе І. О. Соціально-психологічні фактори дезадаптивності та її корекція у підлітків : дис... канд. психол. наук : спеціальність 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / І. О. Сабанадзе ; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 1997. – 260 с.
17. Токарева Л. Деякі аспекти соціалізації обдарованого молодшого школяра / Л.Токарева// Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. академіка С. Д. Максименка. – К. : Главник, 2005. – Т. IV. – Вип. 26 – С. 149-157.

ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Щерба Віолетта, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THEATER ART AS A MEANS OF DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS

Scherba Violetta, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** Показано значення театралізованої діяльності в розвитку творчих здібностей молодших школярів. Розкрито особливості формування таких здібностей у дітей з особливими потребами. Визначено можливості театралізованих ігор для задоволення освітніх потреб дітей з особливими потребами.*

***Ключові слова:** особливі потреби, творчі здібності, театралізована діяльність.*

***Abstract..** The importance of theatrical activity in the development of creative abilities of junior schoolchildren is shown. The peculiarities of the formation of such abilities in children with special needs are revealed. Possibilities of theatrical games for satisfaction of educational needs of children with special needs are defined.*

Key words: special needs, creative abilities, theatrical activities.

На сучасному етапі розбудови української системи освіти все більше уваги приділяється всебічному розвитку дітей з особливими потребами. В контексті реалізації такого складного завдання важлива роль належить створенню сприятливих умов для розгортання творчих здібностей різних категорій атипових дітей. Важливо не пропустити сенситивні періоди для творчого розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Організація повноцінного зростання дітей, які позбавлені можливості вести повноцінне життя внаслідок відмінностей фізичного або психологічного характеру, потребує зміни форм роботи з ними та використання інноваційних технологій у їх вихованні та навчанні.

Проблема творчості та творчих здібностей учнів хвилювала в різні часи не тільки видатних педагогів, але й мислителів, дослідників, філософів, науковців. Сучасна психолого-педагогічна наука розглядає творчість як постійного супутника розвитку дитини (Л.Виготський); як діяльність, у результаті якої створюється щось принципово нове, оригінальне, що тією чи іншою мірою відбиває індивідуальні нахили і здібності людини (І. Волнов); як процес створення, відкриття чогось нового, раніше невідомого для конкретного суб'єкта (В. Моляко); як особистісно-орієнтовану розвивальну взаємодію суб'єктів, як похідну інтелекту, заломлену через мотиваційну структуру (С.Сисоєва).

Великий вклад у розвиток теорії творчих здібностей дітей зробили психологи (І. Лернер, С. Сисоєва, Б. Теплов та ін.), які вірили у великий творчий потенціал кожної дитини. Вони були переконані, що навчити творчості можна практично всіх дітей, завдяки їхній природній допитливості. Досліджуючи дитячу творчість, вони наголошували про її специфіку. На їхній погляд, учні найчастіше не створюють зовсім новий продукт. Але відкриття суб'єктивно нового для самої дитини вже є проявом її творчості. Робота не за шаблоном, не за зразком є також показником розвинутих творчих здібностей.

В умовах реалізації інклюзивної освіти серед завдань, які стоять перед членами команди психолого-педагогічного супроводу, є створення умов для творчої самореалізації дітей з особливими освітніми потребами. Відповідно до цього, вчитель початкових класів, асистент учителя, практичний психолог педагогам мають шукати оригінальні способи, інноваційні технології розвитку творчих здібностей дітей, урахувуючи їхні здібності, можливості, особливі потреби. Наприклад, у деяких з них спостерігається знижена працездатність і мотивація до будь-яких видів творчої діяльності, слабо розвинена творча уява, порушена рухова сфера та дрібна моторика, тактильно-рухове сприйняття, просторове орієнтування. Зорові, слухові, кінетичні і тактильні процеси сприйняття у таких дітей уповільнені; увага нестійка, розсіяна. Тому включення їх у творчий процес має бути засобом усунення таких труднощів, а також способом компенсації занижених інтелектуальних можливостей.

Дослідники (І. Демченко, О. Демченко, А. Колупаєва та ін.) виділяють різні категорії дітей з особливими освітніми потребами, серед яких визначено і

обдарованих дітей і молодь. Так, О.Демченко [4-5] обстоює такий статус високо здібних і талановитих дітей і виділяє серед них інтелектуально, соціально, художньо, технічно обдаровані, з акторськими здібностями, які можуть бути як успішними, так і не успішними. Одна з їхніх освітніх потреб – це творча самореалізація.

До того ж, привертає увагу група дітей, яких умовно називають «двічі особливими». До них відносять дітей з особливостями в психічному та фізичному розвитку, порушенням здоров'я, в тому числі й з інвалідністю, й в той же час обдарованих. Нерідко як компенсація знижених інтелектуальних можливостей проявляється висока схильність до музичної, художньої, технічної творчості. На думку Дж. Галехера, «приблизно 2% осіб з інвалідністю є обдарованими і найбільш часто зустрічаються серед дітей з синдромом дефіциту уваги, диспраксії, Аспергера; ознаками гіпрелексії; гіперактивністю; соціальними і емоційними проблемами в поведінці; артистів та ін.» [15].

Одним з ефективних засобів розвитку творчих здібностей кожної дитини, з особливими освітніми потребами зокрема є театралізована діяльність. Дослідники пояснюють *театралізовану діяльність* – як вид «художньої діяльності, який пов'язаний зі сприйманням творів театрального мистецтва і відтворенням в ігровій формі набутих уявлень, вражень, почуттів» [3, с. 165].

Дослідники наголошують на великому творчо-розвивальному потенціалі театру як синкретичному виду мистецтва. Погоджуємося з думкою, що «театральне мистецтво здатне стимулювати дітей з особливими потребами до образного і вільного сприйняття навколишнього світу (людей, культурних цінностей, традицій, природи). За його допомогою дитина вчиться поважати чужу думку, бути терпимою до різних точок зору, учиться фантазувати, уявляти, спілкуватися з оточуючими, вчиться долати труднощі, ставити завдання та розв'язувати їх» [11, с. 67]. Це зумовлено тим, що театральне мистецтво є синтетичним видом, що поєднує музику, танець, спів, художнє читання, хореографію та інші жанри. У синтезі мистецтв діти набувають життєвого досвіду, розвивають особистісно-ціннісне ставлення до мистецтва, збагачують світогляд, розвивають мовленнєву діяльність.

Елементи театральної педагогіки втілюються в навчально-виховний процес різними способами, зокрема через використання різних видів *театралізованих ігор*. Такої позиції дотримується Л.Артемова, на думку якої «театралізовані ігри є одним з потужних засобів арт-терапії та можуть бути широко використані з метою розвитку творчості та психокорекції дітей з особливими потребами» [1, с. 78].

Театралізовані ігри є різновидом сюжетно-рольових ігор та зберігають їх типові ознаки: «зміст, творчий задум, роль, сюжет, рольові й організаційні дії та стосунки». Зазначимо, що «немає єдиного варіанту розгортання гри, оскільки кожна тема може бути розіграна в кількох варіантах. Проте, на відміну від сюжетно-рольових, театралізовані ігри розвиваються за заздалегідь підготовленим сценарієм, в основі якого - зміст вірша, казки, оповідання. Готовий сюжет ніби веде за собою, розгортаючи гру» [14].

Виховні можливості театралізованих ігор посилюються ще й тим, що їх тематика практично необмежена. Їх використання може задовольнити різнобічні інтереси дітей, їхні потреби в творчій діяльності, самореалізації. Забезпечуючи розвиток творчих здібностей дітей з особливими освітніми потребами, також варто враховувати, що тематика і зміст театралізованих ігор мають моральне спрямування, передбачають виховання дружелюбності, чуйності, доброти, чесності, сміливості. Такий морально-етичний контекст міститься в кожному фольклорному чи літературному творі, повинен відобразитись в імпровізованих постановках. Педагоги мають спрямувати роботу так, щоб улюблений герой став зразком для морального наслідування та творчої діяльності. Варто допомогти дитині ототожнити себе з цікавим для неї образом. Здатність до такої ідентифікації є непрямим / «м'яким» способом впливу на дітей: емоційно та із задоволенням перевтілюючись в улюблений образ, дитини з особливими освітніми потребами «добровільно приймає і привласнює притаманні йому риси». Самостійне розігрування ролі дає дитині змогу набувати досвіду моральної поведінки, вчитися діяти згідно з моральними нормами [1, с. 58].

Як бачимо, участь дітей у театралізованих іграх дає можливість використовувати їх як переконливий, але ненав'язливий педагогічний засіб, оскільки сама дитина відчуває при цьому задоволення, радість. «Для подолання надмірної скутості, сором'язливості дітей з особливостями психо-фізичного розвитку, що особливо помітно у ході перших драматизацій, необхідно створити атмосферу емоційного комфорту, дружби, взаємодопомоги та поваги один до одного. Заняття краще проводити невеличкими групами (5-6 учнів) з постійним складом учасників. Крім того, розкріпаченню і творчій реалізації учнів сприятиме активна участь педагога у драматизаціях не тільки як керівника, суфлера, а й як активного учасника ігрових дій» [12].

Одним з різновидів театралізованих ігор є *ігри-драматизації*, в основі яких власні діях виконавця, програвання ним певної ролі. «Беручи участь в іграх-драматизаціях, дитина ніби перевтілюється, живе життям персонажа. Це найбільш складне завдання, адже воно не спирається на жодний предметний зразок. Граючи самі, діти використовуючи передусім доступні засоби виразності – інтонацію, міміку, пантоміміку. Атрибут – характерну ознаку персонажа (маску, костюм тощо) - дитина одягає на себе, створити ж образ вона повинна сама за допомогою інтонації, міміки, жестів, рухів» [1, с. 36].

Дослідники виділяють методичні особливості організації гри-драматизації, які потребують режисування і проголошення реплік. На думку Л.Артемової, «необхідні й виразні інтонації, типові для певного образу, які характеризують його вчинки та поведінку, і відповідна міміка, яка доповнює відтінки голосу». Дослідниця також радить, що «потрібно в гри-драматизації ускладнювати ображення поведінки героїв, використовувати пантоміму, яка стає провідним зображувальним засобом». Важливо пам'ятати, що «образ народжується з дій персонажів, їх міміки, інтонації та змісту реплік». З огляду на це, Л.Артемова резюмує, що «все це дає простір для творчого перетворення знайомого сюжету» [1, с.47].

Також доречно використовувати елементи театралізації під час підготовки та проведення свят як комплексної форми виховання дітей молодшого шкільного віку. Як зазначають дослідники [6], з одного боку, підготовка свята має здійснюватися за технологією колективного творчого виховання й тривати певний проміжок часу. Це сприятиме тому, що діти з особливими освітніми потребами матимуть можливість включитися в різні види творчої діяльності. З другого боку, фактичне кожне свято повинно включати елементи театралізованого дійства.

Для розвитку творчих здібностей дітей з особливими освітніми потребами потрібні педагоги, які самі мають потужний креативний потенціал, схильні до інноваційної діяльності. Сучасні дослідники [2; 7; 8; 11] в ході підготовки майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності використовують інноваційні технології, інтерактивні методи для набуття студентами важливих якостей роботи з різними категоріями дітей.

Отже, використання засобів театралізованого мистецтва сприятиме розвитку творчих здібностей дітей з особливими потребами, дасть можливість зрозуміти себе, краще пізнати навколишній світ, розвивати навички взаємодії з іншими людьми, вдосконалюватися емоційно, інтелектуально, духовно і фізично. У театралізованій діяльності розвиваються відчуття, почуття, емоції, мислення, уява, фантазія, увага, пам'ять, воля дітей. Як засіб творчого розвитку театралізована гра дає змогу дітям розв'язувати проблемні ситуації як опосередковано, від імені певного персонажа, так і проявляючи творчість під час створення та розв'язання ситуацій, змінюючи події у виставі. Також важливо, в процесі використання театралізованих ігор, створити певні умови (створення сприятливого середовища, дотримання етапів ігрової діяльності, залучення дітей до театральної культури, забезпечення взаємозв'язку театралізованої гри з іншими видами діяльності) для успішного формування творчих здібностей дітей з особливими потребами.

Список використаних джерел

1. Артемова Л. В. Театр і гра/ Л. В. Артемова. – К.: Томіріс, 2002. – 291 с.
2. Бондар Ю. В. Інтерактивна гра як інструмент розвитку творчих здібностей молодших школярів / Ю.В.Бондар // Наука та інновації – 2019: теорія, методологія та практика : матеріали Міжнародної наукової конференції (Запоріжжя, 6 грудня 2019 року). –Запоріжжя : МЦНД, 2019. – Т. 3. С. – 115–117.
3. Бурно М. Е. Терапія творческим самовыражением / М. Е.Бурно. – М.: Медицина, 1989. – 304 с.
4. Демченко Е.П. Одаренный ребенок как личность с особыми потребностями в инклюзивном пространстве учебного заведения / Е. Демченко, О. Зайцева // SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II, May 26th-27th. – 2017. – P. 61–71.
5. Демченко Е.П. Статус одаренного ребенка в проблемном поле инклюзивной педагогики / Е.П.Демченко // Инклюзивное образование как организационная основа педагогики многообразия : сб. науч. ст. по итогам Международного образовательного проекта «Подготовка и переподготовка педагогов и руководителей образования в среде многообразия». - Мозырь : МГПУ им. И. П. Шамякина, 2016. – С. 105-109.
6. Демченко О. П. Свято як форма національного виховання молодших школярів: технологічний аспект/ О. П. Демченко // Проблеми українського національного виховання : збірник наукових праць / за ред. Н. Скотної, М. Чепіль. – Дрогобич : РВВ ДДПУ ім.І.Франка, 2013. – С.261-272.
7. Імбер В.І. Роль сучасних засобів навчання у формуванні творчої особистості майбутнього вчителя початкових класів / Імбер В.І. // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. Випуск 15. – 2005. – С. 20-23
8. Казьмірчук Н.С. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів / Н.С. Казьмірчук, О.В. Жовнич., І.А.Стахова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. 61. – С.23-30.
9. Кальчук М. І. Авторська програма елективного курсу основ театрального мистецтва / М. І. Кальчук // Початкова школа. - 2006. - № 3. - С. 35-37.

10. Колупаєва А.А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання/ А. А. Колупаєва// наук.-метод. посіб. – К.: Видавнича група «АТОПО», 2011. – 274с.
11. Комарівська Н.О. Підготовка студентів до розвитку творчих здібностей дітей (на матеріалі казки) Н.О.Комарівська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Вип. 28. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2009. – С. 182-185.
12. Любчак Л.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку/ Л.В.Любчак // Освітній дискурс : збірник наукових праць / голов. ред. О. П. Кивлюк. – Київ : «Видавництво «Гілея», 2018. – Випуск 9 (11-12) : Педагогічні науки. – С. 91-103.
13. Педагогічні умови та особливості театралізованих ігор [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://ukrefs.com.ua/page,4,100953-Pedagogicheskie-usloviya-i-osobennosti-teatralizovannyh-igr.html>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
14. Сазонов Е. Ю. Театр наших детей / Е. Ю. Сазонов.– М.: Просвещение, 1988. – 175 с.
15. Gallagher J.J. National agenda for educating gifted students: Statement of priorities / J.J. Gallagher // Exceptional Children. – 1988. – №55.– P.107-114.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОБОТІ З ДІТЬМИ, ЯКІ МАЮТЬ РАС

Юхимець Богдана, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: А.В. Хіля, кандидат педагогічних наук, старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

ORGANIZATION OF THEATER ACTIVITIES IN WORK WITH CHILDREN WITH ASD

Yukhymets Bohdana, bachelor`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті висвітлено питання щодо забезпечення розвитку молодших школярів засобами театралізованої діяльності. Окремо виділено особливості художньо-естетичного розвитку дітей з розладами аутичного спектру. Також зазначено важливість використання драматерапії, як виду психолого-педагогічної корекції у роботі з дітьми з аутизмом.*

***Ключові слова:** художньо-естетичний розвиток, аутизм, театралізація, арт-терапія, драматерапія.*

***Abstract.** The article covers the issues of ensuring the development of junior schoolchildren by means of theatrical activities. Peculiarities of artistic and aesthetic development of children with autism spectrum disorders are singled out. The importance of using drama therapy as a type of psychological and pedagogical correction in working with children with autism is also noted.*

***Key words:** art and aesthetic development, autism, dramatization, art therapy, drama therapy.*

Актуальним для сьогодення є питання інклюзивності та інклюзивного навчання. В закладах освіти створюють умови для того, щоб кожен громадянин зміг реалізувати своє право на освіту. Вчителі працюють над адаптацією навчальних матеріалів для дітей з особливими освітніми потребами, в тому

числі і дітей з розладами аутичного спектру. Значного розвитку в початковій школі набуває театралізована діяльність, яка допомагає долучити всіх учасників до процесу навчання, забезпечити всебічний розвиток молодших школярів.

Значну увагу під час роботи з учнями початкової школи варто приділити художньо-естетичному розвитку. Забезпечити його можна як через естетичне сприймання, так і через самовираження. Діти здатні тонко відчувати емоції, передані засобами творчої діяльності, ділитися своїми почуттями та ставленнями до художнього твору, проявляти співпереживання. Естетичне сприймання та самовираження доцільно використовувати не лише в межах мистецької освітньої галузі, а й у мовно-літературній, математичній, природничій та інших.

У молодшому шкільному віці важлива роль належить самовираженню дітей через власну художньо-естетичну діяльність. Тому, враховуючи психофізіологічні особливості школярів цього віку, під час викладання необхідно залучати їх до творчої діяльності в музичному, образотворчому, театральному та екранних видах мистецтва [2]. Таким чином ми забезпечуємо і перехід від ігрової діяльності до навчально-художньої.

Учні сприймають навколишнє середовище завдяки своїм аналізаторам, але більшість дітей з розладами аутичного спектру дуже вразливі до стимулів зовнішнього середовища (зорових, звукових, нюхових, тактильних); під час сприймання доквілля в них домінує той чи інший сенсорний канал, і вони прагнуть отримати бажані враження саме через цей орган відчуття. Тому, наприклад, коли йдеться про цікавість для дитини певного музичного інструмента, то тут визначальними можуть виявитися такі його характеристики, як зовнішній вигляд, звук, особливі відчуття цього інструмента за дотиком, або його привабливість за запахом тощо. Доречність художньо-естетичних занять з аутичними дітьми обумовлена наступним:

1) оскільки в дітей з РАС увага розсіяна і вони перебувають на «своїй хвилі», потрібно ретельно підбирати засоби для художньо-естетичних занять (певні звуки, мелодії, тексти), які привертають увагу та організують відносну стійкість процесу сприймання;

2) у своєму ставленні прихильність дітей з аутизмом до предметів більша, ніж до людей. Це обумовлює ефективність налагодження діалогу з ними опосередковано, наприклад, через музичні інструменти, матеріал для образотворчого мистецтва, елементи костюмів або декорації;

3) доланню стереотипних проявів, характерних для дітей з аутизмом, розширенню їхнього поведінкового репертуару, їхньої емоційної активації, становленню релаксаційних і регулятивних процесів, їхньої здатності до відгуку як передумови спілкування сприяють заняття, які базуються на мистецьких засадах [3, с. 99].

Під час забезпечення художньо-естетичного розвитку дітей рекомендується використовувати театралізацію. Таким чином, під час засвоєння навчального матеріалу ми забезпечуємо різнобічний розвиток

молодших школярів (розвиток культури мовлення, пластики, малювання, ляльководіння, вокальний і хоровий спів, комунікабельність тощо).

Під «театралізованою діяльністю» розуміємо колективну за своєю природою діяльність, яка включає елементи театральної діяльності, що реалізується в умовних ситуаціях, спрямованих на пізнання навколишнього світу, відтворення суспільного досвіду, зафіксованого у продуктах культури [5].

Розглядаючи гру дитини як синкретичну художню діяльність, як первинну драматичну форму, Л. Виготський підкреслює її цінність в тому, що «актор, глядач, автор п'єси, декоратор і технік поєднуються між собою», що творчість дитини в ній має характер синтезу [1, 361].

Під час роботи з дітьми з РАС доцільно використовувати прийоми арт-терапії, як вид психолого-педагогічної корекції засобами мистецтва. Побудувати адекватну систему психологічного захисту допомагає саме драматерапія. Також вона дає вихід внутрішнім конфліктам і сильним емоціям, допомагає при інтерпретації витіснених переживань, сприяє підвищенню самооцінки, здатності усвідомлювати свої відчуття і почуття, таки чином прокладаючи шлях до підсвідомості. В процесі драматичної постановки задіюється пам'ять, увага, воля, уява, почуття, логіка, вміння володіти своїм тілом, що є досить важливим для дітей з аутизмом. Участь в концертах, виставах дає дітям можливість оновлення та зміни власного життя, шанс спробувати себе в іншому образі. Програючи складні життєві ситуації, звертаючись до схованого в душі у пошуках потрібних емоцій, діти стають більш впевненим у різних ситуаціях спілкування [4], що є необхідною умовою їхньої соціалізації.

Список використаних джерел

1. Бондар Ю. В. Розвиток творчих умінь молодших школярів з особливими освітніми потребами з використанням інтерактивних технологій / Ю.В.Бондар // Науковий вісник Ужгородського університету. – Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2020. Випуск 1 (46). – С. 18–21.
2. Выготский Л. С. Мышление и речь / Л.С. Выготский // Собр. соч. - Москва, 1982. – Т. 2. – 361с.
3. Демченко І.І. Вплив образотворчого мистецтва на творчий розвиток учнів початкових класів // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Збірник наукових праць УДПУ ім. Павла Тичини. Вип. 2. – К.: Науковий світ. – 2002. – № 2. – С. 99-104.
4. Демченко О.П. Формування соціальної компетентності дітей з особливими потребами у процесі використання виховних ситуацій / О.П.Демченко // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова : серія 19. Корекційна педагогіка та соціальна психологія : зб. наукових праць. – К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2011. – С.60-63.
5. Комплексна програма розвитку дітей дошкільного віку з аутизмом «Розквіт» / наук. кер. та заг. ред. Т. В. Скрипник. – Київ, 2013. – 99с.
6. Кротенко, В. І. Психологічна корекція емоційних порушень у дітей молодшого шкільного віку засобами арт-терапії (у проективному ключі) / В. І. Кротенко, К. С. Стрілець // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наук. праць. - Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. - Вип. 29. - С. 190-196. (у проективному ключі).
7. Любчак Л.В. Вибір оптимальної стратегії взаємодії майбутнього педагога з дітьми із особливими освітніми потребами / Освіта дітей з особливими потребами : від інституалізації до інклюзії // Зб. тез доп. / Редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – 210-213
8. Серих Л. В. Формування естетичної культури молодших школярів засобами театралізованої діяльності [Текст] / Л. В. Серих // Педагогічні науки : збірник наукових праць / МОН України, Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка ; [редкол.: А. А. Сбруєва, М. О. Лазарєв, В. І. Лозова та ін.]. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. – С. 250–258.
9. Хіля А.В. Використання елементів арт-терапії у роботі вчителя початкової школи та вихователя закладу дошкільної освіти (теоретичний аспект) / А.В.Хіля // Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя. – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2018. – С.278-281.

10. Хіля А.В. Завдання асистента вчителя під час педагогічного супроводу учня з розладами спектру аутизм / А.В.Хіля // Інноваційні підходи до освіти та соціалізації дітей зі спектром аутистичних порушень: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції 3 квітня 2019 року / К.О.Островська, Д.І.Шульженко, Г.С.Піонківська, Є.О.Кузьмінська. – Львів : Друкарня «Справи Кольпінга в Україні», 2019. – С. 119-121.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ

*Ярмоленко Ліза, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: Н.Г.Мозгальова, доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

THEORETICAL FUNDAMENTALS OF RESEARCH OF THE PROBLEM OF MUSIC-COGNITIVE ABILITIES

*Yarmolenko Lisa, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

***Анотація.** В статті розглянуто теоретичні аспекти дослідження музичних здібностей. Представлено погляди зарубіжних і вітчизняних вчених на дану проблему. Визначено, що до музичних здібностей вчені відносять: емоційний відгук на музику, ладове чуття, чуття ритму, музичне мислення та музична пам'ять.*

***Ключові слова:** здібності, музичні здібності, мислення, пам'ять, чуття.*

***Abstract.** The article considers the theoretical aspects of the study of musical abilities. Presents the views of foreign and domestic scientists on this issue. It has been determined that scientists include: musical response to music, sense of rhythm, sense of rhythm, musical thinking and musical memory.*

Key

***words:** abilities, musical abilities, thinking, memory.*

Значущість звернення сучасної педагогічної науки до особистості дитини постійно зростає, а відносна демократичність суспільства дозволяє народжуватись багатьом науково-педагогічним методикам та розробкам, що спрямовані насамперед особистісний розвиток дитини.

Заглиблюючись у сутність проблеми дитячої особистості, вивчаючи її внутрішні психоемоційні процеси, сучасні педагоги і вчені спираються на численні дослідження з цих питань, які є важливою науковою та педагогічною основою. Заслужують на особливу увагу праці Б.Асаф'єва, І.Беха, Г.Костюка, В.Медушевського, Н.Мозгальнової, Є.Назайкінського, О.Ростовського, О.Рудницької, В.Сухомлинського, Б.Теплова, тому, що саме в них ми знаходимо детальний аналіз та важливі положення, що розкривають внутрішні процеси розвитку музичних здібностей.

Сучасні методики, спрямовані на надання дитині можливості виявити свої здібності і активну позицію в освітньому процесі. Мета їх – навчити не просто «засвоювати» запропонований педагогічний матеріал, а «пізнавати навколишній світ, вступаючи з ним в активний діалог, шукати відповіді на свої запитання за допомогою дорослого і не зупинятися на знайденому як на кінцевій істині» [1, с. 5]

У філософській літературі здібності визначаються як людські «сутнісні сили», що характеризують того, кому притаманні, як діяча, суб'єкта пізнання і практики. Кожна здібність людини – це її спроможність успішно, продуктивно діяти в тій чи іншій галузі людського життя [2]. Для психологів характерним є розуміння здібностей як індивідуально-психологічних особливостей, що передбачає визначення їх місця в структурі особистості та індивідуальності. «По праву здібність, – відмічає С.Рубінштейн, – входить в систему притаманній даній особистості якостей і є проявом її індивідуальності» [6, с.205]. На погляд педагогів-дослідників (Ю.Полуянов, Г.Щукіна), здібності людини розвиваються на базі засвоєння суспільного досвіду, виховання і навчання, в процесі трудової діяльності. «Досвідчена людина в цьому відношенні завжди має переваги перед недосвідченою – наголошує Ю.Полуянов. – Коли людина знає, як діяти, вона й доцільніше, розумніше діє, застосовуючи свої знання при виконанні нових пізнавальних, практичних та інших завдань. Здібний той, хто може ці завдання розв'язувати, а може той, хто вміє, володіє технікою роботи у тій чи іншій галузі, має потрібні навички» [5, с.110].

Аналіз філософських та психолого-педагогічних джерел дозволив констатувати, що:

– здібності кожної особистості не є чимось сталим, вони прогресивно змінюються в міру того, як вона розвивається в цілому;

– здібності являють собою індивідуальні риси кожної особистості, стійкість яких проявляється в навчанні та вихованні;

– показником сформованих здібностей є високий рівень засвоєння програмного матеріалу за інших умов навчання.

Формування музичних здібностей підпорядковується загальним законам розвитку здібностей. Дійсно, музичні здібності не можуть існувати продуктивно без опори на загальні здібності. Якщо окремі сенсорні здібності можуть функціювати без зв'язку з загальними здібностями, то музичні здібності включають і спираються на загальні здібності.

Проблема музичних здібностей досліджується в працях Б.Теплова. Їм вперше був даний глибокий аналіз структури музичних здібностей, органічно пов'язаних з загальним розвитком особистості. Аналізуючи поняття «здібність», Б.Теплов виводить три положення:

– здібність – це такі індивідуально-психологічні особливості, які відрізняють одну людину від іншої;

– під здібностями слід розуміти не будь-які індивідуальні особливості, а тільки ті, що визначають успішність виконання тієї чи іншої діяльності;

– здібності не зводяться до умінь та навичок – вони лише сприяють їх формуванню [7, с.105].

Головною думкою Б.Теплова є те, що здібності не тільки проявляються, але й формуються в діяльності, їх розвиток відбувається тільки в процесі виховання та навчання. Здібності трактуються автором перш за все як якісна, а не кількісна категорія. Головне не те, наскільки обдарована дитина, а те, яка природа її здібностей (в даному випадку музикальності), які якісні характеристики здібностей.

Що стосується музичних здібностей, Б.Теплов зазначає:

– уродженними є не музичні здібності, а тільки задатки, на основі яких ці здібності розвиваються;

– не може бути музичних здібностей, які б не розвивались в процесі виховання та навчання;

– музикальність людини залежить від його вроджених індивідуальних задатків, але вона є результатом розвитку, виховання та навчання;

– проблема музикальності – це перш за все проблема якісна, а не кількісна. Основне, що повинно цікавити педагога і дослідника – це не питання про те, наскільки музикальна та чи інша дитина, а визначення шляхів розвитку її музичних здібностей.

Музичні здібності не існують незалежно одна від одної від друга і формуються в музичній діяльності. Кожна музична здібність пов'язана з визначеною стороною музичної діяльності і не може існувати «сама по собі», як не може існувати одна сторона музичної діяльності без самої діяльності в цілому. Будучи продуктом музичної діяльності, спеціальні музичні здібності, такі як емоційний відгук на музику, чуття ритму, оперування музично-слуховими уявленнями в свою чергу сприяють розвитку творчих здібностей особистості в цілому. Комплекс музичних здібностей, необхідних для занять саме музичною діяльністю вчений називає музикальністю: «музикальність людини залежить від її вроджених індивідуальних задатків, але вона є результатом розвитку, результатом виховання і навчання» [7, с.97].

У деяких роботах в якості самостійності музичної здібності фігурує і музична пам'ять. Відома думка Б.Теплова про те, що не має підстави говорити про неї як про самостійну музичну здібність, оскільки безпосереднє запам'ятовування, засвоєння і відтворення звуковисотного, ритмічного руху складають прямі прояви музичного слуху та чуття ритму. Проте, підкреслюючи тісний зв'язок музичної пам'яті з музичним слухом і чуттям ритму, деякі автори вважають її самостійною музичною здібністю.

Відомі музиканти-педагоги Л.Баренбойм та Г.Ципін відносять до музичних здібностей і музичне мислення, в якому виділяються два основних компонента – репродуктивний, пов'язаний з мислительними актами, що обслуговують сприйняття вже існуючої музики, і продуктивний, творчий, що відповідає за створення нової музики. Ці компоненти мають загальну базу – «мовний шар» музичного мислення, який лежить в основі всієї музичної діяльності та робить можливим акти музичної комунікації.

Підсумовуючи сказане відзначимо, що теоретичними основами формування музичних здібностей виступають загальні положення філософії щодо розвитку особистості, психологічні теорії С.Рубінштейна та Б.Теплова,

щодо розвитку музичних здібностей, розробки педагогів, відповідно до яких здібності людини розвиваються на основі засвоєння суспільного досвіду, виховання і навчання. Це дало підстави визначити структуру музичних здібностей, що складається з таких компонентів: емоційний відгук на музику, ладове чуття, чуття ритму, музичне мислення та музична пам'ять.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване навчання / І.Д.Бех. – К: ЧЗМН. – 1998. – 204с.
2. Горбач В. Філософія / В.Горбач. – Львів: Логос. – 1997. – 114с.
3. Костюк О.Г. Сприймання музики і художня культура слухача / О.Г.Котюк. –К.: Наукова думка. – 1965. – 117с.
4. Мозгальова Н.Г. Музичні здібності, їх сутність і розвиток в процесі інструментально-виконавської підготовки вчителів музики / Н.Г. Мозгальова // Педагогіка вищої та середньої школи. – Кривий Ріг, 2015. – Вип.41. – С. 45-51.
5. Полуянов Ю.А. Воображение е мышление в детском возрасте / Ю.А. Полуянов. – Москва : Просвещение. – 2001. – 225с.
6. Рубинштейн С.А. Проблемы общей психологии / С.А. Рубинштейн. – Москва : Педагогика. –1976. – 416с.
7. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей / Б.М.Теплов. – Москва : Педагогика. – 1985. – Т.1. – С.42-222.

Секція 6
ГРОМАДСЬКІ Й ВОЛОНТЕРСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ
СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ПРОСТОРУ

УЧАТЬ ВОЛОНТЕРСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ТВОРЧІЙ СОЦІАЛЬНО-ВІХОВНІЙ РОБОТІ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

Іващук Наталя, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: О. П. Демченко, кандидат педагогічних наук,
доцент. Вінницький державний педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

**THEY TEACH VOLUNTEER ORGANIZATIONS IN CREATIVE
SOCIAL AND EDUCATIONAL WORK WITH GIFTED CHILDREN**

Ivashchuk Natalia, bachelor`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** Обґрунтовано необхідність створення культурно-освітнього простору для задоволення особливих освітніх потреб обдарованих дітей. Показано значення волонтерства в сучасному суспільстві, розкрито сутність і функції волонтерської діяльності. Визначено місце студентів у волонтерському русі. Представлено можливості до участі студентів-волонтерів у створенні простору для розвитку обдарованості дітей.*

***Ключові слова:** обдарованість, обдаровані діти, волонтерство, творча діяльність.*

***Abstract.** The necessity of creating a cultural and educational space to meet the special educational needs of gifted children is substantiated. The importance of volunteering in modern society is shown, the essence and functions of volunteering are revealed. The place of students in the volunteer movement is determined. Opportunities for the participation of student volunteers in creating a space for the development of children's talents are presented.*

***Key words:** giftedness, gifted children, volunteering, creative activity.*

Обдаровані діти є однією з категорій осіб, в яких є особливі освітні потреби, їх задоволення потребує створення додаткових умов. Такі умови в сукупності позначають як «культурно-освітній простір», який формується як спонтанно, так і спеціально. Організаторами простору для розвитку обдарованості дітей передусім є педагоги, одним з напрямів діяльності яких є робота з розвитку творчості та здібностей учнів. О.Демченко [3] виділяє особливі потреби дітей з проявами різних видів обдарованості. Дослідники [1; 7; 9; 14 та ін.] відзначають, що обдаровані діти мають потребу в різнобічній творчій діяльності, зокрема образотворчій, музичній, театральній, технічній тощо.

У регіональному контексті суб'єктами просторотворення мають стати позашкільні заклади освіти, соціальні служби, громадські організації. Оскільки

в Україні набуває широкого поширення волонтерський рух, який формується як суспільне явище і напрям діяльності державних соціальних служб і громадських організацій, закладів вищої освіти, то до роботи з обдарованими дітьми можуть долучатися студенти-волонтери.

У законодавчих документах і працях учених зустрічаємо категорії «волонтер», «волонтерський рух», «волонтерство» і «волонтерська діяльність / робота» та різні підходи їх до тлумачення. Основні положення, вимоги та особливості організації волонтерського руху регламентуються Законом України «Про волонтерську діяльність» [6]. Особливості, сутність, завдання волонтерства та волонтерської роботи знайшли відображення в дослідженнях Н.Басова, В.Голуба, Р.Короткової та ін. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до здійснення різних аспектів професійної діяльності викладені в працях сучасних дослідників (В.Бочарової, Т.Веретенко, М.Галагузової, І.Зверєвої, В.Петровича, А.Капської, Л.І.Міщик, С.Харченка, Є.Холостової та ін.).

Так, у Законі України «Про волонтерську діяльність» [6] подано пояснення термінів «волонтер» – це «фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги». У цьому документі визначено права, обов'язки та інші правові аспекти, які регулюють діяльність волонтерів. Також «волонтерська діяльність» пояснюється «як добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги» [6].

Найбільш численною категорією волонтерів вважаються студенти різних спеціальностей і форм навчання, зокрема майбутні фахівці соціономічного профілю. На думку В.Поліщук, «особливу групу становлять студенти – майбутні практичні психологи, соціальні працівники, соціальні педагоги. Ця категорія студентів в переважній більшості залучена до волонтерської діяльності під час проходження учбової практики. Після її закінчення багато з них залишаються працювати у вільний від навчання час волонтерами в організації, яка за профілем близька до їхньої майбутньої професійної діяльності» [12, с. 154].

Тому участь у волонтерській діяльності сприятиме підготовці до майбутньої професійної діяльності, вироблення необхідних професійних якостей. Як зазначає Т.Лях, «студенти-волонтери різних спеціальностей організовують сучасний освітній, соціально-виховний процес, який включає елементи педагогічного волонтерства. Участь молодих людей у волонтерському русі дає їм змогу зробити особистий внесок у розв'язання соціальних проблем, випробувати свої можливості, беручи участь у проектах і програмах соціальної спрямованості» [10, с.140].

Поділяємо думку вчених [4; 5; 11], що найбільш вмотивовані на волонтерську діяльність є соціально активні студенти, що засвідчує про соціальну обдарованість студентів, педагогічна обдарованість є її різновидом. Ознакою соціальної обдарованості є суб'єктність особистості, її активність у сфері соціальних взаємодій, яка є важливою як для педагогічної, так і

волонтерської діяльності. О.Демченко пояснює, що «соціальна обдарованість є інтегративним особистісним утворенням, в основі якого своєрідне поєднання високого рівня соціальних здібностей, ціннісних і морально-вольових характеристик, які, завдяки вмотивованості та суб'єктності особистості, забезпечують їй можливість досягнення суттєвих успіхів у соціономічних сферах і конструктивний характер міжособистісного спілкування» [5]. Волонтерська і педагогічна діяльність є соціономічними / хелперськими, то вони мають важливе значення для розвитку некогнітивних значимих якостей студентів у цілому (соціального й емоційного інтелекту, організаторських здібностей і лідерських якостей), формування мотивації та досвіду роботи з людьми з особливими потребами.

Т.Ткачук [13] розробив модель організації волонтерської діяльності студентів в умовах закладу вищої освіти, спрямованої на виховання в них гуманістичних цінностей, до якої входять компоненти: суб'єкти діяльності; умови забезпечення результативності діяльності; організаційні форми діяльності. Серед напрямів волонтерської діяльності виділено *педагогічний*, який передбачає проекти з «надання педагогічної допомоги дітям девіантної поведінки, дітям з особливостями фізичного, розумового та фізичного розвитку, організація та проведення календарних свят для дітей-сиріт, організація раціонального дозвілля для вихованців дитячих домів, притулків, інтернатів» [8, с.207].

Вважаємо, що в межах такого напрямку волонтерської діяльності студентів соціономічних спеціальностей необхідно залучати їх до створення предметного творчо-розвивального середовища, виготовлення матеріалів і обладнань для творчої діяльності. Ми спираємося на позицію Р.Вайноли, що «студенти-волонтери можуть виконувати діяльність у таких сферах, як догляд за дітьми, організація соціально-виховних заходів, допомога людям похилого віку та інвалідам, робота у притулках або центрах для тих, хто зазнав насильства, допомога людям із функціональними обмеженнями, екологічні проекти тощо» [2, с. 43].

Студенти-волонтери можуть здійснювати допомогу педагогам, батькам, соціальним службам у роботі з обдарованими дітьми щодо організації соціально-виховних заходів. Для цього спільними зусиллями викладачів і студентів можна розробляти й реалізовувати волонтерські проекти (програми). При розробці в межах дослідження проекту необхідно враховувати рекомендацію В.Поліщук, що «визначення цілей волонтерського проекту є це основою стратегічного планування, яке складається з таких основних етапів: визначення перешкод на шляху виконання місії; розробка технології для подолання перешкоди; визначення завдань для реалізації стратегії» [12, с.155].

Вибір саме такого виду проекту було зумовлено відповідно до трьох напрямів діяльності волонтерських організацій, з одного боку, та специфіки студентства як соціальної групи, їхньої діяльності. Тому в основу проекту було обдаровано перший напрям «взаємодопомога» через організацію діяльності студентів, яка здійснюється, щоб допомогти іншим членам своєї ж соціальної групи або суспільства. У нашому випадку допомога спрямовується закладам

освіти, соціальним службам, інклюзивно-ресурсним центрам в організації творчої діяльності дітей з особливими освітніми потребами.

Напрями реалізації проєкної діяльності студентів-волонтерів можуть бути:

- Підбір кваліфікованих педагогів, коучів (тренерів), креативних студентів для проведення різних видів творчих занять з дітьми на волонтерських засадах.

- Розробка системи тренінгів, розваг, музичних і художніх занять, зустрічей із співаками і акторами, майстер-класів, творчих майстерень творчого спрямування та інших розвивально-розважальних форм роботи для обдарованих дітей.

- Включення дітей з обдарованих дітей у соціально-творче середовище, сприятливе для самореалізації.

Студенти-волонтери можуть проєктувати різні творчі розвивальні заняття та розробляти наочні посібники, зокрема *бізі-борд*, розвивальну дошку для дітей з різними предметами. Дошка створена таким чином, що вона симулює інтелектуальний і фізичний розвиток дітей на основі методики Марії Монтессорі. Студенти, які вибрали бізіборди, бізікуби, бізі-будиночки в усіх численних удосконалених варіаціях, оскільки це простий, доступний, цікавий і дуже ефективний спосіб безпечного і корисного проведення часу для дитини з особливими освітніми потребами. Розвивальну дошку можна купити, але студенти вирішили створити самі, з урахуванням індивідуальних потреб дітей з особливими освітніми потребами, вимагає від дорослої людини лише спостереження за грою дитини і періодичних пояснень і підказок.

Отже, на сучасному етапі розбудови українського суспільства набуває широкого поширення волонтерський рух, який вважається як суспільним явищем, напрямом діяльності державних соціальних служб і громадських організацій, закладів вищої освіти. В умовах організації та реформування вищої освіти волонтерство стає частиною позааудиторної складової освітнього процесу педагогічного ЗВО. Суб'єктами волонтерського руху все частіше стають студенти, зокрема майбутні педагоги, психологи, соціальні працівники. Одним з видів діяльності студентів-волонтерів є допомога у створенні розвивального інклюзивного середовища для творчої самореалізації обдарованих дітей.

Список використаних джерел

1. Бондар Ю. В. Розвиток творчих умінь молодших школярів з особливими освітніми потребами з використанням інтерактивних технологій / Ю.В.Бондар // Науковий вісник Ужгородського університету. – Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2020. Випуск 1 (46). – С. 18–21.
2. Вайнола Р. Х. Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку / Р.Х. Вайнола, А.Й. ., Капська, Н.М.Комарова. – К.: Академпрес, 1999. – 285 с.
3. Демченко Е.П. Одаренный ребенок как личность с особыми потребностями в инклюзивном пространстве учебного заведения / Е. Демченко, О. Зайцева // SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II, May 26th-27th. – 2017. – P. 61–71.
4. Демченко О.П. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку соціальної обдарованості дітей в проблемному полі педагогіки вищої школи / О.П.Демченко // Людинознавчі студії : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогіка» / ред. кол. М. Чепіль (головний редактор) та ін. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. – Випуск 6/38 (2018). – С.116-130.
5. Демченко О.П. Формування суб'єктності соціально обдарованої особистості в культурно-освітньому просторі як умова її соціалізації / О.П.Демченко // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка : Серія психологія. – 2017. – №6. - С.47-51.
6. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 № 3236-VI зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>.

7. Імбер В.І. Психологічні передумови формування творчості в молодшому шкільному віці / В.І.Імбер // Наукові записки. Серія : Психологія : зб. матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів. – Вип. 4. – Вінниця, 2013. – С. 14–16. 2
8. Кін О.М. Розвиток волонтерської діяльності студентської молоді України наприкінці ХХ століття/ О.М.Кін // Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія». – Харків, 2015. – Вип. № 50.– С.201- 212.
9. Лазаренко Н.І. Формування в дітей з функціональними обмеженнями індивідуальної системи знань сенсожиттєвого характеру засобами арт-терапії / Н.І. Лазаренко, А.В. Хіля, А.М. Коломієць // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови, 2017. – Вип. 13. – С. 124-156.
10. Лях Т.П. Волонтерство як суспільний феномен / Т.П.Лях // Проблеми педагогічних технологій : зб. наук. пр. Волинський державний університет імені Лесі Українки. – Луцьк: Волинський академічний дім, 2004. – Вип. 3-4. – С. 139-144.
11. Міщик Л. І. Вступ до спеціальності «Соціальна педагогіка» : навчальний посібник / автори-укладачі Л. І. Міщик, О. П. Демченко ; за заг. ред. Л. І. Міщик. – К. : Вид. Дім «Слово», 2013. – 328 с.
12. Поліщук В. Роль волонтерської практики в процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників / П.Поліщук // Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія «Педагогіка. – Соціальна робота». – Випуск 29. – С.153-156.
13. Ткачук Т. Ціннісно-гуманістичний потенціал волонтерства / Т.Ткачук. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/2_2011/13.pdf .
14. Хіля А.В. Арт-терапія як об'єкт наукового дослідження у працях зарубіжних та вітчизняних вчених/ А.В.Хіля // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. – № 5 (59). – С. 394–405.

THE ROLE OF INCLUSIVE RESOURCE CENTERS IN THE CHILD'S PERSONALITY WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS FORMATION

*Miroshnyk Iryna, Candidate of Pedagogical Sciences (Ph.D.),
Associate Professor, T.H. Shevchenko National University
“Chernihiv Colehium” (Ukraine)*

РОЛЬ ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ У СТАНОВЛЕННІ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

*Мірошник Ірина, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
(Україна)*

***Abstract.** The notion of “inclusive education” has been revealed and the main task of inclusion has been formulated in the abstract. The emphasis is placed on the need to establish inclusive resource centers, outlining their main tasks and functions.*

***Key word:** inclusion, inclusive resource center, child with special educational needs, preschool educational institution, secondary educational institution.*

***Анотація.** У тезах розкрито поняття «інклюзивна освіта» та сформульовано головне завдання інклюзії. Наголошується увага на необхідності створення інклюзивно-ресурсних центрів, окреслюються основні їх завдання та функції.*

***Ключові слова:** інклюзія, інклюзивно-ресурсний центр, дитина з особливими освітніми потребами, заклад дошкільної освіти, заклад середньої освіти.*

The introduction of inclusive education in preschool and secondary education is an extremely important direction of the state policy in Ukraine.

Inclusive education stipulates the creation of a special approach to the education of a child with special educational needs (SEN), which provides the additional elements of the educational process – a child’s individual development plan, a specially equipped place and the appropriate conditions for it.

The main task of inclusion is to give a child with SEN the opportunity to feel like a fully fledged participant of the educational, cultural and social processes.

In order to realize the right of the children with SEN aged 2 to 18 to receive preschool and general secondary education, including in the institutions of vocational (technical) education and other educational institutions that provide general secondary education, the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 12, 2017 # 545 “On approval of the Regulations on the inclusive resource center” provides for the establishment of inclusive resource centers (IRCs) [1; 2].

The main tasks of the IRC are:

1) conducting a comprehensive assessment in order to determine the child’s SEN, including his IQ (carried out by the practical psychologists of the IRC), working out the recommendations for the educational program, providing psychological and pedagogical, correctional and developmental services due to the child’s potential;

2) provision of psychological and pedagogical, correctional and developmental services to the children with SEN who study in preschool, general secondary, vocational (technical) educational institutions and other educational institutions that provide general secondary education (do not attend educational institutions) and do not receive appropriate assistance;

3) participation of the IRC pedagogical staff in teams of psychological and pedagogical support of a child with SEN in general secondary and preschool educational institutions, as well as psychological and pedagogical councils of special general secondary educational institutions in order to monitor the child’s development dynamics at least twice a year;

4) keeping a list of the children who have passed a comprehensive assessment and are registered in the IRC, to the consent of their parents (one of the parents) or legal representatives for the processing of the personal data of a child under legal age;

5) keeping a list of the educational institutions, as well as a list of the specialists who provide psychological and pedagogical, correctional and developmental services to children with SEN to their consent;

6) providing consultations and interaction with the pedagogical staff of preschool, general secondary, vocational (technical) educational institutions and other educational institutions that provide general secondary education on the organization of inclusive education;

7) providing the methodological assistance to the pedagogical staff of preschool, general secondary, vocational (technical) educational institutions and other educational institutions that provide general secondary education, parents or legal representatives of the children with SEN on the peculiarities of the organization of psychological and pedagogical, correctional and developmental services for such children;

8) consulting the parents or legal representatives of the children with SEN on the network of preschool, general secondary, vocational (technical) educational institutions, other educational institutions that provide general secondary education, and admitting to these institutions;

9) providing the consultative and psychological assistance, conducting interviews with the parents (legal representatives) of the children with SEN on the formation of positive motivation concerning such children's development;

10) monitoring the dynamics of the development of the children with SEN through the interaction with their parents (legal representatives) and educational institutions which they attend;

11) organization of informational and educational work through conferences, seminars, round tables, trainings, master classes on the provision of psychological and pedagogical, correctional and developmental services to children with SEN;

12) interaction with the local executive bodies, local self-government bodies, educational institutions, health care institutions, institutions of social protection of the population, services for children, public organizations on providing psychological and pedagogical, correctional and developmental services to children with SEN from an early age, if necessary with the involvement of the specialists;

13) preparation of the reporting information on the results of the work of the IRC for the founder, corresponding structural unit on the problems of the IRC work of the educational authorities, as well as the analytical information for the corresponding center of the inclusive education assistance [2].

The establishment of the IRCs is a gaining momentum. For May 2020, 638 IRCs have been founded and are operating in Ukraine. The IRCs are available in all the regions of Ukraine, so children with SEN and their parents can receive appropriate services at their place of residence. For convenience, a Google map has been created, with the help of which you can find the detailed information with the addresses and contacts of the IRCs throughout Ukraine [5]. The employees of such centers in their conclusion give the school the map how to teach a child in an inclusive classroom. And they are these very people who should provide the school with the methodological support and, if necessary provide children with correctional and developmental classes.

The IRC system replaces the "Psychological, medical and pedagogical consultation" system, which still exists in part, as IRCs are still being founded and, where new institutions have not appeared yet, psychological, medical and pedagogical consultation takes place. The peculiarity of the IRCs is that they assess the educational needs of the child and recommend how to adapt or modify the material for the effective learning (rather than making diagnoses).

IRCs are established by the decisions of the local self-government bodies at the rate of one center for 7,000 children living in the united territorial community or district, and no more than 12,000 children living in the city or its district. The IRC function can be partially performed by public and volunteer organizations as subjects of creating an inclusive space. In general, there are 2,464 institutions with inclusive education in Ukraine, including both preschool and secondary educational institutions, because according to the Law of Ukraine "On Education" of September

5, 2017, children with SEN have a full right to receive education in all educational institutions, including free of charge in state and municipal, regardless of the “establishment of disability” [4].

Thus, the creation and further functioning of IRCs will contribute to the children’s personality with SEN formation, giving them the opportunity to become fully fledged participants of the educational process, while feeling the help and support of the specialists who work in them.

References

1. Inclusive resource centers. URL: <https://mon.gov.ua/ua/dlya-batkiv/karta-irc-ta-zakladiv> (The last access date: 09.11.2020).
2. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 12, 2017 # 545 “On approval of the Regulations on the inclusive resource center”. The update date: 28.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#top> (The last access date: 09.11.2020).
3. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of October 21, 2020 # 983 On making alterations to the Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine of April 23, 2003 # 585 and of July 12, 2017 # 545. The date of coming into force: 28.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/983-2020-%D0%BF#n18> (The last access date: 09.11.2020).
4. On Education : the Law of Ukraine of September 5, 2017 #2145-VIII. The update date: 24.06.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (The last access date: 09.11.2020).
5. Ukraine. Inclusion. URL: <https://ircenter.gov.ua/> (The last access date: 09.11.2020).

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНТЕКСТІ: ОСНОВНІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ

*Пилипенко Ярослава, асистент кафедри дошкільної освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського*

VOLUNTEERING IN THE EUROPEAN CONTEXT: MAJOR GLOBAL TRENDS

*Pylypenko Yaroslava, assistant of the department of preschool education
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті розглянуто підходи до організації волонтерської роботи в Україні та за кордоном. Проаналізовано рух волонтерської діяльності в різні часові періоди та значення волонтерства у країнах Європи.

Ключові слова: волонтерство, волонтерський рух, волонтерська діяльність, європейський контекст.

Abstract. The article discusses approaches to organizing volunteer work in Ukraine and abroad. The dynamics of volunteer activity in different periods of time and the importance of volunteering in European countries are analyzed.

Key words: volunteering, volunteer movement, volunteer activity, European context.

На сучасному етапі життя однією з важливих ліній нашого часу є розвиток волонтерського руху, який залучає суспільство до участі в зміні всіх сфер проживання на краще, формування нових відносин у суспільстві, що в цілому сприятиме вирішенню проблем сьогодення. Волонтерська діяльність є

основою побудови та розвитку громадянського суспільства. Вона втілює в себе найшляхетніші прагнення людства – прагнення миру, свободи, безпеки та справедливості для всіх людей.

Світове співтовариство визнає волонтерський рух способом збереження та зміцнення загальнолюдських цінностей, реалізації прав і обов'язків громадян, особистісного зростання шляхом усвідомлення людського потенціалу. У Всесвітній Декларації Волонтерства відзначається, що волонтерська діяльність становить фундамент громадянського суспільства, привносячи в життя людей потребу в мирі, свободі, безпеці та справедливості. Вагомість волонтерської діяльності в світовому вимірі підтверджується її визнанням Організацією Об'єднаних Націй як суспільно-корисної діяльності на добровільній основі, яка повинна бути важливою складовою будь-якої стратегії, націленої на вирішення проблем, особливо в таких сферах, як боротьба з бідністю, сталий розвиток, охорона здоров'я, упередження лих та вчасне реагування, соціальна інтеграція, подолання соціальної нерівності та дискримінації тощо. Відповідні положення Резолюції ООН та рекомендація щодо підтримки волонтерського руху пропонують урядам всіх держав включити волонтерство в національні плани розвитку як компонент з досягнення цілей сталого розвитку [10].

Для України та всього Світу волонтерська діяльність є актуальною та важливою. Зазначимо, що виникнення феномена волонтерства пов'язують з серединою XIX ст., а 1859 рік вважається роком виникнення волонтерського руху у світі. Саме в цей період відомий французький письменник журналіст Жан Анрі Дюнан запропонував створення Червоного Хреста – організації, яка б працювала на волонтерських засадах і надавала першу медичну допомогу полоненим та пораненим. Принципами, сформульованими Анрі Дюнаном, керуються і досі волонтерські організації усього світу. Деякі дослідники виділяють XX століття як основну віху розвитку волонтерського руху. Саме в цей час були створені перші волонтерські організації [1; 9; 12]. Особливого розвитку волонтерство набуло в США, де цей рух зародився ще в XIX ст. Саме в цей період за ініціативи Ф. Рузвельта в рамках політики "Нового курсу" з метою зниження рівня безробіття та для виконання важливої роботи зі збереження довкілля та природних ресурсів була створена організація Civilian Conservation Corps. Програма здобула надзвичайну популярність серед населення, ставши прообразом для великої кількості масових, передусім, екологічно орієнтованих проєктів [10].

Варто також відзначити підтримку волонтерського руху органами державної влади у таких країнах, як США, Канаді, Австралії, Англії, Італії, Японії та інших розвинутих країнах, де вважається, що волонтерська діяльність сприяє підтримці та укріпленню основних принципів демократії, в першу чергу тим, що залучає велику кількість громадян до процесу прийняття рішень. Уряди цих країн надають волонтерському руху вагому підтримку, у тому числі шляхом прийняття законодавчих актів, які стимулюють його розвиток, створенням системи державних волонтерських центрів та спеціальних волонтерських програм [7]. В Угорщині організаторами волонтерської діяльності можуть бути добродійні організації, державні установи, державні або

приватні постачальники послуг в сферах соціальної допомоги, культури, освіти і захисту меншин.

У незалежній Україні розвиток волонтерського руху датується початком 90-х років ХХ ст., коли було створено службу під назвою "Телефон Довіри", де працювали волонтери. Із 1992 року почала активно розвиватися мережа соціальних служб для молоді. Базовим нормативним актом, що регулює відносини, пов'язані з провадженням волонтерської діяльності в Україні є Закон України "Про волонтерську діяльність" від 19 квітня 2011 року № 3236VI [6].

У працях учених зустрічаємо різні підходи до пояснення категорій «волонтерський рух», «волонтерство» і «волонтерська діяльність». Поділяємо позицію вчених, за твердженням яких, волонтерський рух є більш широким поняттям як різновид суспільних рухів, які визначаються як тип колективної дії, спрямованої на зміни [6, с. 91], є втіленням спільного прагнення всіх суб'єктів волонтерської діяльності до подолання соціальних проблем.

Нині волонтерська діяльність в нашій країні є особливо актуальною та важливою, оскільки: по перше, є ефективним способом вирішення складних проблем окремої людини, суспільства та довкілля, які часто виникають на ґрунті недостатньої турботи про суспільне благо; по друге, волонтерська діяльність привносить нові, як правило, творчі та сміливі ідеї щодо вирішення найгостріших і найскладніших проблем, а тому саме завдяки їй безвихідні, на перший погляд, ситуації знаходять своє вирішення; по третє, волонтерська діяльність – це спосіб, за допомогою якого кожний представник суспільства може брати участь у покращенні якості життя. Поступово волонтерство набирало обертів, і вже 2014 рік особливо позначився суттєвим зростанням кількості громадян України, залучених до благодійної та волонтерської діяльності. Згідно із даними дослідження "Волонтерський рух в Україні", підготовленого на замовлення ООН в Україні, українці надають великого значення волонтерському руху в розвитку суспільних процесів: 62% визнають роль волонтерів у змінах останнього року; 85% вважають, що волонтерський рух допомагає зміцненню миру; 81% схильні до того, що волонтерський рух є обов'язковою складовою громадянського суспільства. Експерти вказують, що основними напрямками діяльності волонтерів 2014 року стали допомога українській армії та пораненим, а також соціально незахищеним групам населення та благоустрій громадського простору [3].

На сучасному етапі розбудови українського суспільства та становлення системи вищої освіти волонтерство стає частиною позааудиторної складової освітнього процесу педагогічного закладу вищої освіти (ЗВО). Оскільки об'єктами/суб'єктами волонтерської діяльності, яку здійснюють студенти, часто є діти з особливими освітніми потребами, то спілкування з ними сприяє формуванню в майбутніх педагогів інклюзивної компетентності.

Підсумовуючи результати аналізу досліджень, ми повинні визнати, що теорія і практика волонтерської роботи в зарубіжних країнах мають вищий офіційний статус і більший практичний досвід, аніж в Україні. Волонтерська діяльність є актуальною та важливою для усього світу, адже, волонтерський рух – це спосіб збереження та зміцнення загальнолюдських цінностей, реалізації

прав і обов'язків громадян, особистісного зростання шляхом усвідомлення людського потенціалу. Втім, зазначимо, кожна країна має знайти власну модель регулювання волонтерської діяльності, виходячи зі своїх соціальних, культурних та економічних умов, вагомим компонентом якої все ж повинна бути чітка та ефективна взаємодія громадськості із владою задля отримання синергетичного ефекту їх діяльності. Зазначимо, що волонтерська робота іноземних країн, спрямована на підвищення добробуту суспільства, має свої напрями й форми роботи, які доцільно практично реалізовувати в нашій державі. Звичайно, далеко не всі їхні напрацювання можуть бути застосовані в нас через значні розбіжності, зокрема в соціально-економічному рівні. Разом із тим, взаємозбагачення ідеями й досвідом організації волонтерської роботи – важливий чинник її розвитку в Україні. Наші результати теоретичного аспекту стали лише першим кроком для проведення подальших досліджень з вивчення особливостей становлення та перспектив розвитку волонтерського руху в сучасному суспільстві.

Волонтерська діяльність здійснюється за декількома *напрямами*, серед них [6]: здійснення догляду за хворими, особами з інвалідністю, самотніми, людьми похилого віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують підтримки та допомоги; надання допомоги особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів.

Серед мотивів, на підставі яких особистість включається у волонтерську діяльність, виділяють [5]: співчуття та бажання допомогти іншим людям, почуття громадянського і морального обов'язку, потреба відчувати свою необхідність, отримати визнання в суспільстві; прагнення розширити коло спілкування, знайти нових друзів, підвищити соціальний статус; можливість отримати нові знання і досвід спілкування, сформувані комунікативні й організаторські здібності тощо.

Дослідники наголошують на значенні волонтерської діяльності як важливого ресурсу професійного розвитку та морально-духовного становлення майбутніх педагогів, участь в якій сприяє самореалізації, особистісному росту, саморозвитку особистості, успішній соціалізації, допомагає одержувати навички взаємодопомоги та взаємопідтримки та має суспільно корисний характер [9, с. 406]. Вона є професійно значущим етапом в системі практичної підготовки педагога, виступає первинною ланкою апробації етико-філософської концепції професійної діяльності спеціаліста, сприяє формуванню фундаменту професійного світосприйняття, дає широкі можливості для актуалізації професійних якостей, формування почуття громадянської значущості [8, с.207]. Участь у волонтерській діяльності виступає ефективним фактором підготовки молодого фахівця, оскільки створює умови для соціалізації особистості студента, максимально сприяє його професійному та особистісному розвитку; формуванню вірних (з позиції загальнолюдських цінностей) орієнтирів розвитку особистості та за необхідності її корекції.

У свою чергу вважаємо, що в контексті формування інклюзивної компетентності участь майбутніх педагогів у волонтерській діяльності сприятиме:

- формуванню позитивно-емоційного ставлення до людей з інвалідністю, розвитку бажання допомагати і підтримувати їх, підвищенню професійної мотивації до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами;
- розширенню й доповненню системи спеціальних знань у сфері інклюзивної політики, законодавчої бази інклюзивної освіти, психо-фізіологічних особливостей розвитку особистості з різними нозологіями, специфіки виховної й корекційно-розвивальної роботи з дітьми з інвалідністю;
- формуванню навичок соціальної, психолого-педагогічної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, використання сучасних інклюзивних технологій; здатності шукати необхідні ресурси та залучати інших людей до активної допомоги малозахищеним категоріям населення; збагаченню досвіду взаємодії в команді над соціальними проектами;
- розвитку соціально значимих якостей, які необхідні педагогу особливих/нетипових дітей: емпатії, соціальної активності, ініціативності, організаторських і лідерських якостей тощо.

Отже, важливою сферою самореалізації активної студентської молоді, є соціономічна площина у цілому, волонтерська діяльність зокрема, в основі якої спілкування, допомога різним малозахищеним категоріям населення, вплив на емоції та мотивацію людей, ініціювання та організація інших для суспільних перетворень і корисних справ, керівництво ними.

Список використаних джерел

1. Бидерман К. Координация работы добровольцев и менеджмент волонтерских программ в Великобритании / К. Бидерман // Виртуальный ресурсный центр — 1999 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.trainet.org
2. Вайнілович Н. Волонтерський рух у сучасному українському суспільстві: мотиваційний аспект / Н. Вайнілович // *Методологія, теорія і практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. — 2010. — № 2. — С. 407–410.
3. Звіт дослідження "Волонтерський рух в Україні" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.gfk.com/ua/news%and%events/news/pages/report.aspx>
4. Демченко О.П. Підготовка майбутніх творчих педагогів обдарованих дітей у контексті євроінтеграції / О.П. Демченко // *Молодий вчений*. — 2019. — № 5.2 (69.2), травень. — С. 47–52.
5. Демченко О.П. Формування суб'єктності соціально обдарованої особистості в культурно-освітньому просторі як умова її соціалізації / О.П. Демченко // *Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка* : Серія психологія. — 2017. — №6. — С.47-51.
6. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 за № 3236-VI зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>.
7. Камінська Л. Ф. Теоретичні підходи до дослідження суспільних рухів / Л. Ф. Камінська // *Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Соціологія*. — 2010.—№1–2. — С. 91–93.
8. Кін О.М. Розвиток волонтерської діяльності студентської молоді України наприкінці ХХ століття / О. М. Кін // *Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія»*. — Харків, 2015. — Вип. № 50. — С.201- 212.
9. Лазаренко Н. І. Теоретико-методологічні засади підготовки фахівців в умовах сучасних трансформаційних змін / Н. І. Лазаренко // *Actual question and problems of development of social sciences : Conference Proceedings*. — Kielce: Holy Cross University. — P.172-175.
10. Про волонтерську діяльність: Закон України № 3236VI від 19 квіт. 2011 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/323617>
11. Слободская М.А. Добровольческая деятельность как ресурс общественного развития [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.nogo.ru/speeches/other9.doc.
12. Смит Д. Добровольцы — капитал будущего? / Д. Смит // *Курьер ЮНЕСКО*. — 2001.
13. Neil M. Maher, *Nature's New Deal: The Civilian Conservation Corps and the Roots of the American Environmental Movement*. New York: Oxford University Press, 2008. — 328 p. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://global.oup.com/academic/product/naturesnewdeal>
14. Recommendations on support for volunteering. General Assembly. Fiftysixth session, 76th plenary meeting, 5 December 2001. Agenda item 108 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://http://global.oup.com/academic/product/naturesnewdeal>.
15. Rick Lynch and Steve Mc Curley "Essential Volunteer Management". *Directory of Social Change UK*. — 2000.

ІНФОРМАЦІЙНА ПІДТРИМКА ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19 ТА ІНШИХ СОЦІАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ В УКРАЇНІ

*Саранча Ірина, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

INFORMATION SUPPORT FOR PEOPLE WITH DISABILITIES DURING THE COVID-19 PANDEMIC AND OTHER SOCIAL CHALLENGES IN UKRAINE

*Sarancha Iryna, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У період пандемії Covid-19 найбільш незахищеними категоріями населення України стали люди з інвалідністю. Через пандемію люди з інвалідністю втратили можливість задоволення своїх прав і потреб, залишилися в повній соціальної та інформаційної ізоляції. Особливо це стосується осіб з порушеннями мовлення, порушенням слуху, зору та порушеннями інтелектуального розвитку; особливим чином це стосується людей з інвалідністю, які проживають в сільській місцевості. У статті висвітлені основні цілі проекту «Інформаційна підтримка людей з інвалідністю в період пандемії COVID-19 та інших соціальних викликів в Україні», реалізованого ГО «Паросток» (Україна, м. Вінниця) завдяки фінансовій підтримці фонду, з метою поліпшення якості життя осіб з інвалідністю, які проживають в Україні.

Ключові слова: інформаційна підтримка людей з інвалідністю, пандемія, інформаційна ізоляція, соціальна поведінка, критичні ситуації.

Abstract. During the Covid-19 pandemic, the most vulnerable in Ukraine were people with disabilities. Due to the pandemic, people with disabilities lost the opportunity to meet their rights and needs, remained in complete social and information isolation. This is especially true for people with speech, hearing, vision and intellectual disabilities; this is especially true for people with disabilities living in rural areas. The article highlights the main objectives of the project "Information support for people with disabilities during the COVID-19 pandemic and other social challenges in Ukraine", implemented by NGO "Parostok" (Ukraine, Vinnytsia) through financial support of the fund to improve the quality of life of people with disabilities. disabled people living in Ukraine.

Key words: information support of people with disabilities, pandemic, information isolation, social behavior, critical situations.

Криза, спричинена COVID-19, збільшила перешкоди, пов'язані з інституціями, ставленням і середовищем, які доводилося долати людям з інвалідністю до пандемії, аби реалізувати свої права і отримати базові послуги. Проведений моніторинг ситуації з правами людини осіб з інвалідністю свідчить

про те, що в період пандемії їхній доступ до послуг з охорони здоров'я, абілітації та реабілітації, освіти, соціального захисту, праці та зайнятості зазнав ще більший обмежень. Криза, спричинена COVID19, також виявила значний розрив між наявними соціальними послугами у громаді та реальними потребами осіб з інвалідністю. До того ж карантин ще сильніше загострив ізолюваність і відчуженість осіб з інвалідністю в Україні.

Ми пропонуємо соціально-психологічну підтримку людей з інвалідністю в період кризи шляхом участі у курсі, створеному у рамках реалізації проекту ГО «Паросток» «Інформаційна підтримка людей з інвалідністю в період пандемії COVID-19 та інших соціальних викликів в Україні» за фінансової підтримки фінського Фонду Abilis.

Керівник проекту - Ірина Саранча - голова правління Громадської організації Вінницька міська організація соціального розвитку та становлення окремих малозахищених категорій молоді «Паросток», доцент кафедри психології і соціальної роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Коцюбинського, кандидат педагогічних наук, жінка з інвалідністю у наслідок дитячого церебрального паралічу.

Відсутність доступного інклюзивної дистанційної освіти, спрямованого на навчання людей з інвалідністю навичкам поведінки в критичних ситуаціях, в тому числі під час пандемії COVID19, а саме:

- курсів, озвучених спрощеною мовою,
- відсутність візуального супроводу курсів,
- відсутність субтитрів і супроводу курсів жестовою мовою.

Даний проект покликаний поліпшити якість життя осіб з інвалідністю, які проживають в Україні, шляхом створення можливості інклюзивної онлайн освіти, а саме онлайн курсу з сурдоперекладом «Формування соціальної поведінки осіб з інвалідністю в критичних ситуаціях», формування нових соціальних навичок осіб з інвалідністю в умовах пандемії і інших критичних життєвих ситуаціях, психологічної та соціальної підтримки осіб з інвалідністю.

Цілями проекту «Інформаційна підтримка людей з інвалідністю в період пандемії COVID-19 та інших соціальних викликів в Україні», 2020 рік є такі:

Короткострокові цілі:

- розробка і впровадження онлайн курсу з сурдоперекладом «Формування соціальної поведінки осіб з інвалідністю в критичних ситуаціях»;
- розробка, друк та розповсюдження інформаційного буклету «Вчимося жити по-новому: новий онлайн курс для людей з інвалідністю»;
- надання психологічної та соціальної допомоги людям з інвалідністю.

Довгострокові цілі:

- формування толерантного ставлення до людей з інвалідністю на рівні місцевої громади;
- даним проектом ми також хочемо звернути увагу держави на низький рівень

соціальної підтримки людей з інвалідністю в критичних ситуаціях і недоступність онлайн освіти для людей з інвалідністю.

Курс «Формування соціальної поведінки людей з інвалідністю в критичних ситуаціях»

Курс має кілька особливостей, а саме: він викладений доступною мовою; має візуальний супровід; 3. має переклад на мову жестів.

У додаткових матеріалах курсу є постери, які учасники можуть завантажити собі, клікнувши по картинці правою кнопкою миші або ачпада.

Курс містить такі блоки:

1. Криза - виклики для кожного;
2. Як поводитися під час пандемії (індивідуальний захист, задоволення базових потреб і пошук достовірної інформації);
3. Сучасні інформаційні технології в допомогу людям з інвалідністю;
4. Соціально-психологічна підтримка людей з інвалідністю в період кризи (включаючи інформаційні технології).

Отже, наш курс «Формування соціальної поведінки людей з інвалідністю в критичних ситуаціях» покликаний сприяти формуванню нових навичок поведінки людей з різними формами інвалідності в критичних ситуаціях, а також допомогти в розробці алгоритмів взаємодії взаємодопомоги і реагування, а також формуванню критичного мислення учасників з інвалідністю, які пройшли даний курс отримали необхідні знання та вміння для максимально повноцінного життя в суспільстві в умовах пандемії Covid-19 і інших критичних ситуацій.

Список використаних джерел

1. Шторгін І. Пандемія коронавірусу: уроки для людства та України / І.Шторгін // Радіо Свобода, 21.03.2020 р. впливу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/pandemiyakoronaviruskarantyn-vysnovky/30500165.html>
2. Дорошенко К. Світові інтелектуали про наслідки пандемії коронавірусу для людства. // ПАТ «НСТУ», 19.03.2020 р. впливу [Електронний ресурс] / К.Дорошенко. – Режим доступу: <https://suspilne.media/20654-svitovi-intelektuali-pro-naslidki-pandemii-koronavirusudla-ludstva/>
3. Europol. Staying Safe During COVID-19: What You Need To Know. URL : <https://www.europol.europa.eu/staying-safe-during-covid-19-what-you-need-to-know>

Наукове електронне видання

**Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія
особистісного зростання дитини з особливими
освітніми потребами**

**Збірник матеріалів
IV Всеукраїнської науково-практичної
конференції з міжнародною участю**

Випуск 3

**Головний редактор – Олена Демченко
Комп'ютерна верстка – Анастасія Дзюбенко**

Матеріали друкуються в авторській редакції.

**Редколегія не несе відповідальності за точність наведених фактів, цитат,
економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Позиція редколегії
не завжди збігається з думками авторів.**

***Розміщено в репозитарії бібліотеки Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
Режим доступу: <https://dspace.vspu.edu.ua>***

21001, Вінниця, вул. Острозького, 32
Факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв (0432) - 61-22-66, 27-93-
92.

Кафедра початкової освіти

e-mail: kpo@vspu.edu.ua